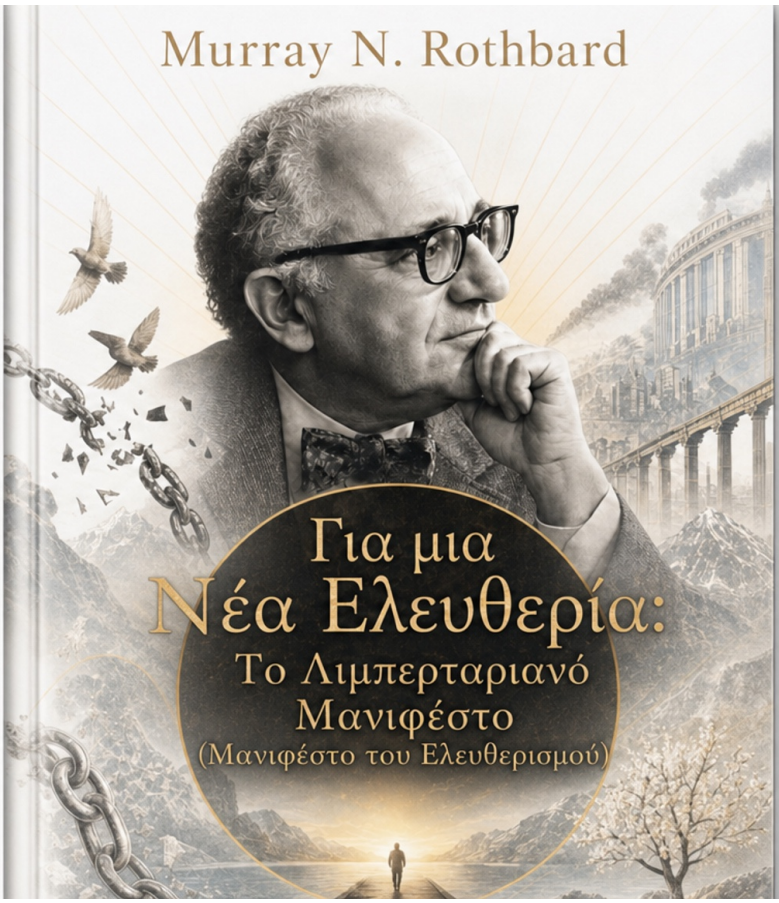

Murray N. Rothbard
Για μια
Νέα Ελευθερία:
Το Λιμπερταριανό
Μανιφέστο
(Μανιφέστο του Ελευθερισμού)

Για μια Νέα Ελευθερία: Το Λιμπερταριανό Μανιφέστο (Μανιφέστο του Ελευθερισμού)

του Murray N. Rothbard

Μετάφραση: Πραξεολόγος - Αθήνα, 2026
Published under a CC BY Attribution Only 4.0 License
https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

Πίνακας Περιεχομένων

Κεφάλαιο 1: Η λιμπερταριανή κληρονομιά: Η Αμερικανική Επανάσταση και ο κλασικός φιλελευθερισμός

Κεφάλαιο 2: Ιδιοκτησία και ανταλλαγή

Κεφάλαιο 3: Το Κράτος

Κεφάλαιο 4: Τα προβλήματα

Κεφάλαιο 5: Ακούσια δουλεία

Κεφάλαιο 6: Προσωπική ελευθερία

Κεφάλαιο 7: Εκπαίδευση

Κεφάλαιο 8: Κοινωνική πρόνοια και κράτος πρόνοιας

Κεφάλαιο 9: Πληθωρισμός και οικονομικός κύκλος

Κεφάλαιο 10: Ο δημόσιος τομέας, Ι: Το κράτος ως επιχειρηματίας

Κεφάλαιο 11: Ο δημόσιος τομέας, ΙΙ: Οδοί και δρόμοι

Κεφάλαιο 12: Ο δημόσιος τομέας, ΙΙΙ: Αστυνομία, δίκαιο και δικαστήρια

Κεφάλαιο 13: Διατήρηση των φυσικών πόρων, οικολογία και ανάπτυξη

Κεφάλαιο 14: Πόλεμος και εξωτερική πολιτική

Κεφάλαιο 15: Μια στρατηγική για την ελευθερία

Παράρτημα: Το λιμπερταριανό κίνημα

Πρόλογος Μεταφραστή

ΣτΜ: Ο όρος *libertarianism* αποδόθηκε ως **λιμπερταριανισμός** αλλά μπορεί να αποδοθεί και ως **ελευθερισμός**.

Η ελευθερία είναι εύκολο να υμνείται και δύσκολο να λαμβάνεται στα σοβαρά. Σχεδόν όλοι την υπερασπίζονται, μέχρι τη στιγμή που η επιλογή κάποιου άλλου συγκρούεται με τις δικές τους πεποιθήσεις. Τότε αρχίζουν οι εξαιρέσεις: μια απαγόρευση για το καλό του, ένας περιορισμός για την ασφάλεια όλων, ένας εξαναγκασμός επειδή ο σκοπός θεωρείται αναγκαίος. Το *Για Μια Νέα Ελευθερία: Το Λιμπερταριανό Μανιφέστο (ή Μανιφέστο του Ελευθερισμού)* του Murray N. Rothbard αρχίζει ακριβώς εκεί όπου τελειώνουν οι εύκολες διακηρύξεις. Ρωτά ποιος δικαιούται να επιβάλλει αυτές τις εξαιρέσεις, με ποια εξουσιοδότηση και εις βάρος τίνος.

Η αφετηρία του είναι απλή, αλλά οι συνέπειές της φτάνουν πολύ μακριά: κανείς δεν δικαιούται να αρχίζει τη χρήση βίας εναντίον του προσώπου ή της θεμιτά αποκτημένης περιουσίας κάποιου άλλου. Κάθε άνθρωπος έχει κυριότητα επί του εαυτού του. Δεν αποτελεί ιδιοκτησία του κράτους, εργαλείο της πλειοψηφίας ή διαθέσιμο μέσο για την εκπλήρωση ενός συλλογικού σχεδίου. Μπορεί να συνεργάζεται, να προσφέρει, να ανταλλάσσει, να αναλαμβάνει δεσμεύσεις· δεν οφείλει όμως να παραδίδει τη ζωή του σε όποιον ισχυρίζεται ότι γνωρίζει καλύτερα πώς πρέπει να τη ζήσει.

Ο Rothbard επιμένει ότι αυτή η αρχή πρέπει να ισχύει για όλους. Αν μια πράξη είναι άδικη όταν την κάνει ένας ιδιώτης, ο δημόσιος τίτλος εκείνου που την εκτελεί δεν αρκεί για να την καταστήσει δίκαιη. Έτσι μεταφέρει τη συζήτηση από τις καλές προθέσεις στα πραγματικά μέσα: ποιος πληρώνει, ποιος εξαναγκάζεται, ποιος αποφασίζει και ποιος υφίσταται τις συνέπειες; Η απαίτηση αυτή δίνει στο βιβλίο τη συνοχή και τη μαχητικότητά του.

Από αυτή την αφετηρία, η προσωπική και η οικονομική ελευθερία δεν μπορούν να χωριστούν σε αντίπαλα στρατόπεδα. Η ελευθερία του λόγου χρειάζεται ανθρώπους που μπορούν να διαθέτουν χώρους, να εκδίδουν βιβλία και να συντηρούν ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης. Η ελευθερία της εργασίας περιλαμβάνει τόσο το δικαίωμα να αναλαμβάνει κανείς μια εργασία όσο και το δικαίωμα να την εγκαταλείπει. Και η υπεράσπιση της ζωής και της περιουσίας δεν σταματά στα σύνορα: η κριτική του πολέμου, της υποχρεωτικής στράτευσης και της αυτοκρατορικής πολιτικής βρίσκεται στον πυρήνα του έργου, όχι στο περιθώριό του.

Το βιβλίο, ωστόσο, δεν μένει στις αρχές. Συνδέοντας τη φιλοσοφία των φυσικών δικαιωμάτων με την οικονομική σκέψη της Αυστριακής

Σχολής, εξετάζει την εκπαίδευση, την πρόνοια, το χρήμα, τη ρύπανση, τις μεταφορές, την αστυνομία και τα δικαστήρια. Σε κάθε πεδίο θέτει ένα ερώτημα που συχνά παρακάμπτεται: από το γεγονός ότι μια υπηρεσία είναι απαραίτητη, προκύπτει άραγε ότι πρέπει να παρέχεται από κρατικό μονοπώλιο; Ο Rothbard απαντά αρνητικά και επιχειρεί να δείξει πώς η εθελοντική συνεργασία, ο ανταγωνισμός και η ευθύνη για τις πράξεις μας μπορούν να στηρίξουν ακόμη και θεσμούς που έχουμε μάθει να θεωρούμε αδιαχώριστους από το κράτος.

Εδώ βρίσκεται και η πιο απαιτητική πλευρά του βιβλίου. Ο συγγραφέας δεν υπερασπίζεται απλώς χαμηλότερους φόρους ή λιγότερη γραφειοκρατία. Υποστηρίζει μια κοινωνία χωρίς κρατικό μονοπώλιο καταναγκασμού. Δεν χρειάζεται να αποδεχθεί ο αναγνώστης αυτό το συμπέρασμα πριν αρχίσει να διαβάζει. Χρειάζεται όμως να το αντιμετωπίσει ως επιχείρημα προς εξέταση, όχι ως ιδέα που απορρίπτεται επειδή απέχει από τη συνήθεια. Η δύναμη του έργου βρίσκεται ακριβώς στην πίεση που ασκεί πάνω στα πολιτικά μας αυτονόητα.

Γραμμένο μέσα στις συγκρούσεις και στις κρίσεις της δεκαετίας του 1970, το βιβλίο φέρει καθαρά τα σημάδια της εποχής του. Το βασικό του ερώτημα, όμως, παραμένει ανοιχτό: πόση εξουσία είμαστε διατεθειμένοι να παραχωρήσουμε πάνω στη ζωή των άλλων — και γιατί θεωρούμε ότι αυτή η εξουσία δεν θα στραφεί κάποτε εναντίον μας;

Ο Rothbard δεν υπόσχεται έναν κόσμο χωρίς λάθη, διαφωνίες ή αδικίες. Ζητά να εξετάσουμε αν η ελευθερία προσφέρει καλύτερους τρόπους να τα αντιμετωπίζουμε από τον εξαναγκασμό. Και μας καλεί να εφαρμόσουμε τις αρχές μας ακόμη κι όταν αυτό μας δυσκολεύει: όταν διαφωνούμε με τις επιλογές του γείτονα, όταν φοβόμαστε, όταν ένας δημοφιλής σκοπός φαίνεται να δικαιολογεί κάθε μέσο. Διότι η ελευθερία

αποκτά πραγματικό περιεχόμενο όχι μόνο όταν τη διεκδικούμε για τον εαυτό μας, αλλά όταν αναγνωρίζουμε ότι ανήκει εξίσου και στον άλλον.

Πραξεολόγος, Αθήνα, 2026

Πρόλογος

Όταν δημοσιεύθηκε η πρώτη έκδοση αυτού του βιβλίου (1973), το νέο λιμπερταριανό κίνημα στην Αμερική βρισκόταν στα σπάργανα. Μέσα σε έξι χρόνια, το κίνημα έχει ωριμάσει με εκπληκτική ταχύτητα και έχει αναπτυχθεί σημαντικά τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά. Επομένως, μολονότι η πραγμάτευση του λιμπερταριανισμού στο βιβλίο αυτό έχει ενισχυθεί και επικαιροποιηθεί σε όλη της την έκταση, η μεγαλύτερη αλλαγή αφορά την πραγμάτευση του λιμπερταριανού κινήματος. Το αρχικό κεφάλαιο i, με τίτλο «Το νέο λιμπερταριανό κίνημα», δεν ανταποκρίνεται πλέον στη σημερινή πραγματικότητα και είναι παρωχημένο· έχει μετατραπεί σε παράρτημα που παρέχει ένα σχολιασμένο περίγραμμα της σύνθετης δομής του σημερινού κινήματος. Το νέο κεφάλαιο 1, με τίτλο «Η λιμπερταριανή κληρονομιά», παρέχει μια σύντομη αλλά απολύτως αναγκαία παρουσίαση του ιστορικού υπόβαθρου της αμερικανικής και δυτικής παράδοσης της ελευθερίας, καθώς και των επιτυχιών και των αποτυχιών της, προετοιμάζοντας το έδαφος για την πραγμάτευση της αναγέννησής της στο σημερινό κίνημα. Έχει προστεθεί ένα νέο κεφάλαιο 9 για το ζωτικής σημασίας

ζήτημα του πληθωρισμού και του οικονομικού κύκλου, καθώς και για τον ρόλο του κράτους και της ελεύθερης αγοράς στην πρόκληση ή στον μετριασμό αυτών των δεινών. Τέλος, στο καταληκτικό κεφάλαιο για τη στρατηγική έχει προστεθεί η παρουσίαση και η εξήγηση της πεποίθησης που απέκτησα πρόσφατα: ότι η ελευθερία θα νικήσει, ότι η ελευθερία θα προχωρά με μεγάλα βήματα τόσο άμεσα όσο και μακροπρόθεσμα, ότι, εν ολίγοις, η ελευθερία είναι μια ιδέα της οποίας η ώρα έχει έρθει.

Οφείλω την αρχική σύλληψη και την έμπνευση αυτού του βιβλίου στον πρώτο μου επιμελητή, Tom Mandel, ο οποίος είχε τη διορατικότητα να προβλέψει την πρόσφατη τεράστια αύξηση του ενδιαφέροντος για τον λιμπερταριανισμό. Χωρίς αυτόν, το βιβλίο ούτε θα είχε συλληφθεί ως ιδέα ούτε θα είχε γραφτεί. Για την αναθεωρημένη έκδοση, ο Roy A. Childs, Jr., διευθυντής του *Libertarian Review*, βοήθησε εξαιρετικά, προτείνοντας αναγκαίες αλλαγές. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τον Dominic T. Armentano, του Τμήματος Οικονομικών του Πανεπιστημίου του Χάρτφορντ, τον Williamson M. Evers, διευθυντή του *Inquiry*, και τον Leonard P. Liggio, διευθυντή του *The Literature of Liberty*, για τις ευπρόσδεκτες υποδείξεις τους. Ο απεριόριστος ενθουσιασμός του Walter C. Mickleburgh για το βιβλίο αυτό είχε ζωτική σημασία για την προετοιμασία της αναθεωρημένης έκδοσης· και ο Edward H. Crane HI, πρόεδρος του Ινστιτούτου Cato στο Σαν Φρανσίσκο, στάθηκε αναντικατάστατος με τη βοήθεια, την ενθάρρυνση, τις συνετές συμβουλές και τις προτάσεις βελτίωσης που πρόσφερε.

Murray N. Rothbard
Πάλο Άλτο, Καλιφόρνια
Φεβρουάριος 1978

Κεφάλαιο 1: Η Λιμπερταριανή Κληρονομιά: Η Αμερικανική Επανάσταση και ο Κλασικός Φιλελευθερισμός

Η Αμερικανική Επανάσταση και ο κλασικός φιλελευθερισμός

Την ημέρα των εκλογών του 1978, οι υποψήφιοι του Λιμπερταριανού Κόμματος για έδρες στο Κογκρέσο και για πολιτειακά και τοπικά αξιώματα συγκέντρωσαν 1,25 εκατομμύρια ψήφους σε ολόκληρη τη χώρα. Ο Richard Randolph εξελέγη στη Βουλή των Αντιπροσώπων της Αλάσκας με το ψηφοδέλτιο του Λιμπερταριανού Κόμματος, ενώ ο Edward Clark συγκέντρωσε 377.960 ψήφους ως υποψήφιος κυβερνήτης της Καλιφόρνιας. Αφού το προεδρικό ψηφοδέλτιο του Λιμπερταριανού Κόμματος έλαβε 174.000 ψήφους σε 32 πολιτείες το 1976, το μετρημένο στις κρίσεις του *Congressional Quarterly* οδηγήθηκε να κατατάξει το νεοσύστατο Λιμπερταριανό Κόμμα ως το τρίτο μεγάλο πολιτικό κόμμα της Αμερικής. Ο αξιοσημείωτος ρυθμός ανάπτυξης αυτού του νέου κόμματος γίνεται φανερός αν αναλογιστεί κανείς ότι ιδρύθηκε μόλις το 1971, από μια χούφτα μέλη συγκεντρωμένα σε ένα σαλόνι στο Κολοράντο. Την επόμενη χρονιά κατήλθε στις προεδρικές εκλογές με

ένα ψηφοδέλτιο που κατάφερε να συμπεριληφθεί στα ψηφοδέλτια δύο πολιτειών. Και τώρα είναι το τρίτο μεγάλο κόμμα της Αμερικής.

Ακόμη πιο αξιοσημείωτο είναι ότι το Λιμπερταριανό Κόμμα πέτυχε αυτή την ανάπτυξη παραμένοντας σταθερά προσηλωμένο σε ένα νέο ιδεολογικό δόγμα —τον «λιμπερταριανισμό»— και εισάγοντας έτσι στην αμερικανική πολιτική σκηνή, για πρώτη φορά εδώ και έναν αιώνα, ένα κόμμα που ενδιαφέρεται για τις αρχές και όχι απλώς για την εξασφάλιση θέσεων και χρημάτων από τον δημόσιο κορβανά. Αμέτρητες φορές μας έχουν πει οι σχολιαστές και οι πολιτικοί επιστήμονες ότι το ιδιαίτερο χάρισμα της Αμερικής και του κομματικού μας συστήματος είναι η απουσία ιδεολογίας και ο «πραγματισμός» τους —ένας εύσχημος όρος για την αποκλειστική προσήλωση στην αρπαγή χρημάτων και θέσεων εις βάρος των δύσμοιρων φορολογουμένων. Πώς εξηγείται, λοιπόν, η εκπληκτική ανάπτυξη ενός νέου κόμματος που είναι απροκάλυπτα και με ενθουσιασμό αφοσιωμένο στην ιδεολογία;

Μια εξήγηση είναι ότι οι Αμερικανοί δεν ήταν πάντοτε πραγματιστές και απαλλαγμένοι από ιδεολογικές δεσμεύσεις. Αντιθέτως, οι ιστορικοί αναγνωρίζουν πλέον ότι η ίδια η Αμερικανική Επανάσταση όχι μόνο είχε ιδεολογικό χαρακτήρα, αλλά υπήρξε επίσης αποτέλεσμα της αφοσίωσης στις αρχές και στους θεσμούς του λιμπερταριανισμού. Οι Αμερικανοί επαναστάτες ήταν βαθιά διαποτισμένοι από τις αρχές του λιμπερταριανισμού, μιας ιδεολογίας που τους οδήγησε να διακινδυνεύσουν τη ζωή, την περιουσία και την ιερή τιμή τους, αντιστεκόμενοι στις προσβολές των δικαιωμάτων και των ελευθεριών τους από την αυτοκρατορική βρετανική κυβέρνηση. Οι ιστορικοί συζητούσαν επί μακρόν τα ακριβή αίτια της Αμερικανικής Επανάστασης: ήταν συνταγματικά, οικονομικά, πολιτικά ή ιδεολογικά; Αναγνωρίζουμε πλέον ότι οι επαναστάτες, ως λιμπερταριανοί, δεν

έβλεπαν καμία σύγκρουση ανάμεσα στα ηθικά και πολιτικά δικαιώματα, αφενός, και στην οικονομική ελευθερία, αφετέρου. Αντιθέτως, αντιλαμβάνονταν την αστική και ηθική ελευθερία, την πολιτική ανεξαρτησία και την ελευθερία του εμπορίου και της παραγωγής ως μέρη ενός ενιαίου, αφεγάδιαστου συστήματος, αυτού που ο Adam Smith επρόκειτο να ονομάσει, την ίδια χρονιά που συντάχθηκε η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας, «το προφανές και απλό σύστημα της φυσικής ελευθερίας».

Οι αρχές του λιμπερταριανισμού αναδύθηκαν από τα «κλασικά φιλελεύθερα» κινήματα του δέκατου έβδομου και του δέκατου όγδοου αιώνα στον δυτικό κόσμο, και συγκεκριμένα από την Αγγλική Επανάσταση του δέκατου έβδομου αιώνα. Αυτό το ριζοσπαστικό λιμπερταριανό κίνημα, παρότι σημείωσε μόνο μερική επιτυχία στη γενέτειρά του, τη Μεγάλη Βρετανία, κατόρθωσε ωστόσο να ανοίξει εκεί τον δρόμο για τη Βιομηχανική Επανάσταση, απελευθερώνοντας τη βιομηχανία και την παραγωγή από τους ασφυκτικούς περιορισμούς του κρατικού ελέγχου και των συντεχνιών των πόλεων που στηρίζονταν από τις αρχές. Διότι το κίνημα του κλασικού φιλελευθερισμού υπήρξε, σε ολόκληρο τον δυτικό κόσμο, μια ισχυρή λιμπερταριανή «επανάσταση» εναντίον αυτού που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε Παλαιά Τάξη —το *ancien régime*—, η οποία εξουσίαζε τους υπηκόους της επί αιώνες. Το καθεστώς αυτό, κατά την πρώιμη νεότερη περίοδο που αρχίζει τον δέκατο έκτο αιώνα, είχε επιβάλει ένα απολυταρχικό συγκεντρωτικό Κράτος και έναν βασιλιά που κυβερνούσε ελέω Θεού, πάνω σε ένα παλαιότερο, περιοριστικό πλέγμα φεουδαρχικών μονοπωλίων επί της γης και συντεχνιακών ελέγχων και περιορισμών στις πόλεις. Το αποτέλεσμα ήταν μια Ευρώπη που παρέμενε στάσιμη κάτω από ένα παραλυτικό πλέγμα ελέγχων, φόρων και μονοπωλιακών προνομίων παραγωγής και πώλησης, τα οποία οι κεντρικές —και οι τοπικές— αρχές

παραχωρούσαν στους ευνοούμενούς τους παραγωγούς. Αυτή η συμμαχία του νέου γραφειοκρατικού, πολεμοχαρούς συγκεντρωτικού Κράτους με προνομιούχους εμπόρους —μια συμμαχία την οποία οι μεταγενέστεροι ιστορικοί θα ονόμαζαν «μερκαντιλισμό»— και με μια άρχουσα τάξη φεουδαρχών γαιοκτημόνων συγκροτούσε την Παλαιά Τάξη, εναντίον της οποίας αναδύθηκε και εξεγέρθηκε το νέο κίνημα των κλασικών φιλελευθέρων και των ριζοσπαστών κατά τον δέκατο έβδομο και τον δέκατο όγδοο αιώνα.

Σκοπός των κλασικών φιλελευθέρων ήταν η πραγμάτωση της ατομικής ελευθερίας σε όλες τις αλληλένδετες πτυχές της. Στην οικονομία, οι φόροι έπρεπε να μειωθούν δραστικά, οι έλεγχοι και οι ρυθμίσεις να καταργηθούν, και η ανθρώπινη ενεργητικότητα, η επιχειρηματική πρωτοβουλία και οι αγορές να αφεθούν ελεύθερες να δημιουργούν και να παράγουν μέσα από συναλλαγές που θα ωφελούσαν τους πάντες και τη μεγάλη μάζα των καταναλωτών. Οι επιχειρηματίες έπρεπε επιτέλους να είναι ελεύθεροι να ανταγωνίζονται, να αναπτύσσονται, να δημιουργούν. Τα δεσμά του ελέγχου έπρεπε να αρθούν εξίσου από τη γη, την εργασία και το κεφάλαιο. Η προσωπική ελευθερία και οι ελευθερίες των πολιτών έπρεπε να κατοχυρωθούν απέναντι στις αρπαγές και στην τυραννία του βασιλιά ή των υποτακτικών του. Η θρησκεία, πηγή αιματηρών πολέμων επί αιώνες, όταν τα θρησκευτικά δόγματα μάχονταν για τον έλεγχο του Κράτους, έπρεπε να απαλλαγεί από την κρατική επιβολή ή παρέμβαση, ώστε όλες οι θρησκείες —ή η απουσία θρησκείας— να μπορούν να συνυπάρχουν ειρηνικά. Η ειρήνη αποτελούσε επίσης το δόγμα εξωτερικής πολιτικής των νέων κλασικών φιλελευθέρων· το πανάρχαιο καθεστώς αυτοκρατορικής και κρατικής επέκτασης για την απόκτηση ισχύος και άνομου πλούτου έπρεπε να αντικατασταθεί από μια εξωτερική πολιτική ειρήνης και ελεύθερου εμπορίου με όλα τα έθνη. Και καθώς θεωρούσαν

ότι ο πόλεμος γεννιόταν από τους μόνιμους στρατούς και στόλους, από τη στρατιωτική ισχύ που επιζητούσε διαρκώς την επέκτασή της, αυτοί οι στρατιωτικοί μηχανισμοί έπρεπε να αντικατασταθούν από εθελοντικές τοπικές πολιτοφυλακές, από πολίτες που δεν ήταν επαγγελματίες στρατιωτικοί και που θα επιθυμούσαν να πολεμήσουν μόνο για την υπεράσπιση των δικών τους σπιτιών και των γειτονιών τους.

Έτσι, το γνωστό αίτημα του «χωρισμού Εκκλησίας και Κράτους» δεν ήταν παρά ένα από πολλά αλληλένδετα αιτήματα, τα οποία θα μπορούσαν να συνοψιστούν ως «χωρισμός της οικονομίας από το Κράτος», «χωρισμός του λόγου και του Τύπου από το Κράτος», «χωρισμός της γης από το Κράτος», «χωρισμός του πολέμου και των στρατιωτικών υποθέσεων από το Κράτος»· ουσιαστικά, ως χωρισμός του Κράτους από σχεδόν τα πάντα.

Το Κράτος, εν ολίγοις, έπρεπε να παραμείνει εξαιρετικά μικρό, με έναν πολύ χαμηλό, σχεδόν αμελητέο προϋπολογισμό. Οι κλασικοί φιλελεύθεροι δεν ανέπτυξαν ποτέ μια θεωρία της φορολογίας, αλλά αντιμάχονταν σφοδρά κάθε αύξηση φόρου και κάθε νέο είδος φόρου — στην Αμερική, δύο φορές η φορολογία έγινε η σπίθα που οδήγησε ή παραλίγο να οδηγήσει στην Επανάσταση: ο φόρος χαρτοσήμου και ο φόρος στο τσάι.

Οι πρώτοι θεωρητικοί του λιμπερταριανού κλασικού φιλελευθερισμού ήταν οι Εξισωτές κατά την Αγγλική Επανάσταση και ο φιλόσοφος John Locke στα τέλη του δέκατου έβδομου αιώνα· τους ακολούθησε η αντιπολίτευση των «Αληθινών Ουίγων», ή αλλιώς η ριζοσπαστική λιμπερταριανή αντιπολίτευση, απέναντι στον «Διακανονισμό των Ουίγων» —το καθεστώς της Βρετανίας του δέκατου όγδοου αιώνα. Ο John Locke διατύπωσε τα φυσικά δικαιώματα κάθε ατόμου επί του προσώπου και της περιουσίας του· ο σκοπός της κυβέρνησης

περιοριζόταν αυστηρά στην προάσπιση αυτών των δικαιωμάτων. Όπως αναφέρει η εμπνευσμένη από τον Locke Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας, «για τη διασφάλιση αυτών των δικαιωμάτων θεσπίζονται μεταξύ των Ανθρώπων Κυβερνήσεις, οι οποίες αντλούν τις δίκαιες εξουσίες τους από τη συναίνεση των κυβερνωμένων. Όποτε οποιαδήποτε Μορφή Διακυβέρνησης αποβαίνει καταστροφική για αυτούς τους σκοπούς, ο Λαός έχει το Δικαίωμα να την αλλάξει ή να την καταργήσει…».

Παρότι ο Locke διαβαζόταν ευρύτατα στις αμερικανικές αποικίες, η αφηρημένη φιλοσοφία του ελάχιστα προσφερόταν για να ξεσηκώσει τους ανθρώπους σε επανάσταση. Το έργο αυτό επιτέλεσαν τον δέκατο όγδοο αιώνα οι ριζοσπάστες οπαδοί του Locke, οι οποίοι έγραφαν με τρόπο πιο προσιτό στο ευρύ κοινό, πιο μαχητικό και πιο παθιασμένο, εφαρμόζοντας τις θεμελιώδεις αρχές της φιλοσοφίας του στα συγκεκριμένα προβλήματα της διακυβέρνησης της εποχής —και ιδίως της βρετανικής διακυβέρνησης. Το σημαντικότερο έργο αυτής της κατεύθυνσης ήταν οι «Επιστολές του Cato», μια σειρά άρθρων σε εφημερίδες που δημοσίευσαν στο Λονδίνο, στις αρχές της δεκαετίας του 1720, οι Αληθινοί Ουίγοι John Trenchard και Thomas Gordon. Ενώ ο Locke είχε γράφει για την επαναστατική πίεση που δικαιολογημένα μπορούσε να ασκηθεί όταν η κυβέρνηση κατέστρεφε την ελευθερία, οι Trenchard και Gordon επισήμαναν ότι η κυβέρνηση έτεινε πάντοτε προς μια τέτοια καταστροφή των ατομικών δικαιωμάτων. Σύμφωνα με τις «Επιστολές του Cato», η ανθρώπινη ιστορία αποτελεί χρονικό μιας ακατάπαυστης σύγκρουσης ανάμεσα στην Εξουσία και στην Ελευθερία, με την Εξουσία —την κυβέρνηση— πάντοτε έτοιμη να διευρύνει τη σφαίρα της, παραβιάζοντας τα δικαιώματα των ανθρώπων και καταπατώντας τις ελευθερίες τους. Συνεπώς, διακήρυττε ο Cato, η Εξουσία πρέπει να διατηρείται μικρή και να αντιμετωπίζεται με αδιάκοπη

επαγρύπνηση και εχθρότητα από την πλευρά του λαού, ώστε να διασφαλίζεται ότι παραμένει πάντοτε μέσα στα στενά της όρια:

Γνωρίζουμε, από αναρίθμητα Παραδείγματα και από την Πείρα, ότι οι Άνθρωποι που κατέχουν την Εξουσία, αντί να την αποχωριστούν, θα κάνουν οτιδήποτε, ακόμη και τα χειρότερα και τα πιο σκοτεινά πράγματα, για να τη διατηρήσουν· και σχεδόν ποτέ κανένας Άνθρωπος πάνω στη Γη δεν την εγκατέλειφε όσο μπορούσε, κατέχοντάς την, να επιβάλλει παντού τη Θέλησή του… Τούτο φαίνεται βέβαιο: ότι το Καλό του Κόσμου ή του Λαού τους δεν συγκαταλεγόταν στα Κίνητρά τους ούτε για την παραμονή στην Εξουσία ούτε για την εγκατάλειψή της.

Είναι στη Φύση της Εξουσίας να επεκτείνεται διαρκώς εις βάρος των άλλων και να μετατρέπει κάθε έκτακτη Εξουσία, που παραχωρείται σε συγκεκριμένες Χρονικές Στιγμές και υπό συγκεκριμένες Περιστάσεις, σε τακτική Εξουσία, η οποία ασκείται πάντοτε, ακόμη και όταν δεν συντρέχει καμία τέτοια Περίσταση· ούτε αποχωρίζεται ποτέ οικειοθελώς οποιοδήποτε Πλεονέκτημα…

Αλίμονο! Η Εξουσία καταπατά καθημερινά την Ελευθερία, με Επιτυχία υπερβολικά φανερή· και η Ισορροπία μεταξύ τους έχει σχεδόν χαθεί. Η Τυραννία έχει καταλάβει σχεδόν ολόκληρη τη Γη και, πλήττοντας την Ανθρωπότητα στη Ρίζα και στα Κλαδιά της, μετατρέπει τον Κόσμο σε Σφαγείο· και ασφαλώς θα συνεχίσει να καταστρέφει, ώσπου είτε να καταστραφεί η ίδια είτε, πράγμα

πιθανότερο, να μην έχει αφήσει τίποτε άλλο να καταστρέψει.[1]

Τέτοιες προειδοποιήσεις αφομοιώνονταν με ζήλο από τους Αμερικανούς αποίκους, οι οποίοι ανατύπωσαν πολλές φορές τις «Επιστολές του Cato» σε όλες τις αποικίες, μέχρι και την εποχή της Επανάστασης. Αυτή η βαθιά ριζωμένη στάση οδήγησε σε εκείνο που ο ιστορικός Bernard Bailyn εύστοχα ονόμασε «μετασχηματιστικό ριζοσπαστικό λιμπερταριανισμό» της Αμερικανικής Επανάστασης.

Διότι η επανάσταση δεν υπήρξε απλώς η πρώτη επιτυχημένη απόπειρα των νεότερων χρόνων να αποτιναχθεί ο ζυγός του δυτικού ιμπεριαλισμού —και μάλιστα, εκείνη την εποχή, της ισχυρότερης δύναμης στον κόσμο. Ακόμη σημαντικότερο είναι ότι, για πρώτη φορά στην ιστορία, οι Αμερικανοί περιόρισαν τις νέες κυβερνήσεις τους με πολυάριθμα όρια και δεσμεύσεις, ενσωματωμένα σε συντάγματα και ιδίως σε διακηρύξεις δικαιωμάτων. Η Εκκλησία και το Κράτος διαχωρίστηκαν αυστηρά σε όλες τις νέες πολιτείες και κατοχυρώθηκε η θρησκευτική ελευθερία. Τα κατάλοιπα της φεουδαρχίας εξαλείφθηκαν σε όλες τις πολιτείες με την κατάργηση των φεουδαρχικών προνομίων του κληρονομικού καταπιστεύματος επί της γης και της πρωτοτοκίας. (Στην πρώτη περίπτωση, ένας αποθανών πρόγονος μπορεί να δεσμεύσει εσαεί τα κτήματα υπέρ της οικογένειάς του, εμποδίζοντας τους κληρονόμους του να πωλήσουν οποιοδήποτε τμήμα της γης· στη δεύτερη, η κυβέρνηση επιβάλλει την αποκλειστική κληρονόμηση της περιουσίας από τον μεγαλύτερο γιο.)

---

[1] Βλ. Murray N. Rothbard, *Conceived in Liberty*, τόμ. 2, *"Salutary Neglect": The American Colonies in the First Half of the 18th Century* (New Rochelle, N.Y.: Arlington House, 1975), σ. 194. Βλ. επίσης John Trenchard και Thomas Gordon, *Cato's Letters*, στο D. L. Jacobson, επιμ., *The English Libertarian Heritage* (Indianapolis: Bobbs-Merrill Co., 1965).

Η νέα ομοσπονδιακή κυβέρνηση, που συγκροτήθηκε με τα Άρθρα της Συνομοσπονδίας, δεν επιτρεπόταν να επιβάλλει οποιονδήποτε φόρο στον πληθυσμό· και κάθε θεμελιώδης διεύρυνση των εξουσιών της απαιτούσε την ομόφωνη συναίνεση των κυβερνήσεων όλων των πολιτειών. Πάνω απ' όλα, η στρατιωτική ισχύς και η εξουσία διεξαγωγής πολέμου της εθνικής κυβέρνησης περιστέλλονταν με περιορισμούς και δυσπιστία· διότι οι λιμπερταριανοί του δέκατου όγδοου αιώνα κατανοούσαν ότι ο πόλεμος, οι μόνιμοι στρατοί και ο μιλιταρισμός αποτελούσαν από παλιά την κύρια μέθοδο διόγκωσης της κρατικής εξουσίας.[2]

Ο Bernard Bailyn συνόψισε το επίτευγμα των Αμερικανών επαναστατών:

> *Ο εκσυγχρονισμός της αμερικανικής πολιτικής και διακυβέρνησης κατά τη διάρκεια της Επανάστασης και μετά από αυτήν πήρε τη μορφή μιας αιφνίδιας, ριζικής πραγμάτωσης του προγράμματος που είχε διατυπωθεί για πρώτη φορά πλήρως από τη διανόηση της αντιπολίτευσης… επί της βασιλείας του George the First. Εκεί όπου η αγγλική αντιπολίτευση, προσπαθώντας να ανοίξει δρόμο απέναντι σε μια αυτάρεσκη κοινωνική και πολιτική τάξη, είχε περιοριστεί στον αγώνα και στο όνειρο, οι Αμερικανοί, ωθούμενοι από τις ίδιες επιδιώξεις, αλλά ζώντας σε μια κοινωνία από πολλές απόψεις σύγχρονη και έχοντας πλέον απελευθερωθεί πολιτικά, μπορούσαν ξαφνικά να δράσουν. Εκεί όπου η αγγλική αντιπολίτευση είχε μάταια αγωνιστεί για επιμέρους*

---

[2] Για τη ριζοσπαστική λιμπερταριανή επίδραση της Επανάστασης στο εσωτερικό της Αμερικής, βλ. Robert A. Nisbet, *The Social Impact of the Revolution* (Washington, D.C.: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1974). Για την επίδρασή της στην Ευρώπη, βλ. το σημαντικό έργο του Robert R. Palmer, *The Age of the Democratic Revolution*, τόμ. 1 (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1959).

μεταρρυθμίσεις… οι Αμερικανοί ηγέτες κινήθηκαν γρήγορα και με μικρή κοινωνική αναστάτωση, για να υλοποιήσουν συστηματικά τις πιο προωθημένες δυνατότητες ολόκληρου του φάσματος των ριζοσπαστικά απελευθερωτικών ιδεών.

Κατά τη διαδικασία αυτή… εμφύσησαν στην αμερικανική πολιτική κουλτούρα… τα κεντρικά θέματα του ριζοσπαστικού λιμπερταριανισμού του δέκατου όγδοου αιώνα, τα οποία εδώ πραγματώθηκαν. Το πρώτο είναι η πεποίθηση ότι η εξουσία είναι κακό, αναγκαιότητα ίσως, αλλά κακή αναγκαιότητα· ότι διαφθείρει απεριόριστα· και ότι πρέπει να ελέγχεται, να περιορίζεται, να περιστέλλεται με κάθε τρόπο συμβατό με ένα ελάχιστο επίπεδο πολιτειακής τάξης. Τα γραπτά συντάγματα· η διάκριση των εξουσιών· οι διακηρύξεις δικαιωμάτων· οι περιορισμοί στα όργανα της εκτελεστικής εξουσίας, στα νομοθετικά σώματα και στα δικαστήρια· οι περιορισμοί στο δικαίωμα άσκησης καταναγκασμού και διεξαγωγής πολέμου — όλα εκφράζουν τη βαθιά δυσπιστία απέναντι στην εξουσία που βρίσκεται στον ιδεολογικό πυρήνα της Αμερικανικής Επανάστασης και που έκτοτε παραμένει μαζί μας ως μόνιμη κληρονομιά.[3]

Έτσι, ενώ η κλασική φιλελεύθερη σκέψη γεννήθηκε στην Αγγλία, έμελλε να φτάσει στην πιο συνεπή και ριζοσπαστική ανάπτυξή της —και στη σπουδαιότερη ζωντανή ενσάρκωσή της— στην Αμερική. Διότι οι αμερικανικές αποικίες ήταν απαλλαγμένες από το φεουδαρχικό

---

3 Bernard Bailyn, «The Central Themes of the American Revolution: An Interpretation», στο S. Kurtz και J. Hutson, επιμ., *Essays on the American Revolution* (Chapel Hill, N.C.: University of North Carolina Press, 1973), σσ. 26–27. 4. Παρατίθεται στο William H. Pease και Jane H. Pease, επιμ., *The Antislavery Argument* (Indianapolis: Bobbs-Merrill Co., 1965), σ. xxxv.

μονοπώλιο επί της γης και την αριστοκρατική άρχουσα κάστα που είχαν εδραιωθεί στην Ευρώπη· στην Αμερική, οι κυβερνώντες ήταν Βρετανοί αποικιακοί αξιωματούχοι και μια χούφτα προνομιούχοι έμποροι, οι οποίοι ήταν σχετικά εύκολο να παραμεριστούν όταν ξέσπασε η Επανάσταση και ανατράπηκε η βρετανική διακυβέρνηση. Ο κλασικός φιλελευθερισμός, επομένως, είχε μεγαλύτερη λαϊκή υποστήριξη και συναντούσε πολύ λιγότερο εδραιωμένη θεσμική αντίσταση στις αμερικανικές αποικίες απ' ό,τι στη γενέτειρά του. Επιπλέον, καθώς ήταν γεωγραφικά απομονωμένοι, οι Αμερικανοί επαναστάτες δεν χρειαζόταν να ανησυχούν για την εισβολή στρατών γειτονικών αντεπαναστατικών κυβερνήσεων, όπως συνέβη, για παράδειγμα, στη Γαλλία.

Μετά την Επανάσταση

Έτσι, η Αμερική, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη χώρα, γεννήθηκε μέσα από μια ρητά λιμπερταριανή επανάσταση· μια επανάσταση εναντίον της αυτοκρατορικής κυριαρχίας· εναντίον της φορολογίας, του εμπορικού μονοπωλίου και των ρυθμιστικών περιορισμών· και εναντίον του μιλιταρισμού και της εκτελεστικής εξουσίας. Η επανάσταση οδήγησε στη δημιουργία κυβερνήσεων που υπόκειντο σε πρωτοφανείς περιορισμούς της εξουσίας τους. Ωστόσο, παρότι στην Αμερική υπήρχε ελάχιστη θεσμική αντίσταση στην ορμητική προέλαση του φιλελευθερισμού, εμφανίστηκαν εξαρχής ισχυρές δυνάμεις των ελίτ, ιδίως μεταξύ των μεγαλεμπόρων και των μεγαλοϊδιοκτητών φυτειών, οι οποίες επιθυμούσαν να διατηρήσουν το περιοριστικό βρετανικό «μερκαντιλιστικό» σύστημα υψηλών φόρων, ελέγχων και μονοπωλιακών προνομίων που παραχωρούσε η κυβέρνηση. Οι ομάδες αυτές επιθυμούσαν μια ισχυρή κεντρική, ακόμη και αυτοκρατορική, κυβέρνηση· εν ολίγοις, ήθελαν το βρετανικό σύστημα χωρίς τη Μεγάλη Βρετανία. Αυτές οι συντηρητικές και αντιδραστικές δυνάμεις εμφανίστηκαν για πρώτη φορά κατά τη διάρκεια της Επανάστασης και αργότερα

συγκρότησαν το Κόμμα των Φεντεραλιστών και την κυβέρνηση των Φεντεραλιστών τη δεκαετία του 1790.

Κατά τον δέκατο ένατο αιώνα, ωστόσο, η λιμπερταριανή ορμή συνεχίστηκε. Τα κινήματα των Jefferson και Jackson, το Δημοκρατικό-Ρεπουμπλικανικό Κόμμα και κατόπιν το Δημοκρατικό Κόμμα, επιδίωκαν ρητά την ουσιαστικά πλήρη εξάλειψη της κυβέρνησης από την αμερικανική ζωή. Επρόκειτο για μια κυβέρνηση χωρίς μόνιμο στρατό ή πολεμικό ναυτικό· μια κυβέρνηση χωρίς χρέος, χωρίς άμεσους ομοσπονδιακούς φόρους ή ειδικούς φόρους κατανάλωσης και σχεδόν χωρίς εισαγωγικούς δασμούς —δηλαδή, με αμελητέα επίπεδα φορολογίας και δαπανών· μια κυβέρνηση που δεν αναλαμβάνει δημόσια έργα ή έργα εσωτερικής υποδομής· μια κυβέρνηση που δεν ασκεί ελέγχους ούτε επιβάλλει ρυθμίσεις· μια κυβέρνηση που αφήνει το χρήμα και το τραπεζικό σύστημα ελεύθερα, με μεταλλική βάση και χωρίς πληθωριστική διόγκωση· εν ολίγοις, κατά τη διατύπωση του ιδεώδους του H. L. Mencken, «μια κυβέρνηση που μόλις και μετά βίας διαφέρει από την πλήρη απουσία κυβέρνησης».

Η προσπάθεια του Jefferson για μια ουσιαστικά ανύπαρκτη κυβέρνηση ναυάγησε αφότου ανέλαβε την προεδρία, αρχικά με τις παραχωρήσεις προς τους Φεντεραλιστές —ενδεχομένως αποτέλεσμα συμφωνίας για την εξασφάλιση ψήφων των Φεντεραλιστών, ώστε να αρθεί η ισοψηφία στο εκλεκτορικό σώμα— και κατόπιν με την αντισυνταγματική αγορά της Επικράτειας της Λουιζιάνας. Κυρίως όμως ναυάγησε εξαιτίας της ιμπεριαλιστικής ώθησης προς τον πόλεμο με τη Βρετανία κατά τη δεύτερη θητεία του Jefferson· μιας ώθησης που οδήγησε στον πόλεμο και σε ένα μονοκομματικό σύστημα, το οποίο εφάρμοσε ουσιαστικά ολόκληρο το κρατιστικό πρόγραμμα των Φεντεραλιστών: υψηλές στρατιωτικές δαπάνες, κεντρική τράπεζα,

προστατευτικούς δασμούς, άμεσους ομοσπονδιακούς φόρους, δημόσια έργα. Έντρομος μπροστά στα αποτελέσματα, ο Jefferson, έχοντας αποσυρθεί από την πολιτική, συλλογιζόταν σκυθρωπός στο Monticello και ενέπνευσε τους νεαρούς πολιτικούς Martin Van Buren και Thomas Hart Benton, που τον επισκέπτονταν, να ιδρύσουν ένα νέο κόμμα —το Δημοκρατικό Κόμμα—, για να αποσπάσουν την Αμερική από τον νέο φεντεραλισμό και να ανακτήσουν το πνεύμα του παλαιού προγράμματός του. Όταν οι δύο νεαροί ηγέτες προσέβλεφαν στον Andrew Jackson ως σωτήρα τους, γεννήθηκε το νέο Δημοκρατικό Κόμμα.

Οι λιμπερταριανοί οπαδοί του Jackson είχαν ένα σχέδιο: ο Andrew Jackson θα παρέμενε στην προεδρία για οκτώ χρόνια, θα ακολουθούσαν οκτώ χρόνια του Van Buren και κατόπιν οκτώ χρόνια του Benton. Έπειτα από είκοσι τέσσερα χρόνια θριαμβευτικής Δημοκρατίας του Jackson, θα είχε επιτευχθεί το ιδεώδες του Mencken για μια ουσιαστικά ανύπαρκτη κυβέρνηση. Δεν επρόκειτο διόλου για ανέφικτο όνειρο, καθώς ήταν σαφές ότι το Δημοκρατικό Κόμμα είχε γρήγορα καταστεί το κόμμα που εξασφάλιζε κατά κανόνα την πλειοψηφία στη χώρα. Οι λαϊκές μάζες είχαν συστρατευθεί στον αγώνα για την ελευθερία. Ο Jackson συμπλήρωσε την οκταετία του, κατά την οποία καταργήθηκε η κεντρική τράπεζα και εξοφλήθηκε το δημόσιο χρέος, ενώ ο Van Buren παρέμεινε τέσσερα χρόνια, κατά τα οποία διαχωρίστηκε η ομοσπονδιακή κυβέρνηση από το τραπεζικό σύστημα. Οι εκλογές του 1840, όμως, αποτέλεσαν ανωμαλία, καθώς ο Van Buren ηττήθηκε από μια πρωτοφανώς δημαγωγική εκστρατεία, οργανωμένη από τον πρώτο μεγάλο διευθυντή προεκλογικής εκστρατείας σύγχρονου τύπου, τον Thurlow Weed, ο οποίος πρωτοστάτησε στη χρήση όλων εκείνων των προεκλογικών στολιδιών —εύηχων συνθημάτων, κονκάρδων, τραγουδιών, παρελάσεων κ.λπ.— που μας είναι πλέον οικεία. Οι τακτικές του Weed έφεραν στην προεδρία τον ανεκδιήγητο και άγνωστο

υποψήφιο των Ουίγων, στρατηγό William Henry Harrison, αλλά επρόκειτο σαφώς για συγκυριακή επιτυχία· το 1844, οι Δημοκρατικοί θα ήταν έτοιμοι να αντιπαρατάξουν τις ίδιες προεκλογικές τακτικές και ήταν σαφές ότι αναμενόταν να ανακτήσουν την προεδρία εκείνη τη χρονιά. Ο Van Buren, φυσικά, υποτίθεται ότι θα συνέχιζε τη θριαμβευτική πορεία του κινήματος του Jackson. Τότε όμως συνέβη ένα μοιραίο γεγονός: το Δημοκρατικό Κόμμα διασπάστηκε εξαιτίας του κρίσιμου ζητήματος της δουλείας ή, ακριβέστερα, της επέκτασης της δουλείας σε μια νέα επικράτεια. Η εύκολη, όπως αναμενόταν, εκ νέου ανάδειξη του Van Buren σε υποψήφιο ναυάγησε εξαιτίας μιας διάσπασης στις τάξεις των Δημοκρατικών σχετικά με την ένταξη της δημοκρατίας του Τέξας στην Ένωση ως δουλοκτητικής πολιτείας· ο Van Buren ήταν αντίθετος, ο Jackson υπέρ, και αυτή η διάσπαση συμβόλιζε το ευρύτερο ρήγμα μεταξύ γεωγραφικών περιφερειών στο εσωτερικό του Δημοκρατικού Κόμματος. Η δουλεία, το σοβαρό αντιλιμπερταριανό ελάττωμα στον λιμπερταριανισμό του δημοκρατικού προγράμματος, είχε αναδειχθεί σε ζήτημα που έμελλε να καταστρέψει ολοκληρωτικά το κόμμα και τον λιμπερταριανισμό του.

Ο Εμφύλιος Πόλεμος, πέρα από την πρωτοφανή αιματοχυσία και καταστροφή του, χρησιμοποιήθηκε από το θριαμβεύον και ουσιαστικά μονοκομματικό καθεστώς των Ρεπουμπλικανών για να επιβάλει το κρατιστικό του πρόγραμμα, που προηγουμένως ήταν το πρόγραμμα των Ουίγων: κυβερνητική ισχύ σε εθνικό επίπεδο, προστατευτικούς δασμούς, επιδοτήσεις στις μεγάλες επιχειρήσεις, πληθωριστικό χαρτονόμισμα, επαναφορά του ελέγχου της ομοσπονδιακής κυβέρνησης επί του τραπεζικού συστήματος, μεγάλης κλίμακας έργα εσωτερικής υποδομής, υψηλούς ειδικούς φόρους κατανάλωσης και, κατά τη διάρκεια του πολέμου, υποχρεωτική στράτευση και φόρο εισοδήματος. Επιπλέον, οι πολιτείες έχασαν το δικαίωμα απόσχισης που διέθεταν προηγουμένως,

καθώς και άλλες εξουσίες τους έναντι της ομοσπονδιακής κυβέρνησης. Το Δημοκρατικό Κόμμα επανήλθε στη λιμπερταριανή του πορεία μετά τον πόλεμο, αλλά τώρα είχε μπροστά του έναν πολύ μακρύτερο και δυσκολότερο δρόμο προς την ελευθερία απ' ό,τι προηγουμένως.

Είδαμε πώς η Αμερική απέκτησε τη βαθύτερα ριζωμένη λιμπερταριανή παράδοση· μια παράδοση που εξακολουθεί να επιβιώνει σε μεγάλο μέρος της πολιτικής μας ρητορικής και να αντανακλάται στη μαχητική και ατομικιστική στάση μεγάλου μέρους του αμερικανικού λαού απέναντι στην κυβέρνηση. Το έδαφος σε αυτή τη χώρα είναι πολύ πιο γόνιμο από ό,τι σε οποιαδήποτε άλλη για μια αναζωπύρωση του λιμπερταριανισμού.

Η αντίσταση στην ελευθερία

Μπορούμε πλέον να διαπιστώσουμε ότι η ταχεία ανάπτυξη του λιμπερταριανού κινήματος και του Λιμπερταριανού Κόμματος τη δεκαετία του 1970 είναι βαθιά ριζωμένη σε αυτή την ισχυρή «μόνιμη κληρονομιά» της Αμερικανικής Επανάστασης, όπως την αποκάλεσε ο Bernard Bailyn. Αν όμως αυτή η κληρονομιά έχει τόσο ζωτική σημασία για την αμερικανική παράδοση, τι πήγε στραβά; Γιατί είναι τώρα αναγκαία η ανάδυση ενός νέου λιμπερταριανού κινήματος για τη διεκδίκηση εκ νέου του αμερικανικού ονείρου;

Για να αρχίσουμε να απαντούμε σε αυτό το ερώτημα, πρέπει πρώτα να θυμηθούμε ότι ο κλασικός φιλελευθερισμός συνιστούσε βαθιά απειλή για τα πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα —τις άρχουσες τάξεις— που επωφελούνταν από την Παλαιά Τάξη: τους βασιλείς, τους ευγενείς και τους γαιοκτήμονες αριστοκράτες, τους προνομιούχους εμπόρους, τους στρατιωτικούς μηχανισμούς, τις κρατικές γραφειοκρατίες. Παρά τις τρεις μεγάλες βίαιες επαναστάσεις που πυροδότησαν οι φιλελεύθεροι —την Αγγλική του δέκατου έβδομου αιώνα και την Αμερικανική και τη Γαλλική του δέκατου όγδοου—, οι νίκες στην Ευρώπη υπήρξαν μόνο μερικές. Η

αντίσταση ήταν σθεναρή και κατόρθωσε να διατηρήσει τα μονοπώλια επί της γης, τις επίσημες κρατικές εκκλησίες και την πολεμοχαρή εξωτερική και στρατιωτική πολιτική, καθώς και, για ένα διάστημα, να κρατήσει το δικαίωμα ψήφου περιορισμένο στην εύπορη ελίτ. Οι φιλελεύθεροι έπρεπε να επικεντρωθούν στη διεύρυνση του δικαιώματος ψήφου, επειδή ήταν σαφές και στις δύο πλευρές ότι τα αντικειμενικά οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα της μεγάλης μάζας του πληθυσμού εξυπηρετούνταν από την ατομική ελευθερία. Αξίζει να σημειωθεί ότι, στις αρχές του δέκατου ένατου αιώνα, οι δυνάμεις του laissez-faire ήταν γνωστές ως «φιλελεύθεροι» και, όσον αφορά τους πιο αμιγείς και συνεπείς μεταξύ τους, ως «ριζοσπάστες», ενώ οι αντίπαλοί τους, που επιθυμούσαν να διατηρήσουν την Παλαιά Τάξη ή να επιστρέψουν σε αυτήν, ήταν ευρύτερα γνωστοί ως «συντηρητικοί».

Πράγματι, ο συντηρητισμός ξεκίνησε στις αρχές του δέκατου ένατου αιώνα ως συνειδητή προσπάθεια αναίρεσης και καταστροφής του μισητού έργου του νέου κλασικού φιλελεύθερου πνεύματος — της Αμερικανικής, της Γαλλικής και της Βιομηχανικής Επανάστασης. Με επικεφαλής δύο αντιδραστικούς Γάλλους στοχαστές, τον de Ronald και τον de Maistre, ο συντηρητισμός λαχταρούσε να αντικαταστήσει τα ίσα δικαιώματα και την ισότητα ενώπιον του νόμου με τη διαρθρωμένη και ιεραρχική κυριαρχία προνομιούχων ελίτ· την ατομική ελευθερία και την ελάχιστη κυβέρνηση με την απόλυτη εξουσία και το διογκωμένο Κράτος· τη θρησκευτική ελευθερία με τη θεοκρατική κυριαρχία μιας κρατικής εκκλησίας· την ειρήνη και το ελεύθερο εμπόριο με τον μιλιταρισμό, τους μερκαντιλιστικούς περιορισμούς και τον πόλεμο προς όφελος του έθνους-κράτους· και τη βιομηχανία και τη μεταποίηση με την παλαιά φεουδαρχική και αγροτική τάξη. Και οι συντηρητικοί ήθελαν να αντικαταστήσουν τον νέο κόσμο της μαζικής κατανάλωσης και της ανόδου του βιοτικού επιπέδου για όλους με την Παλαιά Τάξη της

στοιχειώδους επιβίωσης για τις μάζες και της πολυτελούς κατανάλωσης για την άρχουσα ελίτ.

Στα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα, και οπωσδήποτε προς το τέλος του, οι συντηρητικοί άρχισαν να συνειδητοποιούν ότι η υπόθεσή τους ήταν αναπόφευκτα καταδικασμένη αν επέμεναν στο αίτημα της πλήρους αναίρεσης της Βιομηχανικής Επανάστασης και της τεράστιας ανόδου του βιοτικού επιπέδου των μαζών που αυτή είχε επιφέρει· το ίδιο θα συνέβαινε αν εξακολουθούσαν να αντιτίθενται στη διεύρυνση του δικαιώματος ψήφου, θέτοντας έτσι απροκάλυπτα τον εαυτό τους απέναντι στα συμφέροντα του πληθυσμού. Ως εκ τούτου, η «Δεξιά» — ένας χαρακτηρισμός που προέκυψε από τη χωροταξική σύμπτωση να κάθονται οι εκπρόσωποι της Παλαιάς Τάξης στα δεξιά της αίθουσας της συνέλευσης κατά τη Γαλλική Επανάσταση— αποφάσισε να αλλάξει τακτική και να εκσυγχρονίσει το κρατιστικό της δόγμα, εγκαταλείποντας την απερίφραστη εναντίωση στη βιομηχανική ανάπτυξη και στο δημοκρατικό δικαίωμα ψήφου. Στη θέση του απροκάλυπτου μίσους και της περιφρόνησης του παλαιού συντηρητισμού προς τις λαϊκές μάζες, οι νέοι συντηρητικοί έβαλαν τη διπροσωπία και τη δημαγωγία. Προσέγγιζαν τις μάζες με το ακόλουθο επιχείρημα: «Κι εμείς τασσόμαστε υπέρ της βιομηχανικής ανάπτυξης και ενός υψηλότερου βιοτικού επιπέδου. Για να επιτύχουμε όμως αυτούς τους σκοπούς, πρέπει να ρυθμίσουμε τη βιομηχανία προς το δημόσιο συμφέρον· πρέπει να αντικαταστήσουμε τον αλληλοσπαραγμό της ελεύθερης και ανταγωνιστικής αγοράς με την οργανωμένη συνεργασία· και, πάνω απ' όλα, πρέπει να αντικαταστήσουμε τις φιλελεύθερες αρχές της ειρήνης και του ελεύθερου εμπορίου, που καταστρέφουν το έθνος, με μέτρα που το δοξάζουν: τον πόλεμο, τον προστατευτισμό, την αυτοκρατορία και τη στρατιωτική ισχύ». Όλες αυτές οι αλλαγές, φυσικά, απαιτούσαν ένα διογκωμένο Κράτος και όχι μια ελάχιστη κυβέρνηση.

Έτσι, στα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα, ο κρατισμός και το διογκωμένο Κράτος επέστρεψαν, αυτή τη φορά όμως με προσωπείο υποστήριξης της βιομηχανίας και της γενικής ευημερίας. Η Παλαιά Τάξη επέστρεψε, αλλά αυτή τη φορά η σύνθεση των ωφελουμένων είχε κάπως μεταβληθεί: δεν επρόκειτο τόσο για τους ευγενείς, τους φεουδάρχες γαιοκτήμονες, τον στρατό, τη γραφειοκρατία και τους προνομιούχους εμπόρους, όσο για τον στρατό, τη γραφειοκρατία, τους αποδυναμωμένους φεουδάρχες γαιοκτήμονες και, ιδίως, τους προνομιούχους βιομηχάνους. Με επικεφαλής τον Bismarck στην Πρωσία, η Νέα Δεξιά διαμόρφωσε έναν δεξιό κολεκτιβισμό βασισμένο στον πόλεμο, στον μιλιταρισμό, στον προστατευτισμό και στην υποχρεωτική οργάνωση των επιχειρήσεων και της βιομηχανίας σε καρτέλ — ένα γιγαντιαίο πλέγμα ελέγχων, ρυθμίσεων, επιδοτήσεων και προνομίων, που σφυρηλάτησε μια μεγάλη σύμπραξη του διογκωμένου Κράτους με ορισμένους ευνοούμενους κύκλους των μεγάλων επιχειρήσεων και της βιομηχανίας.

Κάτι έπρεπε επίσης να γίνει για το νέο φαινόμενο του τεράστιου πλήθους των μισθωτών βιομηχανικών εργατών — του «προλεταριάτου». Κατά τον δέκατο όγδοο και στις αρχές του δέκατου ένατου αιώνα, και μάλιστα έως τα τέλη του δέκατου ένατου, η μεγάλη μάζα των εργατών υποστήριζε το laissez-faire και την ελεύθερη ανταγωνιστική αγορά ως το καλύτερο σύστημα για τους μισθούς και τις συνθήκες εργασίας τους ως εργαζομένων, καθώς και για την εξασφάλιση φθηνών καταναλωτικών αγαθών σε ολοένα μεγαλύτερη ποικιλία ως καταναλωτών. Ακόμη και τα πρώτα συνδικάτα, στη Μεγάλη Βρετανία για παράδειγμα, ήταν ένθερμοι οπαδοί του laissez-faire. Οι νέοι συντηρητικοί, με πρωτοστάτες τον Bismarck στη Γερμανία και τον Disraeli στη Βρετανία, αποδυνάμωσαν τη λιμπερταριανή βούληση των εργατών, χύνοντας κροκοδείλια δάκρυα για την κατάσταση του

βιομηχανικού εργατικού δυναμικού και οργανώνοντας τη βιομηχανία σε καρτέλ και υπάγοντάς την σε ρυθμίσεις, παρεμποδίζοντας —διόλου τυχαία— τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό. Τέλος, στις αρχές του εικοστού αιώνα, το νέο συντηρητικό «κορπορατιστικό κράτος» —το κυρίαρχο πολιτικό σύστημα στον δυτικό κόσμο, τότε όπως και τώρα— ενσωμάτωσε τα «υπεύθυνα» και κορπορατιστικά συνδικάτα ως ελάσσονες εταίρους του διογκωμένου Κράτους και των ευνοούμενων μεγάλων επιχειρήσεων στο νέο κρατιστικό και κορπορατιστικό σύστημα λήψης αποφάσεων.

Για να εγκαθιδρύσουν αυτό το νέο σύστημα, για να δημιουργήσουν μια Νέα Τάξη που αποτελούσε εκσυγχρονισμένη και εξωραϊσμένη εκδοχή του *ancien régime* πριν από την Αμερικανική και τη Γαλλική Επανάσταση, οι νέες άρχουσες ελίτ έπρεπε να εξαπατήσουν σε γιγαντιαία κλίμακα τον παραπλανημένο λαό — μια εξαπάτηση που συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Ενώ η ύπαρξη κάθε κυβέρνησης, από την απόλυτη μοναρχία έως τη στρατιωτική δικτατορία, στηρίζεται στη συναίνεση της πλειονότητας του πληθυσμού, μια δημοκρατική κυβέρνηση πρέπει να μεθοδεύει αυτή τη συναίνεση σε αμεσότερη, καθημερινή βάση. Και για να το πετύχουν, οι νέες συντηρητικές άρχουσες ελίτ έπρεπε να παραπλανήσουν τον λαό σε πολλά κρίσιμα και θεμελιώδη ζητήματα. Διότι οι μάζες έπρεπε πλέον να πειστούν ότι η τυραννία ήταν καλύτερη από την ελευθερία· ότι μια βιομηχανική φεουδαρχία, οργανωμένη σε καρτέλ και βασισμένη σε προνόμια, ήταν καλύτερη για τους καταναλωτές από μια ελεύθερα ανταγωνιστική αγορά· ότι ένα μονοπώλιο οργανωμένο σε καρτέλ έπρεπε να επιβληθεί στο όνομα της καταπολέμησης των μονοπωλίων· και ότι ο πόλεμος και η διόγκωση της στρατιωτικής ισχύος προς όφελος των αρχουσών ελίτ εξυπηρετούσαν στην πραγματικότητα τα συμφέροντα του λαού που

στρατολογούνταν, φορολογούνταν και συχνά σφαγιαζόταν. Πώς θα επιτυγχανόταν αυτό;

Σε όλες τις κοινωνίες, η κοινή γνώμη καθορίζεται από τις τάξεις των διανοουμένων, εκείνους που διαμορφώνουν τις αντιλήψεις της κοινωνίας. Διότι οι περισσότεροι άνθρωποι ούτε δημιουργούν ούτε διαδίδουν ιδέες και έννοιες· αντιθέτως, τείνουν να υιοθετούν τις ιδέες που προβάλλουν οι επαγγελματίες διανοούμενοι, όσοι ασχολούνται κατ' επάγγελμα με τις ιδέες. Σε όλη την ιστορία, όπως θα δούμε παρακάτω, οι δεσπότες και οι άρχουσες ελίτ των Κρατών είχαν πολύ μεγαλύτερη ανάγκη από τις υπηρεσίες των διανοουμένων απ' ό,τι οι φιλήσυχοι πολίτες μιας ελεύθερης κοινωνίας. Διότι τα Κράτη χρειάζονταν πάντοτε διανοουμένους που διαμορφώνουν την κοινή γνώμη, ώστε να εξαπατούν τον λαό και να τον κάνουν να πιστεύει ότι η κυριαρχία τους είναι σοφή, αγαθή και αναπόφευκτη· να πιστεύει ότι «ο αυτοκράτορας είναι ντυμένος». Μέχρι την έλευση του σύγχρονου κόσμου, αυτοί οι διανοούμενοι ήταν αναπόφευκτα κληρικοί —ή μάγοι-θεραπευτές—, οι θεματοφύλακες της θρησκείας. Ήταν μια βολική συμμαχία, αυτή η πανάρχαια σύμπραξη Εκκλησίας και Κράτους: η Εκκλησία πληροφορούσε το παραπλανημένο ποίμνιό της ότι ο βασιλιάς κυβερνούσε κατ' εντολήν του Θεού και, επομένως, όφειλε κανείς να τον υπακούει· σε αντάλλαγμα, ο βασιλιάς διοχέτευε σημαντικά φορολογικά έσοδα στα ταμεία της Εκκλησίας. Εξ ου και η τεράστια σημασία που είχε για τους λιμπερταριανούς κλασικούς φιλελευθέρους η επιτυχία τους στον χωρισμό Εκκλησίας και Κράτους. Ο νέος φιλελεύθερος κόσμος ήταν ένας κόσμος στον οποίο οι διανοούμενοι μπορούσαν να είναι κοσμικοί — να εξασφαλίζουν μόνοι τους τα προς το ζην στην αγορά, χωρίς κρατική επιχορήγηση.

Για να εγκαθιδρύσουν τη νέα κρατιστική τους τάξη, το νεομερκαντιλιστικό κορπορατιστικό τους Κράτος, οι νέοι συντηρητικοί έπρεπε συνεπώς να σφυρηλατήσουν μια νέα συμμαχία ανάμεσα στον διανοούμενο και στο Κράτος. Σε μια ολοένα περισσότερο εκκοσμικευμένη εποχή, αυτό σήμαινε συμμαχία με κοσμικούς διανοουμένους αντί με θεολόγους: συγκεκριμένα, με τη νέα κατηγορία πανεπιστημιακών καθηγητών, κατόχων διδακτορικών τίτλων, ιστορικών, εκπαιδευτικών και τεχνοκρατών οικονομολόγων, κοινωνικών λειτουργών, κοινωνιολόγων, γιατρών και μηχανικών. Αυτή η ανασυγκροτημένη συμμαχία διαμορφώθηκε σε δύο φάσεις. Στις αρχές του δέκατου ένατου αιώνα, οι συντηρητικοί, παραχωρώντας τη λογική στους φιλελεύθερους αντιπάλους τους, στηρίζονταν σε μεγάλο βαθμό στις υποτιθέμενες αρετές του ανορθολογισμού, του ρομαντισμού, της παράδοσης και της θεοκρατίας. Τονίζοντας την αρετή της παράδοσης και των ανορθολογικών συμβόλων, μπορούσαν να εξαπατούν τον λαό ώστε να συναινεί στη συνέχιση της προνομιούχας ιεραρχικής κυριαρχίας και να εξακολουθεί να λατρεύει το έθνος-κράτος και την πολεμική του μηχανή. Κατά το δεύτερο μισό του δέκατου ένατου αιώνα, ο νέος συντηρητισμός υιοθέτησε το εξωτερικό περίβλημα της λογικής και της «επιστήμης». Τώρα ήταν η επιστήμη εκείνη που υποτίθεται ότι απαιτούσε τη διακυβέρνηση της οικονομίας και της κοινωνίας από τεχνοκράτες «ειδικούς». Σε αντάλλαγμα για τη διάδοση αυτού του μηνύματος στον λαό, η νέα κατηγορία διανοουμένων ανταμειβόταν με θέσεις και κύρος, ως απολογητές της Νέας Τάξης και ως σχεδιαστές και ρυθμιστές της οικονομίας και της κοινωνίας που είχαν πλέον οργανωθεί σε καρτέλ.

Για να διασφαλίσουν την κυριαρχία του νέου κρατισμού στην κοινή γνώμη, για να διασφαλίσουν ότι η συναίνεση του λαού θα κατασκευαζόταν μεθοδικά, οι κυβερνήσεις του δυτικού κόσμου, στα τέλη

του δέκατου ένατου και στις αρχές του εικοστού αιώνα, κινήθηκαν για να θέσουν υπό τον έλεγχό τους την εκπαίδευση, τον νου των ανθρώπων: τα πανεπιστήμια και τη γενική εκπαίδευση, μέσω νόμων υποχρεωτικής σχολικής φοίτησης και ενός δικτύου δημόσιων σχολείων. Τα δημόσια σχολεία χρησιμοποιήθηκαν συνειδητά για να ενσταλάξουν στους νεαρούς μαθητές τους την υπακοή στο Κράτος, καθώς και άλλες αρετές του πολίτη. Επιπλέον, αυτή η κρατικοποίηση της εκπαίδευσης εξασφάλιζε ότι οι εκπαιδευτικοί και οι επαγγελματίες ειδικοί της εκπαίδευσης θα αποτελούσαν μία από τις μεγαλύτερες ομάδες με κατεστημένο συμφέρον στην επέκταση του κρατισμού.

Ένας από τους τρόπους με τους οποίους οι νέοι κρατιστές διανοούμενοι επιτελούσαν το έργο τους ήταν να αλλάζουν το νόημα παλαιών χαρακτηρισμών και, συνεπώς, να χειραγωγούν στη συνείδηση του κοινού τους συναισθηματικούς συνειρμούς που συνδέονταν με αυτούς. Για παράδειγμα, οι λιμπερταριανοί του laissez-faire ήταν από παλιά γνωστοί ως «φιλελεύθεροι», και οι πιο αμιγείς και μαχητικοί μεταξύ τους ως «ριζοσπάστες»· ήταν επίσης γνωστοί ως «προοδευτικοί», επειδή αυτοί συμβάδιζαν με τη βιομηχανική πρόοδο, την εξάπλωση της ελευθερίας και την άνοδο του βιοτικού επιπέδου των καταναλωτών. Η νέα κατηγορία κρατιστών πανεπιστημιακών και διανοουμένων οικειοποιήθηκε τις λέξεις «φιλελεύθερος» και «προοδευτικός» και κατόρθωσε να στιγματίσει τους αντιπάλους της που υποστήριζαν το laissez-faire ως παρωχημένους, «Νεάντερταλ» και «αντιδραστικούς». Ακόμη και ο χαρακτηρισμός «συντηρητικός» αποδόθηκε στους κλασικούς φιλελευθέρους. Και, όπως είδαμε, οι νέοι κρατιστές μπόρεσαν να οικειοποιηθούν και την έννοια της «λογικής».

Αν οι φιλελεύθεροι του laissez-faire αποπροσανατολίστηκαν από τη νέα έξαρση του κρατισμού και του μερκαντιλισμού υπό τη μορφή ενός

«προοδευτικού» κορπορατιστικού κρατισμού, ένας ακόμη λόγος για την παρακμή του κλασικού φιλελευθερισμού έως τα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα ήταν η ανάπτυξη ενός ιδιότυπου νέου κινήματος: του σοσιαλισμού. Ο σοσιαλισμός εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1830 και αναπτύχθηκε σημαντικά μετά τη δεκαετία του 1880. Το ιδιότυπο στοιχείο του σοσιαλισμού ήταν ότι αποτελούσε ένα συγκεχυμένο, υβριδικό κίνημα, επηρεασμένο και από τις δύο μεγάλες, προϋπάρχουσες αντίθετες ιδεολογίες, τον φιλελευθερισμό και τον συντηρητισμό. Από τους κλασικούς φιλελευθέρους, οι σοσιαλιστές υιοθέτησαν την απερίφραστη αποδοχή της βιομηχανικής ανάπτυξης και της Βιομηχανικής Επανάστασης, μια πρώιμη εξύμνηση της «επιστήμης» και της «λογικής», και μια τουλάχιστον ρητορική αφοσίωση σε κλασικά φιλελεύθερα ιδεώδη όπως η ειρήνη, η ατομική ελευθερία και η άνοδος του βιοτικού επιπέδου. Πράγματι, πολύ πριν από τους μεταγενέστερους κορπορατιστές, οι σοσιαλιστές πρωτοστάτησαν στην οικειοποίηση της επιστήμης, της λογικής και της βιομηχανικής ανάπτυξης. Και όχι μόνο υιοθέτησαν την προσήλωση των κλασικών φιλελευθέρων στη δημοκρατία, αλλά την υπερακόντισαν, ζητώντας μια «διευρυμένη δημοκρατία», στην οποία «ο λαός» θα διηύθυνε την οικονομία — και οι άνθρωποι ο ένας τον άλλον.

Από την άλλη πλευρά, οι σοσιαλιστές υιοθέτησαν από τους συντηρητικούς την προσήλωση στον καταναγκασμό και στα κρατιστικά μέσα, προκειμένου να επιδιώξουν αυτούς τους φιλελεύθερους στόχους. Η αρμονία και η ανάπτυξη της βιομηχανίας θα επιτυγχάνονταν με τη διόγκωση του Κράτους σε έναν παντοδύναμο θεσμό, που θα κυβερνούσε την οικονομία και την κοινωνία στο όνομα της «επιστήμης». Μια πρωτοπορία τεχνοκρατών θα αναλάμβανε απόλυτη εξουσία επί του προσώπου και της περιουσίας όλων, στο όνομα του «λαού» και της «δημοκρατίας». Μη αρκούμενο στο φιλελεύθερο επίτευγμα της λογικής

και της ελευθερίας για την επιστημονική έρευνα, το σοσιαλιστικό Κράτος θα εγκαθίδρυε την κυριαρχία των επιστημόνων πάνω σε όλους τους άλλους· μη αρκούμενο στο ότι οι φιλελεύθεροι απελευθέρωναν τους εργάτες για να επιτύχουν μια αδιανόητη έως τότε ευημερία, το σοσιαλιστικό Κράτος θα εγκαθίδρυε την κυριαρχία των εργατών πάνω σε όλους τους άλλους — ή, ακριβέστερα, την κυριαρχία πολιτικών, γραφειοκρατών και τεχνοκρατών στο όνομά τους. Μη αρκούμενο στη φιλελεύθερη αρχή της ισότητας των δικαιωμάτων, της ισότητας ενώπιον του νόμου, το σοσιαλιστικό Κράτος θα καταπατούσε αυτή την ισότητα χάριν του τερατώδους και ανέφικτου στόχου της ισότητας ή της ομοιομορφίας των αποτελεσμάτων — ή, ακριβέστερα, θα συγκροτούσε μια νέα προνομιούχα ελίτ, μια νέα τάξη, στο όνομα της επίτευξης μιας τέτοιας ανέφικτης ισότητας.

Ο σοσιαλισμός ήταν ένα συγκεχυμένο και υβριδικό κίνημα επειδή προσπαθούσε να επιτύχει τους φιλελεύθερους στόχους της ελευθερίας, της ειρήνης και της βιομηχανικής αρμονίας και ανάπτυξης —στόχους που μπορούν να επιτευχθούν μόνο μέσω της ελευθερίας και του χωρισμού της κυβέρνησης από σχεδόν τα πάντα— επιβάλλοντας τα παλαιά συντηρητικά μέσα του κρατισμού, του κολεκτιβισμού και των ιεραρχικών προνομίων. Ήταν ένα κίνημα που δεν μπορούσε παρά να αποτύχει και που πράγματι απέτυχε παταγωδώς στις πολυάριθμες χώρες όπου κατέλαβε την εξουσία τον εικοστό αιώνα, φέρνοντας στις μάζες μόνο πρωτοφανή δεσποτισμό, λιμοκτονία και συντριπτική εξαθλίωση.

Το χειρότερο όμως στοιχείο της ανόδου του σοσιαλιστικού κινήματος ήταν ότι κατόρθωσε να υπερφαλαγγίσει τους κλασικούς φιλελευθέρους «από τα Αριστερά»: δηλαδή, ως η παράταξη της ελπίδας, του ριζοσπαστισμού και της επανάστασης στον δυτικό κόσμο. Διότι, όπως οι υπερασπιστές του *ancien régime* κατέλαβαν τη δεξιά πλευρά της

αίθουσας κατά τη Γαλλική Επανάσταση, έτσι οι φιλελεύθεροι και οι ριζοσπάστες κάθισαν στην αριστερή· από τότε και μέχρι την άνοδο του σοσιαλισμού, οι λιμπερταριανοί κλασικοί φιλελεύθεροι αποτελούσαν την «Αριστερά», ακόμη και την «άκρα Αριστερά», του ιδεολογικού φάσματος. Ακόμη και το 1848, μαχητικοί Γάλλοι φιλελεύθεροι του laissez-faire, όπως ο Frederic Bastiat, κάθονταν στα αριστερά της εθνοσυνέλευσης. Οι κλασικοί φιλελεύθεροι είχαν ξεκινήσει ως η ριζοσπαστική, επαναστατική παράταξη της Δύσης, ως η παράταξη της ελπίδας και της αλλαγής υπέρ της ελευθερίας, της ειρήνης και της προόδου. Το ότι επέτρεψαν να υπερφαλαγγιστούν, ότι επέτρεψαν στους σοσιαλιστές να εμφανίζονται ως η «παράταξη της Αριστεράς», ήταν σοβαρό στρατηγικό σφάλμα, το οποίο επέτρεψε να τοποθετηθούν οι φιλελεύθεροι εσφαλμένα σε μια συγκεχυμένη ενδιάμεση θέση, με τον σοσιαλισμό και τον συντηρητισμό ως αντίθετους πόλους. Εφόσον ο λιμπερταριανισμός είναι κατεξοχήν η παράταξη της αλλαγής και της προόδου προς την ελευθερία, η εγκατάλειψη αυτού του ρόλου σήμαινε την εγκατάλειψη μεγάλου μέρους του λόγου ύπαρξής τους — είτε στην πραγματικότητα είτε στη συνείδηση του κοινού.

Τίποτε όμως από αυτά δεν θα μπορούσε να είχε συμβεί αν οι κλασικοί φιλελεύθεροι δεν είχαν αφήσει τον εαυτό τους να παρακμάσει εκ των έσω. Θα μπορούσαν να είχαν επισημάνει —όπως πράγματι έκαναν ορισμένοι— ότι ο σοσιαλισμός ήταν ένα συγκεχυμένο, αυτοαναιρούμενο, οιονεί συντηρητικό κίνημα, απόλυτη μοναρχία και φεουδαρχία με σύγχρονο πρόσωπο· και ότι οι ίδιοι εξακολουθούσαν να είναι οι μόνοι αληθινοί ριζοσπάστες, ατρόμητοι άνθρωποι που δεν απαιτούσαν τίποτε λιγότερο από την πλήρη νίκη του λιμπερταριανού ιδεώδους.

Η παρακμή εκ των έσω

Αφού όμως πέτυχαν εντυπωσιακές μερικές νίκες εναντίον του κρατισμού, οι κλασικοί φιλελεύθεροι άρχισαν να χάνουν τον ριζοσπαστισμό τους, την πεισματική επιμονή τους να συνεχίσουν τη μάχη εναντίον του συντηρητικού κρατισμού έως την τελική νίκη. Αντί να χρησιμοποιούν τις μερικές νίκες ως εφαλτήριο για διαρκώς μεγαλύτερη πίεση, άρχισαν να χάνουν τον ζήλο τους για την αλλαγή και για την καθαρότητα των αρχών. Άρχισαν να αρκούνται στην προσπάθεια διαφύλαξης των ήδη κερδισμένων νικών τους, μετατρέποντας έτσι το κίνημά τους από ριζοσπαστικό σε συντηρητικό — «συντηρητικό» με την έννοια ότι αρκούνταν στη διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης. Εν ολίγοις, οι φιλελεύθεροι άφησαν το πεδίο ορθάνοιχτο στον σοσιαλισμό για να γίνει η παράταξη της ελπίδας και του ριζοσπαστισμού, ακόμη και στους μεταγενέστερους κορπορατιστές για να εμφανίζονται ως «φιλελεύθεροι» και «προοδευτικοί», σε αντιδιαστολή προς τους «ακροδεξιούς» και «συντηρητικούς» λιμπερταριανούς κλασικούς φιλελευθέρους, αφού οι τελευταίοι επέτρεψαν να εγκλωβιστούν σε μια θέση από την οποία δεν προσδοκούσαν τίποτε περισσότερο από τη

στασιμότητα, από την απουσία αλλαγής. Μια τέτοια στρατηγική είναι ανόητη και μη βιώσιμη σε έναν μεταβαλλόμενο κόσμο.

Ο εκφυλισμός όμως του φιλελευθερισμού δεν αφορούσε μόνο τη στάση και τη στρατηγική του, αλλά και τις αρχές του. Διότι οι φιλελεύθεροι αρκέστηκαν να αφήσουν στα χέρια του Κράτους την εξουσία διεξαγωγής πολέμου, την εξουσία επί της εκπαίδευσης, την εξουσία επί του χρήματος και του τραπεζικού συστήματος, καθώς και επί των οδών — εν ολίγοις, να παραχωρήσουν στο Κράτος την κυριαρχία επί όλων των κρίσιμων μοχλών εξουσίας στην κοινωνία. Σε αντίθεση με την απόλυτη εχθρότητα των φιλελευθέρων του δέκατου όγδοου αιώνα προς την εκτελεστική εξουσία και τη γραφειοκρατία, οι φιλελεύθεροι του δέκατου ένατου αιώνα ανέχθηκαν, ακόμη και καλωσόρισαν, την ενίσχυση της εκτελεστικής εξουσίας και μιας εδραιωμένης ολιγαρχικής γραφειοκρατίας της δημόσιας διοίκησης.

Επιπλέον, οι αρχές και η στρατηγική συνδέθηκαν στην υποχώρηση της αφοσίωσης των φιλελευθέρων του δέκατου όγδοου και των αρχών του δέκατου ένατου αιώνα στον «καταργητισμό» — στην άποψη ότι ένας θεσμός, είτε επρόκειτο για τη δουλεία είτε για οποιαδήποτε άλλη όψη του κρατισμού, έπρεπε να καταργηθεί το ταχύτερο δυνατόν, καθώς η άμεση κατάργηση του κρατισμού, παρότι απίθανη στην πράξη, όφειλε να επιδιώκεται ως η μόνη δυνατή ηθική στάση. Διότι το να προτιμά κανείς τη σταδιακή συρρίκνωση από την άμεση κατάργηση ενός κακού και καταναγκαστικού θεσμού σημαίνει ότι επικυρώνει και νομιμοποιεί αυτό το κακό και, συνεπώς, παραβιάζει τις λιμπερταριανές αρχές. Όπως εξήγησε ο μεγάλος υπέρμαχος της κατάργησης της δουλείας και λιμπερταριανός William Lloyd Garrison: «Όσο σθεναρά κι αν απαιτούμε την άμεση κατάργηση, αλίμονο, στο τέλος η κατάργηση θα είναι σταδιακή. Ποτέ δεν είπαμε ότι η δουλεία θα ανατρεπόταν με ένα και

μόνο πλήγμα· ότι οφείλει να ανατραπεί έτσι, θα το υποστηρίζουμε πάντοτε».[4]

Δύο αλλαγές καίριας σημασίας στη φιλοσοφία και στην ιδεολογία του κλασικού φιλελευθερισμού αποτέλεσαν τόσο εκδηλώσεις όσο και αίτια της παρακμής του ως ζωντανής, προοδευτικής και ριζοσπαστικής δύναμης στον δυτικό κόσμο. Η πρώτη και σημαντικότερη, που σημειώθηκε από τις αρχές έως τα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα, ήταν η εγκατάλειψη της φιλοσοφίας των φυσικών δικαιωμάτων και η αντικατάστασή της από τον τεχνοκρατικό ωφελιμισμό. Αντί για μια ελευθερία θεμελιωμένη στην ηθική επιταγή του δικαιώματος κάθε ατόμου επί του προσώπου και της περιουσίας του —δηλαδή, αντί να επιδιώκεται η ελευθερία πρωτίστως στη βάση του δικαιώματος και της δικαιοσύνης—, ο ωφελιμισμός προέκρινε την ελευθερία ως τον κατά κανόνα καλύτερο τρόπο επίτευξης μιας αόριστα προσδιορισμένης γενικής ευημερίας ή ενός κοινού καλού. Αυτή η μετατόπιση από τα φυσικά δικαιώματα στον ωφελιμισμό είχε δύο σοβαρές συνέπειες. Πρώτον, η καθαρότητα του στόχου, η συνέπεια της αρχής, αναπόφευκτα κλονίστηκε. Διότι, ενώ ο λιμπερταριανός των φυσικών δικαιωμάτων, επιδιώκοντας την ηθική και τη δικαιοσύνη, προσκολλάται μαχητικά στην ανόθευτη αρχή, ο ωφελιμιστής εκτιμά την ελευθερία μόνο ως κατά περίπτωση πρόσφορο μέσο. Και επειδή η σκοπιμότητα μπορεί να μεταβάλλεται —και πράγματι μεταβάλλεται— ανάλογα με τον άνεμο, ο ωφελιμιστής, στον ψυχρό υπολογισμό κόστους και οφέλους, εύκολα θα καταλήγει να επιλέγει τον κρατισμό στη μία επιμέρους περίπτωση μετά την άλλη, εγκαταλείποντας έτσι την αρχή. Πράγματι, αυτό ακριβώς συνέβη στους ωφελιμιστές οπαδούς του Bentham στην

---

[4] Παρατίθεται στο William H. Pease και Jane H. Pease, επιμ., *The Antislavery Argument* (Indianapolis: Bobbs-Merrill Co., 1965), σ. xxxv.

Αγγλία: ξεκινώντας από έναν κατά περίπτωση λιμπερταριανισμό και το laissez-faire, έβρισκαν ολοένα ευκολότερο να διολισθαίνουν όλο και περισσότερο στον κρατισμό. Ένα παράδειγμα ήταν η επιδίωξη μιας «αποτελεσματικής» και, συνεπώς, ισχυρής δημόσιας διοίκησης και εκτελεστικής εξουσίας· μιας αποτελεσματικότητας που αποκτούσε προτεραιότητα έναντι κάθε έννοιας δικαιοσύνης ή δικαιώματος και, μάλιστα, την αντικαθιστούσε.

Δεύτερον, και εξίσου σημαντικό, είναι πράγματι σπάνιο να βρει κανείς έναν ωφελιμιστή που να είναι και ριζοσπάστης, που να φλέγεται για την άμεση κατάργηση του κακού και του καταναγκασμού. Οι ωφελιμιστές, με την προσήλωσή τους στη σκοπιμότητα, σχεδόν αναπόφευκτα αντιτίθενται σε κάθε είδους ανατρεπτική ή ριζική αλλαγή. Δεν υπήρξαν ωφελιμιστές επαναστάτες. Ως εκ τούτου, οι ωφελιμιστές δεν είναι ποτέ υπέρμαχοι της άμεσης κατάργησης. Ο καταργητιστής είναι τέτοιος επειδή επιθυμεί να εξαλείψει το άδικο και την αδικία το ταχύτερο δυνατόν. Στην επιλογή αυτού του στόχου δεν υπάρχει περιθώριο για ψυχρή, κατά περίπτωση στάθμιση κόστους και οφέλους. Έτσι, οι κλασικοί φιλελεύθεροι ωφελιμιστές εγκατέλειψαν τον ριζοσπαστισμό και έγιναν απλοί μεταρρυθμιστές της σταδιακής αλλαγής. Με το να γίνουν όμως μεταρρυθμιστές, τοποθετήθηκαν αναπόφευκτα και στη θέση των συμβούλων και των ειδικών αποτελεσματικότητας του Κράτους. Με άλλα λόγια, κατέληξαν αναπόφευκτα να εγκαταλείψουν τόσο τη λιμπερταριανή αρχή όσο και μια λιμπερταριανή στρατηγική θεμελιωμένη σε αρχές. Οι ωφελιμιστές κατέληξαν απολογητές της υπάρχουσας τάξης, της υφιστάμενης κατάστασης, και συνεπώς ήταν ιδιαίτερα εκτεθειμένοι στην κατηγορία των σοσιαλιστών και των προοδευτικών κορπορατιστών ότι δεν ήταν παρά στενόμυαλοι και συντηρητικοί αντίπαλοι κάθε αλλαγής. Έτσι, ξεκινώντας ως ριζοσπάστες και επαναστάτες, ως το διαμετρικό αντίθετο των

συντηρητικών, οι κλασικοί φιλελεύθεροι κατέληξαν ομοίωμα εκείνου που είχαν πολεμήσει.

Αυτός ο ωφελιμιστικός ακρωτηριασμός του λιμπερταριανισμού εξακολουθεί να υφίσταται. Έτσι, στις απαρχές της οικονομικής σκέψης, ο ωφελιμισμός κυριάρχησε στην οικονομική θεωρία της ελεύθερης αγοράς μέσω της επιρροής των Bentham και Ricardo, και αυτή η επιρροή παραμένει σήμερα εξίσου ισχυρή όσο ποτέ. Η σημερινή οικονομική θεωρία της ελεύθερης αγοράς βρίθει επικλήσεων της σταδιακής αλλαγής· περιφρόνησης προς την ηθική, τη δικαιοσύνη και τη συνέπεια στις αρχές· και προθυμίας εγκατάλειψης των αρχών της ελεύθερης αγοράς με την πρώτη ευκαιρία που προσφέρει ένας υπολογισμός κόστους και οφέλους. Ως εκ τούτου, οι διανοούμενοι αντιλαμβάνονται γενικά τη σημερινή οικονομική θεωρία της ελεύθερης αγοράς ως απλή απολογητική μιας ελαφρώς τροποποιημένης υφιστάμενης κατάστασης, και πολύ συχνά αυτές οι κατηγορίες είναι βάσιμες.

Μια δεύτερη αλλαγή στην ιδεολογία των κλασικών φιλελευθέρων, που ενίσχυσε την πρώτη, επήλθε στα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα, όταν, τουλάχιστον για μερικές δεκαετίες, υιοθέτησαν τις θεωρίες του κοινωνικού εξελικτισμού, συχνά αποκαλούμενου «κοινωνικού δαρβινισμού». Γενικά, οι κρατιστές ιστορικοί έχουν συκοφαντήσει φιλελευθέρους του laissez-faire που υποστήριζαν τον κοινωνικό δαρβινισμό, όπως ο Herbert Spencer και ο William Graham Sumner, παρουσιάζοντάς τους ως σκληρούς υπέρμαχους της εξόντωσης ή, τουλάχιστον, της εξαφάνισης των κοινωνικά «απροσάρμοστων». Μεγάλο μέρος αυτών των απόψεων δεν ήταν παρά η περιβολή ορθών οικονομικών και κοινωνιολογικών θεωριών της ελεύθερης αγοράς με το τότε μοντέρνο ένδυμα του εξελικτισμού. Η πραγματικά σημαντική και παραλυτική όψη του κοινωνικού δαρβινισμού τους, όμως, ήταν η αθέμιτη

μεταφορά στην κοινωνική σφαίρα της άποψης ότι τα είδη —ή, αργότερα, τα γονίδια— μεταβάλλονται πάρα πολύ αργά, έπειτα από χιλιετίες. Ο φιλελεύθερος οπαδός του κοινωνικού δαρβινισμού κατέληξε έτσι να εγκαταλείψει την ίδια την ιδέα της επανάστασης ή της ριζικής αλλαγής, προτιμώντας να παραμένει αδρανής και να περιμένει τις αναπόφευκτες, απειροελάχιστες εξελικτικές μεταβολές σε βάθος αμέτρητων αιώνων. Εν ολίγοις, παραβλέποντας ότι ο φιλελευθερισμός είχε αναγκαστεί να κάμψει την εξουσία των αρχουσών ελίτ μέσα από μια σειρά ριζικών αλλαγών και επαναστάσεων, οι κοινωνικοί δαρβινιστές έγιναν συντηρητικοί, κηρύσσοντας την αντίθεσή τους σε κάθε ριζικό μέτρο και υποστηρίζοντας μόνο τις πιο ανεπαίσθητα σταδιακές αλλαγές.[5]

Πράγματι, ο ίδιος ο μεγάλος λιμπερταριανός Spencer αποτελεί συναρπαστικό παράδειγμα ακριβώς μιας τέτοιας μεταβολής στον κλασικό φιλελευθερισμό — και η περίπτωσή του έχει το παράλληλό της στην Αμερική, στο πρόσωπο του William Graham Sumner. Κατά μία έννοια, ο Herbert Spencer ενσαρκώνει μεγάλο μέρος της παρακμής του φιλελευθερισμού κατά τον δέκατο ένατο αιώνα. Διότι ξεκίνησε ως ένας θαυμαστά ριζοσπαστικός φιλελεύθερος, ως ένας σχεδόν αμιγής λιμπερταριανός. Καθώς όμως ο ιός της κοινωνιολογίας και του κοινωνικού δαρβινισμού κυρίευε την ψυχή του, ο Spencer εγκατέλειψε τον λιμπερταριανισμό ως δυναμικό, ριζοσπαστικό ιστορικό κίνημα, χωρίς

---

[5] Κατά αρκετά ειρωνικό τρόπο, η σύγχρονη εξελικτική θεωρία τείνει να εγκαταλείφει πλήρως τη θεωρία της σταδιακής εξελικτικής μεταβολής. Αντιθέτως, αναγνωρίζεται πλέον ότι μια πολύ ακριβέστερη εικόνα είναι εκείνη των απότομων και αιφνίδιων μεταβάσεων από τη μία στατική ισορροπία των ειδών στην άλλη· αυτή αποκαλείται θεωρία της «διακεκομμένης μεταβολής». Όπως γράφει ένας από τους εισηγητές της νέας άποψης, ο καθηγητής Stephen Jay Gould: «Η σταδιακότητα είναι μια φιλοσοφία της αλλαγής, όχι ένα επαγωγικό συμπέρασμα από τη φύση… Η σταδιακότητα έχει επίσης ισχυρές ιδεολογικές συνιστώσες, στις οποίες οφείλεται η προηγούμενη επιτυχία της περισσότερο απ' ό,τι σε οποιαδήποτε αντικειμενική αντιστοιχία με την εξωτερική φύση… Η χρησιμότητα της σταδιακότητας ως ιδεολογίας πρέπει να εξηγεί μεγάλο μέρος της επιρροής της, διότι έγινε το κατεξοχήν δόγμα του φιλελευθερισμού εναντίον της ριζικής αλλαγής — οι αιφνίδιες μεταβάσεις αντίκεινται στους νόμους της φύσης». Stephen Jay Gould, «Evolution: Explosion, Not Ascent», *New York Times* (22 Ιανουαρίου 1978).

ωστόσο να τον εγκαταλείψει στο επίπεδο της καθαρής θεωρίας. Ενώ προσέβλεπε στην τελική νίκη της αμιγούς ελευθερίας, της «σύμβασης» έναντι της «κοινωνικής θέσης», της βιομηχανίας έναντι του μιλιταρισμού, άρχισε να θεωρεί αυτή τη νίκη αναπόφευκτη, αλλά μόνο έπειτα από χιλιετίες σταδιακής εξέλιξης. Έτσι, εγκατέλειψε τον φιλελευθερισμό ως μαχητικό, ριζοσπαστικό δόγμα και περιόρισε τον φιλελευθερισμό του στην πράξη σε έναν αποκαμωμένο, συντηρητικό αγώνα οπισθοφυλακής εναντίον του αυξανόμενου κολεκτιβισμού και κρατισμού της εποχής του.

Αν όμως ο ωφελιμισμός, ενισχυμένος από τον κοινωνικό δαρβινισμό, ήταν ο κύριος παράγοντας φιλοσοφικής και ιδεολογικής παρακμής του φιλελεύθερου κινήματος, η σημαντικότερη και μάλιστα κατακλυσμιαία αιτία του αφανισμού του ήταν η εγκατάλειψη των άλλοτε αυστηρών αρχών του εναντίον του πολέμου, της αυτοκρατορικής επέκτασης και του μιλιταρισμού. Στη μία χώρα μετά την άλλη, ήταν το τραγούδι των Σειρήνων του έθνους-κράτους και της αυτοκρατορίας που κατέστρεψε τον κλασικό φιλελευθερισμό. Στην Αγγλία, στα τέλη του δέκατου ένατου και στις αρχές του εικοστού αιώνα, οι φιλελεύθεροι εγκατέλειψαν τον αντιπολεμικό, αντιιμπεριαλιστικό προσανατολισμό της «Μικρής Αγγλίας» των Cobden, Bright και της Σχολής του Μάντσεστερ. Αντ' αυτού, υιοθέτησαν τον αισχρά επονομαζόμενο «Φιλελεύθερο Ιμπεριαλισμό» — συμπράττοντας με τους συντηρητικούς στην επέκταση της αυτοκρατορίας, και με τους συντηρητικούς και τους δεξιούς σοσιαλιστές στον καταστροφικό ιμπεριαλισμό και κολεκτιβισμό του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Στη Γερμανία, ο Bismarck κατόρθωσε να διασπάσει τους φιλελευθέρους, που έως τότε βρίσκονταν σχεδόν στο κατώφλι του θριάμβου, προβάλλοντας το δέλεαρ της ενοποίησης της Γερμανίας με αίμα και σίδερο. Και στις δύο χώρες, το αποτέλεσμα ήταν η καταστροφή της φιλελεύθερης υπόθεσης.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, το κόμμα του κλασικού φιλελευθερισμού ήταν από παλιά το Δημοκρατικό Κόμμα, γνωστό κατά το δεύτερο μισό του δέκατου ένατου αιώνα ως «το κόμμα της προσωπικής ελευθερίας». Ουσιαστικά, ήταν το κόμμα όχι μόνο της προσωπικής αλλά και της οικονομικής ελευθερίας· ο ακλόνητος αντίπαλος της ποτοαπαγόρευσης, των νόμων που επέβαλλαν την κυριακάτικη αργία και της υποχρεωτικής εκπαίδευσης· ο αφοσιωμένος υπερασπιστής του ελεύθερου εμπορίου, του σκληρού χρήματος —της απουσίας κρατικά προκαλούμενου πληθωρισμού—, του χωρισμού του τραπεζικού συστήματος από το Κράτος και της απολύτως ελάχιστης κυβέρνησης. Αντιλαμβανόταν την εξουσία των πολιτειών ως αμελητέα και την ομοσπονδιακή εξουσία ως ουσιαστικά ανύπαρκτη. Στην εξωτερική πολιτική, το Δημοκρατικό Κόμμα, αν και με μικρότερη συνέπεια, έτεινε να είναι το κόμμα της ειρήνης, του αντιμιλιταρισμού και του αντιιμπεριαλισμού. Ο λιμπερταριανισμός όμως τόσο στο πεδίο της προσωπικής όσο και της οικονομικής ελευθερίας εγκαταλείφθηκε όταν οι δυνάμεις του Bryan κατέλαβαν τον έλεγχο του Δημοκρατικού Κόμματος το 1896, ενώ δύο δεκαετίες αργότερα ο Woodrow Wilson εγκατέλειψε βάναυσα και την εξωτερική πολιτική της μη επέμβασης. Επρόκειτο για μια επέμβαση και έναν πόλεμο που έμελλε να εγκαινιάσουν έναν αιώνα θανάτου και καταστροφής, πολέμων και νέων δεσποτισμών, καθώς και έναν αιώνα, σε όλες τις εμπόλεμες χώρες, του νέου κορπορατιστικού κρατισμού που αναφέραμε παραπάνω — ενός Κράτους πρόνοιας και πολέμου, διοικούμενου από μια συμμαχία του διογκωμένου Κράτους, των μεγάλων επιχειρήσεων, των συνδικάτων και των διανοουμένων.

Η τελευταία αναλαμπή, πράγματι, του παλαιού φιλελευθερισμού του laissez-faire στην Αμερική ήταν οι θαρραλέοι, γηράσκοντες λιμπερταριανοί που ενώθηκαν για να ιδρύσουν την Αντιιμπεριαλιστική Ένωση στο γύρισμα του αιώνα, προκειμένου να αντιταχθούν στον

αμερικανικό πόλεμο εναντίον της Ισπανίας και στον επακόλουθο αμερικανικό ιμπεριαλιστικό πόλεμο για τη συντριβή των Φιλιππινέζων, οι οποίοι αγωνίζονταν για εθνική ανεξαρτησία τόσο από την Ισπανία όσο και από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Στα σημερινά μάτια, η ιδέα ενός αντιιμπεριαλιστή που δεν είναι μαρξιστής μπορεί να φαίνεται παράξενη· η αντίθεση όμως στον ιμπεριαλισμό ξεκίνησε από φιλελευθέρους του laissez-faire, όπως ο Cobden και ο Bright στην Αγγλία και ο Eugen Richter στην Πρωσία. Πράγματι, η Αντιιμπεριαλιστική Ένωση, με επικεφαλής τον βιομήχανο και οικονομολόγο της Βοστώνης Edwad Atkinson —και με τον Sumner μεταξύ των μελών της—, αποτελούνταν σε μεγάλο βαθμό από ριζοσπάστες του laissez-faire που είχαν δώσει τον καλό αγώνα για την κατάργηση της δουλείας και είχαν κατόπιν υπερασπιστεί το ελεύθερο εμπόριο, το σκληρό χρήμα και την ελάχιστη κυβέρνηση. Γι' αυτούς, η τελευταία τους μάχη εναντίον του νέου αμερικανικού ιμπεριαλισμού ήταν απλώς αναπόσπαστο μέρος του ισόβιου αγώνα τους εναντίον του καταναγκασμού, του κρατισμού και της αδικίας — εναντίον του διογκωμένου Κράτους σε κάθε τομέα της ζωής, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό.

Παρακολουθήσαμε τη μάλλον ζοφερή ιστορία της παρακμής και της πτώσης του κλασικού φιλελευθερισμού, έπειτα από την άνοδο και τον μερικό θρίαμβό του στους προηγούμενους αιώνες. Ποια είναι, λοιπόν, η αιτία της αναζωπύρωσης, της άνθησης της λιμπερταριανής σκέψης και δράσης τα τελευταία χρόνια, ιδίως στις Ηνωμένες Πολιτείες; Πώς μπόρεσαν αυτές οι πανίσχυρες δυνάμεις και συμμαχίες υπέρ του κρατισμού να υποχωρήσουν έστω και τόσο απέναντι σε ένα αναγεννημένο λιμπερταριανό κίνημα; Δεν θα έπρεπε η εκ νέου προέλαση του κρατισμού στα τέλη του δέκατου ένατου και στον εικοστό αιώνα να αποτελεί αιτία απαισιοδοξίας, αντί να εγκαινιάζει την

αναζωπύρωση ενός φαινομενικά ετοιμοθάνατου λιμπερταριανισμού; Γιατί ο λιμπερταριανισμός δεν παρέμεινε νεκρός και θαμμένος;

Είδαμε γιατί ο λιμπερταριανισμός ήταν φυσικό να αναδυθεί πρώτα και πληρέστερα στις Ηνωμένες Πολιτείες, μια χώρα διαποτισμένη από τη λιμπερταριανή παράδοση. Δεν έχουμε όμως ακόμη εξετάσει το ερώτημα: γιατί υπήρξε καν αυτή η αναγέννηση του λιμπερταριανισμού τα τελευταία χρόνια; Ποιες σύγχρονες συνθήκες οδήγησαν σε αυτή την εκπληκτική εξέλιξη; Πρέπει να αναβάλουμε την απάντηση σε αυτό το ερώτημα έως το τέλος του βιβλίου, ώσπου να εξετάσουμε πρώτα τι είναι το λιμπερταριανό δόγμα και πώς μπορεί να εφαρμοστεί για την επίλυση των κυριότερων προβλημάτων της κοινωνίας μας.

Κεφάλαιο 2: Ιδιοκτησία και Ανταλλαγή

ΣτΜ: Στη μετάφραση, το «liberals» αποδίδεται ως «κλασικοί φιλελεύθεροι» όταν αφορά ιστορικές αναφορές και ως «Αμερικανοί προοδευτικοί» όταν δηλώνει το σύγχρονο αμερικανικό πολιτικό ρεύμα το οποίο ουδεμία ιδεολογική σχέση έχει με τον κλασικό φιλελευθερισμό ή το λιμπερταριανισμό/ελευθερισμό.

Το αξίωμα της μη επίθεσης

Το λιμπερταριανό δόγμα στηρίζεται σε ένα κεντρικό αξίωμα: κανένας άνθρωπος και καμία ομάδα ανθρώπων δεν επιτρέπεται να επιτίθεται εναντίον του προσώπου ή της περιουσίας οποιουδήποτε άλλου. Αυτό μπορεί να ονομαστεί «αξίωμα της μη επίθεσης». Ως «επίθεση» ορίζεται η έναρξη της χρήσης ή της απειλής σωματικής βίας εναντίον του προσώπου ή της περιουσίας οποιουδήποτε άλλου. Η επίθεση είναι, επομένως, συνώνυμη με τη βίαιη προσβολή.

Αν κανένας άνθρωπος δεν επιτρέπεται να επιτίθεται εναντίον κάποιου άλλου· αν, εν ολίγοις, ο καθένας έχει το απόλυτο δικαίωμα να είναι «ελεύθερος» από την επίθεση, τότε αυτό συνεπάγεται ευθύς αμέσως ότι ο λιμπερταριανός υποστηρίζει ανεπιφύλακτα όσα είναι γενικά γνωστά ως «ατομικές ελευθερίες»: την ελευθερία του λόγου, των δημοσιεύσεων, των συναθροίσεων και της συμμετοχής σε τέτοια «εγκλήματα χωρίς θύματα» όπως η πορνογραφία, η σεξουαλική απόκλιση και η πορνεία — τα οποία ο λιμπερταριανός δεν θεωρεί καθόλου «εγκλήματα», αφού ορίζει το «έγκλημα» ως βίαιη προσβολή του προσώπου ή της περιουσίας κάποιου άλλου. Επιπλέον, θεωρεί την

υποχρεωτική στράτευση δουλεία σε μαζική κλίμακα. Και εφόσον ο πόλεμος, ιδίως ο σύγχρονος πόλεμος, συνεπάγεται τη μαζική σφαγή αμάχων, ο λιμπερταριανός θεωρεί αυτές τις συγκρούσεις μαζική δολοφονία και, συνεπώς, απολύτως αθέμιτες.

Όλες αυτές οι θέσεις θεωρούνται σήμερα «αριστερές» στο σύγχρονο ιδεολογικό φάσμα. Από την άλλη πλευρά, εφόσον ο λιμπερταριανός αντιτίθεται επίσης στην προσβολή των δικαιωμάτων ιδιωτικής ιδιοκτησίας, αυτό σημαίνει ότι αντιτίθεται με την ίδια έμφαση στην κυβερνητική παρέμβαση στα ιδιοκτησιακά δικαιώματα ή στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς μέσω ελέγχων, ρυθμίσεων, επιδοτήσεων ή απαγορεύσεων. Διότι, αν κάθε άτομο έχει δικαίωμα στην περιουσία του χωρίς να υφίσταται βίαιη αρπαγή, τότε έχει επίσης το δικαίωμα να την παραχωρεί —μέσω κληροδοσίας και κληρονομικής διαδοχής— και να την ανταλλάσσει με την περιουσία άλλων —μέσω της ελεύθερης σύμβασης και της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς— χωρίς παρεμβάσεις. Ο λιμπερταριανός υποστηρίζει το δικαίωμα στην απεριόριστη ιδιωτική ιδιοκτησία και στην ελεύθερη ανταλλαγή· συνεπώς, ένα σύστημα «καπιταλισμού του laissez-faire».

Και πάλι, με τη σημερινή ορολογία, η λιμπερταριανή θέση για την ιδιοκτησία και την οικονομία θα χαρακτηριζόταν «ακροδεξιά». Ο λιμπερταριανός, όμως, δεν βλέπει καμία ασυνέπεια στο να είναι «αριστερός» σε ορισμένα ζητήματα και «δεξιός» σε άλλα. Αντιθέτως, θεωρεί τη δική του θέση ουσιαστικά τη μόνη συνεπή: συνεπή στην υπεράσπιση της ελευθερίας κάθε ατόμου. Διότι πώς μπορεί ο αριστερός να αντιτίθεται στη βία του πολέμου και της υποχρεωτικής στράτευσης, ενώ ταυτόχρονα υποστηρίζει τη βία της φορολογίας και του κυβερνητικού ελέγχου; Και πώς μπορεί ο δεξιός να διατυμπανίζει την αφοσίωσή του στην ιδιωτική ιδιοκτησία και στην ελεύθερη

επιχειρηματική δραστηριότητα, ενώ ταυτόχρονα τάσσεται υπέρ του πολέμου, της υποχρεωτικής στράτευσης και της απαγόρευσης δραστηριοτήτων και πρακτικών που δεν προσβάλλουν τα δικαιώματα άλλων, αλλά τις οποίες ο ίδιος θεωρεί ανήθικες; Και πώς μπορεί ο δεξιός να υποστηρίζει την ελεύθερη αγορά, ενώ δεν βρίσκει τίποτε μεμπτό στις τεράστιες επιδοτήσεις, στις στρεβλώσεις και στις αντιπαραγωγικές αναποτελεσματικότητες που συνεπάγεται το στρατιωτικοβιομηχανικό σύμπλεγμα;

Ενώ αντιτίθεται σε κάθε ατομική ή συλλογική επίθεση εναντίον των δικαιωμάτων επί του προσώπου και της περιουσίας, ο λιμπερταριανός διαπιστώνει ότι, σε όλη την ιστορία έως και σήμερα, υπήρξε ένας κεντρικός, κυρίαρχος και υπέρτερος όλων επιτιθέμενος εναντίον αυτών των δικαιωμάτων: το Κράτος. Σε αντίθεση με όλους τους άλλους στοχαστές, αριστερούς, δεξιούς ή ενδιάμεσους, ο λιμπερταριανός αρνείται να παράσχει στο Κράτος την ηθική νομιμοποίηση να διαπράττει πράξεις που σχεδόν όλοι συμφωνούν ότι θα ήταν ανήθικες, παράνομες και εγκληματικές αν διαπράττονταν από οποιοδήποτε πρόσωπο ή ομάδα μέσα στην κοινωνία. Εν ολίγοις, ο λιμπερταριανός επιμένει στην εφαρμογή του γενικού ηθικού νόμου σε όλους και δεν αναγνωρίζει ειδικές εξαιρέσεις για κανένα πρόσωπο ή ομάδα. Αν όμως εξετάσουμε το Κράτος γυμνό, θα λέγαμε, βλέπουμε ότι του επιτρέπεται παντού, και μάλιστα ενθαρρύνεται, να διαπράττει όλες εκείνες τις πράξεις που ακόμη και οι μη λιμπερταριανοί αναγνωρίζουν ως καταδικαστέα εγκλήματα. Το Κράτος διαπράττει συστηματικά μαζική δολοφονία, την οποία αποκαλεί «πόλεμο» ή, ορισμένες φορές, «καταστολή της ανατρεπτικής δράσης»· υποδουλώνει ανθρώπους στις ένοπλες δυνάμεις του, πράγμα που αποκαλεί «υποχρεωτική στράτευση»· και ζει και υπάρχει μέσω της πρακτικής της βίαιης κλοπής, την οποία αποκαλεί «φορολογία». Ο λιμπερταριανός επιμένει ότι το αν αυτές οι

πρακτικές υποστηρίζονται από την πλειονότητα του πληθυσμού δεν έχει σχέση με τη φύση τους: ανεξάρτητα από τη λαϊκή έγκριση, ο Πόλεμος είναι Μαζική Δολοφονία, η Υποχρεωτική Στράτευση είναι Δουλεία και η Φορολογία είναι Ληστεία. Εν ολίγοις, ο λιμπερταριανός είναι σχεδόν ακριβώς το παιδί του παραμυθιού που επισημαίνει επίμονα ότι ο αυτοκράτορας είναι γυμνός.

Ανά τους αιώνες, η κάστα των διανοουμένων του έθνους προμήθευε τον αυτοκράτορα με μια σειρά από υποτιθέμενα ενδύματα. Στους περασμένους αιώνες, οι διανοούμενοι πληροφορούσαν τον λαό ότι το Κράτος ή οι κυβερνώντες του ήταν θεϊκά όντα ή, τουλάχιστον, περιβεβλημένοι με θεϊκή εξουσία, και ότι, συνεπώς, αυτό που στον αφελή και απαίδευτο παρατηρητή μπορούσε να φαίνεται δεσποτισμός, μαζική δολοφονία και κλοπή σε μεγάλη κλίμακα δεν ήταν παρά η θεότητα που ενεργούσε με τους αγαθούς και μυστηριώδεις τρόπους της μέσα στο πολιτικό σώμα. Τις τελευταίες δεκαετίες, καθώς η θεϊκή νομιμοποίηση έχει κάπως ξεφτίσει, οι «αυλικοί διανοούμενοι» του αυτοκράτορα έχουν υφάνει ολοένα πιο περίτεχνες απολογίες: πληροφορούν τον λαό ότι όσα κάνει η κυβέρνηση υπηρετούν το «κοινό καλό» και τη «δημόσια ευημερία»· ότι η διαδικασία της φορολόγησης και των δαπανών λειτουργεί μέσω του μυστηριώδους μηχανισμού του «πολλαπλασιαστή», ώστε να διατηρεί την οικονομία σε ισορροπία· και ότι, εν πάση περιπτώσει, ένα μεγάλο εύρος κυβερνητικών «υπηρεσιών» δεν θα μπορούσε με κανέναν τρόπο να παρέχεται από πολίτες που δρουν εθελοντικά στην αγορά ή στην κοινωνία. Ο λιμπερταριανός αρνείται όλα αυτά: θεωρεί τις διάφορες απολογίες δόλια μέσα εξασφάλισης λαϊκής υποστήριξης για την κυριαρχία του Κράτους και επιμένει ότι όσες υπηρεσίες πράγματι παρέχει η κυβέρνηση θα μπορούσαν να παρέχονται πολύ αποτελεσματικότερα και με πολύ ηθικότερο τρόπο από ιδιωτικές και συνεταιριστικές επιχειρήσεις.

Ο λιμπερταριανός, επομένως, θεωρεί ένα από τα κυριότερα διαφωτιστικά του καθήκοντα τη διάδοση της απομυθοποίησης και της αποϊεροποίησης του Κράτους μεταξύ των δύσμοιρων υπηκόων του. Καθήκον του είναι να καταδεικνύει επανειλημμένα και σε βάθος ότι όχι μόνο ο αυτοκράτορας, αλλά ακόμη και το «δημοκρατικό» Κράτος είναι γυμνό· ότι όλες οι κυβερνήσεις συντηρούνται μέσω της εκμεταλλευτικής κυριαρχίας επί του λαού· και ότι αυτή η κυριαρχία κάθε άλλο παρά αντικειμενική αναγκαιότητα αποτελεί. Προσπαθεί να δείξει ότι η ίδια η ύπαρξη της φορολογίας και του Κράτους δημιουργεί αναγκαστικά μια ταξική διαίρεση ανάμεσα στους εκμεταλλευτές κυβερνώντες και στους εκμεταλλευόμενους κυβερνώμενους. Επιδιώκει να δείξει ότι το έργο των αυλικών διανοουμένων, οι οποίοι ανέκαθεν υποστήριζαν το Κράτος, ήταν πάντοτε να υφαίνουν ένα πέπλο μυστικοποίησης, ώστε να πείθουν τον λαό να αποδέχεται την κρατική κυριαρχία· και ότι, σε αντάλλαγμα, οι διανοούμενοι αυτοί λαμβάνουν μερίδιο από την εξουσία και τον άνομο πλούτο που οι κυβερνώντες αποσπούν από τους παραπλανημένους υπηκόους τους.

Ας πάρουμε, για παράδειγμα, τον θεσμό της φορολογίας, για τον οποίο οι κρατιστές έχουν ισχυριστεί ότι είναι, κατά κάποια έννοια, πραγματικά «εθελοντικός». Όποιος πιστεύει αληθινά στον «εθελοντικό» χαρακτήρα της φορολογίας καλείται να αρνηθεί να πληρώσει φόρους και να δει τι θα του συμβεί στη συνέχεια. Αν αναλύσουμε τη φορολογία, διαπιστώνουμε ότι, ανάμεσα σε όλα τα πρόσωπα και τους θεσμούς της κοινωνίας, μόνο η κυβέρνηση αποκτά τα έσοδά της μέσω καταναγκαστικής βίας. Όλοι οι άλλοι στην κοινωνία αποκτούν εισόδημα είτε μέσω εθελοντικών δωρεών —μια αδελφότητα, ένας φιλανθρωπικός σύλλογος, μια σκακιστική λέσχη— είτε μέσω της πώλησης αγαθών ή υπηρεσιών που οι καταναλωτές αγοράζουν εθελοντικά. Αν οποιοσδήποτε άλλος εκτός από την κυβέρνηση προχωρούσε σε

«φορολόγηση», αυτό θα θεωρούνταν προφανώς καταναγκασμός και ελάχιστα συγκαλυμμένη ληστεία. Ωστόσο, το μυστηριακό περίβλημα της «κυριαρχίας» έχει συσκοτίσει τόσο τη διαδικασία, ώστε μόνο οι λιμπερταριανοί είναι διατεθειμένοι να αποκαλέσουν τη φορολογία αυτό που είναι: νομιμοποιημένη και οργανωμένη κλοπή σε μεγάλη κλίμακα.

Τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα

Αν το κεντρικό αξίωμα του λιμπερταριανού δόγματος είναι η μη επίθεση εναντίον του προσώπου και της περιουσίας οποιουδήποτε, πώς καταλήγουμε σε αυτό το αξίωμα; Ποια είναι η βάση ή το έρεισμά του; Στο σημείο αυτό, οι λιμπερταριανοί, παλαιότεροι και σημερινοί, έχουν διαφωνήσει σημαντικά. Σε γενικές γραμμές, υπάρχουν τρεις ευρείς τύποι θεμελίωσης του λιμπερταριανού αξιώματος, που αντιστοιχούν σε τρεις μορφές ηθικής φιλοσοφίας: τη συγκινησιοκρατία, τον ωφελιμισμό και την προσέγγιση των φυσικών δικαιωμάτων. Οι συγκινησιοκράτες δηλώνουν ότι υιοθετούν την ελευθερία ή τη μη επίθεση ως αφετηριακή παραδοχή τους για καθαρά υποκειμενικούς, συναισθηματικούς λόγους. Παρότι το έντονο προσωπικό τους συναίσθημα μπορεί να τους φαίνεται έγκυρη βάση για τη δική τους πολιτική φιλοσοφία, δύσκολα μπορεί να πείσει οποιονδήποτε άλλον. Θέτοντας τελικά τον εαυτό τους έξω από το πεδίο της ορθολογικής συζήτησης, οι συγκινησιοκράτες εξασφαλίζουν έτσι ότι το προσφιλές τους δόγμα δεν θα γνωρίσει γενική αποδοχή.

Οι ωφελιμιστές δηλώνουν, βάσει της μελέτης των συνεπειών της ελευθερίας σε αντιδιαστολή προς εναλλακτικά συστήματα, ότι η

ελευθερία θα οδηγήσει με μεγαλύτερη βεβαιότητα σε ευρέως αποδεκτούς στόχους: αρμονία, ειρήνη, ευημερία κ.λπ. Κανείς βέβαια δεν αμφισβητεί ότι, κατά την αξιολόγηση των πλεονεκτημάτων ή των μειονεκτημάτων διαφορετικών δογμάτων, πρέπει να μελετώνται συγκριτικά οι συνέπειές τους. Υπάρχουν όμως πολλά προβλήματα όταν περιοριζόμαστε σε μια ωφελιμιστική ηθική. Καταρχάς, ο ωφελιμισμός υποθέτει ότι μπορούμε να σταθμίζουμε εναλλακτικές επιλογές και να αποφασίζουμε πολιτικές με βάση τις καλές ή κακές συνέπειές τους. Αν όμως είναι θεμιτό να εφαρμόζουμε αξιολογικές κρίσεις στις συνέπειες του Χ, γιατί δεν είναι εξίσου θεμιτό να εφαρμόζουμε τέτοιες κρίσεις στο ίδιο το Χ; Δεν μπορεί να υπάρχει κάτι στην ίδια την πράξη το οποίο, από την ίδια του τη φύση, να μπορεί να θεωρηθεί καλό ή κακό;

Ένα άλλο πρόβλημα με τον ωφελιμιστή είναι ότι σπάνια θα υιοθετήσει μια αρχή ως απόλυτο και συνεπές μέτρο κρίσης, εφαρμοστέο στις ποικίλες συγκεκριμένες καταστάσεις του πραγματικού κόσμου. Στην καλύτερη περίπτωση, θα χρησιμοποιήσει μια αρχή μόνο ως αόριστη κατευθυντήρια γραμμή ή επιδίωξη, ως μια τάση την οποία μπορεί να επιλέξει να παρακάμψει οποτεδήποτε. Αυτό ήταν το κύριο ελάττωμα των Άγγλων Ριζοσπαστών του δέκατου ένατου αιώνα, οι οποίοι είχαν υιοθετήσει την αντίληψη του laissez-faire των κλασικών φιλελευθέρων του δέκατου όγδοου αιώνα, αλλά είχαν αντικαταστήσει την υποτιθέμενα «μυστικιστική» έννοια των φυσικών δικαιωμάτων με έναν υποτιθέμενα «επιστημονικό» ωφελιμισμό ως θεμέλιο αυτής της φιλοσοφίας. Έτσι, οι κλασικοί φιλελεύθεροι του laissez-faire του δέκατου ένατου αιώνα άρχισαν να χρησιμοποιούν το laissez-faire ως αόριστη τάση και όχι ως απαραβίαστο μέτρο κρίσης, υπονομεύοντας συνεπώς το λιμπερταριανό δόγμα με ολοένα περισσότερους και ολέθριους συμβιβασμούς. Μπορεί να ακούγεται σκληρό να πούμε ότι δεν μπορούμε να «εμπιστευθούμε» έναν ωφελιμιστή πως θα τηρήσει τη λιμπερταριανή αρχή σε κάθε

συγκεκριμένη εφαρμογή της, αποδίδει όμως δίκαια την κατάσταση. Ένα αξιοσημείωτο σύγχρονο παράδειγμα είναι ο οικονομολόγος της ελεύθερης αγοράς, καθηγητής Milton Friedman, ο οποίος, όπως και οι πρόδρομοί του στην κλασική οικονομική σχολή, υποστηρίζει την ελευθερία έναντι της κρατικής παρέμβασης ως γενική τάση, αλλά στην πράξη αποδέχεται αναρίθμητες επιζήμιες εξαιρέσεις, που καταλήγουν να αναιρούν σχεδόν ολοκληρωτικά την αρχή· ιδίως στους τομείς της αστυνόμευσης και των στρατιωτικών υποθέσεων, της εκπαίδευσης, της φορολογίας, της κοινωνικής πρόνοιας, των «επιδράσεων σε τρίτους», της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας και του χρήματος και του τραπεζικού συστήματος.

Ας εξετάσουμε ένα ακραίο παράδειγμα. Ας υποθέσουμε ότι μια κοινωνία πιστεύει ακράδαντα πως όλοι οι κοκκινομάλληδες είναι όργανα του Διαβόλου και, συνεπώς, πρέπει να εκτελούνται όπου εντοπίζονται. Ας υποθέσουμε ακόμη ότι σε κάθε γενιά υπάρχει μόνο ένας μικρός αριθμός κοκκινομάλληδων — τόσο λίγοι ώστε να είναι στατιστικά αμελητέοι. Ο ωφελιμιστής λιμπερταριανός θα μπορούσε κάλλιστα να συλλογιστεί: «Παρότι η δολοφονία μεμονωμένων κοκκινομάλληδων είναι αξιοθρήνητη, οι εκτελέσεις είναι ολιγάριθμες· η συντριπτική πλειονότητα του πληθυσμού, που δεν αποτελείται από κοκκινομάλληδες, αντλεί τεράστια ψυχική ικανοποίηση από τη δημόσια εκτέλεσή τους. Το κοινωνικό κόστος είναι αμελητέο, ενώ το κοινωνικό, ψυχικό όφελος για την υπόλοιπη κοινωνία είναι μεγάλο· συνεπώς, είναι ορθό και πρέπον η κοινωνία να εκτελεί τους κοκκινομάλληδες». Ο λιμπερταριανός των φυσικών δικαιωμάτων, για τον οποίο πρωταρχική σημασία έχει η δικαιοσύνη της πράξης, θα αντιδράσει με φρίκη και θα αντιταχθεί σθεναρά και απερίφραστα στις εκτελέσεις, ως εντελώς αδικαιολόγητη δολοφονία και επίθεση εναντίον ανθρώπων που δεν επιτίθενται σε κανέναν. Η συνέπεια της παύσης των δολοφονιών —η στέρηση

μεγάλης ψυχικής απόλαυσης από το μεγαλύτερο μέρος της κοινωνίας— δεν θα επηρέαζε στο παραμικρό έναν τέτοιο λιμπερταριανό, τον λιμπερταριανό των «απόλυτων αρχών». Αφοσιωμένος στη δικαιοσύνη και στη λογική συνέπεια, ο λιμπερταριανός των φυσικών δικαιωμάτων παραδέχεται ευχαρίστως ότι είναι «δογματικός»· ότι, εν ολίγοις, είναι ένας οπαδός των ίδιων του των δογμάτων που δεν ντρέπεται γι' αυτά.

Ας στραφούμε λοιπόν στη θεμελίωση του λιμπερταριανού δόγματος στα φυσικά δικαιώματα, μια θεμελίωση την οποία, με τη μία ή την άλλη μορφή, έχουν υιοθετήσει οι περισσότεροι λιμπερταριανοί, παλαιότεροι και σημερινοί. Τα «φυσικά δικαιώματα» αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο μιας πολιτικής φιλοσοφίας η οποία, με τη σειρά της, εντάσσεται σε μια ευρύτερη δομή «φυσικού νόμου». Η θεωρία του φυσικού νόμου στηρίζεται στη διαπίστωση ότι ζούμε σε έναν κόσμο με περισσότερες από μία —στην πραγματικότητα, με έναν τεράστιο αριθμό— οντότητες και ότι κάθε οντότητα έχει διακριτές και συγκεκριμένες ιδιότητες, μια διακριτή «φύση», η οποία μπορεί να διερευνηθεί από τον ανθρώπινο λόγο, από την αισθητηριακή αντίληψη και τις νοητικές ικανότητες του ανθρώπου. Ο χαλκός έχει διακριτή φύση και συμπεριφέρεται με ορισμένο τρόπο· το ίδιο ισχύει για τον σίδηρο, το αλάτι κ.λπ. Το ανθρώπινο είδος, επομένως, έχει μια φύση που μπορεί να προσδιοριστεί, όπως και ο κόσμος που το περιβάλλει και οι τρόποι με τους οποίους αλληλεπιδρούν. Για να το διατυπώσουμε υπερβολικά συνοπτικά, η δραστηριότητα κάθε ανόργανης και οργανικής οντότητας καθορίζεται από τη δική της φύση και από τη φύση των άλλων οντοτήτων με τις οποίες έρχεται σε επαφή. Συγκεκριμένα, ενώ η συμπεριφορά των φυτών και τουλάχιστον των κατώτερων ζώων καθορίζεται από τη βιολογική τους φύση ή ίσως από τα «ένστικτά» τους, η φύση του ανθρώπου είναι τέτοια ώστε κάθε επιμέρους πρόσωπο, για να δράσει, πρέπει να επιλέγει τους δικούς του σκοπούς και να χρησιμοποιεί τα δικά του μέσα για την επίτευξή τους.

Καθώς δεν διαθέτει αυτόματα ένστικτα, κάθε άνθρωπος πρέπει να μαθαίνει για τον εαυτό του και τον κόσμο, να χρησιμοποιεί τον νου του για να επιλέγει αξίες, να μαθαίνει τις σχέσεις αιτίου και αποτελέσματος και να ενεργεί σκόπιμα για να συντηρεί τον εαυτό του και να προάγει τη ζωή του. Εφόσον οι άνθρωποι μπορούν να σκέφτονται, να αισθάνονται, να αξιολογούν και να δρουν μόνο ως άτομα, καθίσταται ζωτικά αναγκαίο για την επιβίωση και την ευημερία κάθε ανθρώπου να είναι ελεύθερος να μαθαίνει, να επιλέγει, να αναπτύσσει τις ικανότητές του και να ενεργεί σύμφωνα με τις γνώσεις και τις αξίες του. Αυτή είναι η αναγκαία πορεία που υπαγορεύει η ανθρώπινη φύση· η παρέμβαση σε αυτή τη διαδικασία και η παρακώλυσή της με τη χρήση βίας αντιστρατεύονται βαθύτατα όσα είναι αναγκαία, βάσει της ανθρώπινης φύσης, για τη ζωή και την ευημερία του ανθρώπου. Η βίαιη παρέμβαση στη μάθηση και στις επιλογές ενός ανθρώπου είναι, συνεπώς, βαθύτατα «αντιανθρώπινη»· παραβιάζει τον φυσικό νόμο των ανθρώπινων αναγκών.

Οι ατομικιστές κατηγορούνταν ανέκαθεν από τους εχθρούς τους ότι είναι «ατομιστές» — ότι υποθέτουν πως κάθε άτομο ζει σε ένα είδος κενού, σκέφτεται και επιλέγει χωρίς καμία σχέση με οποιονδήποτε άλλον στην κοινωνία. Αυτό, ωστόσο, είναι ένα σκιάχτρο κατασκευασμένο από τους αυταρχικούς· ελάχιστοι ατομικιστές, αν υπήρξαν καν τέτοιοι, ήταν ποτέ «ατομιστές». Αντιθέτως, είναι προφανές ότι τα άτομα μαθαίνουν πάντοτε το ένα από το άλλο, συνεργάζονται και αλληλεπιδρούν μεταξύ τους· και ότι και αυτό είναι αναγκαίο για την ανθρώπινη επιβίωση. Το κρίσιμο σημείο, όμως, είναι ότι κάθε άτομο κάνει την τελική επιλογή σχετικά με το ποιες επιρροές θα υιοθετήσει και ποιες θα απορρίψει ή ποιες θα υιοθετήσει πρώτα και ποιες αργότερα. Ο λιμπερταριανός επικροτεί τη διαδικασία της εθελοντικής ανταλλαγής και συνεργασίας μεταξύ ατόμων που δρουν ελεύθερα· αυτό που αποστρέφεται είναι η χρήση βίας για την παρακώλυση αυτής της εθελοντικής συνεργασίας και

για τον εξαναγκασμό κάποιου να επιλέγει και να ενεργεί με τρόπους διαφορετικούς από εκείνους που υπαγορεύει ο δικός του νους.

Ο πιο πρόσφορος τρόπος να αναπτύξουμε τη λιμπερταριανή θέση στη βάση των φυσικών δικαιωμάτων είναι να τη χωρίσουμε σε επιμέρους σκέλη και να αρχίσουμε από το βασικό αξίωμα του «δικαιώματος κυριότητας επί του εαυτού». Το δικαίωμα κυριότητας επί του εαυτού ορίζει το απόλυτο δικαίωμα κάθε ανθρώπου, λόγω της ανθρώπινης ιδιότητάς του, είτε πρόκειται για άνδρα είτε για γυναίκα, να είναι «κύριος» του ίδιου του σώματός του· δηλαδή, να ελέγχει αυτό το σώμα χωρίς καταναγκαστική παρέμβαση. Εφόσον κάθε άτομο πρέπει να σκέφτεται, να μαθαίνει, να αξιολογεί και να επιλέγει τους σκοπούς και τα μέσα του, προκειμένου να επιβιώνει και να ευημερεί, το δικαίωμα κυριότητας επί του εαυτού τού παρέχει το δικαίωμα να επιτελεί αυτές τις ζωτικές δραστηριότητες χωρίς να παρεμποδίζεται και να περιορίζεται από καταναγκαστικές παρενοχλήσεις.

Ας εξετάσουμε επίσης τις συνέπειες της άρνησης του δικαιώματος κάθε ανθρώπου να είναι κύριος του ίδιου του προσώπου του. Τότε υπάρχουν μόνο δύο εναλλακτικές δυνατότητες: είτε (1) μια ορισμένη τάξη ανθρώπων, η Α, έχει το δικαίωμα να κατέχει μια άλλη τάξη, τη Β· είτε (2) ο καθένας έχει το δικαίωμα να κατέχει ένα ίσο αναλογικό μερίδιο επί όλων των άλλων. Η πρώτη εναλλακτική συνεπάγεται ότι, ενώ η Τάξη Α δικαιούται τα δικαιώματα που απορρέουν από την ανθρώπινη ιδιότητα, η Τάξη Β είναι στην πραγματικότητα υπανθρώπινη και, συνεπώς, δεν δικαιούται τέτοια δικαιώματα. Εφόσον όμως πρόκειται πράγματι για ανθρώπινα όντα, η πρώτη εναλλακτική αυτοαναιρείται, αρνούμενη τα φυσικά ανθρώπινα δικαιώματα σε μια ομάδα ανθρώπων. Επιπλέον, όπως θα δούμε, το να επιτρέπεται στην Τάξη Α να κατέχει την Τάξη Β σημαίνει ότι επιτρέπεται στην πρώτη να εκμεταλλεύεται τη

δεύτερη και, συνεπώς, να ζει παρασιτικά εις βάρος της. Αυτός ο παρασιτισμός, όμως, παραβιάζει ο ίδιος τη βασική οικονομική προϋπόθεση της ζωής: την παραγωγή και την ανταλλαγή.

Η δεύτερη εναλλακτική, την οποία θα μπορούσαμε να ονομάσουμε «συμμετοχική κοινοκτημοσύνη» ή «κομμουνισμό», υποστηρίζει ότι κάθε άνθρωπος θα έπρεπε να έχει το δικαίωμα να κατέχει το ίσο αναλογικό μερίδιό του επί όλων των άλλων. Αν υπάρχουν δύο δισεκατομμύρια άνθρωποι στον κόσμο, τότε ο καθένας έχει το δικαίωμα να κατέχει ένα δύο δισεκατομμυριοστό κάθε άλλου προσώπου. Πρώτον, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι αυτό το ιδεώδες στηρίζεται σε έναν παραλογισμό: διακηρύσσει ότι κάθε άνθρωπος δικαιούται να κατέχει ένα μέρος όλων των άλλων, αλλά δεν δικαιούται να είναι κύριος του εαυτού του. Δεύτερον, μπορούμε να αναλογιστούμε τη βιωσιμότητα ενός τέτοιου κόσμου: ενός κόσμου στον οποίο κανένας άνθρωπος δεν είναι ελεύθερος να προβεί σε οποιαδήποτε πράξη χωρίς την προηγούμενη έγκριση ή, μάλιστα, εντολή όλων των άλλων στην κοινωνία. Θα πρέπει να είναι σαφές ότι σε έναν τέτοιο «κομμουνιστικό» κόσμο κανείς δεν θα μπορούσε να κάνει τίποτε και το ανθρώπινο γένος θα αφανιζόταν γρήγορα. Αν όμως ένας κόσμος με μηδενική κυριότητα επί του εαυτού και εκατό τοις εκατό κυριότητα επί των άλλων συνεπάγεται τον θάνατο του ανθρώπινου γένους, τότε κάθε βήμα προς αυτή την κατεύθυνση αντιβαίνει επίσης στον φυσικό νόμο που ορίζει τι είναι καλύτερο για τον άνθρωπο και τη ζωή του στη γη.

Τέλος, ωστόσο, ο συμμετοχικός κομμουνιστικός κόσμος δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην πράξη. Διότι είναι φυσικώς αδύνατον ο καθένας να παρακολουθεί διαρκώς όλους τους άλλους και, κατά συνέπεια, να ασκεί το ίσο αναλογικό μερίδιο μερικής κυριότητας που του αναλογεί επί κάθε άλλου ανθρώπου. Στην πράξη, λοιπόν, η έννοια της καθολικής και ίσης

κυριότητας επί των άλλων είναι ουτοπική και ανέφικτη, και η εποπτεία, άρα ο έλεγχος και η κυριότητα επί των άλλων, περιέρχονται αναγκαστικά σε μια εξειδικευμένη ομάδα ανθρώπων, οι οποίοι γίνονται έτσι άρχουσα τάξη. Συνεπώς, στην πράξη, κάθε απόπειρα κομμουνιστικής διακυβέρνησης θα μετατραπεί αυτομάτως σε ταξική κυριαρχία, και θα έχουμε επιστρέψει στην πρώτη μας εναλλακτική.

Ο λιμπερταριανός, επομένως, απορρίπτει αυτές τις εναλλακτικές και καταλήγει να υιοθετεί ως πρωταρχικό του αξίωμα το καθολικό δικαίωμα κυριότητας επί του εαυτού, ένα δικαίωμα που διαθέτει ο καθένας λόγω της ανθρώπινης ιδιότητάς του. Δυσκολότερο έργο είναι η διαμόρφωση μιας θεωρίας ιδιοκτησίας επί μη ανθρώπινων αντικειμένων, επί των πραγμάτων αυτού του κόσμου. Είναι σχετικά εύκολο να αναγνωρίσουμε πότε κάποιος προσβάλλει το δικαίωμα κυριότητας ενός άλλου επί του προσώπου του: αν ο Α επιτεθεί στον Β, παραβιάζει το δικαίωμα κυριότητας του Β επί του ίδιου του σώματός του. Με τα μη ανθρώπινα αντικείμενα, όμως, το πρόβλημα είναι πιο σύνθετο. Αν, για παράδειγμα, δούμε τον Χ να αρπάζει ένα ρολόι που βρίσκεται στην κατοχή του Υ, δεν μπορούμε να υποθέσουμε αυτομάτως ότι ο Χ προσβάλλει το δικαίωμα κυριότητας του Υ επί του ρολογιού· διότι δεν αποκλείεται ο Χ να ήταν ο αρχικός, «αληθινός» ιδιοκτήτης του ρολογιού, οπότε θα μπορούσαμε να πούμε ότι ανακτά τη δική του νόμιμη περιουσία. Για να αποφασίσουμε, χρειαζόμαστε μια θεωρία δικαιοσύνης της ιδιοκτησίας, μια θεωρία που θα μας πει αν ο Χ ή ο Υ ή, πράγματι, κάποιος άλλος είναι ο δικαιωματικός ιδιοκτήτης.

Ορισμένοι λιμπερταριανοί προσπαθούν να επιλύσουν το πρόβλημα υποστηρίζοντας ότι δικαιωματικός ιδιοκτήτης της περιουσίας πρέπει να θεωρείται όποιος ορίζεται από την εκάστοτε κυβέρνηση ως κάτοχος του τίτλου ιδιοκτησίας. Στο σημείο αυτό δεν έχουμε ακόμη εξετάσει σε

βάθος τη φύση της κυβέρνησης, αλλά η ανακολουθία εδώ θα πρέπει να είναι αρκετά προφανής: είναι ασφαλώς παράξενο μια ομάδα που δυσπιστεί διαρκώς απέναντι σχεδόν σε κάθε κυβερνητική λειτουργία να αφήνει ξαφνικά στην κυβέρνηση τον ορισμό και την εφαρμογή της πολύτιμης έννοιας της ιδιοκτησίας, της βάσης και του θεμελίου ολόκληρης της κοινωνικής τάξης. Ιδίως οι ωφελιμιστές οπαδοί του laissez-faire θεωρούν ότι ο πιο εφικτός τρόπος να εγκαινιαστεί ο νέος λιμπερταριανός κόσμος είναι η επικύρωση όλων των υφιστάμενων τίτλων ιδιοκτησίας· δηλαδή, των τίτλων και των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας όπως έχουν καθοριστεί από την ίδια εκείνη κυβέρνηση που καταδικάζεται ως διαρκής επιτιθέμενος.

Ας το διευκρινίσουμε με ένα υποθετικό παράδειγμα. Ας υποθέσουμε ότι η λιμπερταριανή κινητοποίηση και πίεση έχουν κλιμακωθεί σε τέτοιο βαθμό, ώστε η κυβέρνηση και τα διάφορα όργανά της είναι έτοιμα να παραιτηθούν από την εξουσία. Καταστρώνουν όμως ένα πανούργο τέχνασμα. Λίγο πριν παραιτηθεί, η κυβέρνηση της πολιτείας της Νέας Υόρκης ψηφίζει έναν νόμο που μεταβιβάζει ολόκληρη την επικράτεια της Νέας Υόρκης στην ιδιωτική ιδιοκτησία της οικογένειας Rockefeller. Το νομοθετικό σώμα της Μασαχουσέτης κάνει το ίδιο για την οικογένεια Kennedy. Και ούτω καθεξής σε κάθε πολιτεία. Η κυβέρνηση θα μπορούσε κατόπιν να παραιτηθεί και να διατάξει την κατάργηση των φόρων και της καταναγκαστικής νομοθεσίας, αλλά οι νικητές λιμπερταριανοί θα βρίσκονταν τώρα αντιμέτωποι με ένα δίλημμα. Αναγνωρίζουν τους νέους τίτλους ως θεμιτή ιδιωτική ιδιοκτησία; Οι ωφελιμιστές, που δεν διαθέτουν θεωρία δικαιοσύνης των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων, θα έπρεπε, αν ήταν συνεπείς προς την αποδοχή των δεδομένων τίτλων ιδιοκτησίας όπως καθορίζονται από την κυβέρνηση, να αποδεχθούν μια νέα κοινωνική τάξη στην οποία πενήντα νέοι σατράπες θα εισέπρατταν φόρους υπό τη μορφή μονομερώς

επιβαλλόμενου «ενοικίου». Το κρίσιμο σημείο είναι ότι μόνο οι λιμπερταριανοί των φυσικών δικαιωμάτων, μόνο εκείνοι που διαθέτουν μια θεωρία δικαιοσύνης των τίτλων ιδιοκτησίας ανεξάρτητη από την κυβερνητική επιταγή, θα μπορούσαν να χλευάσουν τις αξιώσεις των νέων κυβερνώντων περί ιδιωτικής ιδιοκτησίας επί της επικράτειας της χώρας και να τις αποκρούσουν ως άκυρες. Όπως διέκρινε καθαρά ο μεγάλος κλασικός φιλελεύθερος του δέκατου ένατου αιώνα Lord Acton, ο φυσικός νόμος παρέχει το μόνο ασφαλές έδαφος για τη συνεχή κριτική των κυβερνητικών νόμων και διαταγμάτων.[6] Το ποια ακριβώς είναι η θέση των φυσικών δικαιωμάτων ως προς τους τίτλους ιδιοκτησίας είναι το ερώτημα στο οποίο στρεφόμαστε τώρα.

Έχουμε θεμελιώσει το δικαίωμα κάθε ατόμου στην κυριότητα επί του εαυτού του, στο δικαίωμα κυριότητας επί του σώματος και του προσώπου του. Οι άνθρωποι, όμως, δεν είναι αιωρούμενα φαντάσματα· δεν είναι οντότητες που αυτοσυντηρούνται· μπορούν να επιβιώνουν και να ευημερούν μόνο καταπιανόμενοι με τη γη που τους περιβάλλει. Πρέπει, για παράδειγμα, να στέκονται σε εκτάσεις γης· πρέπει επίσης, για να επιβιώνουν και να συντηρούνται, να μετασχηματίζουν τους πόρους που παρέχει η φύση σε «καταναλωτικά αγαθά», σε αντικείμενα καταλληλότερα για τη χρήση και την κατανάλωσή τους. Η τροφή πρέπει να καλλιεργηθεί και να καταναλωθεί· τα ορυκτά πρέπει να εξορυχθούν και έπειτα να μετατραπούν σε κεφαλαιουχικά αγαθά και κατόπιν σε χρήσιμα καταναλωτικά αγαθά κ.λπ. Με άλλα λόγια, ο άνθρωπος πρέπει να είναι κύριος όχι μόνο του ίδιου του προσώπου του, αλλά και υλικών αντικειμένων που θα ελέγχει και θα χρησιμοποιεί. Πώς, λοιπόν, πρέπει να κατανέμονται οι τίτλοι ιδιοκτησίας επί αυτών των αντικειμένων;

---

6 Βλ. Gertrude Himmelfarb, *Lord Acton, A Study in Conscience and Politics* (Chicago: Phoenix Books, 1962), σσ. 294–05. Πρβλ. επίσης John Wild, *Plato's Modern Enemies and the Theory of Natural Law* (Chicago: University of Chicago Press, 1953), σ. 176.

Ας πάρουμε ως πρώτο παράδειγμα έναν γλύπτη που δημιουργεί ένα έργο τέχνης από πηλό και άλλα υλικά· και ας αφήσουμε προς το παρόν κατά μέρος το ζήτημα των αρχικών ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων επί του πηλού και των εργαλείων του γλύπτη. Το ερώτημα γίνεται τότε: σε ποιον ανήκει το έργο τέχνης που προκύπτει από την εργασία του γλύπτη; Είναι πράγματι «δημιούργημα» του γλύπτη, όχι με την έννοια ότι δημιούργησε ύλη, αλλά με την έννοια ότι μετασχημάτισε μια ύλη που παρέχει η φύση —τον πηλό— σε μια άλλη μορφή, την οποία υπαγόρευσαν οι δικές του ιδέες και διαμόρφωσαν τα δικά του χέρια και η δική του ενέργεια. Ασφαλώς, όταν το ζήτημα τίθεται έτσι, σπάνια θα βρεθεί κάποιος που θα πει ότι ο γλύπτης δεν έχει δικαίωμα κυριότητας επί του δικού του προϊόντος. Ασφαλώς, αν κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα να είναι κύριος του ίδιου του σώματός του και αν πρέπει να καταπιάνεται με τα υλικά αντικείμενα του κόσμου για να επιβιώσει, τότε ο γλύπτης έχει το δικαίωμα να είναι κύριος του προϊόντος που έφτιαξε με την ενέργεια και τον κόπο του, μιας πραγματικής προέκτασης της προσωπικότητάς του. Έχει θέσει τη σφραγίδα του προσώπου του πάνω στην πρώτη ύλη, «αναμειγνύοντας την εργασία του» με τον πηλό, κατά τη διατύπωση του μεγάλου θεωρητικού της ιδιοκτησίας John Locke. Και το προϊόν που μετασχηματίστηκε με τη δική του ενέργεια έχει γίνει η υλική ενσάρκωση των ιδεών και του οράματος του γλύπτη. Ο John Locke διατύπωσε το επιχείρημα ως εξής:

> *…κάθε άνθρωπος έχει κυριότητα επί του ίδιου του προσώπου του. Σε αυτό δεν έχει κανείς άλλος δικαίωμα παρά μόνο ο ίδιος. Μπορούμε να πούμε ότι η εργασία του σώματός του και το έργο των χεριών του τού ανήκουν δικαιωματικά. Οτιδήποτε, λοιπόν, αποσπά από την κατάσταση στην οποία το παρείχε και το άφησε η φύση, το έχει αναμείξει με την εργασία του και το έχει συνδέσει*

με κάτι που είναι δικό του, καθιστώντας το έτσι ιδιοκτησία του. Καθώς ο ίδιος το αποσπά από την κοινή κατάσταση στην οποία το τοποθέτησε η φύση, προσαρτά σε αυτό, μέσω της εργασίας του, κάτι που αποκλείει το κοινό δικαίωμα των άλλων ανθρώπων. Διότι, εφόσον αυτή η εργασία είναι η αδιαμφισβήτητη ιδιοκτησία εκείνου που την εκτελεί, κανένας άλλος εκτός από τον ίδιο δεν μπορεί να έχει δικαίωμα σε εκείνο με το οποίο αυτή έχει ενωθεί… [7]

Όπως και στην περίπτωση της κυριότητας επί του ανθρώπινου σώματος, έχουμε και πάλι τρεις λογικές εναλλακτικές: (1) είτε αυτός που μετασχηματίζει, ο «δημιουργός», έχει δικαίωμα κυριότητας επί του δημιουργήματός του· είτε (2) κάποιος άλλος άνθρωπος ή ομάδα ανθρώπων έχει δικαίωμα επί αυτού του δημιουργήματος, δηλαδή έχει το δικαίωμα να το ιδιοποιηθεί διά της βίας, χωρίς τη συναίνεση του γλύπτη· είτε (3) κάθε άτομο στον κόσμο έχει ένα ίσο αναλογικό μερίδιο στην κυριότητα του γλυπτού — η λύση της «κοινοκτημοσύνης». Και πάλι, όταν το ζήτημα τίθεται απερίφραστα, ελάχιστοι δεν θα αναγνώριζαν την τερατώδη αδικία της κατάσχεσης της περιουσίας του γλύπτη, είτε από έναν ή περισσότερους άλλους είτε εξ ονόματος ολόκληρου του κόσμου. Με ποιο δικαίωμα το κάνουν; Με ποιο δικαίωμα ιδιοποιούνται το προϊόν του νου και της ενέργειας του δημιουργού; Σε αυτή τη σαφή περίπτωση, το δικαίωμα του δημιουργού να είναι κύριος εκείνου με το οποίο έχει αναμείξει το πρόσωπο και την εργασία του θα αναγνωριζόταν γενικά. Και πάλι, όπως στην περίπτωση της κοινοκτημοσύνης επί των προσώπων, η λύση της παγκόσμιας κοινοκτημοσύνης θα κατέληγε στην

---

[7] John Locke, *An Essay Concerning the True Original, Extent and End of Civil Government*, στο E. Barker, επιμ., *Social Contract* (New York: Oxford University Press, 1948), σσ. 17–18.

πράξη σε μια ολιγαρχία λίγων άλλων που θα απαλλοτρίωναν το έργο του δημιουργού στο όνομα της «παγκόσμιας δημόσιας» ιδιοκτησίας.

Το κύριο σημείο, ωστόσο, είναι ότι η περίπτωση του γλύπτη δεν διαφέρει ποιοτικά από όλες τις περιπτώσεις «παραγωγής». Ο άνθρωπος ή οι άνθρωποι που εξόρυξαν τον πηλό από το έδαφος και τον πούλησαν στον γλύπτη μπορεί να μην είναι τόσο «δημιουργικοί» όσο ο γλύπτης, αλλά και αυτοί είναι «παραγωγοί» · και αυτοί έχουν αναμείξει τις ιδέες και την τεχνολογική τους τεχνογνωσία με το έδαφος που παρέχει η φύση, ώστε να προκύψει ένα χρήσιμο προϊόν. Και αυτοί είναι «παραγωγοί» και έχουν αναμείξει την εργασία τους με φυσικά υλικά, για να τα μετασχηματίσουν σε χρησιμότερα αγαθά και υπηρεσίες. Και αυτοί δικαιούνται την κυριότητα των προϊόντων τους. Από πού αρχίζει, λοιπόν, η διαδικασία; Ας στραφούμε και πάλι στον Locke:

> *Εκείνος που τρέφεται με τα βελανίδια που μάζεψε κάτω από μια βελανιδιά ή με τα μήλα που συνέλεξε από τα δέντρα του δάσους τα έχει ασφαλώς ιδιοποιηθεί. Κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί ότι η τροφή είναι δική του. Ρωτώ λοιπόν: πότε άρχισαν να είναι δικά του; Όταν τα χώνεψε; Όταν τα έφαγε; Όταν τα έβρασε; Όταν τα έφερε στο σπίτι; Ή όταν τα μάζεψε; Και είναι προφανές ότι, αν η πρώτη συλλογή δεν τα έκανε δικά του, τίποτε άλλο δεν θα μπορούσε να το κάνει. Αυτή η εργασία τα διέκρινε από όσα ήταν κοινά. Τους πρόσθεσε κάτι πέρα από όσα είχε κάνει η Φύση, η κοινή μητέρα όλων, και έτσι έγιναν αντικείμενο αποκλειστικού του δικαιώματος. Και θα πει κανείς ότι δεν είχε δικαίωμα σε εκείνα τα βελανίδια ή τα μήλα που ιδιοποιήθηκε έτσι, επειδή δεν είχε τη συναίνεση ολόκληρης της ανθρωπότητας για να τα κάνει δικά του; Ήταν ληστεία να πάρει έτσι για τον εαυτό του όσα ανήκαν σε όλους από κοινού; Αν ήταν αναγκαία μια τέτοια συναίνεση, ο*

άνθρωπος θα είχε πεθάνει από την πείνα, παρά την αφθονία που του είχε δώσει ο Θεός. Έτσι, το χορτάρι που έφαγε το άλογό μου, οι χλοοτάπητες που έκοφε ο υπηρέτης μου και το μετάλλευμα που εξόρυξα στον τόπο όπου έχω κοινό με άλλους δικαίωμα επ' αυτών γίνονται ιδιοκτησία μου χωρίς παραχώρηση ή συναίνεση κανενός. Η εργασία που ήταν δική μου, αποσπώντας τα από την κοινή κατάσταση στην οποία βρίσκονταν, εδραίωσε την κυριότητά μου επ' αυτών.

Αν καθιστούσαμε αναγκαία τη ρητή συναίνεση κάθε προσώπου που έχει κοινό δικαίωμα, προκειμένου κάποιος να ιδιοποιηθεί οποιοδήποτε μέρος όσων έχουν δοθεί από κοινού, τα παιδιά ή οι υπηρέτες δεν θα μπορούσαν να κόψουν το κρέας που ο πατέρας ή ο κύριός τους είχε προμηθεύσει για όλους, χωρίς να έχει οριστεί στον καθένα το ιδιαίτερο μερίδιό του. Παρότι το νερό που τρέχει στην πηγή ανήκει σε όλους, ποιος μπορεί να αμφιβάλει ότι το νερό στην κανάτα ανήκει μόνο σε εκείνον που το άντλησε; Η εργασία του το απέσπασε από τα χέρια της Φύσης, όπου ήταν κοινό… και έτσι το ιδιοποιήθηκε.

Έτσι, ο νόμος της λογικής καθιστά το ελάφι ιδιοκτησία του Ινδιάνου που το σκότωσε· αναγνωρίζεται ότι ανήκει σε εκείνον που αφιέρωσε την εργασία του σε αυτό, παρότι προηγουμένως αποτελούσε κοινό δικαίωμα όλων. Και μεταξύ όσων θεωρούνται το πολιτισμένο μέρος της ανθρωπότητας… αυτός ο πρωταρχικός νόμος της φύσης για την απαρχή της ιδιοκτησίας επί όσων ήταν προηγουμένως κοινά εξακολουθεί να ισχύει· και δυνάμει αυτού, όποια φάρια πιάνει κάποιος στον ωκεανό, αυτόν τον μεγάλο και ακόμη κοινό χώρο της ανθρωπότητας, ή όποιο γκρίζο ήλεκτρο συλλέγει εκεί, γίνονται, μέσω της εργασίας που τα αποσπά από

την κοινή κατάσταση στην οποία τα άφησε η φύση, ιδιοκτησία εκείνου που καταβάλλει τον σχετικό κόπο.[8]

Αν κάθε άνθρωπος είναι κύριος του ίδιου του προσώπου του και, συνεπώς, της δικής του εργασίας, και αν κατ' επέκταση είναι κύριος οποιουδήποτε πράγματος έχει «δημιουργήσει» ή συλλέξει από την προηγουμένως αχρησιμοποίητη, αδέσποτη «φυσική κατάσταση», τότε τι γίνεται με το τελευταίο μεγάλο ζήτημα: το δικαίωμα κυριότητας ή ελέγχου επί της ίδιας της γης; Εν ολίγοις, αν ο συλλέκτης έχει το δικαίωμα να είναι κύριος των βελανιδιών ή των μούρων που μαζεύει, ή ο γεωργός το δικαίωμα να είναι κύριος της σοδειάς του σε σιτάρι ή ροδάκινα, ποιος έχει το δικαίωμα να είναι κύριος της γης πάνω στην οποία φύτρωσαν αυτά τα πράγματα; Σε αυτό ακριβώς το σημείο, ο Henry George και οι οπαδοί του, οι οποίοι έως εδώ συμπορεύονται πλήρως με τους λιμπερταριανούς, παρεκκλίνουν και αρνούνται το δικαίωμα του ατόμου να είναι κύριος του ίδιου του κομματιού γης, του εδάφους πάνω στο οποίο πραγματοποιήθηκαν αυτές οι δραστηριότητες. Οι οπαδοί του George υποστηρίζουν ότι, ενώ κάθε άνθρωπος πρέπει να είναι κύριος των αγαθών που παράγει ή δημιουργεί, κανένα άτομο δεν έχει το δικαίωμα να αποκτήσει την κυριότητα της ίδιας της γης, εφόσον αυτή δημιουργήθηκε από τη Φύση ή τον Θεό. Ωστόσο, αν η γη πρόκειται να χρησιμοποιηθεί ως πόρος με οποιονδήποτε αποτελεσματικό τρόπο, πρέπει να ανήκει σε κάποιον ή σε κάποια ομάδα ή να ελέγχεται από αυτούς, και βρισκόμαστε ξανά αντιμέτωποι με τις τρεις εναλλακτικές μας: είτε η γη ανήκει στον πρώτο χρήστη, στον άνθρωπο που πρώτος την εντάσσει στην παραγωγή· είτε ανήκει σε μια ομάδα

---

[8] Locke, *Civil Government*, σσ. 18–19. Παρότι ο Locke υπήρξε λαμπρός θεωρητικός της ιδιοκτησίας, δεν ισχυριζόμαστε ότι ανέπτυξε και εφάρμοσε τη θεωρία του με οτιδήποτε θα μπορούσε να προσεγγίσει την πλήρη συνέπεια.

άλλων· είτε ανήκει σε ολόκληρο τον κόσμο, με κάθε άτομο να κατέχει ένα αναλογικό μερίδιο από κάθε ακρ γης. Η επιλογή της τελευταίας λύσης από τον George κάθε άλλο παρά επιλύει το ηθικό του πρόβλημα: αν η ίδια η γη πρέπει να ανήκει στον Θεό ή στη Φύση, τότε γιατί είναι πιο ηθικό κάθε ακρ στον κόσμο να ανήκει στον κόσμο ως σύνολο από το να αναγνωρίζεται η ατομική κυριότητα; Στην πράξη, και πάλι, είναι προφανώς αδύνατον κάθε άνθρωπος στον κόσμο να ασκεί αποτελεσματική κυριότητα επί του ενός τεσσάρων δισεκατομμυριοστών που του αναλογεί —αν ο παγκόσμιος πληθυσμός είναι, ας πούμε, τέσσερα δισεκατομμύρια— από κάθε τμήμα της χερσαίας επιφάνειας του κόσμου. Στην πράξη, φυσικά, μια μικρή ολιγαρχία θα ασκούσε τον έλεγχο και την κυριότητα, και όχι ο κόσμος ως σύνολο.

Πέρα όμως από αυτές τις δυσκολίες στη θέση των οπαδών του George, η δικαιολόγηση της κυριότητας επί του εδάφους βάσει των φυσικών δικαιωμάτων είναι ίδια με τη δικαιολόγηση της πρωταρχικής κυριότητας κάθε άλλου περιουσιακού στοιχείου. Διότι, όπως είδαμε, κανένας παραγωγός δεν «δημιουργεί» πραγματικά ύλη· παίρνει την ύλη που παρέχει η φύση και τη μετασχηματίζει με την ενέργεια της εργασίας του, σύμφωνα με τις ιδέες και το όραμά του. Αυτό ακριβώς, όμως, κάνει ο πρωτοπόρος —εκείνος που προβαίνει σε «πρωτογενή ιδιοποίηση»— όταν καθιστά ιδιωτική του ιδιοκτησία μια προηγουμένως αχρησιμοποίητη έκταση γης. Όπως ο άνθρωπος που κατασκευάζει χάλυβα από σιδηρομετάλλευμα μετασχηματίζει αυτό το μετάλλευμα με την τεχνογνωσία και την ενέργειά του, και όπως κάνει το ίδιο εκείνος που εξορύσσει τον σίδηρο από το έδαφος, έτσι και ο πρώτος ιδιοποιούμενος εκχερσώνει, περιφράσσει, καλλιεργεί ή οικοδομεί πάνω στη γη. Και αυτός έχει μετασχηματίσει τον χαρακτήρα του φυσικού εδάφους με την εργασία και την προσωπικότητά του. Είναι εξίσου

δικαιωματικός ιδιοκτήτης όσο ο γλύπτης ή ο βιομήχανος· είναι εξίσου «παραγωγός» με τους άλλους.

Επιπλέον, αν η γη στην αρχική της κατάσταση αποτελεί δώρο της φύσης ή του Θεού, το ίδιο ισχύει για τα ταλέντα, την υγεία και την ομορφιά των ανθρώπων. Και όπως όλα αυτά τα γνωρίσματα έχουν δοθεί σε συγκεκριμένα άτομα και όχι στην «κοινωνία», έτσι συμβαίνει και με τη γη και τους φυσικούς πόρους. Όλοι αυτοί οι πόροι δίνονται σε άτομα και όχι στην «κοινωνία», η οποία είναι μια αφαίρεση που δεν υπάρχει πραγματικά. Δεν υπάρχει οντότητα που ονομάζεται «κοινωνία»· υπάρχουν μόνο άτομα που αλληλεπιδρούν. Συνεπώς, το να λέμε ότι η «κοινωνία» πρέπει να κατέχει από κοινού τη γη ή οποιαδήποτε άλλη περιουσία πρέπει να σημαίνει ότι μια ομάδα ολιγαρχών —στην πράξη, κρατικών γραφειοκρατών— πρέπει να κατέχει αυτή την περιουσία, και μάλιστα μέσω της απαλλοτρίωσης της περιουσίας του δημιουργού ή του πρώτου ιδιοποιούμενου που έφερε αρχικά αυτό το προϊόν στην ύπαρξη.

Επιπλέον, κανείς δεν μπορεί να παράγει τίποτε χωρίς τη συμβολή της γης στη φυσική της κατάσταση, έστω και μόνο ως χώρου στον οποίο θα σταθεί. Κανένας άνθρωπος δεν μπορεί να παράγει ή να δημιουργήσει οτιδήποτε με την εργασία του και μόνο· πρέπει να έχει τη συμβολή της γης και άλλων φυσικών πρώτων υλών.

Ο άνθρωπος έρχεται στον κόσμο έχοντας μόνο τον εαυτό του και τον κόσμο που τον περιβάλλει — τη γη και τους φυσικούς πόρους που του παρέχει η φύση. Παίρνει αυτούς τους πόρους και τους μετασχηματίζει με την εργασία, τον νου και την ενέργειά του σε αγαθά χρησιμότερα για τον άνθρωπο. Επομένως, αν ένα άτομο δεν μπορεί να είναι κύριος της γης στη φυσική της κατάσταση, δεν μπορεί ούτε να είναι κύριος, με την πλήρη έννοια του όρου, οποιουδήποτε καρπού της εργασίας του. Ο γεωργός δεν μπορεί να είναι κύριος της σοδειάς του σε

σιτάρι αν δεν μπορεί να είναι κύριος της γης πάνω στην οποία αυτό αναπτύσσεται. Από τη στιγμή που η εργασία του έχει αναμειχθεί αξεδιάλυτα με τη γη, δεν μπορεί να στερηθεί το ένα χωρίς να στερηθεί και το άλλο.

Επιπλέον, αν ένας παραγωγός δεν δικαιούται τους καρπούς της εργασίας του, ποιος τους δικαιούται; Είναι δύσκολο να κατανοήσει κανείς γιατί ένα νεογέννητο βρέφος στο Πακιστάν θα έπρεπε να έχει ηθική αξίωση σε ένα αναλογικό μερίδιο κυριότητας επί ενός κομματιού γης στην Αϊόβα, το οποίο κάποιος μόλις μετέτρεψε σε σιτοχώραφο — και αντιστρόφως, φυσικά, για ένα βρέφος στην Αϊόβα και ένα αγρόκτημα στο Πακιστάν. Η γη στην αρχική της κατάσταση είναι αχρησιμοποίητη και αδέσποτη. Οι οπαδοί του George και άλλοι υποστηρικτές της κοινοκτημοσύνης της γης μπορεί να ισχυρίζονται ότι ολόκληρος ο παγκόσμιος πληθυσμός την «κατέχει» πραγματικά· αν όμως κανείς δεν την έχει ακόμη χρησιμοποιήσει, στην πραγματική έννοια του όρου δεν ανήκει σε κανέναν και δεν ελέγχεται από κανέναν. Ο πρωτοπόρος, ο πρώτος ιδιοποιούμενος, ο πρώτος χρήστης και μετασχηματιστής αυτής της γης, είναι ο άνθρωπος που πρώτος εντάσσει αυτό το απλό, χωρίς αξία πράγμα στην παραγωγή και στην κοινωνική χρήση. Είναι δύσκολο να διακρίνει κανείς την ηθική βάση της στέρησης της κυριότητάς του προς όφελος ανθρώπων που δεν έχουν πλησιάσει ποτέ σε απόσταση χιλίων μιλίων από τη γη αυτή και που μπορεί να μη γνωρίζουν καν την ύπαρξη της περιουσίας επί της οποίας υποτίθεται ότι έχουν αξίωση.

Το ηθικό ζήτημα των φυσικών δικαιωμάτων που τίθεται εδώ γίνεται ακόμη σαφέστερο αν εξετάσουμε την περίπτωση των ζώων. Τα ζώα είναι «γη με την οικονομική έννοια», αφού αποτελούν πρωτογενείς πόρους που παρέχει η φύση. Θα αρνηθεί όμως κανείς τον πλήρη τίτλο

κυριότητας επί ενός αλόγου στον άνθρωπο που το βρίσκει και το εξημερώνει; Διαφέρει αυτό σε τίποτε από τα βελανίδια και τα μούρα που γενικά αναγνωρίζεται ότι ανήκουν στον συλλέκτη τους; Και στην περίπτωση της γης, όμως, κάποιος πρώτος ιδιοποιούμενος παίρνει την προηγουμένως «άγρια», αδάμαστη γη και την «εξημερώνει», θέτοντάς την σε παραγωγική χρήση. Η ανάμειξη της εργασίας του με εκτάσεις γης θα πρέπει να του παρέχει εξίσου σαφή τίτλο κυριότητας όσο και στην περίπτωση των ζώων. Όπως διακήρυξε ο Locke: «Όση γη ένας άνθρωπος οργώνει, φυτεύει, βελτιώνει, καλλιεργεί και μπορεί να χρησιμοποιήσει το προϊόν της, τόση είναι η ιδιοκτησία του. Με την εργασία του, τρόπον τινά, την περιφράσσει, αποσπώντας την από όσα είναι κοινά».[9]

Η λιμπερταριανή θεωρία της ιδιοκτησίας συνοψίστηκε εύγλωττα από δύο Γάλλους οικονομολόγους του laissez-faire του δέκατου ένατου αιώνα:

> *Αν ο άνθρωπος αποκτά δικαιώματα επί των πραγμάτων, αυτό συμβαίνει επειδή είναι ταυτόχρονα δραστήριος, νοήμων και ελεύθερος· με τη δραστηριότητά του επεκτείνεται πάνω στην εξωτερική φύση· με τη νοημοσύνη του την κυβερνά και την προσαρμόζει στη χρήση του· με την ελευθερία του εγκαθιδρύει ανάμεσα στον εαυτό του και σε αυτήν τη σχέση αιτίου και αποτελέσματος και την καθιστά δική του…*
>
> *Πού υπάρχει, σε μια πολιτισμένη χώρα, ένας σβώλος χώματος, ένα φύλλο, που να μη φέρει αυτό το αποτύπωμα της ανθρώπινης προσωπικότητας; Στην πόλη περιβαλλόμαστε από*

---

9 Locke, *Civil Government*, σ. 20.

τα έργα του ανθρώπου· περπατούμε πάνω σε ομαλό λιθόστρωτο ή σε πατημένο δρόμο· ο άνθρωπος είναι εκείνος που κατέστησε υγιεινό το άλλοτε λασπώδες έδαφος, που πήρε από την πλαγιά ενός μακρινού λόφου τον πυρόλιθο ή την πέτρα που το καλύπτει. Ζούμε σε σπίτια· ο άνθρωπος είναι εκείνος που εξόρυξε την πέτρα από το λατομείο, που τη λάξευσε, που πλάνισε τα ξύλα· η ανθρώπινη σκέψη είναι εκείνη που τοποθέτησε κατάλληλα τα υλικά και κατασκεύασε ένα κτίριο από ό,τι προηγουμένως ήταν βράχος και ξύλο. Και στην ύπαιθρο, η ανθρώπινη δράση εξακολουθεί να είναι πανταχού παρούσα· οι άνθρωποι καλλιέργησαν το έδαφος και γενιές εργατών το έκαναν αφράτο και το εμπλούτισαν· τα έργα του ανθρώπου έφραξαν τους ποταμούς και δημιούργησαν γονιμότητα εκεί όπου τα νερά έφερναν μόνο ερήμωση… Παντού διακρίνεται ένα ισχυρό χέρι που έπλασε την ύλη και μια νοήμων βούληση που την προσάρμοσε… στην ικανοποίηση των αναγκών ενός και του αυτού όντος. Η Φύση αναγνώρισε τον κύριό της και ο άνθρωπος αισθάνεται ότι βρίσκεται στο σπίτι του μέσα στη φύση. Την ιδιοποιήθηκε για τη χρήση του· έγινε δική του· είναι η ιδιοκτησία του. Αυτή η ιδιοκτησία είναι θεμιτή· συνιστά για τον άνθρωπο δικαίωμα εξίσου ιερό με την ελεύθερη άσκηση των ικανοτήτων του. Είναι δική του επειδή προήλθε εξ ολοκλήρου από τον ίδιο και δεν είναι τίποτε άλλο παρά απόρροια της ύπαρξής του. Πριν από αυτόν, δεν υπήρχε σχεδόν τίποτε άλλο παρά ύλη· μετά από αυτόν και μέσω αυτού, υπάρχει πλούτος που μπορεί να ανταλλαγεί, δηλαδή αντικείμενα που έχουν αποκτήσει αξία μέσω κάποιας παραγωγικής δραστηριότητας, μέσω της κατασκευής, της επεξεργασίας, της εξόρυξης ή απλώς της μεταφοράς. Από τον πίνακα ενός μεγάλου ζωγράφου, που ίσως αποτελεί, ανάμεσα σε

όλα τα υλικά προϊόντα, εκείνο στο οποίο η ύλη παίζει τον μικρότερο ρόλο, έως τον κουβά με νερό που ο μεταφορέας αντλεί από τον ποταμό και πηγαίνει στον καταναλωτή, ο πλούτος, όποιος κι αν είναι, αποκτά την αξία του μόνο μέσω ιδιοτήτων που του έχουν προσδοθεί· και αυτές οι ιδιότητες αποτελούν μέρος της ανθρώπινης δραστηριότητας, νοημοσύνης και δύναμης. Ο παραγωγός έχει αφήσει ένα τμήμα του ίδιου του προσώπου του μέσα στο πράγμα που απέκτησε έτσι αξία και το οποίο, συνεπώς, μπορεί να θεωρηθεί προέκταση των ανθρώπινων ικανοτήτων που ενεργούν πάνω στην εξωτερική φύση. Ως ελεύθερο ον ανήκει στον εαυτό του· το αίτιο, δηλαδή η παραγωγική δύναμη, είναι ο ίδιος· το αποτέλεσμα, δηλαδή ο παραγόμενος πλούτος, εξακολουθεί να είναι ο ίδιος. Ποιος θα τολμήσει να αμφισβητήσει τον τίτλο κυριότητάς του, που φέρει τόσο καθαρά τη σφραγίδα της προσωπικότητάς του;…

Στον άνθρωπο, λοιπόν, τον δημιουργό κάθε πλούτου, πρέπει να επιστρέφουμε… μέσω της εργασίας ο άνθρωπος αποτυπώνει την προσωπικότητά του στην ύλη. Η εργασία είναι εκείνη που καλλιεργεί τη γη και μετατρέπει έναν ακατοίκητο χέρσο τόπο σε ιδιοποιημένο αγρό· η εργασία είναι εκείνη που μετατρέπει ένα απάτητο δάσος σε οργανωμένη δασική έκταση· η εργασία, ή μάλλον μια σειρά εργασιών που συχνά εκτελούνται από μια πολυάριθμη διαδοχή εργατών, είναι εκείνη που παράγει κάνναβη από τον σπόρο, νήμα από την κάνναβη, ύφασμα από το νήμα, ενδύματα από το ύφασμα· που μεταμορφώνει τον άμορφο πυρίτη, συλλεγμένο από το ορυχείο, σε ένα κομψό χάλκινο έργο που κοσμεί κάποιον δημόσιο χώρο και μεταδίδει σε έναν ολόκληρο λαό τη σκέψη ενός καλλιτέχνη…

Η ιδιοκτησία, που εκδηλώνεται μέσω της εργασίας, μετέχει στα δικαιώματα του προσώπου του οποίου αποτελεί απόρροια· όπως εκείνο, είναι απαραβίαστη εφόσον δεν εκτείνεται τόσο ώστε να συγκρούεται με κάποιο άλλο δικαίωμα· όπως εκείνο, είναι ατομική, επειδή πηγάζει από την ανεξαρτησία του ατόμου και επειδή, όταν περισσότερα πρόσωπα έχουν συνεργαστεί για τη δημιουργία της, ο τελευταίος κάτοχος έχει αγοράσει, με μια αξία που είναι καρπός της προσωπικής του εργασίας, το έργο όλων των συνεργατών που προηγήθηκαν: αυτό συμβαίνει συνήθως με τα κατασκευασμένα αντικείμενα. Όταν η ιδιοκτησία έχει περάσει, μέσω πώλησης ή κληρονομικής διαδοχής, από το ένα χέρι στο άλλο, οι όροι της δεν έχουν αλλάξει· εξακολουθεί να είναι καρπός της ανθρώπινης ελευθερίας που εκδηλώνεται μέσω της εργασίας, και ο κάτοχος έχει τα ίδια δικαιώματα με τον παραγωγό που την απέκτησε δικαιωματικά.[10]

---

10 Leon Wolowski και Émile Levasseur, «Property», στο *Lalor's Cyclopedia of Political Science*… (Chicago: M. B. Gary & Co., 1884), τόμ. III, σσ. 392–93.

Η κοινωνία και το άτομο

Μιλήσαμε εκτενώς για τα ατομικά δικαιώματα· τι γίνεται όμως, θα μπορούσε να ρωτήσει κανείς, με τα «δικαιώματα της κοινωνίας»; Δεν υπερισχύουν των δικαιωμάτων του απλού ατόμου; Ο λιμπερταριανός, ωστόσο, είναι ατομικιστής· πιστεύει ότι ένα από τα κυριότερα σφάλματα της κοινωνικής θεωρίας είναι να αντιμετωπίζει την «κοινωνία» σαν να ήταν μια πραγματικά υπαρκτή οντότητα. Η «κοινωνία» αντιμετωπίζεται άλλοτε ως μια ανώτερη ή οιονεί θεϊκή μορφή με δικά της υπέρτερα «δικαιώματα» και άλλοτε ως ένα υπαρκτό κακό στο οποίο μπορούν να αποδοθούν όλα τα δεινά του κόσμου. Ο ατομικιστής υποστηρίζει ότι μόνο τα άτομα υπάρχουν, σκέφτονται, αισθάνονται, επιλέγουν και δρουν· και ότι η «κοινωνία» δεν είναι ζωντανή οντότητα, αλλά απλώς μια ονομασία για ένα σύνολο ατόμων που αλληλεπιδρούν. Το να αντιμετωπίζουμε, λοιπόν, την κοινωνία ως κάτι που επιλέγει και δρα συσκοτίζει τις πραγματικές δυνάμεις που βρίσκονται σε δράση. Αν, σε μια μικρή κοινότητα, δέκα άνθρωποι ενωθούν για να ληστέψουν και να απαλλοτριώσουν την περιουσία άλλων τριών, πρόκειται σαφώς και προφανώς για μια ομάδα ατόμων που ενεργεί συντονισμένα εναντίον μιας άλλης ομάδας. Αν, σε αυτή την περίπτωση, οι δέκα άνθρωποι είχαν

την αξίωση να αυτοαποκαλούνται «κοινωνία» που ενεργεί προς το «δικό της» συμφέρον, το σκεπτικό τους θα απορριπτόταν ως γελοίο· ακόμη και οι δέκα ληστές πιθανότατα θα ντρέπονταν υπερβολικά για να χρησιμοποιήσουν τέτοιου είδους επιχείρημα. Ας αυξηθεί όμως ο αριθμός τους, και αυτή η συσκότιση γίνεται διαδεδομένη και κατορθώνει να εξαπατήσει τον λαό.

Την παραπλανητική χρήση ενός συλλογικού ουσιαστικού όπως το «έθνος», παρόμοιου από αυτή την άποψη με την «κοινωνία», έχει επισημάνει με οξύτητα ο ιστορικός Parker T. Moon:

> *Όταν χρησιμοποιεί κανείς την απλή μονοσύλλαβη λέξη «France», σκέφτεται τη Γαλλία ως μονάδα, ως οντότητα. Όταν… λέμε «η Γαλλία έστειλε τα στρατεύματά της για να κατακτήσουν την Τύνιδα», αποδίδουμε στη χώρα όχι μόνο ενότητα αλλά και προσωπικότητα. Οι ίδιες οι λέξεις συγκαλύπτουν τα γεγονότα και μετατρέπουν τις διεθνείς σχέσεις σε ένα σαγηνευτικό δράμα, στο οποίο πρωταγωνιστούν προσωποποιημένα έθνη, και πολύ εύκολα ξεχνάμε τους άνδρες και τις γυναίκες από σάρκα και οστά που είναι οι πραγματικοί πρωταγωνιστές… Αν δεν είχαμε μια λέξη όπως η «Γαλλία»… τότε θα περιγράφαμε ακριβέστερα την εκστρατεία στην Τύνιδα κάπως έτσι: «Λίγοι από αυτά τα τριάντα οκτώ εκατομμύρια πρόσωπα έστειλαν τριάντα χιλιάδες άλλους για να κατακτήσουν την Τύνιδα». Αυτή η διατύπωση του γεγονότος εγείρει αμέσως ένα ερώτημα ή, μάλλον, μια σειρά ερωτημάτων. Ποιοι ήταν οι «λίγοι»; Γιατί έστειλαν τις τριάντα χιλιάδες στην Τύνιδα; Και γιατί εκείνοι υπάκουσαν; Οι αυτοκρατορίες οικοδομούνται όχι από «έθνη», αλλά από ανθρώπους. Το πρόβλημα που έχουμε μπροστά μας είναι να εντοπίσουμε τους ανθρώπους, τις δραστήριες μειονότητες με συγκεκριμένα*

συμφέροντα σε κάθε έθνος, που έχουν άμεσο συμφέρον στον ιμπεριαλισμό, και κατόπιν να αναλύσουμε τους λόγους για τους οποίους οι πλειονότητες πληρώνουν το κόστος και πολεμούν στον πόλεμο που απαιτεί η ιμπεριαλιστική επέκταση.[11]

Η ατομικιστική αντίληψη της «κοινωνίας» έχει συνοψιστεί στη φράση: «Κοινωνία» είναι όλοι εκτός από εσένα. Διατυπωμένη τόσο απερίφραστα, αυτή η ανάλυση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να εξετάσουμε τις περιπτώσεις στις οποίες η «κοινωνία» αντιμετωπίζεται όχι μόνο ως υπερήρωας με υπερδικαιώματα, αλλά και ως υπερκακοποιός στους ώμους του οποίου φορτώνεται τεράστια ευθύνη. Ας εξετάσουμε τη συνήθη άποψη ότι για το έγκλημα δεν ευθύνεται ο μεμονωμένος εγκληματίας, αλλά η «κοινωνία». Ας πάρουμε, για παράδειγμα, την περίπτωση όπου ο Smith ληστεύει ή δολοφονεί τον Jones. Η «παλιομοδίτικη» άποψη είναι ότι ο Smith ευθύνεται για την πράξη του. Ο σύγχρονος Αμερικανός προοδευτικός αντιτείνει ότι υπεύθυνη είναι η «κοινωνία». Αυτό ακούγεται και εκλεπτυσμένο και ανθρωπιστικό, μέχρι να εφαρμόσουμε την ατομικιστική οπτική. Τότε βλέπουμε ότι αυτό που πραγματικά λένε οι Αμερικανοί προοδευτικοί είναι πως όλοι εκτός από τον Smith, συμπεριλαμβανομένου φυσικά του θύματος Jones, ευθύνονται για το έγκλημα. Αν το θέσουμε τόσο απερίφραστα, σχεδόν όλοι θα αναγνώριζαν τον παραλογισμό αυτής της θέσης. Η επίκληση όμως της πλασματικής οντότητας «κοινωνία» συσκοτίζει αυτή τη διαδικασία. Όπως το διατυπώνει ο κοινωνιολόγος Arnold W. Green: «Θα προέκυπτε, επομένως, ότι, αν η κοινωνία ευθύνεται για το έγκλημα και οι εγκληματίες δεν ευθύνονται γι' αυτό, μόνο εκείνα τα μέλη της κοινωνίας

---

11 Parker Thomas Moon, *Imperialism and World Politics* (New York: Macmillan, 1930), σ. 58.

που δεν διαπράττουν εγκλήματα μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνα για το έγκλημα. Ένας τόσο προφανής παραλογισμός μπορεί να παρακαμφθεί μόνο αν επινοήσουμε την κοινωνία ως διάβολο, ως κακό ον ξεχωριστό από τους ανθρώπους και όσα κάνουν».[12]

Ο μεγάλος Αμερικανός λιμπερταριανός συγγραφέας Frank Chodorov υπογράμμισε αυτή την αντίληψη για την κοινωνία όταν έγραψε ότι «Η κοινωνία είναι οι άνθρωποι».

> *Η κοινωνία είναι μια συλλογική έννοια και τίποτε άλλο· είναι ένας εύχρηστος τρόπος να δηλώνουμε έναν αριθμό ανθρώπων. Το ίδιο ισχύει για την οικογένεια, το πλήθος, τη συμμορία ή οποιαδήποτε άλλη ονομασία δίνουμε σε μια συνάθροιση προσώπων. Η κοινωνία… δεν είναι ένα επιπλέον «πρόσωπο»· αν η απογραφή καταμετρά εκατό εκατομμύρια, τόσοι ακριβώς υπάρχουν, ούτε ένας παραπάνω, διότι καμία προσθήκη στην Κοινωνία δεν μπορεί να υπάρξει παρά μόνο μέσω της αναπαραγωγής. Η έννοια της Κοινωνίας ως μεταφυσικού προσώπου καταρρέει όταν παρατηρήσουμε ότι η Κοινωνία εξαφανίζεται μόλις διασκορπιστούν τα συστατικά της μέρη· όπως στην περίπτωση μιας «πόλης-φάντασμα» ή ενός πολιτισμού που τον γνωρίζουμε από τα αντικείμενα που άφησε πίσω του. Όταν εξαφανίζονται τα άτομα, εξαφανίζεται και το σύνολο. Το σύνολο δεν έχει χωριστή ύπαρξη. Η χρήση του συλλογικού ουσιαστικού με ρήμα στον ενικό μάς οδηγεί σε μια παγίδα της φαντασίας· έχουμε την τάση να*

---

[12] Arnold W. Green, «The Reined Villain», *Social Research* (χειμώνας 1968), σ. 656.

προσωποποιούμε τη συλλογικότητα και να τη σκεφτόμαστε σαν να είχε δικό της σώμα και δική της ψυχή.[13]

---

13 Frank Chodorov, *The Rise and Fall of Society* (New York: Devin Adair, 1959), σσ. 29–30.

Ελεύθερη ανταλλαγή και ελεύθερη σύμβαση

Ο κεντρικός πυρήνας του λιμπερταριανού δόγματος, επομένως, είναι η θεμελίωση του απόλυτου δικαιώματος κάθε ανθρώπου στην ιδιωτική ιδιοκτησία: πρώτον, επί του ίδιου του σώματός του και, δεύτερον, επί των προηγουμένως αχρησιμοποίητων φυσικών πόρων που πρώτος αυτός μετασχηματίζει με την εργασία του. Αυτά τα δύο αξιώματα, το δικαίωμα κυριότητας επί του εαυτού και το δικαίωμα «πρωτογενούς ιδιοποίησης», συγκροτούν το πλήρες σύνολο των αρχών του λιμπερταριανού συστήματος. Ολόκληρη η λιμπερταριανή διδασκαλία συνίσταται κατόπιν στην ανάπτυξη και στην εφαρμογή όλων των συνεπειών αυτού του κεντρικού δόγματος. Για παράδειγμα, ένας άνθρωπος, ο X, είναι κύριος του προσώπου και της εργασίας του, καθώς και του αγροκτήματος που εκχερσώνει και στο οποίο καλλιεργεί σιτάρι. Ένας άλλος άνθρωπος, ο Y, είναι κύριος των ψαριών που πιάνει· ένας τρίτος, ο Z, είναι κύριος των λάχανων που καλλιέργησε και της γης στην οποία φύτρωσαν. Αν όμως ένας άνθρωπος είναι κύριος κάποιου πράγματος, έχει τότε το δικαίωμα να παραχωρήσει ή να μεταβιβάσει

μέσω ανταλλαγής τους σχετικούς τίτλους ιδιοκτησίας σε κάποιον άλλον, ο οποίος από εκείνη τη στιγμή αποκτά επίσης απόλυτο τίτλο κυριότητας. Από αυτό το δικαίωμα, που απορρέει από την ιδιωτική ιδιοκτησία, πηγάζει η βασική δικαιολόγηση της ελεύθερης σύμβασης και της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς. Έτσι, αν ο Χ καλλιεργεί σιτάρι, μπορεί —και πιθανότατα θα το κάνει— να συμφωνήσει να ανταλλάξει μέρος αυτού του σιταριού με μερικά από τα ψάρια που έπιασε ο Υ ή με μερικά από τα λάχανα που καλλιέργησε ο Ζ.

Όταν τόσο ο Χ όσο και ο Υ συνάπτουν εθελοντικές συμφωνίες ανταλλαγής τίτλων ιδιοκτησίας —ή ο Υ και ο Ζ, ή ο Χ και ο Ζ—, τα περιουσιακά στοιχεία γίνονται τότε, με την ίδια θεμιτότητα, ιδιοκτησία του άλλου προσώπου. Αν ο Χ ανταλλάξει σιτάρι με τα ψάρια του Υ, τότε τα ψάρια γίνονται ιδιοκτησία του Χ, για να τα διαθέσει όπως επιθυμεί, και το σιτάρι γίνεται ιδιοκτησία του Υ με ακριβώς τον ίδιο τρόπο.

Επιπλέον, ένας άνθρωπος μπορεί να ανταλλάξει όχι μόνο τα υλικά αντικείμενα που κατέχει, αλλά και τη δική του εργασία, η οποία φυσικά επίσης του ανήκει. Έτσι, ο Ζ μπορεί να πωλήσει τις υπηρεσίες της εργασίας του, διδάσκοντας τα παιδιά του γεωργού Χ, με αντάλλαγμα μέρος της παραγωγής του γεωργού.

Συμβαίνει η οικονομία της ελεύθερης αγοράς, καθώς και η εξειδίκευση και ο καταμερισμός της εργασίας που αυτή συνεπάγεται, να αποτελούν μακράν την πιο παραγωγική μορφή οικονομίας που γνωρίζει ο άνθρωπος και να έχουν καταστήσει δυνατή την εκβιομηχάνιση και τη σύγχρονη οικονομία πάνω στην οποία έχει οικοδομηθεί ο πολιτισμός. Αυτό είναι ένα ευτυχές αποτέλεσμα της ελεύθερης αγοράς από ωφελιμιστική άποψη, αλλά για τον λιμπερταριανό δεν αποτελεί τον πρωταρχικό λόγο για τον οποίο υποστηρίζει αυτό το σύστημα. Ο πρωταρχικός λόγος είναι ηθικός και εδράζεται στην υπεράσπιση της

ιδιωτικής ιδιοκτησίας βάσει των φυσικών δικαιωμάτων, την οποία αναπτύξαμε παραπάνω. Ακόμη κι αν μπορούσε να αποδειχθεί ότι μια κοινωνία δεσποτισμού και συστηματικής παραβίασης δικαιωμάτων είναι πιο παραγωγική από εκείνο που ο Adam Smith ονόμασε «σύστημα της φυσικής ελευθερίας», ο λιμπερταριανός θα υποστήριζε το σύστημα της φυσικής ελευθερίας. Ευτυχώς, όπως και σε τόσους άλλους τομείς, το ωφελιμιστικό και το ηθικό στοιχείο, τα φυσικά δικαιώματα και η γενική ευημερία, συμβαδίζουν.

Η ανεπτυγμένη οικονομία της αγοράς, όσο πολύπλοκο κι αν φαίνεται επιφανειακά το σύστημα, δεν είναι τίποτε περισσότερο από ένα τεράστιο δίκτυο εθελοντικών και αμοιβαία συμφωνημένων ανταλλαγών μεταξύ δύο προσώπων, όπως εκείνες που δείξαμε ότι πραγματοποιούνται μεταξύ καλλιεργητών σιταριού και λάχανων ή μεταξύ του γεωργού και του δασκάλου. Έτσι, όταν αγοράζω μια εφημερίδα για δέκα σεντς, πραγματοποιείται μια αμοιβαία επωφελής ανταλλαγή μεταξύ δύο προσώπων: μεταβιβάζω την κυριότητα του δεκάλεπτου κέρματος στον εφημεριδοπώλη και εκείνος μεταβιβάζει την κυριότητα της εφημερίδας σε εμένα. Το κάνουμε επειδή, στο πλαίσιο του καταμερισμού της εργασίας, εκτιμώ ότι η εφημερίδα αξίζει για εμένα περισσότερο από τα δέκα σεντς, ενώ ο εφημεριδοπώλης προτιμά τα δέκα σεντς από το να κρατήσει την εφημερίδα. Ή, όταν διδάσκω σε ένα πανεπιστήμιο, εκτιμώ ότι προτιμώ τον μισθό μου από το να μην καταβάλω την εργασία της διδασκαλίας, ενώ οι πανεπιστημιακές αρχές εκτιμούν ότι προτιμούν να εξασφαλίσουν τις διδακτικές μου υπηρεσίες από το να μη μου καταβάλουν τα χρήματα. Αν ο εφημεριδοπώλης επέμενε να χρεώνει πενήντα σεντς για την εφημερίδα, θα μπορούσα κάλλιστα να αποφασίσω ότι δεν αξίζει το τίμημα· ομοίως, αν εγώ επέμενα να λαμβάνω τριπλάσιο μισθό από τον σημερινό, το πανεπιστήμιο θα

μπορούσε κάλλιστα να αποφασίσει ότι δεν χρειάζεται πλέον τις υπηρεσίες μου.

Πολλοί άνθρωποι είναι πρόθυμοι να αναγνωρίσουν τη δικαιοσύνη και τη θεμιτότητα των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων και της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς· να αναγνωρίσουν ότι ο γεωργός πρέπει να μπορεί να εισπράττει για το σιτάρι του όποιο τίμημα είναι διατεθειμένοι να καταβάλουν οι καταναλωτές, ή ο εργαζόμενος να αποκομίζει όσα είναι πρόθυμοι να πληρώσουν οι άλλοι για τις υπηρεσίες του. Αντιδρούν όμως σε ένα σημείο: την κληρονομιά. Αν ο Willie Stargell είναι δέκα φορές καλύτερος και πιο «παραγωγικός» παίκτης του μπέιζμπολ από τον Joe Jack, είναι πρόθυμοι να αναγνωρίσουν ότι είναι δίκαιο ο Stargell να κερδίζει δεκαπλάσια χρήματα· ποια όμως, ρωτούν, είναι η δικαιολόγηση για το ότι κάποιος, του οποίου η μόνη αξία είναι ότι γεννήθηκε Rockefeller, κληρονομεί πολύ περισσότερο πλούτο από κάποιον που γεννήθηκε Rothbard; Η λιμπερταριανή απάντηση είναι να εστιάσουμε όχι στον αποδέκτη, στο παιδί Rockefeller ή στο παιδί Rothbard, αλλά στον διαθέτη, στον άνθρωπο που αφήνει την κληρονομιά. Διότι, αν ο Smith, ο Jones και ο Stargell έχουν δικαίωμα στην εργασία και στην περιουσία τους και στην ανταλλαγή των τίτλων αυτής της περιουσίας με αντίστοιχη περιουσία άλλων, έχουν επίσης το δικαίωμα να δίνουν την περιουσία τους σε όποιον επιθυμούν. Και φυσικά, οι περισσότερες τέτοιες δωρεές είναι δωρεές των ιδιοκτητών προς τα παιδιά τους — εν ολίγοις, κληρονομιά. Αν η εργασία του Willie Stargell και τα χρήματα που κερδίζει από αυτήν του ανήκουν, τότε έχει το δικαίωμα να δώσει αυτά τα χρήματα στο βρέφος Stargell.

Στην ανεπτυγμένη οικονομία της ελεύθερης αγοράς, λοιπόν, ο γεωργός ανταλλάσσει το σιτάρι με χρήμα· το σιτάρι αγοράζεται από τον μυλωνά, ο οποίος το επεξεργάζεται και το μετατρέπει σε αλεύρι· ο

μυλωνάς πωλεί το αλεύρι στον αρτοποιό, ο οποίος παράγει ψωμί· ο αρτοποιός πωλεί το ψωμί στον χονδρέμπορο, ο οποίος με τη σειρά του το πωλεί στον λιανοπωλητή, που τελικά το πωλεί στον καταναλωτή. Και σε κάθε στάδιο αυτής της διαδρομής, ο παραγωγός μπορεί να μισθώνει τις υπηρεσίες εργασίας εργαζομένων με αντάλλαγμα χρήμα. Το πώς εισέρχεται το «χρήμα» σε αυτή τη διαδικασία είναι σύνθετο ζήτημα· θα πρέπει όμως να είναι σαφές ότι, εννοιολογικά, η χρήση του χρήματος ισοδυναμεί με τη χρήση οποιουδήποτε μεμονωμένου χρήσιμου εμπορεύματος ή συνόλου χρήσιμων εμπορευμάτων που ανταλλάσσονται με το σιτάρι, το αλεύρι κ.λπ. Αντί για χρήμα, το ανταλλασσόμενο εμπόρευμα θα μπορούσε να είναι ύφασμα, σίδηρος ή οτιδήποτε άλλο. Σε κάθε στάδιο συμφωνούνται και πραγματοποιούνται αμοιβαία επωφελείς ανταλλαγές τίτλων ιδιοκτησίας.

Είμαστε πλέον σε θέση να δούμε πώς ορίζει ο λιμπερταριανός την έννοια της «ελευθερίας». Η ελευθερία είναι μια κατάσταση στην οποία τα δικαιώματα κυριότητας ενός προσώπου επί του ίδιου του σώματός του και της δικαιωματικά κατεχόμενης υλικής περιουσίας του δεν παραβιάζονται, δεν υφίστανται επίθεση. Ο άνθρωπος που κλέβει την περιουσία κάποιου άλλου παραβιάζει και περιορίζει την ελευθερία του θύματος, όπως κάνει και εκείνος που χτυπά κάποιον άλλον στο κεφάλι. Η ελευθερία και το απεριόριστο ιδιοκτησιακό δικαίωμα συμβαδίζουν. Από την άλλη πλευρά, για τον λιμπερταριανό, «έγκλημα» είναι μια πράξη επίθεσης εναντίον του δικαιώματος κυριότητας ενός ανθρώπου, είτε επί του ίδιου του προσώπου του είτε επί των υλικών αντικειμένων που του ανήκουν. Το έγκλημα είναι προσβολή, μέσω της χρήσης βίας, της ιδιοκτησίας ενός ανθρώπου και, συνεπώς, της ελευθερίας του. Η «δουλεία» —το αντίθετο της ελευθερίας— είναι μια κατάσταση στην οποία ο δούλος έχει ελάχιστο ή κανένα δικαίωμα κυριότητας επί του

εαυτού του· το πρόσωπο και το προϊόν του απαλλοτριώνονται συστηματικά από τον κύριό του με τη χρήση βίας.

Ο λιμπερταριανός, λοιπόν, είναι σαφώς ατομικιστής, αλλά όχι εξισωτιστής. Η μόνη «ισότητα» που θα υποστήριζε είναι το ίσο δικαίωμα κάθε ανθρώπου στην κυριότητα επί του ίδιου του προσώπου του, στην κυριότητα επί των αχρησιμοποίητων πόρων που «ιδιοποιείται πρωτογενώς» και στην κυριότητα επί της περιουσίας άλλων την οποία έχει αποκτήσει είτε μέσω εθελοντικής ανταλλαγής είτε μέσω δωρεάς.

Ιδιοκτησιακά δικαιώματα και «ανθρώπινα δικαιώματα»

Οι Αμερικανοί προοδευτικοί γενικά αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε ατόμου στην «προσωπική του ελευθερία», στην ελευθερία να σκέφτεται, να μιλά, να γράφει και να συμμετέχει σε προσωπικές «ανταλλαγές», όπως η σεξουαλική δραστηριότητα μεταξύ «συναινούντων ενηλίκων». Εν ολίγοις, ο Αμερικανός προοδευτικός επιχειρεί να υπερασπιστεί το δικαίωμα του ατόμου στην κυριότητα επί του ίδιου του σώματός του, αλλά κατόπιν αρνείται το δικαίωμά του στην «ιδιοκτησία», δηλαδή στην κυριότητα επί υλικών αντικειμένων. Εξ ου και η χαρακτηριστική διχοτόμηση των Αμερικανών προοδευτικών ανάμεσα στα «ανθρώπινα δικαιώματα», τα οποία υποστηρίζουν, και στα «ιδιοκτησιακά δικαιώματα», τα οποία απορρίπτουν. Ωστόσο, σύμφωνα με τον λιμπερταριανό, τα δύο είναι αξεδιάλυτα συνδεδεμένα· είτε ισχύουν μαζί είτε καταρρέουν μαζί.

Ας πάρουμε, για παράδειγμα, τον προοδευτικό σοσιαλιστή που υποστηρίζει την κρατική ιδιοκτησία όλων των «μέσων παραγωγής», ενώ ταυτόχρονα υπερασπίζεται το «ανθρώπινο» δικαίωμα στην ελευθερία του λόγου ή του Τύπου. Πώς θα ασκηθεί αυτό το «ανθρώπινο» δικαίωμα αν στερείται από τα άτομα που συγκροτούν το κοινό το δικαίωμά τους στην ιδιοκτησία; Αν, για παράδειγμα, η κυβέρνηση κατέχει όλο το δημοσιογραφικό χαρτί και όλα τα τυπογραφεία, πώς θα ασκηθεί το δικαίωμα στην ελευθερία του Τύπου; Αν η κυβέρνηση κατέχει όλο το δημοσιογραφικό χαρτί, τότε έχει αναγκαστικά το δικαίωμα και την εξουσία να το κατανέμει, και το «δικαίωμα στην ελευθερία του Τύπου» κάποιου γίνεται εμπαιγμός αν η κυβέρνηση αποφασίσει να μην του διαθέσει χαρτί. Και εφόσον η κυβέρνηση πρέπει να κατανείμει με κάποιον τρόπο το σπάνιο δημοσιογραφικό χαρτί, το δικαίωμα στην ελευθερία του Τύπου, ας πούμε, των μειονοτήτων ή των «ανατρεπτικών» αντισοσιαλιστών θα αντιμετωπιστεί πράγματι με ελάχιστη μέριμνα. Το ίδιο ισχύει για το «δικαίωμα στην ελευθερία του λόγου» αν η κυβέρνηση κατέχει όλες τις αίθουσες συγκεντρώσεων και, συνεπώς, τις διαθέτει όπως κρίνει σκόπιμο. Ή, για παράδειγμα, αν η κυβέρνηση της Σοβιετικής Ρωσίας, ως αθεϊστική, αποφασίσει να μη διαθέσει πολλούς σπάνιους πόρους στην παραγωγή άζυμων άρτων ματσά, η «θρησκευτική ελευθερία» των ορθόδοξων Εβραίων γίνεται εμπαιγμός· και πάλι όμως η σοβιετική κυβέρνηση μπορεί πάντοτε να αντιτείνει ότι οι ορθόδοξοι Εβραίοι αποτελούν μικρή μειονότητα και ότι ο κεφαλαιουχικός εξοπλισμός δεν πρέπει να εκτρέπεται προς την παραγωγή ματσά.

Το βασικό σφάλμα στον διαχωρισμό των «ανθρώπινων δικαιωμάτων» από τα «ιδιοκτησιακά δικαιώματα» που κάνουν οι Αμερικανοί προοδευτικοί είναι ότι αντιμετωπίζουν τους ανθρώπους ως αιθέριες αφαιρέσεις. Αν ένας άνθρωπος έχει το δικαίωμα κυριότητας επί

του εαυτού του, το δικαίωμα να ελέγχει τη ζωή του, τότε στον πραγματικό κόσμο πρέπει επίσης να έχει το δικαίωμα να συντηρεί τη ζωή του καταπιανόμενος με τους πόρους και μετασχηματίζοντάς τους· πρέπει να μπορεί να είναι κύριος του εδάφους πάνω στο οποίο στέκεται και των πόρων που πρέπει να χρησιμοποιεί. Εν ολίγοις, για να διατηρεί το «ανθρώπινο δικαίωμά» του —ή τα δικαιώματα κυριότητας επί του ίδιου του προσώπου του— πρέπει να έχει επίσης ιδιοκτησιακό δικαίωμα στον υλικό κόσμο, στα αντικείμενα που παράγει. Τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα είναι ανθρώπινα δικαιώματα και είναι απαραίτητα για τα ανθρώπινα δικαιώματα που οι Αμερικανοί προοδευτικοί επιχειρούν να διαφυλάξουν. Το ανθρώπινο δικαίωμα στην ελευθερία του Τύπου εξαρτάται από το ανθρώπινο δικαίωμα στην ιδιωτική ιδιοκτησία του δημοσιογραφικού χαρτιού.

Στην πραγματικότητα, δεν υπάρχουν ανθρώπινα δικαιώματα που να μπορούν να διαχωριστούν από τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα. Το ανθρώπινο δικαίωμα στην ελευθερία του λόγου είναι απλώς το ιδιοκτησιακό δικαίωμα να μισθώνει κανείς μια αίθουσα συγκεντρώσεων από τους ιδιοκτήτες της ή να κατέχει ο ίδιος μια τέτοια αίθουσα· το ανθρώπινο δικαίωμα στην ελευθερία του Τύπου είναι το ιδιοκτησιακό δικαίωμα να αγοράζει υλικά και κατόπιν να τυπώνει φυλλάδια ή βιβλία και να τα πωλεί σε όσους είναι πρόθυμοι να τα αγοράσουν. Δεν υπάρχει κανένα επιπλέον «δικαίωμα στην ελευθερία του λόγου» ή στην ελευθερία του Τύπου πέρα από τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα που μπορούμε να απαριθμήσουμε σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Επιπλέον, ο εντοπισμός και ο προσδιορισμός των εμπλεκόμενων ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων θα επιλύσουν κάθε φαινομενική σύγκρουση δικαιωμάτων που μπορεί να προκύψει.

Ας εξετάσουμε, για παράδειγμα, την κλασική περίπτωση στην οποία οι Αμερικανοί προοδευτικοί γενικά παραδέχονται ότι το «δικαίωμα στην ελευθερία του λόγου» ενός προσώπου πρέπει να περιορίζεται στο όνομα του «δημόσιου συμφέροντος»: την περίφημη ρήση του δικαστή Holmes ότι κανείς δεν έχει το δικαίωμα να φωνάζει ψευδώς «φωτιά» σε ένα κατάμεστο θέατρο. Ο Holmes και οι οπαδοί του έχουν χρησιμοποιήσει επανειλημμένα αυτό το παράδειγμα για να αποδείξουν την υποτιθέμενη αναγκαιότητα να είναι όλα τα δικαιώματα σχετικά και υπό αίρεση, αντί να είναι σαφώς καθορισμένα και απόλυτα.

Το πρόβλημα εδώ, όμως, δεν είναι ότι η άσκηση των δικαιωμάτων δεν μπορεί να φτάνει υπερβολικά μακριά, αλλά ότι ολόκληρη η περίπτωση συζητείται με όρους μιας αόριστης και συγκεχυμένης «ελευθερίας του λόγου», αντί με όρους δικαιωμάτων ιδιωτικής ιδιοκτησίας. Ας υποθέσουμε ότι αναλύουμε το πρόβλημα από την άποψη των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων. Εκείνος που προκαλεί αναταραχή φωνάζοντας ψευδώς «φωτιά» σε ένα κατάμεστο θέατρο είναι αναγκαστικά είτε ο ιδιοκτήτης του θεάτρου —ή ο αντιπρόσωπός του— είτε ένας θεατής που έχει πληρώσει εισιτήριο. Αν είναι ο ιδιοκτήτης, τότε έχει διαπράξει απάτη εις βάρος των πελατών του. Έχει πάρει τα χρήματά τους με αντάλλαγμα την υπόσχεση να προβάλει μια ταινία ή να παρουσιάσει ένα θεατρικό έργο και τώρα, αντί γι' αυτό, διαταράσσει το θέαμα φωνάζοντας ψευδώς «φωτιά» και διακόπτοντας την παράσταση. Έχει έτσι αθετήσει τη συμβατική του υποχρέωση και, κατά συνέπεια, έχει κλέψει την περιουσία —τα χρήματα— των θεατών του και έχει παραβιάσει τα ιδιοκτησιακά τους δικαιώματα.

Ας υποθέσουμε, από την άλλη πλευρά, ότι αυτός που φωνάζει είναι θεατής και όχι ο ιδιοκτήτης. Στην περίπτωση αυτή, παραβιάζει το ιδιοκτησιακό δικαίωμα του ιδιοκτήτη, καθώς και το δικαίωμα των

υπόλοιπων θεατών στην παράσταση για την οποία έχουν πληρώσει. Ως επισκέπτης, απέκτησε πρόσβαση στην ιδιοκτησία υπό ορισμένους όρους, στους οποίους περιλαμβάνεται η υποχρέωση να μην προσβάλλει την ιδιοκτησία του κατόχου της και να μη διαταράσσει την παράσταση που εκείνος παρουσιάζει. Η κακόβουλη πράξη του, επομένως, παραβιάζει τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα του ιδιοκτήτη του θεάτρου και όλων των υπόλοιπων θεατών. Δεν υπάρχει, συνεπώς, καμία ανάγκη να περιοριστούν τα ατομικά δικαιώματα στην περίπτωση εκείνου που φωνάζει ψευδώς «φωτιά». Τα δικαιώματα του ατόμου εξακολουθούν να είναι απόλυτα· είναι όμως ιδιοκτησιακά δικαιώματα. Εκείνος που φώναξε κακόβουλα «φωτιά» σε ένα κατάμεστο θέατρο είναι πράγματι εγκληματίας, όχι όμως επειδή το λεγόμενο «δικαίωμά του στην ελευθερία του λόγου» πρέπει να περιοριστεί για λόγους πρακτικής σκοπιμότητας χάριν του «δημόσιου καλού»· είναι εγκληματίας επειδή έχει σαφώς και προφανώς παραβιάσει τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα κάποιου άλλου.

Κεφάλαιο 3: Το Κράτος

Το Κράτος ως επιτιθέμενος

Ο κεντρικός προσανατολισμός της λιμπερταριανής σκέψης, επομένως, είναι η εναντίωση σε κάθε επίθεση κατά των δικαιωμάτων κυριότητας των ατόμων επί του ίδιου του προσώπου τους και επί των υλικών αντικειμένων που έχουν αποκτήσει εθελοντικά. Μολονότι η εναντίωση στους μεμονωμένους εγκληματίες και στις εγκληματικές συμμορίες είναι αυτονόητη, δεν υπάρχει εδώ τίποτε αποκλειστικά χαρακτηριστικό του λιμπερταριανού δόγματος, αφού σχεδόν όλοι οι άνθρωποι και όλες οι σχολές σκέψης αντιτίθενται στην άσκηση αυθαίρετης βίας εναντίον προσώπων και περιουσίας.

Υπάρχει, ωστόσο, μια διαφορά έμφασης από την πλευρά των λιμπερταριανών ακόμη και σε αυτό το καθολικά αποδεκτό πεδίο της προστασίας των ανθρώπων από το έγκλημα. Στη λιμπερταριανή κοινωνία δεν θα υπήρχε «εισαγγελέας περιφέρειας» που να διώκει εγκληματίες στο όνομα μιας ανύπαρκτης «κοινωνίας», ακόμη και παρά τη θέληση του θύματος του εγκλήματος. Το ίδιο το θύμα θα αποφάσιζε αν θα ζητούσε τη δίωξη. Επιπλέον, ως άλλη όψη του ίδιου νομίσματος, σε έναν λιμπερταριανό κόσμο το θύμα θα μπορούσε να προσφύγει

δικαστικά εναντίον του δράστη χωρίς να χρειάζεται να πείσει τον ίδιο αυτόν εισαγγελέα ότι πρέπει να κινήσει τη διαδικασία. Επίσης, στο σύστημα ποινικής τιμωρίας του λιμπερταριανού κόσμου, η έμφαση δεν θα δινόταν ποτέ, όπως συμβαίνει σήμερα, στη φυλάκιση του εγκληματία από την «κοινωνία»· θα δινόταν αναγκαστικά στον εξαναγκασμό του εγκληματία να αποκαταστήσει τη ζημία του θύματος του εγκλήματός του. Το σημερινό σύστημα, στο οποίο το θύμα δεν αποζημιώνεται αλλά, αντιθέτως, πρέπει να πληρώνει φόρους για τη χρηματοδότηση του εγκλεισμού εκείνου που του επιτέθηκε, θα ήταν προφανής παραλογισμός σε έναν κόσμο που επικεντρώνεται στην προάσπιση των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων και, συνεπώς, στο θύμα του εγκλήματος.

Επιπλέον, παρότι οι περισσότεροι λιμπερταριανοί δεν είναι ειρηνιστές, δεν θα ακολουθούσαν το σημερινό σύστημα στην παραβίαση του δικαιώματος των ανθρώπων να είναι ειρηνιστές. Ας υποθέσουμε, λοιπόν, ότι ο Jones, ένας ειρηνιστής, δέχεται επίθεση από τον Smith, έναν εγκληματία. Αν ο Jones, λόγω των πεποιθήσεών του, αντιτίθεται στην υπεράσπιση του εαυτού του με τη χρήση βίας και, συνεπώς, αντιτίθεται σε οποιαδήποτε δίωξη του εγκλήματος, τότε απλώς δεν θα ζητήσει τη δίωξη, και η υπόθεση θα τελειώσει εκεί. Δεν θα υπάρχει κυβερνητικός μηχανισμός που να καταδιώκει και να δικάζει εγκληματίες ακόμη και παρά τη θέληση του θύματος.

Η κρίσιμη διαφορά, όμως, ανάμεσα στους λιμπερταριανούς και στους άλλους ανθρώπους δεν βρίσκεται στο πεδίο του ιδιωτικού εγκλήματος· βρίσκεται στην αντίληψή τους για τον ρόλο του Κράτους — της κυβέρνησης. Διότι οι λιμπερταριανοί θεωρούν το Κράτος τον υπέρτατο, τον διαρκή, τον καλύτερα οργανωμένο επιτιθέμενο εναντίον των προσώπων και της περιουσίας της μεγάλης μάζας του λαού. Όλα τα

Κράτη, παντού, είτε δημοκρατικά είτε δικτατορικά είτε μοναρχικά, είτε κόκκινα είτε λευκά είτε μπλε είτε καφέ.

Το Κράτος! Ανέκαθεν η κυβέρνηση, οι κυβερνώντες και οι λειτουργοί της θεωρούνταν υπεράνω του γενικού ηθικού νόμου. Τα «Έγγραφα του Πενταγώνου» αποτελούν μόνο ένα πρόσφατο παράδειγμα ανάμεσα σε αναρίθμητα ιστορικά παραδείγματα ανθρώπων, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι απολύτως έντιμοι στην ιδιωτική τους ζωή, που ψεύδονται ασύστολα ενώπιον του κοινού. Γιατί; Για «λόγους κρατικής σκοπιμότητας». Η υπηρεσία προς το Κράτος υποτίθεται ότι δικαιολογεί όλες τις πράξεις που θα θεωρούνταν ανήθικες ή εγκληματικές αν διαπράττονταν από «ιδιώτες» πολίτες. Το διακριτικό γνώρισμα των λιμπερταριανών είναι ότι εφαρμόζουν ψύχραιμα και ασυμβίβαστα τον γενικό ηθικό νόμο στους ανθρώπους που ενεργούν υπό την ιδιότητά τους ως μελών του κρατικού μηχανισμού. Οι λιμπερταριανοί δεν κάνουν εξαιρέσεις. Επί αιώνες, το Κράτος —ή, ακριβέστερα, τα άτομα που ενεργούν υπό την ιδιότητά τους ως «μελών της κυβέρνησης»— περιβάλλει την εγκληματική του δραστηριότητα με μεγαλόστομη ρητορική. Επί αιώνες, το Κράτος διαπράττει μαζική δολοφονία και την αποκαλεί «πόλεμο»· κατόπιν εξευγενίζει τη μαζική σφαγή που συνεπάγεται ο «πόλεμος». Επί αιώνες, το Κράτος υποδουλώνει ανθρώπους στα ένοπλα τάγματά του και το αποκαλεί «υποχρεωτική στράτευση» στην «υπηρεσία του έθνους». Επί αιώνες, το Κράτος ληστεύει τους ανθρώπους υπό την απειλή της ξιφολόγχης και το αποκαλεί «φορολογία». Πράγματι, αν θέλετε να καταλάβετε πώς αντιλαμβάνονται οι λιμπερταριανοί το Κράτος και οποιαδήποτε από τις πράξεις του, σκεφτείτε απλώς το Κράτος ως εγκληματική συμμορία, και όλες οι λιμπερταριανές θέσεις θα ενταχθούν σε μια λογική ακολουθία.

Ας εξετάσουμε, για παράδειγμα, τι είναι εκείνο που διακρίνει σαφώς την κυβέρνηση από όλες τις άλλες οργανώσεις της κοινωνίας. Πολλοί πολιτικοί επιστήμονες και κοινωνιολόγοι έχουν συσκοτίσει αυτή τη ζωτική διάκριση και χαρακτηρίζουν όλες τις οργανώσεις και ομάδες ιεραρχικές, δομημένες, «κυβερνητικές» κ.λπ. Οι αριστεροί αναρχικοί, για παράδειγμα, αντιτίθενται εξίσου στην κυβέρνηση και σε ιδιωτικές οργανώσεις όπως οι επιχειρήσεις, με το επιχείρημα ότι καθεμία είναι εξίσου «ελιτίστικη» και «καταναγκαστική». Ο «δεξιός» λιμπερταριανός, όμως, δεν αντιτίθεται στην ανισότητα, και η έννοια του «καταναγκασμού» που χρησιμοποιεί αφορά μόνο τη χρήση βίας. Ο λιμπερταριανός βλέπει μια κρίσιμη διάκριση ανάμεσα στην κυβέρνηση, είτε κεντρική είτε πολιτειακή είτε τοπική, και σε όλους τους άλλους θεσμούς της κοινωνίας. Ή μάλλον, δύο κρίσιμες διακρίσεις. Πρώτον, κάθε άλλο πρόσωπο ή ομάδα αποκτά το εισόδημά του μέσω εθελοντικών πληρωμών: είτε μέσω εθελοντικής συνεισφοράς ή δωρεάς —όπως ένα τοπικό φιλανθρωπικό ταμείο ή μια λέσχη μπριτζ— είτε μέσω της εθελοντικής αγοράς των αγαθών ή των υπηρεσιών του στην αγορά —όπως ο ιδιοκτήτης παντοπωλείου, ο παίκτης του μπέιζμπολ, ο παραγωγός χάλυβα κ.λπ. Μόνο η κυβέρνηση αποκτά το εισόδημά της μέσω καταναγκασμού και βίας — δηλαδή, μέσω της άμεσης απειλής κατάσχεσης ή φυλάκισης αν δεν καταβληθεί η πληρωμή. Αυτή η εξαναγκαστική είσπραξη είναι η «φορολογία». Μια δεύτερη διάκριση είναι ότι, εκτός από τους εγκληματίες που δρουν παράνομα, μόνο η κυβέρνηση μπορεί να χρησιμοποιεί τους πόρους της για να ασκεί βία εναντίον των δικών της υπηκόων ή οποιωνδήποτε άλλων· μόνο η κυβέρνηση μπορεί να απαγορεύει την πορνογραφία, να επιβάλλει την τήρηση θρησκευτικών επιταγών ή να φυλακίζει ανθρώπους επειδή πωλούν αγαθά σε τιμή υψηλότερη από εκείνη που η ίδια θεωρεί ενδεδειγμένη. Και οι δύο διακρίσεις μπορούν, φυσικά, να συνοφιστούν

ως εξής: μόνο η κυβέρνηση έχει, μέσα στην κοινωνία, την εξουσιοδότηση να επιτίθεται στα ιδιοκτησιακά δικαιώματα των υπηκόων της, είτε για να αποσπά έσοδα είτε για να επιβάλλει τον ηθικό της κώδικα είτε για να σκοτώνει εκείνους με τους οποίους διαφωνεί. Επιπλέον, όλες ανεξαιρέτως οι κυβερνήσεις, ακόμη και οι λιγότερο δεσποτικές, αντλούσαν ανέκαθεν το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματός τους από την καταναγκαστική φορολογική εξουσία. Και ιστορικά, η συντριπτική πλειονότητα των υποδουλώσεων και των δολοφονιών στην παγκόσμια ιστορία προήλθε από τα χέρια κυβερνήσεων. Εφόσον, λοιπόν, είδαμε ότι ο κεντρικός προσανατολισμός του λιμπερταριανού είναι η εναντίωση σε κάθε επίθεση κατά των δικαιωμάτων επί του προσώπου και της περιουσίας, ο λιμπερταριανός αντιτίθεται αναγκαστικά στον θεσμό του Κράτους ως εκ φύσεως και μακράν τον σημαντικότερο εχθρό αυτών των πολύτιμων δικαιωμάτων.

Υπάρχει και ένας άλλος λόγος για τον οποίο η κρατική επιθετικότητα υπήρξε πολύ σημαντικότερη από την ιδιωτική, πέρα από την ανώτερη οργάνωση και την κεντρική κινητοποίηση πόρων που μπορούν να επιβάλουν οι κυβερνώντες του Κράτους. Ο λόγος είναι η απουσία οποιουδήποτε φραγμού στην κρατική αρπαγή, ενός φραγμού που υπάρχει όταν έχουμε να αντιμετωπίσουμε ληστές ή τη Μαφία. Για να προστατευθούμε από ιδιώτες εγκληματίες, μπορούσαμε να στραφούμε στο Κράτος και στην αστυνομία του· ποιος όμως μπορεί να μας προστατεύσει από το ίδιο το Κράτος; Κανείς. Διότι ένα ακόμη κρίσιμο διακριτικό γνώρισμα του Κράτους είναι ότι επιβάλλει τη μονοπώληση της υπηρεσίας προστασίας· το Κράτος οικειοποιείται ένα ουσιαστικό μονοπώλιο της βίας και της λήψης τελικών αποφάσεων στην κοινωνία. Αν, για παράδειγμα, δεν μας αρέσουν οι αποφάσεις των κρατικών δικαστηρίων, δεν υπάρχουν άλλοι φορείς προστασίας στους οποίους μπορούμε να στραφούμε.

Είναι αλήθεια ότι, τουλάχιστον στις Ηνωμένες Πολιτείες, έχουμε ένα σύνταγμα που επιβάλλει αυστηρά όρια σε ορισμένες κυβερνητικές εξουσίες. Όπως όμως διαπιστώσαμε κατά τον τελευταίο αιώνα, κανένα σύνταγμα δεν μπορεί να ερμηνεύσει ή να επιβάλει μόνο του τον εαυτό του· πρέπει να ερμηνεύεται από ανθρώπους. Και αν η τελική εξουσία ερμηνείας ενός συντάγματος ανατίθεται στο ίδιο το Ανώτατο Δικαστήριο της κυβέρνησης, τότε η αναπόφευκτη τάση είναι το Δικαστήριο να συνεχίζει να θέτει τη σφραγίδα της έγκρισής του σε ολοένα ευρύτερες εξουσίες της ίδιας του της κυβέρνησης. Επιπλέον, οι πολυδιαφημισμένοι «έλεγχοι και ισορροπίες» και η «διάκριση των εξουσιών» στο αμερικανικό σύστημα διακυβέρνησης είναι πράγματι σαθροί, αφού, σε τελευταία ανάλυση, όλοι αυτοί οι κλάδοι αποτελούν μέρη της ίδιας κυβέρνησης και διευθύνονται από το ίδιο σύνολο κυβερνώντων.

Ένας από τους λαμπρότερους πολιτικούς θεωρητικούς της Αμερικής, ο John C. Calhoun, έγραφε προφητικά για την εγγενή τάση ενός Κράτους να υπερβαίνει τα όρια του γραπτού του συντάγματος:

> *Ένα γραπτό σύνταγμα έχει ασφαλώς πολλά και σημαντικά πλεονεκτήματα· είναι όμως μεγάλο σφάλμα να υποθέτουμε ότι η απλή ενσωμάτωση διατάξεων που περιστέλλουν και περιορίζουν τις κυβερνητικές εξουσίες, χωρίς να παρέχονται σε εκείνους για την προστασία των οποίων ενσωματώνονται τα μέσα επιβολής της τήρησής τους, θα αρκέσει για να αποτρέψει την πλειοψηφούσα και κυρίαρχη παράταξη από την κατάχρηση των εξουσιών της. Ως η παράταξη που κατέχει την κυβερνητική εξουσία, θα τάσσεται… υπέρ των εξουσιών που παραχωρεί το σύνταγμα και κατά των περιορισμών που αποσκοπούν στην περιστολή τους. Ως*

πλειοψηφούσες και κυρίαρχες παρατάξεις, δεν θα έχουν ανάγκη αυτούς τους περιορισμούς για την προστασία τους…

Η μειοψηφούσα ή ασθενέστερη παράταξη, αντιθέτως, θα ακολουθούσε την αντίθετη κατεύθυνση και θα τους θεωρούσε απαραίτητους για την προστασία της από την κυρίαρχη παράταξη… Όπου όμως δεν υπάρχουν μέσα με τα οποία θα μπορούσε να εξαναγκάσει την πλειοψηφούσα παράταξη να τηρεί τους περιορισμούς, η μόνη διέξοδος που θα της απέμενε θα ήταν η στενή ερμηνεία του συντάγματος… Σε αυτήν η πλειοψηφούσα παράταξη θα αντέτασσε μια διασταλτική ερμηνεία — μια ερμηνεία που θα απέδιδε στις λέξεις με τις οποίες παραχωρούνται οι εξουσίες το ευρύτερο νόημα που θα μπορούσαν να δεχθούν. Θα είχαμε τότε ερμηνεία εναντίον ερμηνείας — η μία για να περιορίσει και η άλλη για να διευρύνει στο έπακρο τις κυβερνητικές εξουσίες. Σε τι όμως θα μπορούσε να χρησιμεύσει η στενή ερμηνεία της μειοψηφούσας παράταξης απέναντι στη διασταλτική ερμηνεία της πλειοψηφούσας, όταν η μία θα διέθετε όλες τις κυβερνητικές εξουσίες για να θέσει σε εφαρμογή την ερμηνεία της, ενώ η άλλη θα στερούνταν κάθε μέσου επιβολής της δικής της; Σε μια τόσο άνιση αναμέτρηση, το αποτέλεσμα δεν θα ήταν αμφίβολο. Η παράταξη που υποστήριζε τους περιορισμούς θα συντριβόταν… Η αναμέτρηση θα κατέληγε στην ανατροπή του συντάγματος… οι περιορισμοί τελικά θα ακυρώνονταν και η κυβέρνηση θα μετατρεπόταν σε κυβέρνηση απεριόριστων εξουσιών.

Ούτε η διαίρεση της κυβέρνησης σε χωριστούς και μεταξύ τους ανεξάρτητους κλάδους θα απέτρεπε αυτό το αποτέλεσμα… καθώς καθένας και όλοι οι κλάδοι —και, φυσικά, ολόκληρη η

κυβέρνηση— θα βρίσκονταν υπό τον έλεγχο της αριθμητικής πλειοψηφίας, είναι τόσο σαφές ώστε δεν χρειάζεται εξήγηση ότι μια απλή κατανομή των εξουσιών της μεταξύ των εντολοδόχων ή των αντιπροσώπων της θα μπορούσε να κάνει ελάχιστα ή τίποτε για να αναχαιτίσει την τάση της προς την καταπίεση και την κατάχρηση εξουσίας.[14]

Γιατί όμως να ανησυχούμε για την αδυναμία των περιορισμών της κυβερνητικής εξουσίας; Ιδίως σε μια «δημοκρατία», για να χρησιμοποιήσουμε τη φράση που επαναλάμβαναν τόσο συχνά οι Αμερικανοί προοδευτικοί στην ακμή τους, πριν από τα μέσα της δεκαετίας του 1960, όταν άρχισαν να διεισδύουν αμφιβολίες στην προοδευτική ουτοπία: «Δεν είμαστε εμείς η κυβέρνηση;» Στη φράση «εμείς είμαστε η κυβέρνηση», ο εύχρηστος συλλογικός όρος «εμείς» επέτρεψε να απλωθεί ένα ιδεολογικό προπέτασμα πάνω στη γυμνή εκμεταλλευτική πραγματικότητα της πολιτικής ζωής. Διότι, αν πράγματι εμείς είμαστε η κυβέρνηση, τότε οτιδήποτε κάνει μια κυβέρνηση σε ένα άτομο δεν είναι μόνο δίκαιο και μη τυραννικό, αλλά και «εθελοντικό» από την πλευρά του ίδιου του ατόμου. Αν η κυβέρνηση έχει δημιουργήσει ένα τεράστιο δημόσιο χρέος, το οποίο πρέπει να εξοφληθεί με τη φορολόγηση μιας ομάδας προς όφελος μιας άλλης, η πραγματικότητα αυτής της επιβάρυνσης συσκοτίζεται βολικά με την ανέμελη δήλωση ότι «το χρωστάμε στον εαυτό μας» — ποιοι όμως είμαστε «εμείς» και ποιος είναι ο «εαυτός μας»; Αν η κυβέρνηση επιστρατεύει έναν άνθρωπο ή ακόμη και τον φυλακίζει για τις αντιφρονούσες απόψεις του, τότε εκείνος απλώς «το κάνει στον εαυτό

---

[14] John C. Calhoun, *A Disquisition on Government* (New York: Liberal Arts Press, 1953), σσ. 25–27.

του» και, συνεπώς, δεν έχει συμβεί τίποτε ανάρμοστο. Με αυτή τη συλλογιστική, λοιπόν, οι Εβραίοι που δολοφονήθηκαν από τη ναζιστική κυβέρνηση δεν δολοφονήθηκαν· πρέπει να «αυτοκτόνησαν», αφού οι ίδιοι ήταν η κυβέρνηση —η οποία είχε επιλεγεί δημοκρατικά— και, συνεπώς, οτιδήποτε τους έκανε η κυβέρνηση ήταν απλώς εθελοντικό από την πλευρά τους. Δεν υπάρχει όμως διέξοδος από τέτοιους τερατώδεις παραλογισμούς για εκείνους τους υποστηρικτές της κυβέρνησης που βλέπουν το Κράτος απλώς ως αγαθοεργό και εθελοντικό εντολοδόχο του λαού.

Πρέπει, επομένως, να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι «εμείς» δεν είμαστε η κυβέρνηση· η κυβέρνηση δεν είναι «εμείς». Η κυβέρνηση δεν «αντιπροσωπεύει» με καμία ακριβή έννοια την πλειονότητα του λαού· ακόμη όμως κι αν την αντιπροσώπευε, ακόμη κι αν το 90% του λαού αποφάσιζε να δολοφονήσει ή να υποδουλώσει το υπόλοιπο 10%, αυτό θα εξακολουθούσε να είναι δολοφονία και δουλεία και όχι εθελοντική αυτοκτονία ή υποδούλωση από την πλευρά της καταπιεζόμενης μειονότητας. Το έγκλημα είναι έγκλημα, η επίθεση κατά των δικαιωμάτων είναι επίθεση, όσοι πολίτες κι αν συμφωνούν με την καταπίεση. Δεν υπάρχει τίποτε ιερό και απαραβίαστο στην πλειοψηφία· και ο όχλος που λιντσάρει αποτελεί πλειοψηφία στον δικό του χώρο.

Ενώ όμως η πλειοψηφία μπορεί, όπως στην περίπτωση του όχλου που λιντσάρει, να γίνει ενεργά τυραννική και επιθετική, η συνήθης και διαρκής κατάσταση του Κράτους είναι η ολιγαρχική κυριαρχία: η κυριαρχία μιας ελίτ που ασκεί καταναγκασμό και έχει κατορθώσει να ελέγξει τον κρατικό μηχανισμό. Υπάρχουν δύο βασικοί λόγοι γι' αυτό: ο ένας είναι η ανισότητα και ο καταμερισμός της εργασίας που ενυπάρχουν στην ανθρώπινη φύση και γεννούν έναν «Σιδηρούν Νόμο

της Ολιγαρχίας» σε όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες· ο δεύτερος είναι η παρασιτική φύση του ίδιου του κρατικού εγχειρήματος.

Είπαμε ότι ο ατομικιστής δεν είναι εξισωτιστής. Ένας από τους λόγους είναι ότι ο ατομικιστής αναγνωρίζει την τεράστια ποικιλομορφία και ατομικότητα μέσα στην ανθρωπότητα, μια ποικιλομορφία που έχει την ευκαιρία να ανθίσει και να διευρυνθεί όσο προοδεύουν ο πολιτισμός και το βιοτικό επίπεδο. Τα άτομα διαφέρουν ως προς τις ικανότητες και τα ενδιαφέροντά τους τόσο μέσα στο ίδιο επάγγελμα όσο και μεταξύ διαφορετικών επαγγελμάτων· συνεπώς, σε όλα τα επαγγέλματα και τους τομείς της ζωής, είτε πρόκειται για την παραγωγή χάλυβα είτε για την οργάνωση μιας λέσχης μπριτζ, την ηγεσία της δραστηριότητας θα αναλάβει αναπόφευκτα μια σχετικά ολιγάριθμη ομάδα από τους ικανότερους και δραστηριότερους, ενώ η υπόλοιπη πλειονότητα θα συγκροτήσει τη βάση των απλών μελών που ακολουθούν. Αυτή η αλήθεια ισχύει για όλες τις δραστηριότητες, είτε είναι επωφελείς είτε κακόβουλες, όπως στις εγκληματικές οργανώσεις. Πράγματι, ο Σιδηρούς Νόμος της Ολιγαρχίας ανακαλύφθηκε από τον Ιταλό κοινωνιολόγο Robert Michels, ο οποίος διαπίστωσε ότι το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα της Γερμανίας, παρά τη ρητορική προσήλωσή του στον εξισωτισμό, ήταν αυστηρά ολιγαρχικό και ιεραρχικό στην πραγματική του λειτουργία.

Ένας δεύτερος βασικός λόγος για την ολιγαρχική κυριαρχία του Κράτους είναι η παρασιτική του φύση — το γεγονός ότι ζει καταναγκαστικά από την παραγωγή των πολιτών. Για να αποφέρει όφελος σε εκείνους που την ασκούν, οι καρποί της παρασιτικής εκμετάλλευσης πρέπει να περιορίζονται σε μια σχετικά μικρή μειονότητα· διαφορετικά, μια άσκοπη λεηλασία όλων από όλους δεν θα απέφερε κέρδος σε κανέναν. Πουθενά δεν έχει σκιαγραφηθεί καθαρότερα η καταναγκαστική και παρασιτική φύση του Κράτους απ’

ό,τι στο έργο του μεγάλου Γερμανού κοινωνιολόγου των τελών του δέκατου ένατου αιώνα Franz Oppenheimer. Ο Oppenheimer επισήμανε ότι υπάρχουν δύο και μόνο δύο αμοιβαίως αποκλειόμενα μέσα με τα οποία ο άνθρωπος μπορεί να αποκτήσει πλούτο. Το ένα, τη μέθοδο της παραγωγής και της εθελοντικής ανταλλαγής, τη μέθοδο της ελεύθερης αγοράς, το ονόμασε «οικονομικό μέσο»· το άλλο, τη μέθοδο της ληστείας με τη χρήση βίας, το ονόμασε «πολιτικό μέσο». Το πολιτικό μέσο είναι σαφώς παρασιτικό, διότι προϋποθέτει προηγούμενη παραγωγή την οποία οι εκμεταλλευτές θα κατασχέσουν, και αφαιρεί από τη συνολική παραγωγή της κοινωνίας αντί να προσθέτει σε αυτήν. Ο Oppenheimer προχώρησε κατόπιν στον ορισμό του Κράτους ως «οργάνωσης του πολιτικού μέσου» — ως συστηματοποίησης της αρπακτικής διαδικασίας σε μια δεδομένη εδαφική περιοχή.[15]

Εν ολίγοις, το ιδιωτικό έγκλημα είναι, στην καλύτερη γι' αυτό περίπτωση, σποραδικό και αβέβαιο· ο παρασιτισμός είναι εφήμερος, και η καταναγκαστική, παρασιτική πηγή συντήρησης μπορεί να αποκοπεί οποτεδήποτε από την αντίσταση των θυμάτων. Το Κράτος παρέχει έναν νόμιμο, εύτακτο και συστηματικό δίαυλο αρπαγής της περιουσίας των παραγωγών· καθιστά βέβαιη, ασφαλή και σχετικά «ειρηνική» την πηγή συντήρησης της παρασιτικής κάστας μέσα στην κοινωνία. Ο μεγάλος λιμπερταριανός συγγραφέας Albert Jay Nock έγραψε παραστατικά ότι «το Κράτος διεκδικεί και ασκεί το μονοπώλιο του εγκλήματος… Απαγορεύει τον ιδιωτικό φόνο, αλλά το ίδιο οργανώνει φόνους σε κολοσσιαία κλίμακα. Τιμωρεί την ιδιωτική κλοπή, αλλά το ίδιο απλώνει αδίστακτα τα χέρια του σε οτιδήποτε επιθυμεί, είτε πρόκειται

---

15 Franz Oppenheimer, *The State* (New York: Vanguard Press, 1926), σσ. 24–27 και διάσπαρτα.

για περιουσία πολίτη είτε αλλοδαπού».[16]

Αρχικά, φυσικά, ξενίζει κάποιον η ιδέα ότι η φορολογία είναι ληστεία και, επομένως, η κυβέρνηση μια συμμορία ληστών. Όποιος όμως επιμένει να θεωρεί τη φορολογία, κατά κάποια έννοια, «εθελοντική» πληρωμή μπορεί να δει τι θα συμβεί αν επιλέξει να μην πληρώσει. Ο μεγάλος οικονομολόγος Joseph Schumpeter, ο οποίος κάθε άλλο παρά λιμπερταριανός ήταν, έγραφε ότι «το κράτος ζει από ένα εισόδημα που παραγόταν στην ιδιωτική σφαίρα για ιδιωτικούς σκοπούς και έπρεπε να εκτραπεί από αυτούς τους σκοπούς με την άσκηση πολιτικής βίας. Η θεωρία που ερμηνεύει τους φόρους κατ' αναλογία προς τις συνδρομές μιας λέσχης ή την αγορά των υπηρεσιών, ας πούμε, ενός γιατρού αποδεικνύει μόνο πόσο απέχει αυτό το τμήμα των κοινωνικών επιστημών από την επιστημονική νοοτροπία».[17] Ο επιφανής Βιεννέζος «νομικός θετικιστής» Hans Kelsen επιχείρησε, στην πραγματεία του *The General Theory of Law and the State*, να θεμελιώσει μια πολιτική θεωρία και δικαιολόγηση του Κράτους σε αυστηρά «επιστημονική» και αξιολογικά ουδέτερη βάση. Εκείνο που συνέβη ήταν ότι, ήδη στην αρχή του βιβλίου, έφτασε στο κρίσιμο εμπόδιο, την *pons asinorum* της πολιτικής φιλοσοφίας: τι διακρίνει τις επιταγές του Κράτους από τις διαταγές μιας συμμορίας ληστών; Η απάντηση του Kelsen ήταν απλώς ότι τα κρατικά διατάγματα είναι «έγκυρα», και από εκεί προχώρησε αμέριμνος, χωρίς να μπει στον κόπο να ορίσει ή να εξηγήσει αυτή την έννοια της «εγκυρότητας». Πράγματι, θα ήταν χρήσιμη άσκηση για τους μη λιμπερταριανούς να αναλογιστούν το εξής ερώτημα: πώς μπορείτε να ορίσετε τη φορολογία με τρόπο που να τη διακρίνει από τη ληστεία;

---

16 Albert Jay Nock, *On Doing the Right Thing, and Other Essays* (New York: Harper & Bros., 1928), σ. 145.

17 Joseph A. Schumpeter, *Capitalism, Socialism, and Democracy* (New York: Harper & Bros., 1942), σσ. 198 και 1980.

Για τον μεγάλο ατομικιστή αναρχικό —και συνταγματολόγο— του δέκατου ένατου αιώνα Lysander Spooner, η απάντηση δεν παρουσίαζε καμία δυσκολία. Η ανάλυση του Spooner για το Κράτος ως συμμορία ληστών είναι ίσως η πιο καταλυτική που γράφτηκε ποτέ:

> *Είναι αλήθεια ότι η θεωρία του Συντάγματός μας είναι πως όλοι οι φόροι καταβάλλονται εθελοντικά· ότι η κυβέρνησή μας είναι μια εταιρεία αλληλασφάλισης, στην οποία οι άνθρωποι έχουν προσχωρήσει εθελοντικά, συμβαλλόμενοι μεταξύ τους…*
>
> *Αυτή η θεωρία της κυβέρνησής μας, όμως, διαφέρει ολοκληρωτικά από την πραγματικότητα. Η πραγματικότητα είναι ότι η κυβέρνηση, σαν ληστής του δρόμου, λέει σε έναν άνθρωπο: «Τα λεφτά σου ή τη ζωή σου». Και πολλοί, αν όχι οι περισσότεροι, φόροι καταβάλλονται υπό τον καταναγκασμό αυτής της απειλής.*
>
> *Η κυβέρνηση δεν ενεδρεύει, πράγματι, σε έναν άνθρωπο σε κάποιο ερημικό μέρος, δεν ορμά πάνω του από την άκρη του δρόμου και δεν αδειάζει τις τσέπες του κρατώντας ένα πιστόλι στο κεφάλι του. Η ληστεία, όμως, δεν παύει γι' αυτό να είναι ληστεία· και είναι πολύ πιο άνανδρη και επαίσχυντη.*
>
> *Ο ληστής του δρόμου αναλαμβάνει αποκλειστικά ο ίδιος την ευθύνη, τον κίνδυνο και το έγκλημα της πράξης του. Δεν προσποιείται ότι έχει οποιαδήποτε δικαιωματική αξίωση στα χρήματά σου ή ότι σκοπεύει να τα χρησιμοποιήσει προς όφελός σου. Δεν προσποιείται ότι είναι τίποτε άλλο παρά ληστής. Δεν έχει αποκτήσει αρκετό θράσος ώστε να διατείνεται ότι είναι απλώς ένας «προστάτης» και ότι παίρνει τα χρήματα των ανθρώπων παρά τη θέλησή τους μόνο και μόνο για να μπορεί να*

«προστατεύει» εκείνους τους ανόητους ταξιδιώτες που αισθάνονται απολύτως ικανοί να προστατεύσουν μόνοι τον εαυτό τους ή δεν εκτιμούν το ιδιότυπο σύστημα προστασίας του. Είναι υπερβολικά λογικός άνθρωπος για να προβάλλει τέτοιους ισχυρισμούς. Επιπλέον, αφού πάρει τα χρήματά σου, σε αφήνει, όπως ακριβώς επιθυμείς. Δεν επιμένει να σε ακολουθεί στον δρόμο παρά τη θέλησή σου, αξιώνοντας ότι είναι ο δικαιωματικός «κυρίαρχός» σου λόγω της «προστασίας» που σου προσφέρει. Δεν συνεχίζει να σε «προστατεύει», διατάζοντάς σε να υποκλίνεσαι και να τον υπηρετείς· απαιτώντας να κάνεις τούτο και απαγορεύοντάς σου να κάνεις εκείνο· αρπάζοντάς σου περισσότερα χρήματα όποτε θεωρεί ότι τον συμφέρει ή τον ευχαριστεί· και στιγματίζοντάς σε ως στασιαστή, προδότη και εχθρό της πατρίδας σου, και πυροβολώντας σε ανελέητα αν αμφισβητήσεις την εξουσία του ή αντισταθείς στις απαιτήσεις του. Είναι υπερβολικά κύριος για να είναι ένοχος τέτοιων απατεωνιών, προσβολών και κακουργημάτων. Εν ολίγοις, πέρα από το να σε ληστεύει, δεν επιχειρεί να σε μετατρέψει ούτε σε κορόιδο ούτε σε δούλο του.[18]

Αν το Κράτος είναι μια ομάδα λαφυραγωγών, ποιοι λοιπόν το συγκροτούν; Είναι σαφές ότι η άρχουσα ελίτ αποτελείται κάθε φορά από: (α) τον μηχανισμό πλήρους απασχόλησης —τους βασιλείς, τους πολιτικούς και τους γραφειοκράτες που στελεχώνουν και λειτουργούν το Κράτος— και (β) τις ομάδες που έχουν μεθοδεύσει την απόκτηση προνομίων, επιδοτήσεων και ωφελημάτων από το Κράτος. Η υπόλοιπη κοινωνία αποτελεί τους κυβερνωμένους. Και πάλι ο John C. Calhoun

---

[18] Lysander Spooner, *No Treason, No. VI: The Constitution of No Authority* (1870· ανατύπωση, Larkspur, Colo.: Pine Tree Press, 1966), σ. 17.

ήταν εκείνος που διέκρινε με κρυστάλλινη σαφήνεια ότι, όσο μικρή κι αν είναι η κυβερνητική εξουσία, όσο χαμηλή η φορολογική επιβάρυνση ή όσο ίση η κατανομή της, η ίδια η φύση της κυβέρνησης δημιουργεί δύο άνισες και εγγενώς συγκρουόμενες τάξεις μέσα στην κοινωνία: εκείνους που, σε καθαρή βάση, πληρώνουν τους φόρους —τους «φορολογουμένους»— και εκείνους που, σε καθαρή βάση, ζουν από τους φόρους —τους «καταναλωτές φόρων». Ας υποθέσουμε ότι η κυβέρνηση επιβάλλει έναν χαμηλό και φαινομενικά εξίσου κατανεμημένο φόρο για να χρηματοδοτήσει την κατασκευή ενός φράγματος. Η ίδια αυτή πράξη αφαιρεί χρήματα από το μεγαλύτερο μέρος του λαού για να τα καταβάλει σε καθαρούς «καταναλωτές φόρων»: στους γραφειοκράτες που διευθύνουν το εγχείρημα, στους εργολάβους και στους εργάτες που κατασκευάζουν το φράγμα κ.λπ. Και όσο ευρύτερο είναι το πεδίο της κυβερνητικής λήψης αποφάσεων και όσο μεγαλύτερα είναι τα δημοσιονομικά της βάρη, συνέχισε ο Calhoun, τόσο μεγαλύτερη είναι η επιβάρυνση και η τεχνητή ανισότητα που επιβάλλει ανάμεσα σε αυτές τις δύο τάξεις:

> *Όσο λίγοι κι αν είναι συγκριτικά, οι εντολοδόχοι και οι υπάλληλοι της κυβέρνησης αποτελούν εκείνο το τμήμα της κοινότητας που είναι ο αποκλειστικός αποδέκτης των φορολογικών εσόδων. Οποιοδήποτε ποσό αφαιρείται από την κοινότητα υπό τη μορφή φόρων, εφόσον δεν χάνεται, καταλήγει σε αυτούς υπό τη μορφή δαπανών ή εκταμιεύσεων. Τα δύο αυτά —η εκταμίευση και η φορολόγηση— συγκροτούν τη δημοσιονομική δράση της κυβέρνησης. Είναι αλληλένδετα. Όσα αφαιρούνται από την κοινότητα υπό την ονομασία των φόρων μεταφέρονται στο τμήμα της κοινότητας που τα εισπράττει υπό την ονομασία των εκταμιεύσεων. Εφόσον όμως οι αποδέκτες αποτελούν μόνο ένα*

τμήμα της κοινότητας, προκύπτει, αν εξετάσουμε από κοινού τα δύο σκέλη της δημοσιονομικής διαδικασίας, ότι η δράση της πρέπει να είναι άνιση ανάμεσα σε εκείνους που πληρώνουν τους φόρους και σε εκείνους που εισπράττουν τα έσοδά τους. Ούτε μπορεί να είναι διαφορετικά· εκτός αν όσα εισπράττονται από κάθε άτομο υπό τη μορφή φόρων επιστρέφονται σε αυτό υπό τη μορφή εκταμιεύσεων, πράγμα που θα καθιστούσε τη διαδικασία άσκοπη και παράλογη…

Το αναγκαίο αποτέλεσμα, λοιπόν, της άνισης δημοσιονομικής δράσης της κυβέρνησης είναι η διαίρεση της κοινότητας σε δύο μεγάλες τάξεις: η μία αποτελείται από εκείνους που στην πραγματικότητα πληρώνουν τους φόρους και, φυσικά, επωμίζονται αποκλειστικά το βάρος της συντήρησης της κυβέρνησης· και η άλλη από εκείνους που εισπράττουν τα έσοδα των φόρων μέσω εκταμιεύσεων και οι οποίοι, στην πραγματικότητα, συντηρούνται από την κυβέρνηση· ή, με λιγότερα λόγια, η διαίρεσή της σε φορολογουμένους και καταναλωτές φόρων.

Το αποτέλεσμα αυτού, όμως, είναι ότι τους τοποθετεί σε ανταγωνιστική σχέση ως προς τη δημοσιονομική δράση της κυβέρνησης — και ως προς ολόκληρη την πορεία της πολιτικής που συνδέεται με αυτήν. Διότι όσο μεγαλύτεροι είναι οι φόροι και οι εκταμιεύσεις, τόσο μεγαλύτερο είναι το κέρδος της μιας τάξης και η απώλεια της άλλης, και αντιστρόφως… Το αποτέλεσμα, επομένως, κάθε αύξησης είναι να πλουτίζει και να ενισχύει τη μία

και να φτωχαίνει και να αποδυναμώνει την άλλη.[19]

Αν τα κράτη διοικούνταν παντού από μια ολιγαρχική ομάδα αρπακτικών, πώς κατόρθωσαν να διατηρούν την κυριαρχία τους πάνω στη μάζα του πληθυσμού; Η απάντηση, όπως επισήμανε ο φιλόσοφος David Hume πριν από περισσότερους από δύο αιώνες, είναι ότι μακροπρόθεσμα κάθε κυβέρνηση, όσο δικτατορική κι αν είναι, στηρίζεται στην υποστήριξη της πλειονότητας των υπηκόων της. Αυτό, φυσικά, δεν καθιστά τις κυβερνήσεις αυτές «εθελοντικές», αφού η ίδια η ύπαρξη της φορολογικής και των άλλων καταναγκαστικών εξουσιών δείχνει πόσο καταναγκασμό πρέπει να ασκεί το Κράτος. Ούτε χρειάζεται η υποστήριξη της πλειονότητας να είναι πρόθυμη και ενθουσιώδης έγκριση· μπορεί κάλλιστα να είναι απλώς παθητική συγκατάθεση και παραίτηση. Η σύζευξη στη γνωστή φράση «θάνατος και φόροι» υποδηλώνει μια παθητική και μοιρολατρική αποδοχή της υποτιθέμενης αναπόφευκτης ύπαρξης του Κράτους και της φορολογίας του.

Οι καταναλωτές φόρων, οι ομάδες που επωφελούνται από τις λειτουργίες του Κράτους, θα είναι φυσικά πρόθυμοι και όχι παθητικοί υποστηρικτές του κρατικού μηχανισμού. Αυτοί όμως αποτελούν μόνο μια μειονότητα. Πώς θα εξασφαλιστεί η συμμόρφωση και η συγκατάθεση της μάζας του πληθυσμού; Εδώ φτάνουμε στο κεντρικό πρόβλημα της πολιτικής φιλοσοφίας —του κλάδου της φιλοσοφίας που ασχολείται με την πολιτική, την άσκηση θεσμοποιημένης βίας—: το μυστήριο της πολιτικής υπακοής. Γιατί οι άνθρωποι υπακούν στις επιταγές και υπομένουν τις αρπαγές της άρχουσας ελίτ; Ο συντηρητικός συγγραφέας

---

19 Calhoun, *Disquisition on Government*, σσ. 16–18.

James Burnham, ο οποίος αποτελεί το αντίθετο του λιμπερταριανού, έθεσε το πρόβλημα πολύ καθαρά, παραδεχόμενος ότι δεν υπάρχει ορθολογική δικαιολόγηση της πολιτικής υπακοής: «Ούτε η προέλευση ούτε η δικαιολόγηση της κυβέρνησης μπορούν να διατυπωθούν με εξ ολοκλήρου ορθολογικούς όρους… Γιατί να αποδεχθώ την κληρονομική ή τη δημοκρατική ή οποιαδήποτε άλλη αρχή νομιμοποίησης; Γιατί μια αρχή να δικαιολογεί την κυριαρχία αυτού του ανθρώπου πάνω μου;» Η δική του απάντηση δύσκολα θα έπειθε πολλούς άλλους: «Αποδέχομαι την αρχή, ε λοιπόν… επειδή την αποδέχομαι, επειδή έτσι έχουν και είχαν τα πράγματα».[20] Ας υποθέσουμε όμως ότι κάποιος δεν αποδέχεται την αρχή· πώς θα «έχουν» τότε τα πράγματα; Και γιατί η μεγάλη μάζα των υπηκόων συμφώνησε να την αποδεχθεί;

---

[20] James Burnham, *Congress and the American Tradition* (Chicago: Henry Regnery, 1959), σσ. 6–8.

Το Κράτος και οι διανοούμενοι

Η απάντηση είναι ότι, ήδη από τις πρώτες απαρχές του Κράτους, οι κυβερνώντες του στρέφονταν πάντοτε, ως αναγκαίο στήριγμα της κυριαρχίας τους, σε μια συμμαχία με την τάξη των διανοουμένων της κοινωνίας. Οι μάζες δεν δημιουργούν τις δικές τους αφηρημένες ιδέες ούτε καν τις επεξεργάζονται ανεξάρτητα· ακολουθούν παθητικά τις ιδέες που υιοθετεί και διαδίδει το σώμα των διανοουμένων, οι οποίοι γίνονται οι πραγματικοί «διαμορφωτές της κοινής γνώμης» στην κοινωνία. Και εφόσον αυτό ακριβώς που χρειάζεται σχεδόν απεγνωσμένα το Κράτος είναι η διαμόρφωση της κοινής γνώμης υπέρ των κυβερνώντων, εδώ βρίσκεται το σταθερό θεμέλιο της πανάρχαιας συμμαχίας των διανοουμένων με τις άρχουσες τάξεις του Κράτους. Η συμμαχία βασίζεται σε μια ανταλλαγή: από τη μία πλευρά, οι διανοούμενοι διαδίδουν στις μάζες την ιδέα ότι το Κράτος και οι κυβερνώντες του είναι σοφοί, αγαθοί, ενίοτε θεϊκοί και, τουλάχιστον, αναπόφευκτοι και καλύτεροι από κάθε νοητή εναλλακτική λύση. Σε αντάλλαγμα γι' αυτή την ιδεολογική πανοπλία, το Κράτος ενσωματώνει τους διανοουμένους στην άρχουσα ελίτ, παραχωρώντας τους εξουσία, κοινωνική θέση, κύρος και υλική ασφάλεια. Επιπλέον, οι διανοούμενοι είναι απαραίτητοι για τη

στελέχωση της γραφειοκρατίας και για τον «σχεδιασμό» της οικονομίας και της κοινωνίας.

Πριν από τη σύγχρονη εποχή, ιδιαίτερα ισχυρή ανάμεσα στους διανοούμενους υπηρέτες του Κράτους ήταν η ιερατική κάστα, η οποία εδραίωνε την ισχυρή και τρομερή συμμαχία του πολεμικού αρχηγού με τον μάγο-θεραπευτή, του Θρόνου με το Ιερό. Το Κράτος καθιστούσε την Εκκλησία επίσημο θεσμό και της παραχωρούσε εξουσία, κύρος και πλούτο που αποσπούσε από τους υπηκόους του. Σε αντάλλαγμα, η Εκκλησία περιέβαλλε το Κράτος με θεϊκή νομιμοποίηση και την ενστάλαζε στον λαό. Στη σύγχρονη εποχή, όταν τα θεοκρατικά επιχειρήματα έχουν χάσει μεγάλο μέρος της αίγλης τους στο κοινό, οι διανοούμενοι εμφανίζονται ως επιστημονικό σώμα «ειδικών» και επιδίδονται στο να πληροφορούν τον δύσμοιρο λαό ότι οι πολιτικές υποθέσεις, εξωτερικές και εσωτερικές, είναι υπερβολικά σύνθετες για να σκοτίζει με αυτές το κεφάλι του ο μέσος άνθρωπος. Μόνο το Κράτος και το σώμα των διανοουμένων ειδικών, σχεδιαστών, επιστημόνων, οικονομολόγων και «διαχειριστών της εθνικής ασφάλειας» μπορούν να ελπίζουν ότι θα αντιμετωπίσουν αυτά τα προβλήματα. Ο ρόλος των μαζών, ακόμη και στις «δημοκρατίες», είναι να επικυρώνουν και να εγκρίνουν τις αποφάσεις των καταρτισμένων κυβερνώντων τους.

Ιστορικά, η ένωση Εκκλησίας και Κράτους, Θρόνου και Ιερού, υπήρξε το αποτελεσματικότερο μέσο για την εξασφάλιση της υπακοής και της υποστήριξης των υπηκόων. Ο Burnham επιβεβαιώνει τη δύναμη του μύθου και του μυστηρίου στην εξασφάλιση υποστήριξης όταν γράφει ότι «Στην αρχαιότητα, πριν οι ψευδαισθήσεις της επιστήμης διαφθείρουν την παραδοσιακή σοφία, ήταν γνωστό ότι οι ιδρυτές των Πόλεων ήταν

θεοί ή ημίθεοι».[21] Για το κατεστημένο ιερατείο, ο κυβερνήτης ήταν είτε χρισμένος από τον Θεό είτε, στην περίπτωση της απόλυτης κυριαρχίας πολλών ανατολικών δεσποτισμών, ο ίδιος Θεός· συνεπώς, κάθε αμφισβήτηση της εξουσίας του ή αντίσταση σε αυτήν θα αποτελούσε βλασφημία.

Πολλά και λεπτά είναι τα ιδεολογικά όπλα που χρησιμοποίησαν το Κράτος και οι διανοούμενοί του ανά τους αιώνες για να πείσουν τους υπηκόους να αποδεχθούν την κυριαρχία τους. Ένα εξαιρετικό όπλο υπήρξε η δύναμη της παράδοσης. Όσο μακροβιότερη είναι η κυριαρχία ενός δεδομένου Κράτους, τόσο ισχυρότερο γίνεται αυτό το όπλο· διότι τότε η Δυναστεία Χ ή το Κράτος Υ εμφανίζονται να έχουν πίσω τους το βάρος αιώνων παράδοσης. Η λατρεία των προγόνων γίνεται έτσι ένα διόλου συγκαλυμμένο μέσο καλλιέργειας της λατρείας των προγονικών κυβερνώντων. Η δύναμη της παράδοσης ενισχύεται, φυσικά, από την πανάρχαια συνήθεια, η οποία εδραιώνει στους υπηκόους την εντύπωση ότι η εξουσία υπό την οποία ζουν είναι πρέπουσα και νόμιμη. Έτσι, ο πολιτικός θεωρητικός Bertrand De Jouvenel έγραφε:

> *Ο ουσιώδης λόγος της υπακοής είναι ότι έχει γίνει συνήθεια του είδους… Η Εξουσία είναι για εμάς ένα γεγονός της φύσης. Από τις πρώτες ημέρες της καταγεγραμμένης ιστορίας, δεσπόζει πάντοτε στις ανθρώπινες τύχες… οι αρχές που κυβερνούσαν… σε παλαιότερες εποχές δεν εξαφανίστηκαν χωρίς να κληροδοτήσουν στους διαδόχους τους το προνόμιό τους ούτε χωρίς να αφήσουν στον νου των ανθρώπων αποτυπώματα των οποίων η επίδραση συσσωρεύεται. Η διαδοχή κυβερνήσεων που, κατά τη διάρκεια*

---

[21] Burnham, ό.π., σ. 3.

των αιώνων, κυβερνούν την ίδια κοινωνία μπορεί να θεωρηθεί ως μία υποκείμενη κυβέρνηση που δέχεται συνεχείς προσθήκες.[22]

Μια άλλη ισχυρή ιδεολογική δύναμη είναι η υποτίμηση του ατόμου από το Κράτος και η εξύψωση είτε της παρελθούσας είτε της παρούσας συλλογικότητας της κοινωνίας. Κάθε μεμονωμένη φωνή, κάθε άνθρωπος που εγείρει νέες αμφιβολίες, μπορεί τότε να δέχεται επίθεση ως βέβηλος παραβάτης της σοφίας των προγόνων του. Επιπλέον, κάθε νέα ιδέα, πόσο μάλλον κάθε νέα κριτική ιδέα, πρέπει αναγκαστικά να ξεκινήσει ως άποψη μιας μικρής μειονότητας. Επομένως, για να εμποδίσει οποιαδήποτε δυνητικά επικίνδυνη ιδέα να απειλήσει την αποδοχή της κυριαρχίας του από την πλειονότητα, το Κράτος θα επιχειρήσει να την καταπνίξει εν τη γενέσει της, γελοιοποιώντας κάθε άποψη που αντιτίθεται στη γνώμη της μάζας. Τους τρόπους με τους οποίους οι κυβερνώντες των αρχαίων κινεζικών δεσποτισμών χρησιμοποιούσαν τη θρησκεία ως μέθοδο δέσμευσης του ατόμου στην κρατικά διευθυνόμενη κοινωνία συνόψισε ο Norman Jacobs:

Η κινεζική θρησκεία είναι κοινωνική θρησκεία, που επιδιώκει να επιλύσει τα προβλήματα των κοινωνικών και όχι των ατομικών συμφερόντων… Η θρησκεία είναι ουσιαστικά μια δύναμη απρόσωπης κοινωνικής προσαρμογής και ελέγχου —και όχι ένα μέσο προσωπικών λύσεων για το άτομο—, και η κοινωνική προσαρμογή και ο έλεγχος επιτυγχάνονται μέσω της εκπαίδευσης και του σεβασμού προς τους ανωτέρους… Ο σεβασμός προς τους ανωτέρους —ανωτέρους ως προς την ηλικία και, συνεπώς, ως

---

22 Bertrand De Jouvenel, *On Power* (New York: Viking Press, 1949), σ. 22.

προς τη μόρφωση και την πείρα— αποτελεί το ηθικό θεμέλιο της κοινωνικής προσαρμογής και του ελέγχου… Στην Κίνα, η αλληλεξάρτηση της πολιτικής εξουσίας και της ορθόδοξης θρησκείας εξίσωνε την ετεροδοξία με το πολιτικό σφάλμα. Η ορθόδοξη θρησκεία ήταν ιδιαίτερα δραστήρια στη δίωξη και στην καταστροφή ετερόδοξων αιρέσεων· σε αυτό είχε την υποστήριξη της κοσμικής εξουσίας.[23]

Τη γενική τάση της κυβέρνησης να εντοπίζει και να καταπνίγει κάθε ετερόδοξη άποψη σκιαγράφησε, με το χαρακτηριστικά πνευματώδες και απολαυστικό ύφος του, ο λιμπερταριανός συγγραφέας H. L. Mencken:

Το μόνο που μπορεί να δει η κυβέρνηση σε μια πρωτότυπη ιδέα είναι μια ενδεχόμενη αλλαγή και, συνεπώς, μια προσβολή των προνομίων της. Ο πιο επικίνδυνος άνθρωπος για κάθε κυβέρνηση είναι εκείνος που μπορεί να σκέφτεται μόνος του τα πράγματα, αδιαφορώντας για τις επικρατούσες δεισιδαιμονίες και τα ταμπού. Σχεδόν αναπόφευκτα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η κυβέρνηση υπό την οποία ζει είναι ανέντιμη, παράφρων και αφόρητη· κι έτσι, αν είναι ρομαντικός, προσπαθεί να την αλλάξει. Ακόμη όμως κι αν ο ίδιος δεν είναι ρομαντικός, είναι πολύ πιθανό να διαδώσει τη δυσαρέσκεια μεταξύ εκείνων που είναι.[24]

---

[23] Norman Jacobs, *The Origin of Modern Capitalism and Eastern Asia* (Hong Kong: Hong Kong University Press, 1958), σσ. 161–63, 185. Το μεγάλο έργο για όλες τις όψεις του ανατολικού δεσποτισμού είναι το Karl A. Wittfogel, *Oriental Despotism: A Comparative Study of Total Power* (New Haven: Yale University Press, 1957).

[24] H. L. Mencken, *A Mencken Crestomathy* (New York: Alfred A. Knopf, 1949), σ. 145.

Είναι επίσης ιδιαίτερα σημαντικό για το Κράτος να κάνει την κυριαρχία του να φαίνεται αναπόφευκτη: ακόμη κι αν η εξουσία του είναι αντιπαθής, όπως συχνά συμβαίνει, θα αντιμετωπίζεται τότε με την παθητική παραίτηση που εκφράζεται στη γνωστή σύζευξη «θάνατος και φόροι». Μια μέθοδος είναι να επιστρατεύει υπέρ του τον ιστορικό ντετερμινισμό: αν μας κυβερνά το Κράτος Χ, αυτό έχει προδιαγραφεί αναπόφευκτα για εμάς από τους Αμείλικτους Νόμους της Ιστορίας —ή από τη Θεία Βούληση, ή από το Απόλυτο, ή από τις Υλικές Παραγωγικές Δυνάμεις—, και τίποτε από όσα μπορεί να κάνουν οποιαδήποτε ασήμαντα άτομα δεν μπορεί να αλλάξει το αναπόφευκτο. Είναι επίσης σημαντικό για το Κράτος να ενσταλάζει στους υπηκόους του αποστροφή προς κάθε εκδήλωση αυτού που σήμερα ονομάζεται «συνωμοσιολογική θεωρία της ιστορίας». Διότι η αναζήτηση «συνωμοσιών», όσο εσφαλμένα κι αν είναι συχνά τα αποτελέσματά της, σημαίνει αναζήτηση κινήτρων και απόδοση ατομικής ευθύνης για τα ιστορικά αδικήματα των αρχουσών ελίτ. Αν όμως οποιαδήποτε τυραννία, διαφθορά ή επιθετικός πόλεμος που επιβάλλεται από το Κράτος δεν προκλήθηκε από συγκεκριμένους κρατικούς κυβερνώντες, αλλά από μυστηριώδεις και απόκρυφες «κοινωνικές δυνάμεις» ή από την ατελή κατάσταση του κόσμου —ή αν, κατά κάποιον τρόπο, όλοι ήταν ένοχοι: «Είμαστε όλοι δολοφόνοι», διακηρύσσει ένα συνηθισμένο σύνθημα—, τότε δεν έχει νόημα κανείς να αγανακτεί ή να εξεγείρεται εναντίον τέτοιων αδικημάτων. Επιπλέον, η απαξίωση των «θεωριών συνωμοσίας» —ή, πράγματι, οτιδήποτε θυμίζει «οικονομικό ντετερμινισμό»— θα καταστήσει τους υπηκόους πιθανότερο να πιστέψουν τις αιτιολογίες περί «γενικής ευημερίας» που το σύγχρονο Κράτος προβάλλει απαρέγκλιτα για κάθε επιθετική του ενέργεια.

Η κρατική κυριαρχία γίνεται έτσι να φαίνεται αναπόφευκτη. Επιπλέον, κάθε εναλλακτική προς το υφιστάμενο Κράτος περιβάλλεται

από μια αύρα φόβου. Παραβλέποντας το δικό του μονοπώλιο στην κλοπή και στην αρπαγή, το Κράτος επισείει στους υπηκόους του το φάσμα του χάους που υποτίθεται ότι θα ακολουθούσε αν εξαφανιζόταν. Οι άνθρωποι μόνοι τους, υποστηρίζεται, δεν θα μπορούσαν με κανέναν τρόπο να εξασφαλίσουν την προστασία τους από σποραδικούς εγκληματίες και επιδρομείς. Επιπλέον, κάθε Κράτος υπήρξε ιδιαίτερα επιτυχημένο ανά τους αιώνες στο να ενσταλάζει στους υπηκόους του φόβο για τους κυβερνώντες άλλων Κρατών. Καθώς η χερσαία επιφάνεια του πλανήτη έχει πλέον διαμοιραστεί μεταξύ συγκεκριμένων Κρατών, ένα από τα βασικά δόγματα και τις τακτικές των κυβερνώντων κάθε Κράτους είναι η ταύτισή του με την επικράτεια που κυβερνά. Εφόσον οι περισσότεροι άνθρωποι τείνουν να αγαπούν την πατρίδα τους, η ταύτιση αυτής της γης και του πληθυσμού της με το Κράτος αποτελεί μέσο αξιοποίησης του φυσικού πατριωτισμού προς όφελος του Κράτους. Αν λοιπόν η «Ρουριτανία» δεχθεί επίθεση από τη «Βαλδαβία», το πρώτο καθήκον του Κράτους της Ρουριτανίας και των διανοουμένων του είναι να πείσουν τον λαό της Ρουριτανίας ότι η επίθεση στρέφεται πραγματικά εναντίον του ίδιου και όχι απλώς εναντίον της άρχουσας τάξης του. Με αυτόν τον τρόπο, ένας πόλεμος μεταξύ κυβερνώντων μετατρέπεται σε πόλεμο μεταξύ λαών, με κάθε λαό να σπεύδει να υπερασπιστεί τους κυβερνώντες του, έχοντας την εσφαλμένη πεποίθηση ότι εκείνοι εργάζονται πυρετωδώς για την υπεράσπισή του. Αυτό το τέχνασμα του εθνικισμού υπήρξε ιδιαίτερα επιτυχημένο τους τελευταίους αιώνες· δεν έχει περάσει πολύς καιρός από τότε που, τουλάχιστον στη Δυτική Ευρώπη, η μάζα των υπηκόων θεωρούσε τους πολέμους άσχετες προς την ίδια αναμετρήσεις ανάμεσα σε διάφορες ομάδες ευγενών και τις ακολουθίες τους.

Μια άλλη δοκιμασμένη και αποτελεσματική μέθοδος υποταγής των υπηκόων στη θέληση του κυβερνώντος είναι η καλλιέργεια ενοχής.

Κάθε αύξηση της ιδιωτικής ευημερίας μπορεί να καταγγέλλεται ως «ασυνείδητη απληστία», «υλισμός» ή «υπερβολική αφθονία»· και οι αμοιβαία επωφελείς ανταλλαγές στην αγορά μπορούν να καταδικάζονται ως «εγωιστικές». Κατά κάποιον τρόπο, το συμπέρασμα που προκύπτει πάντοτε είναι ότι πρέπει να απαλλοτριωθούν περισσότεροι πόροι από τον ιδιωτικό τομέα και να διοχετευθούν στον παρασιτικό «δημόσιο», ή κρατικό, τομέα. Συχνά, η απαίτηση να παραχωρήσει ο λαός περισσότερους πόρους διατυπώνεται ως αυστηρή έκκληση της άρχουσας ελίτ για περισσότερες «θυσίες» υπέρ του εθνικού ή του κοινού καλού. Κατά κάποιον τρόπο, όμως, ενώ ο λαός υποτίθεται ότι πρέπει να θυσιάζεται και να περιορίζει την «υλιστική απληστία» του, οι θυσίες είναι πάντοτε μονόπλευρες. Το Κράτος δεν θυσιάζεται· το Κράτος αρπάζει πρόθυμα όλο και περισσότερους από τους υλικούς πόρους του λαού. Πράγματι, υπάρχει ένας χρήσιμος πρακτικός κανόνας: όταν ο κυβερνήτης σας καλεί μεγαλόφωνα σε «θυσίες», προσέξτε τη ζωή και το πορτοφόλι σας!

Αυτού του είδους η επιχειρηματολογία αντανακλά ένα γενικό διπλό ηθικό μέτρο, που εφαρμόζεται πάντοτε στους κρατικούς κυβερνώντες αλλά σε κανέναν άλλον. Κανείς, για παράδειγμα, δεν εκπλήσσεται ούτε φρίττει μαθαίνοντας ότι οι επιχειρηματίες επιδιώκουν υψηλότερα κέρδη. Κανείς δεν φρίττει αν οι εργαζόμενοι εγκαταλείπουν χαμηλότερα αμειβόμενες θέσεις για υψηλότερα αμειβόμενες. Όλα αυτά θεωρούνται πρέπουσα και φυσιολογική συμπεριφορά. Αν όμως κάποιος τολμήσει να υποστηρίξει ότι οι πολιτικοί και οι γραφειοκράτες παρακινούνται από την επιθυμία να μεγιστοποιήσουν τα εισοδήματά τους, οι κραυγές «συνωμοσιολόγος» ή «οικονομικός ντετερμινιστής» εξαπλώνονται σε ολόκληρη τη χώρα. Η γενική αντίληψη —που καλλιεργείται προσεκτικά, φυσικά, από το ίδιο το Κράτος— είναι ότι οι άνθρωποι εισέρχονται στην πολιτική ή στην κυβέρνηση αποκλειστικά από αφοσιωμένο ενδιαφέρον

για το κοινό καλό και τη δημόσια ευημερία. Τι προσδίδει στους κυρίους του κρατικού μηχανισμού αυτό το επίχρισμα ηθικής ανωτερότητας; Ίσως η αμυδρή και ενστικτώδης επίγνωση του λαού ότι το Κράτος επιδίδεται σε συστηματική κλοπή και αρπαγή, και ίσως οι άνθρωποι αισθάνονται ότι μόνο η προσήλωση του Κράτους στον αλτρουισμό καθιστά αυτές τις πράξεις ανεκτές. Αν θεωρούσαμε ότι οι πολιτικοί και οι γραφειοκράτες υπακούουν στους ίδιους χρηματικούς στόχους με όλους τους άλλους, θα αφαιρούσαμε από την κρατική αρπαγή το προσωπείο του Robin Hood. Διότι τότε θα γινόταν σαφές ότι, κατά τη διατύπωση του Oppenheimer, οι απλοί πολίτες επιδίωκαν τον πλούτο με το ειρηνικό, παραγωγικό «οικονομικό μέσο», ενώ ο κρατικός μηχανισμός αφοσιωνόταν στο καταναγκαστικό και εκμεταλλευτικό, οργανωμένο «πολιτικό μέσο». Ο αυτοκράτορας θα απογυμνωνόταν τότε από τα ενδύματα του υποτιθέμενου αλτρουιστικού ενδιαφέροντός του για το κοινό καλό.

Τα διανοητικά επιχειρήματα που χρησιμοποίησε το Κράτος σε όλη την ιστορία για να «κατασκευάσει τη συναίνεση» του λαού μπορούν να ταξινομηθούν σε δύο κατηγορίες: (1) ότι η κυριαρχία της υφιστάμενης κυβέρνησης είναι αναπόφευκτη, απολύτως αναγκαία και πολύ καλύτερη από τα ανείπωτα δεινά που θα ακολουθούσαν την πτώση της· και (2) ότι οι κυβερνώντες του Κράτους είναι ιδιαίτερα σπουδαίοι, σοφοί και αλτρουιστές άνθρωποι — πολύ σπουδαιότεροι, σοφότεροι και καλύτεροι από τους απλούς υπηκόους τους. Σε παλαιότερες εποχές, το δεύτερο επιχείρημα έπαιρνε τη μορφή της διακυβέρνησης «ελέω Θεού», της διακυβέρνησης από τον ίδιο τον «θεϊκό κυβερνήτη» ή από μια «αριστοκρατία» ανθρώπων. Στη σύγχρονη εποχή, όπως επισημάναμε προηγουμένως, αυτό το επιχείρημα τονίζει όχι τόσο τη θεϊκή έγκριση όσο τη διακυβέρνηση από μια σοφή συντεχνία «επιστημονικών ειδικών», ιδιαίτερα προικισμένων με γνώσεις της τέχνης της διακυβέρνησης και

των απόκρυφων δεδομένων του κόσμου. Η αυξανόμενη χρήση επιστημονικής ορολογίας, ιδίως στις κοινωνικές επιστήμες, επέτρεψε στους διανοουμένους να υφάνουν απολογίες της κρατικής κυριαρχίας που συναγωνίζονται σε σκοταδισμό τα αρχαία ιερατεία. Για παράδειγμα, ένας κλέφτης που θα είχε το θράσος να δικαιολογήσει την κλοπή του λέγοντας ότι στην πραγματικότητα βοηθά τα θύματά του μέσω των δαπανών του, δίνοντας έτσι μια αναγκαία ώθηση στο λιανικό εμπόριο, θα αποδοκιμαζόταν αμέσως με γιουχαΐσματα. Όταν όμως η ίδια αυτή θεωρία περιβάλλεται με κεϊνσιανές μαθηματικές εξισώσεις και εντυπωσιακές αναφορές στην «πολλαπλασιαστική επίδραση», γίνεται πολύ πιο πειστική για ένα παραπλανημένο κοινό.

Τα τελευταία χρόνια είδαμε να αναπτύσσεται στις Ηνωμένες Πολιτείες ένα επάγγελμα «διαχειριστών της εθνικής ασφάλειας», γραφειοκρατών που δεν υποβάλλονται ποτέ σε εκλογικές διαδικασίες, αλλά συνεχίζουν, από τη μία κυβέρνηση στην άλλη, να χρησιμοποιούν κρυφά την υποτιθέμενη ειδική τους τεχνογνωσία για να σχεδιάζουν πολέμους, επεμβάσεις και στρατιωτικές περιπέτειες. Μόνο οι κραυγαλέες αστοχίες τους στον πόλεμο του Βιετνάμ έθεσαν τις δραστηριότητές τους υπό οποιαδήποτε δημόσια αμφισβήτηση· προηγουμένως μπορούσαν να ενεργούν ασύδοτα εις βάρος του λαού, τον οποίο έβλεπαν κυρίως ως τροφή για τα κανόνια, προς εξυπηρέτηση των δικών τους σκοπών.

Μια δημόσια αντιπαράθεση ανάμεσα στον «απομονωτιστή» γερουσιαστή Robert A. Taft και σε έναν από τους κορυφαίους διανοουμένους της εθνικής ασφάλειας, τον McGeorge Bundy, ήταν διδακτική τόσο ως προς τα διακυβευόμενα ζητήματα όσο και ως προς τη στάση της άρχουσας διανοητικής ελίτ. Ο Bundy επιτέθηκε στον Taft στις αρχές του 1951 επειδή άνοιξε δημόσια συζήτηση για τη διεξαγωγή

του πολέμου της Κορέας. Ο Bundy επέμενε ότι μόνο οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής της εκτελεστικής εξουσίας ήταν κατάλληλα εφοδιασμένοι για να χειρίζονται τη διπλωματική και στρατιωτική ισχύ σε μια μακρά περίοδο περιορισμένου πολέμου, διάρκειας δεκαετιών, εναντίον των κομμουνιστικών χωρών. Ήταν σημαντικό, υποστήριζε ο Bundy, να αποκλειστούν η κοινή γνώμη και η δημόσια συζήτηση από κάθε ρόλο στη διαμόρφωση πολιτικής σε αυτόν τον τομέα. Διότι, προειδοποιούσε, ο λαός δυστυχώς δεν ήταν προσηλωμένος στους άκαμπτους εθνικούς σκοπούς που διέκριναν οι διαχειριστές της πολιτικής· απλώς ανταποκρινόταν στις εκάστοτε πραγματικότητες συγκεκριμένων καταστάσεων. Ο Bundy υποστήριζε επίσης ότι δεν έπρεπε να υπάρχουν επικρίσεις ή ακόμη και έλεγχος των αποφάσεων των διαχειριστών της πολιτικής, επειδή ήταν σημαντικό ο λαός να αποδέχεται τις αποφάσεις τους χωρίς αμφισβήτηση. Ο Taft, αντιθέτως, κατήγγελλε τη μυστική λήψη αποφάσεων από στρατιωτικούς συμβούλους και ειδικούς της εκτελεστικής εξουσίας, αποφάσεων ουσιαστικά απρόσβλητων από τον δημόσιο έλεγχο. Επιπλέον, διαμαρτυρόταν: «Αν κάποιος τολμούσε να προτείνει κριτική ή ακόμη και διεξοδική συζήτηση, στιγματιζόταν αμέσως ως απομονωτιστής και υπονομευτής της ενότητας και της διακομματικής εξωτερικής πολιτικής».[25]

Ομοίως, σε μια περίοδο κατά την οποία ο Πρόεδρος Eisenhower και ο υπουργός Εξωτερικών Dulles εξέταζαν ιδιωτικά το ενδεχόμενο να εμπλακούν σε πόλεμο στην Ινδοκίνα, ένας άλλος επιφανής διαχειριστής της εθνικής ασφάλειας, ο George F. Kennan, συμβούλευε τον λαό ότι «Υπάρχουν στιγμές κατά τις οποίες, αφού έχουμε εκλέξει μια κυβέρνηση,

---

[25] Βλ. Leonard P. Liggio, *Why the Futile Crusade?* (New York: Center for Libertarian Studies, Απρίλιος 1978), σσ. 41–43.

το φρονιμότερο είναι να την αφήσουμε να κυβερνήσει και να μιλήσει εξ ονόματός μας όπως εκείνη κρίνει στα συμβούλια των εθνών».[26]

Βλέπουμε καθαρά γιατί το Κράτος χρειάζεται τους διανοουμένους· γιατί όμως οι διανοούμενοι χρειάζονται το Κράτος; Με απλά λόγια, ο βιοπορισμός του διανοουμένου στην ελεύθερη αγορά δεν είναι γενικά ιδιαίτερα ασφαλής· διότι ο διανοούμενος, όπως και όλοι οι άλλοι στην αγορά, πρέπει να εξαρτάται από τις αξίες και τις επιλογές των μαζών των συνανθρώπων του, και χαρακτηριστικό αυτών των μαζών είναι ότι γενικά δεν ενδιαφέρονται για τα πνευματικά ζητήματα. Το Κράτος, από την άλλη πλευρά, είναι πρόθυμο να προσφέρει στους διανοουμένους μια ζεστή, ασφαλή και μόνιμη θέση στον μηχανισμό του, ένα εξασφαλισμένο εισόδημα και όλα τα εχέγγυα του κύρους.

Η πρόθυμη συμμαχία ανάμεσα στο Κράτος και στους διανοουμένους συμβολίστηκε από τη διακαή επιθυμία των καθηγητών του Πανεπιστημίου του Βερολίνου τον δέκατο ένατο αιώνα να συγκροτήσουν αυτό που οι ίδιοι διακήρυτταν ως «διανοητική σωματοφυλακή του Οίκου Hohenzollern». Από μια επιφανειακά διαφορετική ιδεολογική οπτική, η ίδια συμμαχία διακρίνεται στην αποκαλυπτικά αγανακτισμένη αντίδραση του επιφανούς μαρξιστή μελετητή της αρχαίας Κίνας Joseph Needham στην καυστική κριτική του Karl Wittfogel κατά του αρχαίου κινεζικού δεσποτισμού. Ο Wittfogel είχε δείξει πόσο σημαντική ήταν για τη στήριξη του συστήματος η κομφουκιανή εξύμνηση των λογίων αξιωματούχων που στελέχωναν την άρχουσα γραφειοκρατία της δεσποτικής Κίνας. Ο Needham αντέτεινε αγανακτισμένος ότι ο «πολιτισμός στον οποίο επιτίθεται τόσο δριμύτατα ο καθηγητής Wittfogel ήταν ένας πολιτισμός που μπορούσε να κάνει

---

[26] George F. Kennan, *Realities of American Foreign Policy* (Princeton: Princeton University Press, 1954), σσ. 95–96.

ποιητές και λογίους αξιωματούχους».[27] Τι σημασία έχει ο ολοκληρωτισμός, αρκεί η άρχουσα τάξη να είναι πλουσιοπάροχα στελεχωμένη με πιστοποιημένους διανοουμένους!

Η λατρευτική και δουλοπρεπής στάση των διανοουμένων απέναντι στους κυβερνώντες τους έχει εκδηλωθεί πολλές φορές στην ιστορία. Ένα σύγχρονο αμερικανικό αντίστοιχο της «διανοητικής σωματοφυλακής του Οίκου Hohenzollern» είναι η στάση τόσων Αμερικανών προοδευτικών διανοουμένων απέναντι στο αξίωμα και στο πρόσωπο του Προέδρου. Έτσι, για τον καθηγητή πολιτικής επιστήμης Richard Neustadt, ο Πρόεδρος είναι το «μοναδικό σύμβολο της Ένωσης αντίστοιχο προς το Στέμμα». Και ο διαχειριστής πολιτικής Townsend Hoopes έγραφε τον χειμώνα του 1960 ότι «στο σύστημά μας, ο λαός μπορεί να προσβλέπει μόνο στον Πρόεδρο για να ορίσει τη φύση του προβλήματος της εξωτερικής μας πολιτικής και τα εθνικά προγράμματα και τις θυσίες που απαιτούνται για την αποτελεσματική αντιμετώπισή του».[28] Έπειτα από γενιές τέτοιας ρητορικής, δεν είναι παράξενο που ο Richard Nixon, την παραμονή της εκλογής του στην προεδρία, περιέγραφε έτσι τον ρόλο του: «Αυτός ο Πρόεδρος πρέπει να αρθρώνει τις αξίες του έθνους, να ορίζει τους στόχους του και να κινητοποιεί τη βούλησή του». Η αντίληψη του Nixon για τον ρόλο του μοιάζει ανατριχιαστικά με τη διατύπωση του Συνταγματικού Δικαίου του Μεγάλου Γερμανικού Ράιχ από τον Ernst Huber στη Γερμανία της δεκαετίας του 1930. Ο Huber έγραφε ότι ο αρχηγός του Κράτους «θέτει τους μεγάλους σκοπούς που πρέπει να επιτευχθούν και καταρτίζει τα

---

27 Joseph Needham, «Review of Karl A. Wittfogel, Oriental Despotism», *Science and Society* (1958), σ. 65. Για μια στάση αντίθετη από εκείνη του Needham, βλ. John Lukacs, «Intellectual Class or Intellectual Profession?», στο George B. deHuszar, επιμ., *The Intellectuals* (Glencoe, 111.: The Free Press, 1960), σ. 522.

28 Richard Neustadt, «Presidency at Mid-Century», *Law and Contemporary Problems* (φθινόπωρο 1956), σσ. 609–45· Townsend Hoopes, «The Persistence of Illusion: The Soviet Economic Drive and American National Interest», *Yale Review* (Μάρτιος 1960), σ. 336.

σχέδια για τη χρησιμοποίηση όλων των εθνικών δυνάμεων προς επίτευξη των κοινών στόχων… προσδίδει στην εθνική ζωή τον αληθινό σκοπό και την αξία της».[29]

Η στάση και τα κίνητρα της σύγχρονης διανοητικής σωματοφυλακής του Κράτους στον τομέα της εθνικής ασφάλειας περιγράφηκαν καυστικά από τον Marcus Raskin, ο οποίος ήταν στέλεχος του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας επί κυβέρνησης Kennedy. Αποκαλώντας τους «διανοουμένους των εκατομμυρίων νεκρών», ο Raskin γράφει ότι:

> *…η σημαντικότερη λειτουργία τους είναι να δικαιολογούν και να παρατείνουν την ύπαρξη των εργοδοτών τους… Για να δικαιολογήσουν τη συνεχιζόμενη μεγάλης κλίμακας παραγωγή αυτών των θερμοπυρηνικών βομβών και πυραύλων, οι στρατιωτικοί και βιομηχανικοί ηγέτες χρειάζονταν κάποιο είδος θεωρίας που να εκλογικεύει τη χρήση τους… Αυτό έγινε ιδιαίτερα επιτακτικό στα τέλη της δεκαετίας του 1950, όταν μέλη της κυβέρνησης Eisenhower που ενδιαφέρονταν για την περιστολή των δαπανών άρχισαν να αναρωτιούνται γιατί ξοδεύονταν τόσα χρήματα, σκέψη και πόροι για όπλα, αν η χρήση τους δεν μπορούσε να δικαιολογηθεί. Και έτσι άρχισε μια σειρά εκλογικεύσεων από τους «διανοουμένους της άμυνας», εντός και εκτός των πανεπιστημίων… Οι στρατιωτικές προμήθειες θα συνεχίσουν να ανθούν, και εκείνοι θα συνεχίσουν να αποδεικνύουν γιατί πρέπει να συμβαίνει αυτό. Από αυτή την άποψη, δεν διαφέρουν από τη μεγάλη πλειονότητα των σύγχρονων ειδικών που*

---

[29] Παρατίθεται στο Thomas Reeves και Karl Hess, *The End of the Draft* (New York: Vintage Books, 1970), σσ. 64–65.

αποδέχονται τις παραδοχές των οργανισμών που τους απασχολούν λόγω των ανταμοιβών σε χρήμα, εξουσία και κύρος… Έχουν αρκετή σύνεση ώστε να μην αμφισβητούν το δικαίωμα ύπαρξης των εργοδοτών τους.[30]

Αυτό δεν σημαίνει ότι όλοι οι διανοούμενοι παντού υπήρξαν «αυλικοί διανοούμενοι», υπηρέτες και ελάσσονες εταίροι της εξουσίας. Αυτή όμως ήταν η κυρίαρχη κατάσταση στην ιστορία των πολιτισμών —γενικά υπό τη μορφή ιερατείου—, όπως ακριβώς η κυρίαρχη πολιτική κατάσταση σε αυτούς τους πολιτισμούς ήταν η μία ή η άλλη μορφή δεσποτισμού. Υπήρξαν, ωστόσο, λαμπρές εξαιρέσεις, ιδίως στην ιστορία του δυτικού πολιτισμού, όπου οι διανοούμενοι υπήρξαν συχνά οξυδερκείς επικριτές και αντίπαλοι της κρατικής εξουσίας και χρησιμοποίησαν τα πνευματικά τους χαρίσματα για να διαμορφώσουν θεωρητικά συστήματα που μπορούσαν να αξιοποιηθούν στον αγώνα για την απελευθέρωση από αυτή την εξουσία. Πάντοτε, όμως, αυτοί οι διανοούμενοι μπορούσαν να αναδειχθούν σε σημαντική δύναμη μόνο όταν ήταν σε θέση να δρουν από μια ανεξάρτητη βάση ισχύος —μια ανεξάρτητη περιουσιακή βάση—, χωριστή από τον κρατικό μηχανισμό. Διότι όπου το Κράτος ελέγχει όλη την περιουσία, τον πλούτο και την απασχόληση, όλοι εξαρτώνται οικονομικά από αυτό και η εμφάνιση μιας τέτοιας ανεξάρτητης κριτικής γίνεται δύσκολη, αν όχι αδύνατη. Στη Δύση, με τις αποκεντρωμένες εστίες ισχύος, τις ανεξάρτητες πηγές ιδιοκτησίας και απασχόλησης και, συνεπώς, τις βάσεις από τις οποίες μπορούσε να ασκηθεί κριτική στο Κράτος, κατόρθωσε να ακμάσει ένα σώμα διανοουμένων επικριτών. Κατά τον Μεσαίωνα, η

---

[30] Marcus Raskin, «The Megadeath Intellectuals», *The New York Review of Books* (14 Νοεμβρίου 1963), σσ. 6–7. Βλ. επίσης Martin Nicolaus, «The Professor, the Policeman, and the Peasant», *Viet-Report* (Ιούνιος–Ιούλιος 1966), σσ. 15–19.

Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, η οποία ήταν τουλάχιστον διακριτή από το Κράτος, αν όχι ανεξάρτητη από αυτό, και οι νέες ελεύθερες πόλεις μπόρεσαν να λειτουργήσουν ως κέντρα διανοητικής αλλά και έμπρακτης αντιπολίτευσης. Στους μεταγενέστερους αιώνες, εκπαιδευτικοί, κληρικοί και συγγραφείς πολιτικών φυλλαδίων σε μια σχετικά ελεύθερη κοινωνία μπόρεσαν να χρησιμοποιήσουν την ανεξαρτησία τους από το Κράτος για να κινητοποιήσουν τον κόσμο υπέρ της περαιτέρω διεύρυνσης της ελευθερίας. Αντιθέτως, ένας από τους πρώτους λιμπερταριανούς φιλοσόφους, ο Lao-tse, ζώντας μέσα στον αρχαίο κινεζικό δεσποτισμό, δεν έβλεπε καμία ελπίδα επίτευξης της ελευθερίας σε εκείνη την ολοκληρωτική κοινωνία παρά μόνο συμβουλεύοντας την αποχή από τη δράση, μέχρι του σημείου της πλήρους αποχώρησης του ατόμου από την κοινωνική ζωή.

Με αποκεντρωμένη εξουσία, με μια Εκκλησία χωριστή από το Κράτος, με ακμάζουσες κωμοπόλεις και πόλεις που μπορούσαν να αναπτύσσονται έξω από τη φεουδαρχική δομή εξουσίας και με ελευθερία μέσα στην κοινωνία, η οικονομία μπόρεσε να αναπτυχθεί στη Δυτική Ευρώπη με τρόπο που ξεπέρασε όλους τους προηγούμενους πολιτισμούς. Επιπλέον, η γερμανική —και ιδίως η κελτική— φυλετική δομή που διαδέχθηκε τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία κατά την αποσύνθεσή της διέθετε ισχυρά λιμπερταριανά στοιχεία. Αντί για έναν πανίσχυρο κρατικό μηχανισμό που ασκούσε μονοπώλιο της βίας, οι διαφορές επιλύονταν με προσφυγή των αντιμαχόμενων μελών της φυλής στους πρεσβυτέρους της, σχετικά με τη φύση και την εφαρμογή του εθιμικού και κοινού δικαίου της φυλής. Ο «αρχηγός» ήταν γενικά απλώς ένας πολεμικός ηγέτης, ο οποίος καλούνταν να αναλάβει τον πολεμικό του ρόλο μόνο όταν διεξαγόταν πόλεμος με άλλες φυλές. Δεν υπήρχε μόνιμη πολεμική ή στρατιωτική γραφειοκρατία στις φυλές. Στη Δυτική Ευρώπη, όπως και σε πολλούς άλλους πολιτισμούς, το τυπικό πρότυπο προέλευσης του

Κράτους δεν ήταν ένα εθελοντικό «κοινωνικό συμβόλαιο», αλλά η κατάκτηση μιας φυλής από μια άλλη. Η αρχική ελευθερία της φυλής ή των αγροτών πέφτει έτσι θύμα των κατακτητών. Αρχικά, η κατακτήτρια φυλή σκότωνε και λεηλατούσε τα θύματά της και συνέχιζε τον δρόμο της. Κάποια στιγμή όμως οι κατακτητές αποφάσισαν ότι θα ήταν πιο κερδοφόρο να εγκατασταθούν ανάμεσα στους κατακτημένους αγρότες και να τους κυβερνούν και να τους λεηλατούν σε μόνιμη και συστηματική βάση. Ο περιοδικός φόρος υποτέλειας που αποσπούσαν από τους κατακτημένους υπηκόους κατέληξε να ονομάζεται «φορολογία». Και, με την ίδια γενικότητα, οι κατακτητές φύλαρχοι μοίραζαν τη γη των αγροτών στους διάφορους πολέμαρχους, οι οποίοι μπορούσαν έτσι να εγκατασταθούν και να εισπράττουν φεουδαρχική «πρόσοδο» από τους αγρότες. Οι αγρότες συχνά υποδουλώνονταν ή, ακριβέστερα, προσδένονταν ως δουλοπάροικοι στην ίδια τη γη, ώστε να παρέχουν μια διαρκή πηγή εκμεταλλεύσιμης εργασίας στους φεουδάρχες.[31]

Μπορούμε να σημειώσουμε μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα γέννησης ενός νεότερου Κράτους μέσω κατάκτησης. Το ένα ήταν η στρατιωτική κατάκτηση των Ινδιάνων αγροτών της Λατινικής Αμερικής από τους Ισπανούς. Οι κατακτητές Ισπανοί όχι μόνο εγκαθίδρυσαν ένα νέο Κράτος πάνω στους Ινδιάνους, αλλά η γη των αγροτών μοιράστηκε στους κατακτητές πολέμαρχους, οι οποίοι έκτοτε θα εισέπρατταν πρόσοδο από τους καλλιεργητές της γης. Ένα άλλο παράδειγμα ήταν η νέα πολιτική μορφή που επιβλήθηκε στους Σάξονες της Αγγλίας μετά την κατάκτησή τους από τους Νορμανδούς το 1066. Η γη της Αγγλίας

---

[31] Για την τυπική γένεση του Κράτους, βλ. Oppenheimer, ό.π., κεφάλαιο ΙΙ. Μολονότι μελετητές όπως ο Lowie και ο Wittfogel —ό.π., σσ. 324–25— αμφισβητούν τη θέση των Gumplowicz–Oppenheimer–Rustow ότι το Κράτος προήλθε πάντοτε από κατάκτηση, παραδέχονται ότι η κατάκτηση συχνά υπεισερχόταν στην υποτιθέμενη εσωτερική ανάπτυξη των Κρατών. Επιπλέον, υπάρχουν ενδείξεις ότι στον πρώτο μεγάλο πολιτισμό, τον σουμεριακό, υπήρχε μια ευημερούσα, ελεύθερη κοινωνία χωρίς Κράτος, μέχρις ότου η στρατιωτική άμυνα απέναντι στην κατάκτηση οδήγησε στην ανάπτυξη μιας μόνιμης στρατιωτικής και κρατικής γραφειοκρατίας. Πρβλ. Samual Noah Kramer, *The Sumerians* (Chicago: University of Chicago Press, 1963), σ. 73 κ.ε.

μοιράστηκε στους Νορμανδούς πολεμικούς άρχοντες, οι οποίοι συγκρότησαν έτσι έναν κρατικό και φεουδαρχικό γαιοκτητικό μηχανισμό κυριαρχίας πάνω στον υποταγμένο πληθυσμό. Για τον λιμπερταριανό, το πιο ενδιαφέρον και ασφαλώς το πιο οδυνηρό παράδειγμα δημιουργίας Κράτους μέσω κατάκτησης ήταν η καταστροφή της λιμπερταριανής κοινωνίας της παλαιάς Ιρλανδίας από την Αγγλία τον δέκατο έβδομο αιώνα· μια κατάκτηση που εγκαθίδρυσε ένα αυτοκρατορικό Κράτος και εκδίωξε πολυάριθμους Ιρλανδούς από την αγαπημένη τους γη. Η λιμπερταριανή κοινωνία της Ιρλανδίας, η οποία διήρκεσε χίλια χρόνια — και θα περιγραφεί εκτενέστερα παρακάτω—, μπόρεσε να αντισταθεί στην αγγλική κατάκτηση επί εκατοντάδες χρόνια ακριβώς επειδή δεν υπήρχε Κράτος που θα μπορούσε να κατακτηθεί εύκολα και κατόπιν να χρησιμοποιηθεί από τους κατακτητές για τη διακυβέρνηση του γηγενούς πληθυσμού.

Ενώ όμως σε ολόκληρη τη δυτική ιστορία οι διανοούμενοι διατύπωναν θεωρίες σχεδιασμένες για να αναχαιτίζουν και να περιορίζουν την κρατική εξουσία, κάθε Κράτος μπόρεσε να χρησιμοποιήσει τους δικούς του διανοουμένους για να μεταστρέψει αυτές τις ιδέες σε περαιτέρω νομιμοποιήσεις της διεύρυνσης της ισχύος του. Έτσι, αρχικά στη Δυτική Ευρώπη, η έννοια του «θείου δικαιώματος των βασιλέων» ήταν ένα δόγμα που προωθούσε η Εκκλησία για να περιορίσει την κρατική εξουσία. Η ιδέα ήταν ότι ο βασιλιάς δεν μπορούσε απλώς να επιβάλλει την αυθαίρετη βούλησή του. Οι επιταγές του περιορίζονταν από την υποχρέωση συμμόρφωσης προς τον θείο νόμο. Καθώς όμως η απόλυτη μοναρχία ενισχυόταν, οι βασιλείς μπόρεσαν να μεταστρέψουν την έννοια στην ιδέα ότι ο Θεός έθετε τη σφραγίδα της έγκρισής του σε κάθε βασιλική πράξη· ότι ο βασιλιάς κυβερνούσε «ελέω Θεού».

Ομοίως, η έννοια της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας ξεκίνησε ως λαϊκός φραγμός στην απόλυτη κυριαρχία του μονάρχη. Ο βασιλιάς περιοριζόταν από την εξουσία του κοινοβουλίου να του παραχωρεί φορολογικά έσοδα. Σταδιακά, όμως, καθώς το κοινοβούλιο εκτόπιζε τον βασιλιά από την κορυφή του Κράτους, το ίδιο έγινε ο ανεξέλεγκτος φορέας της κρατικής κυριαρχίας. Στις αρχές του δέκατου ένατου αιώνα, οι Άγγλοι ωφελιμιστές, οι οποίοι υποστήριζαν τη διεύρυνση της ατομικής ελευθερίας στο όνομα της κοινωνικής ωφέλειας και της γενικής ευημερίας, έμελλε να δουν αυτές τις έννοιες να μετατρέπονται σε νομιμοποιήσεις της επέκτασης της κρατικής εξουσίας.

Όπως γράφει ο De Jouvenel:

> *Πολλοί συγγραφείς θεωριών περί κυριαρχίας επεξεργάστηκαν το ένα ή το άλλο από αυτά τα περιοριστικά μέσα. Στο τέλος όμως κάθε τέτοια θεωρία, αργά ή γρήγορα, έχασε τον αρχικό της σκοπό και κατέληξε να λειτουργεί απλώς ως εφαλτήριο για την Εξουσία, παρέχοντάς της την ισχυρή συνδρομή ενός αόρατου κυριάρχου με τον οποίο, με τον καιρό, μπορούσε να ταυτιστεί επιτυχώς.*[32]

Ασφαλώς, η πιο φιλόδοξη απόπειρα στην ιστορία να επιβληθούν όρια στο Κράτος ήταν η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων και τα άλλα περιοριστικά μέρη του Συντάγματος των Ηνωμένων Πολιτειών. Εδώ, οι γραπτοί περιορισμοί της κυβέρνησης έγιναν θεμελιώδης νόμος, προς ερμηνεία από μια δικαστική εξουσία υποτίθεται ανεξάρτητη από τους άλλους κλάδους της κυβέρνησης. Όλοι οι Αμερικανοί γνωρίζουν τη διαδικασία με την οποία επαληθεύθηκε η προφητική ανάλυση του John

---

[32] De Jouvenel, ό.π., σ. 27.

C. Calhoun· η ίδια η μονοπωλιακή δικαστική εξουσία του Κράτους διεύρυνε αδυσώπητα την ερμηνεία των κρατικών εξουσιών κατά τον τελευταίο ενάμιση αιώνα. Ελάχιστοι όμως υπήρξαν τόσο οξυδερκείς όσο ο Αμερικανός προοδευτικός καθηγητής Charles Black —ο οποίος χαιρετίζει αυτή τη διαδικασία— ώστε να διακρίνουν ότι το Κράτος μπόρεσε να μετατρέψει τον ίδιο τον δικαστικό έλεγχο συνταγματικότητας από μέσο περιορισμού σε ισχυρό εργαλείο εξασφάλισης νομιμοποίησης των πράξεών του στη συνείδηση του κοινού. Αν μια δικαστική απόφαση περί «αντισυνταγματικότητας» αποτελεί ισχυρό φραγμό στην κυβερνητική εξουσία, τότε και μια απόφαση περί «συνταγματικότητας» αποτελεί εξίσου ισχυρό όπλο για την καλλιέργεια της λαϊκής αποδοχής μιας ολοένα μεγαλύτερης κυβερνητικής εξουσίας.

Ο καθηγητής Black αρχίζει την ανάλυσή του επισημαίνοντας την κρίσιμη αναγκαιότητα της «νομιμοποίησης» για την επιβίωση κάθε κυβέρνησης· δηλαδή, της βασικής αποδοχής της κυβέρνησης και των πράξεών της από την πλειονότητα. Η αποδοχή της νομιμοποίησης, όμως, γίνεται πραγματικό πρόβλημα σε μια χώρα όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, όπου «ουσιαστικοί περιορισμοί είναι ενσωματωμένοι στη θεωρία πάνω στην οποία στηρίζεται η κυβέρνηση». Εκείνο που χρειάζεται, προσθέτει ο Black, είναι μια μέθοδος μέσω της οποίας η κυβέρνηση μπορεί να διαβεβαιώνει τον λαό ότι οι διευρυνόμενες εξουσίες της είναι πράγματι «συνταγματικές». Και αυτή, καταλήγει, υπήρξε η κύρια ιστορική λειτουργία του δικαστικού ελέγχου συνταγματικότητας. Ας αφήσουμε τον Black να διευκρινίσει το πρόβλημα:

> *Ο ύψιστος κίνδυνος για την κυβέρνηση είναι η δυσαρέσκεια και ένα αίσθημα αγανάκτησης που εξαπλώνεται ευρέως στον πληθυσμό,*

καθώς και η απώλεια του ηθικού κύρους της κυβέρνησης ως τέτοιας, όσο καιρό κι αν αυτή μπορεί να στηρίζεται στη βία, στην αδράνεια ή στην έλλειψη μιας ελκυστικής και άμεσα διαθέσιμης εναλλακτικής λύσης. Σχεδόν κάθε άνθρωπος που ζει υπό μια κυβέρνηση περιορισμένων εξουσιών θα υποστεί αργά ή γρήγορα κάποια κυβερνητική ενέργεια την οποία, κατά την προσωπική του κρίση, θεωρεί ότι υπερβαίνει την κυβερνητική εξουσία ή ότι απαγορεύεται ρητά στην κυβέρνηση. Ένας άνθρωπος επιστρατεύεται, μολονότι δεν βρίσκει τίποτε στο Σύνταγμα σχετικά με την επιστράτευσή του… Σε έναν γεωργό υποδεικνύεται πόσο σιτάρι μπορεί να καλλιεργήσει· ο ίδιος πιστεύει, και διαπιστώνει ότι ορισμένοι αξιοσέβαστοι νομικοί συμφωνούν μαζί του, ότι η κυβέρνηση δεν έχει περισσότερο δικαίωμα να του λέει πόσο σιτάρι μπορεί να καλλιεργεί απ' όσο έχει να λέει στην κόρη του ποιον μπορεί να παντρευτεί. Ένας άνθρωπος πηγαίνει σε ομοσπονδιακή φυλακή επειδή λέει όσα θέλει, και βηματίζει στο κελί του απαγγέλλοντας… «Το Κογκρέσο δεν θα θεσπίζει νόμους που περιορίζουν την ελευθερία του λόγου»… Σε έναν επιχειρηματία υποδεικνύεται ποια τιμή μπορεί και οφείλει να ζητά για το βουτυρόγαλα.

Ο κίνδυνος είναι αρκετά πραγματικός: καθένας από αυτούς τους ανθρώπους —και ποιος δεν συγκαταλέγεται ανάμεσά τους; — μπορεί να αντιπαραβάλει την έννοια του περιορισμού της κυβερνητικής εξουσίας με την πραγματικότητα, όπως ο ίδιος τη βλέπει, της κατάφωρης υπέρβασης των πραγματικών ορίων και να συναγάγει το προφανές συμπέρασμα για τη νομιμοποίηση της

κυβέρνησής του.[33]

Αυτός ο κίνδυνος αποτρέπεται, προσθέτει ο Black, με την προβολή από το Κράτος του δόγματος ότι ένας συγκεκριμένος φορέας πρέπει να έχει την τελική αρμοδιότητα απόφασης για τη συνταγματικότητα και ότι ο φορέας αυτός πρέπει να αποτελεί μέρος της ίδιας της ομοσπονδιακής κυβέρνησης. Διότι, ενώ η φαινομενική ανεξαρτησία της ομοσπονδιακής δικαστικής εξουσίας έπαιξε ζωτικό ρόλο στο να καταστούν οι πράξεις της σχεδόν Ιερά Γραφή για το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, είναι επίσης αλήθεια ότι η δικαστική εξουσία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του κυβερνητικού μηχανισμού και διορίζεται από την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία. Ο καθηγητής Black παραδέχεται ότι η κυβέρνηση έχει έτσι καταστήσει τον εαυτό της δικαστή στην ίδια της την υπόθεση και έχει παραβιάσει μια βασική δικαιική αρχή για την έκδοση οποιασδήποτε δίκαιης απόφασης. Ο Black, όμως, αντιμετωπίζει με αξιοσημείωτη ανεμελιά αυτή τη θεμελιώδη παραβίαση: «Η ύστατη εξουσία του Κράτους… πρέπει να σταματά εκεί όπου τη σταματά ο νόμος. Και ποιος θα θέσει το όριο, και ποιος θα επιβάλει την ανακοπή απέναντι στην ισχυρότερη εξουσία; Μα το ίδιο το Κράτος, φυσικά, μέσω των δικαστών και των νόμων του. Ποιος ελέγχει τους σώφρονες; Ποιος διδάσκει τους σοφούς;…»[34] Έτσι, ο Black παραδέχεται ότι, όταν έχουμε Κράτος, παραδίδουμε όλα τα όπλα και τα μέσα καταναγκασμού μας στον κρατικό μηχανισμό, μεταβιβάζουμε όλες τις εξουσίες τελικής απόφασης σε αυτή τη θεοποιημένη ομάδα και κατόπιν οφείλουμε να καθίσουμε φρόνιμα και ήσυχα, περιμένοντας τον αδιάκοπο χείμαρρο

---

33 Charles L. Black, Jr., *The People and the Court* (New York: Macmillan, 1960), σσ. 42–43.

34 Στο ίδιο, σσ. 32–33.

δικαιοσύνης που θα αναβλύζει από αυτούς τους θεσμούς — μολονότι ουσιαστικά δικάζουν τη δική τους υπόθεση. Ο Black δεν βλέπει καμία νοητή εναλλακτική σε αυτό το καταναγκαστικό μονοπώλιο των δικαστικών αποφάσεων που επιβάλλεται από το Κράτος· ακριβώς εδώ όμως το νέο μας κίνημα αμφισβητεί αυτή τη συμβατική αντίληψη και υποστηρίζει ότι υπάρχει βιώσιμη εναλλακτική: ο λιμπερταριανισμός.

Μη βλέποντας μια τέτοια εναλλακτική, ο καθηγητής Black καταφεύγει στον μυστικισμό για να υπερασπιστεί το Κράτος, διότι, σε τελευταία ανάλυση, θεωρεί την επίτευξη δικαιοσύνης και νομιμοποίησης μέσω της αέναης εκδίκασης της ίδιας του της υπόθεσης από το Κράτος «κάτι σαν θαύμα». Με αυτόν τον τρόπο, ο προοδευτικός Black συναντά τον συντηρητικό Burnham στην προσφυγή στο θαυματουργό, παραδεχόμενος έτσι ότι δεν υπάρχει ικανοποιητικό ορθολογικό επιχείρημα υπέρ του Κράτους.[35]

Εφαρμόζοντας τη ρεαλιστική του αντίληψη για το Ανώτατο Δικαστήριο στην περίφημη σύγκρουση μεταξύ του Δικαστηρίου και του New Deal τη δεκαετία του 1930, ο καθηγητής Black επιπλήττει τους προοδευτικούς συναδέλφους του για τη μυωπία με την οποία καταδίκαζαν τη δικαστική κωλυσιεργία:

> *…η καθιερωμένη εκδοχή της ιστορίας του New Deal και του Δικαστηρίου, αν και ακριβής με τον τρόπο της, μετατοπίζει την έμφαση… Επικεντρώνεται στις δυσκολίες· σχεδόν ξεχνά πώς κατέληξε ολόκληρη η υπόθεση. Το τελικό αποτέλεσμα ήταν —*

---

35 Σε αντίθεση με τον εφησυχασμό του Black βρισκόταν η οξεία κριτική του Συντάγματος και των εξουσιών του Ανώτατου Δικαστηρίου από τον πολιτικό επιστήμονα J. Allen Smith. Ο Smith έγραφε ότι «Είναι σαφές ότι η κοινή λογική απαιτούσε κανένα όργανο της κυβέρνησης να μην μπορεί να καθορίζει τις ίδιες του τις εξουσίες». J. Allen Smith, *The Growth and Decadence of Constitutional Government* (New York: Henry Holt and Co., 1930), σ. 87. Είναι σαφές ότι η κοινή λογική και τα «θαύματα» υπαγορεύουν πολύ διαφορετικές αντιλήψεις για την κυβέρνηση.

και αυτό θέλω να τονίσω— ότι, έπειτα από περίπου είκοσι τέσσερις μήνες αντίστασης… το Ανώτατο Δικαστήριο, χωρίς ούτε μία αλλαγή στον νόμο που καθόριζε τη σύνθεσή του ή, πράγματι, στην ίδια τη στελέχωσή του, έθεσε τη θετική σφραγίδα της νομιμοποίησης στο New Deal και σε ολόκληρη τη νέα αντίληψη περί διακυβέρνησης στην Αμερική. Η έμφαση ανήκει στον συγγραφέα.[36]

Με αυτόν τον τρόπο, το Ανώτατο Δικαστήριο μπόρεσε να αποστομώσει το μεγάλο σώμα Αμερικανών που είχαν ισχυρές συνταγματικές αντιρρήσεις ως προς τις διευρυμένες εξουσίες του New Deal:

Φυσικά, δεν ικανοποιήθηκαν όλοι. Ο Bonnie Prince Charlie του συνταγματικά επιβεβλημένου laissez-faire εξακολουθεί να συγκινεί τις καρδιές λίγων ζηλωτών στα Υψίπεδα της οργισμένης αποκοπής από την πραγματικότητα. Δεν υπάρχει όμως πλέον καμία σημαντική ή επικίνδυνη δημόσια αμφιβολία για τη συνταγματική εξουσία του Κογκρέσου να χειρίζεται την εθνική οικονομία όπως τη χειρίζεται… Δεν είχαμε άλλο μέσο, πέρα από το Ανώτατο Δικαστήριο, για να προσδώσουμε νομιμοποίηση στο New Deal.[37]

Έτσι, ακόμη και στις Ηνωμένες Πολιτείες, μοναδική περίπτωση διακυβέρνησης με σύνταγμα του οποίου τουλάχιστον ορισμένα μέρη

---

[36] Στο ίδιο, σ. 64.

[37] Στο ίδιο, σ. 65.

προορίζονταν να επιβάλουν αυστηρά και επίσημα όρια στις πράξεις της κυβέρνησης, ακόμη και εδώ το Σύνταγμα αποδείχθηκε όργανο επικύρωσης της επέκτασης της κρατικής εξουσίας και όχι το αντίθετο. Όπως διέκρινε ο Calhoun, κάθε γραπτός περιορισμός που αφήνει στην κυβέρνηση την ερμηνεία των ίδιων της των εξουσιών είναι βέβαιο ότι θα ερμηνευθεί ως νομιμοποίηση της διεύρυνσης και όχι της δέσμευσής τους. Με μια βαθιά έννοια, η ιδέα να δεσμευτεί η εξουσία με τις αλυσίδες ενός γραπτού συντάγματος αποδείχθηκε ευγενές πείραμα που απέτυχε. Η ιδέα μιας αυστηρά περιορισμένης κυβέρνησης αποδείχθηκε ουτοπική· πρέπει να βρεθούν άλλα, ριζοσπαστικότερα μέσα για την αποτροπή της επέκτασης του επιθετικού Κράτους. Το λιμπερταριανό σύστημα θα αντιμετώπιζε αυτό το πρόβλημα απορρίπτοντας ολόκληρη την ιδέα να δημιουργηθεί πρώτα μια κυβέρνηση —ένας θεσμός με καταναγκαστικό μονοπώλιο της βίας σε μια δεδομένη επικράτεια— και κατόπιν να ελπίζουμε ότι θα βρούμε τρόπους να την εμποδίσουμε να επεκταθεί. Η λιμπερταριανή εναλλακτική είναι να μη δημιουργηθεί εξαρχής μια τέτοια μονοπωλιακή κυβέρνηση.

Θα διερευνήσουμε ολόκληρη την έννοια μιας κοινωνίας χωρίς Κράτος, μιας κοινωνίας χωρίς τυπικά συγκροτημένη κυβέρνηση, σε μεταγενέστερα κεφάλαια. Μια διδακτική άσκηση, όμως, είναι να προσπαθήσουμε να εγκαταλείψουμε τους συνήθεις τρόπους με τους οποίους βλέπουμε τα πράγματα και να εξετάσουμε το επιχείρημα υπέρ του Κράτους εξαρχής. Ας επιχειρήσουμε να παραμερίσουμε το γεγονός ότι, από όσο μπορούμε να θυμηθούμε, το Κράτος μονοπωλεί τις αστυνομικές και δικαστικές υπηρεσίες στην κοινωνία. Ας υποθέσουμε ότι όλοι ξεκινούσαμε εντελώς από το μηδέν και ότι εκατομμύρια από εμάς είχαμε μεταφερθεί στη γη από κάποιον άλλο πλανήτη, πλήρως ανεπτυγμένοι και ενήλικοι. Αρχίζει μια συζήτηση για το πώς θα παρέχεται η προστασία — οι αστυνομικές και δικαστικές υπηρεσίες.

Κάποιος λέει: «Ας δώσουμε όλοι όλα μας τα όπλα στον Joe Jones εκεί πέρα και στους συγγενείς του. Και ας αφήσουμε τον Jones και την οικογένειά του να αποφασίζουν για όλες τις διαφορές μεταξύ μας. Με αυτόν τον τρόπο, οι Jones θα μπορούν να μας προστατεύουν όλους από οποιαδήποτε επίθεση ή απάτη διαπράξει κάποιος άλλος. Με όλη την εξουσία και όλη τη δυνατότητα λήψης τελικών αποφάσεων για τις διαφορές στα χέρια του Jones, θα είμαστε όλοι προστατευμένοι ο ένας από τον άλλον. Και κατόπιν ας επιτρέψουμε στους Jones να αποκτούν το εισόδημά τους από αυτή τη σπουδαία υπηρεσία χρησιμοποιώντας τα όπλα τους και αποσπώντας διά του καταναγκασμού όσα έσοδα επιθυμούν». Ασφαλώς, σε μια τέτοια κατάσταση κανείς δεν θα αντιμετώπιζε αυτή την πρόταση παρά μόνο με χλευασμό. Διότι θα ήταν απολύτως προφανές ότι, σε αυτή την περίπτωση, κανένας από εμάς δεν θα είχε τρόπο να προστατευθεί από τις επιθέσεις ή τις αρπαγές των ίδιων των Jones. Κανείς τότε δεν θα ήταν τόσο ανόητος ώστε να απαντήσει στο πανάρχαιο και εξαιρετικά οξυδερκές ερώτημα «Ποιος θα φυλάει τους φύλακες;» με το ανέμελο «Ποιος ελέγχει τους σώφρονες;» του καθηγητή Black. Μόνο επειδή έχουμε συνηθίσει επί χιλιάδες χρόνια στην ύπαρξη του Κράτους δίνουμε σήμερα ακριβώς αυτού του είδους την παράλογη απάντηση στο πρόβλημα της κοινωνικής προστασίας και άμυνας.

Και, φυσικά, το Κράτος δεν ξεκίνησε ποτέ πραγματικά από ένα τέτοιο «κοινωνικό συμβόλαιο». Όπως επισήμανε ο Oppenheimer, το Κράτος γενικά προήλθε από τη βία και την κατάκτηση· ακόμη κι αν κατά καιρούς αναδύθηκε από εσωτερικές διαδικασίες, ασφαλώς δεν προήλθε ποτέ από γενική συναίνεση ή σύμβαση.

Το λιμπερταριανό δόγμα μπορεί πλέον να συνοψιστεί ως εξής: (1) το απόλυτο δικαίωμα κάθε ανθρώπου στην κυριότητα επί του ίδιου του

σώματός του· (2) το εξίσου απόλυτο δικαίωμα να είναι κύριος και, συνεπώς, να ελέγχει τους υλικούς πόρους που έχει βρει και μετασχηματίσει· και (3) επομένως, το απόλυτο δικαίωμα να ανταλλάσσει ή να παραχωρεί την κυριότητα αυτών των πόρων σε οποιονδήποτε είναι πρόθυμος να τους ανταλλάξει ή να τους δεχθεί. Όπως είδαμε, καθένα από αυτά τα βήματα αφορά ιδιοκτησιακά δικαιώματα· ακόμη όμως κι αν ονομάσουμε τα δικαιώματα του πρώτου βήματος «προσωπικά», θα δούμε ότι τα ζητήματα της «προσωπικής ελευθερίας» εμπλέκουν αξεδιάλυτα τα δικαιώματα επί της υλικής ιδιοκτησίας ή της ελεύθερης ανταλλαγής. Ή, συνοπτικά, τα δικαιώματα της προσωπικής ελευθερίας και της «ελευθερίας του επιχειρείν» είναι σχεδόν πάντοτε αλληλένδετα και δεν μπορούν πραγματικά να διαχωριστούν.

Είδαμε ότι η άσκηση της προσωπικής «ελευθερίας του λόγου», για παράδειγμα, συνεπάγεται σχεδόν πάντοτε την άσκηση «οικονομικής ελευθερίας» — δηλαδή, της ελευθερίας να κατέχει και να ανταλλάσσει κανείς υλική περιουσία. Η διοργάνωση μιας συγκέντρωσης για την άσκηση της ελευθερίας του λόγου συνεπάγεται τη μίσθωση μιας αίθουσας, τη μετάβαση σε αυτήν μέσω δρόμων, τη χρήση κάποιου μεταφορικού μέσου κ.λπ. Η στενά συνδεδεμένη «ελευθερία του Τύπου» συνεπάγεται ακόμη πιο προφανώς το κόστος της εκτύπωσης και της χρήσης τυπογραφικού πιεστηρίου, την πώληση φυλλαδίων σε πρόθυμους αγοραστές — εν ολίγοις, όλα τα συστατικά της «οικονομικής ελευθερίας». Επιπλέον, το παράδειγμά μας με την κραυγή «φωτιά» σε ένα κατάμεστο θέατρο μας παρέχει σαφή κατευθυντήρια γραμμή για να αποφασίζουμε ποιανού τα δικαιώματα πρέπει να υπερασπιστούμε σε κάθε δεδομένη κατάσταση — μια κατευθυντήρια γραμμή που προκύπτει από το κριτήριό μας: τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα.

Κεφάλαιο 4: Τα Προβλήματα

Ας εξετάσουμε συνοπτικά τους κυριότερους προβληματικούς τομείς της κοινωνίας μας και ας δούμε αν μπορούμε να εντοπίσουμε κάποιο «κοινό νήμα» που τους διατρέχει όλους.

Υψηλοί φόροι. Οι υψηλοί και αυξανόμενοι φόροι έχουν παραλύσει σχεδόν τους πάντες και παρεμποδίζουν την παραγωγικότητα, τα κίνητρα και την αποταμίευση, καθώς και την ελεύθερη ενεργητικότητα των ανθρώπων. Σε ομοσπονδιακό επίπεδο, η αντίδραση στο βάρος των φόρων εισοδήματος εντείνεται, ενώ ανθεί ένα κίνημα φορολογικής αντίστασης, με δικές του οργανώσεις και περιοδικά, το οποίο αρνείται να πληρώσει έναν φόρο που θεωρεί αρπακτικό και αντισυνταγματικό. Σε πολιτειακό και τοπικό επίπεδο, διογκώνεται το ρεύμα εναντίωσης στους καταπιεστικούς φόρους ακίνητης περιουσίας. Έτσι, ένας πρωτοφανής αριθμός 1,2 εκατομμυρίων ψηφοφόρων της Καλιφόρνιας υπέγραφε την αίτηση για την υποβολή της πρωτοβουλίας Jarvis–Gann στην

ψηφοφορία του 1978· μια πρόταση που θα μείωνε δραστικά και μόνιμα τους φόρους ακίνητης περιουσίας κατά τα δύο τρίτα, περιορίζοντας τον συντελεστή στο ένα τοις εκατό, και θα έθετε ανώτατα όρια στη φορολογητέα αξία των ακινήτων. Επιπλέον, η πρωτοβουλία Jarvis–Gann διασφαλίζει αυτό το πάγωμα απαιτώντας την έγκριση των δύο τρίτων όλων των εγγεγραμμένων ψηφοφόρων της πολιτείας της Καλιφόρνιας για την αύξηση των φόρων ακίνητης περιουσίας πέρα από το ανώτατο όριο του ενός τοις εκατό. Και, για να διασφαλιστεί ότι η πολιτεία δεν θα τους αντικαταστήσει απλώς με κάποιον άλλο φόρο, η πρωτοβουλία απαιτεί επίσης πλειοψηφία δύο τρίτων στο πολιτειακό νομοθετικό σώμα για την αύξηση οποιουδήποτε άλλου φόρου στην πολιτεία.

Επιπλέον, το φθινόπωρο του 1977, πολλές δεκάδες χιλιάδες ιδιοκτήτες κατοικιών στην κομητεία Κουκ του Ιλινόι συμμετείχαν σε φορολογική απεργία εναντίον του φόρου ακίνητης περιουσίας, ο οποίος είχε αυξηθεί δραματικά λόγω των υψηλότερων εκτιμήσεων της φορολογητέας αξίας.

Δεν χρειάζεται σχεδόν να τονιστεί ότι η φορολόγηση, είτε του εισοδήματος είτε της περιουσίας είτε οτιδήποτε άλλου, αποτελεί αποκλειστικό μονοπώλιο της κυβέρνησης. Κανένα άλλο άτομο ή οργάνωση δεν απολαμβάνει το προνόμιο της φορολόγησης, της απόκτησης δηλαδή του εισοδήματός του διά του καταναγκασμού.

Δημοσιονομική κρίση των πόλεων. Σε ολόκληρη τη χώρα, οι πολιτείες και οι τοπικές αρχές δυσκολεύονται να εξοφλήσουν τους οφειλόμενους τόκους και το κεφάλαιο του διογκωμένου δημόσιου χρέους τους. Ο δήμος της Νέας Υόρκης έχει ήδη πρωτοστατήσει στη μερική αθέτηση των συμβατικών του υποχρεώσεων. Η δημοσιονομική κρίση των πόλεων οφείλεται απλώς στο ότι οι δημοτικές αρχές δαπανούν υπερβολικά πολλά, περισσότερα ακόμη και από τους υψηλούς φόρους

που μας αποσπούν. Και πάλι, το πόσα δαπανούν οι δημοτικές ή πολιτειακές κυβερνήσεις εξαρτάται από τις ίδιες· για άλλη μια φορά, υπεύθυνη είναι η κυβέρνηση.

Το Βιετνάμ και άλλες επεμβάσεις στο εξωτερικό. Ο πόλεμος στο Βιετνάμ υπήρξε ολοκληρωτική καταστροφή για την αμερικανική εξωτερική πολιτική· αφού δολοφονήθηκαν αμέτρητοι άνθρωποι και ερημώθηκε η χώρα, με τεράστιο κόστος σε πόρους, η υποστηριζόμενη από την Αμερική κυβέρνηση τελικά κατέρρευσε στις αρχές του 1975. Η καταστροφή του πολέμου του Βιετνάμ έθεσε δικαιολογημένα υπό σοβαρή αμφισβήτηση την υπόλοιπη παρεμβατική εξωτερική πολιτική της Αμερικής και συνέβαλε στην απόφαση του Κογκρέσου να ανακόψει την αμερικανική στρατιωτική επέμβαση στο φιάσκο της Αγκόλας. Η εξωτερική πολιτική, φυσικά, αποτελεί επίσης αποκλειστικό μονοπώλιο της ομοσπονδιακής κυβέρνησης. Ο πόλεμος διεξήχθη από τις ένοπλες δυνάμεις μας, οι οποίες, και πάλι, αποτελούν καταναγκαστικά επιβαλλόμενο μονοπώλιο της ίδιας ομοσπονδιακής κυβέρνησης. Συνεπώς, η κυβέρνηση είναι εξ ολοκλήρου υπεύθυνη για ολόκληρο το πρόβλημα του πολέμου και της εξωτερικής πολιτικής, τόσο στο σύνολό του όσο και σε κάθε επιμέρους πτυχή του.

Εγκληματικότητα στους δρόμους. Σκεφτείτε το εξής: η συγκεκριμένη εγκληματικότητα εκδηλώνεται, εξ ορισμού, στους δρόμους. Οι δρόμοι ανήκουν σχεδόν παντού στην κυβέρνηση, η οποία έτσι έχει ουσιαστικό μονοπώλιο στην ιδιοκτησία τους. Η αστυνομία, που υποτίθεται ότι μας προστατεύει από αυτή την εγκληματικότητα, αποτελεί καταναγκαστικά επιβαλλόμενο μονοπώλιο της κυβέρνησης. Και τα δικαστήρια, των οποίων έργο είναι η καταδίκη και η τιμωρία των εγκληματιών, αποτελούν επίσης καταναγκαστικό μονοπώλιο της κυβέρνησης. Επομένως, η κυβέρνηση έχει την ευθύνη κάθε επιμέρους

πτυχής του προβλήματος της εγκληματικότητας στους δρόμους. Η αποτυχία εδώ, όπως και η αποτυχία στο Βιετνάμ, πρέπει να αποδοθεί αποκλειστικά στην κυβέρνηση.

Κυκλοφοριακή συμφόρηση. Και πάλι, αυτή εμφανίζεται αποκλειστικά σε οδούς και δρόμους κρατικής ιδιοκτησίας.

Το στρατιωτικοβιομηχανικό σύμπλεγμα. Αυτό το σύμπλεγμα είναι εξ ολοκλήρου δημιούργημα της ομοσπονδιακής κυβέρνησης. Η κυβέρνηση είναι εκείνη που αποφασίζει να δαπανήσει αμέτρητα δισεκατομμύρια για οπλισμό υπερπολλαπλάσιας καταστροφικής ισχύος από την αναγκαία· η κυβέρνηση αναθέτει τις συμβάσεις· η κυβέρνηση επιδοτεί την αναποτελεσματικότητα μέσω εγγυήσεων κάλυψης του κόστους με πρόσθετο κέρδος· η κυβέρνηση κατασκευάζει εργοστάσια και τα εκμισθώνει ή τα παραχωρεί δωρεάν στους αναδόχους. Φυσικά, οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις ασκούν πιέσεις για αυτά τα προνόμια· μόνο μέσω της κυβέρνησης, όμως, μπορεί να υπάρξει ο μηχανισμός που εξασφαλίζει αυτά τα προνόμια και αυτή τη σπάταλη κακή κατανομή των πόρων.

Μεταφορές. Η κρίση των μεταφορών περιλαμβάνει όχι μόνο τους συμφορημένους δρόμους, αλλά και τους παρακμάζοντες σιδηροδρόμους, τις υπερτιμημένες αεροπορικές μεταφορές, τη συμφόρηση των αεροδρομίων στις ώρες αιχμής και τα δίκτυα μετρό —όπως της Νέας Υόρκης— που εμφανίζουν ελλείμματα και οδεύουν ολοφάνερα προς την κατάρρευση. Και όμως: οι σιδηρόδρομοι αναπτύχθηκαν υπερβολικά λόγω εκτεταμένων κυβερνητικών επιδοτήσεων —ομοσπονδιακών, πολιτειακών και τοπικών— κατά τον δέκατο ένατο αιώνα και αποτελούν τον κλάδο που υπάγεται στους εντονότερους ρυθμιστικούς περιορισμούς επί το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στην αμερικανική ιστορία. Οι αεροπορικές εταιρείες οργανώνονται σε καρτέλ μέσω των ρυθμίσεων

του Συμβουλίου Πολιτικής Αεροναυτικής και επιδοτούνται μέσω αυτών των ρυθμίσεων, των συμβάσεων μεταφοράς ταχυδρομείου και της σχεδόν δωρεάν χρήσης αεροδρομίων. Όλα τα αεροδρόμια που εξυπηρετούν εμπορικές αερογραμμές ανήκουν σε κυβερνητικούς φορείς, κυρίως τοπικούς. Το μετρό της Νέας Υόρκης ανήκει εδώ και δεκαετίες στις δημόσιες αρχές.

Ρύπανση των ποταμών. Οι ποταμοί είναι, στην πράξη, αδέσποτοι· δηλαδή, έχουν διατηρηθεί ως «δημόσια κτήση» υπό κυβερνητική ιδιοκτησία. Επιπλέον, μακράν οι μεγαλύτεροι υπαίτιοι της ρύπανσης των υδάτων είναι τα δημοτικά συστήματα διάθεσης λυμάτων. Και πάλι: η κυβέρνηση είναι ταυτόχρονα ο μεγαλύτερος ρυπαντής και ο αμελής «ιδιοκτήτης» του πόρου.

Λειψυδρία. Οι ελλείψεις νερού είναι χρόνιες σε ορισμένες περιοχές της χώρας και διαλείπουσες σε άλλες, όπως στη Νέα Υόρκη. Ωστόσο, η κυβέρνηση (1) μέσω της κυριότητάς της επί της δημόσιας κτήσης κατέχει τους ποταμούς από τους οποίους προέρχεται μεγάλο μέρος του νερού και (2) ως ουσιαστικά ο μοναδικός εμπορικός προμηθευτής νερού κατέχει τους ταμιευτήρες και τους αγωγούς ύδρευσης.

Ατμοσφαιρική ρύπανση. Και πάλι, η κυβέρνηση, ως ιδιοκτήτης της δημόσιας κτήσης, «κατέχει» τον αέρα. Επιπλέον, τα δικαστήρια, τα οποία ανήκουν αποκλειστικά στην κυβέρνηση, είναι εκείνα που, στο πλαίσιο μιας σκόπιμης πολιτικής, επί γενιές παρέλειπαν να προστατεύσουν τα δικαιώματα κυριότητάς μας επί του σώματός μας και των οπωρώνων μας από τη ρύπανση που προκαλεί η βιομηχανία. Επιπλέον, μεγάλο μέρος της άμεσης ρύπανσης προέρχεται από κρατικά εργοστάσια.

Ελλείψεις ενέργειας και διακοπές ηλεκτροδότησης. Σε ολόκληρη τη χώρα, οι πολιτειακές και τοπικές κυβερνήσεις έχουν δημιουργήσει καταναγκαστικά επιβαλλόμενα μονοπώλια παροχής αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας και έχουν παραχωρήσει αυτά τα μονοπωλιακά προνόμια σε ιδιωτικές επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας. Οι επιχειρήσεις αυτές κατόπιν υπάγονται σε ρυθμίσεις, ενώ τα τιμολόγιά τους καθορίζονται από κυβερνητικές υπηρεσίες ώστε να διασφαλίζεται ένα μόνιμο και σταθερό κέρδος. Και πάλι, η κυβέρνηση υπήρξε η πηγή του μονοπωλίου και της ρύθμισης.

Τηλεφωνικές υπηρεσίες. Οι ολοένα περισσότερο ανεπαρκείς τηλεφωνικές υπηρεσίες παρέχονται, και πάλι, από μια επιχείρηση κοινής ωφέλειας που λαμβάνει από την κυβέρνηση ένα καταναγκαστικά επιβαλλόμενο μονοπωλιακό προνόμιο και της οποίας τα τιμολόγια καθορίζονται από την κυβέρνηση έτσι ώστε να εξασφαλίζεται κέρδος. Όπως στην περίπτωση του αερίου και του ηλεκτρικού ρεύματος, κανείς δεν επιτρέπεται να ανταγωνιστεί τη μονοπωλιακή τηλεφωνική εταιρεία.

Ταχυδρομικές υπηρεσίες. Αντιμέτωπες με μεγάλα ελλείμματα καθ' όλη τη διάρκεια της ύπαρξής τους, οι ταχυδρομικές υπηρεσίες, σε έντονη αντίθεση προς τα αγαθά και τις υπηρεσίες που παράγουν οι ιδιωτικές επιχειρήσεις στην ελεύθερη αγορά, γίνονται σταθερά ακριβότερες και ποιοτικά χειρότερες. Το ευρύ κοινό, που χρησιμοποιεί την αλληλογραφία πρώτης κατηγορίας, έχει εξαναγκαστεί να επιδοτεί τις επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν υπηρεσίες δεύτερης και τρίτης κατηγορίας. Και πάλι, η Ταχυδρομική Υπηρεσία αποτελεί, από τα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα, καταναγκαστικά επιβαλλόμενο κυβερνητικό μονοπώλιο. Όποτε επετράπη σε ιδιωτικές εταιρείες να την ανταγωνιστούν στη διανομή αλληλογραφίας, ακόμη και παράνομα, παρείχαν πάντοτε καλύτερη εξυπηρέτηση σε χαμηλότερη τιμή.

Τηλεόραση. Η τηλεόραση αποτελείται από άχρωμα προγράμματα και παραποιημένες ειδήσεις. Οι ραδιοφωνικοί και τηλεοπτικοί δίαυλοι έχουν κρατικοποιηθεί εδώ και μισό αιώνα από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση, η οποία τους παραχωρεί ως δώρο σε προνομιούχους κατόχους αδειών και μπορεί να ανακαλεί —και πράγματι ανακαλεί— αυτά τα δώρα όταν ένας σταθμός δυσαρεστεί την κυβερνητική Ομοσπονδιακή Επιτροπή Επικοινωνιών. Πώς μπορεί να υπάρξει οποιαδήποτε γνήσια ελευθερία του λόγου ή του Τύπου υπό τέτοιες συνθήκες;

Σύστημα κοινωνικής πρόνοιας. Η κοινωνική πρόνοια, φυσικά, αποτελεί αποκλειστικό πεδίο της κυβέρνησης, κυρίως σε πολιτειακό και τοπικό επίπεδο.

Αστική στέγαση. Μαζί με την κυκλοφορία, μία από τις πιο εμφανείς αποτυχίες των πόλεών μας. Ωστόσο, ελάχιστοι άλλοι κλάδοι έχουν συνδεθεί τόσο στενά με την κυβέρνηση. Ο πολεοδομικός σχεδιασμός ελέγχει και ρυθμίζει τις πόλεις. Οι νόμοι περί ζωνών χρήσεων γης έχουν περιβάλει τη στέγαση και τη χρήση της γης με αναρίθμητους περιορισμούς. Οι φόροι ακίνητης περιουσίας έχουν παραλύσει την αστική ανάπτυξη και έχουν εξαναγκάσει ιδιοκτήτες να εγκαταλείψουν κατοικίες. Οι οικοδομικοί κανονισμοί έχουν περιορίσει την κατασκευή κατοικιών και την έχουν καταστήσει δαπανηρότερη. Οι αστικές αναπλάσεις έχουν προσφέρει τεράστιες επιδοτήσεις σε επιχειρηματίες ανάπτυξης ακινήτων, έχουν επιβάλει την κατεδάφιση διαμερισμάτων και μισθωμένων καταστημάτων, έχουν μειώσει την προσφορά κατοικιών και έχουν εντείνει τις φυλετικές διακρίσεις. Τα εκτεταμένα κρατικά δάνεια έχουν προκαλέσει υπερβολική οικοδόμηση στα προάστια. Οι έλεγχοι των ενοικίων έχουν δημιουργήσει ελλείψεις διαμερισμάτων και έχουν μειώσει την προσφορά κατοικιών.

Συνδικαλιστικές απεργίες και περιορισμοί. Τα συνδικάτα έχουν καταστεί πηγή αναστάτωσης με τη δύναμη να παραλύουν την οικονομία, αλλά μόνο ως αποτέλεσμα πολυάριθμων ειδικών προνομίων που τους παρέχει η κυβέρνηση· ιδίως διαφόρων μορφών ασυλίας που έχουν παραχωρηθεί στα συνδικάτα, και ειδικότερα του νόμου Wagner του 1935, ο οποίος εξακολουθεί να ισχύει και υποχρεώνει τους εργοδότες να διαπραγματεύονται με συνδικάτα που κερδίζουν την πλειοψηφία των ψήφων μιας «μονάδας συλλογικής διαπραγμάτευσης», η οποία ορίζεται αυθαίρετα από την ίδια την κυβέρνηση.

Εκπαίδευση. Το δημόσιο σχολείο, κάποτε τόσο σεβαστό και ιερό στην αμερικανική κοινή γνώμη όσο η μητρότητα ή η σημαία, έχει τα τελευταία χρόνια δεχθεί εκτεταμένες επιθέσεις από όλα τα μέρη του πολιτικού φάσματος. Ακόμη και οι υποστηρικτές του δεν θα τολμούσαν να ισχυριστούν ότι τα δημόσια σχολεία διδάσκουν πραγματικά πολλά πράγματα. Και πρόσφατα είδαμε ακραίες περιπτώσεις στις οποίες οι ενέργειες των δημόσιων σχολείων προκάλεσαν βίαιες αντιδράσεις σε τόσο διαφορετικές περιοχές όσο η Νότια Βοστώνη και η κομητεία Κανοά της Δυτικής Βιρτζίνιας. Τα δημόσια σχολεία, φυσικά, ανήκουν εξ ολοκλήρου στις πολιτειακές και τοπικές κυβερνήσεις και λειτουργούν υπό τη διοίκησή τους — με σημαντική υποστήριξη και συντονισμό από το ομοσπονδιακό επίπεδο. Στηρίζονται σε νόμους υποχρεωτικής φοίτησης που εξαναγκάζουν όλα τα παιδιά έως και την ηλικία του λυκείου να φοιτούν σε σχολείο — είτε δημόσιο είτε ιδιωτικό, πιστοποιημένο από τις κυβερνητικές αρχές. Και η ανώτατη εκπαίδευση έχει συνδεθεί στενά με την κυβέρνηση τις τελευταίες δεκαετίες: πολλά πανεπιστήμια είναι κρατικά, ενώ τα υπόλοιπα λαμβάνουν συστηματικά επιχορηγήσεις, επιδοτήσεις και συμβάσεις.

Πληθωρισμός και στασιμοπληθωρισμός. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, όπως και ο υπόλοιπος κόσμος, υποφέρουν εδώ και πολλά χρόνια από χρόνιο και επιταχυνόμενο πληθωρισμό, έναν πληθωρισμό που συνοδεύεται από υψηλή ανεργία και επιμένει τόσο σε σοβαρές όσο και σε ήπιες υφέσεις — τον «στασιμοπληθωρισμό». Μια εξήγηση αυτών των ανεπιθύμητων φαινομένων θα παρουσιαστεί παρακάτω· εδώ αρκεί να ειπωθεί ότι η θεμελιώδης αιτία βρίσκεται στη συνεχή αύξηση της προσφοράς χρήματος, η οποία αποτελεί καταναγκαστικά επιβαλλόμενο μονοπώλιο της ομοσπονδιακής κυβέρνησης: όποιος τολμήσει να ανταγωνιστεί την κυβέρνηση στην έκδοση χρήματος φυλακίζεται για παραχάραξη. Ένα ζωτικό μέρος της προσφοράς χρήματος της χώρας εκδίδεται ως «χρήμα επιταγών» από το τραπεζικό σύστημα, το οποίο με τη σειρά του βρίσκεται υπό τον πλήρη έλεγχο της ομοσπονδιακής κυβέρνησης και του Ομοσπονδιακού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών της.

Watergate. Τέλος, και εξίσου σημαντικό, είναι ολόκληρο το τραυματικό σύνδρομο που βίωσαν οι Αμερικανοί και είναι γνωστό ως «Watergate». Το Watergate σήμανε την πλήρη αποϊεροποίηση του Προέδρου και προηγουμένως απαραβίαστων ομοσπονδιακών θεσμών όπως η CIA και το FBI. Οι παραβιάσεις της ιδιοκτησίας, οι μέθοδοι αστυνομικού κράτους, η εξαπάτηση του λαού, η διαφθορά και η πολλαπλή και συστημική διάπραξη εγκλημάτων από έναν κάποτε σχεδόν παντοδύναμο Πρόεδρο οδήγησαν στην άλλοτε αδιανόητη διαδικασία παραπομπής ενός Προέδρου και σε μια εκτεταμένη και απολύτως δικαιολογημένη δυσπιστία απέναντι σε όλους τους πολιτικούς και όλους τους κυβερνητικούς αξιωματούχους. Το Κατεστημένο έχει συχνά θρηνήσει γι' αυτή τη νέα, διάχυτη έλλειψη εμπιστοσύνης, αλλά δεν έχει κατορθώσει να αποκαταστήσει την αφελή πίστη του λαού των ημερών πριν από το Watergate. Η Αμερικανίδα προοδευτική ιστορικός

Cecilia Kenyon επέκρινε κάποτε τους Αντιφεντεραλιστές —τους υπερασπιστές των Άρθρων της Συνομοσπονδίας και αντιπάλους του Συντάγματος— ως «ανθρώπους ολιγόπιστους» απέναντι στους κυβερνητικούς θεσμούς. Υποψιάζεται κανείς ότι δεν θα ήταν τόσο αφελής αν έγραφε εκείνο το άρθρο στην εποχή μετά το Watergate.[38]

Το Watergate, φυσικά, είναι αμιγώς και εξ ολοκλήρου κυβερνητικό φαινόμενο. Ο Πρόεδρος είναι ο επικεφαλής της ομοσπονδιακής εκτελεστικής εξουσίας, οι «υδραυλικοί» ήταν το όργανό του, και το FBI και η CIA είναι επίσης κυβερνητικές υπηρεσίες. Και είναι απολύτως κατανοητό ότι εκείνο που κλονίστηκε από το Watergate ήταν η πίστη και η εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση.

Αν, λοιπόν, κοιτάξουμε γύρω μας τους κρίσιμους προβληματικούς τομείς της κοινωνίας μας —τους τομείς της κρίσης και της αποτυχίας—, βρίσκουμε σε κάθε ανεξαιρέτως περίπτωση ένα «κοινό νήμα» που τους χαρακτηρίζει και τους συνδέει όλους: το νήμα της κυβέρνησης. Σε καθεμία από αυτές τις περιπτώσεις, η κυβέρνηση είτε διηύθυνε εξ ολοκλήρου τη δραστηριότητα είτε την επηρέαζε σε μεγάλο βαθμό. Ο John Kenneth Galbraith, στο ευπώλητο βιβλίο του *The Affluent Society*, αναγνώρισε ότι ο κρατικός τομέας ήταν η εστία της κοινωνικής μας αποτυχίας — αλλά εξήγαγε, αντί γι' αυτό, το παράδοξο συμπέρασμα ότι, επομένως, ακόμη περισσότερα κονδύλια και πόροι έπρεπε να μεταφερθούν από τον ιδιωτικό στον δημόσιο τομέα. Αγνόησε έτσι το γεγονός ότι ο ρόλος της κυβέρνησης στην Αμερική —ομοσπονδιακής, πολιτειακής και τοπικής— έχει διευρυνθεί τεράστια, τόσο σε απόλυτους όσο και σε αναλογικούς όρους, κατά τον αιώνα αυτόν και ιδίως τις τελευταίες δεκαετίες. Δυστυχώς, ο Galbraith δεν έθεσε ούτε μία φορά

---

[38] Cecilia M. Kenyon, «Men of Little Faith: The Anti-Federalists on the Nature of Representative Government», *William and Mary Quarterly* (Ιανουάριος 1955), σσ. 3–43.

το ερώτημα: υπάρχει κάτι εγγενές στη λειτουργία και στη δραστηριότητα της κυβέρνησης, κάτι που δημιουργεί ακριβώς τις αποτυχίες τις οποίες βλέπουμε να αφθονούν; Θα διερευνήσουμε μερικά από τα κυριότερα προβλήματα της κυβέρνησης και της ελευθερίας σε αυτή τη χώρα, θα εξετάσουμε από πού προήλθαν οι αποτυχίες και θα παρουσιάσουμε τις λύσεις του νέου λιμπερταριανισμού.

Κεφάλαιο 5: Ακούσια Δουλεία

Αν υπάρχει κάτι στο οποίο ένας λιμπερταριανός πρέπει να αντιτίθεται απερίφραστα και ολοκληρωτικά, αυτό είναι η ακούσια δουλεία —η καταναγκαστική εργασία—, μια πράξη που αρνείται το στοιχειωδέστερο δικαίωμα κυριότητας επί του εαυτού. Η «ελευθερία» και η «δουλεία» αναγνωρίζονταν ανέκαθεν ως διαμετρικά αντίθετες. Ο λιμπερταριανός, επομένως, αντιτίθεται απολύτως στη δουλεία.[39] Πρόκειται σήμερα για ένα ακαδημαϊκό ζήτημα, θα μπορούσε να αντιτείνει κανείς. Είναι όμως πράγματι έτσι; Διότι τι άλλο είναι η δουλεία παρά (α) ο εξαναγκασμός των ανθρώπων να εργάζονται σε καθήκοντα που επιθυμεί ο δουλοκτήτης και (β) η καταβολή σε αυτούς είτε των απολύτως αναγκαίων για την επιβίωση είτε, εν πάση περιπτώσει, λιγότερων απ'

---

[39] Υπάρχει μία εξαίρεση: η τιμωρία εγκληματιών που οι ίδιοι επιτέθηκαν στα θύματά τους ή τα υποδούλωσαν. Μια τέτοια τιμωρία σε ένα λιμπερταριανό σύστημα θα περιλάμβανε τουλάχιστον τον εξαναγκασμό του εγκληματία να εργαστεί προκειμένου να αποκαταστήσει τη ζημία του θύματός του.

όσα θα δεχόταν εθελοντικά ο δούλος; Εν ολίγοις, καταναγκαστική εργασία με αμοιβές χαμηλότερες από εκείνες της ελεύθερης αγοράς.

Είμαστε, λοιπόν, πραγματικά απαλλαγμένοι από τη «δουλεία», από την ακούσια δουλεία, στη σημερινή Αμερική; Τηρείται πράγματι η απαγόρευση της ακούσιας δουλείας που περιλαμβάνεται στη Δέκατη Τρίτη Τροπολογία;[40]

---

[40] Είναι ενδεικτικό ότι η μόνη εξαίρεση της Δέκατης Τρίτης Τροπολογίας είναι η τιμωρία καταδικασμένων εγκληματιών που αναφέρεται στην προηγούμενη σημείωση: «Ούτε δουλεία ούτε ακούσια δουλεία, παρά μόνο ως ποινή για έγκλημα για το οποίο το πρόσωπο έχει προσηκόντως καταδικαστεί, επιτρέπεται να υφίστανται εντός των Ηνωμένων Πολιτειών ή σε οποιονδήποτε τόπο υπό τη δικαιοδοσία τους».

Υποχρεωτική στράτευση

Ασφαλώς, για να πάρουμε ένα παράδειγμα, δεν μπορεί να υπάρξει πιο κραυγαλέα περίπτωση ακούσιας δουλείας από ολόκληρο το σύστημά μας υποχρεωτικής στράτευσης. Κάθε νέος εξαναγκάζεται να εγγραφεί στο σύστημα επιλεκτικής στράτευσης μόλις συμπληρώσει τα δεκαοκτώ του χρόνια. Υποχρεούται να φέρει πάντοτε μαζί του τη στρατολογική του κάρτα και, οποτεδήποτε κρίνει σκόπιμο η ομοσπονδιακή κυβέρνηση, συλλαμβάνεται από τις αρχές και εντάσσεται στις ένοπλες δυνάμεις. Εκεί το σώμα και η βούλησή του δεν του ανήκουν πλέον· υπόκειται στις επιταγές της κυβέρνησης· και μπορεί να εξαναγκαστεί να σκοτώσει και να θέσει σε κίνδυνο τη δική του ζωή, αν το διατάξουν οι αρχές. Τι άλλο είναι η ακούσια δουλεία, αν όχι η υποχρεωτική στράτευση;

Η ωφελιμιστική διάσταση διαπερνά την επιχειρηματολογία υπέρ του συστήματος υποχρεωτικής στράτευσης. Έτσι, η κυβέρνηση χρησιμοποιεί το επιχείρημα: ποιος θα μας υπερασπιστεί από μια ξένη επίθεση αν δεν χρησιμοποιήσουμε καταναγκασμό και δεν στρατολογήσουμε υποχρεωτικά τους υπερασπιστές μας; Ο λιμπερταριανός μπορεί να αντιτάξει διάφορες απαντήσεις σε αυτή τη

συλλογιστική. Πρώτον, αν εσύ, εγώ και ο διπλανός μας γείτονας πιστεύουμε ότι χρειαζόμαστε υπεράσπιση, δεν έχουμε κανένα ηθικό δικαίωμα να χρησιμοποιήσουμε καταναγκασμό —την ξιφολόγχη ή το περίστροφο— για να εξαναγκάσουμε κάποιον άλλον να μας υπερασπιστεί. Αυτή η πράξη της υποχρεωτικής στράτευσης αποτελεί εξίσου πράξη αδικαιολόγητης επίθεσης —απαγωγής και ενδεχομένως δολοφονίας— με την υποτιθέμενη επίθεση από την οποία επιχειρούμε εξαρχής να προστατευθούμε. Αν προσθέσουμε ότι οι στρατεύσιμοι οφείλουν τα σώματα και τη ζωή τους, αν χρειαστεί, στην «κοινωνία» ή στην «πατρίδα τους», τότε πρέπει να αντιτείνουμε: ποια είναι αυτή η «κοινωνία» ή αυτή η «πατρίδα» που χρησιμοποιείται ως μαγικό φυλαχτό για να δικαιολογηθεί η υποδούλωση; Είναι απλώς όλα τα άτομα της συγκεκριμένης επικράτειας εκτός από τους νέους που στρατολογούνται υποχρεωτικά. Η «κοινωνία» και η «πατρίδα» είναι, στην περίπτωση αυτή, μυθικές αφαιρέσεις που χρησιμοποιούνται για να συγκαλύψουν τη γυμνή χρήση καταναγκασμού προς προώθηση των συμφερόντων συγκεκριμένων ατόμων.

Δεύτερον, περνώντας στο ωφελιμιστικό επίπεδο, γιατί θεωρείται αναγκαία η υποχρεωτική στρατολόγηση υπερασπιστών; Στην ελεύθερη αγορά κανείς δεν στρατολογείται υποχρεωτικά· και όμως, σε αυτή την αγορά οι άνθρωποι αποκτούν, μέσω εθελοντικών αγορών και πωλήσεων, κάθε νοητό είδος αγαθών και υπηρεσιών, ακόμη και τα απολύτως αναγκαία. Στην αγορά, οι άνθρωποι μπορούν να αποκτούν και πράγματι αποκτούν τροφή, στέγη, ένδυση, ιατρική περίθαλψη κ.λπ. Γιατί να μην μπορούν να προσλάβουν και υπερασπιστές; Πράγματι, καθημερινά προσλαμβάνονται πολλοί άνθρωποι για την παροχή επικίνδυνων υπηρεσιών: δασοπυροσβέστες, δασοφύλακες, δοκιμαστές πιλότοι και… αστυνομικοί, ιδιωτικοί φρουροί και φύλακες. Γιατί να μην μπορούν να προσληφθούν στρατιώτες με τον ίδιο τρόπο;

Ή, για να το θέσουμε διαφορετικά, η κυβέρνηση απασχολεί αμέτρητες χιλιάδες ανθρώπους σε κάθε είδους υπηρεσίες, από οδηγούς φορτηγών έως επιστήμονες και δακτυλογράφους· πώς γίνεται κανένας από αυτούς να μη χρειάζεται να επιστρατευθεί; Γιατί δεν υπάρχει «έλλειψη» σε αυτά τα επαγγέλματα που δήθεν θα εξανάγκαζε την κυβέρνηση να καταφύγει στον καταναγκασμό για να τους εξασφαλίσει; Για να προχωρήσουμε ένα βήμα παραπέρα, ακόμη και μέσα στον στρατό δεν υπάρχει «έλλειψη» αξιωματικών ούτε ανάγκη υποχρεωτικής στρατολόγησής τους· κανείς δεν στρατολογεί υποχρεωτικά στρατηγούς ή ναυάρχους. Η απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα είναι απλή: δεν υπάρχει έλλειψη κυβερνητικών δακτυλογράφων επειδή η κυβέρνηση προσφεύγει στην αγορά και τους προσλαμβάνει με τον μισθό της αγοράς· δεν υπάρχει έλλειψη στρατηγών επειδή αμείβονται πλουσιοπάροχα, με μισθούς, πρόσθετες παροχές και συντάξεις. Υπάρχει έλλειψη απλών στρατιωτών επειδή η αμοιβή τους είναι —ή ήταν, έως πολύ πρόσφατα— δραματικά χαμηλότερη από τον μισθό της αγοράς. Επί χρόνια, ακόμη και αν συμπεριλαμβανόταν η χρηματική αξία της δωρεάν τροφής, στέγης και των άλλων υπηρεσιών που παρέχονταν στους στρατιώτες, οι αποδοχές του απλού στρατιώτη ήταν περίπου το μισό του μισθού που θα μπορούσε να κερδίσει στην πολιτική ζωή. Είναι παράξενο, λοιπόν, ότι υπήρχε χρόνια έλλειψη εθελοντικά κατατασσόμενων; Είναι γνωστό εδώ και χρόνια ότι ο τρόπος να προσελκύσει κανείς εθελοντές σε επικίνδυνες εργασίες είναι να τους προσφέρει πρόσθετη αμοιβή ως αντιστάθμισμα. Η κυβέρνηση, όμως, πλήρωνε τους άνδρες τα μισά απ' όσα θα μπορούσαν να κερδίζουν στην ιδιωτική ζωή.[41]

---

41 Πρβλ. James C. Miller III, επιμ., *Why the Draft?* (Baltimore: Penguin Books, 1968).

Υπάρχει επίσης η ιδιαίτερη ατίμωση της επιστράτευσης των γιατρών, οι οποίοι υπόκεινται σε υποχρεωτική στράτευση σε ηλικίες πολύ μεγαλύτερες από οποιονδήποτε άλλον. Πρέπει, λοιπόν, οι γιατροί να τιμωρούνται επειδή επέλεξαν το ιατρικό επάγγελμα; Ποια είναι η ηθική δικαιολόγηση για τα δυσβάστακτα βάρη που επιβάλλονται σε αυτό το συγκεκριμένο και ζωτικής σημασίας επάγγελμα; Είναι αυτός τρόπος αντιμετώπισης της έλλειψης γιατρών — να προειδοποιείται κάθε άνθρωπος ότι, αν γίνει γιατρός, είναι βέβαιο πως θα στρατευθεί υποχρεωτικά, και μάλιστα σε ιδιαίτερα προχωρημένη ηλικία; Και πάλι, η ανάγκη των ενόπλων δυνάμεων για γιατρούς θα μπορούσε εύκολα να ικανοποιηθεί αν η κυβέρνηση ήταν πρόθυμη να τους καταβάλει τον μισθό της αγοράς, μαζί με ένα επαρκές πρόσθετο ποσό ως αντιστάθμισμα για την επικίνδυνη εργασία. Αν η κυβέρνηση επιθυμεί να προσλάβει πυρηνικούς φυσικούς ή στρατηγικούς αναλυτές σε «δεξαμενές σκέψης», βρίσκει τρόπους να το κάνει με εξαιρετικά υψηλές αμοιβές. Είναι οι γιατροί κατώτερα ανθρώπινα όντα;

Ο στρατός

Ενώ η υποχρεωτική κατάταξη στις ένοπλες δυνάμεις είναι μια κατάφωρη και ιδιαίτερα βαριά μορφή ακούσιας δουλείας, υπάρχει μια άλλη, πολύ πιο συγκαλυμμένη και, συνεπώς, λιγότερο ευδιάκριτη μορφή: η ίδια η δομή του στρατού. Σκεφτείτε το εξής: σε ποιο άλλο επάγγελμα στη χώρα επιβάλλονται βαριές ποινές, μεταξύ των οποίων η φυλάκιση και, σε ορισμένες περιπτώσεις, η εκτέλεση, για «λιποταξία», δηλαδή για την εγκατάλειψη της συγκεκριμένης εργασίας; Αν κάποιος παραιτηθεί από τη General Motors, τον εκτελούν την αυγή;

Θα μπορούσε να αντιταχθεί ότι, στην περίπτωση όσων κατατάσσονται εθελοντικά, ο στρατιώτης ή ο αξιωματικός έχει συμφωνήσει οικειοθελώς να υπηρετήσει για ορισμένο διάστημα και, συνεπώς, υποχρεούται να παραμείνει στην υπηρεσία για αυτά τα χρόνια. Όμως ολόκληρη η έννοια του «χρόνου υπηρεσίας» αποτελεί μέρος του προβλήματος. Ας υποθέσουμε, για παράδειγμα, ότι ένας μηχανικός υπογράφει σύμβαση με την ARAMCO για να εργαστεί επί τρία χρόνια στη Σαουδική Αραβία. Έπειτα από λίγους μήνες αποφασίζει ότι αυτή η ζωή δεν του ταιριάζει και παραιτείται. Αυτό μπορεί κάλλιστα να συνιστά ηθική αθέτηση από την πλευρά του — παράβαση μιας ηθικής υποχρέωσης. Πρόκειται όμως για υποχρέωση της οποίας η εκπλήρωση μπορεί να επιβληθεί νομικά; Εν ολίγοις, μπορεί ή πρέπει να

εξαναγκαστεί, μέσω του κυβερνητικού μονοπωλίου των όπλων, να συνεχίσει να εργάζεται για το υπόλοιπο της συμβατικής περιόδου; Αν ναι, αυτό θα ήταν καταναγκαστική εργασία και υποδούλωση. Διότι, μολονότι είναι αλήθεια ότι υποσχέθηκε μελλοντική εργασία, το σώμα του εξακολουθεί, σε μια ελεύθερη κοινωνία, να ανήκει αποκλειστικά στον ίδιο. Τόσο στην πράξη όσο και στη λιμπερταριανή θεωρία, λοιπόν, ο μηχανικός μπορεί να υποστεί ηθική κριτική για την αθέτηση, μπορεί να μπει στη μαύρη λίστα άλλων πετρελαϊκών εταιρειών, μπορεί να υποχρεωθεί να επιστρέψει οποιαδήποτε προκαταβολή αμοιβής τού έχει καταβάλει η εταιρεία, αλλά δεν θα υποδουλωθεί στην ARAMCO για την τριετία.

Αν όμως αυτό ισχύει για την ARAMCO ή για οποιοδήποτε άλλο επάγγελμα ή εργασία στην ιδιωτική ζωή, γιατί να ισχύει κάτι διαφορετικό στον στρατό; Αν ένας άνθρωπος καταταγεί για επτά χρόνια και κατόπιν παραιτηθεί, πρέπει να του επιτρέπεται να φύγει. Θα χάσει τα συνταξιοδοτικά του δικαιώματα, θα υποστεί ηθική κριτική, μπορεί να αποκλειστεί από παρόμοιες εργασίες, αλλά, ως κύριος του εαυτού του, δεν μπορεί να υποδουλωθεί παρά τη θέλησή του.

Ίσως προβληθεί η αντίρρηση ότι η υπηρεσία στις ένοπλες δυνάμεις είναι ένα ιδιαιτέρως σημαντικό επάγγελμα που χρειάζεται αυτού του είδους την καταναγκαστική κύρωση, την οποία δεν έχουν άλλες εργασίες. Αφήνοντας κατά μέρος τη σημασία επαγγελμάτων όπως η ιατρική, η γεωργία και οι μεταφορές, τα οποία δεν χρειάζεται να καταφεύγουν σε τέτοιες μεθόδους, ας εξετάσουμε ένα συγκρίσιμο επάγγελμα προστασίας στην πολιτική ζωή — την αστυνομία. Ασφαλώς, η αστυνομία παρέχει μια εξίσου, και ίσως περισσότερο, ζωτική υπηρεσία· και όμως, κάθε χρόνο άνθρωποι προσλαμβάνονται στην αστυνομία και παραιτούνται από αυτήν, χωρίς να γίνεται καμία

καταναγκαστική προσπάθεια δέσμευσης της εργασίας τους για πολυετή υπηρεσία. Πέρα, λοιπόν, από την απαίτηση να καταργηθεί η υποχρεωτική στράτευση, ο λιμπερταριανός προτείνει επίσης να καταργηθεί ολόκληρη η έννοια της δεσμευτικής περιόδου κατάταξης και η πρακτική δουλείας που αυτή συνεπάγεται. Ας λειτουργούν οι ένοπλες δυνάμεις με τρόπους παρόμοιους με την αστυνομία, την πυροσβεστική, τη δασοφυλακή, τους ιδιωτικούς φρουρούς κ.λπ. — απαλλαγμένες από τη μάστιγα και το ηθικό έγκλημα της ακούσιας δουλείας.

Υπάρχουν όμως περισσότερα να ειπωθούν για τον στρατό ως θεσμό, ακόμη κι αν γινόταν απολύτως εθελοντικός. Οι Αμερικανοί έχουν σχεδόν ξεχάσει ένα από τα ευγενέστερα και ισχυρότερα στοιχεία της αρχικής αμερικανικής κληρονομιάς: την αποφασιστική εναντίωση στον ίδιο τον θεσμό του «μόνιμου στρατού». Μια κυβέρνηση που έχει στη διάθεσή της έναν μόνιμο στρατό θα μπαίνει πάντοτε στον πειρασμό να τον χρησιμοποιήσει, και μάλιστα με επιθετικό, παρεμβατικό και πολεμοχαρή τρόπο. Μολονότι η εξωτερική πολιτική θα εξεταστεί παρακάτω, είναι σαφές ότι ένας μόνιμος στρατός αποτελεί διαρκή πειρασμό για το Κράτος να διευρύνει την εξουσία του, να καταδυναστεύει άλλους ανθρώπους καθώς και άλλες χώρες και να κυριαρχεί στην εσωτερική ζωή του έθνους. Ο αρχικός στόχος του κινήματος του Jefferson —μιας σε μεγάλο βαθμό λιμπερταριανής δύναμης στην αμερικανική πολιτική ζωή— ήταν η πλήρης κατάργηση του μόνιμου στρατού και του πολεμικού ναυτικού. Η αρχική αμερικανική αρχή ήταν ότι, αν το έθνος δεχόταν επίθεση, οι πολίτες θα έσπευδαν να ενωθούν για να αποκρούσουν τον εισβολέα. Μια μόνιμη ένοπλη δύναμη, επομένως, δεν μπορούσε παρά να οδηγήσει σε δεινά και στη διόγκωση της κρατικής εξουσίας. Κατά τη δριμεία και προφητική επίθεσή του εναντίον του προτεινόμενου Συντάγματος στη συνέλευση επικύρωσης της Βιρτζίνιας, ο Patrick Henry προειδοποίησε για τον μόνιμο στρατό:

«Το Κογκρέσο, με την εξουσία φορολόγησης, με την εξουσία συγκρότησης στρατού και με τον έλεγχό του επί της πολιτοφυλακής, κρατά το σπαθί στο ένα χέρι και το βαλάντιο στο άλλο. Θα είμαστε ασφαλείς χωρίς κανένα από τα δύο;»[42]

Κάθε μόνιμος στρατός, λοιπόν, αποτελεί μόνιμη απειλή για την ελευθερία. Το μονοπώλιό του στα όπλα καταναγκασμού, η σύγχρονη τάση του να δημιουργεί και να υποστηρίζει ένα «στρατιωτικοβιομηχανικό σύμπλεγμα» για τον εφοδιασμό του και, τέλος, αλλά εξίσου σημαντικό, όπως σημειώνει ο Patrick Henry, η φορολογική εξουσία που τον χρηματοδοτεί συνιστούν μια διαρκή απειλή αέναης διεύρυνσης του μεγέθους και της ισχύος του. Ο λιμπερταριανός, φυσικά, αντιτίθεται σε κάθε θεσμό που στηρίζεται στη φορολογία ως καταναγκαστικό· ο στρατός όμως είναι μοναδικά απειλητικός, επειδή συγκεντρώνει σε ένα και μόνο σύνολο χεριών την τεράστια ισχύ του σύγχρονου οπλισμού.

---

42 Arthur A. Ekirch, Jr., *The Civilian and the Military* (New York: Oxford University Press, 1956), σ. 28. Για μια οξεία επίθεση ενός θεωρητικού της παράδοσης του Jefferson εναντίον της αμερικανικής εκτελεστικής εξουσίας υπό την ιδιότητά της ως αρχιστρατήγου των ενόπλων δυνάμεων, βλ. John Taylor of Caroline, *An Inquiry into the Principles and Policy of the Government of the United States* (1814· ανατύπωση, New Haven: Yale University Press, 1950), σ. 195 κ.ε. Για τη σημαντική επιρροή των Άγγλων λιμπερταριανών θεωρητικών του δέκατου έβδομου αιώνα και της εχθρότητάς τους προς τον μόνιμο στρατό στην Αμερικανική Επανάσταση, βλ. Bernard Bailyn, *The Ideological Origins of the American Revolution* (Cambridge: Harvard University Press, 1967), σσ. 61–64. Βλ. επίσης Don Higgenbotham, *The War of American Independence* (New York: Macmillan, 1971), σσ. 14–16.

Νόμοι κατά των απεργιών

Στις 4 Οκτωβρίου 1971, ο Πρόεδρος Nixon επικαλέστηκε τον νόμο Taft–Hartley για να εξασφαλίσει δικαστική διαταγή που επέβαλε την αναστολή μιας απεργίας λιμενεργατών για ογδόντα ημέρες· ήταν η ένατη φορά που η ομοσπονδιακή κυβέρνηση χρησιμοποιούσε τον νόμο σε απεργία λιμενεργατών. Μερικούς μήνες νωρίτερα, ο επικεφαλής του συνδικάτου εκπαιδευτικών της Νέας Υόρκης φυλακίστηκε για αρκετές ημέρες επειδή αφήφησε νόμο που απαγόρευε στους δημόσιους υπαλλήλους να απεργούν. Είναι αναμφίβολα βολικό για έναν πολύπαθο λαό να απαλλάσσεται από τις αναστατώσεις μιας απεργίας. Ωστόσο, η «λύση» που επιβλήθηκε ήταν καταναγκαστική εργασία, απλούστατα· οι εργαζόμενοι εξαναγκάστηκαν, παρά τη θέλησή τους, να επιστρέψουν στην εργασία. Σε μια κοινωνία που διακηρύσσει ότι αντιτίθεται στη δουλεία και σε μια χώρα που έχει θέσει εκτός νόμου την ακούσια δουλεία, δεν υπάρχει καμία ηθική δικαιολογία για οποιαδήποτε νομοθετική ή δικαστική ενέργεια που απαγορεύει τις απεργίες — ή φυλακίζει συνδικαλιστικούς ηγέτες που δεν συμμορφώνονται. Η δουλεία είναι πολύ συχνά πιο βολική για τους δουλοκτήτες.

Είναι αλήθεια ότι η απεργία αποτελεί μια ιδιότυπη μορφή διακοπής της εργασίας. Οι απεργοί δεν εγκαταλείπουν απλώς τις θέσεις τους· ισχυρίζονται επίσης ότι, κατά κάποιον τρόπο, με κάποια μεταφυσική έννοια, εξακολουθούν να «κατέχουν» τις θέσεις εργασίας τους και να τις δικαιούνται, και σκοπεύουν να επιστρέψουν σε αυτές όταν επιλυθούν τα επίδικα ζητήματα. Όμως η θεραπεία γι' αυτή την αυτοαναιρούμενη στάση, καθώς και για τη διαταρακτική ισχύ των εργατικών συνδικάτων, δεν είναι η θέσπιση νόμων που απαγορεύουν τις απεργίες· είναι η κατάργηση του εκτεταμένου σώματος ομοσπονδιακής, πολιτειακής και τοπικής νομοθεσίας που απονέμει ειδικά κρατικά προνόμια στα συνδικάτα. Το μόνο που χρειάζεται, τόσο από την άποψη της λιμπερταριανής αρχής όσο και για μια υγιή οικονομία, είναι η άρση και η κατάργηση αυτών των ειδικών προνομίων.

Τα προνόμια αυτά έχουν κατοχυρωθεί στην ομοσπονδιακή νομοθεσία — ιδίως στον νόμο Wagner–Taft–Hartley, που ψηφίστηκε αρχικά το 1935, και στον νόμο Norris–LaGuardia του 1931. Ο δεύτερος απαγορεύει στα δικαστήρια να εκδίδουν απαγορευτικές διαταγές σε περιπτώσεις επικείμενης συνδικαλιστικής βίας· ο πρώτος υποχρεώνει τους εργοδότες να διαπραγματεύονται «καλή τη πίστει» με οποιοδήποτε συνδικάτο κερδίζει τις ψήφους της πλειονότητας μιας μονάδας εργαζομένων που ορίζεται αυθαίρετα από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση — και απαγορεύει επίσης στους εργοδότες να προβαίνουν σε δυσμενείς διακρίσεις εις βάρος συνδικαλιστικών οργανωτών. Μόνο μετά τον νόμο Wagner —και τον προκάτοχό του, τον NIRA, το 1933— μπόρεσαν τα εργατικά συνδικάτα να γίνουν ισχυρή δύναμη στην αμερικανική ζωή. Τότε ήταν που η συνδικαλιστική συμμετοχή εκτινάχθηκε από περίπου πέντε τοις εκατό σε πάνω από είκοσι τοις εκατό του εργατικού δυναμικού. Επιπλέον, οι τοπικοί και πολιτειακοί νόμοι συχνά προστατεύουν τα συνδικάτα από αγωγές και περιορίζουν την πρόσληψη

απεργοσπαστών από τους εργοδότες· και η αστυνομία συχνά λαμβάνει εντολές να μην παρεμβαίνει όταν ομάδες περιφρούρησης των συνδικάτων ασκούν βία εναντίον απεργοσπαστών. Αν αφαιρεθούν αυτά τα ειδικά προνόμια και οι ασυλίες, τα εργατικά συνδικάτα θα υποχωρήσουν ξανά στον προηγούμενο αμελητέο ρόλο τους στην αμερικανική οικονομία.

Είναι χαρακτηριστικό της κρατιστικής μας πορείας ότι, όταν η γενική αγανάκτηση εναντίον των συνδικάτων οδήγησε στον νόμο Taft–Hartley του 1947, η κυβέρνηση δεν κατήργησε κανένα από αυτά τα ειδικά προνόμια. Αντιθέτως, πρόσθεσε ειδικούς περιορισμούς στα συνδικάτα για να περιστείλει την ισχύ που η ίδια είχε δημιουργήσει. Όταν έχει τη δυνατότητα επιλογής, η φυσική τάση του Κράτους είναι να αυξάνει την εξουσία του, όχι να τη μειώνει· κι έτσι έχουμε την ιδιότυπη κατάσταση όπου η κυβέρνηση πρώτα ενισχύει τα συνδικάτα και κατόπιν κραυγάζει υπέρ περιορισμών της ισχύος τους. Αυτό θυμίζει τα αμερικανικά αγροτικά προγράμματα, στα οποία ένας κλάδος του Υπουργείου Γεωργίας πληρώνει τους αγρότες για να περιορίσουν την παραγωγή τους, ενώ ένας άλλος κλάδος της ίδιας υπηρεσίας τούς πληρώνει για να αυξήσουν την παραγωγικότητά τους. Παράλογο, ασφαλώς, από την άποψη των καταναλωτών και των φορολογουμένων, αλλά απολύτως λογικό από την άποψη των επιδοτούμενων αγροτών και της αυξανόμενης ισχύος της γραφειοκρατίας. Ομοίως, η φαινομενικά αντιφατική κυβερνητική πολιτική απέναντι στα συνδικάτα εξυπηρετεί, πρώτον, τη διεύρυνση της κυβερνητικής εξουσίας επί των εργασιακών σχέσεων και, δεύτερον, την καλλιέργεια ενός κατάλληλα ενσωματωμένου και προσανατολισμένου προς το Κατεστημένο συνδικαλισμού, ως ελάσσονος εταίρου στον κυβερνητικό έλεγχο της οικονομίας.

Το φορολογικό σύστημα

Κατά μία έννοια, ολόκληρο το σύστημα φορολογίας αποτελεί μορφή ακούσιας δουλείας. Ας πάρουμε ειδικότερα τον φόρο εισοδήματος. Τα υψηλά επίπεδα του φόρου εισοδήματος σημαίνουν ότι όλοι μας εργαζόμαστε ένα μεγάλο μέρος του έτους —αρκετούς μήνες— δωρεάν για τον Θείο Σαμ, προτού μας επιτραπεί να απολαύσουμε τα εισοδήματά μας στην αγορά. Μέρος της ουσίας της δουλείας, άλλωστε, είναι η καταναγκαστική εργασία για κάποιον με ελάχιστη ή καθόλου αμοιβή. Ο φόρος εισοδήματος όμως σημαίνει ότι ιδρώνουμε και κερδίζουμε εισόδημα μόνο και μόνο για να δούμε την κυβέρνηση να αποσπά διά του καταναγκασμού ένα μεγάλο τμήμα του για τους δικούς της σκοπούς. Τι άλλο είναι αυτό παρά καταναγκαστική εργασία χωρίς αμοιβή;

Η παρακράτηση του φόρου εισοδήματος στην πηγή αποτελεί ακόμη σαφέστερη περίπτωση ακούσιας δουλείας. Διότι, όπως υποστήριζε πριν από χρόνια η ατρόμητη βιομήχανος του Κονέκτικατ Vivien Kellems, ο εργοδότης υποχρεώνεται να δαπανά χρόνο, εργασία και χρήμα για την παρακράτηση και την απόδοση των φόρων των εργαζομένων του στην ομοσπονδιακή και στις πολιτειακές κυβερνήσεις — χωρίς όμως να

αποζημιώνεται για αυτή τη δαπάνη. Ποια ηθική αρχή δικαιολογεί τον εξαναγκασμό των εργοδοτών από την κυβέρνηση να ενεργούν ως άμισθοι φοροεισπράκτορές της;

Η αρχή της παρακράτησης στην πηγή, φυσικά, αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο ολόκληρου του ομοσπονδιακού συστήματος φορολογίας εισοδήματος. Χωρίς τη σταθερή και σχετικά ανώδυνη διαδικασία αφαίρεσης του φόρου από τον μισθό του εργαζομένου, η κυβέρνηση δεν θα μπορούσε ποτέ να ελπίζει ότι θα εισέπραττε εφάπαξ από τους εργαζομένους τόσο υψηλά ποσά φόρου. Λίγοι θυμούνται ότι το σύστημα παρακράτησης θεσπίστηκε μόλις κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και υποτίθεται ότι ήταν προσωρινό πολεμικό μέτρο. Όπως τόσα άλλα χαρακτηριστικά του κρατικού δεσποτισμού, όμως, το έκτακτο πολεμικό μέτρο έγινε σύντομα καθαγιασμένο μέρος του αμερικανικού συστήματος.

Είναι ίσως ενδεικτικό ότι η ομοσπονδιακή κυβέρνηση, όταν η Vivien Kellems την προκάλεσε να υποβάλει τη συνταγματικότητα του συστήματος παρακράτησης σε δικαστικό έλεγχο, δεν αποδέχθηκε την πρόκληση. Τον Φεβρουάριο του 1948, η δεσποινίς Kellems, ιδιοκτήτρια μιας μικρής βιομηχανικής επιχείρησης στο Γουέστπορτ του Κονέκτικατ, ανακοίνωσε ότι αφηφούσε τον νόμο περί παρακράτησης και αρνούνταν να παρακρατεί τον φόρο από τους εργαζομένους της. Απαίτησε από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση να της ασκήσει ποινική δίωξη, ώστε τα δικαστήρια να μπορέσουν να αποφανθούν για τη συνταγματικότητα του συστήματος παρακράτησης. Η κυβέρνηση αρνήθηκε να το κάνει και, αντιθέτως, κατέσχεσε το οφειλόμενο ποσό από τον τραπεζικό της λογαριασμό. Η δεσποινίς Kellems προσέφυγε κατόπιν σε ομοσπονδιακό δικαστήριο ζητώντας να της επιστρέψει η κυβέρνηση τα χρήματά της. Όταν η αγωγή τελικά εκδικάστηκε τον Φεβρουάριο του 1951, οι ένορκοι

διέταξαν την κυβέρνηση να της επιστρέψει τα χρήματα. Ο έλεγχος της συνταγματικότητας, όμως, δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ.[43]

Σαν να μην έφτανε αυτό, ο μεμονωμένος φορολογούμενος, όταν συμπληρώνει τη φορολογική του δήλωση, εξαναγκάζεται επίσης από την κυβέρνηση να εργαστεί χωρίς αμοιβή στο κοπιώδες και άχαρο έργο του υπολογισμού των όσων της οφείλει. Και πάλι, δεν μπορεί να χρεώσει στην κυβέρνηση το κόστος και την εργασία που απαιτήθηκαν για τη σύνταξη της δήλωσής του. Επιπλέον, ο νόμος που υποχρεώνει τον καθένα να συμπληρώνει φορολογική δήλωση αποτελεί σαφή παραβίαση της Πέμπτης Τροπολογίας του Συντάγματος, η οποία απαγορεύει στην κυβέρνηση να εξαναγκάζει οποιονδήποτε να αυτοενοχοποιείται. Ωστόσο, τα δικαστήρια, συχνά ένθερμα στην προστασία των δικαιωμάτων της Πέμπτης Τροπολογίας σε λιγότερο ευαίσθητους τομείς, δεν έχουν κάνει τίποτε εδώ, σε μια περίπτωση όπου διακυβεύεται η ίδια η ύπαρξη του διογκωμένου ομοσπονδιακού κυβερνητικού μηχανισμού. Η κατάργηση είτε του φόρου εισοδήματος είτε της παρακράτησης είτε των διατάξεων αυτοενοχοποίησης θα εξανάγκαζε την κυβέρνηση να επιστρέψει στα σχετικά περιορισμένα επίπεδα εξουσίας που απολάμβανε η χώρα πριν από τον εικοστό αιώνα.

Οι φόροι λιανικών πωλήσεων, οι ειδικοί φόροι κατανάλωσης και οι φόροι επί των εισιτηρίων εισόδου επιβάλλουν επίσης άμισθη εργασία — σε αυτές τις περιπτώσεις, την άμισθη εργασία του λιανοπωλητή που εισπράττει και αποδίδει τους φόρους στην κυβέρνηση.

Το υψηλό κόστος της είσπραξης φόρων για λογαριασμό της κυβέρνησης έχει και μια άλλη δυσάρεστη συνέπεια — ίσως όχι ακούσια

---

[43] Για την υπόθεση Kellems, βλ. Vivien Kellems, *Toil, Taxes and Trouble* (New York: E. P. Dutton, 1952).

από την πλευρά των κρατούντων. Αυτό το κόστος, το οποίο οι μεγάλες επιχειρήσεις αναλαμβάνουν εύκολα, επιβάλλει δυσανάλογα βαρύ και συχνά παραλυτικό βάρος στον μικρό εργοδότη. Ο μεγάλος εργοδότης μπορεί τότε να επωμίζεται ευχαρίστως το κόστος, γνωρίζοντας ότι ο μικρός ανταγωνιστής του υφίσταται πολύ μεγαλύτερη επιβάρυνση.

Τα δικαστήρια

Η καταναγκαστική εργασία διαπερνά τη νομική και δικαστική μας δομή. Έτσι, μια βαθύτατα σεβαστή δικαστική διαδικασία στηρίζεται στην εξαναγκαστική κατάθεση μαρτυρίας. Εφόσον αποτελεί αξίωμα του λιμπερταριανισμού ότι πρέπει να καταργηθεί κάθε καταναγκασμός — στην περίπτωση αυτή, κάθε καταναγκαστική εργασία— εις βάρος οποιουδήποτε εκτός από τους καταδικασμένους εγκληματίες, αυτό σημαίνει ότι πρέπει επίσης να καταργηθεί η υποχρεωτική μαρτυρική κατάθεση. Είναι αλήθεια ότι, τα τελευταία χρόνια, τα δικαστήρια έχουν επιδείξει ευαισθησία στην προστασία που παρέχει η Πέμπτη Τροπολογία, ώστε κανένας κατηγορούμενος για έγκλημα να μην εξαναγκάζεται να καταθέσει εναντίον του εαυτού του — να παράσχει δηλαδή το υλικό για τη δική του καταδίκη. Τα νομοθετικά σώματα έχουν αποδυναμώσει σημαντικά αυτή την προστασία ψηφίζοντας νόμους περί ασυλίας, που προσφέρουν απαλλαγή από τη δίωξη αν κάποιος καταθέσει εναντίον των συντρόφων του — και, επιπλέον, εξαναγκάζουν τον μάρτυρα να αποδεχθεί την προσφορά και να καταθέσει εναντίον των συνεργατών του. Όμως ο εξαναγκασμός οποιουδήποτε να καταθέσει για οποιονδήποτε λόγο είναι καταναγκαστική εργασία — και, επιπλέον, προσομοιάζει με απαγωγή, αφού το πρόσωπο εξαναγκάζεται να εμφανιστεί στην ακρόαση ή στη δίκη και κατόπιν εξαναγκάζεται να

εκτελέσει την εργασία της μαρτυρικής κατάθεσης. Το πρόβλημα δεν είναι μόνο οι πρόσφατοι νόμοι περί ασυλίας· το ζητούμενο είναι η κατάργηση κάθε εξαναγκαστικής κατάθεσης, συμπεριλαμβανομένης της καθολικής πρακτικής να κλητεύονται υποχρεωτικά οι μάρτυρες ενός εγκλήματος και κατόπιν να εξαναγκάζονται να καταθέσουν. Στην περίπτωση των μαρτύρων, δεν τίθεται καν ζήτημα ενοχής τους για έγκλημα· συνεπώς, η χρήση καταναγκασμού εις βάρος τους —μια χρήση που κανείς δεν έχει αμφισβητήσει έως τώρα— είναι ακόμη λιγότερο δικαιολογημένη από τον εξαναγκασμό κατηγορουμένων να καταθέσουν.

Στην πραγματικότητα, πρέπει να καταργηθεί ολόκληρη η εξουσία υποχρεωτικής κλήτευσης, επειδή αυτή επιβάλλει την παρουσία σε μια δίκη. Ακόμη και εκείνος που κατηγορείται για έγκλημα ή για αστική αδικοπραξία δεν πρέπει να εξαναγκάζεται να παραστεί στη δική του δίκη, αφού δεν έχει ακόμη κριθεί ένοχος. Αν πράγματι —σύμφωνα με την εξαιρετική και λιμπερταριανή αρχή του αγγλοσαξονικού δικαίου— είναι αθώος μέχρι να αποδειχθεί ένοχος, τότε τα δικαστήρια δεν έχουν δικαίωμα να τον υποχρεώσουν να παραστεί στη δίκη του. Διότι, ας θυμηθούμε, η μόνη εξαίρεση από την απαγόρευση της ακούσιας δουλείας στη Δέκατη Τρίτη Τροπολογία είναι «ως ποινή για έγκλημα για το οποίο το πρόσωπο έχει προσηκόντως καταδικαστεί»· ο κατηγορούμενος δεν έχει ακόμη καταδικαστεί. Το περισσότερο, λοιπόν, που θα έπρεπε να μπορεί να κάνει το δικαστήριο είναι να γνωστοποιήσει στον κατηγορούμενο ότι πρόκειται να δικαστεί και να προσκαλέσει τον ίδιο ή τον δικηγόρο του να παραστεί· διαφορετικά, αν επιλέξουν να μην παραστούν, η δίκη θα διεξαχθεί ερήμην. Τότε, φυσικά, ο κατηγορούμενος δεν θα έχει την καλύτερη δυνατή παρουσίαση της υπόθεσής του.

Τόσο η Δέκατη Τρίτη Τροπολογία όσο και το λιμπερταριανό δόγμα προβλέπουν την εξαίρεση του καταδικασμένου εγκληματία. Ο λιμπερταριανός πιστεύει ότι ο εγκληματίας χάνει τα δικαιώματά του στον βαθμό που έχει επιτεθεί στα δικαιώματα κάποιου άλλου και ότι, συνεπώς, επιτρέπεται να φυλακιστεί και να υποβληθεί, στον αντίστοιχο βαθμό, σε ακούσια δουλεία. Στον λιμπερταριανό κόσμο, ωστόσο, ο σκοπός της φυλάκισης και της τιμωρίας θα είναι αναμφίβολα διαφορετικός· δεν θα υπάρχει «εισαγγελέας περιφέρειας» που να αξιώνει να εκδικάζεται μια υπόθεση εξ ονόματος μιας ανύπαρκτης «κοινωνίας» και κατόπιν να τιμωρεί τον εγκληματία εξ ονόματός της. Σε εκείνον τον κόσμο, ο κατήγορος θα εκπροσωπεί πάντοτε το συγκεκριμένο θύμα, και η ποινή θα επιβάλλεται προς όφελος αυτού του θύματος. Έτσι, ένας κρίσιμος άξονας της τιμωρίας θα είναι ο εξαναγκασμός του εγκληματία να αποζημιώσει το θύμα, να αποκαταστήσει τη ζημία του. Ένα τέτοιο πρότυπο ήταν μια πρακτική στην αποικιακή Αμερική. Αντί, ας πούμε, να φυλακίζεται ένας άνθρωπος που είχε ληστέψει έναν γεωργό της περιοχής, ο εγκληματίας υποχρεωνόταν να υπηρετήσει τον γεωργό — ουσιαστικά, «υποδουλωνόταν» για ένα διάστημα— και να εργαστεί γι' αυτόν ώσπου να εξοφληθεί το χρέος του. Πράγματι, κατά τον Μεσαίωνα, η αποκατάσταση της ζημίας του θύματος ήταν η κυρίαρχη αντίληψη περί τιμωρίας· μόνο καθώς το Κράτος γινόταν ισχυρότερο άρχισαν οι κυβερνητικές αρχές —οι βασιλείς και οι βαρόνοι— να παρεμβαίνουν ολοένα περισσότερο στη διαδικασία αποζημίωσης, κατάσχοντας αυξανόμενο μέρος της περιουσίας του εγκληματία για τον εαυτό τους και παραμελώντας το δύσμοιρο θύμα. Και καθώς η έμφαση μετατοπιζόταν από την αποκατάσταση της ζημίας στην τιμωρία για αφηρημένα εγκλήματα «κατά του Κράτους», οι ποινές που επέβαλλε το Κράτος στον δράστη γίνονταν αυστηρότερες.

Όπως γράφει ο καθηγητής Schafer, «Καθώς το κράτος μονοπωλούσε τον θεσμό της τιμωρίας, τα δικαιώματα των ζημιωθέντων αποσυνδέονταν σταδιακά από το ποινικό δίκαιο». Ή, σύμφωνα με τα λόγια του εγκληματολόγου των αρχών του εικοστού αιώνα William Tallack: «Ήταν κυρίως εξαιτίας της βίαιης απληστίας των φεουδαρχών βαρόνων και των μεσαιωνικών εκκλησιαστικών εξουσιών που τα δικαιώματα του ζημιωθέντος μέρους παραβιάστηκαν σταδιακά και τελικά, σε μεγάλο βαθμό, ιδιοποιήθηκαν από αυτές τις αρχές. Οι αρχές αυτές επέβαλλαν πράγματι διπλή εκδίκηση στον παραβάτη, δημεύοντας την περιουσία του υπέρ των ιδίων αντί υπέρ του θύματός του, και κατόπιν τιμωρώντας τον με το μπουντρούμι, τα βασανιστήρια, την πυρά ή την αγχόνη. Το αρχικό θύμα της αδικίας, όμως, ουσιαστικά αγνοούνταν».[44]

Σε κάθε περίπτωση, παρότι ο λιμπερταριανός δεν αντιτίθεται στις φυλακές καθαυτές, απορρίπτει αρκετές πρακτικές που είναι συνήθεις στο σημερινό δικαστικό και ποινικό σύστημα. Μία από αυτές είναι η μακρά περίοδος κράτησης που επιβάλλεται στον κατηγορούμενο εν αναμονή της δίκης του. Το συνταγματικό δικαίωμα σε «ταχεία δίκη» δεν είναι αυθαίρετο, αλλά ένας τρόπος ελαχιστοποίησης της διάρκειας της ακούσιας δουλείας πριν από την καταδίκη για έγκλημα. Στην πραγματικότητα, εκτός από τις περιπτώσεις όπου ο εγκληματίας έχει συλληφθεί επ' αυτοφώρω και συνεπώς υφίσταται κάποιο τεκμήριο ενοχής, είναι αδύνατον να δικαιολογηθεί οποιαδήποτε φυλάκιση πριν από την καταδίκη, πόσο μάλλον πριν από τη δίκη. Και ακόμη κι όταν κάποιος συλλαμβάνεται επ' αυτοφώρω, υπάρχει μια σημαντική μεταρρύθμιση που πρέπει να θεσπιστεί για να παραμένει το σύστημα

---

[44] Stephen Schafer, *Restitution to Victims of Crime* (Chicago: Quadrangle Books, 1960), σσ. 7–8 · William Tallack, *Reparation to the Injured and the Rights of the Victims of Crime to Compensation* (London, 1900), σσ. 11–12.

έντιμο: η υπαγωγή της αστυνομίας και των άλλων αρχών στον ίδιο νόμο που ισχύει για όλους τους άλλους. Όπως θα συζητηθεί εκτενέστερα παρακάτω, αν όλοι υποτίθεται ότι υπόκεινται στο ίδιο ποινικό δίκαιο, τότε η εξαίρεση των αρχών από αυτό τους παρέχει νομική άδεια να διαπράττουν συνεχείς επιθέσεις. Ο αστυνομικός που συλλαμβάνει έναν εγκληματία και τον θέτει υπό κράτηση, καθώς και οι δικαστικές και σωφρονιστικές αρχές που τον φυλακίζουν πριν από τη δίκη και την καταδίκη — όλοι πρέπει να υπόκεινται στον καθολικά ισχύοντα νόμο. Εν ολίγοις, αν έχουν διαπράξει σφάλμα και ο κατηγορούμενος αποδειχθεί αθώος, τότε αυτές οι αρχές πρέπει να υπόκεινται στις ίδιες ποινές με οποιονδήποτε άλλον απάγει και φυλακίζει έναν αθώο άνθρωπο. Η ασυλία κατά την άσκηση του επαγγέλματός τους δεν πρέπει να χρησιμεύει ως δικαιολογία περισσότερο απ' όσο δικαιολογήθηκε ο υπολοχαγός Galley για τη διάπραξη ωμοτήτων στο Μι Λάι κατά τον πόλεμο του Βιετνάμ.[45]

Η αποφυλάκιση με εγγύηση αποτελεί μια άτολμη προσπάθεια μετριασμού του προβλήματος της κράτησης πριν από τη δίκη, αλλά είναι σαφές ότι η πρακτική της εγγύησης εισάγει διακρίσεις εις βάρος των φτωχών. Οι διακρίσεις εξακολουθούν να υπάρχουν, παρότι η ανάπτυξη των επιχειρήσεων παροχής δικαστικών εγγυήσεων έχει επιτρέψει σε πολύ περισσότερους ανθρώπους να εξασφαλίζουν την απαιτούμενη εγγύηση. Το αντεπιχείρημα ότι τα δικαστήρια είναι υπερφορτωμένα με υποθέσεις και, συνεπώς, δεν μπορούν να εξασφαλίσουν ταχεία δίκη δεν αποτελεί φυσικά υπεράσπιση του συστήματος· αντιθέτως, αυτή η εγγενής αναποτελεσματικότητα είναι εξαιρετικό επιχείρημα υπέρ της κατάργησης των κρατικών δικαστηρίων.

---

[45] Για μια απολαυστικά σατιρική κριτική των ασυλιών των αρχών σύλληψης και των σωφρονιστικών αρχών, βλ. H. L. Mencken, «The Nature of Liberty», *Prejudices: A Selection* (New York: Vintage Books, 1958), σσ. 138–43.

Επιπλέον, ο καθορισμός της εγγύησης βρίσκεται αυθαίρετα στα χέρια του δικαστή, ο οποίος διαθέτει υπερβολική και ελάχιστα ελεγχόμενη εξουσία να φυλακίζει ανθρώπους πριν καταδικαστούν. Αυτό είναι ιδιαίτερα απειλητικό στις περιπτώσεις κατηγορίας για περιφρόνηση δικαστηρίου, επειδή οι δικαστές έχουν σχεδόν απεριόριστη εξουσία να κλείνουν κάποιον στη φυλακή, αφού ο ίδιος ο δικαστής έχει ενεργήσει μόνος του ως κατήγορος, δικαστής και σώμα ενόρκων, κατηγορώντας, «καταδικάζοντας» και επιβάλλοντας ποινή στον παραβάτη χωρίς καμία δέσμευση από τους συνήθεις κανόνες αποδείξεων και δίκης και παραβιάζοντας τη θεμελιώδη νομική αρχή ότι κανείς δεν πρέπει να είναι δικαστής στη δική του υπόθεση.

Τέλος, υπάρχει ένας ακόμη ακρογωνιαίος λίθος του δικαστικού συστήματος που, ανεξήγητα, παρέμεινε αδιαμφισβήτητος για υπερβολικά μεγάλο διάστημα, ακόμη και από λιμπερταριανούς. Πρόκειται για την υποχρεωτική υπηρεσία ως ενόρκου. Υπάρχει μικρή διαφορά ως προς τη φύση, αν και προφανώς μεγάλη διαφορά ως προς τον βαθμό, ανάμεσα στην υποχρεωτική υπηρεσία ενόρκου και στην υποχρεωτική στράτευση· και οι δύο είναι υποδούλωση, και οι δύο εξαναγκάζουν το άτομο να εκτελεί καθήκοντα για λογαριασμό του Κράτους και κατ' εντολήν του. Και οι δύο συνδέονται με την καταβολή αμοιβών επιπέδου δούλου. Όπως η έλλειψη εθελοντικά κατατασσόμενων στον στρατό είναι αποτέλεσμα μιας μισθολογικής κλίμακας πολύ χαμηλότερης από τον μισθό της αγοράς, έτσι και η εξαιρετικά χαμηλή αμοιβή για την υπηρεσία ενόρκου εξασφαλίζει ότι, ακόμη κι αν ήταν δυνατές οι εθελοντικές «κατατάξεις» ενόρκων, δεν θα υπήρχαν πολλοί πρόθυμοι. Επιπλέον, οι ένορκοι όχι μόνο εξαναγκάζονται να προσέρχονται και να υπηρετούν σε σώματα ενόρκων, αλλά μερικές φορές κλείνονται πίσω από κλειδωμένες πόρτες για πολλές εβδομάδες και τους απαγορεύεται να διαβάζουν εφημερίδες. Τι άλλο είναι αυτό

παρά φυλάκιση και ακούσια δουλεία ανθρώπων που δεν είναι εγκληματίες;

Θα αντιταχθεί ότι η υπηρεσία ενόρκου είναι μια εξαιρετικά σημαντική λειτουργία του πολίτη και εξασφαλίζει δίκαιη δίκη, την οποία ο κατηγορούμενος μπορεί να μην εξασφαλίσει από τον δικαστή, ιδίως επειδή ο δικαστής αποτελεί μέρος του κρατικού συστήματος και, συνεπώς, ενδέχεται να μεροληπτεί υπέρ της κατηγορούσας αρχής. Πολύ σωστά· ακριβώς όμως επειδή αυτή η υπηρεσία είναι τόσο ζωτική, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να παρέχεται από ανθρώπους που την αναλαμβάνουν ευχαρίστως και εθελοντικά. Έχουμε ξεχάσει ότι η ελεύθερη εργασία είναι πιο ευχάριστη και πιο αποτελεσματική από τη δουλική εργασία; Η κατάργηση της δουλείας των ενόρκων πρέπει να αποτελεί βασικό σημείο κάθε λιμπερταριανού προγράμματος. Οι δικαστές δεν επιστρατεύονται· ούτε οι δικηγόροι των αντίδικων πλευρών· και ούτε οι ένορκοι πρέπει να επιστρατεύονται.

Ίσως δεν είναι σύμπτωση ότι, σε ολόκληρες τις Ηνωμένες Πολιτείες, οι δικηγόροι απαλλάσσονται παντού από την υπηρεσία ενόρκου. Εφόσον σχεδόν πάντοτε οι δικηγόροι είναι εκείνοι που συντάσσουν τους νόμους, μπορούμε άραγε να διακρίνουμε εδώ ταξική νομοθεσία και ταξικά προνόμια σε δράση;

Ακούσιος ψυχιατρικός εγκλεισμός

Ένα από τα πιο επαίσχυντα πεδία ακούσιας δουλείας στην κοινωνία μας είναι η διαδεδομένη πρακτική του υποχρεωτικού εγκλεισμού, ή της ακούσιας νοσηλείας, ψυχικά ασθενών. Στις προηγούμενες γενιές, αυτός ο εγκλεισμός μη εγκληματιών πραγματοποιούνταν απροκάλυπτα ως μέτρο εναντίον των ψυχικά ασθενών, για την απομάκρυνσή τους από την κοινωνία. Η πρακτική του αμερικανικού προοδευτισμού του εικοστού αιώνα υπήρξε επιφανειακά πιο ανθρώπινη, αλλά στην πραγματικότητα πολύ πιο ύπουλη: τώρα γιατροί και ψυχίατροι βοηθούν στον εγκλεισμό αυτών των δυστυχισμένων ανθρώπων «για το καλό τους». Η ανθρωπιστική ρητορική επέτρεψε μια πολύ ευρύτερη εφαρμογή αυτής της πρακτικής και, μεταξύ άλλων, επέτρεψε σε δυσαρεστημένους συγγενείς να κλείνουν τους οικείους τους σε ιδρύματα χωρίς τύψεις συνειδήσεως.

Κατά την τελευταία δεκαετία, ο λιμπερταριανός ψυχίατρος και ψυχαναλυτής Dr. Thomas S. Szasz διεξάγει μόνος του μια εκστρατεία

εναντίον του ακούσιου εγκλεισμού, αρχικά φαινομενικά χωρίς ελπίδα, αλλά σήμερα με αυξανόμενη επιρροή στον ψυχιατρικό χώρο. Σε πολυάριθμα βιβλία και άρθρα, ο Dr. Szasz έχει ασκήσει ολοκληρωμένη και συστηματική κριτική σε αυτή την πρακτική. Έχει επιμείνει, για παράδειγμα, ότι ο ακούσιος εγκλεισμός αποτελεί βαθιά παραβίαση της ιατρικής δεοντολογίας. Αντί να υπηρετεί τον ασθενή, ο γιατρός εδώ υπηρετεί άλλους —την οικογένεια, το Κράτος—, ενεργώντας εναντίον του προσώπου που υποτίθεται ότι βοηθά και ασκώντας απόλυτη τυραννία πάνω του. Επιπλέον, ο υποχρεωτικός εγκλεισμός και η υποχρεωτική «θεραπεία» είναι πολύ πιθανότερο να επιδεινώσουν και να διαιωνίσουν την «ψυχική ασθένεια» παρά να τη θεραπεύσουν. Πολύ συχνά, επισημαίνει ο Szasz, ο εγκλεισμός αποτελεί μέσο φυλάκισης και, κατά συνέπεια, απαλλαγής από δυσάρεστους συγγενείς και όχι γνήσια βοήθεια προς τον ασθενή.

Το βασικό σκεπτικό του ακούσιου εγκλεισμού είναι ότι ο ασθενής μπορεί να είναι «επικίνδυνος για τον εαυτό του ή για τους άλλους». Το πρώτο σοβαρό ελάττωμα αυτής της προσέγγισης είναι ότι η αστυνομία ή ο νόμος παρεμβαίνει όχι όταν συντελείται μια έκδηλη επιθετική πράξη, αλλά με βάση την κρίση κάποιου ότι μια τέτοια πράξη ενδέχεται κάποτε να συμβεί. Αυτό όμως ανοίγει διάπλατα την πόρτα στην απεριόριστη τυραννία. Οποιοσδήποτε μπορεί να κριθεί ικανός ή πιθανός να διαπράξει κάποτε ένα έγκλημα και, συνεπώς, για τέτοιους λόγους οποιοσδήποτε μπορεί να εγκλειστεί θεμιτά — όχι επειδή διέπραξε έγκλημα, αλλά επειδή κάποιος πιστεύει ότι μπορεί να το διαπράξει. Αυτού του είδους η σκέψη δικαιολογεί όχι μόνο τον εγκλεισμό, αλλά και τον μόνιμο εγκλεισμό οποιουδήποτε βρίσκεται υπό υποψία. Η θεμελιώδης λιμπερταριανή θέση, όμως, υποστηρίζει ότι κάθε άτομο διαθέτει δυνατότητα ελεύθερης βούλησης και ελεύθερης επιλογής· ότι κανείς, όσο πιθανό κι αν θεωρείται βάσει στατιστικής ή οποιασδήποτε άλλης

κρίσης να διαπράξει στο μέλλον έγκλημα, δεν είναι αναπόφευκτα προορισμένος να το κάνει· και ότι, εν πάση περιπτώσει, είναι ανήθικο — και το ίδιο συνιστά προσβολή δικαιωμάτων και έγκλημα— να ασκείται καταναγκασμός εναντίον κάποιου που δεν είναι έκδηλος και πραγματικός εγκληματίας στο παρόν, αλλά απλώς ύποπτος.

Πρόσφατα, ο Dr. Szasz ρωτήθηκε: «Δεν πιστεύετε όμως ότι η κοινωνία έχει το δικαίωμα και το καθήκον να φροντίζει εκείνα τα άτομα που κρίνονται "επικίνδυνα για τον εαυτό τους και για τους άλλους";» Ο Szasz απάντησε εύστοχα:

> *Νομίζω ότι η ιδέα να «βοηθούμε» τους ανθρώπους φυλακίζοντάς τους και κάνοντάς τους τρομερά πράγματα είναι μια θρησκευτική αντίληψη, όπως ήταν κάποτε η ιδέα να «σώζουμε» τις μάγισσες με βασανιστήρια και καύση στην πυρά. Όσον αφορά την «επικινδυνότητα για τον εαυτό», πιστεύω, όπως και ο John Stuart Mill, ότι το σώμα και η ψυχή ενός ανθρώπου ανήκουν στον ίδιο, όχι στο κράτος. Και, επιπλέον, ότι κάθε άτομο έχει το «δικαίωμα», αν θέλετε, να κάνει με το σώμα του ό,τι επιθυμεί — αρκεί να μη βλάπτει κανέναν άλλον και να μην παραβιάζει το δικαίωμα κάποιου άλλου.*
>
> *Όσον αφορά την «επικινδυνότητα για τους άλλους», οι περισσότεροι ψυχίατροι που εργάζονται με νοσηλευόμενους ασθενείς θα παραδέχονταν ότι πρόκειται για καθαρή φαντασία… Πράγματι, έχουν διεξαχθεί στατιστικές μελέτες που δείχνουν ότι οι ψυχικά ασθενείς είναι πολύ πιο νομοταγείς από τον φυσιολογικό πληθυσμό.*

Και ο δικηγόρος ατομικών ελευθεριών Bruce Ennis προσθέτει:

Γνωρίζουμε ότι το 85 τοις εκατό όλων των πρώην καταδίκων θα διαπράξει νέα εγκλήματα στο μέλλον και ότι οι κάτοικοι των γκέτο και οι έφηβοι άνδρες είναι πολύ πιθανότερο να διαπράξουν έγκλημα από το μέσο μέλος του πληθυσμού. Γνωρίζουμε επίσης, από πρόσφατες μελέτες, ότι οι ψυχικά ασθενείς είναι στατιστικά λιγότερο επικίνδυνοι από τον μέσο άνθρωπο. Αν λοιπόν αυτό που πραγματικά μας ανησυχεί είναι ο κίνδυνος, γιατί δεν φυλακίζουμε πρώτα όλους τους πρώην καταδίκους, κατόπιν όλους τους κατοίκους των γκέτο και έπειτα όλους τους έφηβους άνδρες;… Το ερώτημα που θέτει ο Szasz είναι: αν ένας άνθρωπος δεν έχει παραβιάσει κάποιον νόμο, με ποιο δικαίωμα τον φυλακίζει η κοινωνία;[46]

Όσοι εγκλείονται ακούσια μπορούν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες: εκείνους που δεν έχουν διαπράξει έγκλημα και εκείνους που έχουν. Για τους πρώτους, ο λιμπερταριανός απαιτεί ανεπιφύλακτα την απελευθέρωσή τους. Τι γίνεται όμως με τους δεύτερους, με τους εγκληματίες που, επικαλούμενοι παραφροσύνη ή άλλους λόγους, υποτίθεται ότι διαφεύγουν από τη «βαναυσότητα» της ποινής φυλάκισης και αντ' αυτής λαμβάνουν ιατρική φροντίδα από το Κράτος; Και εδώ ο Dr. Szasz πρωτοστάτησε σε μια σθεναρή και καταλυτική κριτική του δεσποτισμού του προοδευτικού «ανθρωπισμού». Πρώτον, είναι τερατώδες να ισχυρίζεται κανείς ότι ο εγκλεισμός σε κρατικό ψυχιατρείο είναι κατά κάποιον τρόπο «πιο ανθρώπινος» από έναν αντίστοιχο εγκλεισμό σε φυλακή. Αντιθέτως, ο δεσποτισμός των αρχών είναι πιθανό να είναι εντονότερος και ο κρατούμενος να διαθέτει πολύ

---

[46] Παρατίθεται στο Maggie Scarf, «Dr. Thomas Szasz…», *New York Times Magazine* (3 Οκτωβρίου 1971), σσ. 42, 45. Μεταξύ άλλων έργων, βλ. Thomas S. Szasz, *Law, Liberty, and Psychiatry* (New York: Macmillan, 1963).

λιγότερα μέσα υπεράσπισης των δικαιωμάτων του· διότι, ως κάποιος που έχει χαρακτηριστεί επισήμως «ψυχικά ασθενής», τοποθετείται στην κατηγορία του «μη προσώπου», το οποίο κανείς δεν αισθάνεται πλέον υποχρεωμένος να λαμβάνει σοβαρά υπόψη. Όπως έχει πει αστειευόμενος ο Dr. Szasz: «Η παραμονή σε κρατικό ψυχιατρείο θα τρέλαινε οποιονδήποτε!»

Επιπλέον όμως πρέπει να αμφισβητήσουμε ολόκληρη την αντίληψη της εξαίρεσης οποιουδήποτε από την ισχύ του αντικειμενικού δικαίου. Μια τέτοια εξαίρεση είναι πολύ πιθανότερο να βλάψει παρά να βοηθήσει τα πρόσωπα που αντιμετωπίζονται κατ' αυτόν τον τρόπο. Ας υποθέσουμε, για παράδειγμα, ότι δύο άνδρες, ο Α και ο Β, διαπράττουν ληστείες της ίδιας βαρύτητας και ότι η συνήθης ποινή γι' αυτό το έγκλημα είναι πέντε χρόνια φυλάκισης. Ας υποθέσουμε ότι ο Β «γλιτώνει» αυτή την ποινή επειδή χαρακτηρίζεται ψυχικά ασθενής και μεταφέρεται σε κρατικό ψυχιατρικό ίδρυμα. Ο Αμερικανός προοδευτικός εστιάζει, ας πούμε, στην πιθανότητα να απολυθεί ο Β έπειτα από δύο χρόνια από τον κρατικό ψυχίατρο, επειδή θα κριθεί «θεραπευμένος» ή «αποκατεστημένος». Τι γίνεται όμως αν ο ψυχίατρος δεν τον θεωρήσει ποτέ θεραπευμένο ή τον θεωρήσει θεραπευμένο μόνο έπειτα από πάρα πολύ καιρό; Τότε ο Β, για το απλό έγκλημα της κλοπής, μπορεί να αντιμετωπίσει τη φρίκη του ισόβιου εγκλεισμού σε ψυχιατρικό ίδρυμα. Συνεπώς, η «προοδευτική» έννοια της ποινής αόριστης διάρκειας —της επιβολής ποινής σε κάποιον όχι για το αντικειμενικά διαπραχθέν έγκλημά του, αλλά βάσει της κρατικής κρίσης για τον ψυχισμό ή το πνεύμα συνεργασίας του— συνιστά τυραννία και απανθρωποποίηση στη χειρότερη μορφή τους. Είναι, επιπλέον, μια τυραννία που ωθεί τον κρατούμενο σε παραπλανητική συμπεριφορά, προκειμένου να ξεγελάσει τον κρατικό ψυχίατρο —τον οποίο απολύτως ορθά αντιλαμβάνεται ως εχθρό του— και να τον κάνει να πιστέψει ότι έχει «θεραπευτεί», ώστε να

μπορέσει να βγει από τον εγκλεισμό. Το να αποκαλείται αυτή η διαδικασία «θεραπεία» ή «αποκατάσταση» αποτελεί ασφαλώς σκληρό εμπαιγμό αυτών των όρων. Είναι πολύ πιο συνεπές προς τις αρχές, αλλά και αληθινά πιο ανθρώπινο, να αντιμετωπίζεται κάθε κρατούμενος σύμφωνα με το αντικειμενικό ποινικό δίκαιο.

Κεφάλαιο 6: Προσωπική Ελευθερία

Ελευθερία του λόγου

Υπάρχουν, φυσικά, πολλά προβλήματα προσωπικής ελευθερίας που δεν μπορούν να υπαχθούν στην κατηγορία της «ακούσιας δουλείας». Η ελευθερία του λόγου και του Τύπου θεωρούνται εδώ και πολύ καιρό πολύτιμες από εκείνους που περιορίζονται στο να είναι «υπέρμαχοι των ατομικών ελευθεριών» — με τον όρο αυτόν να σημαίνει ότι η οικονομική ελευθερία και τα δικαιώματα ιδιωτικής ιδιοκτησίας μένουν έξω από την εξίσωση. Είδαμε όμως ήδη ότι η «ελευθερία του λόγου» δεν μπορεί να υποστηριχθεί ως απόλυτη παρά μόνο εφόσον υπάγεται στα γενικά ιδιοκτησιακά δικαιώματα του ατόμου — συμπεριλαμβανομένου, με ιδιαίτερη έμφαση, του δικαιώματος κυριότητας επί του ίδιου του προσώπου του. Έτσι, ο άνθρωπος που φωνάζει «φωτιά» σε ένα κατάμεστο θέατρο δεν έχει δικαίωμα να το κάνει, επειδή προσβάλλει τα συμβατικά ιδιοκτησιακά δικαιώματα του ιδιοκτήτη του θεάτρου και των θεατών της παράστασης.

Πέρα από τις προσβολές της ιδιοκτησίας, ωστόσο, κάθε λιμπερταριανός θα υπερασπίζεται αναγκαστικά την ελευθερία του λόγου μέχρις εσχάτων. Η ελευθερία να εκφέρει, να τυπώνει και να πωλεί

κανείς οποιονδήποτε λόγο γίνεται απόλυτο δικαίωμα, όποιο κι αν είναι το πεδίο που επιλέγει να καλύψει ο λόγος ή η έκφραση. Εδώ, οι υπέρμαχοι των ατομικών ελευθεριών έχουν γενικά καλές επιδόσεις, και στον δικαστικό χώρο ο εκλιπών δικαστής Hugo Black διακρίθηκε ιδιαίτερα για την υπεράσπιση της ελευθερίας του λόγου από κυβερνητικούς περιορισμούς, βάσει της Πρώτης Τροπολογίας του Συντάγματος.

Υπάρχουν όμως τομείς στους οποίους ακόμη και οι πιο ένθερμοι υπέρμαχοι των ατομικών ελευθεριών υπήρξαν δυστυχώς ασαφείς. Τι γίνεται, για παράδειγμα, με την «υποκίνηση σε ταραχές», όπου ο ομιλητής κρίνεται ένοχος εγκλήματος επειδή εξήψε έναν όχλο, ο οποίος στη συνέχεια προκάλεσε ταραχές και διέπραξε διάφορες πράξεις και εγκλήματα εναντίον προσώπων και περιουσίας; Κατά την άποψή μας, η «υποκίνηση» μπορεί να θεωρηθεί έγκλημα μόνο αν αρνηθούμε την ελευθερία βούλησης και επιλογής κάθε ανθρώπου και υποθέσουμε ότι, αν ο Α πει στους Β και Γ: «Εσύ κι αυτός πηγαίνετε να προκαλέσετε ταραχές!», τότε οι Β και Γ καθορίζονται κατά κάποιον τρόπο αναπόδραστα να προχωρήσουν και να διαπράξουν την άδικη πράξη. Ο λιμπερταριανός όμως, ο οποίος πιστεύει στην ελευθερία της βούλησης, πρέπει να επιμένει ότι, μολονότι μπορεί να είναι ανήθικο ή ατυχές να προτρέπει ο Α σε ταραχές, αυτό παραμένει αυστηρά στο πεδίο της προτροπής και δεν πρέπει να υπόκειται σε νομική κύρωση. Φυσικά, αν ο Α συμμετάσχει και ο ίδιος στις ταραχές, τότε γίνεται ταραξίας και υπόκειται εξίσου σε τιμωρία. Επιπλέον, αν ο Α είναι αρχηγός μιας εγκληματικής επιχείρησης και, στο πλαίσιο του εγκλήματος, διατάξει τους υποτακτικούς του: «Εσύ κι αυτός πηγαίνετε να ληστέψετε την τάδε τράπεζα», τότε, φυσικά, σύμφωνα με το δίκαιο της συμμετοχής στο έγκλημα, ο Α καθίσταται συμμέτοχος ή ακόμη και επικεφαλής της ίδιας της εγκληματικής επιχείρησης.

Αν η προτροπή δεν πρέπει ποτέ να αποτελεί έγκλημα, τότε ούτε η «συνωμοσία με σκοπό την προτροπή» πρέπει να αποτελεί έγκλημα· διότι, σε αντίθεση με τη δυσάρεστη εξέλιξη του δικαίου της συνωμοσίας, η «συνωμοσία» —δηλαδή η συμφωνία— για να γίνει κάτι δεν πρέπει ποτέ να είναι περισσότερο παράνομη από την ίδια την πράξη. Πράγματι, πώς μπορεί να οριστεί η «συνωμοσία» παρά ως συμφωνία δύο ή περισσότερων ανθρώπων να κάνουν κάτι που δεν αρέσει σε εσένα, ο οποίος δίνεις τον ορισμό;[47]

Ένα άλλο δύσκολο πεδίο είναι η νομοθεσία περί γραπτής και προφορικής δυσφήμησης. Γενικά θεωρείται θεμιτός ο περιορισμός της ελευθερίας του λόγου αν αυτός ο λόγος έχει ως αποτέλεσμα να βλάπτει, είτε με ψεύδη είτε κακόβουλα, την υπόληψη κάποιου άλλου. Εκείνο που κάνει, εν ολίγοις, η νομοθεσία περί γραπτής και προφορικής δυσφήμησης είναι να αναγνωρίζει σε κάποιον ένα «δικαίωμα ιδιοκτησίας» επί της ίδιας του της υπόληψης. Ωστόσο, η «υπόληψη» κάποιου δεν του ανήκει και δεν μπορεί να του ανήκει ως ιδιοκτησία, αφού εξαρτάται αποκλειστικά από τα υποκειμενικά αισθήματα και τις στάσεις των άλλων ανθρώπων. Εφόσον όμως κανείς δεν μπορεί ποτέ να «κατέχει» πραγματικά τον νου και τη στάση κάποιου άλλου, αυτό σημαίνει ότι κανείς δεν μπορεί κυριολεκτικά να έχει ιδιοκτησιακό δικαίωμα στην «υπόληψή» του. Η υπόληψη ενός προσώπου μεταβάλλεται διαρκώς, σύμφωνα με τις στάσεις και τις απόψεις του υπόλοιπου πληθυσμού. Επομένως, ο λόγος που επιτίθεται σε κάποιον δεν μπορεί να αποτελεί προσβολή του ιδιοκτησιακού του δικαιώματος και, συνεπώς, δεν πρέπει να υπόκειται σε περιορισμό ή νομική κύρωση.

---

47 Για μια κριτική του κριτηρίου του «σαφούς και παρόντος κινδύνου» ως ανεπαρκούς για τη χάραξη σαφούς διαχωριστικής γραμμής μεταξύ προτροπής και έμπρακτης ενέργειας, βλ. Alexander Meiklejohn, *Political Freedom* (New York: Harper & Bros., 1960), σσ. 29–50· και O. John Rogge, *The First and the Fifth* (New York: Thomas Nelson and Sons, 1960), σ. 88 κ.ε.

Είναι, φυσικά, ανήθικο να διατυπώνει κανείς ψευδείς κατηγορίες εναντίον κάποιου άλλου· και πάλι όμως, για τον λιμπερταριανό, το ηθικό και το νομικό ανήκουν σε δύο πολύ διαφορετικές κατηγορίες.

Επιπλέον, από πρακτική άποψη, αν δεν υπήρχαν νόμοι περί γραπτής ή προφορικής δυσφήμησης, οι άνθρωποι θα ήταν πολύ λιγότερο πρόθυμοι απ' ό,τι σήμερα να πιστεύουν κατηγορίες χωρίς πλήρη τεκμηρίωση. Σήμερα, αν αποδοθεί σε κάποιον ένα ελάττωμα ή παράπτωμα, η γενική αντίδραση είναι να γίνει πιστευτή η κατηγορία, αφού, αν ήταν ψευδής, «γιατί δεν κάνει αγωγή για δυσφήμηση;» Η νομοθεσία περί δυσφήμησης, φυσικά, εισάγει έτσι διακρίσεις εις βάρος των φτωχών, αφού ένας άνθρωπος με περιορισμένους οικονομικούς πόρους δεν είναι εξίσου έτοιμος να διεξαγάγει μια δαπανηρή δίκη δυσφήμησης με έναν εύπορο άνθρωπο. Επιπλέον, οι πλούσιοι μπορούν σήμερα να χρησιμοποιούν τους νόμους περί δυσφήμησης ως ρόπαλο εναντίον των φτωχότερων, περιορίζοντας απολύτως θεμιτές κατηγορίες και εκφράσεις υπό την απειλή ότι θα ασκήσουν αγωγή δυσφήμησης κατά των λιγότερο εύπορων αντιπάλων τους. Παραδόξως, λοιπόν, ένας άνθρωπος με περιορισμένους πόρους είναι πιθανότερο να υποφέρει από δυσφήμηση —και να υφίσταται περιορισμό του δικού του λόγου— στο σημερινό σύστημα παρά σε έναν κόσμο χωρίς νόμους κατά της δυσφήμησης.

Ευτυχώς, τα τελευταία χρόνια οι νόμοι περί δυσφήμησης αποδυναμώνονται σταδιακά, με αποτέλεσμα να μπορεί πλέον κανείς να ασκεί σθεναρή και οξεία κριτική σε δημόσιους αξιωματούχους και σε πρόσωπα της δημόσιας ζωής χωρίς τον φόβο δαπανηρών δικαστικών ενεργειών ή νομικής τιμωρίας.

Μια άλλη ενέργεια που πρέπει να είναι απολύτως απαλλαγμένη από περιορισμούς είναι το μποϊκοτάζ. Σε ένα μποϊκοτάζ, ένας ή περισσότεροι

άνθρωποι χρησιμοποιούν το δικαίωμά τους στον λόγο για να παροτρύνουν άλλους, για οποιουσδήποτε λόγους —σημαντικούς ή ασήμαντους—, να πάψουν να αγοράζουν το προϊόν κάποιου άλλου. Αν, για παράδειγμα, αρκετοί άνθρωποι οργανώσουν μια εκστρατεία —για οποιονδήποτε λόγο— προκειμένου να παροτρύνουν τους καταναλωτές να σταματήσουν να αγοράζουν την μπίρα XYZ, αυτό αποτελεί και πάλι καθαρά προτροπή και, επιπλέον, προτροπή σε μια απολύτως θεμιτή πράξη: τη μη αγορά της μπίρας. Ένα επιτυχημένο μποϊκοτάζ μπορεί να είναι δυσάρεστο για τους παραγωγούς της μπίρας XYZ, αλλά και αυτό εμπίπτει αυστηρά στο πεδίο της ελευθερίας του λόγου και των δικαιωμάτων ιδιωτικής ιδιοκτησίας. Οι παραγωγοί της μπίρας XYZ αναλαμβάνουν τον κίνδυνο που συνεπάγονται οι ελεύθερες επιλογές των καταναλωτών, και οι καταναλωτές δικαιούνται να ακούν και να επηρεάζονται από όποιον επιλέγουν. Ωστόσο, η εργατική μας νομοθεσία έχει παραβιάσει το δικαίωμα των εργατικών συνδικάτων να οργανώνουν μποϊκοτάζ εναντίον επιχειρήσεων. Επίσης, σύμφωνα με την τραπεζική μας νομοθεσία, είναι παράνομη η διάδοση φημών για την αφερεγγυότητα μιας τράπεζας — μια προφανής περίπτωση κατά την οποία η κυβέρνηση παραχωρεί ειδικά προνόμια στις τράπεζες, απαγορεύοντας την ελεύθερη έκφραση απόψεων που αποθαρρύνουν τη χρήση τους.

Ιδιαίτερα ακανθώδες είναι ολόκληρο το ζήτημα των απεργιακών περιφρουρήσεων και των διαδηλώσεων. Η ελευθερία του λόγου συνεπάγεται, φυσικά, την ελευθερία του συνέρχεσθαι — την ελευθερία να συγκεντρώνεται κανείς και να εκφράζεται από κοινού με άλλους. Η κατάσταση όμως γίνεται πιο σύνθετη όταν εμπλέκεται η χρήση των δρόμων. Είναι σαφές ότι η απεργιακή περιφρούρηση είναι αθέμιτη όταν χρησιμοποιείται —όπως συχνά συμβαίνει— για να εμποδίζει την πρόσβαση σε ιδιωτικό κτίριο ή εργοστάσιο ή όταν οι απεργιακές

φρουρές απειλούν με βία όσους διασχίζουν τη γραμμή περιφρούρησης. Είναι επίσης σαφές ότι οι καθιστικές καταλήψεις αποτελούν αθέμιτη παραβίαση της ιδιωτικής ιδιοκτησίας. Αλλά ακόμη και η «ειρηνική περιφρούρηση» δεν είναι σαφώς θεμιτή, διότι αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου προβλήματος: ποιος αποφασίζει για τη χρήση των δρόμων; Το πρόβλημα πηγάζει από το γεγονός ότι οι δρόμοι ανήκουν σχεδόν παντού στις τοπικές δημόσιες αρχές. Όμως η κυβέρνηση, μη όντας ιδιώτης ιδιοκτήτης, δεν διαθέτει κανένα κριτήριο κατανομής της χρήσης των δρόμων της, με αποτέλεσμα κάθε απόφασή της να είναι αυθαίρετη.

Ας υποθέσουμε, για παράδειγμα, ότι οι Φίλοι της Wisteria επιθυμούν να διαδηλώσουν και να πραγματοποιήσουν πορεία υπέρ της Wisteria σε έναν δημόσιο δρόμο. Η αστυνομία απαγορεύει τη διαδήλωση, υποστηρίζοντας ότι θα προκαλέσει συμφόρηση στους δρόμους και θα διαταράξει την κυκλοφορία. Οι υπέρμαχοι των ατομικών ελευθεριών θα διαμαρτυρηθούν αυτομάτως και θα ισχυριστούν ότι περιορίζεται άδικα το «δικαίωμα στην ελευθερία του λόγου» των διαδηλωτών υπέρ της Wisteria. Αλλά και η αστυνομία μπορεί να προβάλλει μια απολύτως βάσιμη ένσταση: οι δρόμοι μπορεί πράγματι να συμφορηθούν, και είναι ευθύνη της κυβέρνησης να διατηρεί τη ροή της κυκλοφορίας. Πώς, λοιπόν, θα ληφθεί η απόφαση; Όπως κι αν αποφασίσει η κυβέρνηση, κάποια ομάδα φορολογουμένων θα ζημιωθεί. Αν αποφασίσει να επιτρέψει τη διαδήλωση, θα ζημιωθούν οι οδηγοί ή οι πεζοί· αν δεν την επιτρέψει, θα υποστούν απώλεια οι Φίλοι της Wisteria. Σε κάθε περίπτωση, το ίδιο το γεγονός της κυβερνητικής λήψης αποφάσεων δημιουργεί αναπόφευκτη σύγκρουση για το ποιοι από τους φορολογουμένους και τους πολίτες θα χρησιμοποιήσουν τον κρατικό πόρο και ποιοι όχι.

Μόνο το καθολικά ισχύον καθεστώς κρατικής ιδιοκτησίας και ελέγχου των δρόμων καθιστά το πρόβλημα άλυτο και συγκαλύπτει την πραγματική του λύση. Το κρίσιμο σημείο είναι ότι όποιος κατέχει έναν πόρο αποφασίζει πώς θα χρησιμοποιηθεί. Ο ιδιοκτήτης ενός τυπογραφικού πιεστηρίου θα αποφασίσει τι θα τυπωθεί σε αυτό. Και ο ιδιοκτήτης των δρόμων θα αποφασίσει πώς θα κατανείμει τη χρήση τους. Εν ολίγοις, αν οι δρόμοι ήταν ιδιωτικοί και οι Φίλοι της Wisteria ζητούσαν να χρησιμοποιήσουν την Πέμπτη Λεωφόρο για να διαδηλώσουν, θα εναπέκειτο στον ιδιοκτήτη της Πέμπτης Λεωφόρου να αποφασίσει αν θα εκμισθώσει τον δρόμο για τη διαδήλωση ή αν θα τον διατηρήσει ελεύθερο για την κυκλοφορία. Σε έναν αμιγώς λιμπερταριανό κόσμο, όπου όλοι οι δρόμοι είναι ιδιωτικοί, οι διάφοροι ιδιοκτήτες τους θα αποφασίζουν κάθε φορά αν θα τους εκμισθώσουν για διαδηλώσεις, σε ποιους και με ποιο τίμημα. Θα ήταν τότε σαφές ότι δεν πρόκειται καθόλου για ζήτημα «ελευθερίας του λόγου» ή «ελευθερίας του συνέρχεσθαι», αλλά για ζήτημα ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων: του δικαιώματος μιας ομάδας να προτείνει τη μίσθωση ενός δρόμου και του δικαιώματος του ιδιοκτήτη του δρόμου να αποδεχθεί ή να απορρίψει την προσφορά.

Ελευθερία του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης

Υπάρχει ένας σημαντικός τομέας της αμερικανικής ζωής στον οποίο δεν υπάρχει ούτε μπορεί να υπάρξει ουσιαστική ελευθερία του λόγου ή του Τύπου υπό το σημερινό σύστημα. Πρόκειται για ολόκληρο το πεδίο του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης. Σε αυτόν τον τομέα, η ομοσπονδιακή κυβέρνηση, με τον κρίσιμης σημασίας Νόμο περί Ραδιοφώνου του 1927, κρατικοποίησε το ραδιοφάσμα. Στην πράξη, η ομοσπονδιακή κυβέρνηση απέκτησε τίτλο κυριότητας επί όλων των ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών διαύλων. Στη συνέχεια αξίωσε να παραχωρεί, κατά τη θέληση ή την αρέσκειά της, άδειες χρήσης αυτών των διαύλων σε διάφορους ιδιωτικούς σταθμούς. Από τη μία πλευρά, οι σταθμοί, αφού λαμβάνουν δωρεάν τις άδειες, δεν χρειάζεται να πληρώνουν για τη χρήση του σπάνιου ραδιοφάσματος, όπως θα συνέβαινε στην ελεύθερη αγορά. Έτσι, λαμβάνουν μια τεράστια επιδότηση, την οποία επιθυμούν διακαώς να διατηρήσουν. Από την άλλη πλευρά, όμως, η ομοσπονδιακή κυβέρνηση, ως αρχή αδειοδότησης του ραδιοφάσματος, διεκδικεί το δικαίωμα και την εξουσία να ρυθμίζει λεπτομερώς και αδιάκοπα τη

λειτουργία των σταθμών. Πάνω από το κεφάλι κάθε σταθμού, επομένως, επικρέμαται το ρόπαλο της απειλής μη ανανέωσης ή ακόμη και αναστολής της άδειάς του. Κατά συνέπεια, η ιδέα της ελευθερίας του λόγου στο ραδιόφωνο και στην τηλεόραση δεν είναι παρά εμπαιγμός. Κάθε σταθμός υπόκειται σε βαρύτατους περιορισμούς και υποχρεώνεται να διαμορφώνει το πρόγραμμά του σύμφωνα με τις επιταγές της Ομοσπονδιακής Επιτροπής Επικοινωνιών. Έτσι, κάθε σταθμός πρέπει να έχει «ισορροπημένο» πρόγραμμα, να μεταδίδει ορισμένο αριθμό ανακοινώσεων «κοινής ωφέλειας», να παραχωρεί ίσο χρόνο σε κάθε πολιτικό υποψήφιο για το ίδιο αξίωμα και στις εκφράσεις πολιτικών απόψεων, να λογοκρίνει «αμφιλεγόμενους» στίχους στους δίσκους που μεταδίδει κ.λπ. Επί πολλά χρόνια, κανένας σταθμός δεν επιτρεπόταν να μεταδίδει οποιαδήποτε δική του συντακτική άποψη· τώρα, κάθε άποψη πρέπει να εξισορροπείται από «υπεύθυνες» συντακτικές αντικρούσεις.

Επειδή κάθε σταθμός και κάθε ραδιοτηλεοπτικός φορέας πρέπει διαρκώς να έχει τον νου του στην FCC, η ελεύθερη έκφραση στις ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές είναι προσχηματική. Είναι λοιπόν παράξενο που η τηλεοπτική άποψη, όταν εκφράζεται καθόλου σε αμφιλεγόμενα ζητήματα, τείνει να τάσσεται άχρωμα υπέρ του «Κατεστημένου»;

Ο λαός ανέχεται αυτή την κατάσταση μόνο επειδή υφίσταται από την αρχή του εμπορικού ραδιοφώνου μεγάλης κλίμακας. Τι θα σκεφτόμασταν όμως, για παράδειγμα, αν όλες οι εφημερίδες λειτουργούσαν με άδειες, οι οποίες θα ανανεώνονταν από μια Ομοσπονδιακή Επιτροπή Τύπου, και αν οι εφημερίδες έχαναν τις άδειές τους όταν τολμούσαν να εκφράσουν μια «μεροληπτική» συντακτική άποψη ή δεν έδιναν τη δέουσα βαρύτητα στις ανακοινώσεις κοινής ωφέλειας; Δεν θα αποτελούσε αυτό μια αφόρητη, για να μην πούμε

αντισυνταγματική, καταστροφή του δικαιώματος στην ελευθερία του Τύπου; Ή σκεφτείτε να χρειάζονταν άδεια όλοι οι εκδότες βιβλίων και οι άδειές τους να μην ανανεώνονταν αν οι κατάλογοι των εκδόσεών τους δεν ικανοποιούσαν μια Ομοσπονδιακή Επιτροπή Βιβλίου. Κι όμως, αυτό που όλοι θα θεωρούσαμε αφόρητο και ολοκληρωτικό για τον Τύπο και τους εκδότες βιβλίων θεωρείται δεδομένο σε ένα μέσο που αποτελεί πλέον τον δημοφιλέστερο φορέα έκφρασης και εκπαίδευσης: το ραδιόφωνο και την τηλεόραση. Και όμως, οι αρχές και στις δύο περιπτώσεις είναι ακριβώς ίδιες.

Εδώ βλέπουμε επίσης ένα από τα μοιραία ελαττώματα της ιδέας του «δημοκρατικού σοσιαλισμού», δηλαδή της ιδέας ότι η κυβέρνηση πρέπει να κατέχει όλους τους πόρους και τα μέσα παραγωγής, διαφυλάσσοντας όμως την ελευθερία του λόγου και του Τύπου για όλους τους πολίτες της. Ένα σύνταγμα που εγγυάται αφηρημένα την «ελευθερία του Τύπου» δεν έχει νόημα σε μια σοσιαλιστική κοινωνία. Το κρίσιμο σημείο είναι ότι, όπου η κυβέρνηση κατέχει όλο το δημοσιογραφικό χαρτί, το χαρτί γενικά, τα τυπογραφικά πιεστήρια κ.λπ., η κυβέρνηση —ως ιδιοκτήτης— πρέπει να αποφασίζει πώς θα κατανείμει το δημοσιογραφικό και το υπόλοιπο χαρτί και τι θα τυπωθεί σε αυτά. Όπως η κυβέρνηση, ως ιδιοκτήτης ενός δρόμου, πρέπει να αποφασίσει πώς θα χρησιμοποιηθεί ο δρόμος, έτσι και μια σοσιαλιστική κυβέρνηση θα πρέπει να αποφασίσει πώς θα κατανείμει το δημοσιογραφικό χαρτί και όλους τους άλλους πόρους που εμπλέκονται στα πεδία του λόγου και του Τύπου: αίθουσες συγκεντρώσεων, μηχανήματα, φορτηγά κ.λπ. Οποιαδήποτε κυβέρνηση μπορεί να διακηρύσσει την αφοσίωσή της στην ελευθερία του Τύπου, διαθέτοντας όμως όλο το δημοσιογραφικό της χαρτί αποκλειστικά στους υπερασπιστές και στους υποστηρικτές της. Ο ελεύθερος Τύπος γίνεται και πάλι εμπαιγμός· επιπλέον, γιατί μια σοσιαλιστική κυβέρνηση να διαθέτει οποιοδήποτε σημαντικό μέρος των

σπάνιων πόρων της σε αντισοσιαλιστές; Το πρόβλημα της γνήσιας ελευθερίας του Τύπου γίνεται τότε άλυτο.

Ποια είναι η λύση για το ραδιόφωνο και την τηλεόραση; Απλή: να αντιμετωπιστούν αυτά τα μέσα ακριβώς όπως αντιμετωπίζονται ο Τύπος και οι εκδότες βιβλίων. Τόσο για τον λιμπερταριανό όσο και για όποιον πιστεύει στο αμερικανικό Σύνταγμα, η κυβέρνηση πρέπει να αποσυρθεί πλήρως από κάθε ρόλο ή παρέμβαση σε όλα τα μέσα έκφρασης. Εν ολίγοις, η ομοσπονδιακή κυβέρνηση πρέπει να αποκρατικοποιήσει το ραδιοφάσμα και να παραχωρήσει ή να πωλήσει τους επιμέρους διαύλους σε ιδιώτες. Όταν οι ιδιωτικοί σταθμοί κατέχουν πραγματικά τους διαύλους τους, θα είναι αληθινά ελεύθεροι και ανεξάρτητοι· θα μπορούν να μεταδίδουν όποια προγράμματα επιθυμούν να παράγουν ή θεωρούν ότι θέλουν να ακούσουν οι ακροατές τους· και θα μπορούν να εκφράζονται όπως επιθυμούν, χωρίς φόβο κυβερνητικών αντιποίνων. Θα μπορούν επίσης να πωλούν ή να εκμισθώνουν τις συχνότητες σε όποιον επιθυμούν, και με αυτόν τον τρόπο οι χρήστες των διαύλων δεν θα επιδοτούνται πλέον τεχνητά.

Επιπλέον, αν οι τηλεοπτικοί δίαυλοι γίνουν ελεύθεροι, ιδιωτικοί και ανεξάρτητοι, τα μεγάλα δίκτυα δεν θα μπορούν πλέον να πιέζουν την FCC να θέτει εκτός νόμου τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό της τηλεόρασης επί πληρωμή. Μόνο επειδή η FCC έχει απαγορεύσει την τηλεόραση επί πληρωμή δεν έχει αυτή κατορθώσει να εδραιωθεί. Η «δωρεάν τηλεόραση», φυσικά, δεν είναι πραγματικά «δωρεάν»· τα προγράμματα πληρώνονται από τους διαφημιζομένους και ο καταναλωτής πληρώνει καλύπτοντας το κόστος της διαφήμισης μέσα στην τιμή του προϊόντος που αγοράζει. Θα μπορούσε κανείς να αναρωτηθεί τι διαφορά έχει για τον καταναλωτή αν πληρώνει έμμεσα το κόστος της διαφήμισης ή άμεσα κάθε πρόγραμμα που αγοράζει. Η

διαφορά είναι ότι δεν πρόκειται για τους ίδιους καταναλωτές των ίδιων προϊόντων. Ο διαφημιζόμενος στην τηλεόραση, για παράδειγμα, ενδιαφέρεται πάντοτε (α) να προσεγγίσει το ευρύτερο δυνατό τηλεοπτικό κοινό και (β) να προσεγγίσει εκείνους τους συγκεκριμένους τηλεθεατές που θα είναι περισσότερο δεκτικοί στο μήνυμά του. Επομένως, όλα τα προγράμματα θα προσανατολίζονται στον χαμηλότερο κοινό παρονομαστή του κοινού και ιδιαίτερα στους τηλεθεατές που είναι περισσότερο δεκτικοί στο μήνυμα· δηλαδή, σε εκείνους που δεν διαβάζουν εφημερίδες ή περιοδικά, ώστε το μήνυμα να μην επαναλαμβάνει διαφημίσεις που βλέπουν ήδη εκεί. Ως αποτέλεσμα, τα προγράμματα της δωρεάν τηλεόρασης τείνουν να είναι χωρίς φαντασία, άχρωμα και ομοιόμορφα. Η τηλεόραση επί πληρωμή θα σήμαινε ότι κάθε πρόγραμμα θα αναζητούσε τη δική του αγορά και ότι θα αναπτύσσονταν πολλές εξειδικευμένες αγορές για ιδιαίτερα κοινά — όπως ακριβώς έχουν αναπτυχθεί ιδιαίτερα επικερδείς εξειδικευμένες αγορές στον χώρο των περιοδικών και των εκδόσεων βιβλίων. Η ποιότητα των προγραμμάτων θα ήταν υψηλότερη και οι προσφερόμενες επιλογές πολύ πιο ποικίλες. Πράγματι, η απειλή του δυνητικού ανταγωνισμού από την τηλεόραση επί πληρωμή πρέπει να είναι μεγάλη, για να ασκούν τα δίκτυα επί χρόνια πιέσεις με σκοπό να την κρατούν σε καταστολή. Φυσικά όμως, σε μια πραγματικά ελεύθερη αγορά, και οι δύο μορφές τηλεόρασης, όπως επίσης η καλωδιακή τηλεόραση και άλλες μορφές που δεν μπορούμε ακόμη να φανταστούμε, θα μπορούσαν να εισέλθουν —και θα εισέρχονταν— στον ανταγωνισμό.

Ένα συνηθισμένο επιχείρημα εναντίον της ιδιωτικής ιδιοκτησίας των τηλεοπτικών διαύλων είναι ότι αυτοί είναι «σπάνιοι» και, συνεπώς, πρέπει να ανήκουν στην κυβέρνηση και να κατανέμονται από αυτήν. Για έναν οικονομολόγο, αυτό είναι ανόητο επιχείρημα· όλοι οι πόροι είναι σπάνιοι· στην πραγματικότητα, οτιδήποτε έχει τιμή στην αγορά αποκτά

αυτή την τιμή ακριβώς επειδή είναι σπάνιο. Πρέπει να πληρώνουμε κάποιο ποσό για ένα καρβέλι ψωμί, για παπούτσια, για φορέματα, επειδή όλα αυτά είναι σπάνια. Αν δεν ήταν σπάνια, αλλά υπήρχαν σε υπεραφθονία όπως ο αέρας, θα ήταν δωρεάν και κανείς δεν θα χρειαζόταν να ανησυχεί για την παραγωγή ή την κατανομή τους. Στον χώρο του Τύπου, το δημοσιογραφικό χαρτί είναι σπάνιο, το χαρτί είναι σπάνιο, τα τυπογραφικά μηχανήματα και τα φορτηγά είναι σπάνια κ.λπ. Όσο σπανιότερα είναι τόσο υψηλότερη τιμή θα έχουν, και αντιστρόφως. Επιπλέον, και πάλι από πρακτική άποψη, υπάρχουν πολύ περισσότεροι διαθέσιμοι τηλεοπτικοί δίαυλοι από όσους χρησιμοποιούνται σήμερα. Η αρχική απόφαση της FCC να εξαναγκάσει τους σταθμούς να λειτουργούν στη ζώνη VHF αντί στη ζώνη UHF δημιούργησε πολύ μεγαλύτερη στενότητα διαύλων απ' όση ήταν αναγκαία.

Μια άλλη συνηθισμένη αντίρρηση στην ιδιωτική ιδιοκτησία των ραδιοτηλεοπτικών μέσων είναι ότι οι ιδιωτικοί σταθμοί θα προκαλούσαν παρεμβολές ο ένας στις εκπομπές του άλλου και ότι αυτές οι εκτεταμένες παρεμβολές θα εμπόδιζαν ουσιαστικά την ακρόαση ή τη θέαση οποιουδήποτε προγράμματος. Αυτό όμως είναι εξίσου παράλογο ως επιχείρημα υπέρ της κρατικοποίησης του ραδιοφάσματος όσο ο ισχυρισμός ότι, επειδή οι άνθρωποι μπορούν να οδηγούν τα αυτοκίνητά τους πάνω στη γη άλλων, όλα τα αυτοκίνητα —ή όλη η γη— πρέπει να κρατικοποιηθούν. Και στις δύο περιπτώσεις, το ζητούμενο είναι τα δικαστήρια να οριοθετούν τους τίτλους ιδιοκτησίας με αρκετή ακρίβεια, ώστε κάθε προσβολή της ιδιοκτησίας κάποιου άλλου να είναι σαφής και να μπορεί να διωχθεί. Στην περίπτωση των τίτλων κυριότητας γης, αυτή η διαδικασία είναι αρκετά σαφής. Το κρίσιμο σημείο, όμως, είναι ότι τα δικαστήρια μπορούν να εφαρμόσουν παρόμοια διαδικασία οριοθέτησης των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων και σε άλλους τομείς — είτε πρόκειται για το ραδιοφάσμα είτε για το νερό είτε για τα κοιτάσματα πετρελαίου.

Στην περίπτωση του ραδιοφάσματος, το έργο συνίσταται στον προσδιορισμό της τεχνολογικής μονάδας —δηλαδή του τόπου μετάδοσης, της εμβέλειας του κύματος και του τεχνικά αναγκαίου εύρους ενός διαύλου χωρίς παρεμβολές— και κατόπιν στην απόδοση ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων επί της συγκεκριμένης τεχνολογικής μονάδας. Αν, για παράδειγμα, αποδοθεί στον ραδιοφωνικό σταθμό WXYZ δικαίωμα ιδιοκτησίας στη μετάδοση στους 1.500 χιλιοκύκλους, με ένα ορισμένο εύρος χιλιοκύκλων εκατέρωθεν, σε ακτίνα 200 μιλίων γύρω από το Ντιτρόιτ, τότε κάθε σταθμός που μεταδίδει μεταγενέστερα πρόγραμμα στην περιοχή του Ντιτρόιτ σε αυτό το μήκος κύματος θα υπόκειται σε δίωξη για παραβίαση ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων. Αν τα δικαστήρια επιτελούν το έργο της οριοθέτησης και της προάσπισης των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων, δεν υπάρχει μεγαλύτερος λόγος να αναμένουμε διαρκείς παραβιάσεις αυτών των δικαιωμάτων σε αυτόν τον τομέα απ' ό,τι οπουδήποτε αλλού.

Οι περισσότεροι άνθρωποι πιστεύουν ότι αυτός ακριβώς ήταν ο λόγος που κρατικοποιήθηκε το ραδιοφάσμα: ότι πριν από τον Νόμο περί Ραδιοφώνου του 1927 οι σταθμοί προκαλούσαν παρεμβολές ο ένας στα σήματα του άλλου, επικράτησε χάος και τελικά η ομοσπονδιακή κυβέρνηση αναγκάστηκε να παρέμβει για να επιβάλει τάξη και να καταστήσει επιτέλους εφικτή τη λειτουργία ενός ραδιοφωνικού κλάδου. Αυτό όμως είναι ιστορικός θρύλος, όχι γεγονός. Η πραγματική ιστορία είναι ακριβώς η αντίθετη. Διότι, όταν άρχισαν να εμφανίζονται παρεμβολές στον ίδιο δίαυλο, το ζημιωθέν μέρος προσέφευγε στα δικαστήρια κατά των παραβατών του ραδιοφάσματος, και τα δικαστήρια άρχιζαν να βάζουν τάξη στο χάος, εφαρμόζοντας με μεγάλη επιτυχία σε αυτόν τον νέο τεχνολογικό τομέα τη θεωρία των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων του κοινοδικαίου — μια θεωρία από πολλές απόψεις παρόμοια με τη λιμπερταριανή. Εν ολίγοις, τα δικαστήρια

άρχιζαν να αποδίδουν ιδιοκτησιακά δικαιώματα επί του ραδιοφάσματος στους χρήστες που το «ιδιοποιούνταν πρωτογενώς». Όταν η ομοσπονδιακή κυβέρνηση διέκρινε την πιθανότητα αυτής της νέας επέκτασης της ιδιωτικής ιδιοκτησίας, έσπευσε να κρατικοποιήσει το ραδιοφάσμα, χρησιμοποιώντας ως δικαιολογία το υποτιθέμενο χάος.

Για να περιγράφουμε λίγο πληρέστερα την κατάσταση, το ραδιόφωνο στα πρώτα χρόνια του αιώνα ήταν σχεδόν αποκλειστικά μέσο επικοινωνίας για πλοία — είτε για μηνύματα από πλοίο σε πλοίο είτε από πλοίο προς την ξηρά. Το Υπουργείο Ναυτικών ενδιαφερόταν για τη ρύθμιση του ραδιοφώνου ως μέσου διασφάλισης της ασφάλειας στη θάλασσα, και η αρχική ομοσπονδιακή ρύθμιση, ένας νόμος του 1912, προέβλεπε απλώς ότι κάθε ραδιοφωνικός σταθμός έπρεπε να διαθέτει άδεια εκδιδόμενη από τον υπουργό Εμπορίου. Ο νόμος, ωστόσο, δεν παρείχε εξουσίες ρύθμισης ή άρνησης ανανέωσης αδειών, και όταν άρχισαν οι εκπομπές προς το ευρύ κοινό στις αρχές της δεκαετίας του 1920, ο υπουργός Εμπορίου Herbert Hoover επιχείρησε να ρυθμίσει τους σταθμούς. Δικαστικές αποφάσεις του 1923 και του 1926, όμως, απέρριψαν την εξουσία της κυβέρνησης να ρυθμίζει τις άδειες, να αρνείται την ανανέωσή τους ή ακόμη και να αποφασίζει σε ποια μήκη κύματος θα λειτουργούν οι σταθμοί.[48] Περίπου την ίδια εποχή, τα δικαστήρια επεξεργάζονταν την έννοια των ιδιωτικών ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων επί του ραδιοφάσματος μέσω «πρωτογενούς ιδιοποίησης», ιδίως στην υπόθεση *Tribune Co. v. Oak Leaves Broadcasting Station* — Περιφερειακό Δικαστήριο της κομητείας Κουκ, Ιλινόι, 1926. Στην υπόθεση αυτή, το δικαστήριο έκρινε ότι ο φορέας λειτουργίας ενός ήδη υπάρχοντος σταθμού είχε αποκτήσει, μέσω της προγενέστερης χρήσης,

---

[48] Στις αποφάσεις *Hoover v. Intercity Radio Co.*, 286 Fed. 1003 (Appeals D.C., 1923), και *United States v. Zenith Radio Corp.*, 12 F. 2d 614 (N.D. 111., 1926). Βλ. το εξαιρετικό άρθρο του Ronald H. Coase, «The Federal Communications Commission», *Journal of Law and Economics* (Οκτώβριος 1959), σσ. 4–5.

ιδιοκτησιακό δικαίωμα επαρκές για να απαγορευτεί δικαστικά σε έναν νέο σταθμό η χρήση ραδιοσυχνότητας με οποιονδήποτε τρόπο που θα προκαλούσε παρεμβολές στα σήματα του προϋπάρχοντος σταθμού.[49] Έτσι, η τάξη αναδυόταν από το χάος μέσω της απόδοσης ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων. Ακριβώς αυτή την εξέλιξη όμως έσπευσε η κυβέρνηση να προλάβει.

Η απόφαση Zenith του 1926, η οποία απέρριψε την εξουσία της κυβέρνησης να ρυθμίζει τις άδειες ή να αρνείται την ανανέωσή τους και υποχρέωσε το Υπουργείο Εμπορίου να εκδίδει άδεια σε κάθε σταθμό που υπέβαλλε αίτηση, προκάλεσε μεγάλη άνθηση στον ραδιοφωνικό κλάδο. Πάνω από διακόσιοι νέοι σταθμοί δημιουργήθηκαν στους εννέα μήνες μετά την απόφαση. Ως αποτέλεσμα, το Κογκρέσο έσπευσε να ψηφίσει, τον Ιούλιο του 1926, ένα προσωρινό μέτρο για να αποτρέψει την απόκτηση οποιουδήποτε ιδιοκτησιακού δικαιώματος επί των ραδιοσυχνοτήτων και αποφάσισε ότι όλες οι άδειες έπρεπε να περιορίζονται σε διάρκεια ενενήντα ημερών. Τον Φεβρουάριο του 1927, το Κογκρέσο ψήφισε τον νόμο που ίδρυσε την Ομοσπονδιακή Επιτροπή Ραδιοφώνου, κρατικοποίησε το ραδιοφάσμα και θέσπισε εξουσίες παρόμοιες με εκείνες της σημερινής FCC. Ότι ο στόχος των ενημερωμένων πολιτικών δεν ήταν να αποτρέψουν το χάος, αλλά να αποτρέψουν την ιδιωτική ιδιοκτησία του ραδιοφάσματος ως λύση στο χάος, το καταδεικνύει ο ιστορικός του δικαίου H. P. Warner. Ο Warner αναφέρει ότι «εκφράστηκαν σοβαροί φόβοι από νομοθέτες και από όσους είχαν γενικά την ευθύνη της διοίκησης των επικοινωνιών… ότι μια αποτελεσματική κυβερνητική ρύθμιση θα μπορούσε να καταστεί οριστικά αδύνατη μέσω της δημιουργίας ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων επί

---

[49] Coase, στο ίδιο, σ. 31, υποσημείωση.

αδειών ή μέσων πρόσβασης και ότι, έτσι, θα μπορούσαν να κατοχυρωθούν για πάντα δικαιώματα εκμετάλλευσης αξίας εκατομμυρίων δολαρίων».[50] Το τελικό αποτέλεσμα, ωστόσο, ήταν να δημιουργηθούν ούτως ή άλλως εξίσου πολύτιμα δικαιώματα εκμετάλλευσης, αλλά με μονοπωλιακό τρόπο, μέσω της γενναιοδωρίας της Ομοσπονδιακής Επιτροπής Ραδιοφώνου και αργότερα της FCC, αντί μέσω ανταγωνιστικής πρωτογενούς ιδιοποίησης.

Από τις πολυάριθμες άμεσες παραβιάσεις της ελευθερίας του λόγου που διαπράχθηκαν μέσω της αδειοδοτικής εξουσίας της FRC και της FCC, αρκούν δύο περιπτώσεις. Η μία συνέβη το 1931, όταν η FRC αρνήθηκε να ανανεώσει την άδεια ενός κυρίου Baker, ο οποίος λειτουργούσε ραδιοφωνικό σταθμό στην Αϊόβα. Αρνούμενη την ανανέωση, η Επιτροπή δήλωσε:

> *Η Επιτροπή αυτή δεν συνηγορεί υπέρ των Ιατρικών Συλλόγων και των άλλων μερών που ο κύριος Baker αντιπαθεί. Τα υποτιθέμενα παραπτώματά τους μπορεί ενίοτε να έχουν δημόσια σημασία και να πρέπει να γνωστοποιούνται στο κοινό μέσω του ραδιοφώνου με τον ενδεδειγμένο τρόπο. Ο παρών φάκελος, όμως, αποκαλύπτει ότι ο κύριος Baker δεν το πράττει με κανέναν ευγενή τρόπο. Δείχνει ότι διαρκώς και αλλοπρόσαλλα προβάλλει από αέρος τις προσωπικές του εμμονές, τις ιδέες του για τη θεραπεία του καρκίνου και τις συμπάθειες και αντιπάθειές του προς ορισμένα πρόσωπα και πράγματα. Ασφαλώς, το να επιβάλλει όλα αυτά στους ακροατές δεν αποτελεί ορθή χρήση μιας άδειας ραδιοφωνικής εκπομπής. Πολλές από τις εκφράσεις του*

---

[50] Harry P. Warner, *Radio and Television Law* (1958), σ. 540. Παρατίθεται στο Coase, ό.π., σ. 32.

είναι χυδαίες, αν όχι πράγματι άσεμνες. Ασφαλώς δεν εξυφώνουν ούτε ψυχαγωγούν.[51]

Μπορούμε να φανταστούμε την κατακραυγή αν η ομοσπονδιακή κυβέρνηση έκλεινε μια εφημερίδα ή έναν εκδοτικό οίκο για παρόμοιους λόγους;

Μια πρόσφατη ενέργεια της FCC ήταν να απειλήσει με μη ανανέωση της άδειας τον ραδιοφωνικό σταθμό KTRG στη Χονολουλού, έναν σημαντικό σταθμό της Χαβάης. Ο KTRG μετέδιδε λιμπερταριανά προγράμματα για αρκετές ώρες την ημέρα επί περίπου δύο χρόνια. Τελικά, στα τέλη του 1970, η FCC αποφάσισε να κινήσει μια μακρά διαδικασία ακροάσεων προς την κατεύθυνση της μη ανανέωσης της άδειας, της οποίας το επαπειλούμενο κόστος υποχρέωσε τους ιδιοκτήτες να κλείσουν οριστικά τον σταθμό.[52]

---

51 Αποφάσεις της FRC, φάκελος αριθ. 967, 5 Ιουνίου 1931. Παρατίθεται στο Coase, ό.π., σ. 9.

52 Η καλύτερη και πληρέστερα επεξεργασμένη παρουσίαση του τρόπου με τον οποίο θα μπορούσαν να αποδοθούν ιδιωτικά ιδιοκτησιακά δικαιώματα στο ραδιόφωνο και στην τηλεόραση βρίσκεται στο A. DeVany κ.ά., «A Property System for Market Allocation of the Electromagnetic Spectrum: A Legal-Economic-Engineering Study», *Stanford Law Review* (Ιούνιος 1969). Βλ. επίσης William H. Meckling, «National Communications Policy: Discussion», *American Economic Review, Papers and Proceedings* (Μάιος 1970), σσ. 222–23. Μετά το άρθρο του DeVany, η ανάπτυξη της τηλεόρασης κοινοτικής λήψης και της καλωδιακής τηλεόρασης μείωσε περαιτέρω τη στενότητα συχνοτήτων και διεύρυνε το πεδίο του δυνητικού ανταγωνισμού.

Πορνογραφία

Για τον λιμπερταριανό, οι αντιπαραθέσεις συντηρητικών και Αμερικανών προοδευτικών σχετικά με τους νόμους που απαγορεύουν την πορνογραφία παρακάμπτουν απογοητευτικά την ουσία. Η συντηρητική θέση τείνει να υποστηρίζει ότι η πορνογραφία είναι εξευτελιστική και ανήθικη και, επομένως, πρέπει να τεθεί εκτός νόμου. Οι Αμερικανοί προοδευτικοί τείνουν να αντιτείνουν ότι το σεξ είναι καλό και υγιές και ότι, συνεπώς, η πορνογραφία θα έχει μόνο καλά αποτελέσματα, ενώ αντί γι' αυτήν πρέπει να απαγορευτούν οι απεικονίσεις βίας — ας πούμε στην τηλεόραση, στον κινηματογράφο ή στα κόμικς. Καμία πλευρά δεν αντιμετωπίζει το κρίσιμο σημείο: ότι οι καλές, κακές ή αδιάφορες συνέπειες της πορνογραφίας, παρότι ίσως αποτελούν ενδιαφέρον ζήτημα καθαυτές, είναι εντελώς άσχετες με το ερώτημα αν πρέπει να τεθεί εκτός νόμου. Ο λιμπερταριανός υποστηρίζει ότι δεν είναι έργο του νόμου —της χρήσης βίας ως ανταπόδοσης— να επιβάλλει την αντίληψη οποιουδήποτε περί ηθικής. Δεν είναι έργο του νόμου —ακόμη κι αν αυτό ήταν πρακτικά δυνατό, πράγμα φυσικά εξαιρετικά απίθανο— να κάνει οποιονδήποτε καλό, ευσεβή, ηθικό, αγνό ή ακέραιο. Αυτό εναπόκειται στην απόφαση κάθε ατόμου για τον εαυτό του. Το μόνο έργο της νόμιμης βίας είναι να υπερασπίζεται τους ανθρώπους από τη χρήση βίας, να τους προστατεύει από βίαιες προσβολές του προσώπου ή της

περιουσίας τους. Αν όμως η κυβέρνηση αξιώνει να απαγορεύσει την πορνογραφία, η ίδια γίνεται ο πραγματικός παράνομος — διότι παραβιάζει τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα των ανθρώπων να παράγουν, να πωλούν, να αγοράζουν ή να κατέχουν πορνογραφικό υλικό.

Δεν θεσπίζουμε νόμους για να κάνουμε τους ανθρώπους ακέραιους· δεν θεσπίζουμε νόμους για να τους εξαναγκάζουμε να είναι ευγενικοί με τους γείτονές τους ή να μη φωνάζουν στον οδηγό του λεωφορείου· δεν θεσπίζουμε νόμους για να τους εξαναγκάζουμε να είναι ειλικρινείς με τους αγαπημένους τους. Δεν θεσπίζουμε νόμους για να τους εξαναγκάζουμε να καταναλώνουν μια ορισμένη ποσότητα βιταμινών την ημέρα. Ούτε είναι έργο της κυβέρνησης ή οποιουδήποτε φορέα επιβολής του δικαίου να θεσπίζει νόμους κατά της εθελοντικής παραγωγής ή πώλησης πορνογραφίας. Το αν η πορνογραφία είναι καλή, κακή ή αδιάφορη δεν πρέπει να ενδιαφέρει τις αρχές επιβολής του νόμου.

Το ίδιο ισχύει για το φόβητρο των Αμερικανών προοδευτικών, την «πορνογραφία της βίας». Το αν η παρακολούθηση βίας στην τηλεόραση συμβάλλει ή όχι στη διάπραξη πραγματικών εγκλημάτων δεν πρέπει να εμπίπτει στην αρμοδιότητα του Κράτους. Η απαγόρευση βίαιων ταινιών επειδή ενδέχεται κάποτε να παρακινήσουν κάποιον να διαπράξει έγκλημα αποτελεί άρνηση της ελεύθερης βούλησης του ανθρώπου και, φυσικά, πλήρη άρνηση του δικαιώματος όσων δεν θα διαπράξουν εγκλήματα να δουν την ταινία. Αλλά, ακόμη σημαντικότερο, η απαγόρευση βίαιων ταινιών γι' αυτόν τον λόγο δεν είναι περισσότερο δικαιολογημένη —στην πραγματικότητα, είναι λιγότερο— από τη φυλάκιση όλων των μαύρων εφήβων ανδρών, όπως έχουμε επισημάνει, επειδή έχουν μεγαλύτερη τάση να διαπράττουν εγκλήματα από τον υπόλοιπο πληθυσμό.

Πρέπει επίσης να είναι σαφές ότι η απαγόρευση της πορνογραφίας αποτελεί προσβολή του ιδιοκτησιακού δικαιώματος, του δικαιώματος παραγωγής, πώλησης, αγοράς και κατοχής. Οι συντηρητικοί που ζητούν να τεθεί η πορνογραφία εκτός νόμου δεν φαίνεται να συνειδητοποιούν ότι έτσι παραβιάζουν την ίδια την έννοια των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων την οποία διακηρύσσουν ότι υπερασπίζονται. Πρόκειται επίσης για παραβίαση της ελευθερίας του Τύπου, η οποία, όπως είδαμε, αποτελεί στην πραγματικότητα επιμέρους έκφανση του γενικού δικαιώματος ιδιωτικής ιδιοκτησίας.

Μερικές φορές φαίνεται ότι το υπέρτατο ιδεώδες πολλών συντηρητικών, όπως και πολλών Αμερικανών προοδευτικών, είναι να βάλουν τους πάντες σε κλουβί και να τους εξαναγκάσουν να κάνουν ό,τι οι ίδιοι πιστεύουν ότι είναι ηθικό. Τα κλουβιά, φυσικά, θα είχαν διαφορετικό ύφος, αλλά θα παρέμεναν κλουβιά. Ο συντηρητικός θα απαγόρευε το ανεπίτρεπτο σεξ, τα ναρκωτικά, τα τυχερά παιχνίδια και την ασέβεια και θα εξανάγκαζε τους πάντες να ενεργούν σύμφωνα με τη δική του εκδοχή ηθικής και θρησκευτικής συμπεριφοράς. Ο Αμερικανός προοδευτικός θα απαγόρευε τις βίαιες ταινίες, τις κακόγουστες διαφημίσεις, το αμερικανικό ποδόσφαιρο και τις φυλετικές διακρίσεις και, στην ακραία περίπτωση, θα τοποθετούσε τους πάντες σε ένα «κουτί του Skinner», το οποίο θα διηύθυνε ένας υποτιθέμενα καλοπροαίρετος προοδευτικός δικτάτορας. Το αποτέλεσμα όμως θα ήταν το ίδιο: ο υποβιβασμός όλων σε υπανθρώπινο επίπεδο και η στέρηση από όλους του πολυτιμότερου στοιχείου της ανθρώπινης υπόστασής τους — της ελευθερίας της επιλογής.

Η ειρωνεία, φυσικά, είναι ότι, εξαναγκάζοντας τους ανθρώπους να είναι «ηθικοί» —δηλαδή να ενεργούν ηθικά—, οι συντηρητικοί ή προοδευτικοί δεσμοφύλακες θα τους στερούσαν στην πραγματικότητα

την ίδια τη δυνατότητα να είναι ηθικοί. Η έννοια της «ηθικής» δεν έχει νόημα αν η ηθική πράξη δεν επιλέγεται ελεύθερα. Ας υποθέσουμε, για παράδειγμα, ότι κάποιος είναι ευσεβής μουσουλμάνος και επιθυμεί διακαώς όσο το δυνατόν περισσότεροι άνθρωποι να υποκλίνονται προς τη Μέκκα τρεις φορές την ημέρα· ας υποθέσουμε ότι γι' αυτόν αυτή είναι η ύψιστη ηθική πράξη. Αν όμως ασκήσει καταναγκασμό για να υποχρεώσει τους πάντες να υποκλίνονται προς τη Μέκκα, τους στερεί έτσι τη δυνατότητα να είναι ηθικοί — να επιλέγουν ελεύθερα να υποκλίνονται προς τη Μέκκα. Ο καταναγκασμός στερεί από τον άνθρωπο την ελευθερία της επιλογής και, συνεπώς, τη δυνατότητα ηθικής επιλογής.

Ο λιμπερταριανός, σε αντίθεση με τόσους συντηρητικούς και Αμερικανούς προοδευτικούς, δεν θέλει να βάλει τον άνθρωπο σε κανένα κλουβί. Εκείνο που επιθυμεί για όλους είναι η ελευθερία, η ελευθερία να ενεργούν ηθικά ή ανήθικα, όπως θα αποφασίσει ο καθένας.

Νόμοι περί σεξουαλικής συμπεριφοράς

Τα τελευταία χρόνια, οι Αμερικανοί προοδευτικοί καταλήγουν ευτυχώς στο συμπέρασμα ότι «κάθε πράξη μεταξύ δύο ή περισσότερων συναινούντων ενηλίκων» πρέπει να είναι νόμιμη. Είναι δυστυχές ότι δεν έχουν ακόμη επεκτείνει αυτό το κριτήριο από το σεξ στο εμπόριο και στην ανταλλαγή· διότι, αν το έκαναν, θα πλησίαζαν στο να γίνουν πλήρεις λιμπερταριανοί. Ο λιμπερταριανός ενδιαφέρεται ακριβώς για τη νομιμοποίηση όλων ανεξαιρέτως των αλληλεπιδράσεων μεταξύ «συναινούντων ενηλίκων». Οι Αμερικανοί προοδευτικοί έχουν αρχίσει επίσης να ζητούν την κατάργηση των «εγκλημάτων χωρίς θύματα», πράγμα που θα ήταν θαυμάσιο αν τα «θύματα» ορίζονταν με μεγαλύτερη ακρίβεια ως θύματα επιθετικής βίας.

Εφόσον το σεξ αποτελεί μια κατεξοχήν ιδιωτική πτυχή της ζωής, είναι ιδιαίτερα αφόρητο να αξιώνουν οι κυβερνήσεις να ρυθμίζουν και να νομοθετούν τη σεξουαλική συμπεριφορά· και όμως, αυτό υπήρξε φυσικά μια από τις αγαπημένες ενασχολήσεις του Κράτους. Βίαιες πράξεις όπως ο βιασμός πρέπει, φυσικά, να κατατάσσονται στα εγκλήματα όπως κάθε άλλη πράξη βίας κατά προσώπων.

Παραδόξως, ενώ οι εθελοντικές σεξουαλικές δραστηριότητες έχουν συχνά καταστεί παράνομες και διωχθεί από το Κράτος, οι κατηγορούμενοι για βιασμό αντιμετωπίζονται από τις αρχές πολύ επιεικέστερα από όσους κατηγορούνται για άλλες μορφές σωματικής επίθεσης. Σε πολλές περιπτώσεις, μάλιστα, το θύμα του βιασμού έχει ουσιαστικά αντιμετωπιστεί ως το ένοχο μέρος από τις υπηρεσίες επιβολής του νόμου — μια στάση που σχεδόν ποτέ δεν υιοθετείται απέναντι στα θύματα άλλων εγκλημάτων. Είναι σαφές ότι λειτουργεί ένα απαράδεκτο διπλό μέτρο σεξουαλικής ηθικής. Όπως διακήρυξε το Εθνικό Συμβούλιο της Αμερικανικής Ένωσης Πολιτικών Ελευθεριών τον Μάρτιο του 1977:

> *Τα θύματα σεξουαλικής επίθεσης δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται διαφορετικά από τα θύματα άλλων εγκλημάτων. Τα θύματα σεξουαλικής επίθεσης συχνά υφίστανται δυσπιστία και κακομεταχείριση από το προσωπικό των υπηρεσιών επιβολής του νόμου και υγείας. Αυτή η μεταχείριση εκτείνεται από την επίσημη δυσπιστία και αναισθησία έως τις σκληρές και βάναυσες έρευνες του τρόπου ζωής και των κινήτρων του θύματος. Μια τέτοια αποποίηση ευθύνης από θεσμούς που προορίζονται να βοηθούν και να προστατεύουν τα θύματα εγκλημάτων δεν μπορεί παρά να επιτείνει το τραύμα της αρχικής εμπειρίας του θύματος.*

Το διπλό μέτρο που επιβάλλει η κυβέρνηση μπορεί να αρθεί αν ο βιασμός πάψει να αποτελεί ιδιαίτερη κατηγορία νομικής και δικαστικής αντιμετώπισης και υπαχθεί στους γενικούς κανόνες δικαίου περί σωματικής επίθεσης. Όποια κριτήρια χρησιμοποιούνται για τις οδηγίες των δικαστών προς τους ενόρκους ή για το παραδεκτό των αποδεικτικών στοιχείων πρέπει να εφαρμόζονται με τον ίδιο τρόπο σε όλες αυτές τις περιπτώσεις.

Αν η εργασία και τα πρόσωπα γενικά πρέπει να είναι ελεύθερα, τότε πρέπει να υπάρχει ελευθερία και για την πορνεία. Η πορνεία είναι εθελοντική πώληση μιας υπηρεσίας εργασίας, και η κυβέρνηση δεν έχει δικαίωμα να απαγορεύει ή να περιορίζει τέτοιες πωλήσεις. Πρέπει να σημειωθεί ότι πολλές από τις πιο ζοφερές όψεις της πορνείας του δρόμου έχουν προκύψει από την απαγόρευση των οίκων ανοχής. Ως μακρόβιες επιχειρήσεις πορνείας, υπό τη διεύθυνση γυναικών που επιθυμούσαν να καλλιεργήσουν καλή φήμη μεταξύ των πελατών σε βάθος χρόνου, οι οίκοι ανοχής ανταγωνίζονταν άλλοτε για να προσφέρουν υπηρεσίες υψηλής ποιότητας και να εδραιώσουν την «επωνυμία» τους. Η απαγόρευσή τους εξώθησε την πορνεία σε μια εφήμερη και επισφαλή ύπαρξη στη «μαύρη αγορά», με όλους τους κινδύνους και τη γενική υποβάθμιση της ποιότητας που αυτό συνεπάγεται πάντοτε. Πρόσφατα, στη Νέα Υόρκη, εμφανίστηκε μια τάση της αστυνομίας να καταστέλλει την πορνεία με τη δικαιολογία ότι η δραστηριότητα δεν είναι πλέον «χωρίς θύματα», αφού πολλές πόρνες διαπράττουν εγκλήματα εναντίον των πελατών τους. Η απαγόρευση όμως επαγγελματικών δραστηριοτήτων που ενδέχεται να προσελκύουν το έγκλημα θα δικαιολογούσε, με τον ίδιο τρόπο, την ποτοαπαγόρευση επειδή συμβαίνουν πολλοί καβγάδες στα μπαρ. Η απάντηση δεν είναι να απαγορευτεί η εθελοντική και πραγματικά θεμιτή δραστηριότητα, αλλά να μεριμνά η αστυνομία ώστε να μη διαπράττονται τα πραγματικά

εγκλήματα. Πρέπει να είναι σαφές ότι, για τον λιμπερταριανό, η υπεράσπιση της ελευθερίας της πορνείας δεν συνεπάγεται στο ελάχιστο υποστήριξη της ίδιας της πορνείας. Εν ολίγοις, αν μια ιδιαίτερα πουριτανική κυβέρνηση απαγόρευε όλα τα καλλυντικά, ο λιμπερταριανός θα ζητούσε τη νομιμοποίησή τους, χωρίς αυτό να σημαίνει με οποιονδήποτε τρόπο ότι υποστηρίζει —ή, αντίστοιχα, ότι αντιτίθεται σε — τη χρήση των ίδιων των καλλυντικών. Αντιθέτως, ανάλογα με την προσωπική του ηθική ή αισθητική, θα μπορούσε κάλλιστα να διεξάγει εκστρατεία εναντίον της χρήσης τους μετά τη νομιμοποίησή τους· η προσπάθειά του είναι πάντοτε να πείθει και όχι να εξαναγκάζει.

Αν το σεξ πρέπει να είναι ελεύθερο, τότε και ο έλεγχος των γεννήσεων πρέπει, φυσικά, να είναι ελεύθερος. Είναι όμως δυστυχώς χαρακτηριστικό της κοινωνίας μας ότι, μόλις νομιμοποιείται ο έλεγχος των γεννήσεων, εμφανίζονται άνθρωποι —στην περίπτωση αυτή, Αμερικανοί προοδευτικοί— που διεκδικούν να γίνει υποχρεωτικός. Είναι αλήθεια, φυσικά, ότι, αν ο γείτονάς μου αποκτήσει παιδί, αυτό μπορεί κάλλιστα να με επηρεάσει θετικά ή αρνητικά. Σχεδόν οτιδήποτε κάνει οποιοσδήποτε, όμως, μπορεί να επηρεάσει έναν ή περισσότερους ανθρώπους. Για τον λιμπερταριανό, αυτό κάθε άλλο παρά δικαιολογεί τη χρήση βίας, η οποία μπορεί να χρησιμοποιείται μόνο για την καταπολέμηση ή την αναχαίτιση της ίδιας της βίας. Δεν υπάρχει δικαίωμα πιο προσωπικό ούτε ελευθερία πιο πολύτιμη από το να αποφασίζει κάθε γυναίκα αν θα αποκτήσει ή όχι παιδί, και είναι ακραία ολοκληρωτικό να αξιώνει οποιαδήποτε κυβέρνηση να της αρνηθεί αυτό το δικαίωμα. Εξάλλου, αν μια οικογένεια αποκτήσει περισσότερα παιδιά απ' όσα μπορεί να συντηρήσει με άνεση, η ίδια η οικογένεια θα επωμιστεί το κύριο βάρος· εξ ου και το σχεδόν καθολικό αποτέλεσμα ότι η επιθυμία διατήρησης μιας πολύτιμης ανόδου του βιοτικού επιπέδου οδηγεί τις ίδιες τις οικογένειες σε εθελοντική μείωση των γεννήσεων.

Αυτό μας οδηγεί στην πιο σύνθετη περίπτωση της άμβλωσης. Για τον λιμπερταριανό, το «καθολικό» επιχείρημα κατά της άμβλωσης, ακόμη κι αν τελικά απορριφθεί ως άκυρο, δεν μπορεί να απορριφθεί εξαρχής και αβασάνιστα. Διότι η ουσία αυτού του επιχειρήματος —που δεν είναι πραγματικά «καθολικό» με κάποια θεολογική έννοια— είναι ότι η άμβλωση καταστρέφει μια ανθρώπινη ζωή και, επομένως, είναι φόνος και ως τέτοιος δεν μπορεί να γίνει ανεκτός. Επιπλέον, αν η άμβλωση είναι πράγματι φόνος, τότε ο καθολικός —ή οποιοσδήποτε άλλος συμμερίζεται αυτή την άποψη— δεν μπορεί απλώς να ανασηκώσει τους ώμους και να πει ότι οι «καθολικές» απόψεις δεν πρέπει να επιβάλλονται στους μη καθολικούς. Ο φόνος δεν είναι έκφραση θρησκευτικής προτίμησης· καμία θρησκευτική ομάδα δεν μπορεί ούτε πρέπει, στο όνομα της «θρησκευτικής ελευθερίας», να διαπράττει φόνο ατιμώρητα με την πρόφαση ότι αυτό επιτάσσει η θρησκεία της. Το ζωτικό ερώτημα γίνεται, λοιπόν: πρέπει η άμβλωση να θεωρείται φόνος;

Το μεγαλύτερο μέρος της συζήτησης βαλτώνει σε λεπτομέρειες σχετικά με το πότε αρχίζει η ανθρώπινη ζωή, πότε ή αν μπορεί το έμβρυο να θεωρηθεί ζωντανό κ.λπ. Όλα αυτά είναι στην πραγματικότητα άσχετα με το ζήτημα της νομιμότητας —και πάλι, όχι κατ' ανάγκην της ηθικότητας— της άμβλωσης. Ο καθολικός αντίπαλος της άμβλωσης, για παράδειγμα, δηλώνει ότι το μόνο που επιθυμεί για το έμβρυο είναι τα δικαιώματα κάθε ανθρώπινου όντος — δηλαδή το δικαίωμα να μη δολοφονηθεί. Εδώ όμως εμπλέκεται κάτι περισσότερο, και αυτό είναι το κρίσιμο σημείο. Αν πρόκειται να αντιμετωπίσουμε το έμβρυο ως φορέα των ίδιων δικαιωμάτων με τους ανθρώπους, ας αναρωτηθούμε: ποιος άνθρωπος έχει το δικαίωμα να παραμένει, χωρίς άδεια, ως ανεπιθύμητο παράσιτο μέσα στο σώμα κάποιου άλλου ανθρώπου; Αυτή είναι η ουσία του ζητήματος: το απόλυτο δικαίωμα κάθε προσώπου, και επομένως κάθε γυναίκας, στην κυριότητα επί του

ίδιου του σώματός της. Εκείνο που κάνει η μητέρα με την άμβλωση είναι να προκαλεί την αποβολή από το σώμα της μιας ανεπιθύμητης οντότητας που βρίσκεται μέσα σε αυτό. Αν το έμβρυο πεθάνει, αυτό δεν αναιρεί το γεγονός ότι κανένα ον δεν έχει δικαίωμα να ζει χωρίς άδεια ως παράσιτο μέσα στο σώμα κάποιου άλλου ή πάνω σε αυτό.

Η συνηθισμένη αντίκρουση ότι η μητέρα είτε επιθυμούσε αρχικά είτε, τουλάχιστον, ευθύνεται για την τοποθέτηση του εμβρύου μέσα στο σώμα της είναι, και πάλι, άσχετη προς το ζήτημα. Ακόμη και στην ισχυρότερη περίπτωση, όπου η μητέρα επιθυμούσε αρχικά το παιδί, έχει, ως κυρία του ίδιου του σώματός της, το δικαίωμα να αλλάξει γνώμη και να το αποβάλει.

Αν το Κράτος δεν πρέπει να καταστέλλει την εθελοντική σεξουαλική δραστηριότητα, δεν πρέπει επίσης να κάνει διακρίσεις υπέρ ή κατά οποιουδήποτε φύλου. Οι διατάξεις περί «θετικής δράσης» αποτελούν προφανή τρόπο επιβολής διακρίσεων εις βάρος ανδρών ή άλλων ομάδων στην απασχόληση, στις εισαγωγές σε εκπαιδευτικά ιδρύματα ή οπουδήποτε εφαρμόζεται αυτό το συγκαλυμμένο σύστημα ποσοστώσεων. Οι «προστατευτικοί» εργατικοί νόμοι για τις γυναίκες, όμως, προσποιούνται ύπουλα ότι τις ευνοούν, ενώ στην πραγματικότητα κάνουν διακρίσεις εις βάρος τους, απαγορεύοντάς τους να εργάζονται ορισμένες ώρες ή σε ορισμένα επαγγέλματα. Ο νόμος εμποδίζει τις γυναίκες να ασκούν την ατομική τους ελευθερία επιλογής, αποφασίζοντας οι ίδιες αν θα εισέλθουν ή όχι σε αυτά τα επαγγέλματα ή αν θα εργάζονται κατά τις υποτιθέμενα επαχθείς αυτές ώρες. Με αυτόν τον τρόπο, η κυβέρνηση εμποδίζει τις γυναίκες να ανταγωνίζονται ελεύθερα τους άνδρες σε αυτούς τους τομείς.

Συνολικά, το πρόγραμμα του Λιμπερταριανού Κόμματος του 1978 διατυπώνει με οξύτητα και ακρίβεια τη λιμπερταριανή θέση για τις

κυβερνητικές διακρίσεις λόγω φύλου ή άλλων χαρακτηριστικών: «Κανένα ατομικό δικαίωμα δεν πρέπει να καταργείται ή να περιορίζεται από τους νόμους των Ηνωμένων Πολιτειών ή οποιασδήποτε πολιτείας ή τοπικής αρχής λόγω φύλου, φυλής, χρώματος, θρησκευτικών πεποιθήσεων, ηλικίας, εθνικής καταγωγής ή σεξουαλικής προτίμησης».

Τηλεφωνικές υποκλοπές

Η τηλεφωνική υποκλοπή αποτελεί κατάπτυστη παραβίαση της ιδιωτικότητας και του ιδιοκτησιακού δικαιώματος και πρέπει, φυσικά, να απαγορεύεται ως πράξη προσβολής δικαιωμάτων. Ελάχιστοι, αν υπάρχουν καν, θα αποδέχονταν τηλεφωνικές υποκλοπές από ιδιώτες. Η διαμάχη προκύπτει με εκείνους που υποστηρίζουν ότι η αστυνομία πρέπει να μπορεί να παρακολουθεί τα τηλέφωνα προσώπων τα οποία υποπτεύεται ως εγκληματίες. Διαφορετικά, πώς θα συλλαμβάνονταν οι εγκληματίες;

Πρώτον, από πρακτική άποψη, οι τηλεφωνικές υποκλοπές σπάνια είναι αποτελεσματικές σε «μεμονωμένα» εγκλήματα όπως η ληστεία τράπεζας. Χρησιμοποιούνται γενικά σε περιπτώσεις όπου η «επιχείρηση» λειτουργεί σε τακτική και διαρκή βάση —όπως στα ναρκωτικά και στα τυχερά παιχνίδια— και, συνεπώς, είναι ευάλωτη στην κατασκοπεία και στην τοποθέτηση συσκευών παρακολούθησης. Δεύτερον, παραμένουμε στον ισχυρισμό μας ότι η προσβολή της ιδιοκτησίας οποιουδήποτε δεν έχει ακόμη καταδικαστεί για έγκλημα είναι η ίδια εγκληματική. Μπορεί κάλλιστα να είναι αλήθεια, για παράδειγμα,

ότι, αν η κυβέρνηση χρησιμοποιούσε μια δύναμη δέκα εκατομμυρίων κατασκόπων για να κατασκοπεύει και να υποκλέπτει τα τηλέφωνα ολόκληρου του πληθυσμού, η συνολική ιδιωτική εγκληματικότητα θα μειωνόταν — όπως θα μειωνόταν αν όλοι οι κάτοικοι των γκέτο ή όλοι οι έφηβοι άνδρες φυλακίζονταν αμέσως. Τι θα ήταν όμως αυτό σε σύγκριση με το μαζικό έγκλημα που θα διέπραττε έτσι, νόμιμα και χωρίς ντροπή, η ίδια η κυβέρνηση;

Υπάρχει μία παραχώρηση που θα μπορούσαμε να κάνουμε στο επιχείρημα της αστυνομίας, αλλά είναι αμφίβολο αν η αστυνομία θα ήταν ευχαριστημένη με αυτήν. Είναι θεμιτή, για παράδειγμα, η προσβολή της ιδιοκτησίας ενός κλέφτη που ο ίδιος έχει προσβάλει σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό την ιδιοκτησία άλλων. Ας υποθέσουμε ότι η αστυνομία κρίνει πως ο John Jones είναι κλέφτης κοσμημάτων. Υποκλέπτει τις τηλεφωνικές του συνομιλίες και χρησιμοποιεί αυτά τα αποδεικτικά στοιχεία για να εξασφαλίσει την καταδίκη του. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτή η υποκλοπή είναι θεμιτή και δεν πρέπει να τιμωρηθεί· υπό τον όρο όμως ότι, αν ο Jones αποδειχθεί ότι δεν είναι κλέφτης, οι αστυνομικοί και οι δικαστές που ενδεχομένως εξέδωσαν τη διαταγή υποκλοπής θα κριθούν οι ίδιοι εγκληματίες και θα φυλακιστούν για το έγκλημα της αδικαιολόγητης τηλεφωνικής υποκλοπής. Αυτή η μεταρρύθμιση θα είχε δύο ευεργετικές συνέπειες: κανένας αστυνομικός ή δικαστής δεν θα συμμετείχε σε υποκλοπή αν δεν ήταν απολύτως βέβαιος ότι το θύμα της είναι πράγματι εγκληματίας· και οι αστυνομικοί και οι δικαστές θα υπάγονταν επιτέλους, όπως όλοι οι άλλοι, εξίσου στην ισχύ του ποινικού νόμου. Ασφαλώς, η ισότητα στην ελευθερία απαιτεί ο νόμος να ισχύει για όλους· επομένως, κάθε προσβολή της ιδιοκτησίας ενός μη εγκληματία από οποιονδήποτε πρέπει να είναι παράνομη, ανεξάρτητα από το ποιος τη διέπραξε. Ο αστυνομικός που έκανε λανθασμένη εκτίμηση και, συνεπώς, επιτέθηκε σε έναν μη εγκληματία

πρέπει επομένως να θεωρείται εξίσου ένοχος με οποιονδήποτε «ιδιώτη» που διενεργεί υποκλοπές.

Τυχερά παιχνίδια

Ελάχιστοι νόμοι είναι πιο παράλογοι και άδικοι από τους νόμους κατά των τυχερών παιχνιδιών. Πρώτον, ο νόμος, στην ευρύτερη έννοιά του, είναι σαφώς ανεφάρμοστος. Αν κάθε φορά που ο Jim και ο Jack έβαζαν μεταξύ τους ένα διακριτικό στοίχημα για έναν αγώνα αμερικανικού ποδοσφαίρου, για μια εκλογική αναμέτρηση ή για σχεδόν οτιδήποτε άλλο αυτό ήταν παράνομο, θα απαιτούνταν μια τεράστια Γκεστάπο πολλών εκατομμυρίων ανθρώπων για να επιβάλλει έναν τέτοιο νόμο, να κατασκοπεύει τους πάντες και να εντοπίζει κάθε στοίχημα. Θα χρειαζόταν έπειτα μια άλλη μεγάλη δύναμη υπερκατασκόπων για να κατασκοπεύει τους κατασκόπους και να διασφαλίζει ότι δεν έχουν δωροδοκηθεί. Οι συντηρητικοί αρέσκονται να απαντούν σε τέτοια επιχειρήματα —που χρησιμοποιούνται κατά των νόμων που απαγορεύουν σεξουαλικές πρακτικές, την πορνογραφία, τα ναρκωτικά κ.λπ.— ότι ούτε η απαγόρευση του φόνου μπορεί να επιβληθεί πλήρως, αλλά αυτό δεν αποτελεί επιχείρημα υπέρ της κατάργησής της. Το επιχείρημα αυτό, όμως, παραβλέπει ένα κρίσιμο σημείο: η μεγάλη μάζα του λαού, κάνοντας μια ενστικτώδη λιμπερταριανή διάκριση, αποστρέφεται και καταδικάζει τον φόνο και δεν τον διαπράττει· συνεπώς, η απαγόρευση καθίσταται σε μεγάλο βαθμό εφαρμόσιμη. Η μεγάλη μάζα του λαού, όμως, δεν είναι εξίσου πεπεισμένη για τον

εγκληματικό χαρακτήρα των τυχερών παιχνιδιών· συνεχίζει επομένως να συμμετέχει σε αυτά, και ο νόμος γίνεται —δικαίως— ανεφάρμοστος.

Εφόσον οι νόμοι κατά των ιδιωτικών στοιχημάτων είναι σαφώς ανεφάρμοστοι, οι αρχές αποφασίζουν να επικεντρωθούν σε ορισμένες ιδιαίτερα ορατές μορφές τυχερών παιχνιδιών και να περιορίσουν σε αυτές τη δράση τους: ρουλέτα, πρακτορεία στοιχημάτων, στοιχήματα «αριθμών» — εν ολίγοις, σε εκείνους τους τομείς όπου ο τζόγος αποτελεί αρκετά οργανωμένη δραστηριότητα. Τότε όμως προκύπτει ένα παράξενο και ασφαλώς εντελώς αβάσιμο είδος ηθικής κρίσης: η ρουλέτα, τα ιπποδρομιακά στοιχήματα κ.λπ. είναι κατά κάποιον τρόπο ηθικά κακά και πρέπει να συντριβούν από τη συγκεντρωμένη ισχύ της αστυνομίας, ενώ τα ιδιωτικά στοιχήματα είναι ηθικά θεμιτά και δεν χρειάζεται να ενοχλούνται.

Στην πολιτεία της Νέας Υόρκης αναπτύχθηκε με τα χρόνια μια ιδιαίτερη μορφή ηλιθιότητας: έως πρόσφατα, όλες οι μορφές ιπποδρομιακού στοιχήματος ήταν παράνομες, εκτός από όσες πραγματοποιούνταν μέσα στα ίδια τα ιπποδρόμια. Το γιατί το στοίχημα στο ιπποδρόμιο Aqueduct ή Belmont πρέπει να είναι απολύτως ηθικό και θεμιτό, ενώ το στοίχημα στην ίδια κούρσα με τον φιλικό πράκτορα της γειτονιάς πρέπει να είναι αμαρτωλό και να επισύρει το τρομερό μεγαλείο του νόμου, ξεπερνά κάθε φαντασία. Εκτός, φυσικά, αν θεωρήσουμε ότι σκοπός του νόμου είναι να εξαναγκάζει τους παίκτες να γεμίζουν τα ταμεία των ιπποδρομίων. Πρόσφατα προστέθηκε μια νέα παραλλαγή. Ο ίδιος ο δήμος της Νέας Υόρκης εισήλθε στην επιχείρηση του ιπποδρομιακού στοιχήματος, και το στοίχημα σε δημοτικά καταστήματα είναι απολύτως ορθό και πρέπον, ενώ το στοίχημα με ανταγωνιστές ιδιώτες πράκτορες εξακολουθεί να είναι αμαρτωλό και παράνομο. Είναι σαφές ότι σκοπός του συστήματος είναι να παραχωρεί ειδικό προνόμιο

πρώτα στα ιπποδρόμια και κατόπιν στη δημοτική επιχείρηση στοιχημάτων. Διάφορες πολιτείες αρχίζουν επίσης να χρηματοδοτούν τις διαρκώς αυξανόμενες δαπάνες τους μέσω λαχείων, τα οποία περιβάλλονται έτσι με τον μανδύα της ηθικής και της ευυποληψίας.

Ένα συνηθισμένο επιχείρημα υπέρ της απαγόρευσης των τυχερών παιχνιδιών είναι ότι, αν επιτραπεί στον φτωχό εργάτη να τζογάρει, θα σπαταλήσει απερίσκεπτα το εβδομαδιαίο μεροκάματό του και θα αφήσει έτσι την οικογένειά του άπορη. Πέρα από το γεγονός ότι μπορεί ήδη να ξοδέψει τον μισθό του σε φιλικά στοιχήματα, αυτό το πατερναλιστικό και δικτατορικό επιχείρημα είναι παράξενο. Διότι αποδεικνύει υπερβολικά πολλά: αν πρέπει να απαγορεύσουμε τα τυχερά παιχνίδια επειδή οι μάζες ενδέχεται να ξοδέψουν υπερβολικά μεγάλο μέρος των πόρων τους, γιατί να μην απαγορεύσουμε και πολλά άλλα είδη μαζικής κατανάλωσης; Άλλωστε, αν ένας εργάτης είναι αποφασισμένος να σπαταλήσει τον μισθό του, έχει πολλές ευκαιρίες να το κάνει: μπορεί να ξοδέψει απερίσκεπτα υπερβολικά πολλά σε μια τηλεόραση, ένα στερεοφωνικό, ποτά, εξοπλισμό μπέιζμπολ και αναρίθμητα άλλα αγαθά. Η λογική της απαγόρευσης του τζόγου σε έναν άνθρωπο για το δικό του καλό ή το καλό της οικογένειάς του οδηγεί κατευθείαν σε εκείνο το ολοκληρωτικό κλουβί, όπου η Κυβέρνηση-Πατερούλης του λέει ακριβώς τι να κάνει, πώς να ξοδεύει τα χρήματά του, πόσες βιταμίνες πρέπει να καταπίνει και τον εξαναγκάζει να υπακούει στις επιταγές του Κράτους.

Ναρκωτικά και άλλες ψυχοδραστικές ουσίες

Η επιχειρηματολογία υπέρ της απαγόρευσης οποιουδήποτε προϊόντος ή δραστηριότητας είναι ουσιαστικά το ίδιο διττό επιχείρημα που είδαμε να χρησιμοποιείται για τη δικαιολόγηση του ακούσιου εγκλεισμού ψυχικά ασθενών: θα βλάψει το εμπλεκόμενο πρόσωπο ή θα το οδηγήσει να διαπράξει εγκλήματα εναντίον άλλων. Είναι παράξενο ότι ο γενικός — και δικαιολογημένος— τρόμος απέναντι στα ναρκωτικά έχει οδηγήσει τη μεγάλη μάζα του λαού σε έναν παράλογο ενθουσιασμό υπέρ της απαγόρευσής τους. Η επιχειρηματολογία κατά της απαγόρευσης ναρκωτικών και παραισθησιογόνων ουσιών είναι πολύ ασθενέστερη από την επιχειρηματολογία κατά της Ποτοαπαγόρευσης, ενός πειράματος που ελπίζουμε ότι η φρικτή εποχή της δεκαετίας του 1920 απαξίωσε οριστικά. Διότι, ενώ τα ναρκωτικά είναι αναμφίβολα πιο βλαβερά από το αλκοόλ, και το τελευταίο μπορεί να είναι βλαβερό· η δε απαγόρευση κάποιου πράγματος επειδή μπορεί να βλάψει τον χρήστη του μας οδηγεί

κατευθείαν, μέσω μιας παραπλανητικής λογικής διαδρομής, στο ολοκληρωτικό μας κλουβί, όπου απαγορεύεται στους ανθρώπους να τρώνε γλυκά και εξαναγκάζονται να τρώνε γιαούρτι «για το καλό τους». Όσον αφορά όμως το πολύ ισχυρότερο επιχείρημα της βλάβης προς άλλους, το αλκοόλ είναι πολύ πιθανότερο να οδηγήσει σε εγκλήματα, τροχαία ατυχήματα κ.λπ. απ' ό,τι τα ναρκωτικά, τα οποία καθιστούν τον χρήστη αφύσικα φιλήσυχο και παθητικό. Υπάρχει, φυσικά, πολύ ισχυρή σύνδεση μεταξύ εθισμού και εγκληματικότητας, αλλά η σύνδεση αυτή λειτουργεί αντίστροφα από κάθε επιχείρημα υπέρ της απαγόρευσης. Εγκλήματα διαπράττονται από εθισμένους που οδηγούνται στην κλοπή εξαιτίας της υψηλής τιμής των ναρκωτικών, την οποία προκαλεί η ίδια η απαγόρευση! Αν τα ναρκωτικά ήταν νόμιμα, η προσφορά θα αυξανόταν σημαντικά, το υψηλό κόστος της μαύρης αγοράς και της δωροδοκίας της αστυνομίας θα εξαφανιζόταν και η τιμή θα ήταν αρκετά χαμηλή ώστε να εξαλειφθεί το μεγαλύτερο μέρος της εγκληματικότητας που προκαλείται από εθισμένους.

Αυτό, φυσικά, δεν αποτελεί επιχείρημα υπέρ της απαγόρευσης του αλκοόλ· και πάλι, η απαγόρευση κάποιου πράγματος που ενδέχεται να οδηγήσει σε έγκλημα αποτελεί αθέμιτη επίθεση που προσβάλλει τα δικαιώματα επί του προσώπου και της περιουσίας — μια επίθεση της οποίας η λογική θα δικαιολογούσε πολύ περισσότερο την άμεση φυλάκιση όλων των εφήβων ανδρών. Μόνο η ίδια η τέλεση ενός εγκλήματος πρέπει να είναι παράνομη, και ο τρόπος καταπολέμησης των εγκλημάτων που διαπράττονται υπό την επήρεια αλκοόλ είναι η επιμελέστερη αντιμετώπιση των ίδιων των εγκλημάτων, όχι η απαγόρευση του αλκοόλ. Αυτό θα είχε επιπλέον το ευεργετικό αποτέλεσμα της μείωσης και των εγκλημάτων που δεν διαπράττονται υπό την επήρεια αλκοόλ.

Ο πατερναλισμός σε αυτόν τον τομέα δεν προέρχεται μόνο από τη Δεξιά· είναι παράξενο ότι, ενώ οι Αμερικανοί προοδευτικοί γενικά υποστηρίζουν τη νομιμοποίηση της μαριχουάνας και μερικές φορές της ηρωίνης, φαίνεται να λαχταρούν την απαγόρευση των τσιγάρων, με το επιχείρημα ότι το κάπνισμα συχνά προκαλεί καρκίνο. Έχουν ήδη κατορθώσει να χρησιμοποιήσουν τον ομοσπονδιακό έλεγχο της τηλεόρασης για να απαγορεύσουν τη διαφήμιση τσιγάρων σε αυτό το μέσο — καταφέροντας έτσι βαρύ πλήγμα στην ίδια την ελευθερία του λόγου που υποτίθεται ότι θεωρούν πολύτιμη.

Και πάλι: κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα να επιλέγει. Διεξάγετε όση προπαγάνδα θέλετε εναντίον των τσιγάρων, αλλά αφήστε το άτομο ελεύθερο να διαχειρίζεται τη δική του ζωή. Διαφορετικά, θα μπορούσαμε εξίσου να απαγορεύσουμε κάθε είδους πιθανό καρκινογόνο παράγοντα — συμπεριλαμβανομένων των στενών παπουτσιών, των κακοεφαρμοσμένων τεχνητών οδοντοστοιχιών, της υπερβολικής έκθεσης στον ήλιο, καθώς και της υπερβολικής κατανάλωσης παγωτού, αυγών και βουτύρου, που ενδέχεται να οδηγήσει σε καρδιοπάθεια. Και αν τέτοιες απαγορεύσεις αποδειχθούν ανεφάρμοστες, η λογική οδηγεί και πάλι στην τοποθέτηση των ανθρώπων σε κλουβιά, ώστε να δέχονται τη σωστή ποσότητα ηλίου, τη σωστή διατροφή, παπούτσια που εφαρμόζουν σωστά κ.ο.κ.

Αστυνομική διαφθορά

Το φθινόπωρο του 1971, η Επιτροπή Knapp έστρεψε τη δημόσια προσοχή στο πρόβλημα της εκτεταμένης αστυνομικής διαφθοράς στη Νέα Υόρκη. Μέσα στη δραματικότητα των επιμέρους υποθέσεων, υπάρχει κίνδυνος να παραβλεφθεί εκείνο που αποτελεί σαφώς το κεντρικό πρόβλημα, ένα πρόβλημα το οποίο η ίδια η Επιτροπή Knapp γνώριζε απολύτως. Σχεδόν σε κάθε περίπτωση διαφθοράς, οι αστυνομικοί εμπλέκονταν σε επιχειρήσεις που λειτουργούσαν τακτικά και είχαν κηρυχθεί παράνομες με κυβερνητική επιταγή. Και όμως, ένας τεράστιος αριθμός ανθρώπων, ζητώντας αυτά τα αγαθά και τις υπηρεσίες, έχει δείξει ότι δεν συμφωνεί πως τέτοιες δραστηριότητες πρέπει να κατατάσσονται στην ίδια κατηγορία με τον φόνο, την κλοπή ή τη σωματική επίθεση. Πράγματι, σχεδόν σε καμία περίπτωση η «εξαγορά» της αστυνομίας δεν αφορούσε αυτά τα αποτρόπαια εγκλήματα. Σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις, συνίστατο στο να κοιτάζει η αστυνομία αλλού ενώ πραγματοποιούνταν θεμιτές, εθελοντικές συναλλαγές.

Το κοινοδίκαιο κάνει μια ζωτική διάκριση ανάμεσα σε ένα έγκλημα που είναι *malum in se* και σε ένα που είναι απλώς *malum prohibitum*. Το *malum in se* είναι μια πράξη την οποία η μεγάλη μάζα των ανθρώπων αισθάνεται ενστικτωδώς ως καταδικαστέο έγκλημα που πρέπει να τιμωρείται. Αυτό συμπίπτει κατά προσέγγιση με τον λιμπερταριανό ορισμό του εγκλήματος ως προσβολής του προσώπου ή της περιουσίας: σωματική επίθεση, κλοπή και φόνος. Άλλα εγκλήματα είναι δραστηριότητες που καθίστανται εγκλήματα με κυβερνητική επιταγή· σε αυτό το πολύ ευρύτερα ανεκτό πεδίο εμφανίζεται η αστυνομική διαφθορά.

Εν ολίγοις, η αστυνομική διαφθορά εμφανίζεται σε εκείνους τους τομείς όπου επιχειρηματίες παρέχουν υπηρεσίες σε καταναλωτές μέσω εθελοντικών συναλλαγών, αλλά η κυβέρνηση έχει αποφασίσει ότι αυτές οι υπηρεσίες είναι παράνομες: ναρκωτικά, πορνεία και τυχερά παιχνίδια. Όπου, για παράδειγμα, τα τυχερά παιχνίδια απαγορεύονται, ο νόμος θέτει στα χέρια των αστυνομικών που έχουν αναλάβει την καταστολή τους την εξουσία να πωλούν το προνόμιο της επιχειρηματικής δραστηριότητας σε αυτόν τον χώρο. Εν ολίγοις, είναι σαν να είχαν οι αστυνομικοί εξουσιοδοτηθεί να εκδίδουν ειδικές άδειες για αυτές τις δραστηριότητες και κατόπιν να πωλούν τις ανεπίσημες αλλά ζωτικής σημασίας άδειες σε οποιαδήποτε τιμή είναι διατεθειμένη να πληρώσει η αγορά. Ένας αστυνομικός κατέθεσε ότι, αν ο νόμος εφαρμοζόταν πλήρως, ούτε ένα εργοτάξιο στη Νέα Υόρκη δεν θα μπορούσε να συνεχίσει να λειτουργεί, τόσο περίπλοκα είχε περιβάλει η κυβέρνηση τα εργοτάξια με ένα πλέγμα ασήμαντων και ανεφάρμοστων κανονισμών. Εν ολίγοις, συνειδητά ή όχι, η κυβέρνηση ενεργεί ως εξής: πρώτα θέτει εκτός νόμου μια συγκεκριμένη δραστηριότητα —ναρκωτικά, τυχερά παιχνίδια, οικοδομή ή οτιδήποτε άλλο— και κατόπιν η κυβερνητική

αστυνομία πωλεί στους επίδοξους επιχειρηματίες του κλάδου το προνόμιο να εισέλθουν και να παραμείνουν στην αγορά.

Στην καλύτερη περίπτωση, το αποτέλεσμα αυτών των ενεργειών είναι υψηλότερο κόστος και μικρότερος όγκος της δραστηριότητας απ' ό,τι θα υπήρχε σε μια ελεύθερη αγορά. Οι συνέπειες όμως είναι ακόμη πιο ολέθριες. Συχνά, εκείνο που πωλούν οι αστυνομικοί δεν είναι απλώς η άδεια λειτουργίας, αλλά κάτι που ουσιαστικά αποτελεί προνομιούχο μονοπώλιο. Σε αυτή την περίπτωση, ένας επιχειρηματίας τυχερών παιχνιδιών δωροδοκεί την αστυνομία όχι μόνο για να συνεχίσει να λειτουργεί, αλλά και για να αποκλείσει κάθε ανταγωνιστή που θα ήθελε να εισέλθει στον κλάδο. Οι καταναλωτές επιβαρύνονται τότε με προνομιούχους μονοπωλητές και στερούνται τα πλεονεκτήματα του ανταγωνισμού. Δεν είναι λοιπόν παράξενο ότι, όταν τελικά καταργήθηκε η Ποτοαπαγόρευση στις αρχές της δεκαετίας του 1930, οι κύριοι αντίπαλοι της κατάργησης ήταν, μαζί με τις φονταμενταλιστικές ομάδες και τους υποστηρικτές της Ποτοαπαγόρευσης, οι οργανωμένοι λαθρέμποροι αλκοόλ, οι οποίοι απολάμβαναν ειδικά μονοπωλιακά προνόμια χάρη στις ιδιαίτερες διευθετήσεις τους με την αστυνομία και άλλους κατασταλτικούς μηχανισμούς της κυβέρνησης.

Ο τρόπος, λοιπόν, να εξαλειφθεί η αστυνομική διαφθορά είναι απλός αλλά αποτελεσματικός: να καταργηθούν οι νόμοι κατά της εθελοντικής επιχειρηματικής δραστηριότητας και κατά όλων των «εγκλημάτων χωρίς θύματα». Όχι μόνο θα εξαλειφόταν η διαφθορά, αλλά και ένας μεγάλος αριθμός αστυνομικών θα μπορούσε πλέον να διατεθεί για την αντιμετώπιση των πραγματικών εγκληματιών, εκείνων που επιτίθενται εναντίον προσώπων και περιουσίας. Αυτή, άλλωστε, υποτίθεται ότι είναι εξαρχής η λειτουργία της αστυνομίας.

Πρέπει, λοιπόν, να συνειδητοποιήσουμε ότι το πρόβλημα της αστυνομικής διαφθοράς, όπως και το ευρύτερο ζήτημα της κυβερνητικής διαφθοράς γενικά, πρέπει να ενταχθεί σε ένα ευρύτερο πλαίσιο. Το κρίσιμο σημείο είναι ότι, δεδομένων των ολέθριων και άδικων νόμων που απαγορεύουν, ρυθμίζουν και φορολογούν ορισμένες δραστηριότητες, η διαφθορά είναι ιδιαίτερα ευεργετική για την κοινωνία. Σε αρκετές χώρες, χωρίς τη διαφθορά που εξουδετέρωνε τις κυβερνητικές απαγορεύσεις, τους φόρους και τις καταναγκαστικές εισπράξεις, ουσιαστικά δεν θα διεξαγόταν καθόλου εμπόριο ή βιομηχανική δραστηριότητα. Η διαφθορά λιπαίνει τους τροχούς του εμπορίου. Η λύση, επομένως, δεν είναι να καταδικάζουμε τη διαφθορά και να εντείνουμε την καταστολή της, αλλά να καταργήσουμε τις παραλυτικές κυβερνητικές πολιτικές και τους νόμους που την καθιστούν αναγκαία.

Νόμοι περί όπλων

Για τις περισσότερες δραστηριότητες αυτού του κεφαλαίου, οι Αμερικανοί προοδευτικοί τείνουν να υποστηρίζουν την ελευθερία του εμπορίου και της δράσης, ενώ οι συντηρητικοί επιθυμούν αυστηρή εφαρμογή του νόμου και μέγιστη καταστολή των παραβατών. Ωστόσο, μυστηριωδώς, στην εκστρατεία υπέρ νόμων περί όπλων οι θέσεις τείνουν να αντιστρέφονται. Κάθε φορά που χρησιμοποιείται πυροβόλο όπλο σε βίαιο έγκλημα, οι Αμερικανοί προοδευτικοί εντείνουν τις εκστρατείες τους υπέρ του αυστηρού περιορισμού, αν όχι της απαγόρευσης, της ιδιωτικής κατοχής όπλων, ενώ οι συντηρητικοί αντιτίθενται σε αυτούς τους περιορισμούς στο όνομα της ατομικής ελευθερίας.

Αν, όπως πιστεύουν οι λιμπερταριανοί, κάθε άτομο έχει το δικαίωμα να είναι κύριος του προσώπου και της περιουσίας του, τότε προκύπτει ότι έχει το δικαίωμα να χρησιμοποιεί βία για να υπερασπιστεί τον εαυτό του απέναντι στη βία εγκληματιών επιτιθέμενων. Για κάποιον παράξενο λόγο, όμως, οι Αμερικανοί προοδευτικοί επιχειρούν συστηματικά να στερήσουν από αθώους ανθρώπους τα μέσα υπεράσπισής τους απέναντι στην επίθεση. Παρότι η Δεύτερη Τροπολογία του Συντάγματος εγγυάται ότι «το δικαίωμα του λαού να κατέχει και να φέρει όπλα δεν θα παραβιάζεται», η κυβέρνηση έχει διαβρώσει συστηματικά μεγάλο μέρος

αυτού του δικαιώματος. Έτσι, στην πολιτεία της Νέας Υόρκης, όπως και στις περισσότερες άλλες πολιτείες, ο νόμος Sullivan απαγορεύει τη μεταφορά «κρυμμένων όπλων» χωρίς άδεια των αρχών. Αυτή η αντισυνταγματική επιταγή όχι μόνο έχει περιορίσει σοβαρά την οπλοφορία, αλλά η κυβέρνηση έχει επεκτείνει την απαγόρευση σε σχεδόν κάθε αντικείμενο που θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως όπλο — ακόμη και σε όσα θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν μόνο για αυτοάμυνα. Ως αποτέλεσμα, απαγορεύεται στα δυνητικά θύματα εγκλημάτων να φέρουν μαχαίρια, στυλό δακρυγόνου ή ακόμη και καρφίτσες καπέλου, ενώ άνθρωποι που χρησιμοποίησαν τέτοια όπλα για να αμυνθούν απέναντι σε επίθεση διώχθηκαν οι ίδιοι από τις αρχές. Στις πόλεις, αυτή η παραβιαστική των δικαιωμάτων απαγόρευση της κρυφής οπλοφορίας έχει ουσιαστικά απογυμνώσει τα θύματα από κάθε δυνατότητα αυτοάμυνας απέναντι στο έγκλημα. Είναι αλήθεια ότι δεν υπάρχει επίσημη απαγόρευση της φανερής οπλοφορίας· ένας άνδρας όμως στη Νέα Υόρκη, ο οποίος πριν από μερικά χρόνια δοκίμασε τον νόμο περπατώντας στους δρόμους με ένα τουφέκι, συνελήφθη αμέσως για «διατάραξη της κοινής ειρήνης». Επιπλέον, τα θύματα δεσμεύονται τόσο πολύ από τις διατάξεις κατά της «υπερβολικής» βίας στην αυτοάμυνα, ώστε το υφιστάμενο νομικό σύστημα παρέχει αυτομάτως στον εγκληματία ένα τεράστιο εγγενές πλεονέκτημα.

Πρέπει να είναι σαφές ότι κανένα υλικό αντικείμενο δεν είναι αφ' εαυτού επιθετικό· κάθε αντικείμενο, είτε πυροβόλο όπλο είτε μαχαίρι είτε ρόπαλο, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για επίθεση, για άμυνα ή για πολυάριθμους άλλους σκοπούς άσχετους προς το έγκλημα. Η απαγόρευση ή ο περιορισμός της αγοράς και της κατοχής πυροβόλων όπλων δεν έχει περισσότερο νόημα από την απαγόρευση της κατοχής μαχαιριών, ροπάλων, καρφιτσών καπέλου ή πετρών. Και πώς θα απαγορευτούν όλα αυτά τα αντικείμενα, και, αν απαγορευτούν, πώς θα

επιβληθεί η απαγόρευση; Αντί λοιπόν να καταδιώκει αθώους ανθρώπους που φέρουν ή κατέχουν διάφορα αντικείμενα, ο νόμος πρέπει να ασχολείται με την καταπολέμηση και τη σύλληψη των πραγματικών εγκληματιών.

Υπάρχει, επιπλέον, και μια άλλη παράμετρος που ενισχύει το συμπέρασμά μας. Αν τα πυροβόλα όπλα περιοριστούν ή απαγορευτούν, δεν υπάρχει λόγος να περιμένουμε ότι οι αποφασισμένοι εγκληματίες θα δώσουν μεγάλη σημασία στον νόμο. Οι εγκληματίες, επομένως, θα μπορούν πάντοτε να αγοράζουν και να φέρουν όπλα· μόνο τα αθώα θύματά τους θα υποφέρουν από τον γεμάτο μέριμνα προοδευτισμό που επιβάλλει νόμους κατά των πυροβόλων και άλλων όπλων. Όπως πρέπει να νομιμοποιηθούν τα ναρκωτικά, τα τυχερά παιχνίδια και η πορνογραφία, έτσι πρέπει να νομιμοποιηθούν και τα πυροβόλα όπλα και οποιαδήποτε άλλα αντικείμενα μπορούν να χρησιμεύσουν ως όπλα αυτοάμυνας.

Σε ένα αξιοσημείωτο άρθρο κατά του ελέγχου των όπλων χειρός — του είδους όπλου που οι Αμερικανοί προοδευτικοί επιθυμούν περισσότερο να περιορίσουν—, ο καθηγητής Νομικής του Πανεπιστημίου του Σεντ Λούις Don B. Kates, Jr., επιπλήττει τους προοδευτικούς ομοϊδεάτες του επειδή δεν εφαρμόζουν στα όπλα την ίδια λογική που χρησιμοποιούν για τους νόμους περί μαριχουάνας. Επισημαίνει, έτσι, ότι υπάρχουν σήμερα πάνω από πενήντα εκατομμύρια κάτοχοι όπλων χειρός στην Αμερική και ότι, βάσει δημοσκοπήσεων και προηγούμενης εμπειρίας, από τα δύο τρίτα έως και πάνω από το ογδόντα τοις εκατό των Αμερικανών δεν θα συμμορφώνονταν με μια απαγόρευση των όπλων χειρός. Το αναπόφευκτο αποτέλεσμα, όπως και στην περίπτωση των νόμων περί σεξουαλικής συμπεριφοράς και μαριχουάνας, θα ήταν αυστηρές ποινές αλλά εξαιρετικά επιλεκτική εφαρμογή — που θα γεννούσε περιφρόνηση

προς τον νόμο και τις υπηρεσίες επιβολής του. Και ο νόμος θα εφαρμοζόταν επιλεκτικά εναντίον εκείνων που δεν άρεσαν στις αρχές: «Η εφαρμογή γίνεται σταδιακά όλο και πιο αυθαίρετη, ώσπου τελικά οι νόμοι χρησιμοποιούνται μόνο εναντίον όσων είναι αντιπαθείς στην αστυνομία. Δεν χρειάζεται σχεδόν να μας υπενθυμίσει κανείς τις αποκρουστικές τακτικές έρευνας και κατάσχεσης στις οποίες καταφεύγουν συχνά αστυνομικοί και κυβερνητικοί πράκτορες για να παγιδεύσουν παραβάτες αυτών των νόμων». Ο Kates προσθέτει ότι «αν αυτά τα επιχειρήματα ακούγονται οικεία, πιθανότατα είναι επειδή αντιστοιχούν στη συνήθη προοδευτική επιχειρηματολογία κατά των νόμων περί μαριχουάνας».[53]

Ο Kates προσθέτει κατόπιν μια ιδιαίτερα οξυδερκή παρατήρηση γι' αυτό το παράξενο τυφλό σημείο των Αμερικανών προοδευτικών. Διότι:

> *Η απαγόρευση των όπλων είναι επινόηση λευκών προοδευτικών της μεσαίας τάξης που αγνοούν την κατάσταση των φτωχών και των μειονοτήτων σε περιοχές όπου η αστυνομία έχει εγκαταλείψει την προσπάθεια ελέγχου της εγκληματικότητας. Αυτοί οι προοδευτικοί δεν ενοχλούνταν ούτε από τους νόμους περί μαριχουάνας τη δεκαετία του 1950, όταν οι συλλήψεις περιορίζονταν στα γκέτο. Ασφαλής σε καλά αστυνομευόμενα προάστια ή σε διαμερίσματα υψηλής ασφάλειας που φυλάσσονται*

---

[53] Don B. Kates, Jr., «Handgun Control: Prohibition Revisited», *Inquiry* (5 Δεκεμβρίου 1977), σ. 21. Αυτή η κλιμάκωση της αυστηρής καταστολής και των δεσποτικών μεθόδων έρευνας και κατάσχεσης είναι ήδη πραγματικότητα. Όχι μόνο στη Βρετανία και σε πολυάριθμες άλλες χώρες, όπου γίνονται αδιάκριτες έρευνες για όπλα· στη Μαλαισία, στη Ροδεσία, στην Ταϊβάν και στις Φιλιππίνες, που επιβάλλουν τη θανατική ποινή για κατοχή όπλων· αλλά και στο Μιζούρι, όπου η αστυνομία του Σεντ Λούις έχει πραγματοποιήσει κυριολεκτικά χιλιάδες έρευνες σε μαύρους τα τελευταία χρόνια, βάσει της θεωρίας ότι κάθε μαύρος που οδηγεί αυτοκίνητο πρόσφατου μοντέλου πρέπει να διαθέτει παράνομο όπλο· και στο Μίσιγκαν, όπου σχεδόν το 70% όλων των διώξεων για πυροβόλα όπλα έχουν απορριφθεί από τα εφετεία λόγω παράνομων διαδικασιών έρευνας. Και ήδη ένας αξιωματούχος της αστυνομίας του Ντιτρόιτ έχει υποστηρίζει την κατάργηση της Τέταρτης Τροπολογίας, ώστε να επιτρέπονται αδιάκριτες γενικές έρευνες για παραβιάσεις μιας μελλοντικής απαγόρευσης όπλων χειρός. Στο ίδιο, σ. 23.

από άνδρες της Pinkerton —τους οποίους κανείς δεν προτείνει να αφοπλίσει—, ο ανυποψίαστος προοδευτικός χλευάζει την οπλοκατοχή ως «αναχρονισμό της Άγριας Δύσης».[54]

Ο Kates επισημαίνει επίσης την εμπειρικά αποδεδειγμένη αξία της αυτοάμυνας με πυροβόλα όπλα· στο Σικάγο, για παράδειγμα, ένοπλοι πολίτες σκότωσαν δικαιολογημένα κατά την τελευταία πενταετία τριπλάσιο αριθμό βίαιων εγκληματιών απ' ό,τι η αστυνομία. Και σε μια μελέτη αρκετών εκατοντάδων βίαιων αντιπαραθέσεων με εγκληματίες, ο Kates διαπίστωσε ότι οι ένοπλοι πολίτες ήταν πιο αποτελεσματικοί από την αστυνομία: οι πολίτες που υπερασπίζονταν τον εαυτό τους συνέλαβαν, τραυμάτισαν, σκότωσαν ή έτρεψαν σε φυγή τους εγκληματίες στο 75% των αντιπαραθέσεων, ενώ η αστυνομία είχε ποσοστό επιτυχίας μόλις 61%. Είναι αλήθεια ότι τα θύματα που αντιστέκονται σε ληστεία είναι πιθανότερο να τραυματιστούν από εκείνα που παραμένουν παθητικά. Ο Kates, όμως, επισημαίνει παραμελημένες διευκρινίσεις: (1) ότι η αντίσταση χωρίς πυροβόλο όπλο υπήρξε δύο φορές πιο επικίνδυνη για το θύμα από την αντίσταση με όπλο και (2) ότι η επιλογή της αντίστασης ανήκει στο θύμα και εξαρτάται από τις περιστάσεις και τις αξίες του.

Η αποφυγή τραυματισμού θα είναι πρωταρχικής σημασίας για έναν λευκό προοδευτικό πανεπιστημιακό με άνετο τραπεζικό λογαριασμό. Αναγκαστικά θα είναι λιγότερο σημαντική για τον περιστασιακά εργαζόμενο ή τον δικαιούχο προνοιακού επιδόματος, από τον οποίο κλέβουν τα μέσα συντήρησης της οικογένειάς του

---

[54] Στο ίδιο, σ. 21.

για έναν μήνα — ή για έναν μαύρο καταστηματάρχη που δεν μπορεί να ασφαλιστεί κατά της ληστείας και που κυριολεκτικά θα αναγκαστεί να κλείσει την επιχείρησή του από τις διαδοχικές ληστείες.

Και η εθνική έρευνα του 1975 για τους κατόχους όπλων χειρός, που διεξήγαγε ο οργανισμός Decision Making Information, διαπίστωσε ότι στις κυριότερες υποομάδες που κατέχουν όπλο αποκλειστικά για αυτοάμυνα συγκαταλέγονται οι μαύροι, οι χαμηλότερες εισοδηματικές ομάδες και οι ηλικιωμένοι. «Αυτούς τους ανθρώπους», προειδοποιεί εύγλωττα ο Kates, «προτείνεται να φυλακίσουμε επειδή επιμένουν να διατηρούν τη μόνη διαθέσιμη προστασία για τις οικογένειές τους σε περιοχές όπου η αστυνομία έχει εγκαταλείψει την προσπάθεια».[55] Τι δείχνει η ιστορική εμπειρία; Έχουν πράγματι οι απαγορεύσεις των όπλων χειρός μειώσει σημαντικά το επίπεδο βίας στην κοινωνία, όπως ισχυρίζονται οι Αμερικανοί προοδευτικοί; Τα στοιχεία δείχνουν ακριβώς το αντίθετο. Μια εκτεταμένη μελέτη του Πανεπιστημίου του Ουισκόνσιν κατέληξε απερίφραστα το φθινόπωρο του 1975 ότι «οι νόμοι ελέγχου των όπλων δεν έχουν, ούτε μεμονωμένα ούτε συνολικά, επίδραση στη μείωση του ποσοστού βίαιης εγκληματικότητας». Η μελέτη του Ουισκόνσιν εξέτασε, για παράδειγμα, τη θεωρία ότι συνήθως φιλήσυχοι άνθρωποι θα μπουν σε ακατανίκητο πειρασμό να πυροβολήσουν, αν έχουν διαθέσιμο όπλο όταν οξύνονται τα πνεύματα. Η μελέτη δεν διαπίστωσε καμία απολύτως συσχέτιση μεταξύ των ποσοστών κατοχής όπλων χειρός και των ποσοστών ανθρωποκτονιών, κατά τη σύγκριση

---

[55] Στο ίδιο. Η εξαιρετικά σκληρή ιδέα της φυλάκισης ανθρώπων για απλή κατοχή όπλων χειρός δεν είναι ένα τραβηγμένο σκιάχτρο, αλλά ακριβώς το υπέρτατο ιδεώδες του Αμερικανού προοδευτικού: η συνταγματική τροποποίηση της Μασαχουσέτης, η οποία ευτυχώς απορρίφθηκε συντριπτικά από τους ψηφοφόρους το 1977, προέβλεπε υποχρεωτική ελάχιστη ποινή ενός έτους φυλάκισης για οποιονδήποτε συλλαμβανόταν να κατέχει όπλο χειρός.

των πολιτειών. Επιπλέον, αυτό το εύρημα ενισχύεται από μια μελέτη του Χάρβαρντ το 1976 σχετικά με έναν νόμο της Μασαχουσέτης που προέβλεπε υποχρεωτική ελάχιστη ποινή ενός έτους φυλάκισης για οποιονδήποτε εντοπιζόταν να κατέχει όπλο χειρός χωρίς κρατική άδεια. Αποδεικνύεται ότι, κατά το 1975, αυτός ο νόμος του 1974 μείωσε πράγματι σημαντικά την οπλοφορία και τον αριθμό επιθέσεων με πυροβόλα όπλα. Αλλά, ιδού η έκπληξη! Οι ερευνητές του Χάρβαρντ διαπίστωσαν, προς έκπληξή τους, ότι δεν υπήρξε αντίστοιχη μείωση σε κανένα είδος βίας. Δηλαδή:

> *Όπως έχουν υποδείξει προηγούμενες εγκληματολογικές μελέτες, ένας πολίτης που εξοργίζεται στιγμιαία, αν στερηθεί το όπλο χειρός, θα καταφύγει στο πολύ πιο θανατηφόρο μακρύκαννο όπλο. Αν στερηθεί όλα τα πυροβόλα όπλα, θα αποδειχθεί σχεδόν εξίσου θανατηφόρος με μαχαίρια, σφυριά κ.λπ.*

Και είναι σαφές ότι, «αν η μείωση της κατοχής όπλων χειρός δεν μειώνει τις ανθρωποκτονίες ή άλλες μορφές βίας, η απαγόρευσή τους είναι απλώς μία ακόμη εκτροπή αστυνομικών πόρων από το πραγματικό έγκλημα προς το έγκλημα χωρίς θύματα».[56]

Τέλος, ο Kates διατυπώνει μια ακόμη ενδιαφέρουσα παρατήρηση: μια κοινωνία στην οποία οι φιλήσυχοι πολίτες είναι οπλισμένοι είναι πολύ πιθανότερο να είναι μια κοινωνία όπου ανθούν οι Καλοί Σαμαρείτες, που σπεύδουν εθελοντικά να βοηθήσουν τα θύματα εγκλημάτων. Αφαιρέστε

---

[56] Στο ίδιο, σ. 22. Ομοίως, στη Βρετανία, μια μελέτη του Πανεπιστημίου του Κέιμπριτζ το 1971 διαπίστωσε ότι το βρετανικό ποσοστό ανθρωποκτονιών, υπό καθεστώς απαγόρευσης των όπλων χειρός, είχε διπλασιαστεί τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια. Επιπλέον, πριν από την υιοθέτηση της απαγόρευσης των όπλων χειρός το 1920, η χρήση πυροβόλων όπλων σε εγκλήματα —όταν δεν υπήρχαν καθόλου περιορισμοί στα όπλα— ήταν πολύ μικρότερη απ' ό,τι σήμερα.

όμως τα όπλα από τους ανθρώπους, και το κοινό —με ολέθριες συνέπειες για τα θύματα— θα τείνει να αφήνει το ζήτημα στην αστυνομία. Πριν η πολιτεία της Νέας Υόρκης απαγορεύσει τα όπλα χειρός, τα περιστατικά Καλών Σαμαρειτών ήταν πολύ πιο διαδεδομένα απ' ό,τι σήμερα. Και σε μια πρόσφατη έρευνα τέτοιων περιπτώσεων, τουλάχιστον το 81% των Σαμαρειτών ήταν κάτοχοι όπλων. Αν θέλουμε να ενθαρρύνουμε μια κοινωνία όπου οι πολίτες προστρέχουν σε βοήθεια γειτόνων που βρίσκονται σε κίνδυνο, δεν πρέπει να τους στερούμε την πραγματική δυνατότητα να κάνουν κάτι για το έγκλημα. Ασφαλώς, αποτελεί το αποκορύφωμα του παραλογισμού να αφοπλίζουμε τον φιλήσυχο λαό και κατόπιν, όπως συμβαίνει πολύ συχνά, να τον καταγγέλλουμε για «απάθεια» επειδή δεν σπεύδει να σώσει τα θύματα εγκληματικής επίθεσης.

Κεφάλαιο 7: Εκπαίδευση

Δημόσια και υποχρεωτική σχολική εκπαίδευση

Μέχρι πριν από λίγα χρόνια, ελάχιστοι θεσμοί στην Αμερική θεωρούνταν πιο ιεροί —ιδίως από τους Αμερικανούς προοδευτικούς— από το δημόσιο σχολείο. Η αφοσίωση στο δημόσιο σχολείο είχε κυριεύσει ακόμη και εκείνους τους Αμερικανούς των πρώτων χρόνων —όπως τους οπαδούς του Jefferson και του Jackson— που ήταν λιμπερταριανοί από τις περισσότερες άλλες απόψεις. Τα τελευταία χρόνια, το δημόσιο σχολείο υποτίθεται ότι αποτελούσε κρίσιμο συστατικό της δημοκρατίας, πηγή αδελφοσύνης και αντίπαλο του ελιτισμού και των διαχωρισμών στην αμερικανική ζωή. Το δημόσιο σχολείο ήταν η ενσάρκωση του υποτιθέμενου δικαιώματος κάθε παιδιού στην εκπαίδευση και προβαλλόταν ως χωνευτήρι κατανόησης και αρμονίας μεταξύ ανθρώπων όλων των επαγγελμάτων και κοινωνικών τάξεων, οι οποίοι θα συναναστρέφονταν από μικρή ηλικία όλους τους γείτονές τους.

Η εξάπλωση της δημόσιας εκπαίδευσης συνοδεύτηκε από νόμους υποχρεωτικής φοίτησης, που εξανάγκασαν όλα τα παιδιά, μέχρι μια υψηλή —και διαρκώς αυξανόμενη— ελάχιστη ηλικία αποχώρησης από το σχολείο, να φοιτούν είτε σε δημόσιο σχολείο είτε σε ιδιωτικό σχολείο πιστοποιημένο ως κατάλληλο από τον κρατικό μηχανισμό. Σε αντίθεση με προηγούμενες δεκαετίες, όταν ένα σχετικά μικρό ποσοστό του πληθυσμού φοιτούσε στις ανώτερες σχολικές τάξεις, ολόκληρη η μάζα του πληθυσμού εξαναγκάστηκε έτσι από την κυβέρνηση να περάσει μεγάλο μέρος των χρόνων κατά τα οποία είναι περισσότερο δεκτική σε επιδράσεις μέσα σε δημόσια ιδρύματα. Θα μπορούσαμε κάλλιστα να είχαμε αναλύσει τους νόμους υποχρεωτικής φοίτησης στο κεφάλαιό μας για την ακούσια δουλεία· διότι ποιος θεσμός αποτελεί πιο προφανώς ένα τεράστιο σύστημα εγκλεισμού; Τα τελευταία χρόνια, ο Paul Goodman και άλλοι επικριτές της εκπαίδευσης αποκάλυψαν με οξύτητα ότι τα δημόσια σχολεία της χώρας —και, σε μικρότερο βαθμό, τα ιδιωτικά τους προσαρτήματα— αποτελούν ένα τεράστιο σωφρονιστικό σύστημα για τη νεολαία της, το οποίο εξαναγκάζει αμέτρητα εκατομμύρια απρόθυμων παιδιών, που δεν μπορούν να προσαρμοστούν, να ενταχθούν στη σχολική δομή. Η τακτική της Νέας Αριστεράς να εισβάλλει στα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης φωνάζοντας «Απόδραση!» μπορεί να ήταν παράλογη και αναποτελεσματική, εξέφραζε όμως ασφαλώς μια μεγάλη αλήθεια για το σχολικό σύστημα. Διότι, αν πρόκειται να εξαναγκάσουμε ολόκληρο τον νεανικό πληθυσμό να εισέλθει σε τεράστιες φυλακές υπό το πρόσχημα της «εκπαίδευσης», με τους εκπαιδευτικούς και τους διοικητικούς υπαλλήλους να εκτελούν χρέη διευθυντών φυλακών και δεσμοφυλάκων, γιατί να μην αναμένουμε εκτεταμένη δυστυχία, δυσαρέσκεια, αποξένωση και εξέγερση από τη νεολαία της χώρας; Το μόνο που θα έπρεπε να μας εκπλήσσει είναι ότι η εξέγερση άργησε τόσο πολύ. Τώρα όμως αναγνωρίζεται ολοένα περισσότερο ότι κάτι πηγαίνει

τρομερά στραβά στον θεσμό για τον οποίο η Αμερική υπερηφανεύεται περισσότερο· ότι, ιδίως στις αστικές περιοχές, τα δημόσια σχολεία έχουν μετατραπεί σε βόθρους εγκληματικότητας, μικροκλοπών και τοξικοεξάρτησης και ότι, μέσα στη διαστρέβλωση του νου και της ψυχής των παιδιών, συντελείται ελάχιστη ή καθόλου γνήσια εκπαίδευση.[57]

Ένας από τους λόγους αυτής της τυραννίας πάνω στη νεολαία της χώρας είναι ο άστοχος αλτρουισμός της μορφωμένης μεσαίας τάξης. Οι εργάτες, ή οι «κατώτερες τάξεις», θεωρούσε, έπρεπε να έχουν την ευκαιρία να απολαύσουν τη σχολική εκπαίδευση που οι μεσαίες τάξεις εκτιμούν τόσο πολύ. Και αν οι γονείς ή τα παιδιά των μαζών ήταν τόσο αμαθείς ώστε να δυσφορούν απέναντι στη λαμπρή αυτή ευκαιρία που τους προσφερόταν, ε λοιπόν, έπρεπε να ασκηθεί λίγος καταναγκασμός — «για το καλό τους», φυσικά.

Μια κρίσιμη πλάνη των μεσοαστών λάτρεων του σχολείου είναι η σύγχυση της τυπικής σχολικής εκπαίδευσης με την εκπαίδευση γενικά. Η εκπαίδευση είναι μια διά βίου διαδικασία μάθησης, και η μάθηση πραγματοποιείται όχι μόνο στο σχολείο αλλά σε όλους τους τομείς της ζωής. Όταν το παιδί παίζει, ακούει τους γονείς ή τους φίλους του, διαβάζει μια εφημερίδα ή εργάζεται, εκπαιδεύεται. Η τυπική σχολική εκπαίδευση αποτελεί μόνο μικρό μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας και στην πραγματικότητα είναι κατάλληλη μόνο για αντικείμενα που απαιτούν τυπική διδασκαλία, ιδίως τα πιο προχωρημένα και συστηματικά. Τα στοιχειώδη αντικείμενα —ανάγνωση, γραφή, αριθμητική και όσα απορρέουν από αυτά— μπορούν εύκολα να μαθευτούν στο σπίτι και έξω από το σχολείο.

---

[57] Βλ. Paul Goodman, *Compulsory Mis-education and the Community of Scholars* (New York: Vintage Press, 1964), καθώς και πολυάριθμα έργα των Goodman, John Holt, Jonathan Kozol, Herbert Kohl, Ivan Illich και πολλών άλλων.

Επιπλέον, ένα από τα μεγάλα θαυμαστά γνωρίσματα της ανθρωπότητας είναι η ποικιλομορφία της, το γεγονός ότι κάθε άτομο είναι μοναδικό, με μοναδικές ικανότητες, ενδιαφέροντα και κλίσεις. Ο εξαναγκασμός παιδιών που δεν διαθέτουν ούτε την ικανότητα ούτε το ενδιαφέρον γι' αυτόν τον τομέα να υποστούν τυπική σχολική εκπαίδευση αποτελεί εγκληματική στρέβλωση της ψυχής και του νου τους. Ο Paul Goodman έχει διακηρύξει ότι τα περισσότερα παιδιά θα βρίσκονταν σε πολύ καλύτερη θέση αν τους επιτρεπόταν να εργαστούν από μικρή ηλικία, να μάθουν μια τέχνη και να αρχίσουν να κάνουν εκείνο για το οποίο είναι περισσότερο κατάλληλα. Η Αμερική οικοδομήθηκε από πολίτες και ηγέτες, πολλοί από τους οποίους είχαν λάβει ελάχιστη ή καθόλου τυπική σχολική εκπαίδευση· και η ιδέα ότι κάποιος πρέπει να έχει απολυτήριο λυκείου —ή, στις μέρες μας, πανεπιστημιακό πτυχίο Α.Β.— προτού μπορέσει να αρχίσει να εργάζεται και να ζει στον κόσμο αποτελεί παραλογισμό της σημερινής εποχής. Καταργήστε τους νόμους υποχρεωτικής φοίτησης και αφήστε τα παιδιά ελεύθερα να ακολουθήσουν τον δρόμο τους, και θα επιστρέψουμε σε ένα έθνος ανθρώπων πολύ πιο παραγωγικών, με περισσότερο ενδιαφέρον για όσα κάνουν, πιο δημιουργικών και πιο ευτυχισμένων. Πολλοί στοχαστικοί αντίπαλοι της Νέας Αριστεράς και της νεανικής εξέγερσης έχουν επισημάνει ότι μεγάλο μέρος της δυσαρέσκειας των νέων και της αποκοπής τους από την πραγματικότητα οφείλεται στην ολοένα μακρύτερη περίοδο κατά την οποία πρέπει να παραμένουν στο σχολείο, τυλιγμένοι σε ένα κουκούλι εξάρτησης και ανευθυνότητας. Πολύ σωστά· ποιος είναι όμως ο κύριος λόγος της ολοένα παρατεινόμενης παραμονής σε αυτό το κουκούλι; Προφανώς, ολόκληρο το σύστημα και ιδίως οι νόμοι υποχρεωτικής φοίτησης, που κηρύσσουν ότι όλοι πρέπει να πηγαίνουν αδιάκοπα στο σχολείο — πρώτα στο λύκειο, τώρα στο πανεπιστήμιο και σύντομα ίσως για διδακτορικό. Ο καταναγκασμός

προς τη μαζική σχολική εκπαίδευση είναι εκείνος που δημιουργεί τόσο τη δυσαρέσκεια όσο και τη διαρκώς συνεχιζόμενη απομόνωση από τον «πραγματικό κόσμο». Σε κανένα άλλο έθνος και σε καμία άλλη εποχή δεν έχει ριζώσει τόσο πολύ αυτή η μανία της μαζικής σχολικής εκπαίδευσης.

Είναι αξιοσημείωτο ότι η παλαιά λιμπερταριανή Δεξιά και η Νέα Αριστερά, από πολύ διαφορετικές οπτικές και χρησιμοποιώντας πολύ διαφορετική ρητορική, κατέληξαν σε παρόμοια αντίληψη για τον δεσποτικό χαρακτήρα της μαζικής σχολικής εκπαίδευσης. Έτσι, ο Albert Jay Nock, ο μεγάλος θεωρητικός του ατομικισμού των δεκαετιών του 1920 και του 1930, κατήγγειλε το εκπαιδευτικό σύστημα επειδή εξανάγκαζε τις «ανεπίδεκτες εκπαίδευσης» μάζες να εισέλθουν στα σχολεία, από μάταιη εξισωτική πίστη στην ίση εκπαιδευσιμότητα κάθε παιδιού. Αντί να επιτρέπεται να πηγαίνουν στο σχολείο εκείνα τα παιδιά που διαθέτουν τις αναγκαίες κλίσεις και ικανότητες, όλα τα παιδιά εξαναγκάζονται να φοιτούν για το υποτιθέμενο καλό τους· και το αποτέλεσμα είναι η στρέβλωση της ζωής όσων δεν είναι κατάλληλοι για το σχολείο και η καταστροφή της ορθής σχολικής εκπαίδευσης για όσους είναι πραγματικά δεκτικοί σε αυτήν. Ο Nock επέκρινε επίσης με οξυδέρκεια τους συντηρητικούς που επιτίθεντο στην «προοδευτική εκπαίδευση» επειδή υποβάθμιζε τα εκπαιδευτικά πρότυπα, προσφέροντας μαθήματα οδήγησης αυτοκινήτου, καλαθοπλεκτικής ή επιλογής οδοντιάτρου. Ο Nock επισήμανε ότι, αν εξαναγκάσεις ένα ολόκληρο πλήθος παιδιών που δεν μπορούν να αφομοιώσουν την κλασική παιδεία να φοιτήσουν στο σχολείο, τότε πρέπει να μετατοπίσεις την εκπαίδευση προς την επαγγελματική κατάρτιση, προσαρμοσμένη στον χαμηλότερο κοινό παρονομαστή. Το μοιραίο ελάττωμα δεν είναι η προοδευτική εκπαίδευση, αλλά η ώθηση προς την καθολική σχολική

φοίτηση, στην οποία ο εκπαιδευτικός προοδευτισμός αποτέλεσε μια πρόχειρη απάντηση.[58]

Επικριτές της Νέας Αριστεράς, όπως ο John McDermott και ο Paul Goodman, καταγγέλλουν από την πλευρά τους ότι η μεσαία τάξη εξαναγκάζει τα παιδιά της εργατικής τάξης, πολλά από τα οποία έχουν εντελώς διαφορετικές αξίες και κλίσεις, να ενταχθούν σε ένα δημόσιο σχολικό σύστημα σχεδιασμένο για να τα εξαναγκάζει να προσαρμοστούν σε ένα μεσοαστικό πρότυπο. Θα πρέπει να είναι σαφές ότι, είτε υποστηρίζει κανείς τη μία τάξη είτε την άλλη, το ένα ιδεώδες σχολικής εκπαίδευσης είτε το άλλο, η ουσία της κριτικής παραμένει σε μεγάλο βαθμό ίδια: μια ολόκληρη μάζα παιδιών εξαναγκάζεται να ενταχθεί σε έναν θεσμό για τον οποίο έχει ελάχιστο ενδιαφέρον ή κλίση.

Πράγματι, αν εξετάσουμε την ιστορία της προσπάθειας επιβολής της δημόσιας σχολικής εκπαίδευσης και της υποχρεωτικής φοίτησης σε αυτή και σε άλλες χώρες, βρίσκουμε στη ρίζα της όχι τόσο έναν παραπλανημένο αλτρουισμό όσο ένα συνειδητό σχέδιο εξαναγκασμού της μάζας του πληθυσμού να προσαρμοστεί σε ένα πρότυπο επιθυμητό στο Κατεστημένο. Οι απείθαρχες μειονότητες έπρεπε να υποχρεωθούν να ενταχθούν στο πρότυπο της πλειονότητας· σε όλους τους πολίτες έπρεπε να ενσταλαχθούν οι αρετές του πολίτη, στις οποίες συγκαταλεγόταν πάντοτε, και μάλιστα ιδιαίτερα, η υπακοή στον κρατικό μηχανισμό. Πράγματι, αν η μάζα του πληθυσμού πρόκειται να εκπαιδεύεται σε κρατικά σχολεία, πώς θα μπορούσαν αυτά να μη γίνουν ισχυρό όργανο εμφύσησης της υπακοής στις κρατικές αρχές; Ο Martin Luther, πρωτοστάτης της πρώτης προσπάθειας των νεότερων χρόνων για υποχρεωτική κρατική εκπαίδευση, διατύπωσε χαρακτηριστικά το

---

[58] Βλ. Albert Jay Nock, *The Theory of Education in the United States* (Chicago: Henry Regnery, 1949)· και Nock, *Memoirs of a Superfluous Man* (New York: Harper & Bros., 1943).

αίτημα στην περίφημη επιστολή του το 1524 προς τους άρχοντες της Γερμανίας:

> *Αγαπητοί άρχοντες… Υποστηρίζω ότι οι πολιτικές αρχές έχουν την υποχρέωση να εξαναγκάζουν τον λαό να στέλνει τα παιδιά του στο σχολείο… Αν η κυβέρνηση μπορεί να εξαναγκάζει όσους πολίτες είναι κατάλληλοι για στρατιωτική υπηρεσία να φέρουν δόρυ και τουφέκι, να επανδρώνουν τα τείχη και να εκτελούν άλλα πολεμικά καθήκοντα σε καιρό πολέμου, πόσο περισσότερο έχει το δικαίωμα να υποχρεώνει τον λαό να στέλνει τα παιδιά του στο σχολείο, αφού σε αυτή την περίπτωση πολεμούμε τον διάβολο, του οποίου ο σκοπός είναι να εξαντλεί κρυφά τις πόλεις και τις ηγεμονίες μας…*[59]

Έτσι, για τον Luther, τα κρατικά σχολεία έπρεπε να αποτελούν απαραίτητο μέρος του «πολέμου με τον διάβολο», δηλαδή με τους καθολικούς, τους Εβραίους, τους απίστους και τις ανταγωνιστικές προτεσταντικές αιρέσεις. Ένας σύγχρονος θαυμαστής του Luther και της υποχρεωτικής εκπαίδευσης επρόκειτο να παρατηρήσει ότι «η μόνιμη και θετική αξία της διακήρυξης του Luther το 1524 έγκειται… στους καθαγιασμένους δεσμούς που εγκαθίδρυσε για την προτεσταντική Γερμανία ανάμεσα στην εθνική θρησκεία και στα εκπαιδευτικά καθήκοντα του ατόμου και του κράτους. Έτσι, αναμφίβολα, δημιουργήθηκε εκείνη η υγιής κοινή γνώμη που κατέστησε εύκολη την αποδοχή της αρχής της υποχρεωτικής σχολικής φοίτησης στην Πρωσία

---

[59] Βλ. John William Perrin, *The History of Compulsory Education in New England*, 1896.

πολύ νωρίτερα απ' ό,τι στην Αγγλία».[60]

Ο άλλος μεγάλος θεμελιωτής του Προτεσταντισμού, ο John Calvin, δεν ήταν λιγότερο ένθερμος στην προώθηση της μαζικής δημόσιας σχολικής εκπαίδευσης, και για παρόμοιους λόγους. Δεν προκαλεί επομένως έκπληξη ότι η πρώτη υποχρεωτική σχολική εκπαίδευση στην Αμερική θεσπίστηκε από τους καλβινιστές Πουριτανούς της αποικίας του Κόλπου της Μασαχουσέτης, εκείνους τους ανθρώπους που επιθυμούσαν τόσο διακαώς να εγκαθιδρύσουν μια απολυταρχική καλβινιστική θεοκρατία στον Νέο Κόσμο. Τον Ιούνιο του 1642, μόλις έναν χρόνο αφότου η αποικία του Κόλπου της Μασαχουσέτης θέσπισε το πρώτο της σώμα νόμων, εγκαθίδρυσε το πρώτο σύστημα υποχρεωτικής εκπαίδευσης στον αγγλόφωνο κόσμο. Ο νόμος διακήρυττε:

> *Επειδή η καλή εκπαίδευση των παιδιών έχει ιδιαίτερη χρησιμότητα και όφελος για κάθε πολιτεία, και επειδή πολλοί γονείς και κύριοι είναι υπερβολικά επιεικείς και αμελείς ως προς αυτό το καθήκον τους, διατάσσεται οι αιρετοί άρχοντες κάθε πόλης… να επιτηρούν άγρυπνα τους γείτονές τους, φροντίζοντας πρώτα να μην επιτρέπει κανείς τόσο μεγάλη βαρβαρότητα μέσα στην οικογένειά του ώστε να μην προσπαθεί να διδάξει, ο ίδιος ή μέσω άλλων, τα παιδιά και τους μαθητευομένους του…*[61]

Πέντε χρόνια αργότερα, η αποικία του Κόλπου της Μασαχουσέτης συμπλήρωσε αυτόν τον νόμο με την ίδρυση δημόσιων σχολείων.

---

60 A. E. Twentyman, «Education; Germany», *Encyclopaedia Britannica*, 14η έκδ. (1929), τόμ. VII, σσ. 999–1000.

61 Βλ. Perrin, ό.π.

Έτσι, από την αρχή της αμερικανικής ιστορίας, η επιθυμία να διαμορφωθεί, να διδαχθεί και να καταστεί υπάκουη η μάζα του πληθυσμού ήταν η κύρια κινητήρια δύναμη πίσω από την προσπάθεια καθιέρωσης της δημόσιας σχολικής εκπαίδευσης. Κατά την αποικιακή περίοδο, η δημόσια σχολική εκπαίδευση χρησιμοποιούνταν ως μέσο καταστολής της θρησκευτικής διαφωνίας, καθώς και εμφύσησης των αρετών της υπακοής στο Κράτος στους απείθαρχους υπηρέτες. Είναι χαρακτηριστικό, για παράδειγμα, ότι, κατά την καταστολή των Κουάκερων, η Μασαχουσέτη και το Κονέκτικατ απαγόρευσαν σε αυτή την απεχθή για τις αρχές θρησκευτική ομάδα να ιδρύει δικά της σχολεία. Και το Κονέκτικατ, σε μια μάταιη προσπάθεια καταστολής του κινήματος του «Νέου Φωτός», απαγόρευσε το 1742 στους οπαδούς του να ιδρύουν οποιοδήποτε δικό τους σχολείο. Διαφορετικά, συλλογίζονταν οι αρχές του Κονέκτικατ, οι οπαδοί του Νέου Φωτός «ενδέχεται να διαπαιδαγωγούν τη νεολαία σε κακές αρχές και πρακτικές και να εισάγουν τέτοιες αταξίες που θα μπορούσαν να έχουν ολέθριες συνέπειες για τη δημόσια ειρήνη και ευημερία αυτής της αποικίας».[62] Δεν είναι σχεδόν καθόλου σύμπτωση ότι η μόνη πραγματικά ελεύθερη αποικία της Νέας Αγγλίας —το Ρόουντ Άιλαντ— ήταν επίσης η μόνη αποικία της περιοχής που δεν διέθετε δημόσια σχολική εκπαίδευση.

Τα κίνητρα υπέρ της δημόσιας και υποχρεωτικής σχολικής εκπαίδευσης μετά την Ανεξαρτησία ελάχιστα διέφεραν ως προς την ουσία τους. Έτσι, ο Archibald D. Murphey, πατέρας του δημόσιου σχολικού συστήματος της Βόρειας Καρολίνας, ζητούσε την ίδρυση τέτοιων σχολείων ως εξής:

---

62 Βλ. Merle Curti, *The Social Ideas of American Educators* (New York: Charles Scribner's Sons, 1935).

…όλα τα παιδιά θα διδάσκονται σε αυτά… Σε αυτά τα σχολεία πρέπει να ενσταλάζονται οι επιταγές της ηθικής και της θρησκείας και να διαμορφώνονται συνήθειες υποταγής και υπακοής… Οι γονείς τους δεν γνωρίζουν πώς να τα διδάξουν… Το κράτος, με τη θερμή στοργή και τη μέριμνά του για την ευημερία τους, πρέπει να αναλάβει αυτά τα παιδιά και να τα τοποθετήσει σε σχολείο, όπου ο νους τους θα μπορεί να φωτιστεί και η καρδιά τους να ασκηθεί στην αρετή.[63]

Μία από τις συνηθέστερες χρήσεις της υποχρεωτικής δημόσιας σχολικής εκπαίδευσης ήταν η καταπίεση και η αποδυνάμωση εθνικών, εθνοτικών και γλωσσικών μειονοτήτων ή αποικιοκρατούμενων λαών — ο εξαναγκασμός τους να εγκαταλείψουν τη δική τους γλώσσα και κουλτούρα υπέρ της γλώσσας και της κουλτούρας των κυρίαρχων ομάδων. Οι Άγγλοι στην Ιρλανδία και στο Κεμπέκ, καθώς και έθνη σε ολόκληρη την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη και την Ασία, εξανάγκασαν τις εθνικές μειονότητές τους να φοιτούν σε δημόσια σχολεία που διευθύνονταν από τους κυριάρχους τους. Ένα από τα ισχυρότερα κίνητρα δυσαρέσκειας και εξέγερσης αυτών των καταπιεσμένων λαών ήταν η επιθυμία να διασώσουν τη γλώσσα και την κληρονομιά τους από το όπλο των δημόσιων σχολείων που χειρίζονταν οι καταπιεστές τους. Έτσι, ο κλασικός φιλελεύθερος υπέρμαχος του laissez-faire Ludwig von Mises έγραψε ότι, σε γλωσσικά μικτές χώρες:

---

63 *The Papers of Archibald D. Murphey* (Raleigh, N.C.: University of North Carolina Press, 1914), τόμ. II, σσ. 53–54.

…η συνεχιζόμενη προσήλωση σε μια πολιτική υποχρεωτικής εκπαίδευσης είναι εντελώς ασυμβίβαστη με τις προσπάθειες εγκαθίδρυσης διαρκούς ειρήνης…

Το ερώτημα ποια γλώσσα θα αποτελέσει τη βάση της διδασκαλίας αποκτά κρίσιμη σημασία. Μια απόφαση προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση μπορεί, με την πάροδο των χρόνων, να καθορίσει την εθνική ταυτότητα μιας ολόκληρης περιοχής. Το σχολείο μπορεί να αποξενώσει τα παιδιά από την εθνότητα στην οποία ανήκουν οι γονείς τους και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο καταπίεσης ολόκληρων εθνοτήτων. Όποιος ελέγχει τα σχολεία έχει τη δύναμη να βλάπτει άλλες εθνότητες και να ωφελεί τη δική του.

Επιπλέον, επισημαίνει ο Mises, ο καταναγκασμός που ενυπάρχει στην κυριαρχία μιας εθνότητας καθιστά αδύνατη την επίλυση του προβλήματος με την τυπική παραχώρηση σε κάθε γονέα της δυνατότητας να στέλνει το παιδί του σε σχολείο που χρησιμοποιεί τη γλώσσα της δικής του εθνότητας.

Συχνά δεν είναι δυνατόν ένα άτομο —λόγω των μέσων βιοπορισμού του— να δηλώσει ανοιχτά ότι ανήκει στη μία ή στην άλλη εθνότητα. Υπό ένα σύστημα παρεμβατισμού, αυτό θα μπορούσε να του στοιχίσει την πελατεία ανθρώπων άλλων εθνοτήτων ή μια θέση εργασίας σε επιχειρηματία διαφορετικής εθνότητας… Αν αφήσουμε στους γονείς την επιλογή του σχολείου στο οποίο επιθυμούν να στείλουν τα παιδιά τους, τότε τους εκθέτουμε σε κάθε νοητή μορφή πολιτικού καταναγκασμού. Σε όλες τις περιοχές μικτής εθνικής σύνθεσης, το σχολείο αποτελεί

πολιτικό έπαθλο ύψιστης σημασίας. Δεν μπορεί να στερηθεί τον πολιτικό του χαρακτήρα όσο παραμένει δημόσιος και υποχρεωτικός θεσμός. Στην πραγματικότητα υπάρχει μόνο μία λύση: το κράτος, η κυβέρνηση και οι νόμοι δεν πρέπει να ασχολούνται με κανέναν τρόπο με τη σχολική εκπαίδευση ή την εκπαίδευση γενικά. Δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται δημόσιοι πόροι για τέτοιους σκοπούς. Η ανατροφή και η διδασκαλία της νεολαίας πρέπει να αφεθούν εξ ολοκλήρου στους γονείς και σε ιδιωτικές ενώσεις και ιδρύματα.[64]

Πράγματι, ένα από τα κύρια κίνητρα του πλήθους των Αμερικανών «εκπαιδευτικών μεταρρυθμιστών» των μέσων του δέκατου ένατου αιώνα, οι οποίοι εγκαθίδρυσαν το σύγχρονο δημόσιο σχολικό σύστημα, ήταν ακριβώς να το χρησιμοποιήσουν για να αποδυναμώσουν την πολιτισμική και γλωσσική ζωή των κυμάτων μεταναστών στην Αμερική και να τους διαμορφώσουν, όπως δήλωνε ο εκπαιδευτικός μεταρρυθμιστής Samuel Lewis, σε «έναν λαό». Η επιθυμία της αγγλοσαξονικής πλειονότητας να δαμάσει, να κατευθύνει και να αναπλάσει τους μετανάστες, και ιδίως να συντρίψει το σύστημα ενοριακών σχολείων των καθολικών, αποτέλεσε την κύρια κινητήρια δύναμη της εκπαιδευτικής «μεταρρύθμισης». Οι επικριτές της Νέας Αριστεράς που αντιλαμβάνονται τον ρόλο των σημερινών δημόσιων σχολείων στην αποδυνάμωση και στη διάπλαση του νου των παιδιών των γκέτο απλώς διακρίνουν τη σημερινή ενσάρκωση ενός από παλιά προσφιλούς στόχου του δημόσιου σχολικού Κατεστημένου — των Horace Mann, Henry Barnard και Calvin Stowe. Ο Mann και ο

---

64 Ludwig von Mises, *The Free and Prosperous Commonwealth* (Princeton, N.J.: D. Van Nostrand Co., 1962), σσ. 114–15.

Barnard, για παράδειγμα, ήταν εκείνοι που παρότρυναν στη χρήση των σχολείων για ιδεολογική κατήχηση εναντίον της «οχλοκρατίας» του κινήματος του Jackson. Και ο Stowe, συγγραφέας μιας πραγματείας που εξυμνούσε το πρωσικό σύστημα υποχρεωτικής σχολικής εκπαίδευσης, αρχικά εμπνευσμένο από τον Martin Luther, έγραφε για τα σχολεία με αναμφισβήτητα λουθηρανικούς και στρατιωτικούς όρους:

> *Αν η μέριμνα για τη δημόσια ασφάλεια καθιστά θεμιτό να εξαναγκάζει μια κυβέρνηση τους πολίτες να εκτελούν στρατιωτικά καθήκοντα όταν η χώρα δέχεται εισβολή, ο ίδιος λόγος εξουσιοδοτεί την κυβέρνηση να τους εξαναγκάζει να μεριμνούν για την εκπαίδευση των παιδιών τους… Ένας άνθρωπος δεν έχει περισσότερο δικαίωμα να θέτει σε κίνδυνο το κράτος, φορτώνοντάς του μια οικογένεια αμαθών και φαύλων παιδιών, απ' όσο έχει να επιτρέπει την είσοδο κατασκόπων ενός στρατού εισβολής.*[65]

Σαράντα χρόνια αργότερα, ο Newton Bateman, επιφανής εκπαιδευτικός, μιλούσε για το «δικαίωμα αναγκαστικής απαλλοτρίωσης» του Κράτους επί «του νου, της ψυχής και του σώματος» των παιδιών του έθνους. Η εκπαίδευση, υποστήριζε, «δεν μπορεί να αφεθεί στις ιδιοτροπίες και στις τυχαίες περιστάσεις των ατόμων…».[66]

Η πιο φιλόδοξη απόπειρα των υποστηρικτών του δημόσιου σχολείου να μεγιστοποιήσουν τον έλεγχό τους πάνω στα παιδιά της χώρας

---

65 Calvin E. Stowe, *The Prussian System of Public Instruction and its Applicability to the United States* (Cincinnati, 1830), σ. 61 κ.ε. Για τα ελιτίστικα κίνητρα των εκπαιδευτικών μεταρρυθμιστών, βλ. Michael B. Katz, *The Irony of Early School Reform* (Boston: Beacon Press, 1970).

66 Παρατίθεται στο Edward C. Kirkland, *Dream and Thought in the Business Community, 1860–1900* (Chicago: Quadrangle Books, 1964), σ. 54.

σημειώθηκε στο Όρεγκον στις αρχές της δεκαετίας του 1920. Η πολιτεία του Όρεγκον, μη αρκούμενη ούτε στην παραχώρηση της δυνατότητας λειτουργίας ιδιωτικών σχολείων πιστοποιημένων από την ίδια, ψήφισε στις 7 Νοεμβρίου 1922 έναν νόμο που απαγόρευε τα ιδιωτικά σχολεία και υποχρέωνε όλα τα παιδιά να φοιτούν σε δημόσιο σχολείο. Εδώ βρισκόταν η αποκορύφωση του ονείρου των ειδικών της εκπαίδευσης. Επιτέλους, όλα τα παιδιά θα εξαναγκάζονταν από τις κρατικές αρχές να ενταχθούν στο «εκδημοκρατιστικό» πρότυπο της ομοιόμορφης εκπαίδευσης. Ο νόμος, ευτυχώς, κρίθηκε αντισυνταγματικός από το Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών το 1925 — *Pierce v. Society of Sisters*, 1 Ιουνίου 1925. Το Ανώτατο Δικαστήριο διακήρυξε ότι «το παιδί δεν είναι απλό δημιούργημα του Κράτους» και υποστήριξε ότι ο νόμος του Όρεγκον συγκρουόταν με τη «θεμελιώδη θεωρία της ελευθερίας πάνω στην οποία στηρίζονται όλες οι κυβερνήσεις αυτής της Ένωσης». Οι φανατικοί του δημόσιου σχολείου δεν επιχείρησαν ποτέ ξανά να φτάσουν τόσο μακριά. Είναι όμως διδακτικό να αναγνωρίσουμε ποιες ήταν οι δυνάμεις που επιχείρησαν να θέσουν εκτός νόμου κάθε ανταγωνιστική ιδιωτική εκπαίδευση στην πολιτεία του Όρεγκον. Διότι στην αιχμή της προσπάθειας δεν βρίσκονταν, όπως θα περιμέναμε, εκπαιδευτικοί ή διανοούμενοι της αμερικανικής προοδευτικής παράταξης ή του κινήματος της προοδευτικής εκπαίδευσης· βρισκόταν η Κου Κλουξ Κλαν, τότε ισχυρή στις βόρειες πολιτείες, η οποία επιθυμούσε διακαώς να συντρίψει το σύστημα των καθολικών ενοριακών σχολείων και να υπαγάγει όλα τα παιδιά καθολικών και μεταναστών στη νεοπροτεσταντική και «αμερικανοποιητική» επίδραση του δημόσιου σχολείου. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Κλαν θεωρούσε έναν τέτοιο νόμο αναγκαίο για τη «διαφύλαξη των ελεύθερων θεσμών». Καλό είναι να αναλογιστούμε ότι το πολυδιαφημισμένο «προοδευτικό» και

«δημοκρατικό» δημόσιο σχολικό σύστημα είχε τους πιο ένθερμους υποστηρικτές του στις πιο μισαλλόδοξες γωνιές της αμερικανικής ζωής, ανάμεσα σε ανθρώπους που επιθυμούσαν να εξαλείψουν την ποικιλομορφία και την πολυμορφία στην Αμερική.[67]

---

[67] Βλ. Lloyd P. Jorgenson, «The Oregon School Law of 1922: Passage and Sequel», *Catholic Historical Review* (Οκτώβριος 1968), σσ. 455–460.

Ομοιομορφία ή ποικιλομορφία;

Μολονότι οι σημερινοί ειδικοί της εκπαίδευσης δεν φτάνουν τόσο μακριά όσο η Κου Κλουξ Κλαν, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ότι η ίδια η φύση του δημόσιου σχολείου απαιτεί την επιβολή ομοιομορφίας και την εξάλειψη της ποικιλομορφίας και της ατομικότητας στην εκπαίδευση.

Διότι είναι στη φύση κάθε κυβερνητικής γραφειοκρατίας να λειτουργεί βάσει ενός συνόλου κανόνων και να τους επιβάλλει με ομοιόμορφο και αυταρχικό τρόπο. Αν δεν το έκανε, και ο γραφειοκράτης αποφάσιζε για τις επιμέρους περιπτώσεις κατά περίπτωση, τότε θα κατηγορούνταν, και δικαίως, ότι δεν αντιμετωπίζει κάθε φορολογούμενο και πολίτη με ίσο και ομοιόμορφο τρόπο. Θα κατηγορούνταν για διακρίσεις και για την καλλιέργεια ειδικών προνομίων. Επιπλέον, είναι διοικητικά πιο βολικό για τον γραφειοκράτη να θεσπίζει ομοιόμορφους κανόνες σε ολόκληρη την περιοχή της αρμοδιότητάς του. Σε αντίθεση με την ιδιωτική κερδοσκοπική επιχείρηση, ο κυβερνητικός γραφειοκράτης δεν ενδιαφέρεται ούτε για την αποτελεσματικότητα ούτε για την όσο το δυνατόν καλύτερη εξυπηρέτηση των πελατών του. Καθώς δεν χρειάζεται να αποκομίζει κέρδη και προστατεύεται από το

ενδεχόμενο ζημιών, μπορεί να αγνοεί —και πράγματι αγνοεί— τις επιθυμίες και τις απαιτήσεις των καταναλωτών-πελατών του. Κύριο μέλημά του είναι να «μην προκαλεί αναστάτωση», και αυτό το επιτυγχάνει εφαρμόζοντας αδιακρίτως ένα ομοιόμορφο σύνολο κανόνων, ανεξάρτητα από το πόσο ακατάλληλοι μπορεί να είναι σε οποιαδήποτε συγκεκριμένη περίπτωση.

Ο γραφειοκράτης της δημόσιας εκπαίδευσης, από την πλευρά του, βρίσκεται αντιμέτωπος με πλήθος κρίσιμων και αμφιλεγόμενων αποφάσεων όταν καθορίζει το πρότυπο της τυπικής σχολικής εκπαίδευσης στην περιοχή του. Πρέπει να αποφασίσει: θα είναι η εκπαίδευση παραδοσιακή ή προοδευτική; Υπέρ της ελεύθερης επιχειρηματικής δραστηριότητας ή σοσιαλιστική; Ανταγωνιστική ή εξισωτική; Γενικής ανθρωπιστικής παιδείας ή επαγγελματική; Με φυλετικό διαχωρισμό ή φυλετική ενσωμάτωση; Με σεξουαλική αγωγή ή χωρίς; Θρησκευτική ή κοσμική; Ή θα ακολουθεί διάφορες ενδιάμεσες αποχρώσεις; Το κρίσιμο σημείο είναι ότι, όποια απόφαση κι αν λάβει, ακόμη κι αν αποφασίσει σύμφωνα με τις επιθυμίες της πλειονότητας του λαού, θα υπάρχει πάντοτε ένας σημαντικός αριθμός γονέων και παιδιών που θα στερούνται εντελώς το είδος εκπαίδευσης που επιθυμούν. Αν η απόφαση ευνοεί την παραδοσιακή πειθαρχία στα σχολεία, τότε ζημιώνονται οι γονείς με πιο προοδευτικές παιδαγωγικές αντιλήψεις, και αντιστρόφως· το ίδιο ισχύει για όλες τις άλλες κρίσιμες αποφάσεις. Όσο περισσότερο κρατικοποιείται η εκπαίδευση, τόσο περισσότερο οι γονείς και τα παιδιά στερούνται την εκπαίδευση που θεωρούν ότι χρειάζονται. Όσο περισσότερο κρατικοποιείται η εκπαίδευση, τόσο περισσότερο η αυταρχική ομοιομορφία καταπνίγει τις ανάγκες και τις επιθυμίες των ατόμων και των μειονοτήτων.

Κατά συνέπεια, όσο μεγαλύτερο είναι το πεδίο της δημόσιας σε αντιδιαστολή προς την ιδιωτική εκπαίδευση, τόσο μεγαλύτερη είναι η έκταση και η ένταση των συγκρούσεων στην κοινωνική ζωή. Διότι, αν ένας φορέας πρόκειται να αποφασίσει αν θα υπάρχει σεξουαλική αγωγή ή όχι, παραδοσιακή ή προοδευτική εκπαίδευση, φυλετική ενσωμάτωση ή διαχωρισμός κ.λπ., τότε αποκτά ιδιαίτερη σημασία να ελέγξει κανείς την κυβέρνηση και να εμποδίσει τους αντιπάλους του να καταλάβουν εκείνοι την εξουσία. Συνεπώς, στην εκπαίδευση όπως και σε όλες τις άλλες δραστηριότητες, όσο περισσότερο οι κυβερνητικές αποφάσεις αντικαθιστούν τις ιδιωτικές, τόσο περισσότερο οι διάφορες ομάδες θα αλληλοσπαράσσονται σε έναν απελπισμένο αγώνα για να διασφαλίσουν ότι η μία και μοναδική απόφαση σε κάθε ζωτικό τομέα θα ακολουθεί τη δική τους κατεύθυνση.

Αντιπαραβάλετε τη στέρηση και την έντονη κοινωνική σύγκρουση που ενυπάρχουν στην κυβερνητική λήψη αποφάσεων με την κατάσταση στην ελεύθερη αγορά. Αν η εκπαίδευση ήταν αποκλειστικά ιδιωτική, τότε κάθε ομάδα γονέων θα μπορούσε να επιλέγει —και θα επέλεγε— το δικό της είδος σχολείου. Πλήθος διαφορετικών σχολείων θα εμφανιζόταν για να ανταποκριθεί στην ποικιλία των εκπαιδευτικών απαιτήσεων γονέων και παιδιών. Ορισμένα σχολεία θα ήταν παραδοσιακά, άλλα προοδευτικά. Θα υπήρχαν σχολεία σε ολόκληρο το φάσμα μεταξύ παραδοσιακής και προοδευτικής εκπαίδευσης· ορισμένα θα πειραματίζονταν με εξισωτική εκπαίδευση χωρίς βαθμούς, άλλα θα τόνιζαν την αυστηρή εκμάθηση των γνωστικών αντικειμένων και την ανταγωνιστική βαθμολόγηση· ορισμένα θα ήταν κοσμικά, άλλα θα έδιναν έμφαση σε διάφορα θρησκευτικά δόγματα· ορισμένα θα ήταν λιμπερταριανά και θα τόνιζαν τις αρετές της ελεύθερης επιχειρηματικής δραστηριότητας, άλλα θα δίδασκαν διάφορες μορφές σοσιαλισμού.

Ας εξετάσουμε, για παράδειγμα, τη σημερινή δομή του κλάδου έκδοσης περιοδικών ή βιβλίων, έχοντας επίσης κατά νου ότι τα περιοδικά και τα βιβλία αποτελούν τα ίδια εξαιρετικά σημαντική μορφή εκπαίδευσης. Η αγορά περιοδικών, όντας κατά βάση ελεύθερη, περιλαμβάνει κάθε είδους περιοδικά που ανταποκρίνονται σε μεγάλη ποικιλία προτιμήσεων και απαιτήσεων των καταναλωτών: υπάρχουν περιοδικά πανεθνικής κυκλοφορίας και γενικού ενδιαφέροντος· υπάρχουν αμερικανικά προοδευτικά, συντηρητικά και κάθε είδους ιδεολογικά περιοδικά· υπάρχουν εξειδικευμένες επιστημονικές εκδόσεις· και υπάρχουν αναρίθμητα περιοδικά αφιερωμένα σε ειδικά ενδιαφέροντα και χόμπι, όπως το μπριτζ, το σκάκι, τα ηχοσυστήματα υψηλής πιστότητας κ.λπ. Παρόμοια δομή εμφανίζεται στην ελεύθερη αγορά βιβλίου: υπάρχουν βιβλία ευρείας κυκλοφορίας, βιβλία που απευθύνονται σε εξειδικευμένες αγορές, βιβλία κάθε ιδεολογικής κατεύθυνσης. Καταργήστε τα δημόσια σχολεία, και οι ελεύθερες, ποικίλες και πολύμορφες αγορές περιοδικών και βιβλίων θα αποκτήσουν το ανάλογό τους σε μια παρόμοια «αγορά σχολείων». Αντιθέτως, αν υπήρχε μόνο ένα περιοδικό για κάθε πόλη ή πολιτεία, σκεφτείτε τις μάχες και τις συγκρούσεις που θα μαίνονταν: θα έπρεπε το περιοδικό να είναι συντηρητικό, προοδευτικό ή σοσιαλιστικό; Πόσο χώρο θα έπρεπε να αφιερώνει στη λογοτεχνία ή στο μπριτζ κ.λπ.; Οι πιέσεις και οι συγκρούσεις θα ήταν έντονες και καμία διευθέτηση δεν θα ήταν ικανοποιητική, διότι κάθε απόφαση θα στερούσε από αναρίθμητους ανθρώπους όσα επιθυμούν και χρειάζονται. Εκείνο που ζητά, λοιπόν, ο λιμπερταριανός δεν είναι τόσο εξωφρενικό όσο μπορεί αρχικά να φαίνεται· ζητά ένα σχολικό σύστημα εξίσου ελεύθερο και ποικίλο με τα περισσότερα άλλα μέσα εκπαίδευσης σήμερα.

Ας εστιάσουμε και πάλι σε άλλα μέσα εκπαίδευσης: τι θα σκεφτόμασταν για μια πρόταση να χρησιμοποιήσει η κυβέρνηση,

ομοσπονδιακή ή πολιτειακή, τα χρήματα των φορολογουμένων για να δημιουργήσει μια πανεθνική αλυσίδα δημόσιων περιοδικών ή εφημερίδων και κατόπιν να υποχρεώσει όλους τους ανθρώπους, ή όλα τα παιδιά, να τα διαβάζουν; Επιπλέον, τι θα σκεφτόμασταν αν η κυβέρνηση απαγόρευε όλες τις άλλες εφημερίδες και τα περιοδικά ή, τουλάχιστον, όλα όσα δεν ανταποκρίνονταν σε ορισμένα «πρότυπα» του τι θεωρεί μια κυβερνητική επιτροπή ότι πρέπει να διαβάζουν τα παιδιά; Μια τέτοια πρόταση ασφαλώς θα προκαλούσε φρίκη σε ολόκληρη τη χώρα· και όμως, αυτό ακριβώς το είδος καθεστώτος έχει εγκαθιδρύσει η κυβέρνηση στα σχολεία. Ένας υποχρεωτικός δημόσιος Τύπος θα θεωρούνταν δικαίως προσβολή της βασικής ελευθερίας του Τύπου· δεν είναι η εκπαιδευτική ελευθερία τουλάχιστον εξίσου σημαντική; Δεν αποτελούν και τα δύο ζωτικά μέσα δημόσιας ενημέρωσης και εκπαίδευσης, ελεύθερης έρευνας και αναζήτησης της αλήθειας; Στην πραγματικότητα, η καταστολή της ελεύθερης σχολικής εκπαίδευσης θα έπρεπε να προκαλεί ακόμη μεγαλύτερη φρίκη από την καταστολή του ελεύθερου Τύπου, αφού εδώ εμπλέκεται αμεσότερα ο τρυφερός και ακόμη αδιαμόρφωτος νους των παιδιών.

Είναι ενδιαφέρον ότι τουλάχιστον ορισμένοι υποστηρικτές του δημόσιου σχολείου αναγνώρισαν την αναλογία μεταξύ σχολικής εκπαίδευσης και Τύπου και επέκτειναν τη λογική τους και στο δεύτερο πεδίο. Έτσι, εξέχουσα θέση στην πολιτική ζωή της Βοστώνης κατά τις δεκαετίες του 1780 και του 1790 κατείχε η ακραιφνώς φεντεραλιστική «Essex Junto», μια ομάδα επιφανών εμπόρων και δικηγόρων που κατάγονταν αρχικά από την κομητεία Έσεξ της Μασαχουσέτης. Τα μέλη της ομάδας επιθυμούσαν ιδιαίτερα ένα εκτεταμένο δημόσιο σχολικό σύστημα, ώστε η νεολαία να «διδάσκεται τη δέουσα υποταγή». Ο Stephen Higginson, μέλος της ομάδας, δήλωνε απερίφραστα ότι «ο λαός πρέπει να διδάσκεται να εμπιστεύεται και να σέβεται τους

κυβερνώντες του». Και ένας άλλος επιφανής έμπορος και θεωρητικός του Έσεξ, ο Jonathan Jackson, αναγνωρίζοντας με ακλόνητη συνέπεια ότι οι εφημερίδες αποτελούσαν εξίσου σημαντική μορφή εκπαίδευσης με την τυπική σχολική φοίτηση, κατήγγειλε τον ελεύθερο Τύπο επειδή ήταν αναγκαστικά υποταγμένος στο αναγνωστικό του κοινό και υποστήριζε μια κρατική εφημερίδα που θα μπορούσε να είναι ανεξάρτητη από τους αναγνώστες της και, συνεπώς, να ενσταλάζει στους πολίτες τις κατάλληλες αρετές.[68]

Ο καθηγητής E. G. West πρότεινε επίσης μια διδακτική αναλογία ανάμεσα στην παροχή σχολικής εκπαίδευσης και στην παροχή τροφής, ενός κλάδου ασφαλώς τουλάχιστον εξίσου σημαντικού τόσο για τα παιδιά όσο και για τους ενηλίκους. Ο West γράφει:

> *Η προστασία ενός παιδιού από την ασιτία ή τον υποσιτισμό είναι προφανώς εξίσου σημαντική με την προστασία του από την άγνοια. Είναι δύσκολο, ωστόσο, να φανταστούμε ότι οποιαδήποτε κυβέρνηση, μεριμνώντας να εξασφαλίσει στα παιδιά ένα ελάχιστο επίπεδο τροφής και ένδυσης, θα θέσπιζε νόμους για υποχρεωτική και καθολική σίτιση ή θα εξέταζε μέτρα που οδηγούν σε αύξηση φόρων ή τοπικών τελών για την παροχή «δωρεάν» τροφής στα παιδιά από μαγειρεία ή καταστήματα των τοπικών αρχών. Είναι ακόμη δυσκολότερο να φανταστούμε ότι οι περισσότεροι άνθρωποι θα αποδέχονταν αδιαμαρτύρητα αυτό το σύστημα, ιδίως αν είχε εξελιχθεί στο σημείο όπου, για «διοικητικούς λόγους», οι γονείς κατανέμονταν στα καταστήματα που τύχαινε να βρίσκονται πλησιέστερα στα σπίτια τους… Όσο παράξενα κι αν φαίνονται*

---

[68] Βλ. David Hackett Fischer, «The Myth of the Essex Junto», *William and Mary Quarterly* (Απρίλιος 1964), σσ. 191–235. Βλ. επίσης Murray N. Rothbard, «Economic Thought: Comment», στο D. T. Gilchrist, επιμ., *The Growth of the Seaport Cities, 1700–1825* (Charlottesville, Va.: University Press of Virginia, 1967), σσ. 178–79.

τέτοια υποθετικά μέτρα όταν εφαρμόζονται στην παροχή τροφής και ένδυσης, είναι ωστόσο χαρακτηριστικά της… κρατικής εκπαίδευσης…[69]

Αρκετοί λιμπερταριανοί στοχαστές, από τα «αριστερά» και τα «δεξιά» άκρα του λιμπερταριανού φάσματος, έχουν ασκήσει οξείες κριτικές στον ολοκληρωτικό χαρακτήρα της υποχρεωτικής δημόσιας σχολικής εκπαίδευσης. Έτσι, ο Βρετανός κριτικός της ελευθεριακής Αριστεράς Herbert Read γράφει:

Η ανθρωπότητα διαφοροποιείται εκ φύσεως σε πολλούς τύπους, και η πίεση να ενταχθούν όλοι αυτοί οι τύποι στο ίδιο καλούπι πρέπει αναπόφευκτα να οδηγήσει σε στρεβλώσεις και καταπιέσεις. Τα σχολεία πρέπει να είναι πολλών ειδών, να ακολουθούν διαφορετικές μεθόδους και να ανταποκρίνονται σε διαφορετικές προδιαθέσεις. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι ακόμη και ένα ολοκληρωτικό κράτος πρέπει να αναγνωρίζει αυτή την αρχή· η αλήθεια όμως είναι ότι η διαφοροποίηση αποτελεί οργανική διαδικασία, τις αυθόρμητες και ελεύθερα μεταβαλλόμενες ενώσεις ατόμων για συγκεκριμένους σκοπούς… Ολόκληρη η δομή της εκπαίδευσης ως φυσικής διαδικασίας, όπως την έχουμε περιγράφει, καταρρέει αν επιχειρήσουμε να καταστήσουμε αυτή τη δομή… τεχνητή.[70]

---

69 E. G. West, *Education and the State* (London: Institute of Economic Affairs, 1965), σσ. 13–14.

70 Herbert Read, *The Education of Free Men* (London: Freedom Press, 1944), σσ. 27–28.

Και ο μεγάλος Άγγλος ατομικιστής φιλόσοφος των τελών του δέκατου ένατου αιώνα Herbert Spencer ρωτούσε:

> *Τι εννοούμε λέγοντας ότι μια κυβέρνηση οφείλει να εκπαιδεύει τον λαό; Γιατί πρέπει να εκπαιδεύεται; Ποιος είναι ο σκοπός της εκπαίδευσης; Προφανώς, να προετοιμάσει τον λαό για την κοινωνική ζωή — να τον καταστήσει καλούς πολίτες; Και ποιος θα πει ποιοι είναι οι καλοί πολίτες; Η κυβέρνηση· δεν υπάρχει άλλος κριτής. Και ποιος θα πει πώς μπορούν να διαμορφωθούν αυτοί οι καλοί πολίτες; Η κυβέρνηση· δεν υπάρχει άλλος κριτής. Επομένως, η πρόταση μπορεί να αναδιατυπωθεί ως εξής: μια κυβέρνηση οφείλει να διαπλάθει τα παιδιά σε καλούς πολίτες… Πρέπει πρώτα να σχηματίσει μια ορισμένη αντίληψη του πρότυπου πολίτη· και, αφού το κάνει, πρέπει να επεξεργαστεί εκείνο το σύστημα πειθαρχίας που φαίνεται καταλληλότερο για την παραγωγή πολιτών σύμφωνα με αυτό το πρότυπο. Είναι υποχρεωμένη να επιβάλει αυτό το σύστημα πειθαρχίας στον μέγιστο βαθμό. Διότι, αν πράξει διαφορετικά, επιτρέπει στους ανθρώπους να γίνουν διαφορετικοί από εκείνο που, κατά την κρίση της, θα έπρεπε να γίνουν και, συνεπώς, αποτυγχάνει να εκπληρώσει το καθήκον που της έχει ανατεθεί.*[71]

Και η Αμερικανίδα ατομικίστρια συγγραφέας του εικοστού αιώνα Isabel Paterson δήλωνε:

---

71 Herbert Spencer, *Social Statics* (London: John Chapman, 1851), σσ. 332–33.

Τα εκπαιδευτικά κείμενα είναι αναγκαστικά επιλεκτικά ως προς τη θεματολογία, τη γλώσσα και την οπτική τους. Όπου η διδασκαλία παρέχεται από ιδιωτικά σχολεία, θα υπάρχει σημαντική ποικιλία μεταξύ των σχολείων· οι γονείς πρέπει να κρίνουν τι θέλουν να διδαχθούν τα παιδιά τους βάσει του προσφερόμενου προγράμματος σπουδών… Πουθενά δεν θα υπάρχει κίνητρο να διδάσκεται η «υπεροχή του κράτους ως υποχρεωτική φιλοσοφία». Κάθε πολιτικά ελεγχόμενο εκπαιδευτικό σύστημα, όμως, αργά ή γρήγορα θα ενσταλάξει το δόγμα της κρατικής υπεροχής, είτε ως θείο δικαίωμα των βασιλέων είτε ως «βούληση του λαού» στη «δημοκρατία». Μόλις γίνει αποδεκτό αυτό το δόγμα, καθίσταται σχεδόν υπεράνθρωπο έργο να σπάσει η ασφυκτική λαβή της πολιτικής εξουσίας πάνω στη ζωή του πολίτη. Έχει στα νύχια της το σώμα, την περιουσία και τον νου του από τη βρεφική ηλικία. Πιο εύκολα θα άφηνε ένα χταπόδι τη λεία του.

Ένα υποχρεωτικό εκπαιδευτικό σύστημα που χρηματοδοτείται από φόρους αποτελεί το πλήρες πρότυπο του ολοκληρωτικού κράτους.[72]

Όπως επισήμανε ο E. G. West, η γραφειοκρατική ευκολία οδήγησε απαρέγκλιτα τις πολιτείες να καθορίζουν γεωγραφικές περιφέρειες δημόσιων σχολείων, να τοποθετούν ένα σχολείο σε κάθε περιφέρεια και κατόπιν να υποχρεώνουν κάθε παιδί της δημόσιας εκπαίδευσης να φοιτά στο σχολείο της περιφέρειας που βρίσκεται πλησιέστερα στην κατοικία του. Ενώ σε μια ελεύθερη αγορά ιδιωτικών σχολείων τα περισσότερα

---

[72] Isabel Paterson, *The God of the Machine* (New York: G. P. Putnam, 1943), σσ. 257–58.

παιδιά θα φοιτούσαν αναμφίβολα σε σχολεία κοντά στα σπίτια τους, το σημερινό σύστημα επιβάλλει το μονοπώλιο ενός σχολείου ανά περιφέρεια και, συνεπώς, εξαναγκάζει κάθε περιοχή σε ομοιομορφία. Στα παιδιά που, για οποιονδήποτε λόγο, θα προτιμούσαν να φοιτούν σε σχολείο άλλης περιφέρειας απαγορεύεται να το κάνουν. Το αποτέλεσμα είναι επιβεβλημένη γεωγραφική ομοιογένεια, πράγμα που σημαίνει επίσης ότι ο χαρακτήρας κάθε σχολείου εξαρτάται ολοκληρωτικά από τη συνοικία στην οποία βρίσκεται. Είναι τότε αναπόφευκτο ότι τα δημόσια σχολεία, αντί να είναι απολύτως ομοιόμορφα, θα είναι ομοιόμορφα μέσα σε κάθε περιφέρεια· και η σύνθεση των μαθητών, η χρηματοδότηση κάθε σχολείου και η ποιότητα της εκπαίδευσης θα εξαρτώνται από τις αξίες, τον πλούτο και τη φορολογική βάση κάθε γεωγραφικής περιοχής. Καθίσταται έτσι αναπόφευκτο ότι οι πλούσιες σχολικές περιφέρειες θα διαθέτουν ακριβότερη και υψηλότερης ποιότητας διδασκαλία, υψηλότερους μισθούς εκπαιδευτικών και καλύτερες συνθήκες εργασίας από τις φτωχότερες. Οι εκπαιδευτικοί θα θεωρούν τα καλύτερα σχολεία προτιμότερες θέσεις διδασκαλίας και οι καλύτεροι θα κατευθύνονται προς τις καλύτερες σχολικές περιφέρειες, ενώ οι λιγότερο ικανοί θα αναγκάζονται να παραμένουν στις περιοχές χαμηλότερου εισοδήματος. Συνεπώς, η λειτουργία των δημόσιων σχολείων κατά περιφέρειες οδηγεί αναπόφευκτα στην αναίρεση του ίδιου του εξισωτικού στόχου που υποτίθεται ότι αποτελεί εξαρχής βασικό σκοπό του δημόσιου σχολικού συστήματος.

Επιπλέον, αν οι οικιστικές περιοχές είναι φυλετικά διαχωρισμένες, όπως συχνά τείνουν να είναι, το αποτέλεσμα ενός υποχρεωτικού γεωγραφικού μονοπωλίου είναι ο υποχρεωτικός φυλετικός διαχωρισμός των δημόσιων σχολείων. Οι γονείς που προτιμούν φυλετικά ενσωματωμένη σχολική εκπαίδευση πρέπει να αναμετρηθούν με το σύστημα του γεωγραφικού μονοπωλίου. Επιπλέον, όπως είπε κάποιος

ευφυολόγος ότι στις μέρες μας «ό,τι δεν απαγορεύεται είναι υποχρεωτικό», η πρόσφατη τάση των γραφειοκρατών της δημόσιας εκπαίδευσης δεν ήταν να καθιερώσουν εθελοντική μεταφορά παιδιών με λεωφορεία ώστε να διευρύνουν την ευχέρεια επιλογής των γονέων, αλλά να στραφούν προς την αντίθετη κατεύθυνση και να καθιερώσουν υποχρεωτική μεταφορά και υποχρεωτική φυλετική ενσωμάτωση στα σχολεία — συχνά με αποτέλεσμα την αλλόκοτη μετακίνηση παιδιών πολύ μακριά από τα σπίτια τους. Και πάλι, το τυπικό κυβερνητικό πρότυπο: είτε υποχρεωτικός διαχωρισμός είτε υποχρεωτική ενσωμάτωση. Η εθελοντική οδός —να αφεθούν οι αποφάσεις στους ίδιους τους εμπλεκόμενους γονείς— αντιβαίνει στη φύση κάθε κρατικής γραφειοκρατίας.

Είναι παράξενο ότι τα πρόσφατα κινήματα υπέρ του τοπικού ελέγχου της δημόσιας εκπαίδευσης από τους γονείς έχουν χαρακτηριστεί άλλοτε «ακροδεξιά» και άλλοτε «ακροαριστερά», ενώ το λιμπερταριανό κίνητρο ήταν ακριβώς το ίδιο και στις δύο περιπτώσεις. Έτσι, όταν γονείς αντιτάχθηκαν στην υποχρεωτική μεταφορά των παιδιών τους σε μακρινά σχολεία, το εκπαιδευτικό Κατεστημένο καταδίκασε αυτά τα κινήματα ως «μισαλλόδοξα» και «δεξιά». Όταν όμως, με παρόμοιο τρόπο, μαύροι γονείς —όπως στην περίπτωση της περιοχής Ocean Hill–Brownsville στη Νέα Υόρκη— απαίτησαν τοπικό γονικό έλεγχο του σχολικού συστήματος, αυτή η προσπάθεια καταδικάστηκε με τη σειρά της ως «ακροαριστερή» και «μηδενιστική». Το πιο παράξενο στοιχείο της υπόθεσης είναι ότι οι γονείς και στις δύο περιπτώσεις δεν αναγνώρισαν την κοινή τους επιθυμία για τοπικό γονικό έλεγχο και καταδίκασαν και οι ίδιοι τους «μισαλλόδοξους» ή τους «ακραίους ακτιβιστές» της άλλης ομάδας. Τραγικά, ούτε οι τοπικές λευκές ούτε οι μαύρες ομάδες αναγνώρισαν τον κοινό τους αγώνα εναντίον του εκπαιδευτικού Κατεστημένου: εναντίον του δικτατορικού ελέγχου της

εκπαίδευσης των παιδιών τους από μια εκπαιδευτική γραφειοκρατία που προσπαθεί να τους επιβάλει διά της βίας μια μορφή σχολικής εκπαίδευσης την οποία θεωρεί ότι πρέπει να επιβάλει στις απείθαρχες μάζες. Ένα κρίσιμο καθήκον των λιμπερταριανών είναι να αναδείξουν τον κοινό αγώνα όλων των ομάδων γονέων εναντίον της εκπαιδευτικής τυραννίας του Κράτους. Φυσικά, πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι οι γονείς δεν μπορούν ποτέ να απαλλαγούν από το Κράτος στην εκπαίδευση μέχρι να καταργηθεί πλήρως το δημόσιο σχολικό σύστημα και η σχολική εκπαίδευση να γίνει και πάλι ελεύθερη.

Ο γεωγραφικός χαρακτήρας του δημόσιου σχολικού συστήματος έχει επίσης οδηγήσει σε ένα επιβαλλόμενο πρότυπο οικιστικού διαχωρισμού βάσει εισοδήματος και, συνεπώς, φυλής, σε ολόκληρη τη χώρα και ιδιαίτερα στα προάστια. Όπως γνωρίζουν όλοι, από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά οι Ηνωμένες Πολιτείες γνώρισαν πληθυσμιακή επέκταση όχι στους κεντρικούς αστικούς πυρήνες, αλλά στις γύρω προαστιακές περιοχές. Καθώς νέες οικογένειες και οικογένειες νεότερων ηλικιών μετακινούνταν στα προάστια, το μακράν μεγαλύτερο και αυξανόμενο βάρος των τοπικών προϋπολογισμών ήταν η χρηματοδότηση των δημόσιων σχολείων, τα οποία έπρεπε να δεχθούν έναν νεαρό πληθυσμό με σχετικά υψηλή αναλογία παιδιών. Αυτά τα σχολεία χρηματοδοτούνταν απαρέγκλιτα από αυξανόμενη φορολογία ακινήτων, που επιβαρύνει σε μεγάλο βαθμό τις προαστιακές κατοικίες. Αυτό σημαίνει ότι όσο πλουσιότερη είναι η οικογένεια των προαστίων και όσο ακριβότερη η κατοικία της, τόσο μεγαλύτερη θα είναι η φορολογική συνεισφορά της στο τοπικό σχολείο. Συνεπώς, καθώς το βάρος των σχολικών φόρων αυξάνεται σταθερά, οι κάτοικοι των προαστίων προσπαθούν απεγνωσμένα να ενθαρρύνουν την εισροή εύπορων κατοίκων και ακριβών κατοικιών και να αποθαρρύνουν την εισροή φτωχότερων πολιτών. Υπάρχει, εν ολίγοις, ένα σημείο

εξισορρόπησης στην τιμή μιας κατοικίας, πέρα από το οποίο μια νέα οικογένεια σε νέο σπίτι θα καταβάλλει σε φόρους ακίνητης περιουσίας περισσότερα από το κόστος της εκπαίδευσης των παιδιών της. Οι οικογένειες σε κατοικίες χαμηλότερης αξίας δεν θα πληρώνουν αρκετούς φόρους ακίνητης περιουσίας για να χρηματοδοτήσουν την εκπαίδευση των παιδιών τους και, συνεπώς, θα επιβάλλουν μεγαλύτερο φορολογικό βάρος στον ήδη υπάρχοντα πληθυσμό του προαστίου. Αντιλαμβανόμενα αυτό το γεγονός, τα προάστια έχουν γενικά υιοθετήσει αυστηρούς νόμους πολεοδομικών ζωνών που απαγορεύουν την ανέγερση κατοικιών κάτω από ένα ελάχιστο επίπεδο κόστους — αποκλείοντας έτσι κάθε εισροή φτωχότερων πολιτών. Εφόσον το ποσοστό των φτωχών μεταξύ των μαύρων είναι πολύ μεγαλύτερο από το αντίστοιχο μεταξύ των λευκών, αυτό εμποδίζει ουσιαστικά και τους μαύρους να συμμετάσχουν στη μετακίνηση προς τα προάστια. Και εφόσον τα τελευταία χρόνια παρατηρείται επίσης αυξανόμενη μετατόπιση θέσεων εργασίας και βιομηχανίας από τα κέντρα των πόλεων προς τα προάστια, το αποτέλεσμα είναι αυξανόμενη πίεση ανεργίας στους μαύρους — πίεση που αναπόφευκτα θα εντείνεται όσο επιταχύνεται η μετατόπιση των θέσεων εργασίας. Η κατάργηση των δημόσιων σχολείων και, συνεπώς, του δεσμού μεταξύ σχολικών δαπανών και φόρου ακίνητης περιουσίας θα συνέβαλλε σημαντικά στην άρση των πολεοδομικών περιορισμών και στο τέλος του προαστίου ως αποκλειστικού προνομίου της λευκής ανώτερης μεσαίας τάξης.

Βάρη και επιδοτήσεις

Η ίδια η ύπαρξη του δημόσιου σχολικού συστήματος, επιπλέον, συνεπάγεται ένα σύνθετο πλέγμα καταναγκαστικών εισφορών και επιδοτήσεων, που είναι όλες δύσκολο να δικαιολογηθούν σε οποιαδήποτε ηθική βάση. Πρώτον, τα δημόσια σχολεία υποχρεώνουν όσους γονείς επιθυμούν να στείλουν τα παιδιά τους σε ιδιωτικά σχολεία να επωμιστούν διπλό βάρος: εξαναγκάζονται να επιδοτούν τα παιδιά των δημόσιων σχολείων και πρέπει επίσης να πληρώνουν για την εκπαίδευση των δικών τους παιδιών. Μόνο η εμφανής κατάρρευση της δημόσιας εκπαίδευσης στις μεγάλες πόλεις έχει διατηρήσει εκεί ένα ακμαίο ιδιωτικό σχολικό σύστημα· στην ανώτατη εκπαίδευση, όπου η κατάρρευση δεν υπήρξε τόσο έντονη, τα ιδιωτικά κολέγια οδηγούνται ταχύτατα εκτός αγοράς από τον ανταγωνισμό της δωρεάν φοίτησης που επιδοτείται μέσω φόρων και των υψηλότερων μισθών που χρηματοδοτούνται επίσης από φόρους. Ομοίως, εφόσον τα δημόσια σχολεία πρέπει συνταγματικά να είναι κοσμικά, αυτό σημαίνει ότι οι θρησκευόμενοι γονείς υποχρεώνονται να επιδοτούν τα κοσμικά δημόσια σχολεία. Ενώ ο «χωρισμός Εκκλησίας και Κράτους» είναι ευγενής αρχή —και επιμέρους έκφανση της λιμπερταριανής αρχής του χωρισμού των

πάντων από το Κράτος—, αποτελεί ασφαλώς υπερβολή προς την αντίθετη κατεύθυνση να εξαναγκάζονται οι θρησκευόμενοι να επιδοτούν τους μη θρησκευόμενους μέσω κρατικού καταναγκασμού.

Η ύπαρξη του δημόσιου σχολείου σημαίνει επίσης ότι οι άγαμοι και τα άτεκνα ζευγάρια εξαναγκάζονται να επιδοτούν οικογένειες με παιδιά. Ποια είναι εδώ η ηθική αρχή; Και τώρα που η πληθυσμιακή αύξηση δεν είναι πλέον της μόδας, σκεφτείτε την ανακολουθία των Αμερικανών προοδευτικών αντιπάλων της πληθυσμιακής αύξησης που υποστηρίζουν ένα δημόσιο σχολικό σύστημα το οποίο όχι μόνο επιδοτεί τις οικογένειες με παιδιά, αλλά τις επιδοτεί ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών τους. Δεν χρειάζεται να συμμεριστούμε σε όλη της την έκταση τη σημερινή υστερία κατά της πληθυσμιακής αύξησης για να αμφισβητήσουμε τη σύνεση της σκόπιμης επιδότησης του αριθμού των παιδιών ανά οικογένεια μέσω κυβερνητικής δράσης. Αυτό σημαίνει επίσης ότι φτωχοί άγαμοι και φτωχά άτεκνα ζευγάρια υποχρεώνονται να επιδοτούν πλούσιες οικογένειες με παιδιά. Έχει αυτό οποιοδήποτε ηθικό νόημα;

Τα τελευταία χρόνια, οι δυνάμεις που υποστηρίζουν το δημόσιο σχολείο έχουν διαδώσει το δόγμα ότι «κάθε παιδί έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση» και ότι, επομένως, οι φορολογούμενοι πρέπει να εξαναγκάζονται να του εξασφαλίζουν αυτό το δικαίωμα. Αυτή η αντίληψη όμως παρανοεί εντελώς την έννοια του «δικαιώματος». Ένα «δικαίωμα», από φιλοσοφική άποψη, πρέπει να είναι κάτι ριζωμένο στη φύση του ανθρώπου και της πραγματικότητας, κάτι που μπορεί να διαφυλαχθεί και να διατηρηθεί σε κάθε χρόνο και σε κάθε εποχή. Το «δικαίωμα» κυριότητας επί του εαυτού, υπεράσπισης της ζωής και της περιουσίας του καθενός, είναι σαφώς τέτοιου είδους δικαίωμα: μπορεί να ισχύει για τους Νεάντερταλ των σπηλαίων, στη σύγχρονη Καλκούτα ή στις σημερινές Ηνωμένες Πολιτείες. Ένα τέτοιο δικαίωμα είναι

ανεξάρτητο από τον χρόνο και τον τόπο. Ένα «δικαίωμα σε θέση εργασίας», όμως, ή σε «τρία γεύματα την ημέρα» ή σε «δώδεκα χρόνια σχολικής φοίτησης» δεν μπορεί να διασφαλιστεί με αυτόν τον τρόπο. Τι γίνεται αν τέτοια πράγματα δεν μπορούν να υπάρξουν, όπως συνέβαινε στην εποχή των Νεάντερταλ ή στη σύγχρονη Καλκούτα; Το να μιλάμε για «δικαίωμα» ως κάτι που μπορεί να εκπληρωθεί μόνο υπό σύγχρονες βιομηχανικές συνθήκες δεν σημαίνει ότι μιλάμε καθόλου για ανθρώπινο, φυσικό δικαίωμα. Επιπλέον, το λιμπερταριανό «δικαίωμα» κυριότητας επί του εαυτού δεν απαιτεί τον εξαναγκασμό μιας ομάδας ανθρώπων να παράσχει αυτό το «δικαίωμα» σε μια άλλη. Κάθε άνθρωπος μπορεί να απολαμβάνει το δικαίωμα κυριότητας επί του εαυτού του χωρίς να επιβάλλεται ειδικός καταναγκασμός σε κανέναν. Στην περίπτωση όμως ενός «δικαιώματος» στη σχολική εκπαίδευση, αυτό μπορεί να παρασχεθεί μόνο αν άλλοι άνθρωποι εξαναγκαστούν να το εκπληρώσουν. Το «δικαίωμα» στη σχολική εκπαίδευση, σε θέση εργασίας, σε τρία γεύματα κ.λπ. δεν είναι, λοιπόν, ριζωμένο στην ανθρώπινη φύση, αλλά απαιτεί για την εκπλήρωσή του την ύπαρξη μιας ομάδας εκμεταλλευόμενων ανθρώπων που εξαναγκάζονται να παρέχουν ένα τέτοιο «δικαίωμα».

Επιπλέον, ολόκληρη η έννοια του «δικαιώματος στην εκπαίδευση» πρέπει πάντοτε να εξετάζεται υπό το πρίσμα ότι η τυπική σχολική φοίτηση αποτελεί μόνο μικρό μέρος της εκπαίδευσης οποιουδήποτε ανθρώπου στη ζωή. Αν κάθε παιδί έχει πράγματι «δικαίωμα» στην εκπαίδευση, τότε γιατί όχι και «δικαίωμα» στην ανάγνωση εφημερίδων και περιοδικών; Και γιατί να μη φορολογεί τότε η κυβέρνηση τους πάντες για να παρέχει δωρεάν δημόσια περιοδικά σε όποιον επιθυμεί να τα αποκτήσει;

Ο καθηγητής Milton Friedman, οικονομολόγος στο Πανεπιστήμιο του Σικάγου, προσέφερε σημαντική υπηρεσία διαχωρίζοντας τη χρηματική χρηματοδότηση από άλλες πτυχές της κυβερνητικής επιδότησης, τόσο στην εκπαίδευση όσο και σε άλλους τομείς. Μολονότι ο Friedman δυστυχώς αποδέχεται την άποψη ότι η σχολική εκπαίδευση κάθε παιδιού πρέπει να χρηματοδοτείται από τους φορολογουμένους, επισημαίνει ότι δεν προκύπτει λογικά από αυτό ένα επιχείρημα υπέρ των δημόσιων σχολείων: είναι απολύτως εφικτό ο φορολογούμενος να επιδοτεί την εκπαίδευση κάθε παιδιού χωρίς να υπάρχουν καθόλου δημόσια σχολεία![73] Στο διάσημο πλέον «σχέδιο κουπονιών» του Friedman, η κυβέρνηση θα έδινε σε κάθε γονέα ένα κουπόνι που θα του επέτρεπε να καταβάλει ένα ορισμένο ποσό διδάκτρων για κάθε παιδί, σε οποιοδήποτε σχολείο της επιλογής του. Το σχέδιο κουπονιών θα συνέχιζε τη χρηματοδότηση της εκπαίδευσης κάθε παιδιού μέσω φόρων, αλλά θα επέτρεπε την κατάργηση της τεράστιας μονοπωλιακής, αναποτελεσματικής και δικτατορικής γραφειοκρατίας των δημόσιων σχολείων. Ο γονέας θα μπορούσε τότε να στέλνει το παιδί του σε οποιοδήποτε είδος ιδιωτικού σχολείου επιθυμούσε, και το φάσμα επιλογών για κάθε γονέα και παιδί θα μεγιστοποιούνταν. Το παιδί θα μπορούσε να φοιτά σε οποιοδήποτε είδος σχολείου επιθυμούσε ο γονέας — προοδευτικό ή παραδοσιακό, θρησκευτικό ή κοσμικό, υπέρ της ελεύθερης επιχειρηματικής δραστηριότητας ή σοσιαλιστικό. Η χρηματική επιδότηση θα διαχωριζόταν έτσι πλήρως από την ίδια την παροχή σχολικής εκπαίδευσης από την κυβέρνηση μέσω ενός δημόσιου σχολικού συστήματος.

---

[73] Milton Friedman, *Capitalism and Freedom* (Chicago: University of Chicago Press, 1962), σσ. 85–107.

Μολονότι το σχέδιο Friedman θα αποτελούσε μεγάλη βελτίωση σε σχέση με το σημερινό σύστημα, επιτρέποντας ευρύτερο φάσμα γονικών επιλογών και την κατάργηση του δημόσιου σχολικού συστήματος, ο λιμπερταριανός διαπιστώνει ότι πολλά σοβαρά προβλήματα εξακολουθούν να παραμένουν. Πρώτον, θα συνεχιζόταν η ανήθικη καταναγκαστική επιδότηση της σχολικής εκπαίδευσης. Δεύτερον, είναι αναπόφευκτο ότι η εξουσία επιδότησης συνεπάγεται την εξουσία ρύθμισης και ελέγχου: η κυβέρνηση δεν πρόκειται να διανέμει κουπόνια για οποιαδήποτε ανεξαιρέτως μορφή σχολικής εκπαίδευσης. Είναι σαφές, λοιπόν, ότι θα χρηματοδοτούσε μέσω κουπονιών μόνο ιδιωτικά σχολεία πιστοποιημένα από το Κράτος ως κατάλληλα και αποδεκτά, πράγμα που σημαίνει λεπτομερή κυβερνητικό έλεγχο των ιδιωτικών σχολείων — έλεγχο του προγράμματος σπουδών, των μεθόδων, του τρόπου χρηματοδότησής τους κ.λπ. Η εξουσία του Κράτους επί των ιδιωτικών σχολείων, μέσω της δυνατότητάς του να τα πιστοποιεί ή να μην τα πιστοποιεί για τη λήψη κουπονιών, θα είναι ακόμη μεγαλύτερη απ' ό,τι σήμερα.[74]

Μετά την υπόθεση του Όρεγκον, οι υποστηρικτές του δημόσιου σχολείου δεν έφτασαν ποτέ μέχρι την κατάργηση των ιδιωτικών σχολείων· τα σχολεία αυτά όμως εξακολουθούν να υπόκεινται σε ρυθμίσεις και περιορισμούς με πολυάριθμους τρόπους. Κάθε πολιτεία, για παράδειγμα, ορίζει ότι κάθε παιδί πρέπει να εκπαιδεύεται σε σχολεία που η ίδια πιστοποιεί, πράγμα που και πάλι εξαναγκάζει τα σχολεία να ακολουθούν ένα πρότυπο προγράμματος σπουδών επιθυμητό στην κυβέρνηση. Για να «πληρούν τις προϋποθέσεις» αναγνώρισης ως πιστοποιημένα ιδιωτικά σχολεία, πρέπει να συμμορφώνονται με κάθε

---

[74] Για μια λιμπερταριανή κριτική του συστήματος κουπονιών, βλ. George Pearson, *Another Look at Education Vouchers* (Wichita, Kan.: Center for Independent Education).

είδους άσκοπους και δαπανηρούς κανονισμούς, τόσο τα ίδια όσο και οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι συχνά πρέπει να παρακολουθούν πλήθος ανούσιων μαθημάτων «παιδαγωγικής» για να θεωρούνται κατάλληλοι να διδάξουν. Πολλά εξαίρετα ιδιωτικά σχολεία λειτουργούν σήμερα τυπικά «παράνομα», επειδή αρνούνται να συμμορφωθούν με τις συχνά απονεκρωτικές κυβερνητικές απαιτήσεις. Ίσως η σοβαρότερη αδικία είναι ότι, στις περισσότερες πολιτείες, απαγορεύεται στους γονείς να διδάσκουν οι ίδιοι τα παιδιά τους, αφού η πολιτεία δεν δέχεται ότι συνιστούν κατάλληλο «σχολείο». Υπάρχει τεράστιος αριθμός γονέων που είναι περισσότερο από επαρκώς καταρτισμένοι για να διδάσκουν οι ίδιοι τα παιδιά τους, ιδίως στις τάξεις του δημοτικού. Επιπλέον, είναι καταλληλότεροι από οποιονδήποτε εξωτερικό παράγοντα να κρίνουν τις ικανότητες και τον απαιτούμενο ρυθμό μάθησης κάθε παιδιού και να προσαρμόζουν την εκπαίδευση στις ατομικές του ανάγκες και δυνατότητες. Κανένα τυπικό σχολείο, περιορισμένο σε ομοιόμορφες τάξεις, δεν μπορεί να προσφέρει τέτοιου είδους υπηρεσία.

Τα «δωρεάν» σχολεία, είτε τα σημερινά δημόσια είτε τα μελλοντικά σχολεία που θα χρηματοδοτούνται με κουπόνια, δεν είναι φυσικά πραγματικά δωρεάν· κάποιος, δηλαδή οι φορολογούμενοι, πρέπει να πληρώνει για τις παρεχόμενες εκπαιδευτικές υπηρεσίες. Όταν όμως η υπηρεσία αποσυνδέεται από την πληρωμή, τείνει να υπάρχει υπερβολική εισροή παιδιών στα σχολεία —πέρα από τους νόμους υποχρεωτικής φοίτησης, που έχουν το ίδιο αποτέλεσμα— και έλλειψη ενδιαφέροντος του παιδιού για την εκπαιδευτική υπηρεσία την οποία η οικογένειά του δεν χρειάζεται να πληρώνει. Ως αποτέλεσμα, μεγάλος αριθμός παιδιών ακατάλληλων για το σχολείο ή αδιάφορων γι' αυτό, που θα βρίσκονταν σε καλύτερη θέση είτε στο σπίτι είτε εργαζόμενα, εξαναγκάζονται να πηγαίνουν στο σχολείο και να παραμένουν εκεί πολύ περισσότερο απ' όσο θα έπρεπε. Η μανία της μαζικής σχολικής εκπαίδευσης που

προκύπτει έχει δημιουργήσει μια μάζα δυσαρεστημένων και εγκλωβισμένων παιδιών, μαζί με τη γενική αντίληψη ότι όλοι πρέπει να ολοκληρώνουν το λύκειο —ή ακόμη και το πανεπιστήμιο— για να είναι άξιοι να προσληφθούν σε εργασία. Σε αυτή την πίεση έχει προστεθεί η υστερική εξάπλωση της προπαγάνδας «κατά της εγκατάλειψης του σχολείου» στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Ένα μέρος της ευθύνης γι' αυτή την εξέλιξη ανήκει στις επιχειρήσεις, αφού οι εργοδότες είναι απολύτως ευχαριστημένοι να εκπαιδεύεται το εργατικό τους δυναμικό όχι από τους ίδιους ή πάνω στη δουλειά, αλλά εις βάρος του δύσμοιρου φορολογουμένου. Πόσο μεγάλο μέρος της διόγκωσης της μαζικής δημόσιας σχολικής εκπαίδευσης αποτελεί μέσο με το οποίο οι εργοδότες μετακυλίουν το κόστος κατάρτισης των εργαζομένων τους στο σύνολο των φορολογουμένων;

Θα ανέμενε κανείς ότι αυτή η κατάρτιση, αφού δεν κοστίζει στους εργοδότες, θα είναι ιδιαίτερα δαπανηρή, αναποτελεσματική και υπερβολικά μακρόχρονη. Πράγματι, πληθαίνουν οι ενδείξεις ότι μεγάλο μέρος της σημερινής σχολικής εκπαίδευσης δεν είναι αναγκαίο για την παραγωγική απασχόληση. Όπως ρωτά ο Arthur Stinchcombe:

> *Υπάρχει κάτι που μπορεί να διδάξει ένα σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και για το οποίο οι εργοδότες χειρωνακτών θα ήταν πρόθυμοι να πληρώσουν, αν είχε μαθευτεί καλά; Γενικά, η απάντηση είναι όχι. Ούτε οι σωματικές ικανότητες ούτε η αξιοπιστία, οι δύο κύριες μεταβλητές που ενδιαφέρουν τους εργοδότες χειρωνακτών, επηρεάζονται πολύ από τη σχολική εκπαίδευση. Οι εργοδότες που ενδιαφέρονται να εξασφαλίσουν αξιόπιστους εργαζομένους μπορεί να απαιτούν απολυτήρια λυκείου ως ένδειξη καλής πειθαρχίας. Κατά τα άλλα, μπορούν να*

εκπαιδεύσουν τους εργαζομένους καλύτερα και φθηνότερα πάνω στη δουλειά απ' ό,τι ένα σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.[75]

Και, όπως επισημαίνει ο καθηγητής Banfield, οι περισσότερες επαγγελματικές δεξιότητες μαθαίνονται ούτως ή άλλως στην εργασία.[76]

Η σχετική αχρηστία του δημόσιου σχολικού συστήματος για την κατάρτιση σε χειρωνακτικές εργασίες καταδεικνύεται από το συναρπαστικό έργο του MIND, μιας ιδιωτικής εκπαιδευτικής υπηρεσίας που λειτουργεί σήμερα υπό την Corn Products Refining Company του Γκρίνουιτς του Κονέκτικατ. Το MIND επέλεξε σκόπιμα νέους που είχαν εγκαταλείψει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και δεν διέθεταν δεξιότητες για χειρωνακτικές εργασίες και, μέσα σε λίγες μόνο εβδομάδες, χρησιμοποιώντας εντατική κατάρτιση και διδακτικές μηχανές, μπόρεσε να τους διδάξει βασικές δεξιότητες και δακτυλογράφηση και να τους τοποθετήσει σε θέσεις εργασίας σε επιχειρήσεις. Δέκα χρόνια δημόσιας σχολικής εκπαίδευσης είχαν διδάξει σε αυτούς τους νέους λιγότερα από λίγες εβδομάδες ιδιωτικής κατάρτισης προσανατολισμένης στην εργασία! Αν επιτρεπόταν στους νέους να εγκαταλείψουν την επιβεβλημένη εξάρτηση και να γίνουν ανεξάρτητοι και αυτοσυντηρούμενοι, αυτό δεν θα μπορούσε παρά να έχει ανυπολόγιστα οφέλη τόσο για τους ίδιους όσο και για την υπόλοιπη κοινωνία.

Υπάρχουν σημαντικές ενδείξεις που συνδέουν τους νόμους υποχρεωτικής φοίτησης με το αυξανόμενο πρόβλημα της νεανικής παραβατικότητας, ιδίως μεταξύ απογοητευμένων παιδιών μεγαλύτερης

---

75 Arthur L. Stinchcombe, *Rebellion in a High School* (Chicago: Quadrangle Books, 1964), σ. 180. Παρατίθεται στο Edward C. Banfield, *The Unheavenly City* (Boston: Little, Brown & Co., 1970), σ. 136.

76 Banfield, στο ίδιο, σ. 292.

ηλικίας. Έτσι, ο Stinchcombe διαπίστωσε ότι η εξεγερτική και παραβατική συμπεριφορά είναι «σε μεγάλο βαθμό αντίδραση στο ίδιο το σχολείο», ενώ η βρετανική Επιτροπή Crowther διαπίστωσε ότι, όταν το 1947 η κυβέρνηση αύξησε την ελάχιστη ηλικία αποχώρησης από το σχολείο από τα δεκατέσσερα στα δεκαπέντε, υπήρξε άμεση και απότομη αύξηση των παραβάσεων που διέπρατταν οι δεκατετράχρονοι οι οποίοι είχαν μόλις υποβληθεί σε αυτόν τον πρόσθετο εγκλεισμό.[77]

Μέρος της ευθύνης για την υποχρεωτική φοίτηση και τη μαζική δημόσια σχολική εκπαίδευση πρέπει επίσης να αποδοθεί στα εργατικά συνδικάτα, τα οποία, για να μειώσουν τον ανταγωνισμό από νέους, εφήβους εργαζομένους, προσπαθούν να εξαναγκάσουν τη νεολαία να παραμείνει έξω από την αγορά εργασίας και μέσα στα εκπαιδευτικά ιδρύματα για όσο το δυνατόν μεγαλύτερο διάστημα. Έτσι, τόσο τα εργατικά συνδικάτα όσο και οι εργοδότες ασκούν ισχυρές πιέσεις υπέρ της υποχρεωτικής σχολικής εκπαίδευσης και, συνεπώς, υπέρ της μη απασχόλησης του μεγαλύτερου μέρους της νεολαίας της χώρας.

---

77 W. Lee Hansen και Burton A. Weisbrod, *Benefits, Costs, and Finance of Public Higher Education* (Chicago: Markham Pub. Co., 1969), σ. 78. Για το Ουισκόνσιν και τη σύγκρισή του με την Καλιφόρνια, βλ. W. Lee Hansen, «Income Distribution Effects of Higher Education», *American Economic Review, Papers and Proceedings* (Μάιος 1969), σσ. 335–40. Για το γενικό πρόβλημα της αναδιανομής από τους φτωχότερους προς τους πλουσιότερους στο σύγχρονο «κράτος πρόνοιας», βλ. Leonard Ross, «The Myth that Things are Getting Better», *New York Review of Books* (12 Αυγούστου 1971), σσ. 7–9.

Ανώτατη εκπαίδευση

Με εξαίρεση τις συνέπειες των νόμων υποχρεωτικής φοίτησης, οι ίδιες επικρίσεις που διατυπώσαμε κατά των δημόσιων σχολείων μπορούν επίσης να στραφούν κατά της δημόσιας ανώτατης εκπαίδευσης, με μία αξιοσημείωτη προσθήκη. Πληθαίνουν οι ενδείξεις ότι, τουλάχιστον στην περίπτωση της δημόσιας ανώτατης εκπαίδευσης, η καταναγκαστική επιδότηση λειτουργεί σε μεγάλο βαθμό προς την κατεύθυνση του εξαναγκασμού των φτωχότερων πολιτών να επιδοτούν την εκπαίδευση των πλουσιότερων! Υπάρχουν τρεις βασικοί λόγοι: η φορολογική δομή που χρηματοδοτεί την εκπαίδευση δεν είναι ιδιαίτερα «προοδευτική», δηλαδή δεν φορολογεί τους πλουσιότερους αναλογικά περισσότερο· οι νέοι που πηγαίνουν στο πανεπιστήμιο έχουν γενικά πλουσιότερους γονείς από εκείνους που δεν πηγαίνουν· και οι νέοι που πηγαίνουν στο πανεπιστήμιο θα αποκτήσουν, ως αποτέλεσμα, υψηλότερο συνολικό εισόδημα από εργασία κατά τη διάρκεια της ζωής τους από εκείνους που δεν πηγαίνουν. Συνεπώς, έχουμε καθαρή αναδιανομή εισοδήματος από τους φτωχότερους προς τους πλουσιότερους μέσω των δημόσιων ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης! Πού βρίσκεται εδώ η ηθική δικαιολόγηση;

Οι καθηγητές Weisbrod και Hansen έχουν ήδη καταδείξει αυτή την αναδιανεμητική επίδραση στις μελέτες τους για τη δημόσια ανώτατη εκπαίδευση στο Ουισκόνσιν και στην Καλιφόρνια. Διαπίστωσαν, για παράδειγμα, ότι το μέσο οικογενειακό εισόδημα των κατοίκων του Ουισκόνσιν που δεν είχαν παιδιά στα πολιτειακά πανεπιστήμια ήταν 6.500 USD το 1964–1965, ενώ το μέσο εισόδημα των οικογενειών με παιδιά στο Πανεπιστήμιο του Ουισκόνσιν ήταν 9.700 USD. Στην Καλιφόρνια, τα αντίστοιχα ποσά ήταν 7.900 USD και 12.000 USD, και η ανισότητα των επιδοτήσεων ήταν ακόμη μεγαλύτερη επειδή η φορολογική δομή ήταν πολύ λιγότερο «προοδευτική» στη δεύτερη πολιτεία. Ο Douglas Windham διαπίστωσε παρόμοια αναδιανεμητική επίδραση από τους φτωχότερους προς τους πλουσιότερους στην πολιτεία της Φλόριντας. Οι Hansen και Weisbrod κατέληξαν, από τη μελέτη τους για την Καλιφόρνια:

> *…συνολικά, η επίδραση αυτών των επιδοτήσεων είναι να ενισχύουν μάλλον παρά να μειώνουν την ανισότητα μεταξύ ανθρώπων διαφορετικής κοινωνικής και οικονομικής προέλευσης, καθιστώντας διαθέσιμες σημαντικές επιδοτήσεις τις οποίες οι οικογένειες χαμηλότερου εισοδήματος είτε δεν δικαιούνται είτε δεν μπορούν να αξιοποιήσουν εξαιτίας άλλων συνθηκών και περιορισμών που συνδέονται με την εισοδηματική τους θέση.*
>
> *Εκείνο που διαπιστώσαμε ότι ισχύει στην Καλιφόρνια —μια εξαιρετικά άνιση κατανομή των επιδοτήσεων που παρέχονται μέσω της δημόσιας ανώτατης εκπαίδευσης— πιθανότατα ισχύει ακόμη περισσότερο σε άλλες πολιτείες. Καμία πολιτεία δεν διαθέτει τόσο εκτεταμένο σύστημα τοπικών κολεγίων διετούς φοίτησης όσο η Καλιφόρνια και, γι' αυτόν τον λόγο, καμία δεν έχει τόσο μεγάλο ποσοστό αποφοίτων λυκείου που συνεχίζουν στη*

δημόσια ανώτατη εκπαίδευση. Κατά συνέπεια, μπορούμε να είμαστε αρκετά βέβαιοι ότι στην Καλιφόρνια το ποσοστό των νέων που λαμβάνουν μηδενική επιδότηση είναι μικρότερο απ' ό,τι σε άλλες πολιτείες.[78]

Επιπλέον, οι πολιτείες, πέρα από το ότι θέτουν σε οικονομικό κίνδυνο τα ιδιωτικά κολέγια μέσω του αθέμιτου ανταγωνισμού τους που επιδοτείται από φόρους, επιβάλλουν αυστηρούς ελέγχους στην ιδιωτική ανώτατη εκπαίδευση μέσω διαφόρων ρυθμίσεων. Έτσι, στην πολιτεία της Νέας Υόρκης κανείς δεν μπορεί να ιδρύσει οποιοδήποτε ίδρυμα που να ονομάζεται «κολέγιο» ή «πανεπιστήμιο» αν δεν καταθέσει εγγύηση 500.000 USD στην πολιτεία. Είναι σαφές ότι αυτό εισάγει σοβαρές διακρίσεις εις βάρος μικρών, οικονομικά ασθενέστερων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και ουσιαστικά τα αποκλείει από την ανώτατη εκπαίδευση. Επίσης, οι περιφερειακές ενώσεις κολεγίων, μέσω της εξουσίας «διαπίστευσής» τους, μπορούν ουσιαστικά να οδηγήσουν εκτός λειτουργίας οποιοδήποτε κολέγιο δεν συμμορφώνεται με τους κανόνες του Κατεστημένου ως προς το πρόγραμμα σπουδών ή τη χρηματοδότηση. Για παράδειγμα, αυτές οι ενώσεις αρνούνται κατηγορηματικά να διαπιστεύσουν οποιοδήποτε κολέγιο, όσο εξαίρετη κι αν είναι η διδασκαλία του, το οποίο ανήκει σε ιδιοκτήτες ή λειτουργεί με σκοπό το κέρδος, αντί να διοικείται από συμβούλιο επιτρόπων. Εφόσον τα κολέγια ιδιωτικής επιχειρηματικής ιδιοκτησίας, έχοντας πολύ ισχυρότερο κίνητρο να είναι αποτελεσματικά και να υπηρετούν τον

---

78 W. Lee Hansen και Burton A. Weisbrod, *Benefits, Costs, and Finance of Public Higher Education* (Chicago: Markham Pub. Co., 1969), σ. 78. Για το Ουισκόνσιν και τη σύγκρισή του με την Καλιφόρνια, βλ. W. Lee Hansen, «Income Distribution Effects of Higher Education», *American Economic Review, Papers and Proceedings* (Μάιος 1969), σσ. 335–40. Για το γενικό πρόβλημα της αναδιανομής από τους φτωχότερους προς τους πλουσιότερους στο σύγχρονο «κράτος πρόνοιας», βλ. Leonard Ross, «The Myth that Things are Getting Better», *New York Review of Books* (12 Αυγούστου 1971), σσ. 7–9.

καταναλωτή, θα τείνουν να είναι οικονομικά πιο επιτυχημένα, αυτή η διάκριση επιβάλλει ένα ακόμη βαρύ οικονομικό φορτίο στην ιδιωτική ανώτατη εκπαίδευση. Τα τελευταία χρόνια, το επιτυχημένο Marjorie Webster Junior College στην Ουάσιγκτον παραλίγο να οδηγηθεί σε παύση λειτουργίας εξαιτίας της άρνησης της περιφερειακής ένωσής του να του χορηγήσει διαπίστευση. Μολονότι θα μπορούσε κανείς να πει ότι οι περιφερειακές ενώσεις είναι ιδιωτικές και όχι δημόσιες, συνεργάζονται στενά με την ομοσπονδιακή κυβέρνηση, η οποία, για παράδειγμα, αρνείται να διαθέσει τις συνήθεις υποτροφίες ή παροχές εκπαίδευσης προς πρώην στρατιωτικούς σε μη διαπιστευμένα κολέγια.[79]

Οι κυβερνητικές διακρίσεις εις βάρος των κολεγίων ιδιωτικής επιχειρηματικής ιδιοκτησίας —όπως και άλλων ιδρυμάτων— δεν σταματούν στη διαπίστευση και στις υποτροφίες. Ολόκληρη η δομή της φορολογίας εισοδήματος εισάγει ακόμη βαρύτερες διακρίσεις εις βάρος τους. Απαλλάσσοντας από τον φόρο εισοδήματος τους οργανισμούς που διοικούνται από συμβούλια επιτρόπων και επιβάλλοντας βαριά φορολογία στα κερδοσκοπικά ιδρύματα, η ομοσπονδιακή και οι πολιτειακές κυβερνήσεις παραλύουν και καταστέλλουν εκείνη που θα μπορούσε να είναι η αποτελεσματικότερη και οικονομικά υγιέστερη μορφή ιδιωτικής εκπαίδευσης. Η λιμπερταριανή λύση σε αυτή την αδικία δεν είναι, φυσικά, να επιβληθούν ίσα βάρη στα κολέγια που διοικούνται από επιτρόπους, αλλά να αρθούν τα φορολογικά βάρη από τα εκπαιδευτήρια ιδιωτικής επιχειρηματικής ιδιοκτησίας. Η λιμπερταριανή ηθική δεν επιδιώκει την επιβολή ίσης δουλείας σε όλους, αλλά την επίτευξη ίσης ελευθερίας.

---

[79] Για την υπόθεση του Marjorie Webster Junior College, βλ. James D. Koerner, «The Case of Marjorie Webster», *The Public Interest* (καλοκαίρι 1970), σσ. 40–64.

Η διοίκηση μέσω συμβουλίου επιτρόπων είναι, γενικά, κακός τρόπος διοίκησης οποιουδήποτε ιδρύματος. Πρώτον, σε αντίθεση με τις κερδοσκοπικές επιχειρήσεις, τις προσωπικές ή τις μετοχικές εταιρείες, η επιχείρηση που διοικείται από επιτρόπους δεν ανήκει πλήρως σε κανέναν. Οι επίτροποι δεν μπορούν να αποκομίσουν κέρδη από την επιτυχή λειτουργία του οργανισμού, οπότε δεν υπάρχει κίνητρο να είναι αποτελεσματικοί ή να εξυπηρετούν σωστά τους πελάτες του. Όσο το κολέγιο ή ο άλλος οργανισμός δεν εμφανίζει υπερβολικά ελλείμματα, μπορεί να συνεχίζει να λειτουργεί σε χαμηλό επίπεδο επιδόσεων. Εφόσον οι επίτροποι δεν μπορούν να αποκομίσουν κέρδη βελτιώνοντας την εξυπηρέτηση των πελατών, τείνουν να διοικούν με χαλαρότητα. Επιπλέον, η οικονομική τους αποτελεσματικότητα περιορίζεται από τους όρους των καταστατικών τους· για παράδειγμα, οι επίτροποι ενός κολεγίου δεν επιτρέπεται να διασώσουν το ίδρυμά τους μετατρέποντας μέρος της πανεπιστημιούπολης σε εμπορική επιχείρηση — ας πούμε σε κερδοσκοπικό χώρο στάθμευσης.

Η ελλιπής εξυπηρέτηση των πελατών επιτείνεται στην περίπτωση των σημερινών κολεγίων που διοικούνται από επιτρόπους, όπου οι φοιτητές πληρώνουν μόνο μικρό μέρος του κόστους της εκπαίδευσής τους και το μεγαλύτερο μέρος χρηματοδοτείται από επιδοτήσεις ή περιουσιακά κεφάλαια του ιδρύματος. Η συνήθης κατάσταση της αγοράς, όπου οι παραγωγοί πωλούν το προϊόν και οι καταναλωτές πληρώνουν ολόκληρο το ποσό, έχει εκλείψει, και η αποσύνδεση υπηρεσίας και πληρωμής οδηγεί σε μια μη ικανοποιητική κατάσταση για όλους. Οι καταναλωτές, για παράδειγμα, αισθάνονται ότι οι διοικούντες είναι εκείνοι που υπαγορεύουν τους όρους. Αντιθέτως, όπως παρατήρησε ένας λιμπερταριανός στην κορύφωση των φοιτητικών ταραχών στα τέλη της δεκαετίας του 1960, «κανείς δεν κάνει κατάληψη στο Berlitz». Επιπλέον, το γεγονός ότι οι πραγματικοί «καταναλωτές»

είναι οι κυβερνήσεις, τα ιδρύματα ή οι απόφοιτοι που πληρώνουν το μεγαλύτερο μέρος του λογαριασμού σημαίνει ότι η ανώτατη εκπαίδευση προσανατολίζεται αναπόφευκτα προς τις δικές τους απαιτήσεις και όχι προς την εκπαίδευση των φοιτητών. Όπως δηλώνουν οι καθηγητές Buchanan και Devletoglou:

> *Η παρεμβολή της κυβέρνησης ανάμεσα στα πανεπιστήμια και στους φοιτητές-καταναλωτές τους έχει δημιουργήσει μια κατάσταση στην οποία τα πανεπιστήμια δεν μπορούν να ανταποκριθούν στη ζήτηση και να αντλήσουν άμεσα πόρους για την ικανοποίηση των προτιμήσεων των φοιτητών-καταναλωτών. Για να αποκτήσουν πόρους, τα πανεπιστήμια πρέπει να ανταγωνίζονται άλλες δραστηριότητες που χρηματοδοτούνται από φόρους —ένοπλες δυνάμεις, κατώτερες βαθμίδες εκπαίδευσης, προγράμματα πρόνοιας κ.ο.κ. Κατά τη διαδικασία αυτή, η ζήτηση των φοιτητών-καταναλωτών παραμελείται, και η επακόλουθη φοιτητική αναταραχή παρέχει τα συστατικά του χάους που παρατηρούμε… Η αυξανόμενη εξάρτηση από την κυβερνητική οικονομική στήριξη, όπως αυτή έχει μεταφραστεί στον θεσμό της δωρεάν φοίτησης, μπορεί να αποτελεί η ίδια σημαντική πηγή της σημερινής αναταραχής.*[80]

Η λιμπερταριανή πρόταση για το εκπαιδευτικό μας χάος μπορεί, λοιπόν, να συνοφιστεί απλά: να απομακρυνθεί η κυβέρνηση από την εκπαιδευτική διαδικασία. Η κυβέρνηση επιχείρησε να κατηχήσει και να διαπλάσει τη νεολαία της χώρας μέσω του δημόσιου σχολικού

---

[80] James M. Buchanan και Nicos E. Devletoglou, *Academia in Anarchy: An Economic Diagnosis* (New York: Basic Books, 1970), σσ. 32–33.

συστήματος και να διαμορφώσει τους μελλοντικούς ηγέτες μέσω της κρατικής λειτουργίας και του ελέγχου της ανώτατης εκπαίδευσης. Η κατάργηση των νόμων υποχρεωτικής φοίτησης θα έθετε τέλος στον ρόλο των σχολείων ως δεσμοφυλάκων της νεολαίας και θα απελευθέρωνε όλους όσοι θα βρίσκονταν σε καλύτερη θέση έξω από αυτά, επιτρέποντάς τους την ανεξαρτησία και την παραγωγική εργασία. Η κατάργηση των δημόσιων σχολείων θα έθετε τέλος στο παραλυτικό βάρος του φόρου ακίνητης περιουσίας και θα παρείχε ένα τεράστιο φάσμα εκπαιδευτικών επιλογών για την ικανοποίηση όλων των ελεύθερα εκφραζόμενων αναγκών και απαιτήσεων του ποικίλου και πολύμορφου πληθυσμού μας. Η κατάργηση της κρατικής σχολικής εκπαίδευσης θα έθετε τέλος στην άδικη καταναγκαστική επιδότηση που παρέχεται στις πολύτεκνες οικογένειες και, συχνά, στις ανώτερες τάξεις εις βάρος των φτωχών. Το μίασμα της κυβέρνησης, της διάπλασης της αμερικανικής νεολαίας προς την κατεύθυνση που επιθυμεί το Κράτος, θα αντικαθιστούνταν από ελεύθερα επιλεγμένες και εθελοντικές πράξεις — εν ολίγοις, από μια γνήσια και πραγματικά ελεύθερη εκπαίδευση, τόσο μέσα όσο και έξω από τα τυπικά σχολεία.

Κεφάλαιο 8: Κοινωνική Πρόνοια και Κράτος Πρόνοιας

Γιατί η κρίση της πρόνοιας;

Σχεδόν όλοι, ανεξαρτήτως ιδεολογίας, συμφωνούν ότι κάτι πηγαίνει τρομερά στραβά με το επιταχυνόμενα διογκούμενο και ανεξέλεγκτο σύστημα πρόνοιας στις Ηνωμένες Πολιτείες· ένα σύστημα στο οποίο ένα ολοένα μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού ζει χωρίς να εργάζεται, με καταναγκαστικά εξασφαλισμένες αξιώσεις επί της παραγωγής της υπόλοιπης κοινωνίας. Μερικά αριθμητικά στοιχεία και συγκρίσεις θα σκιαγραφήσουν ορισμένες διαστάσεις αυτού του καλπάζοντος προβλήματος. Το 1934, στο μέσο της μεγαλύτερης ύφεσης στην αμερικανική ιστορία, στο ναδίρ της οικονομικής μας ζωής, οι συνολικές κυβερνητικές δαπάνες κοινωνικής πρόνοιας ήταν 5,8 δισεκατομμύρια USD, από τα οποία οι άμεσες προνοιακές παροχές —η «δημόσια βοήθεια»— ανέρχονταν σε 2,5 δισεκατομμύρια USD. Το 1976, έπειτα από τέσσερις δεκαετίες της μεγαλύτερης οικονομικής άνθησης στην αμερικανική ιστορία, σε μια εποχή κατά την οποία είχαμε φτάσει στο υψηλότερο βιοτικό επίπεδο στην ιστορία του κόσμου με σχετικά χαμηλή ανεργία, οι κυβερνητικές δαπάνες κοινωνικής πρόνοιας ανέρχονταν συνολικά σε 331,4 δισεκατομμύρια USD, από τα οποία η άμεση προνοιακή βοήθεια ήταν 48,9 δισεκατομμύρια USD. Εν ολίγοις, οι

συνολικές δαπάνες κοινωνικής πρόνοιας αυξήθηκαν κατά το τεράστιο ποσοστό του 5.614% μέσα σε αυτές τις τέσσερις δεκαετίες, και η άμεση προνοιακή βοήθεια αυξήθηκε κατά 1.856%. Ή, διαφορετικά διατυπωμένο, οι δαπάνες κοινωνικής πρόνοιας αυξήθηκαν κατά μέσο όρο 133,7% ετησίως κατά την περίοδο 1934–1976, ενώ η άμεση προνοιακή βοήθεια αυξήθηκε κατά 44,2% ετησίως.

Αν επικεντρωθούμε περισσότερο στην άμεση προνοιακή βοήθεια, διαπιστώνουμε ότι οι δαπάνες παρέμειναν περίπου σταθερές από το 1934 έως το 1950 και κατόπιν εκτοξεύθηκαν στη στρατόσφαιρα μαζί με την οικονομική άνθηση μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Πράγματι, κατά τα έτη 1950–1976, η προνοιακή βοήθεια αυξήθηκε κατά το τεράστιο ποσοστό του 84,4% ετησίως.

Ένα μέρος αυτών των τεράστιων αυξήσεων μπορεί να εξηγηθεί από τον πληθωρισμό, ο οποίος διέβρωσε την αξία και την αγοραστική δύναμη του δολαρίου. Αν διορθώσουμε όλα τα στοιχεία ως προς τον πληθωρισμό, εκφράζοντάς τα σε «σταθερά δολάρια του 1958» — δηλαδή έτσι ώστε κάθε δολάριο να έχει περίπου την ίδια αγοραστική δύναμη που είχε το 1958—, τότε τα αντίστοιχα μεγέθη διαμορφώνονται ως εξής: το 1934, συνολικές δαπάνες κοινωνικής πρόνοιας 13,7 δισεκατομμύρια USD και άμεση προνοιακή βοήθεια 5,9 δισεκατομμύρια USD· το 1976, συνολικές δαπάνες κοινωνικής πρόνοιας 247,7 δισεκατομμύρια USD και άμεση προνοιακή βοήθεια 36,5 δισεκατομμύρια USD.

Ακόμη λοιπόν κι αν διορθώσουμε τα στοιχεία ως προς τον πληθωρισμό, οι κυβερνητικές δαπάνες κοινωνικής πρόνοιας αυξήθηκαν κατά το τεράστιο ποσοστό του 1.798%, ή κατά 42,8% ετησίως, μέσα σε αυτά τα σαράντα δύο χρόνια, ενώ η άμεση προνοιακή βοήθεια αυξήθηκε κατά 519%, ή κατά 12,4% ετησίως. Επιπλέον, αν εξετάσουμε τα

στοιχεία του 1950 και του 1976 για την άμεση προνοιακή βοήθεια, διορθωμένα ως προς τον πληθωρισμό, διαπιστώνουμε ότι οι προνοιακές δαπάνες αυξήθηκαν, στα ενδιάμεσα χρόνια οικονομικής άνθησης, κατά 1.077%, ή κατά 41,4% ετησίως.

Αν προσαρμόσουμε περαιτέρω τα στοιχεία ώστε να ληφθεί υπόψη η αύξηση του πληθυσμού —ο συνολικός αμερικανικός πληθυσμός ήταν 126 εκατομμύρια το 1934 και 215 εκατομμύρια το 1976—, εξακολουθούμε να έχουμε σχεδόν δεκαπλασιασμό των συνολικών δαπανών κοινωνικής πρόνοιας, από 108 σε 1.152 USD κατά κεφαλήν σε σταθερά δολάρια του 1958, και υπερτριπλασιασμό της άμεσης δημόσιας βοήθειας, από 47 USD το 1934 σε 170 USD κατά κεφαλήν το 1976.

Μερικές ακόμη συγκρίσεις: από το 1955 έως το 1976 —χρόνια μεγάλης ευημερίας— ο συνολικός αριθμός των ανθρώπων που λάμβαναν προνοιακά βοηθήματα πενταπλασιάστηκε, από 2,2 σε 11,2 εκατομμύρια. Από το 1952 έως το 1970, ο πληθυσμός των παιδιών ηλικίας έως δεκαοκτώ ετών αυξήθηκε κατά 42%· ο αριθμός όμως εκείνων που λάμβαναν προνοιακά βοηθήματα αυξήθηκε κατά 400%. Ο συνολικός πληθυσμός της Νέας Υόρκης παρέμεινε στάσιμος, αλλά ο αριθμός των δικαιούχων πρόνοιας εκτινάχθηκε από 330.000 το 1960 σε 1,2 εκατομμύρια το 1971. Είναι σαφές ότι αντιμετωπίζουμε κρίση της πρόνοιας.[81]

Η κρίση αποδεικνύεται πολύ μεγαλύτερη αν συμπεριλάβουμε στις «προνοιακές παροχές» κάθε μορφή κοινωνικής βοήθειας προς τους φτωχούς. Έτσι, η ομοσπονδιακή «βοήθεια προς τους φτωχούς» σχεδόν τριπλασιάστηκε από το 1960 έως το 1969, εκτινασσόμενη από 9,5 σε

---

[81] Το *Statistical Abstract of the United States*, στις διάφορες ετήσιες εκδόσεις του, περιλαμβάνει τα βασικά εθνικά δεδομένα. Για τα τοπικά στοιχεία και ορισμένες παλαιότερες αναλύσεις, βλ. Henry Hazlitt, *Man vs. the Welfare State* (New Rochelle, N.Y.: Arlington House, 1969), σσ. 59–60.

27,7 δισεκατομμύρια USD. Οι πολιτειακές και τοπικές δαπάνες κοινωνικής πρόνοιας εκτοξεύθηκαν από 3,3 δισεκατομμύρια USD το 1935 σε 46 δισεκατομμύρια USD, αύξηση κατά 1.300%! Οι συνολικές δαπάνες κοινωνικής πρόνοιας το 1969, ομοσπονδιακές, πολιτειακές και τοπικές, ανήλθαν στο ιλιγγιώδες ποσό των 73,7 δισεκατομμυρίων USD.

Οι περισσότεροι άνθρωποι αντιλαμβάνονται την ένταξη στην πρόνοια ως διαδικασία εξωτερική προς τους ίδιους τους αποδέκτες της, σχεδόν ως φυσική καταστροφή —όπως ένα παλιρροϊκό κύμα ή μια ηφαιστειακή έκρηξη— που συμβαίνει ανεξάρτητα από τη θέληση των δικαιούχων και παρά τη θέλησή τους. Η συνήθης διατύπωση είναι ότι η «φτώχεια» αποτελεί την αιτία για την οποία άτομα ή οικογένειες λαμβάνουν προνοιακά βοηθήματα. Όμως, με οποιοδήποτε κριτήριο κι αν θελήσει κανείς να ορίσει τη φτώχεια, με βάση οποιοδήποτε επιλεγμένο επίπεδο εισοδήματος, είναι αναμφισβήτητο ότι ο αριθμός των ανθρώπων ή των οικογενειών κάτω από αυτό το «όριο φτώχειας» μειώνεται σταθερά από τη δεκαετία του 1930, δεν αυξάνεται. Συνεπώς, η έκταση της φτώχειας δύσκολα μπορεί να εξηγήσει τη θεαματική αύξηση των αποδεκτών πρόνοιας.

Η λύση του αινίγματος γίνεται σαφής μόλις συνειδητοποιήσει κανείς ότι ο αριθμός των δικαιούχων πρόνοιας παρουσιάζει αυτό που στα οικονομικά αποκαλείται «συνάρτηση προσφοράς με θετική κλίση»· με άλλα λόγια, όταν αυξάνονται τα κίνητρα ένταξης στην πρόνοια, οι κατάλογοι δικαιούχων μεγαλώνουν, και παρόμοιο αποτέλεσμα προκύπτει όταν εξασθενούν τα αντικίνητρα ένταξης. Παραδόξως, κανείς δεν αμφισβητεί αυτή τη διαπίστωση σε οποιονδήποτε άλλο τομέα της οικονομίας. Ας υποθέσουμε, για παράδειγμα, ότι κάποιος —δεν έχει σημασία εδώ αν πρόκειται για την κυβέρνηση ή για έναν εκκεντρικό δισεκατομμυριούχο— προσφέρει επιπλέον 10.000 USD σε όποιον

εργαστεί σε εργοστάσιο υποδημάτων. Προφανώς, η προσφορά πρόθυμων εργαζομένων στην υποδηματοποιία θα πολλαπλασιαστεί. Το ίδιο θα συμβεί όταν μειωθούν τα αντικίνητρα, για παράδειγμα αν η κυβέρνηση υποσχεθεί να απαλλάξει κάθε εργαζόμενο στην υποδηματοποιία από τον φόρο εισοδήματος. Αν αρχίσουμε να εφαρμόζουμε στους αποδέκτες πρόνοιας την ίδια ανάλυση που εφαρμόζουμε σε όλους τους άλλους τομείς της οικονομικής ζωής, η απάντηση στο αίνιγμα της πρόνοιας γίνεται απολύτως σαφής.

Ποια είναι, λοιπόν, τα σημαντικά κίνητρα και αντικίνητρα ένταξης στην πρόνοια και πώς έχουν μεταβληθεί; Προφανώς, ένας εξαιρετικά σημαντικός παράγοντας είναι η σχέση ανάμεσα στο εισόδημα που μπορεί να αποκτηθεί από την πρόνοια και στο εισόδημα που μπορεί να αποφέρει η παραγωγική εργασία. Ας υποθέσουμε, για να το θέσουμε απλά, ότι ο «μέσος» ή συνήθης μισθός —πολύ χονδρικά, ο μισθός που είναι διαθέσιμος σε έναν «μέσο» εργαζόμενο— σε μια ορισμένη περιοχή είναι 7.000 USD τον χρόνο. Ας υποθέσουμε επίσης ότι το εισόδημα που μπορεί να αποκτηθεί από την πρόνοια είναι 3.000 USD τον χρόνο. Αυτό σημαίνει ότι το μέσο καθαρό όφελος από την εργασία, πριν από τη φορολογία, είναι 4.000 USD τον χρόνο. Ας υποθέσουμε τώρα ότι οι προνοιακές παροχές αυξάνονται σε 5.000 USD —ή, εναλλακτικά, ότι ο μέσος μισθός μειώνεται σε 5.000 USD. Η διαφορά, το καθαρό όφελος από την εργασία, έχει πλέον υποδιπλασιαστεί, από 4.000 σε 2.000 USD τον χρόνο. Είναι εύλογο ότι το αποτέλεσμα θα είναι τεράστια αύξηση των δικαιούχων πρόνοιας, η οποία θα γίνει ακόμη μεγαλύτερη αν λάβουμε υπόψη ότι οι εργαζόμενοι των 7.000 USD θα πρέπει να πληρώνουν υψηλότερους φόρους για να συντηρούν ένα διογκωμένο σώμα αποδεκτών πρόνοιας που ουσιαστικά δεν καταβάλλει φόρους. Θα αναμέναμε, επομένως, ότι, αν —όπως φυσικά έχει συμβεί— το ύψος των προνοιακών παροχών αυξάνεται ταχύτερα από τους μέσους μισθούς,

ολοένα περισσότεροι άνθρωποι θα συρρέουν στην πρόνοια. Αυτή η επίδραση θα είναι ακόμη μεγαλύτερη αν λάβουμε υπόψη ότι, φυσικά, δεν κερδίζουν όλοι τον «μέσο» μισθό· εκείνοι που θα συρρέουν στην πρόνοια θα είναι οι «οριακοί» εργαζόμενοι, όσοι κερδίζουν κάτω από τον μέσο όρο. Στο παράδειγμά μας, αν το προνοιακό βοήθημα αυξηθεί σε 5.000 USD τον χρόνο, τι μπορούμε να περιμένουμε ότι θα συμβεί στους εργαζομένους που κερδίζουν 4.000 USD; 5.000 USD; Ή ακόμη και 6.000 USD; Ο εργαζόμενος των 5.000 USD ετησίως, ο οποίος προηγουμένως κέρδιζε καθαρά 2.000 USD περισσότερα από τον αποδέκτη πρόνοιας, διαπιστώνει τώρα ότι η διαφορά του έχει μηδενιστεί· ότι δεν κερδίζει περισσότερα —και μετά τους φόρους κερδίζει ακόμη λιγότερα!— από τον αποδέκτη πρόνοιας που συντηρείται στην αεργία από το κράτος. Είναι παράξενο που θα αρχίσει να σπεύδει προς τον πακτωλό της πρόνοιας;

Συγκεκριμένα, κατά την περίοδο 1952–1970, όταν οι κατάλογοι δικαιούχων πρόνοιας πενταπλασιάστηκαν από 2 σε 10 εκατομμύρια, η μέση μηνιαία παροχή ανά οικογένεια που λάμβανε πρόνοια υπερδιπλασιάστηκε, από 82 σε 187 USD: αύξηση σχεδόν 130%, σε μια περίοδο κατά την οποία οι τιμές καταναλωτή αυξήθηκαν μόνο κατά 50%. Επιπλέον, το 1968, η Επιτροπή Πολιτών για τον Προϋπολογισμό της Νέας Υόρκης συνέκρινε τις δέκα πολιτείες της Ένωσης με την ταχύτερη αύξηση των δικαιούχων πρόνοιας με τις δέκα πολιτείες που εμφάνιζαν τον χαμηλότερο ρυθμό αύξησης. Η Επιτροπή διαπίστωσε ότι η μέση μηνιαία προνοιακή παροχή στις δέκα πολιτείες με την ταχύτερη αύξηση ήταν διπλάσια από εκείνη στις δέκα με τη βραδύτερη αύξηση. Οι μηνιαίες προνοιακές παροχές ανά άτομο ανέρχονταν κατά μέσο όρο σε 177 USD στην πρώτη ομάδα πολιτειών και μόλις σε 88 USD στη

δεύτερη.[82]

Ένα άλλο παράδειγμα της επίδρασης των υψηλών προνοιακών παροχών και της σχέσης τους με τους μισθούς που μπορούσε να αποφέρει η εργασία παρέθεσε η Επιτροπή McCone, η οποία διερεύνησε τις ταραχές του Γουότς το 1965. Η Επιτροπή διαπίστωσε ότι μια θέση εργασίας με τον κατώτατο μισθό απέφερε περίπου 220 USD τον μήνα, από τα οποία έπρεπε να καλύπτονται έξοδα που συνδέονταν με την εργασία, όπως η ένδυση και η μετακίνηση. Αντιθέτως, η μέση οικογένεια που λάμβανε πρόνοια στην περιοχή εισέπραττε από 177 έως 238 USD τον μήνα, χωρίς να χρειάζεται να αφαιρεθούν από αυτά δαπάνες σχετικές με την εργασία.[83]

Ένας ακόμη ισχυρός παράγοντας διόγκωσης των καταλόγων πρόνοιας είναι η σταδιακή εξαφάνιση των διαφόρων ισχυρών αντικινήτρων ένταξης. Το κυριότερο αντικίνητρο ήταν πάντοτε το στίγμα που ένιωθε άλλοτε κάθε άνθρωπος που ζούσε από προνοιακά επιδόματα: το στίγμα του παρασιτισμού και της διαβίωσης από την παραγωγή αντί της συμβολής σε αυτήν. Αυτό το στίγμα έχει αρθεί κοινωνικά μέσω της διάχυσης των αξιών του σύγχρονου αμερικανικού προοδευτισμού· επιπλέον, οι ίδιες οι κυβερνητικές υπηρεσίες και οι κοινωνικοί λειτουργοί στρώνουν ολοένα περισσότερο το κόκκινο χαλί για να υποδεχθούν, ακόμη και να παροτρύνουν, ανθρώπους να ενταχθούν στην πρόνοια το ταχύτερο δυνατόν. Η «κλασική» αντίληψη του κοινωνικού λειτουργού ήταν να βοηθά τους ανθρώπους να βοηθήσουν

---

82 Βλ. Roger A. Freeman, «The Wayward Welfare State», *Modern Age* (φθινόπωρο 1971), σσ. 401–02. Σε λεπτομερή μελέτη ανά πολιτεία, οι καθηγητές Brehm και Saving εκτίμησαν ότι πάνω από το 60% του αριθμού των αποδεκτών πρόνοιας σε κάθε πολιτεία το 1951 μπορούσε να εξηγηθεί από το ύφος των προνοιακών παροχών της· έως τα τέλη της δεκαετίας του 1950, το ποσοστό είχε αυξηθεί σε πάνω από 80%. C. T. Brehm και T. R. Saving, «The Demand for General Assistance Payments», *American Economic Review* (Δεκέμβριος 1964), σσ. 1002–1018.

83 Governor's Commission on the Los Angeles Riots, *Violence in the City — An End or a Beginning?*, 2 Δεκεμβρίου 1965, σ. 72· παρατίθεται στο Edward C. Banfield, *The Unheavenly City* (Boston: Little, Brown & Co., 1970), σ. 288.

τον εαυτό τους, να τους στηρίζει ώστε να επιτυγχάνουν και να διατηρούν την ανεξαρτησία τους και να στέκονται στα δικά τους πόδια. Για τους αποδέκτες πρόνοιας, ο στόχος των κοινωνικών λειτουργών ήταν άλλοτε να τους βοηθήσουν να αποχωρήσουν από τους καταλόγους δικαιούχων όσο το δυνατόν ταχύτερα. Τώρα όμως οι κοινωνικοί λειτουργοί έχουν τον αντίθετο στόχο: να προσπαθούν να εντάξουν στην πρόνοια όσο το δυνατόν περισσότερους ανθρώπους, να διαφημίζουν και να διακηρύσσουν τα «δικαιώματά» τους. Το αποτέλεσμα είναι η συνεχής χαλάρωση των προϋποθέσεων επιλεξιμότητας, η μείωση των γραφειοκρατικών διατυπώσεων και η σταδιακή εγκατάλειψη της επιβολής προϋποθέσεων διαμονής, εργασίας ή ακόμη και εισοδήματος για τη λήψη βοηθήματος. Όποιος υπονοεί, έστω και διστακτικά, ότι οι δικαιούχοι πρόνοιας θα πρέπει να υποχρεώνονται να αποδέχονται εργασία και να παύουν να λαμβάνουν επίδομα θεωρείται αντιδραστικός ηθικός λεπρός. Και καθώς το παλαιό στίγμα απομακρύνεται ολοένα περισσότερο, οι άνθρωποι τείνουν πλέον όλο και περισσότερο να προστρέχουν γρήγορα στην πρόνοια αντί να την αποφεύγουν. Ο Irving Kristol έγραφε εύστοχα για την «έκρηξη της πρόνοιας» τη δεκαετία του 1960:

> *Αυτή η «έκρηξη» δημιουργήθηκε —εν μέρει σκόπιμα, κατά το μεγαλύτερο μέρος ακούσια— από δημόσιους αξιωματούχους και δημόσιους υπαλλήλους που εφάρμοζαν δημόσιες πολιτικές στο πλαίσιο ενός «Πολέμου κατά της Φτώχειας». Και αυτές οι πολιτικές είχαν υποστηριχθεί και θεσπιστεί από πολλούς από τους ίδιους ανθρώπους που αργότερα έμειναν τόσο αποσβολωμένοι από την «έκρηξη της πρόνοιας». Δεν είναι παράξενο που χρειάστηκαν κάποιον χρόνο για να συνειδητοποιήσουν ότι το πρόβλημα που*

προσπαθούσαν να λύσουν ήταν το πρόβλημα που οι ίδιοι δημιουργούσαν.

Αυτοί… είναι οι λόγοι πίσω από την «έκρηξη της πρόνοιας» της δεκαετίας του 1960:

1. *Ο αριθμός των φτωχών που δικαιούνται πρόνοια θα αυξάνεται όσο διευρύνονται οι επίσημοι ορισμοί της «φτώχειας» και της «ανάγκης». Ο Πόλεμος κατά της Φτώχειας διεύρυνε αυτούς τους επίσημους ορισμούς· επομένως, ακολούθησε αυτομάτως αύξηση του αριθμού των «δικαιούχων».*

2. *Ο αριθμός των επιλέξιμων φτωχών που πράγματι υποβάλλουν αίτηση για πρόνοια θα αυξάνεται όσο αυξάνονται οι προνοιακές παροχές — όπως συνέβαινε σε όλη τη δεκαετία του 1960. Όταν οι προνοιακές πληρωμές και οι συναφείς παροχές, όπως το Medicaid και τα κουπόνια τροφίμων, ανταγωνίζονται τους χαμηλούς μισθούς, πολλοί φτωχοί θα προτιμούν ορθολογικά την πρόνοια. Στη σημερινή Νέα Υόρκη, όπως και σε πολλές άλλες μεγάλες πόλεις, οι προνοιακές παροχές δεν ανταγωνίζονται απλώς τους χαμηλούς μισθούς· τους ξεπερνούν.*

3. *Η απροθυμία όσων πράγματι δικαιούνται πρόνοια να υποβάλουν αίτηση —μια απροθυμία που βασίζεται στην υπερηφάνεια, στην άγνοια ή*

στον φόβο— θα μειώνεται αν οργανωθεί οποιαδήποτε εκστρατεία για την «εγγραφή τους». Μια τέτοια εκστρατεία ξεκίνησε επιτυχώς τη δεκαετία του 1960 από (α) διάφορες κοινοτικές οργανώσεις που υποστηρίζονταν και χρηματοδοτούνταν από το Γραφείο Οικονομικών Ευκαιριών, (β) το Κίνημα Δικαιωμάτων Πρόνοιας και (γ) το επάγγελμα της κοινωνικής εργασίας, που στελεχωνόταν πλέον από αποφοίτους πανεπιστημίων οι οποίοι θεωρούσαν ηθικό τους καθήκον να βοηθούν τους ανθρώπους να ενταχθούν στην πρόνοια — αντί, όπως συνέβαινε άλλοτε, να τους βοηθούν να αποχωρήσουν από αυτήν. Επιπλέον, τα δικαστήρια συνεργάστηκαν καταργώντας διάφορα νομικά εμπόδια, όπως τις προϋποθέσεις διαμονής…

Κατά κάποιον τρόπο, το γεγονός ότι περισσότεροι φτωχοί λαμβάνουν πρόνοια, και μάλιστα γενναιότερες παροχές, δεν φαίνεται να έχει καταστήσει αυτή τη χώρα ευχάριστο τόπο διαβίωσης — ούτε καν για τους φτωχούς που λαμβάνουν πρόνοια, των οποίων η κατάσταση δεν φαίνεται αισθητά καλύτερη από τότε που ήταν φτωχοί και δεν λάμβαναν πρόνοια. Κάτι φαίνεται να έχει πάει στραβά· μια προοδευτική και συμπονετική κοινωνική πολιτική γέννησε κάθε λογής απρόβλεπτες και στρεβλές

συνέπειες.[84]

Το πνεύμα που εμψύχωνε άλλοτε το επάγγελμα της κοινωνικής εργασίας ήταν πολύ διαφορετικό — και λιμπερταριανό. Υπήρχαν δύο βασικές αρχές: (α) κάθε βοήθεια και προνοιακή παροχή έπρεπε να είναι εθελοντική, να παρέχεται από ιδιωτικούς φορείς και όχι μέσω της καταναγκαστικής κυβερνητικής είσπραξης· και (β) σκοπός της παροχής έπρεπε να είναι να βοηθήσει τον αποδέκτη να γίνει ανεξάρτητος και παραγωγικός το ταχύτερο δυνατόν. Φυσικά, σε τελική λογική ανάλυση, το δεύτερο απορρέει από το πρώτο, αφού κανένας ιδιωτικός φορέας δεν μπορεί να αντλεί τα ουσιαστικά απεριόριστα ποσά που μπορούν να αποσπαστούν από τον πολύπαθο φορολογούμενο. Εφόσον τα ιδιωτικά κονδύλια βοήθειας είναι αυστηρά περιορισμένα, δεν υπάρχει περιθώριο για την ιδέα των «δικαιωμάτων» πρόνοιας ως απεριόριστης και μόνιμης αξίωσης επί της παραγωγής άλλων. Ως περαιτέρω συνέπεια του περιορισμού των πόρων, οι κοινωνικοί λειτουργοί αντιλαμβάνονταν επίσης ότι δεν υπήρχε περιθώριο βοήθειας προς προσποιούμενους ανικανότητα, προς όσους αρνούνταν να εργαστούν ή προς όσους χρησιμοποιούσαν τη βοήθεια ως τέχνασμα προσπορισμού εισοδήματος· από εκεί προέκυψε η διάκριση ανάμεσα στους φτωχούς που «αξίζουν» και σε εκείνους που «δεν αξίζουν» βοήθεια. Έτσι, η αγγλική Charity Organisation Society του δέκατου ένατου αιώνα, φορέας προσανατολισμένος στο laissez-faire, συμπεριλάμβανε στους μη δικαιούμενους βοήθεια όσους δεν τη χρειάζονταν, τους απατεώνες και τον άνθρωπο του οποίου «η κατάσταση οφείλεται σε απρονοησία ή

---

[84] Irving Kristol, «Welfare: The best of intentions, the worst of results», *Atlantic Monthly* (Αύγουστος 1971), σ. 47.

έλλειψη οικονομίας και δεν υπάρχει ελπίδα να καταστεί στο μέλλον ανεξάρτητος από τη φιλανθρωπική… βοήθεια».[85]

Ο αγγλικός κλασικός φιλελευθερισμός του laissez-faire, παρότι γενικά αποδεχόταν την κρατική πρόνοια βάσει της «Νομοθεσίας περί Απόρων», επέμενε ότι έπρεπε να υπάρχει ισχυρή αποτρεπτική επίδραση: όχι μόνο αυστηροί κανόνες επιλεξιμότητας για βοήθεια, αλλά και αρκετά δυσάρεστες συνθήκες στα πτωχοκομεία καταναγκαστικής εργασίας, ώστε η βοήθεια που παρείχαν να αποτελεί ισχυρό αντικίνητρο και όχι ελκυστική ευκαιρία. Για τους «μη άξιους βοήθειας φτωχούς», εκείνους που ευθύνονταν για τη δική τους μοίρα, η κατάχρηση του συστήματος αρωγής μπορούσε να περιοριστεί μόνο «καθιστώντας το όσο το δυνατόν πιο απεχθές στους αιτούντες· δηλαδή, επιμένοντας κατά γενικό κανόνα σε δοκιμασία εργασίας ή σε διαμονή σε πτωχοκομείο εργασίας».[86]

Μολονότι ένα αυστηρό αποτρεπτικό μέτρο είναι πολύ προτιμότερο από μια ανοιχτή υποδοχή και ένα κήρυγμα περί «δικαιωμάτων» των αποδεκτών, η λιμπερταριανή θέση απαιτεί την πλήρη κατάργηση της κρατικής πρόνοιας και τη στήριξη στην ιδιωτική φιλανθρωπική βοήθεια, η οποία αναγκαστικά θα βασίζεται στην υποβοήθηση των «άξιων βοήθειας φτωχών» ώστε να φτάσουν στην ανεξαρτησία το ταχύτερο δυνατόν. Άλλωστε, μέχρι την Ύφεση της δεκαετίας του 1930, η κρατική πρόνοια στις Ηνωμένες Πολιτείες ήταν ελάχιστη ή ανύπαρκτη· και όμως, σε μια εποχή πολύ χαμηλότερου γενικού βιοτικού επιπέδου, οι άνθρωποι δεν πέθαιναν μαζικά από την πείνα στους δρόμους. Ένα ιδιαίτερα επιτυχημένο ιδιωτικό πρόγραμμα πρόνοιας σήμερα είναι εκείνο της Εκκλησίας των Μορμόνων, που αριθμεί τρία εκατομμύρια μέλη.

---

85 Charity Organisation Society, *15th Annual Report*, 1883, σ. 54· παρατίθεται στο Charles Loch Mowat, *The Charity Organisation Society, 1869–1913* (London: Methuen & Co., 1961), σ. 35.

86 Charity Organisation Society, *2nd Annual Report*, 1870, σ. 5· παρατίθεται στο Mowat, στο ίδιο, σ. 36.

Αυτοί οι αξιοθαύμαστοι άνθρωποι, καταδιωκόμενοι από τη φτώχεια και τους διωγμούς, μετανάστευσαν στη Γιούτα και στις γειτονικές πολιτείες τον δέκατο ένατο αιώνα και, με οικονομία και σκληρή εργασία, ανήλθαν σε ένα γενικό επίπεδο ευημερίας και ευμάρειας. Ελάχιστοι Μορμόνοι λαμβάνουν κρατικά προνοιακά βοηθήματα· διδάσκονται να είναι ανεξάρτητοι, να στηρίζονται στον εαυτό τους και να αποφεύγουν τα δημόσια επιδόματα. Οι Μορμόνοι είναι αφοσιωμένοι πιστοί και, συνεπώς, έχουν εσωτερικεύσει επιτυχώς αυτές τις αξιοθαύμαστες αξίες. Επιπλέον, η Εκκλησία των Μορμόνων λειτουργεί ένα εκτεταμένο ιδιωτικό πρόγραμμα πρόνοιας για τα μέλη της, βασισμένο και πάλι στην αρχή της υποβοήθησής τους προς την ανεξαρτησία το ταχύτερο δυνατόν.

Προσέξτε, για παράδειγμα, τις ακόλουθες αρχές από το «Πρόγραμμα Πρόνοιας» της Εκκλησίας των Μορμόνων. «Από την ίδρυσή της το 1830, η Εκκλησία ενθαρρύνει τα μέλη της να θεμελιώνουν και να διατηρούν την οικονομική τους ανεξαρτησία· ενθαρρύνει την οικονομία και προάγει την ίδρυση παραγωγικών επιχειρήσεων που δημιουργούν απασχόληση· είναι πάντοτε έτοιμη να βοηθήσει πιστά μέλη που βρίσκονται σε ανάγκη». Το 1936, η Εκκλησία των Μορμόνων ανέπτυξε ένα «Εκκλησιαστικό Πρόγραμμα Πρόνοιας… ένα σύστημα υπό το οποίο θα εξαλείφονταν η κατάρα της αεργίας και τα δεινά της επιδοματικής εξάρτησης και θα εδραιώνονταν εκ νέου ανάμεσα στον λαό μας η ανεξαρτησία, η εργατικότητα, η οικονομία και ο αυτοσεβασμός. Στόχος της Εκκλησίας είναι να βοηθά τους ανθρώπους να βοηθούν τον εαυτό τους. Η εργασία πρέπει να ενθρονιστεί ως κυρίαρχη αρχή στη ζωή των μελών της Εκκλησίας μας».[87] Οι Μορμόνοι

---

87 *Welfare Plan of the Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints* (The General Church Welfare Committee, 1960), σ. i.

κοινωνικοί λειτουργοί του προγράμματος λαμβάνουν οδηγίες να ενεργούν αναλόγως: «Πιστοί σε αυτή την αρχή, οι λειτουργοί πρόνοιας θα διδάσκουν και θα παροτρύνουν με ζήλο τα μέλη της Εκκλησίας να αυτοσυντηρούνται στον μέγιστο βαθμό των δυνάμεών τους. Κανένας αληθινός Άγιος των Τελευταίων Ημερών δεν θα μεταθέτει οικειοθελώς σε άλλους το βάρος της συντήρησής του όσο είναι σωματικά ικανός. Όσο μπορεί, με την έμπνευση του Παντοδύναμου και με τη δική του εργασία, θα εξασφαλίζει μόνος του τα αναγκαία για τη ζωή».[88] Οι άμεσοι στόχοι του προγράμματος πρόνοιας είναι: «1. Η τοποθέτηση όσων μπορούν να εργαστούν σε αμειβόμενη απασχόληση. 2. Η παροχή απασχόλησης εντός του Προγράμματος Πρόνοιας, στον βαθμό που είναι δυνατόν, για όσους δεν μπορούν να τοποθετηθούν σε αμειβόμενη εργασία. 3. Η απόκτηση των μέσων για την παροχή των αναγκαίων της ζωής στους απόρους για τους οποίους η Εκκλησία αναλαμβάνει ευθύνη».[89] Στον βαθμό που είναι δυνατόν, αυτό το πρόγραμμα υλοποιείται από μικρές, αποκεντρωμένες ομάδες βάσης: «Οικογένειες, γείτονες, σώματα ιεροσύνης, ενορίες και άλλες οργανωτικές μονάδες της Εκκλησίας μπορούν να κρίνουν συνετό και επιθυμητό να συγκροτήσουν μικρές ομάδες για την παροχή αμοιβαίας βοήθειας. Τέτοιες ομάδες μπορούν να φυτεύουν και να συγκομίζουν καλλιέργειες, να επεξεργάζονται τρόφιμα, να αποθηκεύουν τρόφιμα, ρουχισμό και καύσιμα και να εκτελούν άλλα έργα προς αμοιβαίο όφελος».[90]

Συγκεκριμένα, οι Μορμόνοι επίσκοποι και τα σώματα ιεροσύνης καλούνται να βοηθούν τους αδελφούς τους ώστε να βοηθούν οι ίδιοι τον

---

88 Στο ίδιο, σ. 4.

89 Στο ίδιο, σ. 4.

90 Στο ίδιο, σ. 5.

εαυτό τους: «Κατά τη διαχείριση των υλικών υποθέσεων, ο επίσκοπος αντιμετωπίζει κάθε σωματικά ικανό άπορο ως καθαρά προσωρινό πρόβλημα, φροντίζοντάς τον μέχρι να μπορέσει να βοηθήσει τον εαυτό του. Το σώμα ιεροσύνης πρέπει να αντιμετωπίζει το άπορο μέλος του ως διαρκές πρόβλημα, μέχρι να ικανοποιηθούν όχι μόνο οι υλικές αλλά και οι πνευματικές του ανάγκες. Ως συγκεκριμένο παράδειγμα: ένας επίσκοπος παρέχει βοήθεια όσο ο τεχνίτης ή ο χειροτέχνης είναι άνεργος και άπορος· ένα σώμα ιεροσύνης τον βοηθά να αποκατασταθεί επαγγελματικά και προσπαθεί να διασφαλίσει ότι θα γίνει πλήρως αυτοσυντηρούμενος και ενεργός στα ιερατικά του καθήκοντα». Στις συγκεκριμένες δραστηριότητες αποκατάστασης των απόρων μελών που ανατίθενται στα σώματα ιεροσύνης περιλαμβάνονται: «1. Η τοποθέτηση μελών του σώματος και των οικογενειών τους σε μόνιμες θέσεις εργασίας. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μέσω κατάρτισης σε επαγγελματικές σχολές, μαθητείας και άλλων τρόπων, τα σώματα βοήθησαν τα μέλη τους να αποκτήσουν προσόντα για καλύτερες θέσεις εργασίας. 2. Η υποβοήθηση των μελών του σώματος και των οικογενειών τους να δημιουργήσουν δικές τους επιχειρήσεις…».[91]

Ο πρωταρχικός στόχος της Εκκλησίας των Μορμόνων είναι να βρίσκει εργασία για τους απόρους της. Προς αυτόν τον σκοπό, «Η εξεύρεση κατάλληλων θέσεων εργασίας στο πλαίσιο του Προγράμματος Πρόνοιας αποτελεί κύρια ευθύνη των μελών των σωμάτων ιεροσύνης. Αυτά και τα μέλη της Εταιρείας Αρωγής πρέπει να αναζητούν διαρκώς ευκαιρίες απασχόλησης. Αν κάθε μέλος της ενοριακής επιτροπής πρόνοιας επιτελεί σωστά το έργο του από αυτή την άποψη, οι περισσότεροι άνεργοι θα τοποθετούνται σε αμειβόμενη απασχόληση σε

---

[91] Στο ίδιο, σ. 19.

επίπεδο ομάδας ή ενορίας».[92] Άλλα μέλη αποκαθίστανται ως αυτοαπασχολούμενοι· η Εκκλησία μπορεί να βοηθήσει με ένα μικρό δάνειο και το σώμα ιεροσύνης του μέλους μπορεί να εγγυηθεί την αποπληρωμή από τους πόρους του. Στους Μορμόνους που δεν μπορούν να τοποθετηθούν σε θέσεις εργασίας ή να αποκατασταθούν ως αυτοαπασχολούμενοι «πρέπει να παρέχεται, στον βαθμό που είναι δυνατόν, παραγωγική εργασία σε ιδιοκτησίες της Εκκλησίας…». Η Εκκλησία επιμένει να εργάζεται ο αποδέκτης της βοήθειας στον βαθμό που μπορεί: «Είναι επιτακτικό οι άνθρωποι που συντηρούνται μέσω του προγράμματος των επισκοπικών αποθηκών να εργάζονται ανάλογα με τις δυνατότητές τους, κερδίζοντας έτσι όσα λαμβάνουν… Η εργασία ενός ατόμου σε έργα πρόνοιας πρέπει να θεωρείται προσωρινή και όχι μόνιμη απασχόληση. Πρέπει, ωστόσο, να συνεχίζεται όσο παρέχεται βοήθεια στο άτομο μέσω του προγράμματος των επισκοπικών αποθηκών. Με αυτόν τον τρόπο θα υπηρετείται η πνευματική ευημερία των ανθρώπων καθώς θα καλύπτονται οι υλικές τους ανάγκες. Τα αισθήματα μειωμένης αυτοπεποίθησης θα απομακρύνονται…».[93] Αν δεν υπάρχει άλλη εργασία, ο επίσκοπος μπορεί να αναθέσει στους αποδέκτες πρόνοιας να βοηθούν μεμονωμένα μέλη που χρειάζονται βοήθεια, ενώ τα ωφελούμενα μέλη αποδίδουν στην Εκκλησία το αντίτιμο με βάση τα ισχύοντα ημερομίσθια. Γενικά, σε αντάλλαγμα για τη βοήθεια που λαμβάνουν, οι αποδέκτες πρόνοιας αναμένεται να συνεισφέρουν ό,τι μπορούν στο εκκλησιαστικό πρόγραμμα πρόνοιας, είτε σε χρήμα είτε σε προϊόντα είτε με την εργασία τους.[94]

---

92 Στο ίδιο, σ. 22.

93 Στο ίδιο, σ. 25.

94 Στο ίδιο, σσ. 25, 46.

Συμπληρωματικά προς αυτό το ολοκληρωμένο σύστημα ιδιωτικής βοήθειας, που στηρίζεται στην αρχή της προαγωγής της ανεξαρτησίας, η Εκκλησία των Μορμόνων αποθαρρύνει αυστηρά τα μέλη της από την ένταξη στη δημόσια πρόνοια. «Ζητείται από τους τοπικούς αξιωματούχους της Εκκλησίας να τονίζουν τη σημασία τού να γίνεται κάθε άτομο, κάθε οικογένεια και κάθε εκκλησιαστική κοινότητα αυτοσυντηρούμενη και ανεξάρτητη από τη δημόσια αρωγή». Και: «Η αναζήτηση και η αποδοχή άμεσης δημόσιας βοήθειας πολύ συχνά προσκαλούν την κατάρα της αεργίας και ενθαρρύνουν τα υπόλοιπα δεινά της επιδοματικής εξάρτησης. Καταστρέφουν την ανεξαρτησία, την εργατικότητα, την οικονομία και τον αυτοσεβασμό».[95]

Δεν υπάρχει καλύτερο πρότυπο από την Εκκλησία των Μορμόνων για ένα ιδιωτικό, εθελοντικό, ορθολογικό και ατομικιστικό πρόγραμμα πρόνοιας. Ας καταργηθεί η κρατική πρόνοια, και θα μπορούσε κανείς να αναμένει την εμφάνιση πολυάριθμων τέτοιων προγραμμάτων ορθολογικής αλληλοβοήθειας σε ολόκληρη τη χώρα.

Το εμπνευστικό παράδειγμα της Εκκλησίας των Μορμόνων αποδεικνύει ότι ο κυριότερος προσδιοριστικός παράγοντας του ποιοι ή πόσοι άνθρωποι εντάσσονται στη δημόσια πρόνοια είναι οι πολιτισμικές και ηθικές αξίες τους και όχι το επίπεδο του εισοδήματός τους. Ένα άλλο παράδειγμα είναι οι Αμερικανοί αλβανικής καταγωγής της Νέας Υόρκης.

Οι Αλβανοαμερικανοί αποτελούν εξαιρετικά φτωχή ομάδα και στη Νέα Υόρκη είναι σχεδόν πάντοτε φτωχοί κάτοικοι υποβαθμισμένων συνοικιών. Τα στατιστικά στοιχεία είναι λιγοστά, αλλά το μέσο εισόδημά τους είναι αναμφίβολα χαμηλότερο από εκείνο των μαύρων και των

---

[95] Στο ίδιο, σσ. 46, 48.

Πορτορικανών, που προσελκύουν πολύ μεγαλύτερη δημοσιότητα. Κι όμως, δεν υπάρχει ούτε ένας Αλβανοαμερικανός στην πρόνοια. Γιατί; Εξαιτίας της υπερηφάνειας και της ανεξαρτησίας τους. Όπως δήλωσε ένας από τους ηγέτες τους: «Οι Αλβανοί δεν ζητιανεύουν, και για τους Αλβανούς η λήψη προνοιακού βοηθήματος είναι σαν να ζητιανεύεις στον δρόμο».[96]

Παρόμοια περίπτωση είναι η παρακμάζουσα, φτωχή, κατά κύριο λόγο πολωνοαμερικανική και σχεδόν εξ ολοκλήρου καθολική κοινότητα του Νόρθσαϊντ, στο Μπρούκλιν της Νέας Υόρκης. Παρά τα χαμηλά εισοδήματα, την υποβάθμιση και τις παλιές, φθαρμένες κατοικίες της περιοχής, ουσιαστικά δεν υπάρχουν αποδέκτες πρόνοιας σε αυτή την κοινότητα των 15.000 κατοίκων. Γιατί; Ο Rudolph J. Stobierski, πρόεδρος του Συμβουλίου Κοινοτικής Ανάπτυξης του Νόρθσαϊντ, έδωσε την απάντηση: «Θεωρούν την πρόνοια προσβολή».[97]

Πέρα από την επίδραση της θρησκείας και των εθνοτικών διαφορών στις αξίες, ο καθηγητής Banfield, στο λαμπρό βιβλίο του *The Unheavenly City*, κατέδειξε τη σημασία αυτού που ονομάζει κουλτούρα «ανώτερης τάξης» ή «κατώτερης τάξης» στη διαμόρφωση των αξιών των μελών τους. Οι ορισμοί της «τάξης» στον Banfield δεν αφορούν αυστηρά επίπεδα εισοδήματος ή κοινωνικής θέσης, αλλά τείνουν να επικαλύπτονται σε μεγάλο βαθμό με αυτούς τους πιο συνήθεις ορισμούς. Οι δικοί του ορισμοί επικεντρώνονται στις διαφορετικές στάσεις απέναντι στο παρόν και στο μέλλον: τα μέλη της ανώτερης και της μεσαίας τάξης τείνουν να είναι προσανατολισμένα στο μέλλον, να έχουν σκοπούς, να είναι ορθολογικά και αυτοπειθαρχημένα. Οι άνθρωποι της

---

96 *New York Times*, 13 Απριλίου 1970.

97 Nadine Brozan, στο *New York Times*, 14 Φεβρουαρίου 1972.

κατώτερης τάξης, από την άλλη πλευρά, τείνουν να έχουν έντονο προσανατολισμό στο παρόν, είναι ευμετάβλητοι, ηδονιστές, χωρίς σκοπούς και, συνεπώς, απρόθυμοι να ακολουθήσουν με συνέπεια μια εργασία ή μια σταδιοδρομία. Οι άνθρωποι με το πρώτο σύνολο αξιών τείνουν επομένως να έχουν υψηλότερα εισοδήματα και καλύτερες θέσεις εργασίας, ενώ οι άνθρωποι της κατώτερης τάξης τείνουν να είναι φτωχοί, άνεργοι ή αποδέκτες πρόνοιας. Εν ολίγοις, η οικονομική πορεία των ανθρώπων τείνει μακροπρόθεσμα να αποτελεί δική τους εσωτερική ευθύνη και όχι να καθορίζεται —όπως επιμένουν πάντοτε οι Αμερικανοί προοδευτικοί— από εξωτερικούς παράγοντες. Έτσι, ο Banfield παραθέτει τα ευρήματα του Daniel Rosenblatt σχετικά με την έλλειψη ενδιαφέροντος για την ιατρική φροντίδα εξαιτίας της «γενικής έλλειψης προσανατολισμού στο μέλλον» μεταξύ των φτωχών των πόλεων:

> *Για παράδειγμα, οι τακτικοί έλεγχοι των αυτοκινήτων για τον εντοπισμό αρχόμενων βλαβών δεν εντάσσονται στο γενικό σύστημα αξιών των φτωχών των πόλεων. Με παρόμοιο τρόπο, τα οικιακά αντικείμενα συχνά φθείρονται και πετιούνται αντί να επισκευάζονται σε πρώιμο στάδιο φθοράς. Οι αγορές με δόσεις γίνονται εύκολα αποδεκτές χωρίς επίγνωση της διάρκειας των πληρωμών.*
>
> *Το σώμα μπορεί να θεωρείται απλώς μια ακόμη κατηγορία αντικειμένων που φθείρονται αλλά δεν επισκευάζονται. Έτσι, τα δόντια αφήνονται χωρίς οδοντιατρική φροντίδα· αργότερα, συχνά υπάρχει ελάχιστο ενδιαφέρον για οδοντοστοιχίες, είτε παρέχονται δωρεάν είτε όχι. Σε κάθε περίπτωση, οι τεχνητές οδοντοστοιχίες μπορεί να χρησιμοποιούνται ελάχιστα. Οι οφθαλμολογικές εξετάσεις για τη διόρθωση της όρασης, ακόμη και για όσους φορούν γυαλιά, συχνά παραμελούνται — ανεξάρτητα από τις*

διαθέσιμες κλινικές υπηρεσίες. Είναι σαν η μεσαία τάξη να αντιλαμβάνεται το σώμα ως μηχανή που πρέπει να διαφυλάσσεται και να διατηρείται σε άριστη λειτουργική κατάσταση, είτε μέσω προσθετικών βοηθημάτων είτε μέσω αποκατάστασης, αισθητικής χειρουργικής ή αδιάκοπης θεραπείας, ενώ οι φτωχοί το αντιλαμβάνονται ως κάτι με περιορισμένη διάρκεια χρησιμότητας: να το απολαμβάνουν στη νεότητα και κατόπιν, με το γήρας και την κατάπτωση, να το υπομένουν στωικά.[98]

Ο Banfield επισημαίνει επιπλέον ότι τα ποσοστά θνησιμότητας της κατώτερης τάξης είναι, και ήταν επί γενιές, πολύ υψηλότερα από εκείνα των ανθρώπων της ανώτερης τάξης. Μεγάλο μέρος της διαφοράς δεν προκαλείται τόσο από τη φτώχεια ή τα χαμηλά εισοδήματα καθαυτά όσο από τις αξίες ή την κουλτούρα των πολιτών της κατώτερης τάξης. Έτσι, εξέχουσες αιτίες θανάτου, ιδιαίτερα χαρακτηριστικές της κατώτερης τάξης, είναι ο αλκοολισμός, η εξάρτηση από ναρκωτικά, η ανθρωποκτονία και τα αφροδίσια νοσήματα. Η βρεφική θνησιμότητα ήταν επίσης πολύ υψηλότερη στις κατώτερες τάξεις, φτάνοντας στο διπλάσιο και στο τριπλάσιο εκείνης των ανώτερων ομάδων. Ότι αυτό οφείλεται σε πολιτισμικές αξίες και όχι στο επίπεδο του εισοδήματος μπορεί να φανεί στη σύγκριση που κάνει ο Banfield ανάμεσα στους Ιρλανδούς μετανάστες και στους Ρωσοεβραίους μετανάστες της Νέας Υόρκης στο γύρισμα του αιώνα. Οι Ιρλανδοί μετανάστες ήταν τότε γενικά προσανατολισμένοι στο παρόν και είχαν στάσεις «κατώτερης τάξης», ενώ οι Ρωσοεβραίοι, μολονότι ζούσαν σε υπερπλήρεις πολυκατοικίες και με εισόδημα πιθανότατα χαμηλότερο από των

---

98 Daniel Rosenblatt, «Barriers to Medical Care for the Urban Poor», στο A. Shostak και W. Gomberg, επιμ., *New Perspectives on Poverty* (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1965), σσ. 72–73 · παρατίθεται στο Banfield, *The Unheavenly City*, σσ. 286–87.

Ιρλανδών, ήταν ασυνήθιστα προσανατολισμένοι στο μέλλον, είχαν σκοπούς και διέθεταν αξίες και στάσεις «ανώτερης τάξης». Στο γύρισμα του αιώνα, το προσδόκιμο υπολειπόμενης ζωής στην ηλικία των δέκα ετών για έναν Ιρλανδό μετανάστη ήταν μόλις τριάντα οκτώ χρόνια, ενώ για έναν Ρωσοεβραίο μετανάστη ξεπερνούσε τα πενήντα. Επιπλέον, ενώ σε μελέτη επτά πόλεων για την περίοδο 1911–1916 η βρεφική θνησιμότητα ήταν υπερτριπλάσια στις χαμηλότερες σε σύγκριση με τις υψηλότερες εισοδηματικές ομάδες, η βρεφική θνησιμότητα των Εβραίων ήταν εξαιρετικά χαμηλή.[99]

Ό,τι ισχύει για την ασθένεια ή τη θνησιμότητα ισχύει και για την ανεργία, η οποία προφανώς συνδέεται στενά τόσο με τη φτώχεια όσο και με την πρόνοια. Ο Banfield παραθέτει τα ευρήματα του καθηγητή Michael J. Piore σχετικά με την ουσιαστική «αδυναμία απασχόλησης» πολλών ή των περισσότερων ανέργων με επίμονα χαμηλό εισόδημα. Ο Piore διαπίστωσε ότι η δυσκολία τους δεν βρισκόταν τόσο στην εξεύρεση ή στην εκμάθηση δεξιοτήτων για σταθερές, καλά αμειβόμενες εργασίες όσο στην έλλειψη της προσωπικής αντοχής και συνέπειας που απαιτεί η διατήρηση τέτοιων θέσεων. Αυτοί οι άνθρωποι τείνουν να απουσιάζουν συχνά, να εγκαταλείπουν την εργασία τους χωρίς προειδοποίηση, να είναι απείθαρχοι και μερικές φορές να κλέβουν τον εργοδότη.[100] Επιπλέον, η μελέτη του Peter Doeringer για την αγορά

---

99 Βλ. Banfield, ό.π., σσ. 210–16, 303. Συγκρίσεις βρεφικής θνησιμότητας περιλαμβάνονται στο O. W. Anderson, «Infant Mortality and Social and Cultural Factors: Historical Trends and Current Patterns», στο E. G. Jaco, επιμ., *Patients, Physicians, and Illness* (New York: The Free Press, 1958), σσ. 10–22. Η μελέτη των επτά πόλεων βρίσκεται στο R. M. Woodbury, *Causal Factors in Infant Mortality: A Statistical Study Based on Investigation in Eight Cities*, U.S. Children's Bureau Publication αριθ. 142 (Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1925), σ. 157. Για το προσδόκιμο ζωής Ιρλανδών και Εβραίων, βλ. James J. Walsh, «Irish Mortality in New York and Pennsylvania», *Studies: An Irish Quarterly Review* (Δεκέμβριος 1921), σ. 632. Για την αναγκαιότητα αλλαγής αξιών και τρόπων ζωής προκειμένου να μειωθεί η βρεφική θνησιμότητα, βλ. C. V. Wilhe και W. B. Rothney, «Racial, Ethnic and Income Factors in the Epidemiology of Neonatal Mortality», *American Sociological Review* (Αύγουστος 1962), σ. 526.

100 Michael J. Piore, «Public and Private Responsibilities in On-the-job Training of Disadvantaged Workers», MIT Department of Economics, Working Paper αριθ. 23, Ιούνιος 1968. Παρατίθεται στο Banfield, ό.π., σσ. 105, 285.

εργασίας του «γκέτο» της Βοστώνης το 1968 διαπίστωσε ότι περίπου το 70% των αιτούντων εργασία που παραπέμφθηκαν από συνοικιακά κέντρα απασχόλησης έλαβε προσφορές εργασίας· όμως περισσότερες από τις μισές προσφορές απορρίφθηκαν, και από όσες έγιναν δεκτές μόνο περίπου το 40% των νέων εργαζομένων διατήρησε τη θέση του για έστω έναν μήνα. Ο Doeringer κατέληξε: «Μεγάλο μέρος της ανεργίας στα γκέτο φαίνεται να οφείλεται στην αστάθεια της εργασιακής απασχόλησης και όχι στη σπανιότητα θέσεων εργασίας».[101]

Είναι ιδιαίτερα διδακτικό να συγκρίνουμε τις περιγραφές αυτής της συνηθισμένης άρνησης των ανέργων της κατώτερης τάξης να αναλάβουν σταθερή εργασία από τον ψυχρά αποδοκιμαστικό καθηγητή Banfield και από τον έντονα επιδοκιμαστικό αριστερό κοινωνιολόγο Alvin Gouldner. Ο Banfield γράφει: «Άνδρες συνηθισμένοι σε έναν τρόπο ζωής στη γωνιά του δρόμου, στο να ζουν από γυναίκες που λαμβάνουν πρόνοια και στο να "βολεύονται με διάφορες κομπίνες", σπάνια είναι πρόθυμοι να αποδεχθούν την ανιαρή ρουτίνα της "καλής" δουλειάς».[102]

Αναλογιζόμενος την αποτυχία των κοινωνικών λειτουργών να προσελκύσουν αυτούς τους άνδρες «μακριά από μια ζωή ανευθυνότητας, ηδονισμού και ανεξέλεγκτης επιθετικότητας», ο Gouldner διακηρύσσει ότι εκείνοι κρίνουν την προτεινόμενη συμφωνία μη ελκυστική: «Εγκαταλείψτε τις αδιάκριτες σεξουαλικές σχέσεις, εγκαταλείψτε την ελεύθερα εκφραζόμενη επιθετικότητα και τον άγριο αυθορμητισμό… και εσείς ή τα παιδιά σας ίσως γίνετε δεκτοί στον κόσμο των τριών κανονικών γευμάτων την ημέρα, της δευτεροβάθμιας ή ίσως ακόμη και

---

101 Peter B. Doeringer, *Ghetto Labor Markets — Problems and Programs*, Harvard Institute of Economic Research, Discussion Paper αριθ. 33, Ιούνιος 1968, σ. 9· παρατίθεται στο Banfield, ό.π., σσ. 112, 285–86.

102 Banfield, στο ίδιο, σ. 105. Επίσης σ. 112.

της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, στον κόσμο των αγορών επί πιστώσει, των ασφαλών θέσεων εργασίας και της κοινωνικής ευυποληψίας».[103] Το ενδιαφέρον σημείο είναι ότι, από τα δύο άκρα του ιδεολογικού φάσματος, τόσο ο Banfield όσο και ο Gouldner συμφωνούν για την ουσιώδη φύση αυτής της διαδικασίας, παρά τις αντίθετες αξιολογικές κρίσεις τους: ότι μεγάλο μέρος της επίμονης ανεργίας της κατώτερης τάξης, και συνεπώς της φτώχειας, είναι εθελοντικό από την πλευρά των ίδιων των ανέργων.

Η στάση του Gouldner είναι χαρακτηριστική των σημερινών Αμερικανών προοδευτικών και αριστερών: ότι είναι επαίσχυντο να επιχειρεί κανείς να επιβάλει, έστω και χωρίς καταναγκασμό, «αστικές» ή «μεσοαστικές αξίες» στην ένδοξα αυθόρμητη και «φυσική» κουλτούρα της κατώτερης τάξης. Ενδεχομένως αυτό να είναι θεμιτό· τότε όμως μην περιμένετε —ούτε να απαιτείτε— να εξαναγκάζεται αυτή η ίδια εργατική αστική τάξη να συντηρεί και να επιδοτεί ακριβώς εκείνες τις παρασιτικές αξίες της αεργίας και της ανευθυνότητας που αποστρέφεται και που είναι σαφώς δυσλειτουργικές για την επιβίωση οποιασδήποτε κοινωνίας. Αν οι άνθρωποι επιθυμούν να είναι «αυθόρμητοι», ας το κάνουν με τον δικό τους χρόνο και τους δικούς τους πόρους και ας αναλάβουν κατόπιν τις συνέπειες αυτής της απόφασης· ας μη χρησιμοποιούν τον κρατικό καταναγκασμό για να υποχρεώνουν τους εργατικούς και «μη αυθόρμητους» να επωμίζονται εκείνοι τις συνέπειες. Εν ολίγοις, καταργήστε το σύστημα πρόνοιας.

Αν το κύριο πρόβλημα των φτωχών της κατώτερης τάξης είναι η ανεύθυνη προσήλωση στο παρόν και αν απαιτείται η εμφύσηση «αστικών» αξιών προσανατολισμένων στο μέλλον για να

---

[103] Alvin W. Gouldner, «The Secrets of Organizations», στο *The Social Welfare Forum, Proceedings of the National Conference on Social Welfare* (New York: Columbia University Press, 1963), σ. 175· παρατίθεται στο Banfield, ό.π., σσ. 221–22, 305.

απομακρυνθούν οι άνθρωποι από την πρόνοια και την εξάρτηση —*pace* οι Μορμόνοι—, τότε τουλάχιστον αυτές οι αξίες πρέπει να ενθαρρύνονται και όχι να αποθαρρύνονται στην κοινωνία. Οι αριστεροπροοδευτικές στάσεις των κοινωνικών λειτουργών αποθαρρύνουν άμεσα τους φτωχούς, καλλιεργώντας την ιδέα της πρόνοιας ως «δικαιώματος» και ως ηθικής αξίωσης επί της παραγωγής. Επιπλέον, η εύκολη διαθεσιμότητα του προνοιακού επιδόματος προάγει προφανώς την προσήλωση στο παρόν, την απροθυμία για εργασία και την ανευθυνότητα μεταξύ των αποδεκτών του — διαιωνίζοντας έτσι τον φαύλο κύκλο φτώχειας και πρόνοιας. Όπως το θέτει ο Banfield, «ίσως δεν υπάρχει καλύτερος τρόπος να προσηλυτίσει κανείς ανθρώπους στην προσήλωση στο παρόν από το να δώσει σε όλους ένα γενναιόδωρο προνοιακό επίδομα».[104]

Γενικά, στις επιθέσεις τους κατά του συστήματος πρόνοιας, οι συντηρητικοί επικεντρώνονται στο ηθικό κακό της καταναγκαστικής αφαίμαξης των φορολογουμένων για τη συντήρηση των αέργων, ενώ οι αριστεροί επικριτές επικεντρώνονται στην ηθική αποδυνάμωση των «πελατών» της πρόνοιας μέσω της εξάρτησής τους από τη γενναιοδωρία του Κράτους και της γραφειοκρατίας του. Στην πραγματικότητα, και οι δύο ομάδες κριτικών έχουν δίκιο· δεν υπάρχει αντίφαση μεταξύ τους. Είδαμε ότι εθελοντικά προγράμματα όπως εκείνα της Εκκλησίας των Μορμόνων έχουν οξεία επίγνωση αυτού του προβλήματος. Και πράγματι, οι παλαιότεροι επικριτές των επιδομάτων που υποστήριζαν το laissez-faire ανησυχούσαν εξίσου για την ηθική αποδυνάμωση όσο και για τον καταναγκασμό όσων υποχρεώνονταν να χρηματοδοτούν την πρόνοια.

---

104 Banfield, ό.π., σ. 221.

Έτσι, ο Άγγλος υπέρμαχος του laissez-faire του δέκατου ένατου αιώνα Thomas Mackay δήλωνε ότι η μεταρρύθμιση της πρόνοιας «συνίσταται στην αναδημιουργία και στην ανάπτυξη των τεχνών της ανεξαρτησίας». Ζητούσε «όχι περισσότερη φιλανθρωπία, αλλά περισσότερο σεβασμό στην αξιοπρέπεια της ανθρώπινης ζωής και περισσότερη πίστη στην ικανότητά της να επιτύχει τη δική της σωτηρία». Και ο Mackay περιέλουζε με περιφρόνηση τους υπερασπιστές της διεύρυνσης της πρόνοιας, τον «φιλάνθρωπο με ξένα μέσα, ο οποίος, σε έναν απερίσκεπτο αγώνα για φθηνή δημοτικότητα, χρησιμοποιεί τον φόρο που αποσπάται από τους γείτονές του για να πολλαπλασιάζει τις αφορμές παραπατήματος που τίθενται μπροστά στο… πλήθος, το οποίο είναι υπερβολικά πρόθυμο να περιπέσει στην εξάρτηση…».[105] Ο Mackay πρόσθετε ότι η «νομική προικοδότηση της απορίας» που συνεπάγεται το σύστημα πρόνοιας «εισάγει μια εξαιρετικά επικίνδυνη και ενίοτε ηθικά διαβρωτική επίδραση στις κοινωνικές μας διευθετήσεις. Η πραγματική αναγκαιότητά της δεν έχει σε καμία περίπτωση αποδειχθεί. Η φαινομενική της αναγκαιότητα προκύπτει κυρίως από το γεγονός ότι το σύστημα έχει δημιουργήσει τον δικό του εξαρτημένο πληθυσμό».[106] Αναπτύσσοντας το θέμα της εξάρτησης, ο Mackay παρατηρούσε ότι «το πιο πικρό στοιχείο της δυστυχίας των φτωχών δεν προκύπτει από την απλή φτώχεια, αλλά από το αίσθημα εξάρτησης που αναγκαστικά ενυπάρχει σε κάθε μέτρο δημόσιας αρωγής. Αυτό το αίσθημα δεν μπορεί να εξαλειφθεί· αντιθέτως, εντείνεται με γενναιόδωρα μέτρα δημόσιας αρωγής».[107]

---

105 Thomas Mackay, *Methods of Social Reform* (London: John Murray, 1896), σ. 13.

106 Στο ίδιο, σσ. 38–39.

107 Στο ίδιο, σσ. 259–60.

Ο Mackay κατέληγε ότι «ο μόνος τρόπος με τον οποίο ο νομοθέτης ή ο διοικητικός λειτουργός μπορεί να προαγάγει τη μείωση της εξάρτησης από την πρόνοια είναι να καταργήσει ή να περιορίσει τις νομικά προβλεπόμενες παροχές που τη συντηρούν. Η χώρα μπορεί, δεν υπάρχει αμφιβολία γι' αυτό, να έχει ακριβώς τόσους εξαρτημένους από την αρωγή απόρους όσους επιλέγει να συντηρεί. Καταργήστε ή περιορίστε αυτή την παροχή… και ενεργοποιούνται νέες δυνάμεις: η φυσική ικανότητα του ανθρώπου για ανεξαρτησία, οι φυσικοί δεσμοί συγγένειας και φιλίας· και εδώ θα συμπεριλάμβανα την ιδιωτική φιλανθρωπία, σε αντιδιαστολή προς τη δημόσια…».[108]

Η Charity Organisation Society, ο κυριότερος ιδιωτικός φιλανθρωπικός φορέας της Αγγλίας στα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα, λειτουργούσε ακριβώς βάσει αυτής της αρχής: βοήθεια που ενθαρρύνει την αυτοβοήθεια. Όπως σημειώνει ο Mowat, ο ιστορικός της Εταιρείας: «Η C.O.S. ενσάρκωνε μια ιδέα φιλανθρωπίας που αξίωνε να συμφιλιώσει τις διαιρεμένες κοινωνικές ομάδες, να εξαλείψει τη φτώχεια και να δημιουργήσει μια ευτυχισμένη κοινότητα που θα στηριζόταν στις δικές της δυνάμεις. Πίστευε ότι η σοβαρότερη πτυχή της φτώχειας ήταν η υποβάθμιση του χαρακτήρα του φτωχού άνδρα ή της φτωχής γυναίκας. Η αδιάκριτη φιλανθρωπία απλώς επιδείνωνε τα πράγματα· αποδυνάμωνε ηθικά. Η αληθινή φιλανθρωπία απαιτούσε φιλία, περίσκεψη, το είδος της βοήθειας που θα αποκαθιστούσε τον αυτοσεβασμό του ανθρώπου και την ικανότητά του να συντηρεί τον εαυτό του και την οικογένειά του».[109]

---

108 Στο ίδιο, σσ. 268–69.

109 Mowat, ό.π., σσ. 1–2.

Ίσως μία από τις ζοφερότερες συνέπειες της πρόνοιας είναι ότι αποθαρρύνει ενεργά την αυτοβοήθεια, εξουδετερώνοντας το οικονομικό κίνητρο αποκατάστασης. Έχει εκτιμηθεί ότι, κατά μέσο όρο, κάθε δολάριο που επενδύουν τα άτομα με αναπηρία στη δική τους αποκατάσταση τους αποφέρει από 10 έως 17 USD σε παρούσα αξία αυξημένων μελλοντικών αποδοχών. Αυτό το κίνητρο όμως υπονομεύεται από το γεγονός ότι, αν αποκατασταθούν, θα χάσουν τα προνοιακά βοηθήματα, τις παροχές αναπηρίας του Social Security και τις αποζημιώσεις εργατικών ατυχημάτων. Ως αποτέλεσμα, οι περισσότεροι ανάπηροι αποφασίζουν να μην επενδύσουν στη δική τους αποκατάσταση.[110] Επιπλέον, πολλοί άνθρωποι γνωρίζουν πλέον τις παραλυτικές επιδράσεις των αντικινήτρων του συστήματος Social Security, το οποίο —σε κραυγαλέα αντίθεση προς όλα τα ιδιωτικά ασφαλιστικά ταμεία— διακόπτει τις πληρωμές αν ο δικαιούχος έχει το θράσος να εργάζεται και να κερδίζει εισόδημα μετά την ηλικία των 62 ετών.

Στις μέρες μας, όταν οι περισσότεροι αντιμετωπίζουν καχύποπτα την πληθυσμιακή αύξηση, ελάχιστοι αντίπαλοί της έχουν επικεντρωθεί σε μια άλλη δυσάρεστη συνέπεια του συστήματος πρόνοιας: εφόσον οι οικογένειες που λαμβάνουν πρόνοια πληρώνονται ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών τους, το σύστημα παρέχει σημαντική επιδότηση για την απόκτηση περισσότερων παιδιών. Επιπλέον, εκείνοι που παρακινούνται να αποκτήσουν περισσότερα παιδιά είναι ακριβώς όσοι έχουν τη μικρότερη οικονομική δυνατότητα· το αποτέλεσμα δεν μπορεί παρά να είναι η διαιώνιση της εξάρτησής τους από την πρόνοια και,

---

110 Estelle James, «Review of The Economics of Vocational Rehabilitation», *American Economic Review* (Ιούνιος 1966), σ. 642· βλ. επίσης Yale Brozen, «Welfare Without the Welfare State», *The Freeman* (Δεκέμβριος 1966), σσ. 50–51.

μάλιστα, η δημιουργία γενεών μονίμως εξαρτημένων από τα προνοιακά επιδόματα.

Τα τελευταία χρόνια υπάρχει έντονη κινητοποίηση υπέρ της παροχής από την κυβέρνηση κέντρων ημερήσιας φροντίδας για τα παιδιά εργαζόμενων μητέρων. Υποτίθεται ότι η αγορά απέτυχε να προσφέρει αυτή την τόσο αναγκαία υπηρεσία.

Εφόσον όμως έργο της αγοράς είναι η ικανοποίηση επιτακτικών καταναλωτικών απαιτήσεων, το ερώτημα που πρέπει να τεθεί είναι γιατί φαίνεται να έχει αποτύχει στη συγκεκριμένη περίπτωση. Η απάντηση είναι ότι η κυβέρνηση έχει περιβάλει την παροχή ημερήσιας παιδικής φροντίδας με ένα πλέγμα επαχθών και δαπανηρών νομικών περιορισμών. Εν ολίγοις: ενώ είναι απολύτως νόμιμο να αφήνει κανείς τα παιδιά του σε φίλο ή συγγενή, ανεξάρτητα από το ποιο είναι το πρόσωπο ή ποια η κατάσταση του διαμερίσματός του, ή να προσλάβει έναν γείτονα που θα φροντίζει ένα ή δύο παιδιά, μόλις ο φίλος ή ο γείτονας μετατραπεί σε ελαφρώς μεγαλύτερη επιχείρηση, το Κράτος επεμβαίνει με σφοδρότητα. Έτσι, γενικά απαιτεί τέτοια κέντρα να διαθέτουν άδεια και αρνείται να τη χορηγήσει αν δεν παρίστανται συνεχώς αδειοδοτημένοι νοσηλευτές, αν δεν υπάρχουν ελάχιστες εγκαταστάσεις υπαίθριου παιχνιδιού και αν ο χώρος δεν έχει ένα ελάχιστο μέγεθος. Θα υπάρχουν κάθε λογής άλλοι παράλογοι και δαπανηροί περιορισμοί, τους οποίους η κυβέρνηση δεν μπαίνει στον κόπο να επιβάλει στους φίλους, στους συγγενείς και στους γείτονες — ή, πράγματι, στις ίδιες τις μητέρες. Καταργήστε αυτούς τους περιορισμούς, και η αγορά θα αναλάβει να ικανοποιήσει τη ζήτηση.

Επί δεκατρία χρόνια, ο ποιητής Ned O'Gorman λειτουργεί στο Χάρλεμ ένα επιτυχημένο, ιδιωτικά χρηματοδοτούμενο κέντρο ημερήσιας φροντίδας με ελάχιστους πόρους· κινδυνεύει όμως να υποχρεωθεί να το

κλείσει εξαιτίας γραφειοκρατικών περιορισμών που επιβάλλει ο δήμος της Νέας Υόρκης. Παρότι ο δήμος αναγνωρίζει την «αφοσίωση και αποτελεσματικότητα» του κέντρου του O'Gorman, του The Storefront, απειλεί με πρόστιμα και τελικά με αναγκαστικό κλείσιμο, αν δεν παρίσταται πιστοποιημένος από την πολιτεία κοινωνικός λειτουργός κάθε φορά που βρίσκονται εκεί πέντε ή περισσότερα παιδιά. Όπως παρατηρεί αγανακτισμένος ο O'Gorman:

> *Για ποιον λόγο πρέπει να εξαναγκάζομαι να προσλάβω κάποιον με ένα χαρτί που λέει ότι σπούδασε κοινωνική εργασία και είναι κατάλληλος να διευθύνει κέντρο ημερήσιας φροντίδας; Αν δεν είμαι εγώ κατάλληλος έπειτα από δεκατρία χρόνια στο Χάρλεμ, τότε ποιος είναι;*[111]

Το παράδειγμα της ημερήσιας παιδικής φροντίδας καταδεικνύει μια σημαντική αλήθεια για την αγορά: αν φαίνεται να υπάρχει ανεπαρκής προσφορά για την κάλυψη μιας προφανούς ζήτησης, αναζητήστε στην κυβέρνηση την αιτία του προβλήματος. Αφήστε την αγορά ελεύθερη, και δεν θα υπάρχουν ελλείψεις κέντρων ημερήσιας φροντίδας, όπως δεν υπάρχουν ελλείψεις μοτέλ, πλυντηρίων, τηλεοράσεων ή οποιωνδήποτε άλλων εφοδίων της καθημερινής ζωής.

---

111 «Poet and Agency at Odds Over His Day-Care Center», *New York Times* (17 Απριλίου 1978), σ. 82.

Βάρη και επιδοτήσεις του κράτους πρόνοιας

Βοηθά πράγματι τους φτωχούς το σύγχρονο κράτος πρόνοιας; Η κοινώς αποδεκτή αντίληψη, η ιδέα που προώθησε το κράτος πρόνοιας και διατήρησε την ύπαρξή του, είναι ότι αναδιανέμει εισόδημα και πλούτο από τους πλούσιους προς τους φτωχούς: το προοδευτικό φορολογικό σύστημα παίρνει χρήματα από τους πλούσιους, ενώ πολυάριθμες προνοιακές και άλλες υπηρεσίες τα διανέμουν στους φτωχούς. Αλλά ακόμη και οι Αμερικανοί προοδευτικοί, οι μεγάλοι υποστηρικτές και αρωγοί του κράτους πρόνοιας, αρχίζουν να συνειδητοποιούν ότι κάθε μέρος και κάθε πτυχή αυτής της ιδέας δεν είναι παρά ένας προσφιλής μύθος. Οι κυβερνητικές συμβάσεις, ιδίως οι στρατιωτικές, διοχετεύουν φορολογικούς πόρους στις τσέπες ευνοούμενων επιχειρήσεων και καλοπληρωμένων βιομηχανικών εργατών. Οι νόμοι περί κατώτατου μισθού δημιουργούν, με τραγικές συνέπειες, ανεργία, ιδίως μεταξύ των φτωχότερων και λιγότερο ειδικευμένων ή μορφωμένων εργαζομένων — στον Νότο, μεταξύ των μαύρων εφήβων στα γκέτο και μεταξύ όσων μειονεκτούν επαγγελματικά. Διότι ο κατώτατος μισθός, φυσικά, δεν

εγγυάται την απασχόληση κανενός εργαζομένου· απλώς απαγορεύει, με τη βία του νόμου, να απασχοληθεί οποιοσδήποτε με τον μισθό στον οποίο θα συνέφερε τον εργοδότη να τον προσλάβει. Επιβάλλει επομένως ανεργία. Οι οικονομολόγοι έχουν καταδείξει ότι οι αυξήσεις του ομοσπονδιακού κατώτατου μισθού δημιούργησαν το γνωστό χάσμα απασχόλησης μεταξύ μαύρων και λευκών εφήβων και αύξησαν το ποσοστό ανεργίας των μαύρων εφήβων ανδρών από περίπου 8% στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια σε πολύ πάνω από 35% σήμερα — ποσοστό ανεργίας πολύ πιο καταστροφικό από το μαζικό γενικό ποσοστό ανεργίας της δεκαετίας του 1930, που ανερχόταν σε 20–25%.[112]

Έχουμε ήδη δει πώς η κρατική ανώτατη εκπαίδευση αναδιανέμει εισόδημα από τους φτωχότερους προς τους πλουσιότερους πολίτες. Πλήθος κυβερνητικών περιορισμών αδειοδότησης, που διαπερνούν το ένα επάγγελμα μετά το άλλο, αποκλείουν από αυτές τις εργασίες τους φτωχότερους και λιγότερο ειδικευμένους εργαζομένους. Αρχίζει να αναγνωρίζεται ότι τα προγράμματα αστικής ανάπλασης, υποτίθεται σχεδιασμένα για να βελτιώσουν τη στέγαση των φτωχών στις υποβαθμισμένες συνοικίες, στην πραγματικότητα κατεδαφίζουν τις κατοικίες τους και τους εξαναγκάζουν να μετακινηθούν σε κατοικίες πιο συνωστισμένες και λιγότερο διαθέσιμες — όλα αυτά προς όφελος πλουσιότερων επιδοτούμενων ενοικιαστών, οικοδομικών συνδικάτων, ευνοούμενων επιχειρηματιών ανάπτυξης ακινήτων και επιχειρηματικών συμφερόντων των κέντρων των πόλεων. Τα συνδικάτα, άλλοτε χαϊδεμένα των Αμερικανών προοδευτικών, αναγνωρίζεται πλέον γενικά ότι χρησιμοποιούν τα κρατικά τους προνόμια για να αποκλείουν φτωχότερους εργαζομένους και μέλη μειονοτήτων. Οι στηρίξεις των

---

112 Μεταξύ πολυάριθμων μελετών, βλ. Yale Brozen και Milton Friedman, *The Minimum Wage: Who Pays?* (Washington, D.C.: Free Society Association, Απρίλιος 1966)· και John M. Peterson και Charles T. Stewart, Jr., *Employment Effects of Minimum Wage Rates* (Washington, D.C.: American Enterprise Institute, Αύγουστος 1069).

αγροτικών τιμών, τις οποίες η ομοσπονδιακή κυβέρνηση αυξάνει διαρκώς, αφαιμάσσουν τους φορολογουμένους για να ωθούν τις τιμές των τροφίμων όλο και υψηλότερα, πλήττοντας έτσι ιδιαίτερα τους φτωχούς καταναλωτές και βοηθώντας όχι τους φτωχούς αγρότες, αλλά τους πλούσιους που κατέχουν μεγάλες εκτάσεις. Εφόσον οι αγρότες πληρώνονται ανά λίβρα ή ανά μπούσελ προϊόντος, το πρόγραμμα στήριξης ωφελεί κυρίως τους πλούσιους αγρότες· μάλιστα, επειδή συχνά πληρώνονται για να μην παράγουν, η επακόλουθη απόσυρση γης από την παραγωγή προκαλεί σοβαρή ανεργία στο φτωχότερο τμήμα του αγροτικού πληθυσμού — στους μισθωτές γης και στους εργάτες γης. Οι νόμοι πολεοδομικών ζωνών στα αναπτυσσόμενα προάστια των Ηνωμένων Πολιτειών χρησιμεύουν στον αποκλεισμό των φτωχότερων πολιτών μέσω νομικού καταναγκασμού, πολύ συχνά μαύρων που επιχειρούν να εγκαταλείψουν τα κέντρα των πόλεων για να ακολουθήσουν τις αυξανόμενες ευκαιρίες απασχόλησης στα προάστια. Η Ταχυδρομική Υπηρεσία των Ηνωμένων Πολιτειών χρεώνει υψηλές μονοπωλιακές τιμές στην αλληλογραφία πρώτης κατηγορίας που χρησιμοποιεί το ευρύ κοινό, προκειμένου να επιδοτεί τη διανομή εφημερίδων και περιοδικών. Η Ομοσπονδιακή Διοίκηση Στέγασης, η FHA, επιδοτεί τα ενυπόθηκα δάνεια εύπορων ιδιοκτητών κατοικιών. Το Ομοσπονδιακό Γραφείο Εγγειοβελτιωτικών Έργων επιδοτεί το αρδευτικό νερό για εύπορους αγρότες στη Δύση, στερώντας έτσι νερό από τους φτωχούς των πόλεων και αναγκάζοντάς τους να πληρώνουν υψηλότερα τέλη ύδρευσης. Η Διοίκηση Αγροτικού Εξηλεκτρισμού και η Αρχή της Κοιλάδας του Τενεσί επιδοτούν την ηλεκτροδότηση εύπορων αγροτών, κατοίκων των προαστίων και επιχειρήσεων. Όπως παρατηρεί σαρκαστικά ο καθηγητής Brozen: «Η ηλεκτρική ενέργεια για πάμφτωχες επιχειρήσεις όπως η Aluminum Corporation of America και η DuPont Company επιδοτείται μέσω του αφορολόγητου καθεστώτος της Αρχής

της Κοιλάδας του Τενεσί· το 27% της τιμής της ηλεκτρικής ενέργειας κατευθύνεται στην πληρωμή των φόρων που επιβάλλονται στις ιδιωτικές επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας».[113] Και η κυβερνητική ρύθμιση καθιστά μονοπωλιακό και οργανώνει σε καρτέλ μεγάλο μέρος της βιομηχανίας, αυξάνοντας έτσι τις τιμές για τους καταναλωτές και περιορίζοντας την παραγωγή, τις ανταγωνιστικές εναλλακτικές ή τις βελτιώσεις των προϊόντων — για παράδειγμα, η ρύθμιση των σιδηροδρόμων, των επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας και των αερομεταφορών, καθώς και οι νόμοι περί ποσοστώσεων παραγωγής πετρελαίου. Έτσι, το Συμβούλιο Πολιτικής Αεροναυτικής κατανέμει αεροπορικά δρομολόγια σε ευνοούμενες εταιρείες και αποκλείει, ακόμη και εξωθεί εκτός αγοράς, μικρότερους ανταγωνιστές. Οι πολιτειακοί και ομοσπονδιακοί νόμοι περί ποσοστώσεων πετρελαίου καθορίζουν απόλυτα ανώτατα όρια στην παραγωγή αργού πετρελαίου, αυξάνοντας έτσι τις τιμές του, οι οποίες διατηρούνται επιπλέον υψηλές μέσω εισαγωγικών περιορισμών. Και οι κυβερνητικές αρχές σε ολόκληρη τη χώρα παραχωρούν απόλυτο μονοπώλιο σε κάθε περιοχή στις εταιρείες αερίου, ηλεκτρισμού και τηλεφωνίας, προστατεύοντάς τες έτσι από τον ανταγωνισμό και καθορίζοντας τα τιμολόγιά τους ώστε να τους εγγυώνται σταθερό κέρδος. Παντού και σε κάθε τομέα, η ιστορία είναι η ίδια: συστηματική αφαίμαξη της μάζας του πληθυσμού από το «κράτος πρόνοιας».[114]

Οι περισσότεροι πιστεύουν ότι το αμερικανικό φορολογικό σύστημα φορολογεί κατά βάση τους πλούσιους πολύ περισσότερο από τους

---

113 Brozen, «Welfare Without the Welfare State», σσ. 48–49.

114 Εκτός από το Brozen, ό.π., βλ. Yale Brozen, «The Untruth of the Obvious», *The Freeman* (Ιούνιος 1968), σσ. 328–40. Βλ. επίσης Yale Brozen, «The Revival of Traditional Liberalism», *New Individualist Review* (άνοιξη 1965), σσ. 3–12· Sam Peltzman, «CAB: Freedom from Competition», *New Individualist Review* (άνοιξη 1963), σσ. 16–23· Martin Anderson, *The Federal Bulldozer* (Cambridge: MIT Press, 1964). Μια εισαγωγή στο ζήτημα των τιμών του πετρελαίου είναι το Hendrik S. Houthakker, «No Use for Controls», *Barrons* (8 Νοεμβρίου 1971), σσ. 7–8.

φτωχούς και, συνεπώς, αποτελεί μέθοδο αναδιανομής εισοδήματος από τις υψηλότερες προς τις χαμηλότερες εισοδηματικές τάξεις. Υπάρχουν, φυσικά, πολλές άλλες μορφές αναδιανομής, για παράδειγμα από τους φορολογουμένους προς τη Lockheed ή τη General Dynamics. Αλλά ακόμη και ο ομοσπονδιακός φόρος εισοδήματος, τον οποίο όλοι θεωρούν «προοδευτικό» —ότι φορολογεί τους πλούσιους πολύ περισσότερο από τους φτωχούς, με τις μεσαίες τάξεις στο ενδιάμεσο—, δεν λειτουργεί πραγματικά έτσι όταν λάβουμε υπόψη άλλες πτυχές αυτής της φορολογίας. Για παράδειγμα, ο φόρος κοινωνικής ασφάλισης είναι κατάφωρα και απροκάλυπτα «αντίστροφα προοδευτικός», αφού αφαιμάσσει τους φτωχούς και τη μεσαία τάξη: κάποιος που κερδίζει το εισόδημα βάσης, 8.000 USD, πληρώνει ακριβώς τον ίδιο φόρο κοινωνικής ασφάλισης —και το ποσό αυξάνεται κάθε χρόνο— με κάποιον που κερδίζει 1.000.000 USD ετησίως. Τα κεφαλαιακά κέρδη, που περιέρχονται κυρίως σε εύπορους μετόχους και ιδιοκτήτες ακινήτων, φορολογούνται πολύ λιγότερο από τα εισοδήματα· τα ιδιωτικά καταπιστεύματα και ιδρύματα απαλλάσσονται από φόρους, ενώ οι τόκοι των πολιτειακών και δημοτικών ομολόγων απαλλάσσονται επίσης από τον ομοσπονδιακό φόρο εισοδήματος. Καταλήγουμε στην ακόλουθη εκτίμηση του ποσοστού του εισοδήματος που καταβάλλει συνολικά κάθε «εισοδηματική τάξη» σε ομοσπονδιακούς φόρους:

Εισοδηματικές τάξεις, 1965	**Ποσοστό εισοδήματος σε ομοσπονδιακούς φόρους**
Κάτω από 2.000 USD	19%
2.000–4.000 USD	16%
4.000–6.000 USD	17%
6.000–8.000 USD	17%
8.000–10.000 USD	18%
10.000–15.000 USD	19%

Πάνω από 15.000 USD	32%
Μέσος όρος	22%

Αν οι ομοσπονδιακοί φόροι είναι ελάχιστα «προοδευτικοί», η επίδραση των πολιτειακών και τοπικών φόρων είναι σχεδόν ακραία αντίστροφα προοδευτική. Οι φόροι ακίνητης περιουσίας είναι (α) αναλογικοί, (β) πλήττουν μόνο τους ιδιοκτήτες ακινήτων και (γ) εξαρτώνται από τις πολιτικές αυθαιρεσίες των τοπικών εκτιμητών. Οι φόροι πωλήσεων και οι ειδικοί φόροι κατανάλωσης πλήττουν τους φτωχούς περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον. Η ακόλουθη εκτίμηση δείχνει το ποσοστό του εισοδήματος που αποσπούν συνολικά οι πολιτειακοί και τοπικοί φόροι:

Εισοδηματικές τάξεις, 1965	**Ποσοστό εισοδήματος σε πολιτειακούς και τοπικούς φόρους**
Κάτω από 2.000 USD	25%
2.000–4.000 USD	11%
4.000–6.000 USD	10%
6.000–8.000 USD	9%
8.000–10.000 USD	9%
10.000–15.000 USD	9%
Πάνω από 15.000 USD	7%
Μέσος όρος	9%

Ακολουθούν οι συνδυασμένες εκτιμήσεις της συνολικής επίδρασης της φορολογίας —ομοσπονδιακής, πολιτειακής και τοπικής— στις εισοδηματικές τάξεις:[115]

---

115 Για τις εκτιμήσεις, βλ. Joseph A. Pechman, «The Rich, the Poor, and the Taxes They Pay», *Public Interest* (φθινόπωρο 1969), σ. 33.

Εισοδηματικές τάξεις, 1965	**Ποσοστό εισοδήματος σε όλους τους φόρους**
Κάτω από 2.000 USD	44%
2.000–4.000 USD	27%
4.000–6.000 USD	27%
6.000–8.000 USD	26%
8.000–10.000 USD	27%
10.000–15.000 USD	27%
Πάνω από 15.000 USD	38%
Μέσος όρος	31%

Ακόμη πιο πρόσφατες εκτιμήσεις, του 1968, για τη συνολική επίδραση των φόρων σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης επιβεβαιώνουν πλήρως τα παραπάνω, δείχνοντας επίσης πολύ μεγαλύτερη σχετική αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης των χαμηλότερων εισοδηματικών ομάδων μέσα στην τριετία:[116]

Εισοδηματικές τάξεις, 1968	**Ποσοστό εισοδήματος σε όλους τους φόρους**
Κάτω από 2.000 USD	50%
2.000–4.000 USD	35%
4.000–6.000 USD	31%
6.000–8.000 USD	30%
8.000–10.000 USD	29%
10.000–15.000 USD	30%
15.000–25.000 USD	30%
25.000–50.000 USD	33%
50.000 USD και άνω	45%

Πολλοί οικονομολόγοι προσπαθούν να μετριάσουν την εντύπωση που προκαλούν αυτά τα αποκαλυπτικά στοιχεία, λέγοντας ότι οι άνθρωποι της κατηγορίας «Κάτω από 2.000 USD», για παράδειγμα,

---

116 R. A. Herriott και H. P. Miller, «The Taxes We Pay», *The Conference Board Record* (Μάιος 1971), σ. 40.

λαμβάνουν περισσότερα σε προνοιακές και άλλες «μεταβιβαστικές» πληρωμές απ' όσα καταβάλλουν σε φόρους· αυτό όμως παραβλέπει το ζωτικό γεγονός ότι σε κάθε κατηγορία οι αποδέκτες πρόνοιας και οι φορολογούμενοι δεν είναι τα ίδια πρόσωπα. Η δεύτερη ομάδα επιβαρύνεται βαριά για να επιδοτεί την πρώτη. Εν ολίγοις, οι φτωχοί και η μεσαία τάξη φορολογούνται για να πληρώνουν την επιδοτούμενη δημόσια στέγαση άλλων ομάδων χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος. Και οι εργαζόμενοι φτωχοί είναι εκείνοι που επιβαρύνονται με ένα ιλιγγιώδες ποσό για να χρηματοδοτούν τις επιδοτήσεις των φτωχών που λαμβάνουν πρόνοια.

Υπάρχει άφθονη αναδιανομή εισοδήματος σε αυτή τη χώρα: προς τη Lockheed, προς τους αποδέκτες πρόνοιας και ούτω καθεξής… αλλά οι «πλούσιοι» δεν φορολογούνται για να πληρώνουν για τους «φτωχούς». Η αναδιανομή γίνεται μέσα στις εισοδηματικές κατηγορίες· ορισμένοι φτωχοί εξαναγκάζονται να πληρώνουν για άλλους φτωχούς.

Άλλες φορολογικές εκτιμήσεις επιβεβαιώνουν αυτή την ανατριχιαστική εικόνα. Το Tax Foundation, για παράδειγμα, εκτιμά ότι οι ομοσπονδιακοί, πολιτειακοί και τοπικοί φόροι αποσπούν το 34% του συνολικού εισοδήματος όσων κερδίζουν λιγότερα από 3.000 USD τον χρόνο.[117]

Σκοπός αυτής της συζήτησης δεν είναι, φυσικά, να υποστηρίξει μια «πραγματικά» προοδευτική δομή φορολογίας εισοδήματος, μια πραγματική αφαίμαξη των πλουσίων, αλλά να επισημάνει ότι το σύγχρονο κράτος πρόνοιας, που διαφημίζεται έντονα ως μηχανισμός αφαίμαξης των πλουσίων για την επιδότηση των φτωχών, δεν κάνει

---

117 Βλ. William Chapman, «Study Shows Taxes Hit Poor», *New York Post* (10 Φεβρουαρίου 1971), σ. 46· *U.S. News* (9 Δεκεμβρίου 1968)· Rod Manis, *Poverty: A Libertarian View* (Los Angeles: Rampart College, χωρίς χρονολογία)· Yale Brozen, «Welfare Without the Welfare State», ό.π.

τίποτε τέτοιο. Στην πραγματικότητα, η αφαίμαξη των πλουσίων θα είχε καταστροφικές συνέπειες όχι μόνο για τους ίδιους αλλά και για τους φτωχούς και τις μεσαίες τάξεις. Διότι οι πλούσιοι είναι εκείνοι που παρέχουν αναλογικά μεγαλύτερο μέρος της αποταμίευσης, του επενδυτικού κεφαλαίου, της επιχειρηματικής διορατικότητας και της χρηματοδότησης τεχνολογικών καινοτομιών που έφεραν στις Ηνωμένες Πολιτείες το μακράν υψηλότερο βιοτικό επίπεδο για τη μάζα του λαού από οποιαδήποτε χώρα στην ιστορία. Η αφαίμαξη των πλουσίων όχι μόνο θα ήταν βαθύτατα ανήθικη, αλλά θα τιμωρούσε δραστικά τις ίδιες τις αρετές —την αποταμίευση, την επιχειρηματική διορατικότητα και την επένδυση— που δημιούργησαν το αξιοσημείωτο βιοτικό μας επίπεδο. Θα ήταν πράγματι σαν να σκοτώναμε τη χήνα που γεννά τα χρυσά αυγά.

Τι μπορεί να κάνει η κυβέρνηση;

Τι μπορεί, λοιπόν, να κάνει η κυβέρνηση για να βοηθήσει τους φτωχούς; Η μόνη σωστή απάντηση είναι επίσης η λιμπερταριανή απάντηση: να πάψει να στέκεται εμπόδιο. Ας πάψει η κυβέρνηση να παρεμποδίζει τις παραγωγικές δυνάμεις όλων των ομάδων του πληθυσμού, πλούσιων, μεσαίων και φτωχών εξίσου, και το αποτέλεσμα θα είναι τεράστια αύξηση της ευημερίας και του βιοτικού επιπέδου όλων, ιδίως των φτωχών, τους οποίους υποτίθεται ότι βοηθά το κατ' ευφημισμόν «κράτος πρόνοιας».

Υπάρχουν τέσσερις κύριοι τρόποι με τους οποίους η κυβέρνηση μπορεί να πάψει να στέκεται εμπόδιο στον αμερικανικό λαό. Πρώτον, μπορεί να καταργήσει —ή τουλάχιστον να μειώσει δραστικά— κάθε φορολογία, η οποία παραλύει τις παραγωγικές δυνάμεις, την αποταμίευση, την επένδυση και την τεχνολογική πρόοδο. Πράγματι, η δημιουργία θέσεων εργασίας και η αύξηση των μισθών που θα προέκυπταν από την κατάργηση αυτών των φόρων θα ωφελούσαν τις χαμηλότερες εισοδηματικές ομάδες περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον. Όπως επισημαίνει ο καθηγητής Brozen: «Με λιγότερες

προσπάθειες χρησιμοποίησης της κρατικής εξουσίας για τη συμπίεση της ανισότητας στην κατανομή του εισοδήματος, η ανισότητα θα μειωνόταν ταχύτερα. Οι χαμηλοί μισθοί θα αυξάνονταν ταχύτερα με υψηλότερο ρυθμό αποταμίευσης και σχηματισμού κεφαλαίου, και η ανισότητα θα μειωνόταν καθώς θα αυξανόταν το εισόδημα των μισθωτών».[118] Ο καλύτερος τρόπος να βοηθηθούν οι φτωχοί είναι να περικοπούν δραστικά οι φόροι και να επιτραπεί στην αποταμίευση, στην επένδυση και στη δημιουργία θέσεων εργασίας να προχωρούν ανεμπόδιστα. Όπως επισήμανε πριν από χρόνια ο Dr. F. A. Harper, η παραγωγική επένδυση είναι η «μεγαλύτερη οικονομική φιλανθρωπία». Έγραφε ο Harper:

> *Σύμφωνα με τη μία άποψη, η μοιρασιά μιας κόρας ψωμιού προτείνεται ως μέθοδος φιλανθρωπίας. Η άλλη υποστηρίζει την αποταμίευση και τα εργαλεία για την παραγωγή πρόσθετων καρβελιών ψωμιού, πράγμα που αποτελεί τη μεγαλύτερη οικονομική φιλανθρωπία.*
>
> *Οι δύο απόψεις συγκρούονται επειδή οι δύο μέθοδοι είναι αμοιβαίως αποκλειόμενες ως προς τη διάθεση του χρόνου και των μέσων κάποιου σε όλες τις επιλογές που κάνει καθημερινά…*
>
> *Ο λόγος της διαφοράς απόψεων πηγάζει πραγματικά από διαφορετικές αντιλήψεις για τη φύση του οικονομικού κόσμου. Η πρώτη άποψη πηγάζει από την πεποίθηση ότι το σύνολο των οικονομικών αγαθών είναι σταθερό. Η δεύτερη βασίζεται στην πεποίθηση ότι η επέκταση της παραγωγής είναι δυνατή χωρίς κανένα αναγκαίο όριο.*

---

118 Brozen, «Welfare Without the Welfare State», σ. 47.

Η διαφορά μεταξύ των δύο απόψεων μοιάζει με τη διαφορά ανάμεσα σε μια δισδιάστατη και μια τρισδιάστατη θεώρηση της παραγωγής. Το δισδιάστατο μέγεθος είναι σταθερό σε κάθε δεδομένη χρονική στιγμή, αλλά η τρίτη διάσταση και, συνεπώς, το συνολικό μέγεθος μπορούν να επεκτείνονται απεριόριστα μέσω της αποταμίευσης και των εργαλείων…

Ολόκληρη η ιστορία της ανθρωπότητας διαφεύδει ότι υπάρχει ένα σταθερό σύνολο οικονομικών αγαθών. Η ιστορία αποκαλύπτει επιπλέον ότι η αποταμίευση και η αύξηση των εργαλείων αποτελούν τη μόνη οδό προς οποιαδήποτε αξιόλογη αύξηση.[119]

Η λιμπερταριανή συγγραφέας Isabel Paterson διατύπωσε εύγλωττα το επιχείρημα:

Συγκρίνοντας τον ιδιώτη φιλάνθρωπο με τον ιδιώτη κεφαλαιούχο που ενεργεί υπό αυτή την ιδιότητα, ας πάρουμε την περίπτωση ενός πραγματικά άπορου ανθρώπου που δεν είναι ανίκανος για εργασία και ας υποθέσουμε ότι ο φιλάνθρωπος του δίνει τροφή, ρούχα και στέγη· όταν τα καταναλώσει ή τα χρησιμοποιήσει, βρίσκεται ακριβώς εκεί όπου ήταν προηγουμένως, με τη διαφορά ότι μπορεί να έχει αποκτήσει τη συνήθεια της εξάρτησης. Ας υποθέσουμε όμως ότι κάποιος, χωρίς κανένα απολύτως αγαθοεργό κίνητρο, επιθυμώντας απλώς να εκτελεστεί μια εργασία για δικούς του λόγους, προσλαμβάνει τον άπορο έναντι μισθού. Ο εργοδότης δεν έχει κάνει κάποια αγαθοεργία. Ωστόσο, η

---

119 F. A. Harper, «The Greatest Economic Charity», στο M. Sennholz, επιμ., *On Freedom and Free Enterprise* (Princeton, N.J.: D. Van Nostrand, 1956), σ. 106.

κατάσταση του απασχολούμενου ανθρώπου έχει πράγματι αλλάξει. Ποια είναι η ζωτική διαφορά μεταξύ των δύο ενεργειών;

Είναι ότι ο μη φιλάνθρωπος εργοδότης επανένταξε τον άνθρωπο που προσέλαβε στην παραγωγική αλυσίδα, στο μεγάλο κύκλωμα της ενέργειας· ενώ ο φιλάνθρωπος μπορεί μόνο να εκτρέψει την ενέργεια με τρόπο που δεν επιτρέπει επιστροφή στην παραγωγή και, επομένως, μειώνει την πιθανότητα να βρει εργασία ο αποδέκτης της ευεργεσίας του…

Αν γινόταν προσκλητήριο όλων των ειλικρινών φιλανθρώπων από την αρχή του χρόνου, θα διαπιστωνόταν ότι όλοι μαζί, μέσω των αυστηρά φιλανθρωπικών δραστηριοτήτων τους, δεν έχουν προσφέρει ποτέ στην ανθρωπότητα ούτε το ένα δέκατο του οφέλους που προήλθε από τις κατά κανόνα ιδιοτελείς προσπάθειες του Thomas Alva Edison, για να μην αναφέρουμε τις ακόμη μεγαλύτερες διάνοιες που επεξεργάστηκαν τις επιστημονικές αρχές τις οποίες εφάρμοσε ο Edison. Αναρίθμητοι θεωρητικοί στοχαστές, εφευρέτες και οργανωτές συνέβαλαν στην άνεση, στην υγεία και στην ευτυχία των συνανθρώπων τους — επειδή αυτός δεν ήταν ο σκοπός τους.[120]

Δεύτερον, ως συνέπεια μιας δραστικής μείωσης ή κατάργησης της φορολογίας, θα ακολουθούσε αντίστοιχη μείωση των κυβερνητικών δαπανών. Οι σπάνιοι οικονομικοί πόροι δεν θα διοχετεύονταν πλέον σε σπάταλες και αντιπαραγωγικές δαπάνες: στο διαστημικό πρόγραμμα πολλών δισεκατομμυρίων δολαρίων, στα δημόσια έργα, στο

---

120 Isabel Paterson, *The God of the Machine* (New York: G. P. Putnam's Sons, 1943), σσ. 248–50.

στρατιωτικοβιομηχανικό σύμπλεγμα ή οπουδήποτε αλλού. Αντιθέτως, θα ήταν διαθέσιμοι για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών που επιθυμεί η μάζα των καταναλωτών. Η πληθώρα αγαθών και υπηρεσιών θα παρείχε στους καταναλωτές νέα και καλύτερα αγαθά σε πολύ χαμηλότερες τιμές. Δεν θα υφιστάμεθα πλέον τις αναποτελεσματικότητες και τις βλάβες στην παραγωγικότητα που προκαλούν οι κυβερνητικές επιδοτήσεις και συμβάσεις. Επιπλέον, οι περισσότεροι επιστήμονες και μηχανικοί της χώρας, οι οποίοι έχουν εκτραπεί προς σπάταλη στρατιωτική και άλλη κυβερνητική έρευνα και δαπάνη, θα απελευθερώνονταν για ειρηνικές και παραγωγικές δραστηριότητες και εφευρέσεις προς όφελος των καταναλωτών της χώρας.[121]

Τρίτον, αν η κυβέρνηση καταργούσε επίσης τους πολυάριθμους τρόπους με τους οποίους φορολογεί τους φτωχότερους για να επιδοτεί τους πλουσιότερους —όπως εκείνους που αναφέραμε παραπάνω: ανώτατη εκπαίδευση, αγροτικές επιδοτήσεις, άρδευση, Lockheed κ.λπ. —, αυτό από μόνο του θα σταματούσε τις σκόπιμες κυβερνητικές αφαιμάξεις των φτωχών. Παύοντας να φορολογεί τους φτωχότερους για να επιδοτεί τους πλουσιότερους, η κυβέρνηση θα βοηθούσε τους φτωχούς αφαιρώντας τα βάρη της από την παραγωγική τους δραστηριότητα.

Τέλος, ένας από τους σημαντικότερους τρόπους με τους οποίους η κυβέρνηση θα μπορούσε να βοηθήσει τους φτωχούς είναι να απομακρύνει τα δικά της άμεσα εμπόδια από τις παραγωγικές τους δυνάμεις. Έτσι, οι νόμοι περί κατώτατου μισθού στερούν την

---

[121] Για τη μαζική μετατόπιση επιστημόνων και μηχανικών προς την κυβέρνηση τα τελευταία χρόνια, βλ. H. L. Nieburg, *In the Name of Science* (Chicago: Quadrangle, 1966)· για τις αναποτελεσματικότητες και τις κακές κατανομές πόρων του στρατιωτικοβιομηχανικού συμπλέγματος, βλ. Seymour Melman, επιμ., *The War Economy of the United States* (New York: St. Martin's Press, 1971).

απασχόληση από τα φτωχότερα και λιγότερο παραγωγικά μέλη του πληθυσμού. Τα κρατικά προνόμια προς τα εργατικά συνδικάτα τούς επιτρέπουν να αποκλείουν τους φτωχότερους εργαζομένους και τα μέλη μειονοτήτων από παραγωγικές και υψηλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας. Και οι νόμοι αδειοδότησης, η απαγόρευση των τυχερών παιχνιδιών και άλλοι κυβερνητικοί περιορισμοί εμποδίζουν τους φτωχούς να ιδρύσουν μικρές επιχειρήσεις και να δημιουργήσουν μόνοι τους θέσεις εργασίας. Έτσι, η κυβέρνηση έχει επιβάλει παντού επαχθείς περιορισμούς στο πλανόδιο εμπόριο, από την πλήρη απαγόρευση έως τα υψηλά τέλη αδειοδότησης. Το πλανόδιο εμπόριο ήταν η κλασική οδός μέσω της οποίας μετανάστες, φτωχοί και χωρίς κεφάλαιο, μπορούσαν να γίνουν επιχειρηματίες και τελικά να εξελιχθούν σε μεγάλους επιχειρηματίες. Τώρα όμως αυτή η οδός έχει αποκλειστεί — κυρίως για να παραχωρηθούν μονοπωλιακά προνόμια στα καταστήματα λιανικής κάθε πόλης, τα οποία φοβούνται ότι θα έχαναν κέρδη αν αντιμετώπιζαν τον εξαιρετικά ευέλικτο ανταγωνισμό των πλανόδιων πωλητών.

Χαρακτηριστική του τρόπου με τον οποίο η κυβέρνηση ματαίωσε τις παραγωγικές δραστηριότητες των φτωχών είναι η περίπτωση του νευροχειρουργού Dr. Thomas Matthew, ιδρυτή της οργάνωσης αυτοβοήθειας των μαύρων NEGRO, η οποία εκδίδει ομολογίες για τη χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων της. Στα μέσα της δεκαετίας του 1960, ο Dr. Matthew, παρά την αντίθεση του δήμου της Νέας Υόρκης, ίδρυσε ένα επιτυχημένο νοσοκομείο ανοιχτό σε όλες τις φυλές στη μαύρη περιοχή της Τζαμάικα, στο Κουίνς. Σύντομα όμως διαπίστωσε ότι οι δημόσιες συγκοινωνίες στην Τζαμάικα ήταν τόσο άθλιες ώστε η συγκοινωνιακή εξυπηρέτηση των ασθενών και του προσωπικού του νοσοκομείου ήταν εντελώς ανεπαρκής. Διαπιστώνοντας την ανεπάρκεια των λεωφορειακών συγκοινωνιών, ο Dr. Matthew αγόρασε μερικά λεωφορεία και δημιούργησε τακτική λεωφορειακή υπηρεσία στην

Τζαμάικα, η οποία ήταν συνεπής, αποτελεσματική και επιτυχημένη. Το πρόβλημα ήταν ότι δεν διέθετε δημοτική άδεια λειτουργίας λεωφορειακής γραμμής· αυτό το προνόμιο επιφυλάσσεται σε αναποτελεσματικά αλλά προστατευόμενα μονοπώλια. Ο ευρηματικός Dr. Matthew, ανακαλύπτοντας ότι ο δήμος δεν επέτρεπε σε μη αδειοδοτημένα λεωφορεία να εισπράττουν κόμιστρο, κατέστησε τη συγκοινωνία του δωρεάν, με τη διαφορά ότι όποιος επιβάτης επιθυμούσε μπορούσε αντί εισιτηρίου να αγοράζει μια ομολογία της εταιρείας αξίας 25 σεντς κάθε φορά που χρησιμοποιούσε τα λεωφορεία.

Η λεωφορειακή υπηρεσία του Matthew ήταν τόσο επιτυχημένη ώστε προχώρησε στη δημιουργία άλλης μίας γραμμής στο Χάρλεμ· τότε όμως, στις αρχές του 1968, ο δήμος της Νέας Υόρκης ανησύχησε και επενέβη κατασταλτικά. Προσέφυγε στα δικαστήρια και έκλεισε και τις δύο γραμμές επειδή λειτουργούσαν χωρίς άδεια.

Λίγα χρόνια αργότερα, ο Dr. Matthew και οι συνεργάτες του κατέλαβαν ένα αχρησιμοποίητο δημοτικό κτίριο στο Χάρλεμ. Ο δήμος της Νέας Υόρκης είναι ο μεγαλύτερος «ιδιοκτήτης εξαθλιωμένων κατοικιών» της πόλης, καθώς κατέχει τεράστιο αριθμό χρήσιμων κτιρίων που εγκαταλείφθηκαν λόγω μη πληρωμής υψηλών φόρων ακίνητης περιουσίας και σαπίζουν, έχοντας καταστεί άχρηστα και ακατοίκητα. Σε αυτό το κτίριο, ο Dr. Matthew ίδρυσε ένα νοσοκομείο χαμηλού κόστους — σε μια εποχή εκτόξευσης των νοσοκομειακών δαπανών και έλλειψης νοσοκομειακών χώρων. Ο δήμος τελικά κατόρθωσε να κλείσει και αυτό το νοσοκομείο, επικαλούμενος «παραβάσεις πυρασφάλειας». Ξανά και ξανά, στον έναν τομέα μετά τον άλλο, ο ρόλος της κυβέρνησης ήταν να παρεμποδίζει τις οικονομικές δραστηριότητες των φτωχών. Δεν είναι παράξενο ότι, όταν ένας λευκός αξιωματούχος του δήμου της Νέας Υόρκης ρώτησε τον Dr. Matthew πώς θα μπορούσε καλύτερα να

βοηθήσει τα εγχειρήματα αυτοβοήθειας των μαύρων, ο Matthew απάντησε: «Πάφτε να μας εμποδίζετε και αφήστε μας να δοκιμάσουμε κάτι».

Ένα άλλο παράδειγμα κυβερνητικής λειτουργίας εμφανίστηκε πριν από λίγα χρόνια, όταν η ομοσπονδιακή κυβέρνηση και ο δήμος της Νέας Υόρκης διακήρυξαν μεγαλόφωνα ότι θα αποκαθιστούσαν ένα σύνολο τριάντα επτά κτιρίων στο Χάρλεμ. Αντί όμως να ακολουθήσουν τη συνήθη πρακτική των ιδιωτικών επιχειρήσεων και να αναθέσουν χωριστή σύμβαση αποκατάστασης για κάθε κτίριο, ανέθεσαν μία σύμβαση για ολόκληρο το σύνολο των τριάντα επτά κτιρίων. Με αυτόν τον τρόπο, διασφάλισαν ότι οι μικρές κατασκευαστικές επιχειρήσεις μαύρων ιδιοκτητών δεν θα μπορούσαν να υποβάλουν προσφορά, και έτσι η περιζήτητη σύμβαση κατέληξε φυσικά σε μια μεγάλη εταιρεία λευκών ιδιοκτητών. Άλλο ένα παράδειγμα: το 1966, η ομοσπονδιακή Διοίκηση Μικρών Επιχειρήσεων ανακοίνωσε με υπερηφάνεια ένα πρόγραμμα ενθάρρυνσης νέων μικρών επιχειρήσεων μαύρων ιδιοκτητών. Η κυβέρνηση όμως έθεσε ορισμένους κρίσιμους περιορισμούς στα δάνειά της. Πρώτον, αποφάσισε ότι κάθε δανειολήπτης έπρεπε να βρίσκεται «στο επίπεδο της φτώχειας». Επειδή όμως οι πολύ φτωχοί δεν είναι πιθανό να ιδρύουν δικές τους επιχειρήσεις, αυτός ο περιορισμός απέκλειε πολλές μικρές επιχειρήσεις ιδιοκτητών με μετρίως χαμηλά εισοδήματα — ακριβώς εκείνους που ήταν πιθανό να γίνουν μικροεπιχειρηματίες. Σαν να μην έφτανε αυτό, η υπηρεσία SBA της Νέας Υόρκης πρόσθεσε έναν ακόμη περιορισμό: όλοι οι μαύροι που ζητούσαν τέτοια δάνεια έπρεπε να «αποδεικνύουν πραγματική ανάγκη στην κοινότητά τους» για την κάλυψη ενός αναγνωρίσιμου «οικονομικού κενού»· η ανάγκη και το κενό έπρεπε να αποδεικνύονται με τρόπο που να ικανοποιεί απόμακρους γραφειοκράτες,

μακριά από την πραγματική οικονομική ζωή.[122]

Ένα συναρπαστικό μέτρο του αν και κατά πόσο η κυβέρνηση βοηθά ή βλάπτει τους φτωχούς στο «κράτος πρόνοιας» παρέχεται από μια αδημοσίευτη μελέτη του Institute for Policy Studies της Ουάσιγκτον. Η έρευνα εξέτασε την εκτιμώμενη ροή κυβερνητικών χρημάτων — ομοσπονδιακών και της Περιφέρειας της Κολούμπια— προς το χαμηλού εισοδήματος μαύρο γκέτο Σο–Καρντόζο της Ουάσιγκτον, σε σύγκριση με την εκροή που καταβάλλει η περιοχή στην κυβέρνηση ως φόρους. Κατά το οικονομικό έτος 1967, η περιοχή Σο–Καρντόζο είχε πληθυσμό 84.000 κατοίκων, από τους οποίους 79.000 ήταν μαύροι, και διάμεσο οικογενειακό εισόδημα 5.600 USD τον χρόνο. Το συνολικό προσωπικό εισόδημα από εργασία των κατοίκων της περιοχής εκείνο το έτος ανερχόταν σε 126,5 εκατομμύρια USD. Η αξία του συνόλου των κυβερνητικών παροχών που εισέρρευσαν στην περιοχή κατά το οικονομικό έτος 1967 —από τα προνοιακά βοηθήματα έως την εκτιμώμενη δαπάνη για τα δημόσια σχολεία— υπολογίστηκε σε 45,7 εκατομμύρια USD. Μια γενναιόδωρη επιδότηση, σχεδόν ίση με το 40% του συνολικού εισοδήματος του Σο–Καρντόζο; Ίσως· από αυτήν όμως πρέπει να αφαιρέσουμε τη συνολική εκροή φόρων από το Σο–Καρντόζο, της οποίας η καλύτερη εκτίμηση ήταν 50 εκατομμύρια USD — καθαρή εκροή 4,3 εκατομμυρίων USD από αυτό το γκέτο χαμηλού εισοδήματος! Μπορεί ακόμη να υποστηρίζεται ότι η κατάργηση ολόκληρης της τεράστιας, αντιπαραγωγικής δομής του κράτους πρόνοιας θα έβλαπτε τους φτωχούς;[123]

---

122 Για τις υποθέσεις Matthew και της Διοίκησης Μικρών Επιχειρήσεων, βλ. Jane Jacobs, *The Economy of Cities* (New York: Random House, 1969), σσ. 225–28.

123 Στοιχεία προσαρμοσμένα από την αδημοσίευτη μελέτη του Earl F. Mellor, «Public Goods and Services: Costs and Benefits, A Study of the Shaw-Cardozo Area of Washington, D.C.»· παρουσιάστηκε στο Institute for Policy Studies, Washington, D.C., στις 31 Οκτωβρίου 1969.

Η κυβέρνηση θα μπορούσε, λοιπόν, να βοηθήσει καλύτερα τους φτωχούς —και την υπόλοιπη κοινωνία— παύοντας να στέκεται εμπόδιο: απομακρύνοντας το τεράστιο και παραλυτικό πλέγμα φόρων, επιδοτήσεων, αναποτελεσματικοτήτων και μονοπωλιακών προνομίων. Όπως συνόψισε ο καθηγητής Brozen την ανάλυσή του για το «κράτος πρόνοιας»:

> *Το κράτος υπήρξε κατά κανόνα μηχανισμός παραγωγής ευμάρειας για λίγους εις βάρος πολλών. Η αγορά παρήγαγε ευμάρεια για πολλούς με μικρό κόστος ακόμη και για τους λίγους. Το κράτος δεν έχει αλλάξει τον τρόπο δράσης του από τις ρωμαϊκές ημέρες του άρτου και των θεαμάτων για τις μάζες, μολονότι σήμερα διατείνεται ότι παρέχει εκπαίδευση και ιατρική περίθαλψη, καθώς και δωρεάν γάλα και παραστατικές τέχνες. Εξακολουθεί να αποτελεί πηγή μονοπωλιακών προνομίων και εξουσίας για τους λίγους πίσω από το προσωπείο της παροχής ευημερίας στους πολλούς — μιας ευημερίας που θα ήταν αφθονότερη αν οι πολιτικοί δεν απαλλοτρίωναν τα μέσα που χρησιμοποιούν για να δημιουργούν την ψευδαίσθηση ότι ενδιαφέρονται για τους εκλογείς τους.*[124]

---

124 Brozen, «Welfare Without the Welfare State», σ. 52.

Ο αρνητικός φόρος εισοδήματος

Δυστυχώς, η πρόσφατη τάση —την οποία υιοθετεί, με ασήμαντες τροποποιήσεις, ένα ευρύ φάσμα υποστηρικτών, από τον Πρόεδρο Nixon και τον Milton Friedman στα δεξιά έως μεγάλο αριθμό ανθρώπων στα αριστερά— είναι η κατάργηση του σημερινού συστήματος πρόνοιας όχι προς την κατεύθυνση της ελευθερίας, αλλά προς το ακριβώς αντίθετό της. Αυτή η νέα τάση είναι το «εγγυημένο ετήσιο εισόδημα», ο «αρνητικός φόρος εισοδήματος» ή το «Σχέδιο Οικογενειακής Βοήθειας» του Προέδρου Nixon. Επικαλούμενο τις αναποτελεσματικότητες, τις αδικίες και τη γραφειοκρατία του σημερινού συστήματος, το εγγυημένο ετήσιο εισόδημα θα καθιστούσε τη χορήγηση επιδόματος εύκολη, «αποτελεσματική» και αυτόματη: οι φορολογικές αρχές θα κατέβαλλαν κάθε χρόνο χρήματα σε οικογένειες που κερδίζουν λιγότερα από ένα ορισμένο εισόδημα βάσης· αυτή η αυτόματη παροχή θα χρηματοδοτούνταν, φυσικά, μέσω της φορολόγησης εργαζόμενων οικογενειών που κερδίζουν περισσότερα από το βασικό ποσό. Το εκτιμώμενο κόστος αυτού του φαινομενικά εύτακτου και απλού σχεδίου υποτίθεται ότι θα ανερχόταν σε λίγα μόνο δισεκατομμύρια δολάρια τον χρόνο.

Υπάρχει όμως μια εξαιρετικά σημαντική παγίδα: το κόστος υπολογίζεται με την παραδοχή ότι όλοι —τόσο όσοι λαμβάνουν το καθολικό επίδομα όσο και όσοι το χρηματοδοτούν— θα συνεχίσουν να εργάζονται στον ίδιο βαθμό με πριν. Αυτή η παραδοχή όμως προϋποθέτει το ζητούμενο. Διότι το κύριο πρόβλημα είναι η τεράστια παραλυτική επίδραση των αντικινήτρων που θα δημιουργήσει το εγγυημένο ετήσιο εισόδημα τόσο στους φορολογουμένους όσο και στους αποδέκτες του.

Το μοναδικό στοιχείο που σώζει το σημερινό σύστημα πρόνοιας από την ολοκληρωτική καταστροφή είναι ακριβώς η γραφειοκρατία και το στίγμα που συνεπάγεται η ένταξη σε αυτό. Ο αποδέκτης πρόνοιας εξακολουθεί να φέρει ένα ψυχικό στίγμα, έστω και αποδυναμωμένο τα τελευταία χρόνια, και εξακολουθεί να αντιμετωπίζει μια χαρακτηριστικά αναποτελεσματική, απρόσωπη και περίπλοκη γραφειοκρατία. Το εγγυημένο ετήσιο εισόδημα όμως, ακριβώς επειδή καθιστά το επίδομα αποτελεσματικό, εύκολο και αυτόματο, θα αφαιρέσει τα κυριότερα εμπόδια, τα βασικά αντικίνητρα, από τη «συνάρτηση προσφοράς» αποδεκτών πρόνοιας και θα οδηγήσει σε μαζική προσέλευση στο εγγυημένο επίδομα. Επιπλέον, όλοι θα θεωρούν πλέον τη νέα παροχή αυτόματο «δικαίωμα» και όχι προνόμιο ή δώρο, και κάθε στίγμα θα εξαφανιστεί.

Ας υποθέσουμε, για παράδειγμα, ότι τα 4.000 USD ετησίως ορίζονται ως «όριο φτώχειας» και ότι όποιος κερδίζει λιγότερα λαμβάνει αυτομάτως τη διαφορά από τον Uncle Sam, αφού συμπληρώσει τη φορολογική του δήλωση. Όσοι έχουν μηδενικό εισόδημα θα λαμβάνουν 4.000 USD από την κυβέρνηση, όσοι κερδίζουν 3.000 USD θα λαμβάνουν 1.000 USD κ.ο.κ. Φαίνεται σαφές ότι δεν θα υπάρχει κανένας πραγματικός λόγος για οποιονδήποτε κερδίζει λιγότερα από

4.000 USD τον χρόνο να συνεχίσει να εργάζεται. Γιατί να το κάνει, όταν ο άνεργος γείτονάς του θα καταλήγει με το ίδιο εισόδημα; Εν ολίγοις, το καθαρό εισόδημα από την εργασία θα είναι τότε μηδενικό, και ολόκληρος ο εργαζόμενος πληθυσμός κάτω από το μαγικό όριο των 4.000 USD θα εγκαταλείψει την εργασία και θα συρρεύσει στο επίδομα που «δικαιωματικά» του ανήκει.

Αλλά αυτό δεν είναι όλο· τι γίνεται με εκείνους που κερδίζουν ακριβώς 4.000 USD ή λίγο, ακόμη και αρκετά, περισσότερα από αυτό το όριο; Ο άνθρωπος που κερδίζει 4.500 USD τον χρόνο θα διαπιστώσει σύντομα ότι ο τεμπέλης χαραμοφάης της διπλανής πόρτας, ο οποίος αρνείται να εργαστεί, θα λαμβάνει 4.000 USD ετησίως από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση· το δικό του καθαρό εισόδημα από σαράντα ώρες σκληρής εργασίας την εβδομάδα θα είναι μόλις 500 USD τον χρόνο. Θα εγκαταλείψει λοιπόν την εργασία και θα ενταχθεί στο επίδομα του αρνητικού φόρου. Το ίδιο αναμφίβολα θα ισχύσει για όσους κερδίζουν 5.000 USD ετησίως κ.ο.κ.

Η ολέθρια διαδικασία δεν τελειώνει εδώ. Καθώς όλοι όσοι κερδίζουν λιγότερα από 4.000 USD, ακόμη και αρκετά περισσότερα, εγκαταλείπουν την εργασία και εντάσσονται στο επίδομα, οι συνολικές πληρωμές επιδομάτων θα εκτοξευθούν· και μπορούν να χρηματοδοτηθούν μόνο μέσω βαρύτερης φορολόγησης των ανθρώπων υψηλότερου εισοδήματος που θα συνεχίσουν να εργάζονται. Τότε όμως τα καθαρά εισοδήματά τους μετά φόρων θα μειωθούν απότομα, μέχρι πολλοί από αυτούς να εγκαταλείψουν επίσης την εργασία και να ενταχθούν στο επίδομα. Ας εξετάσουμε τον άνθρωπο που κερδίζει 6.000 USD ετησίως. Εξαρχής αντιμετωπίζει καθαρό εισόδημα από την εργασία μόλις 2.000 USD, και αν πρέπει να πληρώνει, ας πούμε, 500 USD τον χρόνο για να χρηματοδοτεί το επίδομα όσων δεν εργάζονται,

το καθαρό μετά φόρων εισόδημά του θα είναι μόλις 1.500 USD ετησίως. Αν έπειτα πρέπει να πληρώσει άλλα 1.000 USD για να χρηματοδοτήσει την ταχεία αύξηση των υπόλοιπων επιδοτούμενων, το καθαρό εισόδημά του θα μειωθεί σε 500 USD και θα ενταχθεί και ο ίδιος στο επίδομα. Έτσι, η λογική κατάληξη του εγγυημένου ετήσιου εισοδήματος θα είναι μια καταστροφική καθοδική σπείρα, προς τον λογικό αλλά ανέφικτο στόχο να μην εργάζεται σχεδόν κανείς και να λαμβάνουν όλοι επίδομα.

Πέρα από όλα αυτά, υπάρχουν ορισμένες σημαντικές πρόσθετες παράμετροι. Στην πράξη, φυσικά, το επίδομα, αφού οριστεί στα 4.000 USD, δεν θα παραμείνει εκεί· η ακατανίκητη πίεση των αποδεκτών πρόνοιας και άλλων ομάδων πίεσης θα αυξάνει αδυσώπητα το βασικό επίπεδο κάθε χρόνο, φέρνοντας έτσι ακόμη πιο κοντά τον φαύλο κύκλο και την οικονομική καταστροφή. Στην πράξη, επίσης, το εγγυημένο ετήσιο εισόδημα δεν θα αντικαταστήσει, όπως ελπίζουν οι συντηρητικοί υποστηρικτές του, το σημερινό συνονθύλευμα προνοιακών προγραμμάτων· απλώς θα προστεθεί πάνω στα ήδη υπάρχοντα. Αυτό ακριβώς συνέβη, για παράδειγμα, στα πολιτειακά προγράμματα βοήθειας προς ηλικιωμένους. Το κυριότερο επιχείρημα υπέρ του ομοσπονδιακού προγράμματος Social Security του New Deal ήταν ότι θα αντικαθιστούσε αποτελεσματικά το τότε υπάρχον συνονθύλευμα πολιτειακών προγραμμάτων βοήθειας προς ηλικιωμένους. Στην πράξη, φυσικά, δεν έκανε τίποτε τέτοιο, και η βοήθεια προς τους ηλικιωμένους είναι σήμερα πολύ υψηλότερη απ' ό,τι τη δεκαετία του 1930. Μια διαρκώς διογκούμενη δομή Social Security απλώς προστέθηκε πάνω στα υπάρχοντα προγράμματα. Τέλος, στην πράξη, η παραχώρηση του Προέδρου Nixon προς τους συντηρητικούς, ότι οι σωματικά ικανοί αποδέκτες του νέου επιδόματος θα υποχρεώνονταν να εργάζονται, είναι ολοφάνερη απάτη. Καταρχάς, θα χρειαζόταν να βρουν μόνο «κατάλληλη» εργασία, και η καθολική εμπειρία των πολιτειακών

υπηρεσιών επιδότησης της ανεργίας είναι ότι σχεδόν ποτέ δεν βρίσκονται «κατάλληλες» θέσεις.[125]

Τα διάφορα σχέδια εγγυημένου ετήσιου εισοδήματος δεν αποτελούν πραγματική εναλλακτική στα καθολικά αναγνωρισμένα δεινά του συστήματος πρόνοιας· απλώς θα μας βύθιζαν ακόμη βαθύτερα σε αυτά. Η μόνη εφαρμόσιμη λύση είναι η λιμπερταριανή: η κατάργηση των προνοιακών επιδομάτων υπέρ της ελευθερίας και της εθελοντικής δράσης για όλους τους ανθρώπους, πλούσιους και φτωχούς εξίσου.

---

125 Για μια λαμπρή θεωρητική κριτική του εγγυημένου ετήσιου εισοδήματος, του αρνητικού φόρου εισοδήματος και των σχεδίων Nixon, βλ. Hazlitt, *Man vs. Welfare State*, σσ. 62–100. Για μια ολοκληρωμένη και επίκαιρη εμπειρική κριτική όλων των σχεδίων και πειραμάτων εγγυημένου ετήσιου εισοδήματος, συμπεριλαμβανομένου του σχεδίου μεταρρύθμισης της πρόνοιας του Προέδρου Carter, βλ. Martin Anderson, *Welfare: The Political Economy of Welfare Reform in the United States* (Stanford, Calif.: Hoover Institution, 1978).

Κεφάλαιο 9: Πληθωρισμός και Οικονομικός Κύκλος

Η κατάρρευση του κεϊνσιανού παραδείγματος

Μέχρι τα έτη 1973–1974, οι κεϊνσιανοί, που συγκροτούσαν την κυρίαρχη οικονομική ορθοδοξία από τα τέλη της δεκαετίας του 1930, κυριαρχούσαν ανεμπόδιστα και θριαμβευτικά.[126] Σχεδόν όλοι είχαν αποδεχθεί την κεϊνσιανή άποψη ότι υπάρχει κάτι στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς που την καθιστά επιρρεπή σε διακυμάνσεις μεταξύ ανεπαρκούς και υπερβολικής δαπάνης —στην πράξη, το ενδιαφέρον των κεϊνσιανών στρέφεται σχεδόν αποκλειστικά στην υποτιθέμενη ανεπάρκεια δαπάνης— και ότι, συνεπώς, λειτουργία της κυβέρνησης είναι να αντισταθμίζει αυτό το ελάττωμα της αγοράς. Η κυβέρνηση θα αντιστάθμιζε αυτή την υποτιθέμενη ανισορροπία μεταβάλλοντας τις δαπάνες και τα ελλείμματά της — στην πράξη, αυξάνοντάς τα. Αυτή τη ζωτική «μακροοικονομική» λειτουργία της κυβέρνησης θα καθοδηγούσε, φυσικά, ένα συμβούλιο κεϊνσιανών οικονομολόγων —το «Συμβούλιο

---

126 Οι κεϊνσιανοί είναι οι δημιουργοί της «μακροοικονομικής» και μαθητές του Lord Keynes, του εύπορου και χαρισματικού οικονομολόγου του Πανεπιστημίου του Κέιμπριτζ, του οποίου το *General Theory of Employment, Interest, and Money* (New York: Harcourt Brace, 1936) αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της κεϊνσιανής οικονομικής.

Οικονομικών Συμβούλων»—, το οποίο θα μπορούσε να πραγματοποιεί «λεπτούς χειρισμούς» στην οικονομία ώστε να αποτρέπει τόσο τον πληθωρισμό όσο και την ύφεση και να ρυθμίζει το κατάλληλο ύψος της συνολικής δαπάνης, εξασφαλίζοντας διαρκή πλήρη απασχόληση χωρίς πληθωρισμό.

Το 1973–1974 συνειδητοποίησαν τελικά ακόμη και οι κεϊνσιανοί ότι κάτι πήγαινε πολύ, πολύ στραβά σε αυτό το γεμάτο αυτοπεποίθηση σενάριο και ότι είχε έρθει η ώρα να επιστρέφουν συγχυσμένοι στα σχεδιαστήριά τους. Διότι όχι μόνο σαράντα και πλέον χρόνια κεϊνσιανών λεπτών χειρισμών δεν είχαν εξαλείψει τον χρόνιο πληθωρισμό που είχε εγκατασταθεί με τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά εκείνα ακριβώς τα χρόνια ο πληθωρισμός κλιμακώθηκε προσωρινά σε διψήφια ποσοστά — περίπου 13% ετησίως. Και όχι μόνο αυτό· το 1973–1974 οι Ηνωμένες Πολιτείες βυθίστηκαν επίσης στη βαθύτερη και μακροβιότερη ύφεση μετά τη δεκαετία του 1930 — θα είχε ονομαστεί «οικονομική κατάπτωση» αν οι οικονομολόγοι δεν είχαν εγκαταλείψει από καιρό τον όρο ως πολιτικά άβολο. Αυτό το παράξενο φαινόμενο, ένας ορμητικός πληθωρισμός που εκδηλωνόταν ταυτόχρονα με μια βαθιά ύφεση, απλώς δεν θα έπρεπε να συμβαίνει σύμφωνα με την κεϊνσιανή αντίληψη του κόσμου. Οι οικονομολόγοι γνώριζαν ανέκαθεν ότι είτε η οικονομία βρίσκεται σε περίοδο άνθησης, οπότε οι τιμές αυξάνονται, είτε βρίσκεται σε ύφεση ή βαθιά οικονομική κάμψη με υφηλή ανεργία, οπότε οι τιμές μειώνονται. Στην περίοδο άνθησης, η κεϊνσιανή κυβέρνηση υποτίθεται ότι θα «απορροφούσε την πλεονάζουσα αγοραστική δύναμη» αυξάνοντας τους φόρους, σύμφωνα με την κεϊνσιανή συνταγή — δηλαδή θα αφαιρούσε δαπάνη από την οικονομία· στην ύφεση, από την άλλη πλευρά, η κυβέρνηση υποτίθεται ότι θα αύξανε τις δαπάνες και τα ελλείμματά της, προκειμένου να διοχετεύσει δαπάνη στην οικονομία. Αν όμως η οικονομία βρισκόταν ταυτόχρονα σε

πληθωρισμό και σε ύφεση με μεγάλη ανεργία, τι στην ευχή θα έπρεπε να κάνει η κυβέρνηση; Πώς θα μπορούσε να πατά ταυτόχρονα το γκάζι και το φρένο της οικονομίας;

Ήδη από την ύφεση του 1958, τα πράγματα είχαν αρχίσει να λειτουργούν παράξενα· για πρώτη φορά, εν μέσω ύφεσης, οι τιμές των καταναλωτικών αγαθών αυξήθηκαν, έστω και λίγο. Ήταν ένα σύννεφο όχι μεγαλύτερο από ανθρώπινη παλάμη και φαινόταν να δίνει ελάχιστους λόγους ανησυχίας στους κεϊνσιανούς.

Οι τιμές καταναλωτή αυξήθηκαν και πάλι στην ύφεση του 1966, αλλά αυτή ήταν τόσο ήπια ώστε κανείς δεν ανησύχησε ούτε τότε. Ο έντονος πληθωρισμός της ύφεσης του 1969–1971, ωστόσο, αποτέλεσε σημαντικό κλονισμό. Χρειάστηκε όμως η βαθιά ύφεση που άρχισε εν μέσω του διψήφιου πληθωρισμού του 1973–1974 για να περιέλθει το κεϊνσιανό οικονομικό κατεστημένο σε μόνιμη σύγχυση. Τότε συνειδητοποίησαν ότι όχι μόνο είχαν αποτύχει οι λεπτοί χειρισμοί, όχι μόνο ο υποτιθέμενα νεκρός και θαμμένος κύκλος εξακολουθούσε να υπάρχει, αλλά η οικονομία βρισκόταν πλέον σε κατάσταση χρόνιου και επιδεινούμενου πληθωρισμού — ενώ εξακολουθούσε να πλήττεται από επαναλαμβανόμενες υφέσεις: πληθωριστικές υφέσεις, ή «στασιμοπληθωρισμό». Δεν επρόκειτο απλώς για νέο φαινόμενο· ήταν ένα φαινόμενο που δεν μπορούσε να εξηγηθεί, που δεν μπορούσε καν να υπάρξει, στις θεωρίες της οικονομικής ορθοδοξίας.

Και ο πληθωρισμός φαινόταν να επιδεινώνεται: από περίπου 1–2% ετησίως στα χρόνια του Eisenhower, σε 3–4% κατά την περίοδο Kennedy, σε 5–6% επί κυβέρνησης Johnson και κατόπιν σε περίπου 13% το 1973–1974· έπειτα υποχώρησε «ξανά» στο 6% περίπου, αλλά μόνο υπό τα σφυροκοπήματα μιας βαθιάς και παρατεταμένης οικονομικής κάμψης — περίπου από το 1973 έως το 1976.

Υπάρχουν, λοιπόν, αρκετά ζητήματα που χρειάζονται σχεδόν απεγνωσμένα εξήγηση: (1) Γιατί ο χρόνιος και επιταχυνόμενος πληθωρισμός; (2) Γιατί πληθωρισμός ακόμη και μέσα σε βαθιές υφέσεις; Και, αφού εξετάζουμε αυτά τα ζητήματα, θα ήταν σημαντικό να εξηγήσουμε, αν μπορούσαμε, (3) γιατί υπάρχει εξαρχής ο οικονομικός κύκλος; Γιατί αυτή η φαινομενικά ατελείωτη εναλλαγή άνθησης και κατάρρευσης;

Ευτυχώς, οι απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα είναι διαθέσιμες, χάρη στην τραγικά παραμεληµένη «Αυστριακή Σχολή» οικονομικής σκέψης και στη θεωρία της για το χρήμα και τον οικονομικό κύκλο, που αναπτύχθηκε στην Αυστρία από τον Ludwig von Mises και τον οπαδό του Friedrich A. Hayek και μεταφέρθηκε από τον Hayek στο London School of Economics στις αρχές της δεκαετίας του 1930. Πράγματι, η αυστριακή θεωρία του οικονομικού κύκλου του Hayek κατέκτησε τους νεότερους οικονομολόγους της Βρετανίας ακριβώς επειδή μόνο αυτή προσέφερε ικανοποιητική εξήγηση της Μεγάλης Ύφεσης της δεκαετίας του 1930. Μελλοντικοί κεϊνσιανοί πρωτεργάτες, όπως οι John R. Hicks, Abba P. Lerner, Lionel Robbins και Nicholas Kaldor στην Αγγλία, καθώς και ο Alvin Hansen στις Ηνωμένες Πολιτείες, ήταν οπαδοί του Hayek μόλις λίγα χρόνια νωρίτερα. Κατόπιν, η *Γενική Θεωρία* του Keynes επικράτησε σαρωτικά μετά το 1936, σε μια πραγματική «Κεϊνσιανή Επανάσταση», η οποία διακήρυττε αλαζονικά ότι κανείς πριν από αυτήν δεν είχε καν αποπειραθεί να προσφέρει οποιαδήποτε εξήγηση του οικονομικού κύκλου ή της Μεγάλης Ύφεσης. Πρέπει να τονιστεί ότι η κεϊνσιανή θεωρία δεν επικράτησε μέσα από προσεκτική αντιπαράθεση και αναίρεση της αυστριακής θέσης· αντιθέτως, όπως συμβαίνει συχνά στην ιστορία των κοινωνικών επιστημών, ο κεϊνσιανισμός έγινε απλώς η νέα μόδα, και η αυστριακή θεωρία δεν ανασκευάστηκε, αλλά απλώς αγνοήθηκε και λησμονήθηκε.

Επί τέσσερις δεκαετίες, η αυστριακή θεωρία διατηρήθηκε στη ζωή χωρίς δάκρυα, τιμές ή ύμνους από το μεγαλύτερο μέρος του κόσμου της οικονομικής επιστήμης· μόνο οι ίδιοι ο Mises, στο Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης, και ο Hayek, στο Σικάγο, μαζί με λίγους οπαδούς, εξακολουθούσαν να παραμένουν πιστοί σε αυτήν. Ασφαλώς δεν είναι τυχαίο ότι η σημερινή αναγέννηση της αυστριακής οικονομικής σκέψης συνέπεσε με το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού και την επακόλουθη, ολοφάνερη συντριβή του κεϊνσιανού παραδείγματος. Το 1974 πραγματοποιήθηκε στο Royalton College του Βερμόντ το πρώτο συνέδριο οικονομολόγων της Αυστριακής Σχολής έπειτα από δεκαετίες. Αργότερα την ίδια χρονιά, ο οικονομικός επιστημονικός κόσμος έμεινε έκπληκτος με την απονομή του Βραβείου Νόμπελ στον Hayek. Έκτοτε έχουν πραγματοποιηθεί σημαντικά συνέδρια της Αυστριακής Σχολής στο Πανεπιστήμιο του Χάρτφορντ, στο Κάστρο του Ουίνδσορ στην Αγγλία και στο Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης, ενώ ακόμη και οι Hicks και Lerner δείχνουν σημάδια, τουλάχιστον μερικής, επιστροφής στη δική τους από καιρό παραμελημένη θέση. Περιφερειακά συνέδρια έχουν πραγματοποιηθεί στην Ανατολική Ακτή, στη Δυτική Ακτή, στις Μεσοδυτικές και στις Νοτιοδυτικές Πολιτείες. Εκδίδονται βιβλία σε αυτό το πεδίο και, ίσως το σημαντικότερο, έχει αναδειχθεί ένας αριθμός εξαιρετικά ικανών μεταπτυχιακών φοιτητών και νέων καθηγητών αφοσιωμένων στην αυστριακή οικονομική σκέψη, οι οποίοι αναμφίβολα θα συνεισφέρουν πολλά στο μέλλον.

Χρήμα και πληθωρισμός

Τι έχει, λοιπόν, να πει αυτή η αναγεννημένη αυστριακή θεωρία για το πρόβλημά μας;[127] Το πρώτο που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι ο πληθωρισμός δεν είναι αναπόφευκτα ενσωματωμένος στην οικονομία ούτε αποτελεί προϋπόθεση ενός αναπτυσσόμενου και ευημερούντος κόσμου. Κατά το μεγαλύτερο μέρος του δέκατου ένατου αιώνα —εκτός από τα χρόνια του Πολέμου του 1812 και του Εμφυλίου Πολέμου— οι τιμές μειώνονταν, και όμως η οικονομία αναπτυσσόταν και εκβιομηχανιζόταν. Η πτώση των τιμών δεν αποτελούσε κανενός είδους τροχοπέδη για τις επιχειρήσεις ή την οικονομική ευημερία.

Η πτώση των τιμών φαίνεται, επομένως, να αποτελεί τη φυσιολογική λειτουργία μιας αναπτυσσόμενης οικονομίας της αγοράς. Πώς συμβαίνει, λοιπόν, η ίδια η ιδέα της σταθερής πτώσης των τιμών να αντιβαίνει τόσο πολύ στην εμπειρία μας ώστε να μοιάζει με εντελώς

---

127 Μια σύντομη εισαγωγή στην αυστριακή θεωρία του οικονομικού κύκλου βρίσκεται στο Murray N. Rothbard, *Depressions: Their Cause and Cure* (Lansing, Mich.: Constitutional Alliance, Μάρτιος 1969). Η θεωρία εκτίθεται και κατόπιν εφαρμόζεται στη Μεγάλη Ύφεση του 1929–1933, ενώ χρησιμοποιείται επίσης συνοπτικά για την εξήγηση του σημερινού στασιμοπληθωρισμού, στο Rothbard, *America's Great Depression*, 3η έκδ. (Kansas City, Kans.: Sheed and Ward, 1975).

ανεδαφικό ονειρικό κόσμο; Γιατί, από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά, οι τιμές αυξάνονται συνεχώς, και μάλιστα γρήγορα, στις Ηνωμένες Πολιτείες και σε ολόκληρο τον κόσμο; Προηγουμένως, οι τιμές είχαν αυξηθεί απότομα κατά τον Πρώτο και τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο· στο ενδιάμεσο, μειώθηκαν ελαφρά παρά τη μεγάλη άνθηση της δεκαετίας του 1920 και κατόπιν μειώθηκαν απότομα κατά τη Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του 1930. Εν ολίγοις, πέρα από την εμπειρία των πολέμων, η ιδέα του πληθωρισμού ως κανονικής κατάστασης σε καιρό ειρήνης εμφανίστηκε ουσιαστικά μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η προσφιλέστερη εξήγηση του πληθωρισμού είναι ότι οι άπληστοι επιχειρηματίες επιμένουν να αυξάνουν τις τιμές για να αυξάνουν τα κέρδη τους. Ασφαλώς όμως ο δείκτης επιχειρηματικής «απληστίας» δεν έκανε ξαφνικά ένα μεγάλο άλμα μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Δεν ήταν οι επιχειρήσεις εξίσου «άπληστες» τον δέκατο ένατο αιώνα και έως το 1941; Γιατί, λοιπόν, δεν υπήρχε τότε πληθωριστική τάση; Επιπλέον, αν οι επιχειρηματίες είναι τόσο φιλοχρήματοι ώστε να ανεβάζουν τις τιμές κατά 10% τον χρόνο, γιατί σταματούν εκεί; Γιατί περιμένουν· γιατί δεν αυξάνουν τις τιμές κατά 50%, ή δεν τις διπλασιάζουν ή τριπλασιάζουν αμέσως; Τι τους συγκρατεί;

Ένα παρόμοιο ελάττωμα ανατρέπει μια άλλη προσφιλή εξήγηση του πληθωρισμού: ότι τα συνδικάτα επιμένουν σε υψηλότερους μισθούς, πράγμα που με τη σειρά του οδηγεί τους επιχειρηματίες να αυξάνουν τις τιμές. Πέρα από το ότι ο πληθωρισμός εμφανίστηκε ήδη στην αρχαία Ρώμη, πολύ πριν εμφανιστούν τα συνδικάτα, και πέρα από την έλλειψη στοιχείων ότι οι μισθοί των συνδικαλισμένων αυξάνονται ταχύτερα από εκείνους των μη συνδικαλισμένων ή ότι οι τιμές προϊόντων συνδικαλισμένων κλάδων αυξάνονται ταχύτερα από εκείνες των μη

συνδικαλισμένων, προκύπτει ένα παρόμοιο ερώτημα: γιατί οι επιχειρήσεις δεν αυξάνουν ούτως ή άλλως τις τιμές τους; Τι είναι εκείνο που τους επιτρέπει να τις αυξάνουν κατά ένα ορισμένο ποσό, αλλά όχι περισσότερο; Αν τα συνδικάτα είναι τόσο ισχυρά και οι επιχειρήσεις τόσο πρόθυμες να ανταποκριθούν, γιατί οι μισθοί και οι τιμές δεν αυξάνονται κατά 50% ή 100% τον χρόνο; Τι τους συγκρατεί;

Μια τηλεοπτική προπαγανδιστική εκστρατεία κυβερνητικής έμπνευσης πριν από λίγα χρόνια πλησίασε λίγο περισσότερο στον στόχο: οι καταναλωτές κατηγορούνταν για τον πληθωρισμό επειδή ήταν υπερβολικά «λαίμαργοι», επειδή έτρωγαν και ξόδευαν πάρα πολύ. Εδώ έχουμε τουλάχιστον την αρχή μιας εξήγησης για το τι συγκρατεί τις επιχειρήσεις ή τα συνδικάτα από το να απαιτούν ακόμη υψηλότερες τιμές: οι καταναλωτές δεν θα τις πληρώσουν. Οι τιμές του καφέ εκτοξεύθηκαν πριν από λίγα χρόνια· ένα ή δύο χρόνια αργότερα υποχώρησαν απότομα λόγω της αντίστασης των καταναλωτών —σε κάποιον βαθμό εξαιτίας ενός πολυδιαφημισμένου καταναλωτικού «μποϊκοτάζ», αλλά κυρίως λόγω της μετατόπισης των αγοραστικών συνηθειών από τον καφέ προς φθηνότερα υποκατάστατα. Επομένως, το όριο της καταναλωτικής ζήτησης είναι εκείνο που τους συγκρατεί.

Αυτό όμως μεταθέτει το πρόβλημα ένα βήμα πίσω. Διότι, αν η καταναλωτική ζήτηση, όπως φαίνεται λογικό, είναι περιορισμένη σε κάθε δεδομένη στιγμή, πώς συμβαίνει να συνεχίζει να αυξάνεται χρόνο με τον χρόνο, επικυρώνοντας ή επιτρέποντας αυξήσεις τιμών και μισθών; Και αν μπορεί να αυξάνεται κατά 10%, τι την εμποδίζει να αυξάνεται κατά 50%; Εν ολίγοις, τι επιτρέπει στην καταναλωτική ζήτηση να αυξάνεται διαρκώς, χρόνο με τον χρόνο, και συγχρόνως την εμποδίζει να αυξηθεί περισσότερο;

Για να προχωρήσουμε σε αυτή την έρευνα, πρέπει να αναλύσουμε τη σημασία του όρου «τιμή». Τι ακριβώς είναι μια τιμή; Η τιμή οποιασδήποτε δεδομένης ποσότητας ενός προϊόντος είναι το χρηματικό ποσό που πρέπει να δαπανήσει ο αγοραστής γι' αυτήν. Εν ολίγοις, αν κάποιος πρέπει να δαπανήσει 7 USD για δέκα καρβέλια ψωμί, τότε η «τιμή» αυτών των δέκα καρβελιών είναι 7 USD· ή, αφού συνήθως εκφράζουμε την τιμή ανά μονάδα προϊόντος, η τιμή του ψωμιού είναι εβδομήντα σεντς ανά καρβέλι. Υπάρχουν, επομένως, δύο πλευρές σε αυτή την ανταλλαγή: ο αγοραστής με το χρήμα και ο πωλητής με το ψωμί. Θα πρέπει να είναι σαφές ότι η αλληλεπίδραση και των δύο πλευρών διαμορφώνει την επικρατούσα τιμή στην αγορά. Εν ολίγοις, αν προσφερθεί περισσότερο ψωμί στην αγορά, η τιμή του θα πιεστεί προς τα κάτω —η αυξημένη προσφορά μειώνει την τιμή—, ενώ, από την άλλη πλευρά, αν οι αγοραστές ψωμιού έχουν περισσότερα χρήματα στα πορτοφόλια τους, η τιμή του ψωμιού θα ωθηθεί προς τα πάνω — η αυξημένη ζήτηση αυξάνει την τιμή.

Έχουμε πλέον εντοπίσει το κρίσιμο στοιχείο που περιορίζει και συγκρατεί το μέγεθος της καταναλωτικής ζήτησης και, συνεπώς, την τιμή: την ποσότητα χρήματος που κατέχουν οι καταναλωτές. Αν τα χρήματα στις τσέπες τους αυξηθούν κατά 20%, τότε ο περιορισμός της ζήτησής τους χαλαρώνει κατά 20% και, εφόσον όλοι οι άλλοι παράγοντες παραμένουν αμετάβλητοι, οι τιμές θα τείνουν να αυξηθούν επίσης κατά 20%. Έχουμε βρει τον κρίσιμο παράγοντα: το απόθεμα ή την προσφορά χρήματος.

Αν εξετάσουμε τις τιμές συνολικά, για ολόκληρη την οικονομία, τότε ο κρίσιμος παράγοντας είναι το συνολικό απόθεμα ή η προσφορά χρήματος σε ολόκληρη την οικονομία. Πράγματι, η σημασία της προσφοράς χρήματος στην ανάλυση του πληθωρισμού γίνεται

αντιληπτή αν επεκτείνουμε την εξέτασή μας από την αγορά ψωμιού ή καφέ στο σύνολο της οικονομίας. Διότι όλες οι τιμές μεταβάλλονται αντίστροφα προς την προσφορά του αγαθού και προς την ίδια κατεύθυνση με τη ζήτησή του. Αλλά οι προσφερόμενες ποσότητες αγαθών γενικά αυξάνονται χρόνο με τον χρόνο στην οικονομία μας, η οποία εξακολουθεί να αναπτύσσεται. Συνεπώς, από την πλευρά της προσφοράς, οι περισσότερες τιμές θα έπρεπε να μειώνονται και θα έπρεπε τώρα να βιώνουμε μια σταθερή πτώση τιμών —«αποπληθωρισμό»— κατά το πρότυπο του δέκατου ένατου αιώνα. Αν ο χρόνιος πληθωρισμός οφειλόταν στην πλευρά της προσφοράς, στις δραστηριότητες παραγωγικών φορέων όπως οι επιχειρήσεις ή τα συνδικάτα, τότε η συνολική προσφορά αγαθών θα έπρεπε αναγκαστικά να μειώνεται, αυξάνοντας έτσι τις τιμές. Εφόσον όμως η προσφορά αγαθών αυξάνεται εμφανώς, η πηγή του πληθωρισμού πρέπει να βρίσκεται στην πλευρά της ζήτησης· και ο κυρίαρχος παράγοντας στην πλευρά της ζήτησης, όπως έχουμε επισημάνει, είναι η συνολική προσφορά χρήματος.

Και πράγματι, αν εξετάσουμε τον κόσμο στο παρελθόν και στο παρόν, διαπιστώνουμε ότι η προσφορά χρήματος αυξάνεται με ταχύ ρυθμό. Αυξανόταν και τον δέκατο ένατο αιώνα, αλλά με πολύ βραδύτερο ρυθμό, πολύ βραδύτερο από την αύξηση των αγαθών και των υπηρεσιών· από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά, όμως, η αύξηση της προσφοράς χρήματος —τόσο εδώ όσο και στο εξωτερικό— είναι πολύ ταχύτερη από την αύξηση της προσφοράς αγαθών. Εξ ου και ο πληθωρισμός.

Το κρίσιμο ερώτημα γίνεται τότε: ποιος ή τι ελέγχει και καθορίζει την προσφορά χρήματος και συνεχίζει να αυξάνει την ποσότητά του, ιδίως τις τελευταίες δεκαετίες; Για να απαντήσουμε, πρέπει πρώτα να

εξετάσουμε πώς εμφανίζεται εξαρχής το χρήμα στην οικονομία της αγοράς. Το χρήμα εμφανίζεται αρχικά στην αγορά όταν τα άτομα αρχίζουν να επιλέγουν ένα ή περισσότερα χρήσιμα εμπορεύματα για να λειτουργούν ως χρήμα. Τα καταλληλότερα εμπορεύματα για αυτή τη χρήση είναι εκείνα για τα οποία υπάρχει υψηλή ζήτηση· έχουν υψηλή αξία ανά μονάδα βάρους· είναι ανθεκτικά, ώστε να μπορούν να αποθηκεύονται για μεγάλο διάστημα· είναι μετακινήσιμα, ώστε να μεταφέρονται εύκολα από τόπο σε τόπο· αναγνωρίζονται εύκολα· και μπορούν να διαιρεθούν εύκολα σε μικρά μέρη χωρίς να χάνουν την αξία τους. Ανά τους αιώνες, διάφορες αγορές και κοινωνίες επέλεξαν πολλά εμπορεύματα ως χρήμα: από το αλάτι και τη ζάχαρη έως τα όστρακα καούρι, τα βοοειδή, τον καπνό και τα τσιγάρα στα στρατόπεδα αιχμαλώτων πολέμου κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Σε όλους αυτούς τους αιώνες, όμως, δύο εμπορεύματα επικρατούσαν πάντοτε στον ανταγωνισμό για να γίνουν χρήμα, όταν ήταν διαθέσιμα: ο χρυσός και ο άργυρος.

Τα μέταλλα διακινούνται πάντοτε με βάση το βάρος τους —ένας τόνος σιδήρου, μία λίβρα χαλκού κ.λπ.— και οι τιμές τους υπολογίζονται με βάση αυτές τις μονάδες βάρους. Ο χρυσός και ο άργυρος δεν αποτελούν εξαίρεση. Καθεμία από τις σύγχρονες νομισματικές μονάδες ξεκίνησε ως μονάδα βάρους χρυσού ή αργύρου. Έτσι, η βρετανική μονάδα, η «λίρα στερλίνα», ονομάζεται έτσι επειδή αρχικά σήμαινε απλώς μία λίβρα αργύρου. Για να αντιληφθούμε πόση αξία έχει χάσει η λίρα στους αιώνες που μεσολάβησαν, αρκεί να σημειώσουμε ότι η λίρα στερλίνα αξίζει σήμερα στην αγορά δύο πέμπτα της ουγγιάς αργύρου. Αυτό είναι το αποτέλεσμα του βρετανικού πληθωρισμού — της υποβάθμισης της αξίας της λίρας. Το «δολάριο» ήταν αρχικά ένα βοημικό νόμισμα που αποτελούνταν από μία ουγγιά αργύρου. Αργότερα, το «δολάριο» ορίστηκε ως το ένα εικοστό της ουγγιάς χρυσού.

Όταν μια κοινωνία ή χώρα υιοθετεί ένα ορισμένο εμπόρευμα ως χρήμα και η μονάδα βάρους του γίνεται κατόπιν η νομισματική μονάδα —η λογιστική μονάδα της καθημερινής ζωής—, λέμε ότι αυτή η χώρα λειτουργεί υπό τον «κανόνα» του συγκεκριμένου εμπορεύματος. Εφόσον οι αγορές έχουν παντού διαπιστώσει ότι ο χρυσός ή ο άργυρος αποτελούν τις καλύτερες νομισματικές βάσεις όταν είναι διαθέσιμοι, η φυσική πορεία αυτών των οικονομιών είναι να λειτουργούν υπό τον κανόνα χρυσού ή αργύρου. Στην περίπτωση αυτή, η προσφορά χρυσού καθορίζεται από τις δυνάμεις της αγοράς: από τις τεχνολογικές συνθήκες της προσφοράς, τις τιμές άλλων εμπορευμάτων κ.λπ.

Από την αρχή της υιοθέτησης του χρυσού και του αργύρου ως χρήματος από την αγορά, το Κράτος επιδιώκει να θέσει υπό τον έλεγχό του τη λειτουργία της προσφοράς χρήματος, τη λειτουργία δηλαδή του καθορισμού και της δημιουργίας της ποσότητας χρήματος στην κοινωνία. Θα πρέπει να είναι προφανές γιατί το Κράτος επιθυμεί να το κάνει: αυτό θα σήμαινε την αφαίρεση του ελέγχου της προσφοράς χρήματος από την αγορά και την παράδοσή του σε μια ομάδα ανθρώπων που διευθύνουν τον κρατικό μηχανισμό. Γιατί αυτοί το επιθυμούν είναι σαφές: θα αποκτούσαν μια εναλλακτική προς τη φορολογία, την οποία τα θύματά της θεωρούν πάντοτε επαχθή.

Διότι πλέον οι κυβερνώντες του Κράτους μπορούν απλώς να δημιουργούν δικό τους χρήμα και να το δαπανούν ή να το δανείζουν στους ευνοούμενους συμμάχους τους. Τίποτε από αυτά δεν ήταν εύκολο πριν από την ανακάλυψη της τέχνης της τυπογραφίας· έκτοτε, το Κράτος μπορούσε να μεθοδεύσει την αλλαγή του ορισμού του «δολαρίου», της «λίρας», του «μάρκου» κ.λπ., από μονάδες βάρους χρυσού ή αργύρου σε απλές ονομασίες για χαρτιά που τυπώνει η κεντρική κυβέρνηση. Κατόπιν, η κυβέρνηση μπορούσε να τα τυπώνει

χωρίς κόστος και ουσιαστικά κατά βούληση και να τα δαπανά ή να τα δανείζει όσο επιθυμούσε. Χρειάστηκαν αιώνες για να ολοκληρωθεί αυτή η σύνθετη μεταβολή, αλλά σήμερα το απόθεμα και η έκδοση χρήματος βρίσκονται εξ ολοκλήρου στα χέρια κάθε κεντρικής κυβέρνησης. Οι συνέπειες γίνονται ολοένα πιο ορατές γύρω μας.

Σκεφτείτε τι θα συνέβαινε αν η κυβέρνηση πλησίαζε μια ομάδα ανθρώπων —ας πούμε την οικογένεια Jones— και της έλεγε: «Ορίστε, σας δίνουμε την απόλυτη και απεριόριστη εξουσία να τυπώνετε δολάρια, να καθορίζετε τον αριθμό των δολαρίων που κυκλοφορούν. Και θα έχετε απόλυτη μονοπωλιακή εξουσία: όποιος άλλος τολμήσει να χρησιμοποιήσει τέτοια εξουσία θα φυλακίζεται για πάρα πολύ καιρό ως κακόβουλος και ανατρεπτικός παραχαράκτης. Ελπίζουμε να χρησιμοποιήσετε αυτή την εξουσία με σύνεση». Μπορούμε να προβλέψουμε αρκετά καλά τι θα κάνει η οικογένεια Jones με αυτή τη νεοαποκτηθείσα εξουσία. Αρχικά θα τη χρησιμοποιήσει αργά και προσεκτικά, για να εξοφλήσει τα χρέη της, ίσως για να αγοράσει μερικά ιδιαίτερα επιθυμητά αντικείμενα· κατόπιν όμως, συνηθίζοντας στη μέθη της δυνατότητας να τυπώνει το δικό της νόμισμα, θα αρχίσει να χρησιμοποιεί την εξουσία στο έπακρο, για να αγοράζει είδη πολυτελείας, να ανταμείβει τους φίλους της κ.λπ. Το αποτέλεσμα θα είναι συνεχείς, ακόμη και επιταχυνόμενες, αυξήσεις της προσφοράς χρήματος και, συνεπώς, συνεχής και επιταχυνόμενος πληθωρισμός.

Αυτό ακριβώς όμως έχουν κάνει οι κυβερνήσεις — όλες οι κυβερνήσεις. Μόνο που, αντί να παραχωρήσει τη μονοπωλιακή εξουσία παραχάραξης στην οικογένεια Jones ή σε άλλες οικογένειες, η κυβέρνηση την έχει «παραχωρήσει» στον εαυτό της. Όπως το Κράτος οικειοποιείται τη μονοπωλιακή εξουσία της νομιμοποιημένης απαγωγής και την αποκαλεί υποχρεωτική στράτευση· όπως έχει αποκτήσει το

μονοπώλιο της νομιμοποιημένης ληστείας και την αποκαλεί φορολογία· έτσι έχει αποκτήσει και τη μονοπωλιακή εξουσία παραχάραξης και την αποκαλεί αύξηση της προσφοράς δολαρίων —ή φράγκων, μάρκων ή οποιουδήποτε άλλου νομίσματος. Αντί για κανόνα χρυσού, αντί για χρήμα που αναδύεται από την ελεύθερη αγορά και του οποίου η προσφορά καθορίζεται από αυτήν, ζούμε υπό ένα σύστημα παραστατικού χαρτονομίσματος. Δηλαδή, το δολάριο, το φράγκο κ.λπ. είναι απλώς χαρτιά πάνω στα οποία έχουν τυπωθεί αυτές οι ονομασίες και τα οποία εκδίδονται κατά βούληση από την κεντρική κυβέρνηση — από τον κρατικό μηχανισμό.

Επιπλέον, αφού το συμφέρον ενός παραχαράκτη είναι να τυπώνει όσο περισσότερο χρήμα μπορεί χωρίς να υποστεί συνέπειες, έτσι και το Κράτος θα τυπώνει όσο περισσότερο χρήμα μπορεί χωρίς να υποστεί συνέπειες, όπως ακριβώς χρησιμοποιεί και την εξουσία φορολόγησης: για να αποσπά όσο περισσότερο χρήμα μπορεί χωρίς να προκαλεί υπερβολικά πολλές κραυγές διαμαρτυρίας.

Ο κυβερνητικός έλεγχος της προσφοράς χρήματος είναι, επομένως, εγγενώς πληθωριστικός, για τον ίδιο λόγο που κάθε σύστημα στο οποίο μια ομάδα ανθρώπων αποκτά τον έλεγχο της εκτύπωσης χρήματος είναι αναπόφευκτα πληθωριστικό.

Η Federal Reserve και η τραπεζική κλασματικών αποθεμάτων

Η πρόκληση πληθωρισμού με την απλή εκτύπωση περισσότερου χρήματος θεωρείται πλέον παρωχημένη. Καταρχάς, είναι υπερβολικά ορατή· όταν κυκλοφορούν πολλά χαρτονομίσματα μεγάλης ονομαστικής αξίας, το κοινό μπορεί να αποκτήσει την ενοχλητική ιδέα ότι η αιτία του ανεπιθύμητου πληθωρισμού είναι η εκτύπωση όλων αυτών των χαρτονομισμάτων από την κυβέρνηση — και η κυβέρνηση μπορεί να στερηθεί αυτή την εξουσία. Αντί γι' αυτό, οι κυβερνήσεις επινόησαν έναν πολύ πιο σύνθετο και περίτεχνο, και πολύ λιγότερο ορατό, τρόπο για να επιτυγχάνουν το ίδιο αποτέλεσμα: να οργανώνουν αυξήσεις της προσφοράς χρήματος, ώστε να διαθέτουν περισσότερα χρήματα για δαπάνες και για επιδοτήσεις ευνοούμενων πολιτικών ομάδων. Η ιδέα ήταν η εξής: αντί να δίνεται έμφαση στην εκτύπωση χρήματος, να διατηρηθούν τα χάρτινα δολάρια, μάρκα ή φράγκα ως βασικό χρήμα — το «νόμιμο μέσο πληρωμής»— και κατόπιν να οικοδομηθεί πυραμιδικά

πάνω σε αυτό ένα μυστηριώδες και αόρατο, αλλά όχι λιγότερο ισχυρό, «χρήμα επιταγών», δηλαδή τραπεζικές καταθέσεις όψεως. Το αποτέλεσμα είναι ένας πληθωριστικός μηχανισμός ελεγχόμενος από την κυβέρνηση, τον οποίο δεν κατανοεί κανείς εκτός από τραπεζίτες, οικονομολόγους και κυβερνητικούς κεντρικούς τραπεζίτες — και αυτό είναι σκόπιμο.

Πρώτα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι ολόκληρο το εμπορικό τραπεζικό σύστημα, στις Ηνωμένες Πολιτείες ή αλλού, βρίσκεται υπό τον πλήρη έλεγχο της κεντρικής κυβέρνησης — έναν έλεγχο που οι τράπεζες καλωσορίζουν, διότι τους επιτρέπει να δημιουργούν χρήμα. Οι τράπεζες βρίσκονται υπό τον πλήρη έλεγχο της κεντρικής τράπεζας, ενός κυβερνητικού θεσμού· ο έλεγχος αυτός απορρέει σε μεγάλο βαθμό από το καταναγκαστικά επιβαλλόμενο μονοπώλιο της κεντρικής τράπεζας στην εκτύπωση χρήματος. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, αυτή τη λειτουργία κεντρικής τραπεζικής επιτελεί το Ομοσπονδιακό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών, η Federal Reserve. Η Federal Reserve —η «Fed»— επιτρέπει κατόπιν στις εμπορικές τράπεζες να οικοδομούν πυραμιδικά τραπεζικές καταθέσεις όψεως, το «χρήμα επιταγών», πάνω στα δικά τους «αποθεματικά» —τις καταθέσεις τους στη Fed— με πολλαπλάσιο περίπου έξι προς ένα. Με άλλα λόγια, αν τα τραπεζικά αποθεματικά στη Fed αυξηθούν κατά 1 δισεκατομμύριο USD, οι τράπεζες μπορούν να αυξήσουν —και πράγματι αυξάνουν— τις καταθέσεις τους κατά 6 δισεκατομμύρια USD· δηλαδή δημιουργούν νέο χρήμα αξίας 6 δισεκατομμυρίων USD.

Γιατί οι τραπεζικές καταθέσεις όψεως αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος της προσφοράς χρήματος; Επισήμως δεν είναι χρήμα ή νόμιμο μέσο πληρωμής με τον τρόπο που είναι χρήμα τα τραπεζογραμμάτια της Federal Reserve. Αποτελούν όμως υπόσχεση μιας τράπεζας ότι θα

εξοφλήσει τις καταθέσεις όψεως σε μετρητά —τραπεζογραμμάτια της Federal Reserve— οποτεδήποτε το επιθυμήσει ο καταθέτης, ο κάτοχος του «λογαριασμού επιταγών». Το κρίσιμο σημείο, φυσικά, είναι ότι οι τράπεζες δεν έχουν αυτά τα χρήματα· δεν μπορούν να τα έχουν, αφού οφείλουν εξαπλάσιο ποσό από τα αποθεματικά τους, τα οποία αποτελούν τον δικό τους λογαριασμό όψεως στη Fed. Το κοινό, ωστόσο, ωθείται να εμπιστεύεται τις τράπεζες από την αύρα φερεγγυότητας και ιερότητας με την οποία τις περιβάλλει το Ομοσπονδιακό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών. Διότι η Fed μπορεί να διασώζει —και πράγματι διασώζει— τράπεζες που αντιμετωπίζουν δυσκολίες. Αν το κοινό κατανοούσε τη διαδικασία και εφορμούσε μαζικά στις τράπεζες απαιτώντας τα χρήματά του, η Fed, σε μια δύσκολη στιγμή, θα μπορούσε πάντοτε, αν το επιθυμούσε, να τυπώσει αρκετό χρήμα για να βοηθήσει τις τράπεζες να ξεπεράσουν την κρίση.

Η Fed, λοιπόν, ελέγχει τον ρυθμό της νομισματικής διόγκωσης προσαρμόζοντας το πολλαπλάσιο τραπεζικής δημιουργίας χρήματος — έξι προς ένα— ή, σημαντικότερο ακόμη, καθορίζοντας το συνολικό ύψος των τραπεζικών αποθεματικών. Με άλλα λόγια, αν η Fed επιθυμεί να αυξήσει τη συνολική προσφορά χρήματος κατά 6 δισεκατομμύρια USD, αντί να τυπώσει πράγματι αυτά τα 6 δισεκατομμύρια, θα μεθοδεύσει αύξηση των τραπεζικών αποθεματικών κατά 1 δισεκατομμύριο USD και κατόπιν θα αφήσει στις τράπεζες τη δημιουργία 6 δισεκατομμυρίων USD νέου χρήματος επιταγών. Το κοινό, στο μεταξύ, παραμένει σε άγνοια για τη διαδικασία ή τη σημασία της.

Πώς δημιουργούν οι τράπεζες νέες καταθέσεις; Απλώς δανείζοντάς τες κατά τη διαδικασία της δημιουργίας τους. Ας υποθέσουμε, για παράδειγμα, ότι οι τράπεζες λαμβάνουν το 1 δισεκατομμύριο USD νέων αποθεματικών· θα χορηγήσουν δάνεια 6 δισεκατομμυρίων USD και θα

δημιουργήσουν τις νέες καταθέσεις κατά τη χορήγηση αυτών των νέων δανείων. Εν ολίγοις, όταν οι εμπορικές τράπεζες δανείζουν χρήματα σε ένα άτομο, σε μια επιχείρηση ή στην κυβέρνηση, δεν ξαναδανείζουν ήδη υπάρχον χρήμα που το κοινό αποταμίευσε με κόπο και κατέθεσε στα θησαυροφυλάκιά τους, όπως συνήθως πιστεύει. Δανείζουν νέες καταθέσεις όψεως, τις οποίες δημιουργούν κατά τη χορήγηση του δανείου, και περιορίζονται μόνο από τις «υποχρεώσεις τήρησης αποθεματικών», δηλαδή από το επιτρεπόμενο μέγιστο πολλαπλάσιο καταθέσεων προς αποθεματικά — για παράδειγμα, έξι προς ένα. Άλλωστε, δεν τυπώνουν χάρτινα δολάρια ούτε εξορύσσουν τεμάχια χρυσού· απλώς εκδίδουν καταθετικές απαιτήσεις, ή απαιτήσεις μέσω «χρήματος επιταγών», επί των ίδιων για καταβολή μετρητών — απαιτήσεις τις οποίες δεν θα είχαν την παραμικρή ελπίδα να εξοφλήσουν αν το κοινό συνολικά εμφανιζόταν ποτέ ταυτόχρονα και απαιτούσε μια τέτοια εκκαθάριση των λογαριασμών του.

Πώς, λοιπόν, μεθοδεύει η Fed τον καθορισμό —σχεδόν πάντοτε την αύξηση— των συνολικών αποθεματικών των εμπορικών τραπεζών; Μπορεί να δανείζει —και πράγματι δανείζει— αποθεματικά στις τράπεζες, και το κάνει με τεχνητά χαμηλό επιτόκιο, το «προεξοφλητικό επιτόκιο». Οι τράπεζες όμως δεν επιθυμούν να είναι βαριά χρεωμένες στη Fed, και έτσι το συνολικό ανεξόφλητο υπόλοιπο δανείων της Fed προς τις τράπεζες δεν είναι ποτέ πολύ υψηλό. Η μακράν σημαντικότερη μέθοδος με την οποία η Fed καθορίζει τα συνολικά αποθεματικά είναι ελάχιστα γνωστή ή κατανοητή στο κοινό: η μέθοδος των «αγορών ανοικτής αγοράς». Αυτό σημαίνει απλώς ότι η Federal Reserve προσέρχεται στην ανοικτή αγορά και αγοράζει ένα περιουσιακό στοιχείο. Ακριβολογώντας, δεν έχει σημασία τι είδους περιουσιακό στοιχείο αγοράζει. Θα μπορούσε, για παράδειγμα, να είναι μια αριθμομηχανή τσέπης αξίας 20 USD. Ας υποθέσουμε ότι η Fed αγοράζει μια

αριθμομηχανή τσέπης από την XYZ Electronics έναντι 20 USD. Η Fed αποκτά μια αριθμομηχανή· το σημαντικό όμως για τους σκοπούς μας είναι ότι η XYZ Electronics αποκτά μια επιταγή 20 USD από τη Federal Reserve. Η Fed δεν δέχεται λογαριασμούς όψεως ιδιωτών, παρά μόνο τραπεζών και της ίδιας της ομοσπονδιακής κυβέρνησης. Η XYZ Electronics, επομένως, μπορεί να κάνει μόνο ένα πράγμα με την επιταγή των 20 USD: να την καταθέσει στη δική της τράπεζα, ας πούμε στην Acme Bank. Σε αυτό το σημείο πραγματοποιείται μια άλλη συναλλαγή: ο λογαριασμός όψεως της XYZ, οι «καταθέσεις όψεώς» της, αυξάνεται κατά 20 USD. Σε αντάλλαγμα, η Acme Bank αποκτά μια επιταγή της Federal Reserve που έχει μεταβιβαστεί στην ίδια.

Το πρώτο που έχει συμβεί, λοιπόν, είναι ότι το χρηματικό απόθεμα της XYZ έχει αυξηθεί κατά 20 USD —μέσω της αύξησης του λογαριασμού της στην Acme Bank—, ενώ το χρηματικό απόθεμα κανενός άλλου δεν έχει αλλάξει καθόλου. Συνεπώς, στο τέλος αυτής της αρχικής φάσης —της φάσης I— η προσφορά χρήματος έχει αυξηθεί κατά 20 USD, ακριβώς όσο και η αξία της αγοράς περιουσιακού στοιχείου από τη Fed. Αν ρωτήσει κανείς από πού βρήκε η Fed τα 20 USD για να αγοράσει την αριθμομηχανή, η απάντηση είναι: τα δημιούργησε εκ του μηδενός, εκδίδοντας απλώς μια επιταγή πληρωτέα από την ίδια. Κανείς, ούτε η Fed ούτε οποιοσδήποτε άλλος, δεν είχε αυτά τα 20 USD πριν δημιουργηθούν κατά τη διαδικασία της δαπάνης της Fed.

Αλλά αυτό δεν είναι όλο. Διότι τώρα η Acme Bank διαπιστώνει με χαρά ότι διαθέτει μια επιταγή πληρωτέα από τη Federal Reserve. Σπεύδει στη Fed, την καταθέτει και αποκτά αύξηση 20 USD στα αποθεματικά της, δηλαδή στις «καταθέσεις όψεώς της στη Fed». Τώρα που τα αποθεματικά του τραπεζικού συστήματος έχουν αυξηθεί κατά 20

USD, το σύστημα μπορεί να επεκτείνει —και πράγματι επεκτείνει— την πίστωση, δηλαδή να δημιουργήσει περισσότερες καταθέσεις όψεως υπό τη μορφή δανείων προς επιχειρήσεις, καταναλωτές ή την κυβέρνηση, έως ότου η συνολική αύξηση του χρήματος επιταγών φτάσει τα 120 USD. Στο τέλος της φάσης ΙΙ, λοιπόν, έχουμε αύξηση 20 USD στα τραπεζικά αποθεματικά που προκλήθηκε από την αγορά της αριθμομηχανής από τη Fed έναντι αυτού του ποσού, αύξηση 120 USD στις τραπεζικές καταθέσεις όψεως και αύξηση 100 USD στα τραπεζικά δάνεια προς επιχειρήσεις ή άλλους. Η συνολική προσφορά χρήματος έχει αυξηθεί κατά 120 USD, από τα οποία τα 100 δημιουργήθηκαν από τις τράπεζες κατά τη χορήγηση δανείων σε χρήμα επιταγών προς επιχειρήσεις, ενώ τα 20 δημιουργήθηκαν από τη Fed κατά την αγορά της αριθμομηχανής.

Στην πράξη, φυσικά, η Fed δεν αφιερώνει πολύ χρόνο στην αγορά τυχαίων περιουσιακών στοιχείων. Οι αγορές της για την πρόκληση νομισματικής διόγκωσης στην οικονομία είναι τόσο μεγάλες ώστε πρέπει να καταλήξει σε ένα καθιερωμένο περιουσιακό στοιχείο υψηλής ρευστότητας. Στην πράξη, αυτό σημαίνει αγορές ομολόγων και άλλων τίτλων της κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών. Η αγορά αμερικανικών κρατικών ομολόγων είναι τεράστια και εξαιρετικά ρευστή, και η Fed δεν χρειάζεται να εμπλέκεται στις πολιτικές συγκρούσεις που θα προκαλούσε η επιλογή των ιδιωτικών μετοχών ή ομολόγων που θα αγόραζε. Για την κυβέρνηση, αυτή η διαδικασία έχει επίσης την ευχάριστη συνέπεια ότι στηρίζει την αγορά κρατικών τίτλων και διατηρεί υψηλές τις τιμές των κρατικών ομολόγων.

Ας υποθέσουμε όμως ότι κάποια τράπεζα, ίσως υπό την πίεση των καταθετών της, χρειάζεται να εξαργυρώσει μέρος των αποθεματικών του λογαριασμού όψεώς της για να αποκτήσει μετρητά. Τι θα συνέβαινε

τότε στη Fed, αφού οι επιταγές της είχαν δημιουργήσει νέα τραπεζικά αποθεματικά εκ του μηδενός; Δεν θα αναγκαζόταν να πτωχεύσει ή να υποστεί κάτι αντίστοιχο; Όχι, επειδή η Fed έχει το μονοπώλιο της εκτύπωσης μετρητών και θα μπορούσε —και θα το έκανε— να εξοφλήσει απλώς την κατάθεση όψεως τυπώνοντας όσα τραπεζογραμμάτια της Federal Reserve χρειάζονταν. Εν ολίγοις, αν μια τράπεζα προσέφευγε στη Fed και απαιτούσε 20 USD σε μετρητά έναντι των αποθεματικών της —ή, πράγματι, 20 εκατομμύρια USD—, το μόνο που θα χρειαζόταν να κάνει η Fed θα ήταν να τυπώσει αυτό το ποσό και να το καταβάλει. Όπως βλέπουμε, η δυνατότητα να τυπώνει το δικό της χρήμα τοποθετεί τη Fed σε μια μοναδικά αξιοζήλευτη θέση.

Εδώ έχουμε, λοιπόν, επιτέλους το κλειδί του μυστηρίου της σύγχρονης πληθωριστικής διαδικασίας. Πρόκειται για μια διαδικασία συνεχούς επέκτασης της προσφοράς χρήματος μέσω διαρκών αγορών κρατικών τίτλων από τη Fed στην ανοικτή αγορά. Αν η Fed θελήσει να αυξήσει την προσφορά χρήματος κατά 6 δισεκατομμύρια USD, θα αγοράσει στην ανοικτή αγορά κρατικούς τίτλους συνολικής αξίας 1 δισεκατομμυρίου USD —εφόσον ο νομισματικός πολλαπλασιαστής των καταθέσεων όψεως προς τα αποθεματικά είναι έξι προς ένα— και ο στόχος θα επιτευχθεί γρήγορα. Πράγματι, εβδομάδα με την εβδομάδα, ακόμη και την ώρα που διαβάζονται αυτές οι γραμμές, η Fed προσέρχεται στην ανοικτή αγορά της Νέας Υόρκης και αγοράζει όση ποσότητα κρατικών ομολόγων έχει αποφασίσει, συμβάλλοντας έτσι στον καθορισμό του ύψους της νομισματικής διόγκωσης.

Η νομισματική ιστορία αυτού του αιώνα είναι ιστορία επανειλημμένης χαλάρωσης των περιορισμών στην κρατική ροπή προς τη νομισματική διόγκωση, ιστορία αφαίρεσης του ενός φραγμού μετά τον άλλο, μέχρι που σήμερα η κυβέρνηση μπορεί να αυξάνει κατά

βούληση την προσφορά χρήματος και, συνεπώς, τις τιμές. Το 1913 δημιουργήθηκε το Ομοσπονδιακό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών για να καταστεί δυνατή αυτή η περίτεχνη διαδικασία πυραμιδικής επέκτασης. Το νέο σύστημα επέτρεψε μεγάλη αύξηση της προσφοράς χρήματος και πληθωριστική χρηματοδότηση των πολεμικών δαπανών του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Το 1933 έγινε ένα ακόμη μοιραίο βήμα: η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών εγκατέλειψε τον κανόνα χρυσού· δηλαδή, τα δολάρια, μολονότι εξακολουθούσαν να ορίζονται νομικά ως ορισμένο βάρος χρυσού, δεν ήταν πλέον εξαγοράσιμα σε χρυσό. Εν ολίγοις, πριν από το 1933 υπήρχε ένας σημαντικός δεσμός που περιόριζε τη δυνατότητα της Fed να διογκώνει την προσφορά χρήματος: τα ίδια τα τραπεζογραμμάτια της Federal Reserve ήταν πληρωτέα σε ισοδύναμο βάρος χρυσού.

Υπάρχει, φυσικά, μια κρίσιμη διαφορά ανάμεσα στον χρυσό και στα τραπεζογραμμάτια της Federal Reserve. Η κυβέρνηση δεν μπορεί να δημιουργεί νέο χρυσό κατά βούληση. Ο χρυσός πρέπει να εξορυχθεί από το έδαφος μέσω μιας δαπανηρής διαδικασίας. Τα τραπεζογραμμάτια της Federal Reserve, όμως, μπορούν να εκδίδονται κατά βούληση, με ουσιαστικά μηδενικό κόστος σε πόρους. Το 1933, η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών αφαίρεσε τον περιορισμό του χρυσού από την πληθωριστική της δυνατότητα, περνώντας στο παραστατικό χρήμα: καθιστώντας το ίδιο το χάρτινο δολάριο νομισματική βάση, με την κυβέρνηση μονοπωλιακό προμηθευτή δολαρίων. Η εγκατάλειψη του κανόνα χρυσού ήταν εκείνη που άνοιξε τον δρόμο για τη μεγάλη διόγκωση της ποσότητας χρήματος και των τιμών στις Ηνωμένες Πολιτείες κατά τη διάρκεια και μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Παρέμενε όμως ένα αγκάθι στην πληθωριστική ευχέρεια, ένας τελευταίος περιορισμός στη ροπή της αμερικανικής κυβέρνησης προς

τον πληθωρισμό. Ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν εγκαταλείψει τον χρυσό στο εσωτερικό, εξακολουθούσαν να δεσμεύονται ότι θα εξαγόραζαν σε χρυσό κάθε χάρτινο δολάριο —και, σε τελευταία ανάλυση, κάθε τραπεζικό δολάριο— που κατείχαν ξένες κυβερνήσεις, εφόσον εκείνες το επιθυμούσαν. Εν ολίγοις, εξακολουθούσαμε να λειτουργούμε διεθνώς υπό μια περιορισμένη και ακρωτηριασμένη μορφή κανόνα χρυσού. Συνεπώς, καθώς οι Ηνωμένες Πολιτείες διόγκωναν την προσφορά χρήματος και τις τιμές κατά τις δεκαετίες του 1950 και του 1960, τα δολάρια και οι απαιτήσεις σε δολάρια —σε χαρτονόμισμα και χρήμα επιταγών— συσσωρεύονταν στα χέρια ευρωπαϊκών κυβερνήσεων. Έπειτα από πλήθος οικονομικών τεχνασμάτων και πολιτικών πιέσεων για να πειστούν οι ξένες κυβερνήσεις να μην ασκήσουν το δικαίωμά τους να εξαγοράσουν τα δολάρια σε χρυσό, οι Ηνωμένες Πολιτείες κήρυξαν κρατική χρεοκοπία τον Αύγουστο του 1971, αποκηρύσσοντας τις επίσημες συμβατικές υποχρεώσεις τους και «κλείνοντας το παράθυρο του χρυσού». Δεν είναι σύμπτωση ότι αυτή η αποτίναξη του τελευταίου υπολείμματος περιορισμού που επέβαλλε ο χρυσός στις κυβερνήσεις του κόσμου ακολουθήθηκε από τον διψήφιο πληθωρισμό του 1973–1974 και από παρόμοιο πληθωρισμό στον υπόλοιπο κόσμο.

Έχουμε πλέον εξηγήσει τον χρόνιο και επιδεινούμενο πληθωρισμό στον σύγχρονο κόσμο και στις Ηνωμένες Πολιτείες: είναι το ολέθριο προϊόν της διαρκούς μετατόπισης, κατά τον αιώνα αυτόν, από τον χρυσό στο κρατικά εκδιδόμενο χαρτονόμισμα ως νομισματική βάση, καθώς και της ανάπτυξης της κεντρικής τραπεζικής και της πυραμιδικής επέκτασης του χρήματος επιταγών πάνω σε μια διογκούμενη ποσότητα χαρτονομίσματος. Και οι δύο αλληλένδετες εξελίξεις καταλήγουν σε ένα πράγμα: την κατάληψη του ελέγχου της προσφοράς χρήματος από την κυβέρνηση.

Αν έχουμε εξηγήσει το πρόβλημα του πληθωρισμού, δεν έχουμε ακόμη εξετάσει το πρόβλημα του οικονομικού κύκλου, των υφέσεων και της πληθωριστικής ύφεσης ή του στασιμοπληθωρισμού. Γιατί υπάρχει ο οικονομικός κύκλος και γιατί αυτό το νέο, μυστηριώδες φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού;

Τραπεζική πίστωση και οικονομικός κύκλος

Ο οικονομικός κύκλος εμφανίστηκε στον δυτικό κόσμο κατά το δεύτερο μισό του δέκατου όγδοου αιώνα. Ήταν ένα παράξενο φαινόμενο, διότι δεν φαινόταν να υπάρχει λόγος γι' αυτό και, πράγματι, δεν υπήρχε προηγουμένως. Ο οικονομικός κύκλος συνίστατο σε μια τακτικά επαναλαμβανόμενη —αν και όχι αυστηρά περιοδική— σειρά ανθήσεων και καταρρεύσεων: πληθωριστικών περιόδων που χαρακτηρίζονταν από αυξημένη επιχειρηματική δραστηριότητα, υψηλότερη απασχόληση και υψηλότερες τιμές και ακολουθούνταν απότομα από υφέσεις ή βαθιές οικονομικές κάμψεις με μειωμένη επιχειρηματική δραστηριότητα, υψηλότερη ανεργία και πτώση τιμών· έπειτα, ύστερα από μια περίοδο τέτοιας ύφεσης, επέρχεται ανάκαμψη και η φάση της άνθησης αρχίζει ξανά.

Εκ των προτέρων, δεν υπάρχει λόγος να αναμένουμε αυτό το είδος κυκλικού προτύπου οικονομικής δραστηριότητας. Θα υπάρχουν φυσικά κυκλικές διακυμάνσεις σε συγκεκριμένα είδη δραστηριότητας· έτσι, ο

επταετής κύκλος της ακρίδας θα προκαλεί επταετή κύκλο στη δραστηριότητα καταπολέμησης των ακρίδων, στην παραγωγή σχετικών ψεκαστικών σκευασμάτων και εξοπλισμού κ.λπ. Δεν υπάρχει όμως λόγος να αναμένουμε κύκλους άνθησης και κατάρρευσης στο σύνολο της οικονομίας. Στην πραγματικότητα, υπάρχει λόγος να αναμένουμε ακριβώς το αντίθετο· διότι συνήθως η ελεύθερη αγορά λειτουργεί ομαλά και αποτελεσματικά, και ιδίως χωρίς μια μαζική συσσώρευση σφαλμάτων όπως εκείνη που γίνεται εμφανής όταν η άνθηση μετατρέπεται ξαφνικά σε κατάρρευση και εμφανίζονται σοβαρές ζημιές. Και πράγματι, πριν από τα τέλη του δέκατου όγδοου αιώνα δεν υπήρχαν τέτοιοι συνολικοί κύκλοι. Γενικά, οι επιχειρηματικές δραστηριότητες εξελίσσονταν ομαλά και σταθερά μέχρι να συμβεί κάποια αιφνίδια διακοπή: μια σιτοδεία προκαλούσε κατάρρευση σε μια αγροτική χώρα· ο βασιλιάς άρπαζε το μεγαλύτερο μέρος του χρήματος που βρισκόταν στα χέρια των χρηματοδοτών, προκαλώντας αιφνίδια οικονομική κάμψη· ένας πόλεμος διατάρασσε τις εμπορικές ροές. Σε καθεμία από αυτές τις περιπτώσεις υπήρχε συγκεκριμένο πλήγμα στο εμπόριο, προκαλούμενο από μια εύκολα αναγνωρίσιμη, μεμονωμένη αιτία, χωρίς να χρειάζεται περαιτέρω αναζήτηση εξήγησης.

Γιατί, λοιπόν, εμφανίστηκε το νέο φαινόμενο του οικονομικού κύκλου; Διαπιστώθηκε ότι ο κύκλος εμφανιζόταν στις πιο ανεπτυγμένες οικονομικά περιοχές κάθε χώρας: στις πόλεις-λιμάνια, στις περιοχές που συναλλάσσονταν με τα πιο προηγμένα παγκόσμια κέντρα παραγωγής και δραστηριότητας. Δύο διαφορετικά και ζωτικής σημασίας φαινόμενα άρχισαν να εμφανίζονται σε σημαντική κλίμακα στη Δυτική Ευρώπη αυτή την περίοδο, ακριβώς στα πιο προηγμένα κέντρα παραγωγής και εμπορίου: η εκβιομηχάνιση και η εμπορική τραπεζική. Η εμπορική τραπεζική ήταν το ίδιο είδος τραπεζικής «κλασματικών αποθεμάτων» που αναλύσαμε παραπάνω, με το Λονδίνο να αποτελεί την έδρα της

πρώτης κεντρικής τράπεζας του κόσμου, της Τράπεζας της Αγγλίας, η οποία ιδρύθηκε στο γύρισμα του δέκατου όγδοου αιώνα. Κατά τον δέκατο ένατο αιώνα, στο νέο επιστημονικό πεδίο των οικονομικών και μεταξύ οικονομικών συγγραφέων και σχολιαστών, άρχισαν να διαμορφώνονται δύο είδη θεωριών που επιχειρούσαν να εξηγήσουν το νέο και ανεπιθύμητο φαινόμενο: εκείνες που απέδιδαν την ευθύνη στην ύπαρξη της βιομηχανίας και εκείνες που επικεντρώνονταν στο τραπεζικό σύστημα. Οι πρώτες, εν ολίγοις, θεωρούσαν ότι η ευθύνη για τον οικονομικό κύκλο βρισκόταν βαθιά μέσα στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς· και ήταν εύκολο για αυτούς τους οικονομολόγους να ζητούν είτε την κατάργηση της αγοράς —όπως ο Karl Marx— είτε τον δραστικό έλεγχο και τη ρύθμισή της από την κυβέρνηση για τον μετριασμό του κύκλου —όπως ο Lord Keynes. Από την άλλη πλευρά, οι οικονομολόγοι που εντόπιζαν το πρόβλημα στο τραπεζικό σύστημα κλασματικών αποθεμάτων τοποθετούσαν την ευθύνη έξω από την οικονομία της αγοράς και σε έναν τομέα —το χρήμα και τις τράπεζες— τον οποίο ούτε ο αγγλικός κλασικός φιλελευθερισμός είχε αποσπάσει ποτέ από τον αυστηρό κυβερνητικό έλεγχο. Ακόμη και τον δέκατο ένατο αιώνα, λοιπόν, η απόδοση ευθύνης στις τράπεζες σήμαινε ουσιαστικά απόδοση ευθύνης στην κυβέρνηση για τον κύκλο άνθησης και κατάρρευσης.

Δεν μπορούμε εδώ να εξετάσουμε λεπτομερώς τις πολυάριθμες πλάνες των σχολών σκέψης που αποδίδουν τους κύκλους στην οικονομία της αγοράς· αρκεί να πούμε ότι αυτές οι θεωρίες δεν μπορούν να εξηγήσουν την άνοδο των τιμών στην άνθηση ή την πτώση τους στην ύφεση, ούτε τη μαζική συσσώρευση σφαλμάτων που αποκαλύπτεται ξαφνικά υπό τη μορφή σοβαρών ζημιών όταν η άνθηση μετατρέπεται σε κατάρρευση.

Οι πρώτοι οικονομολόγοι που ανέπτυξαν μια θεωρία του κύκλου επικεντρωμένη στο νομισματικό και τραπεζικό σύστημα ήταν ο Άγγλος κλασικός οικονομολόγος των αρχών του δέκατου ένατου αιώνα David Ricardo και οι οπαδοί του, οι οποίοι διαμόρφωσαν τη «νομισματική θεωρία» του οικονομικού κύκλου.[128] Η ρικαρδιανή θεωρία είχε περίπου ως εξής: οι τράπεζες κλασματικών αποθεμάτων, παρακινούμενες και ελεγχόμενες από την κυβέρνηση και την κεντρική της τράπεζα, επεκτείνουν την πίστωση. Καθώς η πίστωση επεκτείνεται και οικοδομείται πυραμιδικά πάνω στο χαρτονόμισμα και στον χρυσό, η προσφορά χρήματος —υπό τη μορφή τραπεζικών καταθέσεων ή, εκείνη την ιστορική περίοδο, τραπεζογραμματίων— αυξάνεται. Η αύξηση της προσφοράς χρήματος αυξάνει τις τιμές και θέτει σε κίνηση την πληθωριστική άνθηση. Καθώς η άνθηση συνεχίζεται, τροφοδοτούμενη από την πυραμιδική επέκταση τραπεζογραμματίων και καταθέσεων πάνω στον χρυσό, αυξάνονται και οι εγχώριες τιμές. Αυτό όμως σημαίνει ότι οι εγχώριες τιμές θα είναι όλο και υψηλότερες από τις τιμές των εισαγόμενων αγαθών, με αποτέλεσμα να αυξάνονται οι εισαγωγές και να μειώνονται οι εξαγωγές προς το εξωτερικό. Θα εμφανιστεί και θα διευρυνθεί έλλειμμα στο ισοζύγιο πληρωμών, το οποίο θα πρέπει να καλυφθεί με εκροή χρυσού από τη χώρα που διογκώνει τη νομισματική της κυκλοφορία προς τις χώρες του σκληρού χρήματος. Καθώς όμως ο χρυσός εκρέει, η διευρυνόμενη νομισματική και τραπεζική πυραμίδα θα αποκτά ολοένα βαρύτερη κορυφή σε σχέση με τη βάση της και οι τράπεζες θα αντιμετωπίζουν αυξανόμενο κίνδυνο πτώχευσης. Τελικά, η κυβέρνηση και οι τράπεζες θα πρέπει να σταματήσουν την επέκτασή τους· και, για να διασωθούν, οι τράπεζες θα πρέπει να περιορίσουν τα δάνεια και το χρήμα επιταγών τους.

---

[128] Για την ανάλυση του υπόλοιπου κεφαλαίου, βλ. Rothbard, *Depressions: Their Cause and Cure*, σσ. 13–26.

Η αιφνίδια μεταστροφή από την επέκταση στη συστολή της τραπεζικής πίστης ανατρέπει την οικονομική εικόνα, και την άνθηση ακολουθεί γρήγορα η κατάρρευση. Οι τράπεζες πρέπει να περιορίσουν τη δραστηριότητά τους, και οι επιχειρήσεις και η οικονομική δραστηριότητα πλήττονται καθώς αυξάνεται η πίεση για αποπληρωμή χρεών και συρρίκνωση. Η μείωση της προσφοράς χρήματος οδηγεί με τη σειρά της σε γενική πτώση των τιμών — σε «αποπληθωρισμό». Η φάση της ύφεσης ή της βαθιάς οικονομικής κάμψης έχει φτάσει. Καθώς όμως η προσφορά χρήματος και οι τιμές μειώνονται, τα αγαθά γίνονται και πάλι πιο ανταγωνιστικά έναντι των ξένων προϊόντων και το ισοζύγιο πληρωμών αντιστρέφεται, με το πλεόνασμα να αντικαθιστά το έλλειμμα. Ο χρυσός εισρέει στη χώρα και, καθώς τα τραπεζογραμμάτια και οι καταθέσεις συρρικνώνονται πάνω σε μια διευρυνόμενη βάση χρυσού, η κατάσταση των τραπεζών γίνεται πολύ πιο υγιής και αρχίζει η ανάκαμψη.

Η ρικαρδιανή θεωρία είχε αρκετά αξιοσημείωτα χαρακτηριστικά: εξηγούσε τη συμπεριφορά των τιμών επικεντρωνόμενη στις μεταβολές της προσφοράς τραπεζικού χρήματος, η οποία πράγματι αυξανόταν πάντοτε στις ανθήσεις και μειωνόταν στις καταρρεύσεις. Εξηγούσε επίσης τη συμπεριφορά του ισοζυγίου πληρωμών. Επιπλέον, συνέδεε την άνθηση με την κατάρρευση, ώστε η κατάρρευση να γίνεται αντιληπτή ως συνέπεια της προηγούμενης άνθησης. Και όχι μόνο ως συνέπεια, αλλά και ως ευεργετικό μέσο προσαρμογής της οικονομίας στην απερίσκεπτη παρέμβαση που είχε δημιουργήσει την πληθωριστική άνθηση.

Εν ολίγοις, για πρώτη φορά η κατάρρευση δεν θεωρήθηκε ούτε συμφορά σταλμένη από την κόλαση ούτε καταστροφή που γεννούσαν οι εσωτερικοί μηχανισμοί της εκβιομηχανισμένης οικονομίας της αγοράς.

Οι ρικαρδιανοί συνειδητοποίησαν ότι το κύριο κακό ήταν η προηγούμενη πληθωριστική άνθηση που προκαλούσε η κυβερνητική παρέμβαση στο νομισματικό και τραπεζικό σύστημα, και ότι η ύφεση, όσο ανεπιθύμητα κι αν είναι τα συμπτώματά της, αποτελεί στην πραγματικότητα την αναγκαία διαδικασία προσαρμογής μέσω της οποίας αυτή η παρεμβατικά προκαλούμενη άνθηση αποβάλλεται από το οικονομικό σύστημα. Η βαθιά ύφεση είναι η διαδικασία με την οποία η οικονομία της αγοράς προσαρμόζεται, αποτινάσσει τις υπερβολές και τις στρεβλώσεις της πληθωριστικής άνθησης και αποκαθιστά μια υγιή οικονομική κατάσταση. Είναι η δυσάρεστη αλλά αναγκαία αντίδραση στις στρεβλώσεις και στις υπερβολές της προηγούμενης άνθησης.

Γιατί, λοιπόν, ο οικονομικός κύκλος επαναλαμβάνεται; Γιατί αρχίζει πάντοτε ο επόμενος κύκλος άνθησης και κατάρρευσης; Για να απαντήσουμε, πρέπει να κατανοήσουμε τα κίνητρα των τραπεζών και της κυβέρνησης. Οι εμπορικές τράπεζες ζουν και κερδίζουν επεκτείνοντας την πίστωση και δημιουργώντας νέα προσφορά χρήματος· είναι επομένως φυσικό να τείνουν να το κάνουν, να «νομισματοποιούν την πίστωση», αν μπορούν. Και η κυβέρνηση επιθυμεί τη νομισματική διόγκωση, τόσο για να αυξήσει τα δικά της έσοδα —είτε τυπώνοντας χρήμα είτε επιτρέποντας στο τραπεζικό σύστημα να χρηματοδοτεί τα κυβερνητικά ελλείμματα— όσο και για να επιδοτεί ευνοούμενες οικονομικές και πολιτικές ομάδες μέσω μιας άνθησης και φθηνής πίστωσης. Γνωρίζουμε λοιπόν γιατί άρχισε η αρχική άνθηση. Η κυβέρνηση και οι τράπεζες αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν όταν απειλήθηκε καταστροφή και έφτασε η κρίσιμη στιγμή. Καθώς όμως ο χρυσός εισρέει στη χώρα, η κατάσταση των τραπεζών εξυγιαίνεται. Και όταν οι τράπεζες έχουν ανακάμψει σε μεγάλο βαθμό, βρίσκονται πλέον σε θέση να επαναλάβουν με αυτοπεποίθηση τη φυσική τους τάση να διογκώνουν την προσφορά χρήματος και πίστωσης. Έτσι,

η επόμενη άνθηση ακολουθεί την πορεία της, σπέρνοντας τους σπόρους της επόμενης αναπόφευκτης κατάρρευσης.

Η ρικαρδιανή θεωρία εξηγούσε, επομένως, και τη συνεχή επανάληψη του οικονομικού κύκλου. Δεν εξηγούσε όμως δύο πράγματα. Πρώτον, και σημαντικότερο, δεν εξηγούσε τη μαζική συσσώρευση σφαλμάτων που διαπιστώνεται ξαφνικά ότι έχουν διαπράξει οι επιχειρηματίες όταν ξεσπά η κρίση και την άνθηση ακολουθεί η κατάρρευση. Διότι οι επιχειρηματίες είναι ασκημένοι στο να προβλέπουν επιτυχώς, και δεν τους χαρακτηρίζει μια αιφνίδια συσσώρευση σοβαρών σφαλμάτων που τους αναγκάζει να υποστούν εκτεταμένες και βαριές ζημιές. Δεύτερον, ένα ακόμη σημαντικό γνώρισμα κάθε οικονομικού κύκλου είναι ότι τόσο οι ανθήσεις όσο και οι καταρρεύσεις είναι πολύ εντονότερες στους «κλάδους κεφαλαιουχικών αγαθών» —στους κλάδους που παράγουν μηχανήματα, εξοπλισμό, εγκαταστάσεις ή βιομηχανικές πρώτες ύλες— απ' ό,τι στους κλάδους καταναλωτικών αγαθών. Και η ρικαρδιανή θεωρία δεν διέθετε τρόπο να εξηγήσει αυτό το γνώρισμα του κύκλου.

Η αυστριακή θεωρία του οικονομικού κύκλου, ή θεωρία του Mises, στηρίχθηκε στη ρικαρδιανή ανάλυση και ανέπτυξε τη δική της θεωρία «νομισματικά προκαλούμενης υπερεπένδυσης» ή, ακριβέστερα, «νομισματικά προκαλούμενης εσφαλμένης επένδυσης». Η αυστριακή θεωρία μπόρεσε να εξηγήσει όχι μόνο τα φαινόμενα που εξηγούσαν οι ρικαρδιανοί, αλλά και τη συσσώρευση σφαλμάτων και τη μεγαλύτερη ένταση των κύκλων στους κλάδους κεφαλαιουχικών αγαθών. Και, όπως θα δούμε, είναι η μόνη που μπορεί να κατανοήσει το σύγχρονο φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού.

Ο Mises ξεκινά όπως οι ρικαρδιανοί: η κυβέρνηση και η κεντρική της τράπεζα ενθαρρύνουν την επέκταση της τραπεζικής πίστης

αγοράζοντας περιουσιακά στοιχεία και αυξάνοντας έτσι τα τραπεζικά αποθεματικά. Οι τράπεζες προχωρούν σε επέκταση της πίστωσης και, συνεπώς, της προσφοράς χρήματος της χώρας υπό τη μορφή καταθέσεων όψεως, αφού τα ιδιωτικά τραπεζογραμμάτια έχουν ουσιαστικά εξαφανιστεί. Όπως οι ρικαρδιανοί, ο Mises διαπιστώνει ότι αυτή η επέκταση του τραπεζικού χρήματος ωθεί τις τιμές προς τα πάνω και προκαλεί πληθωρισμό.

Όπως όμως επισήμανε ο Mises, οι ρικαρδιανοί υποτιμούσαν τις ολέθριες συνέπειες της πληθωριστικής διόγκωσης της τραπεζικής πίστης. Διότι λειτουργεί κάτι ακόμη πιο δυσοίωνο. Η επέκταση της τραπεζικής πίστης δεν αυξάνει μόνο τις τιμές· μειώνει επίσης τεχνητά το επιτόκιο και, συνεπώς, στέλνει παραπλανητικά μηνύματα στους επιχειρηματίες, προκαλώντας μη βιώσιμες και αντιοικονομικές επενδύσεις.

Διότι, στην ελεύθερη και ανεμπόδιστη αγορά, το επιτόκιο των δανείων καθορίζεται αποκλειστικά από τις «χρονικές προτιμήσεις» όλων των ατόμων που συγκροτούν την οικονομία της αγοράς. Η ουσία κάθε δανείου είναι ότι ένα «παρόν αγαθό» —χρήμα που μπορεί να χρησιμοποιηθεί τώρα— ανταλλάσσεται με ένα «μελλοντικό αγαθό» — μια αναγνώριση οφειλής που μπορεί να αξιοποιηθεί σε κάποια μελλοντική στιγμή. Εφόσον οι άνθρωποι προτιμούν πάντοτε να έχουν χρήματα τώρα από την παρούσα προοπτική να αποκτήσουν το ίδιο ποσό σε κάποια μελλοντική στιγμή, τα παρόντα αγαθά αποτιμώνται πάντοτε στην αγορά με ένα υπερτίμημα έναντι των μελλοντικών. Αυτό το υπερτίμημα, ή «agio», είναι το επιτόκιο, και το ύψος του μεταβάλλεται ανάλογα με τον βαθμό στον οποίο οι άνθρωποι προτιμούν το παρόν από το μέλλον, δηλαδή ανάλογα με τον βαθμό της χρονικής τους προτίμησης.

Οι χρονικές προτιμήσεις καθορίζουν επίσης τον βαθμό στον οποίο οι άνθρωποι αποταμιεύουν και επενδύουν για μελλοντική χρήση, σε σύγκριση με το πόσο καταναλώνουν τώρα. Αν οι χρονικές προτιμήσεις τους μειωθούν, αν δηλαδή εξασθενήσει η προτίμησή τους για το παρόν έναντι του μέλλοντος, τότε οι άνθρωποι θα τείνουν να καταναλώνουν λιγότερο τώρα και να αποταμιεύουν και να επενδύουν περισσότερο· ταυτόχρονα, και για τον ίδιο λόγο, θα μειωθεί και το επιτόκιο, ο συντελεστής χρονικής προεξόφλησης. Η οικονομική ανάπτυξη προκύπτει σε μεγάλο βαθμό από τη μείωση της χρονικής προτίμησης, η οποία αυξάνει την αναλογία αποταμίευσης και επένδυσης προς κατανάλωση και μειώνει το επιτόκιο.

Τι συμβαίνει όμως όταν το επιτόκιο μειώνεται όχι λόγω εθελοντικής μείωσης της χρονικής προτίμησης και αύξησης των αποταμιεύσεων του κοινού, αλλά λόγω κυβερνητικής παρέμβασης που προωθεί την επέκταση της τραπεζικής πίστης και του τραπεζικού χρήματος; Διότι το νέο χρήμα επιταγών που δημιουργείται κατά τη χορήγηση τραπεζικών δανείων στις επιχειρήσεις θα εμφανιστεί στην αγορά ως πρόσθετη προσφορά δανειακών κεφαλαίων και, συνεπώς, θα μειώσει, τουλάχιστον αρχικά, το επιτόκιο. Τι συμβαίνει, με άλλα λόγια, όταν το επιτόκιο μειώνεται τεχνητά, λόγω παρέμβασης, και όχι φυσικά, λόγω μεταβολών στις αξιολογήσεις και στις προτιμήσεις του καταναλωτικού κοινού;

Αυτό που συμβαίνει είναι προβλήματα. Διότι οι επιχειρηματίες, βλέποντας το επιτόκιο να μειώνεται, θα αντιδράσουν όπως οφείλουν πάντοτε να αντιδρούν σε μια τέτοια μεταβολή των σημάτων της αγοράς: θα επενδύσουν περισσότερο σε κεφαλαιουχικά αγαθά. Επενδύσεις, ιδίως σε μακροχρόνια και χρονοβόρα έργα, που προηγουμένως φαίνονταν μη κερδοφόρες, τώρα φαίνονται κερδοφόρες λόγω της μείωσης της επιβάρυνσης από τόκους. Εν ολίγοις, οι

επιχειρηματίες αντιδρούν όπως θα αντιδρούσαν αν οι αποταμιεύσεις είχαν πράγματι αυξηθεί: προχωρούν στην επένδυση αυτών των υποτιθέμενων αποταμιεύσεων. Αυξάνουν τις επενδύσεις τους σε διαρκή εξοπλισμό, κεφαλαιουχικά αγαθά, βιομηχανικές πρώτες ύλες και κατασκευές, σε σχέση με την άμεση παραγωγή καταναλωτικών αγαθών.

Έτσι, οι επιχειρήσεις δανείζονται ευχαρίστως το νέο, αυξημένο τραπεζικό χρήμα που τους προσφέρεται με χαμηλότερα επιτόκια· το χρησιμοποιούν για επενδύσεις σε κεφαλαιουχικά αγαθά, και τελικά αυτό το χρήμα καταβάλλεται ως υψηλότεροι μισθοί στους εργαζομένους των αντίστοιχων κλάδων. Η αυξημένη επιχειρηματική ζήτηση ανεβάζει το κόστος εργασίας, αλλά οι επιχειρήσεις πιστεύουν ότι θα μπορούν να καλύψουν αυτό το υψηλότερο κόστος, επειδή έχουν παραπλανηθεί από την παρέμβαση κυβέρνησης και τραπεζών στην αγορά δανείων και από την κρίσιμη αλλοίωση του σήματος που δίνει το επιτόκιο στην αγορά — του σήματος που καθορίζει πόσοι πόροι θα αφιερωθούν στην παραγωγή κεφαλαιουχικών αγαθών και πόσοι στην παραγωγή καταναλωτικών αγαθών.

Τα προβλήματα εμφανίζονται όταν οι εργαζόμενοι αρχίζουν να δαπανούν το νέο τραπεζικό χρήμα που έλαβαν υπό τη μορφή υψηλότερων μισθών. Διότι οι χρονικές προτιμήσεις του κοινού δεν έχουν πραγματικά μειωθεί· το κοινό δεν επιθυμεί να αποταμιεύει περισσότερο από πριν. Έτσι, οι εργαζόμενοι αρχίζουν να καταναλώνουν το μεγαλύτερο μέρος του νέου εισοδήματός τους, επαναφέροντας, εν ολίγοις, τις παλαιές τους αναλογίες κατανάλωσης προς αποταμίευση. Αυτό σημαίνει ότι ανακατευθύνουν τη δαπάνη της οικονομίας προς τους κλάδους καταναλωτικών αγαθών και ότι δεν αποταμιεύουν ούτε επενδύουν αρκετά για να αγοραστούν τα νεοπαραχθέντα μηχανήματα, ο

κεφαλαιουχικός εξοπλισμός, οι βιομηχανικές πρώτες ύλες κ.λπ. Αυτή η έλλειψη επαρκούς αποταμίευσης και επένδυσης για την αγορά όλων των νέων κεφαλαιουχικών αγαθών στις αναμενόμενες και υφιστάμενες τιμές εκδηλώνεται ως αιφνίδια, βαθιά ύφεση στους κλάδους κεφαλαιουχικών αγαθών. Διότι, μόλις οι καταναλωτές επαναφέρουν τις επιθυμητές αναλογίες κατανάλωσης προς επένδυση, αποκαλύπτεται ότι οι επιχειρήσεις είχαν επενδύσει υπερβολικά σε κεφαλαιουχικά αγαθά —εξ ου και ο όρος «θεωρία της νομισματικά προκαλούμενης υπερεπένδυσης»— και είχαν ταυτόχρονα υποεπενδύσει σε καταναλωτικά αγαθά. Οι επιχειρήσεις παρασύρθηκαν από την κυβερνητική χειραγώγηση και την τεχνητή μείωση του επιτοκίου και ενήργησαν σαν να υπήρχαν περισσότερες διαθέσιμες αποταμιεύσεις για επένδυση απ' όσες υπήρχαν πραγματικά. Μόλις το νέο τραπεζικό χρήμα διαχύθηκε στο σύστημα και οι καταναλωτές αποκατέστησαν τις παλαιές αναλογίες που ανταποκρίνονταν στις χρονικές τους προτιμήσεις, έγινε σαφές ότι δεν υπήρχαν αρκετές αποταμιεύσεις για να αγοραστούν όλα τα παραγωγικά αγαθά και ότι οι επιχειρήσεις είχαν κατανείμει εσφαλμένα τις περιορισμένες διαθέσιμες αποταμιεύσεις — η «θεωρία της νομισματικά προκαλούμενης εσφαλμένης επένδυσης». Οι επιχειρήσεις είχαν υπερεπενδύσει σε κεφαλαιουχικά αγαθά και υποεπενδύσει σε καταναλωτικά αγαθά.

Η πληθωριστική άνθηση οδηγεί έτσι σε στρεβλώσεις του συστήματος τιμών και παραγωγής. Οι τιμές της εργασίας, των πρώτων υλών και των μηχανημάτων στους κλάδους κεφαλαιουχικών αγαθών αυξάνονται υπερβολικά κατά την άνθηση, σε επίπεδα που δεν επιτρέπουν κερδοφορία μόλις οι καταναλωτές μπορέσουν να επαναφέρουν τις παλαιές προτιμήσεις τους ως προς την κατανάλωση και την επένδυση. Η «βαθιά ύφεση» γίνεται επομένως αντιληπτή — ακόμη περισσότερο απ' ό,τι στη ρικαρδιανή θεωρία— ως η αναγκαία και

εξυγιαντική περίοδος κατά την οποία η οικονομία της αγοράς αποβάλλει και εκκαθαρίζει τις μη βιώσιμες, αντιοικονομικές επενδύσεις της άνθησης και αποκαθιστά τις αναλογίες μεταξύ κατανάλωσης και επένδυσης που πραγματικά επιθυμούν οι καταναλωτές. Η βαθιά ύφεση είναι η επώδυνη αλλά αναγκαία διαδικασία με την οποία η ελεύθερη αγορά απαλλάσσεται από τις υπερβολές και τα σφάλματα της άνθησης και αποκαθιστά την οικονομία της αγοράς στη λειτουργία της αποτελεσματικής εξυπηρέτησης της μάζας των καταναλωτών. Εφόσον οι τιμές των συντελεστών παραγωγής —γης, εργασίας, μηχανημάτων, πρώτων υλών— αυξήθηκαν υπερβολικά στους κλάδους κεφαλαιουχικών αγαθών κατά την άνθηση, πρέπει να επιτραπεί η μείωσή τους κατά την ύφεση, μέχρι να αποκατασταθούν οι κατάλληλες αναλογίες τιμών και παραγωγής της αγοράς.

Διαφορετικά διατυπωμένο, η πληθωριστική άνθηση όχι μόνο αυξάνει γενικά τις τιμές, αλλά στρεβλώνει και τις σχετικές τιμές, τις σχέσεις δηλαδή ενός είδους τιμής προς ένα άλλο. Εν συντομία, η πληθωριστική πιστωτική επέκταση θα αυξήσει όλες τις τιμές· οι τιμές και οι μισθοί στους κλάδους κεφαλαιουχικών αγαθών, όμως, θα αυξηθούν ταχύτερα από τις τιμές στους κλάδους καταναλωτικών αγαθών. Η άνθηση, επομένως, θα είναι εντονότερη στους κλάδους κεφαλαιουχικών παρά στους κλάδους καταναλωτικών αγαθών. Από την άλλη πλευρά, η ουσία της περιόδου προσαρμογής της ύφεσης θα είναι η μείωση των τιμών και των μισθών στους κλάδους κεφαλαιουχικών αγαθών σε σχέση με τα καταναλωτικά αγαθά, ώστε να ωθηθούν οι πόροι να επιστρέφουν από τους διογκωμένους κλάδους κεφαλαιουχικών αγαθών στους στερημένους από πόρους κλάδους καταναλωτικών αγαθών. Όλες οι τιμές θα μειωθούν λόγω της συστολής της τραπεζικής πίστης, αλλά οι τιμές και οι μισθοί στα κεφαλαιουχικά αγαθά θα μειωθούν εντονότερα απ' ό,τι στα καταναλωτικά. Εν ολίγοις, τόσο η άνθηση όσο και η

κατάρρευση θα είναι εντονότερες στους κλάδους κεφαλαιουχικών παρά στους κλάδους καταναλωτικών αγαθών. Έτσι εξηγήσαμε τη μεγαλύτερη ένταση των οικονομικών κύκλων στο πρώτο είδος κλάδων.

Φαίνεται όμως να υπάρχει ένα κενό στη θεωρία· διότι, αφού οι εργαζόμενοι λαμβάνουν αρκετά γρήγορα το αυξημένο χρήμα υπό τη μορφή υψηλότερων μισθών και κατόπιν αρχίζουν να επαναφέρουν τις επιθυμητές αναλογίες κατανάλωσης προς επένδυση, πώς συμβαίνει οι ανθήσεις να συνεχίζονται επί χρόνια χωρίς να επέρχεται η νέμεση: χωρίς να αποκαλύπτονται οι μη βιώσιμες επενδύσεις τους ή να γίνονται εμφανή τα σφάλματα που προκάλεσε η τραπεζική αλλοίωση των σημάτων της αγοράς; Εν ολίγοις, γιατί καθυστερεί τόσο πολύ να αρχίσει το έργο της η διαδικασία προσαρμογής της ύφεσης; Η απάντηση είναι ότι οι ανθήσεις θα ήταν πράγματι πολύ βραχύβιες —ας πούμε, λίγων μηνών— αν η επέκταση της τραπεζικής πίστης και η επακόλουθη ώθηση των επιτοκίων κάτω από το επίπεδο της ελεύθερης αγοράς ήταν εφάπαξ γεγονός. Το κρίσιμο όμως σημείο είναι ότι η πιστωτική επέκταση δεν γίνεται μόνο μία φορά. Συνεχίζεται αδιάκοπα, χωρίς ποτέ να δίνει στους καταναλωτές την ευκαιρία να επαναφέρουν τις προτιμώμενες αναλογίες κατανάλωσης και αποταμίευσης, χωρίς ποτέ να επιτρέπει στην αύξηση του κόστους στους κλάδους κεφαλαιουχικών αγαθών να προφτάσει την πληθωριστική άνοδο των τιμών. Όπως με την επαναλαμβανόμενη χορήγηση διεγερτικών σε ένα άλογο, η άνθηση διατηρείται σε κίνηση και προλαβαίνει την αναπόφευκτη τιμωρία της μέσω επαναλαμβανόμενων και ολοένα αυξανόμενων δόσεων του διεγερτικού της τραπεζικής πίστης. Μόνο όταν η επέκταση της τραπεζικής πίστης πρέπει τελικά να σταματήσει ή να επιβραδυνθεί απότομα —είτε επειδή οι τράπεζες αρχίζουν να κλονίζονται είτε επειδή το κοινό αγανακτεί με τον συνεχιζόμενο πληθωρισμό— έρχεται τελικά η νέμεση της άνθησης. Μόλις σταματήσει η πιστωτική επέκταση, πρέπει

να πληρωθεί ο λογαριασμός, και οι αναπόφευκτες αναπροσαρμογές πρέπει να εκκαθαρίσουν τις μη βιώσιμες υπερεπενδύσεις της άνθησης και να ανακατευθύνουν την οικονομία περισσότερο προς την παραγωγή καταναλωτικών αγαθών. Και, φυσικά, όσο περισσότερο διατηρείται η άνθηση, τόσο μεγαλύτερες είναι οι εσφαλμένες επενδύσεις που πρέπει να εκκαθαριστούν και τόσο οδυνηρότερες οι αναγκαίες αναπροσαρμογές.

Έτσι, η αυστριακή θεωρία εξηγεί τη μαζική συσσώρευση σφαλμάτων —τις υπερεπενδύσεις στους κλάδους κεφαλαιουχικών αγαθών που αποκαλύπτονται ξαφνικά ως τέτοιες όταν παύει το τεχνητό διεγερτικό της πιστωτικής επέκτασης— και τη μεγαλύτερη ένταση της άνθησης και της κατάρρευσης στους κλάδους κεφαλαιουχικών έναντι των καταναλωτικών αγαθών. Η εξήγησή της για την επανάληψη, για την έναρξη της επόμενης άνθησης, είναι παρόμοια με τη ρικαρδιανή: μόλις συντελεστούν οι εκκαθαρίσεις και οι πτωχεύσεις και ολοκληρωθούν οι προσαρμογές τιμών και παραγωγής, η οικονομία και οι τράπεζες αρχίζουν να ανακάμπτουν και οι τράπεζες μπορούν να επιστρέψουν στη φυσική και επιθυμητή γι' αυτές πορεία της πιστωτικής επέκτασης.

Τι γίνεται με την αυστριακή εξήγηση —τη μόνη προτιμώμενη εξήγηση— του στασιμοπληθωρισμού; Πώς συμβαίνει στις πρόσφατες υφέσεις οι τιμές να συνεχίζουν να αυξάνονται; Πρέπει πρώτα να διευκρινίσουμε ότι είναι ιδίως οι τιμές των καταναλωτικών αγαθών εκείνες που συνεχίζουν να αυξάνονται κατά τις υφέσεις και αναστατώνουν το κοινό επιβάλλοντάς του τα χειρότερα και των δύο καταστάσεων ταυτόχρονα: υψηλή ανεργία και αυξήσεις του κόστους ζωής. Έτσι, κατά την πιο πρόσφατη βαθιά ύφεση του 1974–1976, οι τιμές των καταναλωτικών αγαθών αυξάνονταν γρήγορα, αλλά οι τιμές

χονδρικής παρέμεναν σταθερές, ενώ οι τιμές των βιομηχανικών πρώτων υλών μειώνονταν γρήγορα και σημαντικά. Πώς συμβαίνει, λοιπόν, το κόστος ζωής να συνεχίζει να αυξάνεται στις σημερινές υφέσεις;

Ας επιστρέψουμε και ας εξετάσουμε τι συνέβαινε στις τιμές στον «κλασικό», ή παλαιού τύπου, κύκλο άνθησης και κατάρρευσης πριν από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Στις ανθήσεις η προσφορά χρήματος αυξανόταν, επομένως οι τιμές γενικά αυξάνονταν, αλλά οι τιμές των κεφαλαιουχικών αγαθών αυξάνονταν περισσότερο από εκείνες των καταναλωτικών, αποσπώντας πόρους από τους κλάδους καταναλωτικών αγαθών και κατευθύνοντάς τους στους κλάδους κεφαλαιουχικών αγαθών. Εν ολίγοις, αν αφαιρέσουμε τη γενική αύξηση των τιμών, οι τιμές των κεφαλαιουχικών αγαθών αυξάνονταν και οι τιμές καταναλωτή μειώνονταν σε σχέση μεταξύ τους κατά την άνθηση. Τι συνέβαινε στην κατάρρευση; Το αντίθετο: η προσφορά χρήματος μειωνόταν, επομένως οι τιμές γενικά μειώνονταν, αλλά οι τιμές των κεφαλαιουχικών αγαθών μειώνονταν περισσότερο από εκείνες των καταναλωτικών, επαναφέροντας πόρους από τους κλάδους κεφαλαιουχικών αγαθών στους κλάδους καταναλωτικών. Εν ολίγοις, αν αφαιρέσουμε τη γενική πτώση των τιμών, οι τιμές των κεφαλαιουχικών αγαθών μειώνονταν και οι τιμές καταναλωτή αυξάνονταν σε σχέση μεταξύ τους κατά την κατάρρευση.

Η αυστριακή θέση είναι ότι αυτό το σενάριο των σχετικών τιμών στην άνθηση και στην κατάρρευση εξακολουθεί να εκτυλίσσεται αμετάβλητο. Κατά τις ανθήσεις, οι τιμές των κεφαλαιουχικών αγαθών εξακολουθούν να αυξάνονται και οι τιμές των καταναλωτικών να μειώνονται σε σχέση μεταξύ τους, και το αντίστροφο κατά την ύφεση. Η διαφορά είναι ότι έχει αναδυθεί ένας νέος νομισματικός κόσμος, όπως επισημάναμε νωρίτερα σε αυτό το κεφάλαιο. Διότι τώρα που ο κανόνας

χρυσού έχει καταργηθεί, η Fed μπορεί να αυξάνει —και πράγματι αυξάνει— διαρκώς την προσφορά χρήματος, είτε υπάρχει άνθηση είτε ύφεση. Δεν έχει υπάρξει συστολή της προσφοράς χρήματος από τις αρχές της δεκαετίας του 1930 και δεν είναι πιθανό να υπάρξει άλλη στο προβλέψιμο μέλλον. Εφόσον λοιπόν η προσφορά χρήματος αυξάνεται πάντοτε, οι τιμές γενικά αυξάνονται πάντοτε, άλλοτε βραδύτερα και άλλοτε ταχύτερα.

Εν ολίγοις, στην κλασική ύφεση, οι τιμές των καταναλωτικών αγαθών αυξάνονταν πάντοτε σε σχέση με εκείνες των κεφαλαιουχικών. Έτσι, αν σε μια συγκεκριμένη ύφεση οι τιμές των καταναλωτικών αγαθών μειώνονταν κατά 10% και των κεφαλαιουχικών κατά 30%, οι τιμές καταναλωτή αυξάνονταν σημαντικά σε σχετικούς όρους. Από την πλευρά του καταναλωτή όμως, η πτώση του κόστους ζωής ήταν ιδιαίτερα ευπρόσδεκτη και αποτελούσε πράγματι το ευλογημένο ζαχαρένιο περίβλημα στο πικρό χάπι της ύφεσης ή της βαθιάς οικονομικής κάμψης. Ακόμη και στη Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του 1930, με τα πολύ υψηλά ποσοστά ανεργίας, το 75–80% του εργατικού δυναμικού που εξακολουθούσε να εργάζεται απολάμβανε εξαιρετικά χαμηλές τιμές στα καταναλωτικά αγαθά του.

Τώρα όμως, με τους κεϊνσιανούς λεπτούς χειρισμούς σε λειτουργία, το ζαχαρένιο περίβλημα έχει αφαιρεθεί από το χάπι. Καθώς δεν επιτρέπεται πλέον να μειωθεί ποτέ η προσφορά χρήματος —και, συνεπώς, οι τιμές γενικά—, η αύξηση των σχετικών τιμών των καταναλωτικών αγαθών κατά την ύφεση πλήττει τον καταναλωτή και ως ορατή αύξηση των ονομαστικών τιμών. Το κόστος ζωής του αυξάνεται πλέον μέσα στη βαθιά ύφεση, και έτσι υφίσταται τα χειρότερα και των δύο καταστάσεων· στον κλασικό οικονομικό κύκλο, πριν από

την κυριαρχία του Keynes και του Συμβουλίου Οικονομικών Συμβούλων, τουλάχιστον υπέφερε μόνο μία συμφορά κάθε φορά.

Ποια είναι, λοιπόν, τα συμπεράσματα οικονομικής πολιτικής που προκύπτουν γρήγορα και εύκολα από την αυστριακή ανάλυση του οικονομικού κύκλου; Είναι τα ακριβώς αντίθετα από εκείνα του κεϊνσιανού κατεστημένου. Διότι, εφόσον ο ιός της στρέβλωσης της παραγωγής και των τιμών πηγάζει από την πληθωριστική επέκταση της τραπεζικής πίστης, η αυστριακή συνταγή για τον οικονομικό κύκλο είναι η εξής: πρώτον, αν βρισκόμαστε σε περίοδο άνθησης, η κυβέρνηση και οι τράπεζές της πρέπει να σταματήσουν αμέσως τη νομισματική διόγκωση. Είναι αλήθεια ότι αυτή η παύση της τεχνητής διέγερσης θα τερματίσει αναπόφευκτα την πληθωριστική άνθηση και θα εγκαινιάσει την αναπόφευκτη ύφεση ή βαθιά οικονομική κάμψη. Όσο περισσότερο όμως καθυστερεί η κυβέρνηση αυτή τη διαδικασία, τόσο σκληρότερες θα πρέπει να είναι οι αναγκαίες αναπροσαρμογές. Διότι όσο συντομότερα ολοκληρωθεί η αναπροσαρμογή της ύφεσης τόσο το καλύτερο. Αυτό σημαίνει επίσης ότι η κυβέρνηση δεν πρέπει ποτέ να επιχειρεί να καθυστερήσει την υφεσιακή διαδικασία· πρέπει να επιτρέπεται στην ύφεση να ολοκληρώσει την πορεία της το ταχύτερο δυνατόν, ώστε να μπορέσει να αρχίσει πραγματική ανάκαμψη. Σημαίνει ακόμη ότι η κυβέρνηση πρέπει ιδίως να αποφεύγει όλες εκείνες τις παρεμβάσεις που είναι τόσο προσφιλείς στους κεϊνσιανούς. Δεν πρέπει ποτέ να προσπαθεί να στηρίζει μη βιώσιμες επιχειρηματικές καταστάσεις· δεν πρέπει ποτέ να διασώζει ή να δανείζει χρήματα σε επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν δυσκολίες. Διότι κάτι τέτοιο απλώς θα παρατείνει την αγωνία και θα μετατρέψει μια οξεία και σύντομη φάση ύφεσης σε παρατεταμένη και χρόνια νόσο. Η κυβέρνηση δεν πρέπει ποτέ να επιχειρεί να διατηρεί τους μισθούς ή τις τιμές σε υψηλά επίπεδα, ιδίως στους κλάδους κεφαλαιουχικών αγαθών· κάτι τέτοιο θα παρατείνει

και θα αναβάλλει επ' αόριστον την ολοκλήρωση της διαδικασίας προσαρμογής της ύφεσης. Θα προκαλεί επίσης επ' αόριστον παρατεταμένη ύφεση και μαζική ανεργία στους ζωτικούς κλάδους κεφαλαιουχικών αγαθών. Η κυβέρνηση δεν πρέπει να επιχειρεί νέα νομισματική διόγκωση για να εξέλθει από την ύφεση. Διότι, ακόμη κι αν αυτή η νέα διόγκωση επιτύχει —πράγμα καθόλου βέβαιο—, απλώς θα σπείρει μεγαλύτερα προβλήματα και μια νέα, πιο παρατεταμένη ύφεση αργότερα. Η κυβέρνηση δεν πρέπει να κάνει τίποτε για να ενθαρρύνει την κατανάλωση ούτε να αυξάνει τις δικές της δαπάνες, διότι αυτό θα αυξήσει περαιτέρω την αναλογία κατανάλωσης προς επένδυση στην κοινωνία — ενώ το μόνο που θα μπορούσε να επιταχύνει τη διαδικασία προσαρμογής είναι η μείωση της αναλογίας κατανάλωσης προς αποταμίευση, ώστε περισσότερες από τις σημερινές μη βιώσιμες επενδύσεις να δικαιωθούν οικονομικά και να καταστούν αποδοτικές. Ο μόνος τρόπος με τον οποίο η κυβέρνηση μπορεί να βοηθήσει σε αυτή τη διαδικασία είναι να μειώσει τον δικό της προϋπολογισμό, πράγμα που θα αυξήσει την αναλογία επένδυσης προς κατανάλωση στην οικονομία, αφού οι κυβερνητικές δαπάνες μπορούν να θεωρηθούν καταναλωτικές δαπάνες για γραφειοκράτες και πολιτικούς.

Έτσι, σύμφωνα με την αυστριακή ανάλυση της βαθιάς ύφεσης και του οικονομικού κύκλου, η κυβέρνηση πρέπει να κάνει απολύτως τίποτε. Πρέπει να σταματήσει τη δική της νομισματική διόγκωση και κατόπιν να τηρεί αυστηρή πολιτική μη παρέμβασης, πολιτική laissez-faire. Οτιδήποτε κάνει θα καθυστερεί και θα εμποδίζει τις διαδικασίες προσαρμογής της αγοράς· όσο λιγότερα κάνει, τόσο ταχύτερα θα επιτελεί το έργο της η διαδικασία προσαρμογής και θα ακολουθεί υγιής οικονομική ανάκαμψη.

Η αυστριακή συνταγή για μια βαθιά ύφεση είναι, επομένως, διαμετρικά αντίθετη από την κεϊνσιανή: η κυβέρνηση πρέπει να απέχει απολύτως από την παρέμβαση στην οικονομία και να περιορίζεται στην παύση της δικής της νομισματικής διόγκωσης και στην περικοπή του δικού της προϋπολογισμού.

Θα πρέπει να είναι σαφές ότι η αυστριακή ανάλυση του οικονομικού κύκλου εναρμονίζεται απόλυτα με τη λιμπερταριανή αντίληψη για την κυβέρνηση και την ελεύθερη οικονομία. Εφόσον το Κράτος θα επιθυμεί πάντοτε να διογκώνει τη νομισματική κυκλοφορία και να παρεμβαίνει στην οικονομία, μια λιμπερταριανή πρόταση θα τόνιζε τη σημασία του απόλυτου χωρισμού του χρήματος και του τραπεζικού συστήματος από το Κράτος. Αυτό θα συνεπαγόταν, τουλάχιστον, την κατάργηση του Ομοσπονδιακού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών και την επιστροφή σε εμπορευματικό χρήμα —για παράδειγμα, χρυσό ή άργυρο—, ώστε η νομισματική μονάδα να γίνει και πάλι μονάδα βάρους ενός εμπορεύματος που παράγεται στην αγορά και όχι η ονομασία ενός χαρτιού που τυπώνεται από τον κρατικό μηχανισμό παραχάραξης.

Κεφάλαιο 10: Ο Δημόσιος Τομέας, Ι: Το Κράτος ως Επιχειρηματίας

Οι άνθρωποι τείνουν να παραδίδονται στη συνήθεια και σε αυτονόητες, ανεξέταστες πρακτικές, ιδίως στο πεδίο της κρατικής δραστηριότητας. Στην αγορά, και γενικότερα στην κοινωνία, αναμένουμε την αλλαγή και προσαρμοζόμαστε γρήγορα σε αυτήν, στα αδιάκοπα θαυμαστά επιτεύγματα και στις βελτιώσεις του πολιτισμού μας. Νέα προϊόντα, νέοι τρόποι ζωής, νέες ιδέες συχνά γίνονται δεκτά με ενθουσιασμό. Στο πεδίο του κράτους, όμως, ακολουθούμε τυφλά την πορεία αιώνων, αρκούμενοι στην πεποίθηση ότι ό,τι υπήρχε πρέπει να είναι και σωστό. Ειδικότερα, το κράτος, στις Ηνωμένες Πολιτείες και αλλού, επί αιώνες και φαινομενικά από αμνημονεύτων χρόνων, μας παρέχει ορισμένες

ουσιώδεις και αναγκαίες υπηρεσίες, τις οποίες σχεδόν όλοι αναγνωρίζουν ως σημαντικές: προστασία —στρατιωτική, αστυνομική, δικαστική και νομική—, πυρόσβεση, οδούς και δρόμους, ύδρευση, αποχέτευση και αποκομιδή απορριμμάτων, ταχυδρομικές υπηρεσίες κ.λπ. Το Κράτος έχει ταυτιστεί τόσο πολύ στη συνείδηση του κοινού με την παροχή αυτών των υπηρεσιών, ώστε μια επίθεση κατά της κρατικής χρηματοδότησης εκλαμβάνεται από πολλούς ως επίθεση κατά της ίδιας της υπηρεσίας. Έτσι, αν κάποιος υποστηρίξει ότι το Κράτος δεν πρέπει να παρέχει δικαστικές υπηρεσίες και ότι οι ιδιωτικές επιχειρήσεις στην αγορά θα μπορούσαν να τις παρέχουν αποτελεσματικότερα και με ηθικότερο τρόπο, οι άνθρωποι τείνουν να θεωρούν ότι αρνείται τη σημασία των ίδιων των δικαστηρίων.

Ο λιμπερταριανός που επιθυμεί να αντικαταστήσει το κράτος με ιδιωτικές επιχειρήσεις στους παραπάνω τομείς αντιμετωπίζεται, επομένως, όπως θα αντιμετωπιζόταν αν το κράτος, για διάφορους λόγους, προμήθευε από αμνημονεύτων χρόνων υποδήματα ως μονοπώλιο χρηματοδοτούμενο από φόρους. Αν το κράτος, και μόνο το κράτος, είχε το μονοπώλιο της κατασκευής και της λιανικής πώλησης υποδημάτων, πώς θα αντιμετώπιζε το μεγαλύτερο μέρος του κοινού τον λιμπερταριανό που θα εμφανιζόταν τώρα για να υποστηρίξει ότι το κράτος πρέπει να αποσυρθεί από τον κλάδο των υποδημάτων και να τον ανοίξει στην ιδιωτική επιχειρηματική δραστηριότητα; Αναμφίβολα ως εξής: οι άνθρωποι θα φώναζαν: «Πώς μπορείτε; Είστε αντίθετος στο να φοράει παπούτσια ο λαός και οι φτωχοί! Και ποιος θα προμηθεύει παπούτσια στον κόσμο αν το κράτος αποσυρθεί από αυτή τη δραστηριότητα; Πείτε μας αυτό! Να είστε εποικοδομητικός! Είναι εύκολο να είστε αρνητικός και να κάνετε τον έξυπνο εις βάρος του κράτους· αλλά πείτε μας ποιος θα προμηθεύει παπούτσια; Ποιοι άνθρωποι; Πόσα καταστήματα υποδημάτων θα υπάρχουν σε κάθε πόλη

και κωμόπολη; Πώς θα εξασφαλίζουν κεφάλαια οι επιχειρήσεις υποδημάτων; Πόσες μάρκες θα υπάρχουν; Τι υλικά θα χρησιμοποιούν; Τι καλαπόδια; Πώς θα καθορίζονται οι τιμές των παπουτσιών; Δεν θα χρειαζόταν ρύθμιση του κλάδου των υποδημάτων για να διασφαλίζεται ότι το προϊόν είναι καλής ποιότητας; Και ποιος θα προμηθεύει παπούτσια στους φτωχούς; Τι γίνεται αν ένας φτωχός δεν έχει τα χρήματα για να αγοράσει ένα ζευγάρι;»

Αυτά τα ερωτήματα, όσο γελοία φαίνονται και είναι σε σχέση με τον κλάδο των υποδημάτων, είναι εξίσου παράλογα όταν απευθύνονται στον λιμπερταριανό που υποστηρίζει μια ελεύθερη αγορά στην πυρόσβεση, στην αστυνόμευση, στις ταχυδρομικές υπηρεσίες ή σε οποιαδήποτε άλλη κρατική δραστηριότητα. Το κρίσιμο σημείο είναι ότι ο υπέρμαχος μιας ελεύθερης αγοράς σε οποιονδήποτε τομέα δεν μπορεί να προσφέρει εκ των προτέρων ένα «εποικοδομητικό» λεπτομερές σχέδιο αυτής της αγοράς. Η ουσία και το μεγαλείο της ελεύθερης αγοράς έγκεινται στο ότι μεμονωμένες εταιρείες και επιχειρήσεις, ανταγωνιζόμενες στην αγορά, παρέχουν έναν διαρκώς μεταβαλλόμενο συνδυασμό αποτελεσματικών και διαρκώς εξελισσόμενων αγαθών και υπηρεσιών: βελτιώνουν συνεχώς τα προϊόντα και τις αγορές, προάγουν την τεχνολογία, μειώνουν το κόστος και ανταποκρίνονται στις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις των καταναλωτών όσο το δυνατόν ταχύτερα και αποτελεσματικότερα. Ο λιμπερταριανός οικονομολόγος μπορεί να επιχειρήσει να δώσει ορισμένες κατευθύνσεις για το πώς θα μπορούσαν να αναπτυχθούν οι αγορές εκεί όπου σήμερα η ανάπτυξή τους εμποδίζεται ή περιορίζεται· δεν μπορεί όμως να κάνει πολλά περισσότερα από το να δείξει τον δρόμο προς την ελευθερία, να ζητήσει από το κράτος να πάψει να παρεμποδίζει τις παραγωγικές και διαρκώς εφευρετικές δυνάμεις των ανθρώπων, όπως εκφράζονται στην εθελοντική δραστηριότητα της αγοράς. Κανείς δεν μπορεί να προβλέψει

τον αριθμό των επιχειρήσεων, το μέγεθος καθεμιάς, τις τιμολογιακές πολιτικές κ.λπ. οποιασδήποτε μελλοντικής αγοράς οποιασδήποτε υπηρεσίας ή εμπορεύματος. Γνωρίζουμε απλώς —από την οικονομική θεωρία και την ιστορική κατανόηση— ότι μια τέτοια ελεύθερη αγορά θα επιτελεί το έργο απείρως καλύτερα από το καταναγκαστικά επιβαλλόμενο μονοπώλιο του γραφειοκρατικού κράτους.

Στο ερώτημα πώς θα πληρώνουν οι φτωχοί για προστασία, πυροπροστασία, ταχυδρομικές υπηρεσίες κ.λπ., η βασική απάντηση μπορεί να δοθεί με το αντερώτημα: πώς πληρώνουν οι φτωχοί για οτιδήποτε αποκτούν σήμερα στην αγορά; Η διαφορά είναι ότι γνωρίζουμε πως η ελεύθερη ιδιωτική αγορά θα παρέχει αυτά τα αγαθά και τις υπηρεσίες πολύ φθηνότερα, σε μεγαλύτερη αφθονία και με πολύ υψηλότερη ποιότητα από ό,τι το μονοπωλιακό κράτος σήμερα. Όλοι στην κοινωνία θα ωφελούνταν, και ιδίως οι φτωχοί. Γνωρίζουμε επίσης ότι το τεράστιο φορολογικό βάρος για τη χρηματοδότηση αυτών και άλλων δραστηριοτήτων θα έπαυε να βαραίνει τους ώμους όλων, συμπεριλαμβανομένων των φτωχών.

Είδαμε παραπάνω ότι τα καθολικά αναγνωρισμένα πιεστικά προβλήματα της κοινωνίας μας συνδέονται όλα με κρατικές δραστηριότητες. Είδαμε επίσης ότι οι τεράστιες κοινωνικές συγκρούσεις που περιπλέκονται με το δημόσιο σχολικό σύστημα θα εξαφανίζονταν αν επιτρεπόταν σε κάθε ομάδα γονέων να χρηματοδοτεί και να στηρίζει όποια εκπαίδευση προτιμούσε για τα παιδιά της. Οι σοβαρές αναποτελεσματικότητες και οι έντονες συγκρούσεις ενυπάρχουν όλες στην κρατική λειτουργία. Αν το κράτος, για παράδειγμα, παρέχει μονοπωλιακές υπηρεσίες —στην εκπαίδευση ή στην ύδρευση—, τότε οποιαδήποτε απόφαση λαμβάνει επιβάλλεται καταναγκαστικά στη δύσμοιρη μειονότητα, είτε πρόκειται για τις εκπαιδευτικές πολιτικές των

σχολείων —φυλετική ενσωμάτωση ή διαχωρισμό, προοδευτική ή παραδοσιακή εκπαίδευση, θρησκευτική ή κοσμική κ.λπ.— είτε ακόμη και για το είδος του νερού που θα πωλείται, λόγου χάρη φθοριωμένο ή μη φθοριωμένο. Θα πρέπει να είναι σαφές ότι δεν εμφανίζονται τέτοιες σφοδρές αντιπαραθέσεις εκεί όπου κάθε ομάδα καταναλωτών μπορεί να αγοράζει τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που επιθυμεί. Δεν υπάρχουν μάχες μεταξύ καταναλωτών, για παράδειγμα, σχετικά με το τι είδους εφημερίδες πρέπει να εκδίδονται, ποιες εκκλησίες να ιδρύονται, ποια βιβλία να τυπώνονται, ποιοι δίσκοι να κυκλοφορούν ή ποια αυτοκίνητα να κατασκευάζονται. Οτιδήποτε παράγεται στην αγορά αντανακλά τόσο την ποικιλομορφία όσο και την ένταση της καταναλωτικής ζήτησης.

Στην ελεύθερη αγορά, εν ολίγοις, ο καταναλωτής είναι βασιλιάς, και κάθε επιχείρηση που επιθυμεί να αποκομίζει κέρδη και να αποφεύγει ζημιές προσπαθεί όσο μπορεί να τον εξυπηρετεί αποτελεσματικά και με το χαμηλότερο δυνατό κόστος. Στην κρατική δραστηριότητα, αντιθέτως, όλα αλλάζουν. Σε κάθε κρατική δραστηριότητα ενυπάρχει ένα σοβαρό και μοιραίο χάσμα μεταξύ υπηρεσίας και πληρωμής, μεταξύ της παροχής μιας υπηρεσίας και της καταβολής του αντιτίμου για τη λήψη της. Η κρατική υπηρεσία δεν αντλεί το εισόδημά της όπως η ιδιωτική επιχείρηση, από την καλή εξυπηρέτηση του καταναλωτή ή από αγορές των προϊόντων της που υπερβαίνουν το λειτουργικό της κόστος. Όχι· η κρατική υπηρεσία αποκτά το εισόδημά της αφαιμάσσοντας τον πολύπαθο φορολογούμενο. Οι δραστηριότητές της γίνονται επομένως αναποτελεσματικές και το κόστος εκτινάσσεται, αφού οι κρατικές υπηρεσίες δεν χρειάζεται να ανησυχούν για ζημιές ή πτώχευση· μπορούν να καλύπτουν τις ζημιές τους αντλώντας πρόσθετα ποσά από το δημόσιο ταμείο. Επιπλέον, ο καταναλωτής, αντί να γίνεται αντικείμενο προσπαθειών προσέλκυσης και εξασφάλισης της προτίμησής του,

μετατρέπεται σε απλή ενόχληση για το κράτος, σε κάποιον που «σπαταλά» τους σπάνιους κρατικούς πόρους. Στις κρατικές δραστηριότητες, ο καταναλωτής αντιμετωπίζεται ως ανεπιθύμητος εισβολέας, ως παρεμβολή στην ήσυχη απόλαυση του σταθερού εισοδήματος του γραφειοκράτη.

Έτσι, αν αυξηθεί η καταναλωτική ζήτηση για τα αγαθά ή τις υπηρεσίες οποιασδήποτε ιδιωτικής επιχείρησης, η επιχείρηση χαίρεται· επιδιώκει και καλωσορίζει τη νέα πελατεία και επεκτείνει πρόθυμα τις δραστηριότητές της για να καλύψει τις νέες παραγγελίες. Το κράτος, αντιθέτως, αντιμετωπίζει γενικά αυτή την κατάσταση προτρέποντας δυσθυμικά, ή ακόμη και διατάζοντας, τους καταναλωτές να «αγοράζουν» λιγότερο, ενώ αφήνει να εμφανίζονται ελλείψεις και να υποβαθμίζεται η ποιότητα των υπηρεσιών του. Έτσι, η αυξημένη χρήση των δημόσιων δρόμων των πόλεων από τους καταναλωτές αντιμετωπίζεται με επιδεινούμενη κυκλοφοριακή συμφόρηση και με συνεχείς καταγγελίες και απειλές κατά όσων οδηγούν τα δικά τους αυτοκίνητα. Η δημοτική διοίκηση της Νέας Υόρκης, για παράδειγμα, απειλεί διαρκώς να απαγορεύσει τη χρήση ιδιωτικών αυτοκινήτων στο Μανχάταν, όπου η συμφόρηση είναι ιδιαίτερα προβληματική. Μόνο το κράτος, φυσικά, θα σκεφτόταν ποτέ να εξαναγκάζει τους καταναλωτές με αυτόν τον τρόπο· μόνο το κράτος έχει το θράσος να «λύνει» την κυκλοφοριακή συμφόρηση διώχνοντας διά της βίας τα ιδιωτικά αυτοκίνητα —ή τα φορτηγά, τα ταξί ή οτιδήποτε άλλο— από τον δρόμο. Σύμφωνα με αυτή την αρχή, φυσικά, η «ιδανική» λύση στην κυκλοφοριακή συμφόρηση είναι απλώς να απαγορευτούν όλα τα οχήματα!

Αυτού του είδους η στάση απέναντι στον καταναλωτή, όμως, δεν περιορίζεται στην οδική κυκλοφορία. Η Νέα Υόρκη, για παράδειγμα, έχει

υποφέρει κατά περιόδους από «έλλειψη» νερού. Πρόκειται για μια κατάσταση στην οποία, επί πολλά χρόνια, η δημοτική αρχή διατηρεί καταναγκαστικά επιβαλλόμενο μονοπώλιο στην παροχή νερού στους πολίτες της. Αποτυγχάνοντας να παρέχει αρκετό νερό και να το τιμολογεί έτσι ώστε να εκκαθαρίζεται η αγορά, να εξισώνονται δηλαδή η προσφορά και η ζήτηση —κάτι που η ιδιωτική επιχειρηματική δραστηριότητα κάνει αυτομάτως—, η Νέα Υόρκη αντιδρούσε πάντοτε στις ελλείψεις νερού κατηγορώντας όχι τον εαυτό της, αλλά τον καταναλωτή, του οποίου το αμάρτημα ήταν ότι χρησιμοποιούσε «υπερβολικά πολύ» νερό. Η δημοτική διοίκηση δεν μπορούσε παρά να αντιδρά απαγορεύοντας το πότισμα των χλοοταπήτων, περιορίζοντας τη χρήση νερού και απαιτώντας από τους ανθρώπους να πίνουν λιγότερο νερό. Με αυτόν τον τρόπο, το κράτος μεταθέτει τις δικές του αποτυχίες στον χρήστη, που γίνεται αποδιοπομπαίος τράγος και υφίσταται απειλές και καταναγκασμό, αντί να εξυπηρετείται καλά και αποτελεσματικά.

Παρόμοια ήταν η κυβερνητική αντίδραση στο ολοένα επιδεινούμενο πρόβλημα της εγκληματικότητας στη Νέα Υόρκη. Αντί να παρέχει αποτελεσματική αστυνομική προστασία, η πόλη αντέδρασε εξαναγκάζοντας τον αθώο πολίτη να μένει μακριά από περιοχές με υψηλή εγκληματικότητα. Έτσι, αφού το Σέντραλ Παρκ του Μανχάταν έγινε διαβόητη εστία ληστειών και άλλων εγκλημάτων κατά τις νυχτερινές ώρες, η «λύση» της Νέας Υόρκης ήταν να επιβάλει απαγόρευση κυκλοφορίας, απαγορεύοντας τη χρήση του πάρκου εκείνες τις ώρες. Εν ολίγοις, αν ένας αθώος πολίτης θέλει να παραμείνει τη νύχτα στο Σέντραλ Παρκ, αυτός είναι που συλλαμβάνεται επειδή παραβιάζει την απαγόρευση· είναι, φυσικά, ευκολότερο να συλληφθεί ο ίδιος παρά να απαλλαγεί το πάρκο από το έγκλημα.

Εν ολίγοις, ενώ το από παλιά σύνθημα της ιδιωτικής επιχειρηματικής δραστηριότητας είναι ότι «ο πελάτης έχει πάντα δίκιο», η άρρητη αρχή της κρατικής λειτουργίας είναι ότι ο πελάτης φταίει πάντα.

Φυσικά, οι πολιτικοί γραφειοκράτες έχουν μια στερεότυπη απάντηση στα αυξανόμενα παράπονα για κακές και αναποτελεσματικές υπηρεσίες: «Οι φορολογούμενοι πρέπει να μας δώσουν περισσότερα χρήματα!» Δεν αρκεί ότι ο «δημόσιος τομέας» και η συνακόλουθη φορολογία αυξάνονται κατά τον αιώνα αυτόν πολύ ταχύτερα από το εθνικό εισόδημα. Δεν αρκεί ότι τα ελαττώματα και τα προβλήματα της κρατικής λειτουργίας πολλαπλασιάστηκαν μαζί με το αυξανόμενο βάρος του κρατικού προϋπολογισμού. Υποτίθεται ότι πρέπει να ρίξουμε ακόμη περισσότερα χρήματα στον κρατικό υπόνομο!

Το κατάλληλο αντεπιχείρημα στην πολιτική απαίτηση για περισσότερα φορολογικά έσοδα είναι το ερώτημα: «Πώς γίνεται οι ιδιωτικές επιχειρήσεις να μην έχουν αυτά τα προβλήματα;» Πώς γίνεται οι κατασκευαστές ηχοσυστημάτων υψηλής πιστότητας, οι εταιρείες φωτοαντιγραφικών ή υπολογιστών, ή οποιεσδήποτε άλλες, να μη δυσκολεύονται να βρουν κεφάλαια για να επεκτείνουν την παραγωγή τους; Γιατί δεν εκδίδουν μανιφέστα καταγγέλλοντας το επενδυτικό κοινό επειδή δεν τους παρέχει περισσότερα χρήματα για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες των καταναλωτών; Η απάντηση είναι ότι οι καταναλωτές πληρώνουν για τα ηχοσυστήματα, τα φωτοαντιγραφικά μηχανήματα ή τους υπολογιστές και ότι, κατά συνέπεια, οι επενδυτές γνωρίζουν πως μπορούν να κερδίσουν χρήματα επενδύοντας σε αυτές τις επιχειρήσεις. Στην ιδιωτική αγορά, οι επιχειρήσεις που εξυπηρετούν επιτυχώς το κοινό βρίσκουν εύκολα κεφάλαια για επέκταση· οι αναποτελεσματικές, αποτυχημένες επιχειρήσεις δεν βρίσκουν και τελικά αναγκάζονται να κλείσουν. Στο κράτος, όμως, δεν υπάρχει μηχανισμός κέρδους και ζημίας

που να ενθαρρύνει την επένδυση σε αποτελεσματικές δραστηριότητες και να τιμωρεί και να θέτει εκτός λειτουργίας τις αναποτελεσματικές ή παρωχημένες. Δεν υπάρχουν κέρδη ή ζημιές στις κρατικές δραστηριότητες που να οδηγούν είτε στην επέκταση είτε στη συρρίκνωσή τους. Στο κράτος, επομένως, κανείς δεν «επενδύει» πραγματικά και κανείς δεν μπορεί να διασφαλίσει ότι οι επιτυχημένες δραστηριότητες θα επεκταθούν και οι αποτυχημένες θα εξαφανιστούν. Αντιθέτως, το κράτος πρέπει να συγκεντρώνει το «κεφάλαιό» του κυριολεκτικά επιστρατεύοντάς το μέσω του καταναγκαστικού μηχανισμού της φορολογίας.

Πολλοί άνθρωποι, συμπεριλαμβανομένων ορισμένων κυβερνητικών αξιωματούχων, πιστεύουν ότι αυτά τα προβλήματα θα μπορούσαν να λυθούν αρκεί «το κράτος να διοικούνταν σαν επιχείρηση». Το κράτος δημιουργεί τότε ένα ψευδοεταιρικό μονοπώλιο, υπό κρατική διοίκηση, το οποίο υποτίθεται ότι θα θέσει τα πράγματα σε «επιχειρηματική βάση». Αυτό συνέβη, για παράδειγμα, με το Ταχυδρομείο —τη σημερινή «Ταχυδρομική Υπηρεσία» των Ηνωμένων Πολιτειών— και με τη διαρκώς καταρρέουσα και παρακμάζουσα Αρχή Αστικών Συγκοινωνιών της Νέας Υόρκης.[129] Αυτές οι «εταιρείες» καλούνται να θέσουν τέλος στα χρόνια ελλείμματά τους και τους επιτρέπεται να εκδίδουν ομολογίες στην αγορά ομολόγων. Είναι αλήθεια ότι έτσι οι άμεσοι χρήστες θα αναλάμβαναν μέρος του βάρους που σηκώνει η μάζα των φορολογουμένων, στην οποία περιλαμβάνονται εξίσου χρήστες και μη χρήστες. Υπάρχουν όμως μοιραία ελαττώματα εγγενή σε κάθε κρατική δραστηριότητα, τα οποία δεν μπορούν να αποφευχθούν με αυτό το ψευδοεπιχειρηματικό τέχνασμα. Πρώτον, η κρατική υπηρεσία είναι

---

[129] Για μια κριτική του Ταχυδρομείου και της Ταχυδρομικής Υπηρεσίας, βλ. John Haldi, *Postal Monopoly* (Washington, D.C.: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1974).

πάντοτε μονοπώλιο ή ημιμονοπώλιο. Συχνά, όπως στην περίπτωση της Ταχυδρομικής Υπηρεσίας ή της Αρχής Αστικών Συγκοινωνιών, είναι καταναγκαστικά επιβαλλόμενο μονοπώλιο — κάθε ή σχεδόν κάθε ιδιωτικός ανταγωνισμός απαγορεύεται. Το μονοπώλιο σημαίνει ότι η κρατική υπηρεσία θα έχει πολύ μεγαλύτερο κόστος, υψηλότερη τιμή και χειρότερη ποιότητα από ό,τι θα είχε στην ελεύθερη αγορά. Η ιδιωτική επιχείρηση αποκομίζει κέρδος μειώνοντας το κόστος όσο μπορεί. Το κράτος, το οποίο σε κάθε περίπτωση δεν μπορεί να πτωχεύσει ούτε να υποστεί ζημιές, δεν χρειάζεται να μειώσει το κόστος· προστατευμένο τόσο από τον ανταγωνισμό όσο και από τις ζημιές, αρκεί να περικόψει τις υπηρεσίες του ή απλώς να αυξήσει τις τιμές. Ένα δεύτερο μοιραίο ελάττωμα είναι ότι, όσο κι αν προσπαθεί, μια κρατική εταιρεία δεν μπορεί ποτέ να διοικηθεί ως επιχείρηση, επειδή το κεφάλαιό της εξακολουθεί να αποσπάται καταναγκαστικά από τον φορολογούμενο. Δεν υπάρχει τρόπος να αποφευχθεί αυτό· ακόμη και η δυνατότητα της κρατικής εταιρείας να αντλεί κεφάλαια μέσω ομολογιών στην αγορά στηρίζεται τελικά στην εξουσία φορολόγησης για την εξόφλησή τους.

Τέλος, υπάρχει ένα ακόμη κρίσιμο πρόβλημα εγγενές σε κάθε κρατική λειτουργία επιχείρησης. Ένας από τους λόγους για τους οποίους οι ιδιωτικές επιχειρήσεις αποτελούν πρότυπα αποτελεσματικότητας είναι ότι η ελεύθερη αγορά διαμορφώνει τιμές που τους επιτρέπουν να υπολογίζουν, να προσδιορίζουν το κόστος τους και, συνεπώς, τι πρέπει να κάνουν για να αποκομίζουν κέρδη και να αποφεύγουν ζημιές. Μέσω αυτού του συστήματος τιμών, καθώς και μέσω του κινήτρου αύξησης των κερδών και αποφυγής των ζημιών, τα αγαθά και οι υπηρεσίες κατανέμονται κατάλληλα στην αγορά ανάμεσα σε όλους τους πολύπλοκους κλάδους και τομείς παραγωγής που συγκροτούν τη σύγχρονη βιομηχανική «καπιταλιστική» οικονομία. Ο οικονομικός υπολογισμός είναι εκείνος που καθιστά δυνατό αυτό το θαύμα·

αντιθέτως, ο κεντρικός σχεδιασμός, όπως επιχειρείται στον σοσιαλισμό, στερείται ακριβούς διαμόρφωσης τιμών και, συνεπώς, δεν μπορεί να υπολογίσει κόστη και τιμές. Αυτός είναι ο κυριότερος λόγος για τον οποίο ο κεντρικός σοσιαλιστικός σχεδιασμός αποδεικνύεται όλο και περισσότερο αποτυχημένος καθώς οι κομμουνιστικές χώρες εκβιομηχανίζονται. Ακριβώς επειδή ο κεντρικός σχεδιασμός δεν μπορεί να προσδιορίσει με καμία ακρίβεια τις τιμές και τα κόστη, οι κομμουνιστικές χώρες της Ανατολικής Ευρώπης απομακρύνονται γρήγορα από τον σοσιαλιστικό σχεδιασμό και κινούνται προς μια οικονομία ελεύθερης αγοράς.

Αν, λοιπόν, ο κεντρικός σχεδιασμός ρίχνει την οικονομία σε απελπιστικό χάος οικονομικού υπολογισμού και σε ανορθολογικές κατανομές και παραγωγικές δραστηριότητες, η επέκταση των κρατικών δραστηριοτήτων εισάγει αδυσώπητα ολοένα μεγαλύτερες νησίδες τέτοιου χάους στην οικονομία και καθιστά όλο και δυσκολότερο τον υπολογισμό του κόστους και την ορθολογική κατανομή των παραγωγικών πόρων.

Καθώς οι κρατικές δραστηριότητες επεκτείνονται και η οικονομία της αγοράς μαραίνεται, το χάος του οικονομικού υπολογισμού γίνεται ολοένα πιο διαταρακτικό και η οικονομία ολοένα πιο δυσλειτουργική.

Το τελικό λιμπερταριανό πρόγραμμα μπορεί να συνοψιστεί σε μία φράση: κατάργηση του δημόσιου τομέα, μετατροπή όλων των λειτουργιών και υπηρεσιών που επιτελεί το κράτος σε δραστηριότητες που πραγματοποιούνται εθελοντικά από την οικονομία της ιδιωτικής επιχειρηματικής δραστηριότητας. Ας περάσουμε τώρα από τις γενικές παρατηρήσεις για την κρατική σε αντιδιαστολή προς την ιδιωτική δραστηριότητα σε ορισμένους από τους κυριότερους τομείς κρατικής

λειτουργίας και στο πώς θα μπορούσαν να εξυπηρετηθούν από την οικονομία της ελεύθερης αγοράς.

Κεφάλαιο 11: Ο Δημόσιος Τομέας, ΙΙ: Οδοί και Δρόμοι

Η κατάργηση του δημόσιου τομέα σημαίνει, φυσικά, ότι όλα τα τεμάχια γης, όλες οι εκτάσεις, συμπεριλαμβανομένων των οδών και των δρόμων, θα ανήκαν σε ιδιώτες: άτομα, εταιρείες, συνεταιρισμούς ή οποιεσδήποτε άλλες εθελοντικές ενώσεις ατόμων και κεφαλαίων. Το γεγονός ότι όλοι οι δρόμοι και όλες οι εκτάσεις θα ήταν ιδιωτικές θα έλυνε από μόνο του πολλά από τα φαινομενικά άλυτα προβλήματα της ιδιωτικής λειτουργίας. Εκείνο που πρέπει να κάνουμε είναι να αναπροσανατολίσουμε τη σκέψη μας ώστε να εξετάσουμε έναν κόσμο στον οποίο όλες οι εκτάσεις γης ανήκουν σε ιδιώτες. Ας πάρουμε, για παράδειγμα, την αστυνομική προστασία. Πώς θα παρεχόταν σε μια εντελώς ιδιωτική οικονομία; Ένα μέρος της απάντησης γίνεται προφανές αν εξετάσουμε έναν κόσμο εξ ολοκλήρου ιδιωτικής ιδιοκτησίας

της γης και των δρόμων. Σκεφτείτε την περιοχή της Τάιμς Σκουέρ στη Νέα Υόρκη, μια περιοχή διαβόητη για την εγκληματικότητά της, όπου οι δημοτικές αρχές παρέχουν ελάχιστη αστυνομική προστασία. Κάθε Νεοϋορκέζος γνωρίζει, πράγματι, ότι ζει και περπατά στους δρόμους, και όχι μόνο στην Τάιμς Σκουέρ, ουσιαστικά σε κατάσταση «αναρχίας», εξαρτώμενος αποκλειστικά από τη συνήθη φιλήσυχη διάθεση και την καλή θέληση των συμπολιτών του. Η αστυνομική προστασία στη Νέα Υόρκη είναι ελάχιστη, γεγονός που αποκαλύφθηκε δραματικά σε μια πρόσφατη εβδομαδιαία απεργία της αστυνομίας, όταν, ω του θαύματος, η εγκληματικότητα δεν αυξήθηκε καθόλου σε σχέση με το συνηθισμένο της επίπεδο, όταν η αστυνομία υποτίθεται ότι βρίσκεται σε εγρήγορση και εκτελεί το έργο της. Σε κάθε περίπτωση, ας υποθέσουμε ότι η περιοχή της Τάιμς Σκουέρ, μαζί με τους δρόμους της, ήταν ιδιωτική ιδιοκτησία, ας πούμε της «Ένωσης Εμπόρων της Τάιμς Σκουέρ». Οι έμποροι θα γνώριζαν φυσικά πολύ καλά ότι, αν η εγκληματικότητα οργίαζε στην περιοχή τους, αν αφθονούσαν οι επιθέσεις και οι ένοπλες ληστείες, οι πελάτες τους θα απομακρύνονταν και θα προτιμούσαν ανταγωνιστικές περιοχές και συνοικίες. Συνεπώς, θα ήταν προς το οικονομικό συμφέρον της ένωσης εμπόρων να παρέχει αποτελεσματική και εκτεταμένη αστυνομική προστασία, ώστε οι πελάτες να προσελκύονται στη γειτονιά τους αντί να αποθαρρύνονται. Η ιδιωτική επιχείρηση, άλλωστε, προσπαθεί πάντοτε να προσελκύει και να διατηρεί τους πελάτες της. Τι θα ωφελούσαν όμως οι ελκυστικές βιτρίνες και συσκευασίες, ο ευχάριστος φωτισμός και η ευγενική εξυπηρέτηση, αν οι πελάτες κινδύνευαν να ληστευτούν ή να δεχθούν επίθεση περπατώντας στην περιοχή;

Επιπλέον, η επιδίωξη κερδών και αποφυγής ζημιών θα ωθούσε την ένωση εμπόρων να παρέχει όχι μόνο επαρκή αστυνομική προστασία, αλλά και προστασία με ευγενική και ευχάριστη συμπεριφορά. Η κρατική

αστυνομία όχι μόνο δεν έχει κίνητρο να είναι αποτελεσματική ή να ενδιαφέρεται για τις ανάγκες των «πελατών» της· ζει επίσης με τον διαρκή πειρασμό να χρησιμοποιεί τη δύναμη καταναγκασμού της με βάναυσο και αυταρχικό τρόπο. Η «αστυνομική βαρβαρότητα» αποτελεί γνωστό χαρακτηριστικό του αστυνομικού συστήματος και αναχαιτίζεται μόνο από τις μακρινές διαμαρτυρίες των ταλαιπωρημένων πολιτών. Αν όμως η ιδιωτική αστυνομία των εμπόρων υπέκυπτε στον πειρασμό να κακομεταχειρίζεται τους πελάτες τους, αυτοί θα εξαφανίζονταν γρήγορα και θα πήγαιναν αλλού. Συνεπώς, η ένωση εμπόρων θα φρόντιζε να διαθέτει τόσο επαρκή αριθμό αστυνομικών όσο και ευγενική αστυνόμευση.

Μια τέτοια αποτελεσματική και υψηλής ποιότητας αστυνομική προστασία θα επικρατούσε σε ολόκληρη τη χώρα, σε όλους τους ιδιωτικούς δρόμους και τις ιδιωτικές εκτάσεις. Τα εργοστάσια θα φύλασσαν τους δρόμους τους, οι έμποροι τους δικούς τους, και οι οδικές εταιρείες θα παρείχαν ασφαλή και αποτελεσματική αστυνόμευση στους δρόμους με διόδια και στους άλλους ιδιωτικούς δρόμους τους. Το ίδιο θα ίσχυε και για τις οικιστικές συνοικίες. Μπορούμε να φανταστούμε δύο πιθανούς τύπους ιδιωτικής ιδιοκτησίας δρόμων σε τέτοιες συνοικίες. Στον έναν, όλοι οι ιδιοκτήτες γης ενός συγκεκριμένου οικοδομικού τετραγώνου θα μπορούσαν να γίνουν συνιδιοκτήτες του δρόμου του, ας πούμε ως «Εταιρεία Οικοδομικού Τετραγώνου της 85ης Οδού». Αυτή η εταιρεία θα παρείχε κατόπιν αστυνομική προστασία, με το κόστος να καλύπτεται είτε απευθείας από τους ιδιοκτήτες κατοικιών είτε από τα μισθώματα των ενοικιαστών, αν ο δρόμος περιλάμβανε ενοικιαζόμενα διαμερίσματα. Και πάλι, οι ιδιοκτήτες κατοικιών θα είχαν φυσικά άμεσο συμφέρον να είναι ασφαλές το τετράγωνό τους, ενώ οι εκμισθωτές θα προσπαθούσαν να προσελκύσουν ενοικιαστές παρέχοντας ασφαλείς δρόμους, πέρα από τις πιο συνηθισμένες υπηρεσίες όπως θέρμανση,

νερό και καθαριότητα. Το να ρωτά κανείς γιατί οι εκμισθωτές θα παρείχαν ασφαλείς δρόμους στη λιμπερταριανή, εξ ολοκλήρου ιδιωτική κοινωνία είναι εξίσου ανόητο με το να ρωτά σήμερα γιατί παρέχουν στους ενοικιαστές τους θέρμανση ή ζεστό νερό. Η δύναμη του ανταγωνισμού και της καταναλωτικής ζήτησης θα τους ωθούσε να παρέχουν τέτοιες υπηρεσίες. Επιπλέον, είτε εξετάζουμε ιδιοκατοικούμενες είτε ενοικιαζόμενες κατοικίες, η κεφαλαιακή αξία της γης και της κατοικίας θα εξαρτάται από την ασφάλεια του δρόμου, καθώς και από τα άλλα γνωστά χαρακτηριστικά του σπιτιού και της γειτονιάς. Οι ασφαλείς δρόμοι με επαρκείς περιπολίες θα αυξάνουν την αξία της γης και των κατοικιών των ιδιοκτητών με τον ίδιο τρόπο που την αυξάνουν τα καλοσυντηρημένα σπίτια· οι δρόμοι με υψηλή εγκληματικότητα θα μειώνουν την αξία της γης και των κατοικιών εξίσου βέβαια με τα ίδια τα ετοιμόρροπα σπίτια. Εφόσον οι ιδιοκτήτες γης προτιμούν πάντοτε υψηλότερες παρά χαμηλότερες αγοραίες αξίες για την περιουσία τους, υπάρχει εγγενές κίνητρο να παρέχονται λειτουργικοί, καλά στρωμένοι και ασφαλείς δρόμοι.

Ένας άλλος τύπος ιδιωτικής ιδιοκτησίας δρόμων σε οικιστικές περιοχές θα μπορούσε να είναι οι ιδιωτικές εταιρείες οδών, οι οποίες θα κατείχαν μόνο τους δρόμους και όχι τις κατοικίες ή τα κτίρια πάνω σε αυτούς. Οι εταιρείες αυτές θα χρέωναν κατόπιν τους ιδιοκτήτες γης για τη συντήρηση, τη βελτίωση και την αστυνόμευση των δρόμων τους. Και πάλι, οι ασφαλείς, καλά φωτισμένοι και καλά στρωμένοι δρόμοι θα προσέλκυαν ιδιοκτήτες και ενοικιαστές· οι επικίνδυνοι, κακοφωτισμένοι και κακοσυντηρημένοι δρόμοι θα απομάκρυναν αυτούς τους ιδιοκτήτες και χρήστες. Η ικανοποιητική και αυξανόμενη χρήση των δρόμων από τους ιδιοκτήτες ακινήτων και τους αυτοκινητιστές θα αύξανε τα κέρδη και τις χρηματιστηριακές αξίες των οδικών εταιρειών· η κακή και παρακμιακή διαχείριση των δρόμων από τους ιδιοκτήτες τους θα

απομάκρυνε τους χρήστες και θα μείωνε τα κέρδη και τις χρηματιστηριακές αξίες των ιδιωτικών οδικών εταιρειών. Συνεπώς, οι εταιρείες που κατέχουν τους δρόμους θα κατέβαλλαν κάθε προσπάθεια να παρέχουν αποτελεσματικές οδικές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένης της αστυνομικής προστασίας, ώστε να εξασφαλίζουν ικανοποιημένους χρήστες· θα ωθούνταν σε αυτό από την επιθυμία τους να αποκομίζουν κέρδη και να αυξάνουν την αξία του κεφαλαίου τους, καθώς και από την εξίσου ενεργή επιθυμία τους να μη σημειώνουν ζημιές και να μη διαβρώνεται το κεφάλαιό τους. Είναι απείρως προτιμότερο να βασιζόμαστε στην επιδίωξη οικονομικού συμφέροντος από τους ιδιοκτήτες γης ή τις οδικές εταιρείες παρά στον αμφίβολο «αλτρουισμό» των γραφειοκρατών και των κρατικών αξιωματούχων.

Σε αυτό το σημείο της συζήτησης, είναι βέβαιο ότι κάποιος θα θέσει το ερώτημα: αν οι δρόμοι ανήκουν σε οδικές εταιρείες, και αν δεχθούμε ότι αυτές γενικά θα επιδίωκαν να ικανοποιούν τους πελάτες τους με τη μέγιστη αποτελεσματικότητα, τι θα συνέβαινε αν κάποιος εκκεντρικός ή τυραννικός ιδιοκτήτης δρόμου αποφάσιζε ξαφνικά να αποκλείσει την πρόσβαση στον δρόμο του σε έναν ιδιοκτήτη παρακείμενης κατοικίας; Πώς θα μπορούσε ο τελευταίος να μπει ή να βγει; Θα μπορούσε να αποκλειστεί μόνιμα ή να του ζητηθεί ένα τεράστιο ποσό για να του επιτραπεί η είσοδος ή η έξοδος; Η απάντηση είναι ίδια με εκείνη σε ένα παρόμοιο πρόβλημα ιδιοκτησίας γης: ας υποθέσουμε ότι όλοι οι ιδιοκτήτες κατοικιών γύρω από την ιδιοκτησία κάποιου αποφάσιζαν ξαφνικά να μην του επιτρέπουν να εισέρχεται ή να εξέρχεται. Η απάντηση είναι ότι κάθε άνθρωπος, όταν αγοράζει κατοικία ή υπηρεσίες πρόσβασης σε δρόμο σε μια λιμπερταριανή κοινωνία, θα φρόντιζε η σύμβαση αγοράς ή μίσθωσης να προβλέπει πλήρη πρόσβαση για όσα χρόνια ορίζονται σε αυτήν. Με μια τέτοια «δουλεία διόδου», εξασφαλισμένη εκ των προτέρων συμβατικά, κανένας τέτοιος αιφνίδιος

αποκλεισμός δεν θα επιτρεπόταν, αφού θα αποτελούσε προσβολή του ιδιοκτησιακού δικαιώματος του ιδιοκτήτη γης.

Δεν υπάρχει, φυσικά, τίποτε νέο ή εκπληκτικό στην αρχή αυτής της οραματιζόμενης λιμπερταριανής κοινωνίας. Γνωρίζουμε ήδη τις αναζωογονητικές επιδράσεις του ανταγωνισμού μεταξύ τοποθεσιών και μεταξύ μεταφορικών δικτύων. Για παράδειγμα, όταν οι ιδιωτικοί σιδηρόδρομοι κατασκευάζονταν σε ολόκληρη τη χώρα τον δέκατο ένατο αιώνα, οι ίδιοι και ο ανταγωνισμός τους αποτέλεσαν αξιοσημείωτη κινητήρια δύναμη για την ανάπτυξη των αντίστοιχων περιοχών τους. Κάθε σιδηροδρομική εταιρεία κατέβαλλε κάθε προσπάθεια να προσελκύσει μετανάστες και οικονομική ανάπτυξη στην περιοχή της, προκειμένου να αυξήσει τα κέρδη της, τις αξίες της γης και την αξία του κεφαλαίου της· και καθεμία έσπευδε να το κάνει, μήπως οι άνθρωποι και οι αγορές εγκαταλείψουν την περιοχή της και μετακινηθούν προς λιμάνια, πόλεις και εκτάσεις που εξυπηρετούνταν από ανταγωνιστικούς σιδηροδρόμους. Η ίδια αρχή θα λειτουργούσε αν όλες οι οδοί και οι δρόμοι ήταν επίσης ιδιωτικοί. Ομοίως, γνωρίζουμε ήδη την αστυνομική προστασία που παρέχουν ιδιώτες έμποροι και οργανώσεις. Μέσα στις ιδιοκτησίες τους, τα καταστήματα διαθέτουν φρουρούς και φύλακες· οι τράπεζες διαθέτουν φρουρούς· τα εργοστάσια απασχολούν φύλακες· τα εμπορικά κέντρα διατηρούν φρουρούς κ.λπ. Η λιμπερταριανή κοινωνία απλώς θα επέκτεινε αυτό το υγιές και λειτουργικό σύστημα και στους δρόμους. Δεν είναι σχεδόν καθόλου τυχαίο ότι στους δρόμους έξω από τα καταστήματα σημειώνονται πολύ περισσότερες επιθέσεις και ληστείες απ' ό,τι μέσα στα ίδια τα καταστήματα· αυτό συμβαίνει επειδή τα καταστήματα διαθέτουν άγρυπνους ιδιωτικούς φρουρούς, ενώ στους δρόμους πρέπει όλοι να βασιζόμαστε στην «αναρχία» της κρατικής αστυνομικής προστασίας. Πράγματι, τα τελευταία χρόνια, σε διάφορα οικοδομικά τετράγωνα της Νέας Υόρκης, ως αντίδραση στο καλπάζον

πρόβλημα της εγκληματικότητας, έχουν ήδη προσληφθεί ιδιωτικοί φύλακες για περιπολίες, με εθελοντικές συνεισφορές των εκμισθωτών και των ιδιοκτητών κατοικιών του τετραγώνου. Η εγκληματικότητα σε αυτά τα τετράγωνα έχει ήδη μειωθεί σημαντικά. Το πρόβλημα είναι ότι αυτές οι προσπάθειες υπήρξαν αποσπασματικές και αναποτελεσματικές, επειδή οι δρόμοι δεν ανήκουν στους κατοίκους και, συνεπώς, δεν υπάρχει αποτελεσματικός μηχανισμός συγκέντρωσης του κεφαλαίου που απαιτείται για την παροχή αποτελεσματικής προστασίας σε μόνιμη βάση. Επιπλέον, οι περιπολούντες φύλακες δεν μπορούν να οπλοφορούν νόμιμα, επειδή δεν βρίσκονται στην ιδιοκτησία των εργοδοτών τους, ούτε μπορούν, όπως οι ιδιοκτήτες καταστημάτων ή άλλων ακινήτων, να ζητούν εξηγήσεις από οποιονδήποτε ενεργεί ύποπτα χωρίς ακόμη να διαπράττει έγκλημα. Εν ολίγοις, δεν μπορούν να κάνουν, από οικονομική ή διοικητική άποψη, όσα μπορούν να κάνουν οι ιδιοκτήτες με την περιουσία τους.

Επιπλέον, η αστυνομία που θα πληρωνόταν από τους ιδιοκτήτες γης και τους κατοίκους ενός τετραγώνου ή μιας συνοικίας δεν θα έθετε τέλος μόνο στην αστυνομική βαρβαρότητα εναντίον των πελατών· αυτό το σύστημα θα έθετε τέλος και στο σημερινό φαινόμενο κατά το οποίο πολλές κοινότητες θεωρούν την αστυνομία ξένους «αυτοκρατορικούς» αποικιοκράτες, που βρίσκονται εκεί όχι για να υπηρετούν αλλά για να καταπιέζουν την κοινότητα. Στη σημερινή Αμερική, για παράδειγμα, ο γενικός κανόνας στις πόλεις μας είναι ότι οι περιοχές των μαύρων αστυνομεύονται από αστυνομικούς που προσλαμβάνονται από τις κεντρικές δημοτικές διοικήσεις, διοικήσεις που γίνονται αντιληπτές ως ξένες προς τις μαύρες κοινότητες. Μια αστυνομία την οποία θα εξασφάλιζαν, θα έλεγχαν και θα πλήρωναν οι ίδιοι οι κάτοικοι και οι ιδιοκτήτες γης των κοινοτήτων θα ήταν εντελώς διαφορετική υπόθεση·

θα παρείχε υπηρεσίες στους πελάτες της και έτσι θα γινόταν αντιληπτή, αντί να τους καταναγκάζει για λογαριασμό μιας ξένης εξουσίας.

Μια εντυπωσιακή αντιπαραβολή των πλεονεκτημάτων δημόσιας και ιδιωτικής προστασίας παρέχει ένα οικοδομικό τετράγωνο στο Χάρλεμ. Στη Δυτική 135η Οδό, ανάμεσα στην Έβδομη και στην Όγδοη Λεωφόρο, βρίσκεται το κτίριο του 82ου Αστυνομικού Τμήματος της Νέας Υόρκης. Η επιβλητική παρουσία του τμήματος, όμως, δεν εμπόδισε ένα κύμα νυχτερινών ληστειών σε διάφορα καταστήματα του τετραγώνου. Τελικά, τον χειμώνα του 1966, δεκαπέντε έμποροι ενώθηκαν για να προσλάβουν έναν φύλακα που θα περιπολούσε όλη τη νύχτα· ο φύλακας προσελήφθη από την εταιρεία προστασίας Leroy V. George για να παρέχει την αστυνομική προστασία που δεν τους εξασφάλιζαν οι φόροι ακίνητης περιουσίας τους.[130]

Οι πιο επιτυχημένες και καλύτερα οργανωμένες ιδιωτικές αστυνομικές δυνάμεις στην αμερικανική ιστορία ήταν οι σιδηροδρομικές αστυνομίες, τις οποίες διατηρούσαν πολλές σιδηροδρομικές εταιρείες για να αποτρέπουν βλάβες ή κλοπές εις βάρος επιβατών ή φορτίων. Η σύγχρονη σιδηροδρομική αστυνομία ιδρύθηκε στο τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου από το Τμήμα Προστασίας της Αμερικανικής Ένωσης Σιδηροδρόμων. Λειτούργησε τόσο καλά ώστε, έως το 1929, οι πληρωμές αποζημιώσεων για κλοπές φορτίων είχαν μειωθεί κατά 93%. Οι συλλήψεις από τη σιδηροδρομική αστυνομία, η οποία την εποχή της μεγάλης μελέτης της δράσης της στις αρχές της δεκαετίας του 1930 αριθμούσε 10.000 άνδρες, κατέληγαν σε πολύ υψηλότερο ποσοστό καταδικών από εκείνο των κρατικών αστυνομικών υπηρεσιών, με ποσοστά από 83% έως 97%. Οι σιδηροδρομικοί αστυνομικοί ήταν

---

130 Βλ. William C. Wooldridge, *Uncle Sam the Monopoly Man* (New Rochelle, N.Y.: Arlington House, 1970), σ. 111 κ.ε.

οπλισμένοι, μπορούσαν να προβαίνουν κανονικά σε συλλήψεις και περιγράφονταν ακόμη και από έναν δυσμενώς διακείμενο εγκληματολόγο ως έχοντες ευρέως διαδεδομένη φήμη για το ήθος και την ικανότητά τους.[131]

---

131 Βλ. Wooldridge, ό.π., σσ. 115–17. Η εγκληματολογική μελέτη πραγματοποιήθηκε από τον Jeremiah P. Shalloo, *Private Police* (Philadelphia: Annals of the American Academy of Political and Social Science, 1933). Ο Wooldridge σχολιάζει ότι η αναφορά του Shalloo στην καλή φήμη της σιδηροδρομικής αστυνομίας «αντιπαραβάλλεται με τη σημερινή κατάσταση πολλών δημόσιων αστυνομικών δυνάμεων των μεγάλων πόλεων· οι κυρώσεις για παραπτώματα είναι τόσο αναποτελεσματικές ή έμμεσες ώστε θα μπορούσαν εξίσου να μην υπάρχουν, όσο ρητορικά καθησυχαστική κι αν είναι η ιδιότητα αυτών των δυνάμεων ως υπηρετών του λαού». Wooldridge, ό.π., σ. 117.

Κανόνες χρήσης των δρόμων

Μία από τις αναμφίβολες συνέπειες της ιδιωτικής ιδιοκτησίας όλων των εκτάσεων της χώρας από άτομα και εταιρείες θα ήταν μεγαλύτερος πλούτος και ποικιλομορφία των αμερικανικών συνοικιών. Ο χαρακτήρας της αστυνομικής προστασίας και οι κανόνες που θα εφάρμοζε η ιδιωτική αστυνομία θα εξαρτώνταν από τις επιθυμίες των ιδιοκτητών γης ή των δρόμων, των ιδιοκτητών της συγκεκριμένης περιοχής. Έτσι, οικιστικές συνοικίες των οποίων οι κάτοικοι είναι καχύποπτοι θα επέμεναν κάθε άνθρωπος ή αυτοκίνητο που εισέρχεται στην περιοχή να έχει προηγούμενο ραντεβού με κάτοικο ή διαφορετικά να εγκρίνεται η είσοδός του από κάτοικο μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας από την πύλη. Εν ολίγοις, στην ιδιοκτησία των δρόμων θα εφαρμόζονταν οι ίδιοι κανόνες που εφαρμόζονται ήδη συχνά σε ιδιωτικές πολυκατοικίες ή οικογενειακά κτήματα. Σε άλλες, πιο μποέμικες περιοχές, θα επιτρεπόταν σε όλους να εισέρχονται ελεύθερα, ενώ ανάμεσα σε αυτές τις περιπτώσεις θα μπορούσαν να υπάρχουν διάφοροι βαθμοί επιτήρησης. Πιθανότατα οι εμπορικές περιοχές, επιθυμώντας να μην αποθαρρύνουν τους πελάτες, θα ήταν ανοιχτές σε όλους. Όλα αυτά θα

έδιναν πλήρη έκφραση στις επιθυμίες και στις αξίες των κατοίκων και των ιδιοκτητών των πολυάριθμων περιοχών της χώρας.

Θα μπορούσε να προβληθεί η κατηγορία ότι όλα αυτά θα επέτρεπαν την ελευθερία «διακρίσεων» στη στέγαση ή στη χρήση των δρόμων. Αυτό είναι αναμφισβήτητο. Θεμελιώδες στοιχείο του λιμπερταριανού δόγματος είναι το δικαίωμα κάθε ανθρώπου να επιλέγει ποιος θα εισέρχεται ή θα χρησιμοποιεί τη δική του ιδιοκτησία, υπό την προϋπόθεση φυσικά ότι το άλλο πρόσωπο είναι πρόθυμο.

Η «διάκριση», με την έννοια της ευνοϊκής ή δυσμενούς επιλογής βάσει οποιωνδήποτε κριτηρίων χρησιμοποιεί κάποιος, αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ελευθερίας επιλογής και, συνεπώς, μιας ελεύθερης κοινωνίας. Φυσικά όμως, στην ελεύθερη αγορά κάθε τέτοια διάκριση έχει κόστος, το οποίο θα πρέπει να επωμιστεί ο ενδιαφερόμενος ιδιοκτήτης.

Ας υποθέσουμε, για παράδειγμα, ότι κάποιος σε μια ελεύθερη κοινωνία εκμισθώνει μια κατοικία ή ένα σύνολο κατοικιών. Θα μπορούσε απλώς να χρεώνει το ενοίκιο της ελεύθερης αγοράς και να αρκείται σε αυτό. Υπάρχουν όμως κίνδυνοι· μπορεί να επιλέξει να μην ενοικιάζει σε ζευγάρια με μικρά παιδιά, υπολογίζοντας ότι υπάρχει σημαντικός κίνδυνος φθοράς της περιουσίας του. Από την άλλη πλευρά, θα μπορούσε κάλλιστα να επιλέξει να χρεώνει υψηλότερο ενοίκιο ως αντιστάθμισμα για τον μεγαλύτερο κίνδυνο, οπότε το ενοίκιο της ελεύθερης αγοράς για τέτοιες οικογένειες θα τείνει να είναι υψηλότερο απ' ό,τι για άλλες. Αυτό, πράγματι, θα συμβαίνει στις περισσότερες περιπτώσεις στην ελεύθερη αγορά. Τι γίνεται όμως με την προσωπική και όχι αυστηρά οικονομική «διάκριση» εκ μέρους του εκμισθωτή; Ας υποθέσουμε, για παράδειγμα, ότι ο ιδιοκτήτης θαυμάζει πολύ τους Αμερικανούς σουηδικής καταγωγής ύψους έξι ποδιών και αποφασίζει να

ενοικιάζει τα διαμερίσματά του μόνο σε οικογένειες αυτής της ομάδας. Στην ελεύθερη κοινωνία θα είχε απολύτως το δικαίωμα να το κάνει, αλλά θα υφίστατο προφανώς μεγάλη χρηματική απώλεια. Διότι αυτό σημαίνει ότι θα έπρεπε να απορρίπτει τον έναν υποψήφιο ενοικιαστή μετά τον άλλο, αναζητώντας ατέρμονα πολύ ψηλούς Αμερικανούς σουηδικής καταγωγής. Αν και αυτό μπορεί να θεωρηθεί ακραίο παράδειγμα, το αποτέλεσμα είναι ακριβώς το ίδιο, διαφέροντας μόνο στον βαθμό, για κάθε είδους προσωπική διάκριση στην αγορά. Αν, για παράδειγμα, ο ιδιοκτήτης αντιπαθεί τους κοκκινομάλληδες και αποφασίσει να μην τους ενοικιάζει τα διαμερίσματά του, θα υποστεί ζημιές, αν και όχι τόσο σοβαρές όσο στο πρώτο παράδειγμα.

Σε κάθε περίπτωση, όποτε κάποιος προβαίνει σε τέτοιες «διακρίσεις» στην ελεύθερη αγορά, πρέπει να επωμίζεται το κόστος, είτε χάνοντας κέρδη είτε στερούμενος υπηρεσίες ως καταναλωτής. Αν ένας καταναλωτής αποφασίσει να μποϊκοτάρει αγαθά που πωλούνται από ανθρώπους τους οποίους αντιπαθεί, είτε η αντιπάθεια είναι δικαιολογημένη είτε όχι, τότε θα στερηθεί αγαθά ή υπηρεσίες που διαφορετικά θα αγόραζε.

Όλοι οι ιδιοκτήτες, επομένως, σε μια ελεύθερη κοινωνία θα καθόριζαν τους κανόνες χρήσης της ιδιοκτησίας τους ή εισόδου σε αυτήν. Όσο αυστηρότεροι είναι οι κανόνες τόσο λιγότεροι άνθρωποι θα κάνουν χρήση της, και ο ιδιοκτήτης θα πρέπει να σταθμίζει την αυστηρότητα των όρων εισόδου έναντι της απώλειας εισοδήματος. Ένας εκμισθωτής θα μπορούσε, για παράδειγμα, να προβαίνει σε «διάκριση» επιμένοντας, όπως έκανε ο George Pullman στην «εταιρική πόλη» του στο Ιλινόι στα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα, όλοι οι ενοικιαστές του να εμφανίζονται πάντοτε με σακάκι και γραβάτα· θα μπορούσε να το κάνει, αλλά είναι αμφίβολο αν πολλοί ενοικιαστές θα

επέλεγαν να μετακομίσουν ή να παραμείνουν σε τέτοιο κτίριο ή συγκρότημα, και ο ιδιοκτήτης θα υφίστατο σοβαρές ζημιές.

Η αρχή ότι η ιδιοκτησία διοικείται από τους ιδιοκτήτες της παρέχει επίσης την απάντηση σε ένα συνηθισμένο επιχείρημα υπέρ της κυβερνητικής παρέμβασης στην οικονομία. Το επιχείρημα λέει ότι «στο κάτω κάτω, η κυβέρνηση θεσπίζει κανόνες κυκλοφορίας —κόκκινα και πράσινα φανάρια, οδήγηση στη δεξιά πλευρά, ανώτατα όρια ταχύτητας κ.λπ. Ασφαλώς όλοι πρέπει να παραδεχθούν ότι, χωρίς τέτοιους κανόνες, η κυκλοφορία θα κατέληγε στο χάος. Γιατί, επομένως, να μην παρεμβαίνει η κυβέρνηση και στην υπόλοιπη οικονομία;» Η πλάνη εδώ δεν αφορά το αν πρέπει να ρυθμίζεται η κυκλοφορία· φυσικά τέτοιοι κανόνες είναι αναγκαίοι. Το κρίσιμο σημείο όμως είναι ότι τέτοιους κανόνες θα θεσπίζει πάντοτε όποιος κατέχει και, συνεπώς, διαχειρίζεται τους δρόμους. Το κράτος θεσπίζει κανόνες κυκλοφορίας επειδή είναι αυτό που ανέκαθεν κατείχε και, συνεπώς, διαχειριζόταν τις οδούς και τους δρόμους· σε μια λιμπερταριανή κοινωνία ιδιωτικής ιδιοκτησίας, οι ιδιώτες ιδιοκτήτες θα θέσπιζαν τους κανόνες χρήσης των δρόμων τους.

Δεν θα μπορούσαν όμως οι κανόνες κυκλοφορίας να είναι «χαοτικοί» σε μια αμιγώς ελεύθερη κοινωνία; Δεν θα όριζαν ορισμένοι ιδιοκτήτες το κόκκινο ως σήμα «στάσης», άλλοι το πράσινο ή το μπλε κ.λπ.; Δεν θα χρησιμοποιούνταν ορισμένοι δρόμοι με κίνηση στη δεξιά πλευρά και άλλοι στην αριστερή; Τέτοια ερωτήματα είναι παράλογα. Προφανώς θα ήταν προς το συμφέρον όλων των ιδιοκτητών δρόμων να υπάρχουν ομοιόμορφοι κανόνες σε αυτά τα ζητήματα, ώστε η οδική κυκλοφορία να συνδέεται ομαλά και χωρίς δυσκολίες. Οποιοσδήποτε ιδιοκτήτης δρόμου επέμενε ιδιόρρυθμα στην οδήγηση αριστερά ή στο πράσινο ως σήμα «στάσης» αντί για «πορείας» θα βρισκόταν σύντομα αντιμέτωπος με πολυάριθμα ατυχήματα και με την εξαφάνιση των πελατών και των

χρηστών. Οι ιδιωτικοί σιδηρόδρομοι στην Αμερική του δέκατου ένατου αιώνα αντιμετώπισαν παρόμοια προβλήματα και τα έλυσαν αρμονικά και χωρίς δυσκολία. Οι σιδηροδρομικές εταιρείες επέτρεπαν στα βαγόνια η μία της άλλης να κυκλοφορούν στις γραμμές τους· συνδέονταν μεταξύ τους προς αμοιβαίο όφελος· τα πλάτη των διαφορετικών σιδηροδρομικών γραμμών προσαρμόστηκαν ώστε να είναι ομοιόμορφα· και διαμορφώθηκαν ενιαίες περιφερειακές ταξινομήσεις φορτίων για 6.000 είδη. Επιπλέον, οι σιδηρόδρομοι και όχι η κυβέρνηση ήταν εκείνοι που ανέλαβαν την πρωτοβουλία να ενοποιήσουν το άτακτο και χαοτικό συνονθύλευμα ζωνών ώρας που υπήρχε προηγουμένως. Για να διαθέτουν ακριβή προγραμματισμό και ωράρια, οι σιδηρόδρομοι έπρεπε να ενοποιήσουν το σύστημα· και το 1883 συμφώνησαν να συγχωνεύσουν τις πενήντα τέσσερις υπάρχουσες ζώνες ώρας της χώρας στις τέσσερις που έχουμε σήμερα. Η οικονομική εφημερίδα της Νέας Υόρκης *Commercial and Financial Chronicle* αναφώνησε ότι «οι νόμοι του εμπορίου και το ένστικτο της αυτοσυντήρησης επιφέρουν μεταρρυθμίσεις και βελτιώσεις που όλα τα νομοθετικά σώματα μαζί δεν θα μπορούσαν να επιτύχουν».[132]

---

[132] Βλ. Edward C. Kirkland, *Industry Comes of Age: Business, Labor, and Public Policy, 1860–1897* (New York: Holt, Rinehart, and Winston, 1961), σσ. 48–50.

Τιμολόγηση της χρήσης οδών και δρόμων

Αν, αντιθέτως, εξετάσουμε τις επιδόσεις των κρατικών οδών και αυτοκινητοδρόμων στην Αμερική, είναι δύσκολο να δούμε πώς η ιδιωτική ιδιοκτησία θα μπορούσε να παρουσιάσει πιο αναποτελεσματικό ή ανορθολογικό απολογισμό. Είναι πλέον ευρέως αναγνωρισμένο, για παράδειγμα, ότι η ομοσπονδιακή και οι πολιτειακές κυβερνήσεις, παρακινούμενες από τις πιέσεις αυτοκινητοβιομηχανιών, πετρελαϊκών εταιρειών, εταιρειών ελαστικών και εργολάβων και συνδικάτων κατασκευών, επιδόθηκαν σε μια τεράστια υπερεπέκταση των αυτοκινητοδρόμων. Οι αυτοκινητόδρομοι παρέχουν τεράστιες επιδοτήσεις στους χρήστες και έπαιξαν τον κυριότερο ρόλο στην εξόντωση των σιδηροδρόμων ως βιώσιμης επιχειρηματικής δραστηριότητας. Έτσι, τα φορτηγά μπορούν να κινούνται σε οδική υποδομή που κατασκευάζεται και συντηρείται από τον φορολογούμενο, ενώ οι σιδηρόδρομοι έπρεπε να κατασκευάζουν και να συντηρούν το δικό τους δίκτυο γραμμών. Επιπλέον, τα επιδοτούμενα προγράμματα οδών και αυτοκινητοδρόμων οδήγησαν σε υπερβολική εξάπλωση των

προαστίων που βασίζονται στο αυτοκίνητο, στην αναγκαστική κατεδάφιση αναρίθμητων κατοικιών και επιχειρήσεων και στην τεχνητή επιβάρυνση των κεντρικών πόλεων. Το κόστος για τον φορολογούμενο και την οικονομία υπήρξε τεράστιο.

Ιδιαίτερη επιδότηση έλαβε ο εργαζόμενος που μετακινείται καθημερινά με αυτοκίνητο προς την πόλη, και ακριβώς στις πόλεις διογκώθηκε η κυκλοφοριακή συμφόρηση μαζί με αυτή την επιδότηση της υπερσυγκέντρωσης της κυκλοφορίας τους. Ο καθηγητής William Vickrey του Πανεπιστημίου Columbia έχει εκτιμήσει ότι οι αστικές οδοί ταχείας κυκλοφορίας κατασκευάστηκαν με κόστος από 6 έως 27 σεντς ανά οχηματομίλι, ενώ οι χρήστες πληρώνουν μέσω φόρων βενζίνης και άλλων φόρων αυτοκινήτου μόνο περίπου 1 σεντ ανά οχηματομίλι. Ο γενικός φορολογούμενος, και όχι ο αυτοκινητιστής, πληρώνει για τη συντήρηση των αστικών δρόμων. Επιπλέον, ο φόρος βενζίνης καταβάλλεται ανά μίλι ανεξάρτητα από τον συγκεκριμένο δρόμο ή αυτοκινητόδρομο που χρησιμοποιείται και ανεξάρτητα από την ώρα της διαδρομής. Συνεπώς, όταν οι αυτοκινητόδρομοι χρηματοδοτούνται από το κοινό ταμείο του φόρου βενζίνης, οι χρήστες των χαμηλού κόστους υπεραστικών οδών φορολογούνται για να επιδοτούν τους χρήστες των πολύ ακριβότερων αστικών οδών ταχείας κυκλοφορίας. Η κατασκευή και η συντήρηση των οδών της υπαίθρου κοστίζουν συνήθως μόνο 2 σεντς ανά οχηματομίλι.[133]

Επιπλέον, ο φόρος βενζίνης κάθε άλλο παρά ορθολογικό σύστημα τιμολόγησης της χρήσης των δρόμων αποτελεί, και καμία ιδιωτική επιχείρηση δεν θα τιμολογούσε ποτέ τη χρήση τους με αυτόν τον τρόπο. Η ιδιωτική επιχείρηση τιμολογεί τα αγαθά και τις υπηρεσίες της ώστε να

---

[133] Από αδημοσίευτη μελέτη του William Vickrey, «Transit Fare Increases a Costly Revenue».

«εκκαθαρίζεται η αγορά», ώστε δηλαδή η προσφορά να ισούται με τη ζήτηση και να μην υπάρχουν ούτε ελλείψεις ούτε απούλητα αγαθά. Το γεγονός ότι οι φόροι βενζίνης καταβάλλονται ανά μίλι ανεξάρτητα από τον δρόμο σημαίνει ότι οι αστικές οδοί και αυτοκινητόδρομοι με τη μεγαλύτερη ζήτηση αντιμετωπίζουν μια κατάσταση όπου η χρεούμενη τιμή βρίσκεται πολύ κάτω από την τιμή της ελεύθερης αγοράς. Το αποτέλεσμα είναι τεράστια και επιδεινούμενη κυκλοφοριακή συμφόρηση στους δρόμους με μεγάλη κυκλοφορία, ιδίως στις ώρες αιχμής, και ένα σχεδόν αχρησιμοποίητο δίκτυο δρόμων στις αγροτικές περιοχές. Ένα ορθολογικό σύστημα τιμολόγησης θα μεγιστοποιούσε συγχρόνως τα κέρδη των ιδιοκτητών δρόμων και θα εξασφάλιζε πάντοτε ανοιχτούς δρόμους χωρίς συμφόρηση. Στο σημερινό σύστημα, η κυβέρνηση διατηρεί την τιμή για τους χρήστες των συμφορημένων δρόμων εξαιρετικά χαμηλή και πολύ κάτω από την τιμή της ελεύθερης αγοράς· το αποτέλεσμα είναι χρόνια έλλειψη οδικού χώρου που εκδηλώνεται ως κυκλοφοριακή συμφόρηση. Η κυβέρνηση έχει προσπαθήσει απαρέγκλιτα να αντιμετωπίσει αυτό το αυξανόμενο πρόβλημα όχι με ορθολογική τιμολόγηση, αλλά κατασκευάζοντας ακόμη περισσότερους δρόμους, επιβαρύνοντας τον φορολογούμενο με ακόμη μεγαλύτερες επιδοτήσεις προς τους οδηγούς και επιδεινώνοντας έτσι ακόμη περισσότερο την έλλειψη. Η φρενήρης αύξηση της προσφοράς, ενώ η τιμή χρήσης διατηρείται πολύ κάτω από την αγοραία, οδηγεί απλώς σε χρόνια και επιδεινούμενη συμφόρηση.[134] Είναι σαν σκύλος που κυνηγά έναν μηχανικό λαγό. Έτσι, η *Washington Post* περιέγραφε την επίδραση του ομοσπονδιακού προγράμματος αυτοκινητοδρόμων στην πρωτεύουσα της χώρας:

---

[134] Για παρόμοια αποτελέσματα της ανορθολογικής τιμολόγησης των υπηρεσιών διαδρόμων απογείωσης και προσγείωσης από κρατικά αεροδρόμια, βλ. Ross D. Eckert, *Airports and Congestion* (Washington, D.C.: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1972).

Ο περιφερειακός αυτοκινητόδρομος Capital Beltway της Ουάσιγκτον ήταν ένας από τους πρώτους μεγάλους συνδετικούς κρίκους του συστήματος που ολοκληρώθηκαν. Όταν παραδόθηκε στην κυκλοφορία το τελευταίο τμήμα του το καλοκαίρι του 1964, χαιρετίστηκε ως ένας από τους καλύτερους αυτοκινητοδρόμους που κατασκευάστηκαν ποτέ.

Αναμενόταν (α) να ανακουφίσει την κυκλοφοριακή συμφόρηση στο κέντρο της Ουάσιγκτον, προσφέροντας παράκαμψη για την κυκλοφορία βορρά–νότου, και (β) να συνδέσει τις προαστιακές κομητείες και πόλεις που περιβάλλουν την πρωτεύουσα.

Στην πραγματικότητα, ο Beltway έγινε (α) αυτοκινητόδρομος καθημερινής μετακίνησης προς την εργασία και διοχέτευσης της τοπικής κυκλοφορίας και (β) αιτία μιας τεράστιας οικοδομικής άνθησης που επιτάχυνε τη φυγή των λευκών και των εύπορων από την κεντρική πόλη.

Αντί να ανακουφίσει την κυκλοφοριακή συμφόρηση, ο Beltway την αύξησε. Μαζί με τους I-95, 70-S και I-66, επέτρεψε στους καθημερινά μετακινούμενους να κατοικούν όλο και μακρύτερα από τις δουλειές τους στο κέντρο.

Οδήγησε επίσης στη μεταφορά κυβερνητικών υπηρεσιών και επιχειρήσεων λιανικού εμπορίου και υπηρεσιών από το κέντρο στα προάστια, καθιστώντας τις θέσεις εργασίας που δημιουργούν απρόσιτες σε πολλούς κατοίκους του κεντρικού αστικού ιστού.[135]

---

135 Hank Burchard, «U.S. Highway System: Where to Now?», *Washington Post* (29 Νοεμβρίου 1971). Ή, όπως το διατυπώνει ο John Dyckman: «στις υποδομές αυτοκίνησης… η πρόσθετη χωρητικότητα δημιουργεί πρόσθετη κυκλοφορία. Η παράδοση στην κυκλοφορία ενός αυτοκινητοδρόμου σχεδιασμένου να καλύφει την υπάρχουσα ζήτηση μπορεί τελικά να αυξήσει αυτή τη ζήτηση, μέχρι η συμφόρηση στον αυτοκινητόδρομο να αυξήσει τον χρόνο

Πώς θα έμοιαζε ένα ορθολογικό σύστημα τιμολόγησης, ένα σύστημα που θα θέσπιζαν ιδιώτες ιδιοκτήτες δρόμων; Πρώτον, οι αυτοκινητόδρομοι θα χρέωναν διόδια, ιδίως σε κατάλληλες εισόδους των πόλεων όπως γέφυρες και σήραγγες, αλλά όχι με τον σημερινό τρόπο. Για παράδειγμα, τα διόδια θα ήταν πολύ υψηλότερα στις ώρες καθημερινής αιχμής και σε άλλες περιόδους αυξημένης κυκλοφορίας — όπως οι Κυριακές του καλοκαιριού— απ' ό,τι στις ώρες χαμηλής ζήτησης. Σε μια ελεύθερη αγορά, η μεγαλύτερη ζήτηση στις ώρες αιχμής θα οδηγούσε σε υψηλότερα διόδια, μέχρι να εξαλειφθεί η συμφόρηση και να σταθεροποιηθεί η ροή της κυκλοφορίας. Μα οι άνθρωποι πρέπει να πάνε στη δουλειά τους, θα ρωτήσει ο αναγνώστης. Ασφαλώς, αλλά δεν χρειάζεται να πάνε με τα δικά τους αυτοκίνητα. Ορισμένοι θα εγκαταλείψουν εντελώς την καθημερινή μετακίνηση και θα επιστρέψουν στην πόλη· άλλοι θα μοιράζονται αυτοκίνητα· άλλοι πάλι θα χρησιμοποιούν λεωφορεία εξπρές ή τρένα. Με αυτόν τον τρόπο, η χρήση των δρόμων στις ώρες αιχμής θα περιοριζόταν σε όσους είναι περισσότερο πρόθυμοι να πληρώσουν την τιμή που εξισορροπεί την προσφορά και τη ζήτηση για τη χρήση τους. Άλλοι επίσης θα επιχειρούσαν να μετατοπίσουν το ωράριο εργασίας τους, ώστε να προσέρχονται και να αποχωρούν σε διαφορετικές ώρες. Οι εκδρομείς του Σαββατοκύριακου θα οδηγούσαν επίσης λιγότερο ή θα διαφοροποιούσαν τις ώρες μετακίνησής τους. Τέλος, τα υψηλότερα κέρδη που θα μπορούσαν να αποκομιστούν, για παράδειγμα, από γέφυρες και σήραγγες θα ωθούσαν τις ιδιωτικές επιχειρήσεις να κατασκευάσουν περισσότερες. Η οδοποιία δεν θα καθοδηγούνταν από

μετακίνησης στο επίπεδο που είχε πριν από την ύπαρξή του». John W. Dyckman, «Transportation in Cities», στο A. Schreiber, P. Gatons και R. Clemmer, επιμ., *Economics of Urban Problems: Selected Readings* (Boston: Houghton Mifflin, 1971), σ. 143. Για μια εξαιρετική ανάλυση του γιατί η αυξημένη προσφορά δεν μπορεί να εξαλείψει τη συμφόρηση όταν η τιμολόγηση βρίσκεται πολύ κάτω από την αγοραία τιμή, βλ. Charles O. Meiburg, «An Economic Analysis of Highway Services», *Quarterly Journal of Economics* (Νοέμβριος 1963), σσ. 648–56.

τις κραυγές ομάδων πίεσης και χρηστών για επιδοτήσεις, αλλά από τους αποτελεσματικούς υπολογισμούς ζήτησης και κόστους της αγοράς.

Ενώ πολλοί άνθρωποι μπορούν να φανταστούν τη λειτουργία ιδιωτικών αυτοκινητοδρόμων, απορούν μπροστά στην ιδέα ιδιωτικών αστικών δρόμων. Πώς θα τιμολογούνταν; Θα υπήρχαν σταθμοί διοδίων σε κάθε οικοδομικό τετράγωνο; Προφανώς όχι, διότι ένα τέτοιο σύστημα θα ήταν σαφώς αντιοικονομικό, απαγορευτικά δαπανηρό τόσο για τον ιδιοκτήτη όσο και για τον οδηγό. Πρώτον, οι ιδιοκτήτες των δρόμων θα τιμολογούσαν τη στάθμευση πολύ πιο ορθολογικά από ό,τι σήμερα. Θα χρέωναν πολύ υψηλά τη στάθμευση στους συμφορημένους δρόμους του κέντρου, ανταποκρινόμενοι στην τεράστια ζήτηση. Και, αντίθετα προς τη συνηθισμένη σημερινή πρακτική, θα χρέωναν αναλογικά πολύ περισσότερο, και όχι λιγότερο, για τη μακρά, ολοήμερη στάθμευση. Εν ολίγοις, οι ιδιοκτήτες των δρόμων θα προσπαθούσαν να ενθαρρύνουν την ταχεία εναλλαγή των σταθμευμένων οχημάτων στις συμφορημένες περιοχές. Ως προς τη στάθμευση, αυτό είναι και πάλι εύκολα κατανοητό. Τι γίνεται όμως με την οδήγηση σε συμφορημένους αστικούς δρόμους; Πώς θα μπορούσε να τιμολογηθεί; Υπάρχουν πολλοί πιθανοί τρόποι. Πρώτον, οι ιδιοκτήτες των δρόμων του κέντρου θα μπορούσαν να απαιτούν από όποιον οδηγεί σε αυτούς να αγοράζει μια άδεια, η οποία θα μπορούσε να αναρτάται στο αυτοκίνητο όπως αναρτώνται σήμερα άδειες και αυτοκόλλητα. Επιπλέον όμως, θα μπορούσαν να απαιτούν από όποιον οδηγεί στις ώρες αιχμής να αγοράζει και να αναρτά μια πρόσθετη, πολύ ακριβή άδεια. Υπάρχουν και άλλοι τρόποι. Η σύγχρονη τεχνολογία μπορεί να καταστήσει εφικτή την απαίτηση να εξοπλιστούν όλα τα αυτοκίνητα με έναν μετρητή, ο οποίος όχι μόνο θα καταγράφει χρέωση ανά μίλι, αλλά θα μπορεί να επιταχύνει προκαθορισμένα τη χρέωση στους συμφορημένους δρόμους κατά τις ώρες αιχμής. Ο ιδιοκτήτης του αυτοκινήτου θα μπορούσε κατόπιν να

λαμβάνει λογαριασμό στο τέλος του μήνα. Ένα παρόμοιο σχέδιο διατύπωσε πριν από μία δεκαετία ο καθηγητής A. A. Walters:

> *Τα συγκεκριμένα διοικητικά μέσα που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν περιλαμβάνουν… ειδικούς μετρητές διανυόμενης απόστασης, παρόμοιους με εκείνους των ταξί… Οι ειδικοί αυτοί μετρητές θα κατέγραφαν την απόσταση όταν η «σημαία» είναι υψωμένη, και θα επιβαλλόταν χρέωση για αυτή την απόσταση. Αυτό θα ήταν κατάλληλο για μεγάλες αστικές περιοχές όπως η Νέα Υόρκη, το Λονδίνο, το Σικάγο κ.λπ. Θα μπορούσαν να καθορίζονται δρόμοι υποχρεωτικής «υψωμένης σημαίας» για ορισμένες ώρες της ημέρας. Θα μπορούσε να επιτρέπεται στα οχήματα να κινούνται σε αυτούς τους δρόμους χωρίς ειδικό μετρητή, υπό την προϋπόθεση ότι θα αγόραζαν και θα αναρτούσαν ημερήσιο «αυτοκόλλητο». Η περιστασιακή κυκλοφορία με άδεια «αυτοκόλλητου» θα χρεωνόταν περισσότερο από το ανώτατο ποσό που θα κατέβαλλαν όσοι χρησιμοποιούν μετρητή. Η εποπτεία του συστήματος θα ήταν αρκετά απλή. Θα μπορούσαν να εγκατασταθούν κάμερες για την καταγραφή των αυτοκινήτων χωρίς αυτοκόλλητο ή σημαία και να επιβάλλεται κατάλληλο πρόστιμο για την παράβαση.*[136]

---

136 Ο καθηγητής Walters προσθέτει ότι, με εφαρμογή της μεθόδου των μετρητών διανυόμενης απόστασης σε αρκετά μεγάλη κλίμακα, το κόστος κάθε μετρητή θα μπορούσε πιθανότατα να μειωθεί σε περίπου 10 USD. A. A. Walters, «The Theory and Measurement of Private and Social Cost of Highway Congestion», *Econometrica* (Οκτώβριος 1961), σ. 684. Βλ. επίσης Meiburg, ό.π., σ. 652 · Vickrey, ό.π. · Dyckman, «Transportation in Cities», ό.π., σσ. 135–51 · John F. Kain, «A Re-appraisal of Metropolitan Transport Planning», στο Schreiber, Gatons και Clemmer, ό.π., σσ. 152–66 · John R. Meyer, «Knocking Down the Straw Men», στο B. Chinitz, επιμ., *City and Suburb* (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1964), σσ. 85–93 · και James C. Nelson, «The Pricing of Highway, Waterway, and Airway Facilities», *American Economic Review, Papers and Proceedings* (Μάιος 1962), σσ. 426–32.

Ο καθηγητής Vickrey πρότεινε επίσης να καταγράφουν τηλεοπτικές κάμερες στις διασταυρώσεις των πιο συμφορημένων δρόμων τους αριθμούς κυκλοφορίας όλων των αυτοκινήτων και να αποστέλλεται στους οδηγούς μηνιαίος λογαριασμός ανάλογος προς τον αριθμό διελεύσεων από τη διασταύρωση. Εναλλακτικά, πρότεινε κάθε αυτοκίνητο να εξοπλιστεί με την ηλεκτρονική συσκευή μέτρησης της Οξφόρδης· κάθε αυτοκίνητο θα εξέπεμπε τότε το δικό του μοναδικό σήμα, το οποίο θα λαμβανόταν από τη συσκευή που θα ήταν τοποθετημένη στη συγκεκριμένη διασταύρωση.[137]

Σε κάθε περίπτωση, το πρόβλημα της ορθολογικής τιμολόγησης των οδών και των αυτοκινητοδρόμων θα ήταν εύκολο να λυθεί από την ιδιωτική επιχειρηματική δραστηριότητα και τη σύγχρονη τεχνολογία. Οι επιχειρηματίες στην ελεύθερη αγορά έχουν λύσει με ευκολία πολύ δυσκολότερα προβλήματα· το μόνο που χρειάζεται είναι να τους δοθεί περιθώριο να λειτουργήσουν.

Αν όλες οι μεταφορές απελευθερώνονταν πλήρως, αν οι δρόμοι, οι αεροπορικές γραμμές, οι σιδηρόδρομοι και οι πλωτές οδοί απαλλάσσονταν από τα δαιδαλώδη πλέγματα επιδοτήσεων, ελέγχων και ρυθμίσεων μέσα σε ένα αμιγώς ιδιωτικό σύστημα, πώς θα κατένεμαν οι καταναλωτές τα χρήματα που δαπανούν για μεταφορές; Θα επιστρέφαμε, για παράδειγμα, στα σιδηροδρομικά ταξίδια; Οι καλύτερες εκτιμήσεις κόστους και ζήτησης μεταφορών προβλέπουν ότι οι σιδηρόδρομοι θα γίνονταν το κύριο μέσο εμπορευματικών μεταφορών μεγάλων αποστάσεων, οι αεροπορικές εταιρείες το κύριο μέσο επιβατικών μεταφορών μεγάλων αποστάσεων, τα φορτηγά το κύριο μέσο εμπορευματικών μεταφορών μικρών αποστάσεων και τα

---

137 Douglass C. North και Roger LeRoy Miller, *The Economics of Public Issues* (New York: Harper & Row, 1971), σ. 72.

λεωφορεία το κύριο μέσο μαζικής καθημερινής μετακίνησης προς και από την εργασία. Εν ολίγοις, ενώ οι σιδηρόδρομοι θα επανέρχονταν δυναμικά στις εμπορευματικές μεταφορές μεγάλων αποστάσεων, δεν θα αναζωογονούνταν στον ίδιο βαθμό ως μέσο επιβατικών μεταφορών. Τα τελευταία χρόνια, πολλοί Αμερικανοί προοδευτικοί που απογοητεύτηκαν από την υπερβολική κατασκευή αυτοκινητοδρόμων ζητούν δραστική αποθάρρυνση της χρήσης τους και μαζική επιδότηση και κατασκευή μετρό και προαστιακών σιδηροδρόμων για τις αστικές μετακινήσεις. Αυτά τα μεγαλεπήβολα σχέδια, όμως, αγνοούν την τεράστια δαπάνη και σπατάλη που θα συνεπάγονταν. Διότι, ακόμη κι αν πολλοί από αυτούς τους αυτοκινητοδρόμους δεν θα έπρεπε να είχαν κατασκευαστεί, υπάρχουν ήδη και θα ήταν ανοησία να μην αξιοποιηθούν. Τα τελευταία χρόνια, ορισμένοι οξυδερκείς οικονομολόγοι των μεταφορών ύψωσαν τη φωνή τους εναντίον της τεράστιας σπατάλης που συνεπάγεται η κατασκευή νέων σιδηροδρόμων ταχείας αστικής μεταφοράς, όπως στην περιοχή του Κόλπου του Σαν Φρανσίσκο, και πρότειναν αντί γι' αυτό την αξιοποίηση των υπαρχόντων αυτοκινητοδρόμων με λεωφορεία εξπρές για τις καθημερινές μετακινήσεις.[138]

Δεν είναι δύσκολο να φανταστούμε ένα δίκτυο ιδιωτικών σιδηροδρόμων και αεροπορικών εταιρειών χωρίς επιδοτήσεις και κρατικές ρυθμίσεις· θα μπορούσε όμως να υπάρξει ένα σύστημα ιδιωτικών δρόμων; Θα ήταν καθόλου εφικτό ένα τέτοιο σύστημα; Μια απάντηση είναι ότι οι ιδιωτικοί δρόμοι λειτούργησαν θαυμάσια στο παρελθόν. Στην Αγγλία πριν από τον δέκατο όγδοο αιώνα, για παράδειγμα, οι δρόμοι, που ανήκαν και διοικούνταν απαρέγκλιτα από τις τοπικές αρχές, ήταν κακοκατασκευασμένοι και ακόμη χειρότερα

---

138 Βλ., για παράδειγμα, τα έργα των Meyer και Kain που παρατίθενται παραπάνω, καθώς και Meyer, Kain και Wohl, *The Urban Transportation Problem* (Cambridge: Harvard University Press, 1965).

συντηρημένοι. Αυτοί οι δημόσιοι δρόμοι δεν θα μπορούσαν ποτέ να στηρίξουν τη μεγάλη Βιομηχανική Επανάσταση που γνώρισε η Αγγλία τον δέκατο όγδοο αιώνα, την «επανάσταση» που εγκαινίασε τη σύγχρονη εποχή. Το ζωτικό έργο της βελτίωσης των σχεδόν αδιάβατων αγγλικών δρόμων επιτελέστηκε από ιδιωτικές εταιρείες οδών με διόδια, οι οποίες, αρχίζοντας το 1706, οργάνωσαν και κατασκεύασαν το μεγάλο οδικό δίκτυο που έκανε την Αγγλία αντικείμενο παγκόσμιου φθόνου. Οι ιδιοκτήτες αυτών των ιδιωτικών εταιρειών ήταν γενικά γαιοκτήμονες, έμποροι και βιομήχανοι της περιοχής που εξυπηρετούσε ο δρόμος, και κάλυπταν το κόστος τους εισπράττοντας διόδια σε επιλεγμένους σταθμούς. Συχνά, η είσπραξη των διοδίων εκμισθωνόταν για ένα ή περισσότερα χρόνια σε ιδιώτες που επιλέγονταν μέσω ανταγωνιστικών προσφορών σε δημοπρασία. Αυτοί οι ιδιωτικοί δρόμοι ανέπτυξαν την εσωτερική αγορά της Αγγλίας και μείωσαν σημαντικά το κόστος μεταφοράς άνθρακα και άλλων ογκωδών υλικών. Και επειδή αυτό ήταν αμοιβαία επωφελές, οι εταιρείες οδών με διόδια συνδέθηκαν μεταξύ τους ώστε να σχηματίσουν ένα ενιαίο, διασυνδεδεμένο οδικό δίκτυο σε ολόκληρη τη χώρα — όλα αποτέλεσμα της ιδιωτικής επιχειρηματικής δραστηριότητας στην πράξη.[139]

Όπως στην Αγγλία, έτσι και στις Ηνωμένες Πολιτείες λίγο αργότερα. Αντιμέτωπες και πάλι με σχεδόν αδιάβατους δρόμους κατασκευασμένους από τοπικούς κρατικούς φορείς, ιδιωτικές εταιρείες κατασκεύασαν και χρηματοδότησαν ένα μεγάλο δίκτυο οδών με διόδια σε όλες τις βορειοανατολικές πολιτείες, περίπου από το 1800 έως το 1830. Για άλλη μια φορά, η ιδιωτική επιχειρηματική δραστηριότητα αποδείχθηκε ανώτερη στην κατασκευή και στην ιδιοκτησία δρόμων από

---

139 Βλ. T. S. Ashton, *An Economic History of England: The 18th Century* (New York: Barnes and Noble, 1955), σσ. 78–90. Βλ. την ίδια πηγή, σσ. 72–90, για το μεγάλο δίκτυο ιδιωτικών διωρύγων που κατασκευάστηκε σε ολόκληρη την Αγγλία κατά την ίδια περίοδο.

τις οπισθοδρομικές κρατικές πρακτικές. Οι δρόμοι κατασκευάζονταν και λειτουργούσαν από ιδιωτικές εταιρείες οδών με διόδια, τα οποία επιβάλλονταν στους χρήστες. Και πάλι, οι εταιρείες χρηματοδοτούνταν σε μεγάλο βαθμό από εμπόρους και ιδιοκτήτες ακινήτων κατά μήκος των διαδρομών και συνδέονταν εθελοντικά σε ένα διασυνδεδεμένο οδικό δίκτυο. Και αυτές οι οδοί με διόδια αποτέλεσαν τους πρώτους πραγματικά καλούς δρόμους στις Ηνωμένες Πολιτείες.[140]

---

140 Βλ. George Rogers Taylor, *The Transportation Revolution, 1815–1860* (New York: Rinehart & Co., 1951), σσ. 22–28. Βλ. επίσης W. C. Wooldridge, *Uncle Sam the Monopoly Man*, σσ. 128–36.

Κεφάλαιο 12: Ο Δημόσιος Τομέας, ΙΙΙ: Αστυνομία, Δίκαιο και Δικαστήρια

Αστυνομική προστασία

Η αγορά και η ιδιωτική επιχειρηματική δραστηριότητα υπάρχουν ήδη, και έτσι οι περισσότεροι άνθρωποι μπορούν εύκολα να φανταστούν μια ελεύθερη αγορά για τα περισσότερα αγαθά και τις περισσότερες υπηρεσίες. Ίσως όμως ο δυσκολότερος τομέας να κατανοηθεί είναι η κατάργηση της κρατικής δραστηριότητας στις υπηρεσίες προστασίας: στην αστυνομία, στα δικαστήρια κ.λπ. — στον τομέα που περιλαμβάνει την υπεράσπιση του προσώπου και της περιουσίας από επιθέσεις ή προσβολές. Πώς θα μπορούσαν άραγε οι ιδιωτικές επιχειρήσεις και η ελεύθερη αγορά να παρέχουν τέτοιες υπηρεσίες; Πώς θα μπορούσαν η αστυνομία, τα νομικά συστήματα, οι δικαστικές υπηρεσίες, η επιβολή του νόμου, οι φυλακές —πώς θα μπορούσαν όλα αυτά— να παρέχονται σε μια ελεύθερη αγορά; Έχουμε ήδη δει πώς ένα μεγάλο μέρος, τουλάχιστον, της αστυνομικής προστασίας θα μπορούσε να παρέχεται από τους διάφορους ιδιοκτήτες δρόμων και εκτάσεων γης. Τώρα όμως πρέπει να εξετάσουμε συστηματικά ολόκληρο αυτό το πεδίο.

Καταρχάς, υπάρχει μια συνηθισμένη πλάνη, την οποία συμμερίζονται ακόμη και οι περισσότεροι υποστηρικτές του laissez-faire:

ότι η κυβέρνηση πρέπει να παρέχει «αστυνομική προστασία», σαν η αστυνομική προστασία να ήταν μια ενιαία, απόλυτη οντότητα, μια σταθερή ποσότητα κάποιου πράγματος που η κυβέρνηση παρέχει σε όλους. Στην πραγματικότητα, όμως, δεν υπάρχει ένα απόλυτο αγαθό που ονομάζεται «αστυνομική προστασία», όπως δεν υπάρχει ένα απόλυτο, ενιαίο αγαθό που ονομάζεται «τροφή» ή «στέγη». Είναι αλήθεια ότι όλοι πληρώνουν φόρους για μια φαινομενικά σταθερή ποσότητα προστασίας· αυτό όμως είναι μύθος. Στην πραγματικότητα, υπάρχουν σχεδόν άπειρες διαβαθμίσεις κάθε είδους προστασίας. Για οποιοδήποτε πρόσωπο ή επιχείρηση, η αστυνομία μπορεί να παρέχει οτιδήποτε, από έναν πεζό αστυνομικό που περνά μία φορά τη νύχτα έως δύο αστυνομικούς που περιπολούν διαρκώς σε κάθε οικοδομικό τετράγωνο, περιπολικά αυτοκίνητα ή έναν, ακόμη και περισσότερους, προσωπικούς σωματοφύλακες σε εικοσιτετράωρη βάση. Επιπλέον, υπάρχουν πολλές άλλες αποφάσεις που πρέπει να λάβει η αστυνομία, των οποίων η πολυπλοκότητα γίνεται εμφανής μόλις κοιτάξουμε πίσω από το πέπλο του μύθου της απόλυτης «προστασίας». Πώς θα κατανείμει η αστυνομία τους πόρους της, οι οποίοι, φυσικά, είναι πάντοτε περιορισμένοι, όπως και οι πόροι όλων των άλλων ατόμων, οργανώσεων και φορέων; Πόσα θα επενδύσει σε ηλεκτρονικό εξοπλισμό; Σε εξοπλισμό δακτυλοσκόπησης; Σε αστυνομικούς ερευνητές σε αντιδιαστολή προς ένστολους αστυνομικούς; Σε περιπολικά σε αντιδιαστολή προς πεζούς αστυνομικούς κ.λπ.;

Το κρίσιμο σημείο είναι ότι η κυβέρνηση δεν διαθέτει ορθολογικό τρόπο να πραγματοποιεί αυτές τις κατανομές. Γνωρίζει μόνο ότι έχει περιορισμένο προϋπολογισμό. Οι κατανομές των κονδυλίων της υπόκεινται, επομένως, πλήρως στην επίδραση της πολιτικής, των σπάταλων έργων σκοπιμότητας και της γραφειοκρατικής αναποτελεσματικότητας, χωρίς καμία απολύτως ένδειξη για το αν η

αστυνομική υπηρεσία εξυπηρετεί τους καταναλωτές κατά τρόπο που ανταποκρίνεται στις επιθυμίες τους ή αν το κάνει αποτελεσματικά. Η κατάσταση θα ήταν διαφορετική αν οι αστυνομικές υπηρεσίες παρέχονταν σε μια ελεύθερη, ανταγωνιστική αγορά. Σε αυτή την περίπτωση, οι καταναλωτές θα πλήρωναν για όποιο επίπεδο προστασίας επιθυμούσαν να αγοράσουν. Όσοι θέλουν απλώς να βλέπουν έναν αστυνομικό πότε πότε θα πλήρωναν λιγότερο από εκείνους που θέλουν συνεχή περιπολία και πολύ λιγότερο από όσους απαιτούν εικοσιτετράωρη υπηρεσία σωματοφυλακής. Στην ελεύθερη αγορά, η προστασία θα παρεχόταν στην έκταση και με τον τρόπο για τα οποία οι καταναλωτές είναι πρόθυμοι να πληρώσουν. Η ώθηση προς την αποτελεσματικότητα θα διασφαλιζόταν, όπως πάντοτε στην αγορά, από την ανάγκη επίτευξης κέρδους και αποφυγής ζημιών και, συνεπώς, διατήρησης χαμηλού κόστους και εξυπηρέτησης των σημαντικότερων απαιτήσεων των καταναλωτών. Κάθε αστυνομική εταιρεία που θα υπέφερε από σοβαρή αναποτελεσματικότητα σύντομα θα πτώχευε και θα εξαφανιζόταν.

Ένα μεγάλο πρόβλημα που πρέπει πάντοτε να αντιμετωπίζει μια κρατική αστυνομική δύναμη είναι το εξής: ποιους νόμους θα εφαρμόζει πραγματικά; Οι αστυνομικές υπηρεσίες βρίσκονται θεωρητικά αντιμέτωπες με την απόλυτη επιταγή «εφαρμόστε όλους τους νόμους», αλλά στην πράξη ο περιορισμένος προϋπολογισμός τις αναγκάζει να κατανέμουν το προσωπικό και τον εξοπλισμό τους στα εγκλήματα που απαιτούν την πιο επείγουσα αντιμετώπιση. Η απόλυτη επιταγή, όμως, τις καταδιώκει και αντιστρατεύεται την ορθολογική κατανομή των πόρων. Στην ελεύθερη αγορά θα επιβαλλόταν ό,τι οι πελάτες είναι πρόθυμοι να πληρώσουν για να επιβληθεί. Ας υποθέσουμε, για παράδειγμα, ότι ο κύριος Jones έχει έναν πολύτιμο λίθο που πιστεύει ότι ενδέχεται σύντομα να κλαπεί. Μπορεί να ζητήσει και να πληρώσει για

εικοσιτετράωρη αστυνομική προστασία, με όση δύναμη επιθυμεί να συμφωνήσει με την αστυνομική εταιρεία. Από την άλλη πλευρά, μπορεί επίσης να έχει έναν ιδιωτικό δρόμο στο κτήμα του από τον οποίο δεν θέλει να περνούν πολλοί άνθρωποι — αλλά να μη νοιάζεται ιδιαίτερα για όσους τον χρησιμοποιούν χωρίς άδεια. Σε αυτή την περίπτωση, δεν θα διαθέσει αστυνομικούς πόρους για την προστασία του δρόμου. Όπως γενικά στην αγορά, η απόφαση ανήκει στον καταναλωτή — και, εφόσον όλοι είμαστε καταναλωτές, αυτό σημαίνει ότι κάθε πρόσωπο αποφασίζει ατομικά πόση και τι είδους προστασία θέλει και είναι πρόθυμο να αγοράσει.

Όσα είπαμε για την αστυνομία των ιδιοκτητών γης ισχύουν γενικά για την ιδιωτική αστυνομία. Η αστυνομία της ελεύθερης αγοράς δεν θα ήταν μόνο αποτελεσματική· θα είχε ισχυρό κίνητρο να είναι ευγενική και να απέχει από βιαιοπραγίες εναντίον είτε των πελατών της είτε των φίλων ή των πελατών των πελατών της. Ένα ιδιωτικό Σέντραλ Παρκ θα φυλασσόταν αποτελεσματικά ώστε να μεγιστοποιούνται τα έσοδά του, αντί να επιβάλλεται απαγόρευση νυχτερινής πρόσβασης σε αθώους —και πληρώνοντες— πελάτες. Μια ελεύθερη αγορά αστυνομικών υπηρεσιών θα αντάμειβε την αποτελεσματική και ευγενική αστυνομική προστασία των πελατών και θα τιμωρούσε κάθε απόκλιση από αυτό το πρότυπο. Δεν θα υπήρχε πλέον η σημερινή αποσύνδεση υπηρεσίας και πληρωμής, που είναι εγγενής σε όλες τις κρατικές δραστηριότητες· μια αποσύνδεση που σημαίνει ότι η αστυνομία, όπως όλες οι άλλες κρατικές υπηρεσίες, αποκτά τα έσοδά της όχι εθελοντικά και ανταγωνιστικά από τους καταναλωτές, αλλά καταναγκαστικά από τους φορολογουμένους.

Πράγματι, καθώς η κρατική αστυνομία γίνεται ολοένα πιο αναποτελεσματική, οι καταναλωτές στρέφονται όλο και περισσότερο σε ιδιωτικές μορφές προστασίας. Αναφέραμε ήδη την προστασία

οικοδομικών τετραγώνων ή συνοικιών. Υπάρχουν επίσης ιδιωτικοί φύλακες, ασφαλιστικές εταιρείες, ιδιωτικοί ντετέκτιβ, καθώς και ολοένα πιο εξελιγμένος εξοπλισμός, όπως χρηματοκιβώτια, κλειδαριές, κλειστά κυκλώματα τηλεόρασης και αντικλεπτικοί συναγερμοί. Η Προεδρική Επιτροπή για την Επιβολή του Νόμου και την Απονομή της Δικαιοσύνης εκτίμησε το 1969 ότι η κρατική αστυνομία κόστιζε στο αμερικανικό κοινό 2,8 δισεκατομμύρια USD ετησίως, ενώ αυτό δαπανούσε 1,35 δισεκατομμύρια USD για ιδιωτικές υπηρεσίες προστασίας και άλλα 200 εκατομμύρια USD για εξοπλισμό· συνεπώς, οι ιδιωτικές δαπάνες προστασίας υπερέβαιναν το ήμισυ της δαπάνης για την κρατική αστυνομία. Αυτά τα στοιχεία θα έπρεπε να προβληματίσουν εκείνους τους εύπιστους που θεωρούν ότι η αστυνομική προστασία αποτελεί κατά κάποιον τρόπο, δυνάμει κάποιου μυστηριώδους δικαιώματος ή εξουσίας, αναγκαίο και αιώνιο γνώρισμα της κρατικής κυριαρχίας.[141]

Κάθε αναγνώστης αστυνομικής λογοτεχνίας γνωρίζει ότι οι ιδιωτικοί ερευνητές των ασφαλιστικών εταιρειών είναι πολύ αποτελεσματικότεροι από την αστυνομία στην ανάκτηση κλεμμένης περιουσίας. Όχι μόνο η ασφαλιστική εταιρεία ωθείται από οικονομικά κίνητρα να εξυπηρετεί τον καταναλωτή —και έτσι να προσπαθεί να αποφεύγει την καταβολή αποζημιώσεων—, αλλά και ο βασικός της προσανατολισμός διαφέρει πολύ από εκείνον της αστυνομίας. Η αστυνομία, εκπροσωπώντας μια μυθική «κοινωνία», ενδιαφέρεται πρωτίστως για τη σύλληψη και την τιμωρία του εγκληματία· η επιστροφή των κλοπιμαίων στο θύμα είναι αυστηρά δευτερεύουσα. Για την ασφαλιστική εταιρεία και τους ερευνητές της, αντιθέτως, πρωταρχικό μέλημα είναι η ανάκτηση των κλοπιμαίων, ενώ η σύλληψη και η τιμωρία του εγκληματία υποτάσσονται

---

141 Βλ. Wooldridge, ό.π., σ. 111 κ.ε.

στον κύριο σκοπό της βοήθειας προς το θύμα του εγκλήματος. Εδώ βλέπουμε και πάλι τη διαφορά ανάμεσα σε μια ιδιωτική εταιρεία που ωθείται να εξυπηρετεί τον πελάτη-θύμα εγκλήματος και στη δημόσια αστυνομία, η οποία δεν υπόκειται σε τέτοια οικονομική αναγκαιότητα.

Δεν μπορούμε να σχεδιάσουμε λεπτομερώς μια αγορά που υπάρχει μόνο ως υπόθεση, αλλά είναι εύλογο να πιστεύουμε ότι οι αστυνομικές υπηρεσίες στη λιμπερταριανή κοινωνία θα παρέχονταν από ιδιοκτήτες γης ή από ασφαλιστικές εταιρείες. Εφόσον οι ασφαλιστικές εταιρείες θα κατέβαλλαν αποζημιώσεις στα θύματα εγκλημάτων, είναι πολύ πιθανό να παρείχαν αστυνομικές υπηρεσίες ως μέσο περιορισμού της εγκληματικότητας και, συνεπώς, των αποζημιώσεων που θα πλήρωναν. Σε κάθε περίπτωση, είναι ασφαλώς πιθανό οι αστυνομικές υπηρεσίες να πληρώνονταν με τακτικές μηνιαίες εισφορές και ο φορέας αστυνόμευσης —είτε ασφαλιστική εταιρεία είτε όχι— να καλούνταν όποτε υπήρχε ανάγκη.

Αυτό δίνει την πρώτη απλή απάντηση που πρέπει να δοθεί σε ένα συνηθισμένο εφιαλτικό ερώτημα όσων ακούν για πρώτη φορά την ιδέα μιας εξ ολοκλήρου ιδιωτικής αστυνομίας: «Μα αυτό σημαίνει ότι, αν δεχθείς επίθεση ή σε ληστέψουν, πρέπει να τρέξεις σε έναν αστυνομικό και να αρχίσεις τα παζάρια για το πόσο θα κοστίσει να σε υπερασπιστεί». Μια στιγμή σκέψης αρκεί για να φανεί ότι καμία υπηρεσία δεν παρέχεται με αυτόν τον τρόπο στην ελεύθερη αγορά. Προφανώς, όποιος επιθυμεί την προστασία του Φορέα Α ή της Ασφαλιστικής Εταιρείας Β θα καταβάλλει τακτικές εισφορές, αντί να περιμένει να δεχθεί επίθεση για να αγοράσει προστασία. «Ας υποθέσουμε όμως ότι προκύπτει έκτακτη ανάγκη και ένας αστυνομικός της Εταιρείας Α βλέπει κάποιον να δέχεται ληστρική επίθεση· θα σταματήσει για να ρωτήσει αν το θύμα έχει ασφαλιστεί στην Εταιρεία

Α;» Καταρχάς, τέτοιου είδους εγκλήματα στον δρόμο θα αντιμετωπίζονται, όπως σημειώσαμε παραπάνω, από την αστυνομία που έχει προσλάβει ο ιδιοκτήτης του συγκεκριμένου δρόμου. Τι γίνεται όμως στην απίθανη περίπτωση όπου μια γειτονιά δεν διαθέτει οδική αστυνόμευση και ένας αστυνομικός της Εταιρείας Α τυχαίνει να δει κάποιον να δέχεται επίθεση; Θα σπεύσει να υπερασπιστεί το θύμα; Αυτό, φυσικά, θα εξαρτιόταν από την Εταιρεία Α· είναι όμως σχεδόν αδιανόητο οι ιδιωτικές αστυνομικές εταιρείες να μην καλλιεργούσαν την καλή τους φήμη υιοθετώντας ως πολιτική τη δωρεάν βοήθεια σε θύματα έκτακτων περιστατικών και ίσως ζητώντας κατόπιν από το διασωθέν θύμα μια εθελοντική δωρεά. Στην περίπτωση ιδιοκτήτη κατοικίας που ληστεύεται ή δέχεται επίθεση, θα καλεί φυσικά την αστυνομική εταιρεία της οποίας χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες. Θα καλεί την Αστυνομική Εταιρεία Α αντί για την «αστυνομία» που καλεί σήμερα.

Ο ανταγωνισμός διασφαλίζει αποτελεσματικότητα, χαμηλή τιμή και υψηλή ποιότητα, και δεν υπάρχει λόγος να υποθέτουμε εκ των προτέρων, όπως κάνουν πολλοί, ότι έχει οριστεί από κάποια θεία βούληση να υπάρχει μόνο ένας αστυνομικός φορέας σε μια δεδομένη γεωγραφική περιοχή. Οι οικονομολόγοι έχουν συχνά ισχυριστεί ότι η παραγωγή ορισμένων αγαθών ή υπηρεσιών αποτελεί «φυσικό μονοπώλιο», ώστε να μην μπορούν να επιβιώσουν για πολύ περισσότεροι από ένας ιδιωτικοί φορείς σε μια δεδομένη περιοχή. Ίσως· αν και μόνο μια απολύτως ελεύθερη αγορά θα μπορούσε να κρίνει το ζήτημα οριστικά. Μόνο η αγορά μπορεί να αποφασίσει ποιες και πόσες επιχειρήσεις, και ποιου μεγέθους και ποιότητας, μπορούν να επιβιώσουν σε συνθήκες ενεργού ανταγωνισμού. Δεν υπάρχει όμως λόγος να υποθέτουμε εκ των προτέρων ότι η αστυνομική προστασία είναι «φυσικό μονοπώλιο». Άλλωστε, οι ασφαλιστικές εταιρείες δεν είναι· και αν μπορούμε να έχουμε τις ασφαλιστικές εταιρείες Metropolitan, Equitable,

Prudential κ.λπ. να συνυπάρχουν, γιατί όχι και εταιρείες αστυνομικής προστασίας Metropolitan, Equitable και Prudential; Ο Gustave de Molinari, ο Γάλλος οικονομολόγος της ελεύθερης αγοράς του δέκατου ένατου αιώνα, ήταν ο πρώτος άνθρωπος στην ιστορία που συνέλαβε και υποστήριξε την ιδέα μιας ελεύθερης αγοράς αστυνομικής προστασίας.[142] Ο Molinari εκτιμούσε ότι τελικά θα συνυπήρχαν αρκετοί ιδιωτικοί αστυνομικοί φορείς στις πόλεις και ένας ιδιωτικός φορέας σε κάθε αγροτική περιοχή. Ίσως· πρέπει όμως να συνειδητοποιήσουμε ότι η σύγχρονη τεχνολογία καθιστά πολύ πιο εφικτή τη λειτουργία υποκαταστημάτων μεγάλων αστικών εταιρειών ακόμη και στις πιο απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές. Ένας άνθρωπος που ζει σε ένα μικρό χωριό του Ουαϊόμινγκ θα μπορούσε, επομένως, να χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες μιας τοπικής εταιρείας προστασίας ή ενός κοντινού υποκαταστήματος της Εταιρείας Προστασίας Metropolitan.

«Πώς όμως θα μπορούσε ένας φτωχός να πληρώνει την ιδιωτική προστασία, αντί να λαμβάνει δωρεάν προστασία όπως σήμερα;» Υπάρχουν αρκετές απαντήσεις σε αυτό το ερώτημα, που αποτελεί μία από τις συνηθέστερες επικρίσεις της ιδέας της εξ ολοκλήρου ιδιωτικής αστυνομικής προστασίας. Η μία είναι ότι αυτό το πρόβλημα αφορά, φυσικά, κάθε αγαθό ή υπηρεσία στη λιμπερταριανή κοινωνία, όχι μόνο την αστυνομία. Αλλά δεν είναι αναγκαία η προστασία; Ίσως· αναγκαία όμως είναι και πολλά διαφορετικά είδη τροφής, η ένδυση, η στέγη κ.λπ. Ασφαλώς, αυτά είναι τουλάχιστον εξίσου ζωτικά, αν όχι περισσότερο, με την αστυνομική προστασία, και όμως σχεδόν κανείς δεν λέει ότι, επομένως, η κυβέρνηση πρέπει να κρατικοποιήσει την τροφή, την ένδυση, τη στέγη κ.λπ. και να τα παρέχει δωρεάν ως καταναγκαστικά

---

142 Πρβλ. Gustave de Molinari, *The Production of Security* (New York: Center for Libertarian Studies, 1977).

επιβαλλόμενο μονοπώλιο. Οι πολύ φτωχοί θα εξυπηρετούνταν γενικά από την ιδιωτική φιλανθρωπία, όπως είδαμε στο κεφάλαιό μας για την πρόνοια. Επιπλέον, στην ειδική περίπτωση της αστυνομίας θα υπήρχαν αναμφίβολα τρόποι εθελοντικής παροχής δωρεάν αστυνομικής προστασίας στους απόρους — είτε από τις ίδιες τις αστυνομικές εταιρείες για λόγους καλής φήμης, όπως κάνουν σήμερα νοσοκομεία και γιατροί, είτε από ειδικές ενώσεις «αστυνομικής αρωγής», που θα επιτελούσαν έργο παρόμοιο με εκείνο των σημερινών ενώσεων «νομικής αρωγής». Οι ενώσεις νομικής αρωγής παρέχουν εθελοντικά δωρεάν νομικές συμβουλές σε απόρους που αντιμετωπίζουν προβλήματα με τις αρχές.

Υπάρχουν σημαντικές συμπληρωματικές παράμετροι. Όπως είδαμε, η αστυνομική υπηρεσία δεν είναι «δωρεάν»· πληρώνεται από τον φορολογούμενο, και ο φορολογούμενος είναι πολύ συχνά ο ίδιος ο φτωχός. Είναι πολύ πιθανό να πληρώνει σήμερα περισσότερα σε φόρους για την αστυνομία απ' όσα θα κατέβαλλε ως αμοιβή σε ιδιωτικές και πολύ αποτελεσματικότερες αστυνομικές εταιρείες. Επιπλέον, οι αστυνομικές εταιρείες θα απευθύνονταν σε μια μαζική αγορά· χάρη στις οικονομίες που προσφέρει μια αγορά τέτοιας κλίμακας, η αστυνομική προστασία θα ήταν αναμφίβολα πολύ φθηνότερη. Καμία αστυνομική εταιρεία δεν θα επιθυμούσε να αποκλείσει, λόγω των τιμών της, ένα μεγάλο τμήμα της αγοράς της, και το κόστος προστασίας δεν θα ήταν περισσότερο απαγορευτικό από το σημερινό κόστος ασφάλισης, λόγου χάρη. Στην πραγματικότητα, θα έτεινε να είναι πολύ χαμηλότερο από τη σημερινή ασφάλιση, επειδή ο ασφαλιστικός κλάδος υπόκειται σήμερα σε βαριές κρατικές ρυθμίσεις που αποκλείουν τον ανταγωνισμό χαμηλού κόστους.

Υπάρχει ένας τελευταίος εφιάλτης, τον οποίο οι περισσότεροι που έχουν εξετάσει την ιδέα ιδιωτικών φορέων προστασίας θεωρούν αποφασιστικό λόγο απόρριψής της. Δεν θα συγκρούονταν διαρκώς οι φορείς; Δεν θα ξεσπούσε «αναρχία», με αδιάκοπες συγκρούσεις μεταξύ αστυνομικών δυνάμεων, καθώς ο ένας θα καλούσε τη «δική του» αστυνομία και ο αντίπαλος τη «δική του»;

Υπάρχουν διάφορα επίπεδα απάντησης σε αυτό το κρίσιμο ερώτημα. Καταρχάς, εφόσον δεν θα υπήρχε ένα υπερκείμενο Κράτος, ούτε κεντρική ούτε καν ενιαία τοπική κυβέρνηση, θα γλιτώναμε τουλάχιστον από τη φρίκη των διακρατικών πολέμων, με την πληθώρα τεράστιων, υπερκαταστροφικών και πλέον πυρηνικών όπλων τους. Αν κοιτάξουμε πίσω στην ιστορία, δεν είναι οδυνηρά σαφές ότι ο αριθμός των ανθρώπων που σκοτώθηκαν σε μεμονωμένες συνοικιακές «συμπλοκές» ή συγκρούσεις είναι ασήμαντος μπροστά στη συνολική μαζική καταστροφή των διακρατικών πολέμων; Υπάρχουν σοβαροί λόγοι γι' αυτό. Για να αποφύγουμε τους συναισθηματισμούς, ας πάρουμε δύο υποθετικές χώρες: τη «Ρουριτανία» και τη «Βαλδαβία». Αν τόσο η Ρουριτανία όσο και η Βαλδαβία διαλύονταν ως κράτη και μετατρέπονταν σε λιμπερταριανή κοινωνία, χωρίς κυβέρνηση και με αναρίθμητα ιδιωτικά άτομα, επιχειρήσεις και αστυνομικούς φορείς, οι μόνες συγκρούσεις που θα μπορούσαν να ξεσπάσουν θα ήταν τοπικές και ο οπλισμός θα ήταν αναγκαστικά αυστηρά περιορισμένος ως προς την εμβέλεια και την καταστροφικότητα. Ας υποθέσουμε ότι σε μια πόλη της Ρουριτανίας δύο αστυνομικοί φορείς συγκρούονται και αρχίζουν ανταλλαγή πυρών. Ακόμη και στη χειρότερη περίπτωση, δεν θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν μαζικούς βομβαρδισμούς, πυρηνική καταστροφή ή βιολογικό πόλεμο, αφού θα αφανίζονταν και οι ίδιοι μέσα στο ολοκαύτωμα. Η κατάτμηση των εδαφικών περιοχών σε ενιαία κυβερνητικά μονοπώλια είναι εκείνη που οδηγεί στη μαζική

καταστροφή· διότι τότε, αν η ενιαία μονοπωλιακή κυβέρνηση της Βαλδαβίας αντιμετωπίσει τον παλαιό της αντίπαλο, την κυβέρνηση της Ρουριτανίας, καθεμία μπορεί να χρησιμοποιήσει όπλα μαζικής καταστροφής, ακόμη και πυρηνικό πόλεμο, επειδή εκείνος που θα πληγεί θα είναι ο «άλλος» και η «άλλη χώρα». Επιπλέον, τώρα που κάθε άνθρωπος είναι υπήκοος μιας μονοπωλιακής κυβέρνησης, στα μάτια κάθε άλλης κυβέρνησης ταυτίζεται αμετάκλητα με τη «δική του» κυβέρνηση. Ο πολίτης της Γαλλίας ταυτίζεται με τη «δική του» κυβέρνηση· επομένως, αν μια άλλη κυβέρνηση επιτεθεί στη Γαλλία, θα επιτεθεί τόσο στον πληθυσμό όσο και στην κυβέρνηση της Γαλλίας. Αν όμως η Εταιρεία Α πολεμά την Εταιρεία Β, το περισσότερο που μπορεί να συμβεί είναι να παρασυρθούν στη σύγκρουση οι αντίστοιχοι πελάτες κάθε εταιρείας — αλλά κανείς άλλος. Θα πρέπει, λοιπόν, να είναι προφανές ότι, ακόμη κι αν συνέβαινε το χειρότερο και ένας λιμπερταριανός κόσμος γινόταν πράγματι κόσμος «αναρχίας», θα ήμασταν και πάλι πολύ καλύτερα απ' ό,τι σήμερα, στο έλεος ανεξέλεγκτων, «αναρχικών» εθνών-κρατών, καθένα από τα οποία διαθέτει ένα τρομακτικό μονοπώλιο όπλων μαζικής καταστροφής. Δεν πρέπει ποτέ να ξεχνάμε ότι όλοι ζούμε, και ανέκαθεν ζούσαμε, σε έναν κόσμο «διεθνούς αναρχίας», σε έναν κόσμο καταναγκαστικών εθνών-κρατών που δεν ελέγχονται από καμία υπερκείμενη παγκόσμια κυβέρνηση, και ότι δεν υπάρχει προοπτική αλλαγής αυτής της κατάστασης.

Ένας λιμπερταριανός κόσμος, λοιπόν, ακόμη κι αν ήταν αναρχικός, δεν θα υφίστατο τους βάρβαρους πολέμους, τη μαζική καταστροφή και τους ατομικούς βομβαρδισμούς που έχει υποστεί επί αιώνες ο κρατοκρατούμενος κόσμος μας. Ακόμη κι αν οι τοπικές αστυνομικές δυνάμεις συγκρούονταν συνεχώς, δεν θα υπήρχαν άλλες Δρέσδες ούτε άλλες Χιροσίμες.

Υπάρχουν όμως πολύ περισσότερα να ειπωθούν. Δεν πρέπει ποτέ να δεχθούμε ότι μια τέτοια τοπική «αναρχία» θα ήταν πιθανό να προκύψει. Ας χωρίσουμε το πρόβλημα των αστυνομικών συγκρούσεων σε διακριτά και διαφορετικά μέρη: τις καλόπιστες διαφωνίες και την απόπειρα μίας ή περισσότερων αστυνομικών δυνάμεων να καταστούν «παράνομες» και να αποσπούν χρήματα ή να επιβάλλουν την κυριαρχία τους μέσω καταναγκασμού. Ας υποθέσουμε προς στιγμήν ότι οι αστυνομικές δυνάμεις είναι έντιμες και ότι διχάζονται μόνο από καλόπιστες διαφορές απόψεων· θα αφήσουμε για λίγο κατά μέρος το πρόβλημα της παράνομης αστυνομίας. Ασφαλώς, μία από τις πολύ σημαντικές πτυχές της υπηρεσίας προστασίας που μπορεί να προσφέρει η αστυνομία στους πελάτες της είναι η προστασία χωρίς αναστάτωση. Κάθε καταναλωτής, κάθε αγοραστής αστυνομικής προστασίας, θα επιθυμούσε πάνω απ' όλα προστασία αποτελεσματική και ήρεμη, χωρίς συγκρούσεις ή διαταραχές. Κάθε αστυνομικός φορέας θα είχε πλήρη επίγνωση αυτού του ζωτικού γεγονότος. Η υπόθεση ότι οι αστυνομικές δυνάμεις θα συγκρούονταν και θα πολεμούσαν διαρκώς μεταξύ τους είναι παράλογη, διότι αγνοεί την καταστροφική επίδραση που θα είχε αυτή η χαοτική «αναρχία» στις δραστηριότητες όλων των αστυνομικών εταιρειών. Για να το πούμε ωμά, τέτοιοι πόλεμοι και συγκρούσεις θα ήταν κακοί —πολύ κακοί— για τις επιχειρήσεις. Επομένως, στην ελεύθερη αγορά, όλοι οι αστυνομικοί φορείς θα φρόντιζαν να μην υπάρχουν συγκρούσεις μεταξύ τους και όλες οι διαφορές απόψεων να διευθετούνται σε ιδιωτικά δικαστήρια, με αποφάσεις ιδιωτών δικαστών ή διαιτητών.

Για να γίνουμε πιο συγκεκριμένοι: πρώτον, όπως είπαμε, οι συγκρούσεις θα ήταν ελάχιστες, επειδή ο ιδιοκτήτης του δρόμου θα είχε τους δικούς του φρουρούς, ο καταστηματάρχης τους δικούς του, ο εκμισθωτής τους δικούς του και ο ιδιοκτήτης κατοικίας τη δική του αστυνομική εταιρεία. Ρεαλιστικά, στην καθημερινή ζωή θα υπήρχαν

ελάχιστα περιθώρια άμεσων συγκρούσεων μεταξύ αστυνομικών φορέων. Ας υποθέσουμε όμως, όπως θα συμβαίνει μερικές φορές, ότι δύο γείτονες ιδιοκτήτες κατοικιών συμπλέκονται, ότι ο καθένας κατηγορεί τον άλλον πως άρχισε την επίθεση ή τη βία και ότι ο καθένας καλεί τη δική του αστυνομική εταιρεία, αν τυχαίνει να είναι συνδρομητές διαφορετικών εταιρειών. Τι συμβαίνει τότε; Και πάλι, θα ήταν άσκοπο και αυτοκαταστροφικό τόσο οικονομικά όσο και σωματικά να αρχίσουν οι δύο αστυνομικές εταιρείες να ανταλλάσσουν πυρά. Αντί γι' αυτό, κάθε αστυνομική εταιρεία, για να μπορεί καν να παραμένει στην αγορά, θα ανακοίνωνε ως ζωτικό μέρος της υπηρεσίας της την προσφυγή σε ιδιωτικά δικαστήρια ή διαιτητές για να αποφασιστεί ποιος έχει άδικο.

Τα δικαστήρια

Ας υποθέσουμε, λοιπόν, ότι ο δικαστής ή ο διαιτητής αποφασίζει πως ο Smith είχε άδικο σε μια διαφορά και ότι επιτέθηκε στον Jones. Αν ο Smith αποδεχθεί την απόφαση, τότε, όποια αποζημίωση ή ποινή κι αν επιβληθεί, δεν υπάρχει πρόβλημα για τη θεωρία της λιμπερταριανής προστασίας. Τι γίνεται όμως αν δεν την αποδεχθεί; Ή ας πάρουμε ένα άλλο παράδειγμα: ο Jones πέφτει θύμα κλοπής. Αναθέτει στην αστυνομική του εταιρεία να πραγματοποιήσει έρευνα για τον εντοπισμό του εγκληματία. Η εταιρεία καταλήγει ότι ο εγκληματίας είναι κάποιος Brown. Τι ακολουθεί; Αν ο Brown αναγνωρίσει την ενοχή του, και πάλι δεν υπάρχει πρόβλημα και η δικαστική τιμωρία προχωρεί, με επίκεντρο τον εξαναγκασμό του εγκληματία να αποκαταστήσει τη ζημία του θύματος. Αλλά, και πάλι, τι γίνεται αν ο Brown αρνείται την ενοχή του;

Αυτές οι περιπτώσεις μάς οδηγούν έξω από το πεδίο της αστυνομικής προστασίας και σε έναν άλλο ζωτικό τομέα προστασίας: τη δικαστική υπηρεσία, δηλαδή την παροχή, σύμφωνα με γενικά αποδεκτές διαδικασίες, μιας μεθόδου με την οποία επιχειρείται, όσο το δυνατόν καλύτερα, να προσδιοριστεί ποιος είναι ο εγκληματίας ή ποιος αθέτησε μια σύμβαση, σε οποιοδήποτε είδος εγκλήματος ή διαφοράς. Πολλοί άνθρωποι, ακόμη και εκείνοι που αναγνωρίζουν ότι θα μπορούσαν να παρέχονται ιδιωτικές ανταγωνιστικές αστυνομικές υπηρεσίες σε μια

ελεύθερη αγορά, διστάζουν μπροστά στην ιδέα εξ ολοκλήρου ιδιωτικών δικαστηρίων. Πώς στην ευχή θα μπορούσαν τα δικαστήρια να είναι ιδιωτικά; Πώς θα χρησιμοποιούσαν βία σε έναν κόσμο χωρίς κυβέρνηση; Δεν θα ακολουθούσαν αδιάκοπες συγκρούσεις και «αναρχία»;

Καταρχάς, τα μονοπωλιακά κρατικά δικαστήρια υπόκεινται στα ίδια σοβαρά προβλήματα, στις ίδιες αναποτελεσματικότητες και στην ίδια περιφρόνηση προς τον καταναλωτή όπως κάθε άλλη κρατική δραστηριότητα. Όλοι γνωρίζουμε, για παράδειγμα, ότι οι δικαστές δεν επιλέγονται βάσει της σοφίας, της ακεραιότητας ή της αποτελεσματικότητάς τους στην εξυπηρέτηση του καταναλωτή, αλλά είναι κομματικοί εντολοδόχοι που επιλέγονται μέσω της πολιτικής διαδικασίας. Επιπλέον, τα δικαστήρια είναι μονοπώλια· αν, για παράδειγμα, τα δικαστήρια κάποιας πόλης ή κωμόπολης γίνουν διεφθαρμένα, δωροδοκήσιμα, καταπιεστικά ή αναποτελεσματικά, ο πολίτης σήμερα δεν έχει εναλλακτική διέξοδο. Ο αδικημένος πολίτης του Ντιπ Φολς στο Ουαϊόμινγκ πρέπει να υπαχθεί στο τοπικό δικαστήριο του Ουαϊόμινγκ ή να μην προσφύγει πουθενά. Σε μια λιμπερταριανή κοινωνία θα υπήρχαν πολλά δικαστήρια, πολλοί δικαστές στους οποίους θα μπορούσε να στραφεί. Και πάλι, δεν υπάρχει λόγος να υποθέτουμε «φυσικό μονοπώλιο» δικαστικής σοφίας. Ο πολίτης του Ντιπ Φολς θα μπορούσε, για παράδειγμα, να προσφύγει στο τοπικό υποκατάστημα της Δικαστικής Εταιρείας Prudential.

Πώς θα χρηματοδοτούνταν τα δικαστήρια σε μια ελεύθερη κοινωνία; Υπάρχουν πολλές δυνατότητες. Ίσως κάθε άτομο να γινόταν συνδρομητής μιας δικαστικής υπηρεσίας, καταβάλλοντας μηνιαία εισφορά και προσφεύγοντας κατόπιν στο δικαστήριο όταν το χρειαζόταν. Ή, επειδή τα δικαστήρια πιθανότατα θα χρειάζονταν πολύ σπανιότερα από τους αστυνομικούς, θα μπορούσε να πληρώνει αμοιβή κάθε φορά

που επέλεγε να χρησιμοποιήσει το δικαστήριο, με τον εγκληματία ή εκείνον που αθέτησε τη σύμβαση να αποζημιώνει τελικά το θύμα ή τον ενάγοντα. Ή, ως τρίτη δυνατότητα, τα δικαστήρια θα μπορούσαν να προσλαμβάνονται από τους αστυνομικούς φορείς για την επίλυση διαφορών, ή θα μπορούσαν ακόμη να υπάρχουν «καθετοποιημένες» επιχειρήσεις που θα παρείχαν τόσο αστυνομικές όσο και δικαστικές υπηρεσίες: η Δικαστική Εταιρεία Prudential θα μπορούσε να διαθέτει αστυνομικό και δικαστικό τμήμα. Μόνο η αγορά θα μπορούσε να αποφασίσει ποια από αυτές τις μεθόδους θα ήταν η καταλληλότερη.

Όλοι θα έπρεπε να γνωρίζουμε καλύτερα την αυξανόμενη χρήση της ιδιωτικής διαιτησίας, ακόμη και στη σημερινή μας κοινωνία. Τα κρατικά δικαστήρια έχουν γίνει τόσο υπερφορτωμένα, αναποτελεσματικά και σπάταλα ώστε όλο και περισσότεροι διάδικοι στρέφονται σε ιδιώτες διαιτητές ως φθηνότερο και πολύ λιγότερο χρονοβόρο τρόπο επίλυσης των διαφορών τους. Τα τελευταία χρόνια, η ιδιωτική διαιτησία έχει εξελιχθεί σε αναπτυσσόμενο και ιδιαίτερα επιτυχημένο επάγγελμα. Επιπλέον, επειδή η διαιτησία είναι εθελοντική, οι κανόνες της μπορούν να καθορίζονται γρήγορα από τα ίδια τα μέρη, χωρίς να απαιτείται ένα δυσκίνητο και σύνθετο νομικό πλαίσιο εφαρμοστέο σε όλους τους πολίτες. Η διαιτησία επιτρέπει επομένως να λαμβάνονται αποφάσεις από ανθρώπους με εξειδίκευση στον σχετικό εμπορικό ή επαγγελματικό κλάδο. Σήμερα, η Αμερικανική Ένωση Διαιτησίας, με σύνθημα «Η χειραφία είναι ισχυρότερη από τη γροθιά», διαθέτει 25 περιφερειακά γραφεία σε ολόκληρη τη χώρα και 23.000 διαιτητές. Το 1969, η Ένωση διεξήγαγε περισσότερες από 22.000 διαιτησίες. Επιπλέον, οι ασφαλιστικές εταιρείες διακανονίζουν πάνω από 50.000 απαιτήσεις τον χρόνο μέσω εθελοντικής διαιτησίας. Αυξάνεται επίσης η επιτυχής προσφυγή σε ιδιώτες διαιτητές για απαιτήσεις αποζημίωσης από αυτοκινητικά ατυχήματα.

Θα μπορούσε να αντιταχθεί ότι, μολονότι οι ιδιώτες διαιτητές επιτελούν ολοένα μεγαλύτερο μέρος των δικαστικών λειτουργιών, οι αποφάσεις τους εξακολουθούν να εκτελούνται μέσω των δικαστηρίων, ώστε, μόλις τα διαφωνούντα μέρη συμφωνήσουν σε έναν διαιτητή, η απόφασή του καθίσταται νομικά δεσμευτική. Αυτό είναι αλήθεια, αλλά δεν ίσχυε πριν από το 1920, και το επάγγελμα της διαιτησίας αναπτύχθηκε από το 1900 έως το 1920 εξίσου γρήγορα όσο και έκτοτε. Πράγματι, το σύγχρονο κίνημα διαιτησίας άρχισε να αναπτύσσεται δυναμικά στην Αγγλία κατά την περίοδο του Αμερικανικού Εμφυλίου Πολέμου, καθώς οι έμποροι χρησιμοποιούσαν ολοένα περισσότερο τα «ιδιωτικά δικαστήρια» που παρείχαν διαιτητές επιλεγμένοι εθελοντικά, μολονότι οι αποφάσεις δεν ήταν νομικά δεσμευτικές. Έως το 1900, η εθελοντική διαιτησία είχε αρχίσει να εδραιώνεται στις Ηνωμένες Πολιτείες. Στην πραγματικότητα, στη μεσαιωνική Αγγλία, ολόκληρη η δομή του εμπορικού δικαίου, το οποίο τα κρατικά δικαστήρια χειρίζονταν αδέξια και αναποτελεσματικά, αναπτύχθηκε σε ιδιωτικά δικαστήρια εμπόρων. Τα εμπορικά δικαστήρια ήταν αμιγώς όργανα εθελοντικής διαιτησίας και οι αποφάσεις τους δεν ήταν νομικά δεσμευτικές. Πώς, λοιπόν, ήταν επιτυχημένα;

Η απάντηση είναι ότι οι έμποροι, από τον Μεσαίωνα έως και το 1920, βασίζονταν αποκλειστικά στον αποκλεισμό και στο μποϊκοτάζ από τους άλλους εμπόρους της περιοχής. Με άλλα λόγια, αν ένας έμπορος αρνούνταν να υποβληθεί σε διαιτησία ή αγνοούσε μια απόφαση, οι υπόλοιποι θα δημοσιοποιούσαν το γεγονός στον κλάδο και θα αρνούνταν να συναλλάσσονται με τον απείθαρχο έμπορο, εξαναγκάζοντάς τον γρήγορα να συμμορφωθεί. Ο Wooldridge αναφέρει ένα μεσαιωνικό παράδειγμα:

Οι έμποροι έκαναν τα δικαστήριά τους να λειτουργούν απλώς συμφωνώντας να τηρούν τις αποφάσεις τους. Ο έμπορος που παραβίαζε τη συμφωνία ασφαλώς δεν θα στελνόταν στη φυλακή, αλλά ούτε θα παρέμενε για πολύ έμπορος· διότι η συμμόρφωση που απαιτούσαν οι ομότεχνοί του και η δύναμή τους επί των εμπορευμάτων του αποδεικνύονταν, αν μη τι άλλο, αποτελεσματικότερες από τον σωματικό καταναγκασμό. Ας πάρουμε τον John of Homing, ο οποίος βιοποριζόταν από το χονδρεμπόριο φαριών. Όταν ο John πούλησε μια παρτίδα ρέγγας διαβεβαιώνοντας ότι ανταποκρινόταν σε δείγμα τριών βαρελιών, αλλά οι άλλοι έμποροι διαπίστωσαν ότι στην πραγματικότητα ήταν αναμεμειγμένη με «αγκαθερά και σάπιες ρέγγες», αποκατέστησε το έλλειμμα υπό την απειλή οικονομικού αποκλεισμού.[143]

Στη σύγχρονη εποχή, ο αποκλεισμός έγινε ακόμη αποτελεσματικότερος και περιλάμβανε τη γνώση ότι όποιος αγνοούσε μια διαιτητική απόφαση δεν θα μπορούσε ποτέ ξανά να χρησιμοποιήσει τις υπηρεσίες διαιτητή. Ο βιομήχανος Owen D. Young, επικεφαλής της General Electric, κατέληξε ότι η ηθική αποδοκιμασία από άλλους επιχειρηματίες ήταν πολύ αποτελεσματικότερη κύρωση από τη νομική επιβολή. Σήμερα, η σύγχρονη τεχνολογία, οι υπολογιστές και οι αξιολογήσεις πιστοληπτικής ικανότητας θα καθιστούσαν έναν τέτοιο πανεθνικό αποκλεισμό αποτελεσματικότερο από ποτέ.

Ακόμη όμως κι αν η αμιγώς εθελοντική διαιτησία επαρκεί για τις εμπορικές διαφορές, τι γίνεται με τις απροκάλυπτα εγκληματικές

---

143 Wooldridge, ό.π., σ. 96. Βλ. επίσης σσ. 94–110.

δραστηριότητες: τον ληστή του δρόμου, τον βιαστή, τον ληστή τράπεζας; Σε αυτές τις περιπτώσεις πρέπει να παραδεχθούμε ότι ο αποκλεισμός πιθανότατα δεν θα αρκούσε — μολονότι θα περιλάμβανε επίσης, ας θυμηθούμε, την άρνηση των ιδιωτών ιδιοκτητών δρόμων να επιτρέπουν την είσοδο τέτοιων εγκληματιών στις περιοχές τους. Για τις ποινικές υποθέσεις, λοιπόν, τα δικαστήρια και η επιβολή του νόμου καθίστανται αναγκαία.

Πώς θα λειτουργούσαν, επομένως, τα δικαστήρια στη λιμπερταριανή κοινωνία; Ειδικότερα, πώς θα επέβαλλαν τις αποφάσεις τους; Επιπλέον, σε όλες τις ενέργειές τους θα έπρεπε να τηρούν τον κρίσιμο λιμπερταριανό κανόνα ότι δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιείται σωματική βία εναντίον οποιουδήποτε δεν έχει καταδικαστεί ως εγκληματίας· διαφορετικά, όσοι χρησιμοποιούν τέτοια βία, είτε αστυνομικοί είτε δικαστές, θα μπορούσαν να καταδικαστούν οι ίδιοι ως επιτιθέμενοι, αν αποδεικνυόταν ότι το πρόσωπο εναντίον του οποίου την άσκησαν ήταν αθώο. Σε αντίθεση με τα κρατιστικά συστήματα, κανένας αστυνομικός ή δικαστής δεν θα μπορούσε να λάβει ειδική ασυλία για άσκηση καταναγκασμού πέρα από εκείνον που θα μπορούσε να ασκήσει οποιοσδήποτε άλλος στην κοινωνία.

Ας πάρουμε τώρα την περίπτωση που αναφέραμε προηγουμένως. Ο κύριος Jones πέφτει θύμα κλοπής, το γραφείο ερευνών που έχει προσλάβει καταλήγει ότι κάποιος Brown διέπραξε το έγκλημα και ο Brown αρνείται να αναγνωρίσει την ενοχή του. Τι γίνεται τότε; Καταρχάς, πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι σήμερα δεν υπάρχει υπερκείμενο παγκόσμιο δικαστήριο ή παγκόσμια κυβέρνηση που να επιβάλλει τις αποφάσεις της· και όμως, ενώ ζούμε σε κατάσταση «διεθνούς αναρχίας», οι διαφορές μεταξύ ιδιωτών πολιτών δύο χωρών δημιουργούν ελάχιστα ή καθόλου προβλήματα. Ας υποθέσουμε, για

παράδειγμα, ότι σήμερα ένας πολίτης της Ουρουγουάης ισχυρίζεται ότι εξαπατήθηκε από έναν πολίτη της Αργεντινής. Σε ποιο δικαστήριο προσφεύγει; Στο δικό του, δηλαδή στο δικαστήριο του θύματος ή του ενάγοντος. Η υπόθεση εκδικάζεται στο δικαστήριο της Ουρουγουάης και η απόφασή του γίνεται σεβαστή από το δικαστήριο της Αργεντινής. Το ίδιο ισχύει αν ένας Αμερικανός θεωρεί ότι εξαπατήθηκε από έναν Καναδό κ.ο.κ. Στην Ευρώπη μετά τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, όταν οι γερμανικές φυλές ζούσαν δίπλα δίπλα και στις ίδιες περιοχές, αν ένας Βησιγότθος θεωρούσε ότι είχε υποστεί αδικία από έναν Φράγκο, προσέφευγε στο δικό του δικαστήριο και η απόφαση γινόταν γενικά αποδεκτή από τους Φράγκους. Η προσφυγή στο δικαστήριο του ενάγοντος είναι επίσης η ορθολογική λιμπερταριανή διαδικασία, αφού το θύμα ή ο ενάγων είναι εκείνος που έχει υποστεί την αδικία και φυσικά παραπέμπει την υπόθεση στο δικό του δικαστήριο. Έτσι, στην περίπτωσή μας, ο Jones θα προσέφευγε στη Δικαστική Εταιρεία Prudential για να κατηγορήσει τον Brown για κλοπή.

Είναι φυσικά δυνατόν ο Brown να είναι επίσης πελάτης του Δικαστηρίου Prudential, οπότε δεν υπάρχει πρόβλημα. Η απόφαση της Prudential καλύπτει και τα δύο μέρη και καθίσταται δεσμευτική. Ένας σημαντικός όρος, όμως, είναι ότι δεν μπορεί να ασκηθεί καταναγκαστική εξουσία κλήτευσης εναντίον του Brown, επειδή πρέπει να θεωρείται αθώος μέχρι να καταδικαστεί. Στον Brown θα επιδιδόταν πάντως μια κλήση για εθελοντική εμφάνιση: μια ειδοποίηση ότι δικάζεται για τη συγκεκριμένη κατηγορία, με την οποία θα προσκαλούνταν να εμφανιστεί ο ίδιος ή ο νομικός του εκπρόσωπος. Αν δεν εμφανιστεί, θα δικαστεί ερήμην· αυτό προφανώς θα είναι λιγότερο ευνοϊκό γι' αυτόν, αφού η δική του πλευρά της υπόθεσης δεν θα υποστηριχθεί ενώπιον του δικαστηρίου. Αν ο Brown κριθεί ένοχος, τότε το δικαστήριο και τα όργανα εκτέλεσής του θα χρησιμοποιήσουν βία για να τον συλλάβουν και να επιβάλουν

όποια ποινή αποφασιστεί — μια ποινή που προφανώς θα επικεντρώνεται πρωτίστως στην αποκατάσταση της ζημίας του θύματος.

Τι γίνεται όμως αν ο Brown δεν αναγνωρίζει το Δικαστήριο Prudential; Αν είναι πελάτης της Δικαστικής Εταιρείας Metropolitan; Εδώ η περίπτωση γίνεται δυσκολότερη. Τι θα συμβεί τότε; Πρώτα, το θύμα Jones παρουσιάζει την υπόθεσή του στο Δικαστήριο Prudential. Αν ο Brown κριθεί αθώος, η διαφορά τελειώνει εκεί. Ας υποθέσουμε όμως ότι ο κατηγορούμενος Brown κρίνεται ένοχος. Αν δεν κάνει τίποτε, η απόφαση εκτελείται εναντίον του. Ας υποθέσουμε όμως ότι κατόπιν ο Brown προσφεύγει στη Δικαστική Εταιρεία Metropolitan, επικαλούμενος ανεπάρκεια ή δωροληψία της Prudential. Η υπόθεση θα εκδικαστεί τότε από τη Metropolitan. Αν και η Metropolitan κρίνει τον Brown ένοχο, και πάλι η διαφορά τελειώνει και η Prudential θα ενεργήσει χωρίς καθυστέρηση εναντίον του. Ας υποθέσουμε όμως ότι η Metropolitan κρίνει τον Brown αθώο της κατηγορίας. Τι γίνεται τότε; Θα ανταλλάξουν πυρά στους δρόμους τα δύο δικαστήρια και τα ένοπλα όργανα εκτέλεσής τους;

Και πάλι, αυτό θα αποτελούσε σαφώς ανορθολογική και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά από την πλευρά των δικαστηρίων. Ουσιώδες μέρος της δικαστικής υπηρεσίας προς τους πελάτες τους είναι η παροχή δίκαιων και αντικειμενικών αποφάσεων μέσα από ειρηνική λειτουργία — του καλύτερου και αντικειμενικότερου τρόπου εξακρίβωσης της αλήθειας για το ποιος διέπραξε το έγκλημα. Η έκδοση μιας απόφασης και κατόπιν η αποδοχή χαοτικών ανταλλαγών πυρών δύσκολα θα θεωρούνταν πολύτιμη δικαστική υπηρεσία από τους πελάτες τους. Έτσι, ουσιώδες μέρος της υπηρεσίας κάθε δικαστηρίου θα ήταν μια διαδικασία έφεσης. Εν ολίγοις, κάθε δικαστήριο θα συμφωνούσε να συμμορφώνεται με την απόφαση μιας κατ' έφεση εκδίκασης από

διαιτητή επιλεγμένο εθελοντικά, στον οποίο θα προσέφευγαν τώρα η Metropolitan και η Prudential. Ο δικαστής της έφεσης θα εξέδιδε την απόφασή του και το αποτέλεσμα αυτής της τρίτης δίκης θα θεωρούνταν δεσμευτικό για τον ένοχο. Το δικαστήριο Prudential θα προχωρούσε κατόπιν στην εκτέλεση.

Ένα εφετείο! Δεν εγκαθιδρύεται έτσι και πάλι μια καταναγκαστικά επιβαλλόμενη μονοπωλιακή κυβέρνηση; Όχι, επειδή τίποτε στο σύστημα δεν απαιτεί να αποτελεί ένα συγκεκριμένο πρόσωπο ή δικαστήριο το όργανο εκδίκασης των εφέσεων. Εν ολίγοις, στις σημερινές Ηνωμένες Πολιτείες το Ανώτατο Δικαστήριο έχει οριστεί ως δικαστήριο τελικής προσφυγής, οπότε οι δικαστές του καθίστανται οι τελικοί κριτές ανεξάρτητα από τις επιθυμίες τόσο του ενάγοντος όσο και του εναγομένου. Αντιθέτως, στη λιμπερταριανή κοινωνία, τα διάφορα ανταγωνιστικά ιδιωτικά δικαστήρια θα μπορούσαν να προσφεύγουν σε οποιονδήποτε δικαστή εφέσεων θεωρούν δίκαιο, καταρτισμένο και αντικειμενικό. Κανένας συγκεκριμένος δικαστής εφέσεων ή σύνολο δικαστών δεν θα επιβαλλόταν καταναγκαστικά στην κοινωνία.

Πώς θα χρηματοδοτούνταν οι δικαστές των εφέσεων; Υπάρχουν πολλοί πιθανοί τρόποι, αλλά ο πιθανότερος είναι ότι θα πληρώνονταν από τα διάφορα αρχικά δικαστήρια, τα οποία θα περιλάμβαναν τη χρέωση των υπηρεσιών έφεσης στις συνδρομές ή στις αμοιβές των πελατών τους.

Ας υποθέσουμε όμως ότι ο Brown επιμένει να προσφύγει σε άλλον δικαστή εφέσεων, και κατόπιν σε άλλον ακόμη. Δεν θα μπορούσε να αποφεύγει την απόφαση ασκώντας εφέσεις επ' άπειρον; Προφανώς, σε οποιαδήποτε κοινωνία οι νομικές διαδικασίες δεν μπορούν να συνεχίζονται επ' αόριστον· πρέπει να υπάρχει κάποιο καταληκτικό όριο. Στη σημερινή κρατιστική κοινωνία, όπου η κυβέρνηση μονοπωλεί τη

δικαστική λειτουργία, το Ανώτατο Δικαστήριο ορίζεται αυθαίρετα ως αυτό το όριο. Και στη λιμπερταριανή κοινωνία θα έπρεπε να υπάρχει ένα συμφωνημένο καταληκτικό όριο· και εφόσον σε κάθε έγκλημα ή διαφορά υπάρχουν μόνο δύο μέρη —ο ενάγων και ο εναγόμενος—, φαίνεται λογικότερο ο νομικός κώδικας να ορίζει ότι μια απόφαση στην οποία καταλήγουν οποιαδήποτε δύο δικαστήρια είναι δεσμευτική. Αυτό θα καλύπτει τόσο την περίπτωση όπου το δικαστήριο του ενάγοντος και το δικαστήριο του εναγομένου καταλήγουν στην ίδια απόφαση όσο και την περίπτωση όπου ένα εφετείο κρίνει τη διαφωνία μεταξύ των δύο αρχικών δικαστηρίων.

Το δίκαιο και τα δικαστήρια

Είναι πλέον σαφές ότι στη λιμπερταριανή κοινωνία θα πρέπει να υπάρχει ένας νομικός κώδικας. Πώς; Πώς μπορεί να υπάρξει νομικός κώδικας, ένα σύστημα δικαίου, χωρίς κυβέρνηση να τον θεσπίσει, χωρίς διορισμένο δικαστικό σώμα ή νομοθετικό σώμα που να ψηφίζει νόμους; Και, καταρχάς, είναι ένας νομικός κώδικας συμβατός με τις λιμπερταριανές αρχές;

Για να απαντήσουμε πρώτα στο τελευταίο ερώτημα, θα πρέπει να είναι σαφές ότι ένας νομικός κώδικας είναι αναγκαίος για να καθορίζει ακριβείς κατευθυντήριες γραμμές για τα ιδιωτικά δικαστήρια. Αν, για παράδειγμα, το Δικαστήριο Α αποφασίσει ότι όλοι οι κοκκινομάλληδες είναι εκ φύσεως κακοί και πρέπει να τιμωρούνται, είναι σαφές ότι τέτοιες αποφάσεις αποτελούν το αντίθετο του λιμπερταριανισμού και ότι ένας τέτοιος νόμος θα συνιστούσε προσβολή των δικαιωμάτων των κοκκινομάλληδων. Επομένως, κάθε τέτοια απόφαση θα ήταν παράνομη βάσει της λιμπερταριανής αρχής και δεν θα μπορούσε να υποστηριχθεί από την υπόλοιπη κοινωνία. Καθίσταται λοιπόν αναγκαίο να υπάρχει ένας γενικά αποδεκτός νομικός κώδικας, τον οποίο τα δικαστήρια θα

δεσμεύονταν να ακολουθούν. Ο νομικός κώδικας θα επέμενε απλώς στη λιμπερταριανή αρχή της μη επίθεσης κατά προσώπου ή περιουσίας, θα όριζε τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα σύμφωνα με τη λιμπερταριανή αρχή, θα θέσπιζε κανόνες αποδείξεων —όπως εκείνους που ισχύουν σήμερα— για να προσδιορίζονται οι υπαίτιοι σε κάθε διαφορά και θα καθόριζε τις ανώτατες ποινές για κάθε συγκεκριμένο έγκλημα. Μέσα στο πλαίσιο ενός τέτοιου κώδικα, τα επιμέρους δικαστήρια θα ανταγωνίζονταν ως προς τις αποτελεσματικότερες διαδικασίες και η αγορά θα αποφάσιζε κατόπιν αν οι δικαστές, τα σώματα ενόρκων κ.λπ. αποτελούν τις αποτελεσματικότερες μεθόδους παροχής δικαστικών υπηρεσιών.

Είναι δυνατοί τέτοιοι σταθεροί και συνεπείς νομικοί κώδικες, με μόνο ανταγωνιστικούς δικαστές να τους αναπτύσσουν και να τους εφαρμόζουν, χωρίς κυβέρνηση ή νομοθετικό σώμα; Όχι μόνο είναι δυνατοί, αλλά τα καλύτερα και πιο επιτυχημένα τμήματα του νομικού μας συστήματος αναπτύχθηκαν με τα χρόνια ακριβώς με αυτόν τον τρόπο. Τα νομοθετικά σώματα, όπως και οι βασιλείς, υπήρξαν ιδιότροπα, παραβιαστικά των δικαιωμάτων και ασυνεπή. Το μόνο που εισήγαγαν στο νομικό σύστημα ήταν ανακολουθίες και δεσποτισμός. Στην πραγματικότητα, η κυβέρνηση δεν είναι περισσότερο κατάλληλη να αναπτύσσει και να εφαρμόζει δίκαιο απ' όσο είναι να παρέχει οποιαδήποτε άλλη υπηρεσία· και όπως η θρησκεία έχει διαχωριστεί από το Κράτος και η οικονομία μπορεί να διαχωριστεί από αυτό, έτσι μπορεί να διαχωριστεί και κάθε άλλη κρατική λειτουργία, συμπεριλαμβανομένης της αστυνομίας, των δικαστηρίων και του ίδιου του δικαίου!

Όπως επισημάνθηκε παραπάνω, για παράδειγμα, ολόκληρο το δίκαιο των εμπόρων αναπτύχθηκε όχι από το Κράτος ή σε κρατικά δικαστήρια, αλλά από ιδιωτικά εμπορικά δικαστήρια. Μόνο πολύ αργότερα η κυβέρνηση ανέλαβε το εμπορικό δίκαιο που είχε αναπτυχθεί

στα δικαστήρια των εμπόρων. Το ίδιο συνέβη με το ναυτικό δίκαιο, ολόκληρη τη δομή του δικαίου της θάλασσας, της ναυτιλίας, της θαλάσσιας αρωγής κ.λπ. Και εδώ το Κράτος δεν ενδιαφερόταν και η δικαιοδοσία του δεν εκτεινόταν στην ανοικτή θάλασσα· έτσι οι ίδιοι οι πλοιοκτήτες και μεταφορείς ανέλαβαν όχι μόνο να εφαρμόζουν αλλά και να διαμορφώσουν ολόκληρη τη δομή του ναυτικού δικαίου στα δικά τους ιδιωτικά δικαστήρια. Και πάλι, μόνο αργότερα η κυβέρνηση οικειοποιήθηκε το ναυτικό δίκαιο και το ενέταξε στα δικά της δικαστήρια.

Τέλος, ο κύριος κορμός του αγγλοσαξονικού δικαίου, το δικαίως περίφημο κοινοδίκαιο, αναπτύχθηκε επί αιώνες από ανταγωνιστικούς δικαστές που εφάρμοζαν αρχές δοκιμασμένες στον χρόνο αντί για τις μεταβαλλόμενες κρατικές επιταγές. Αυτές οι αρχές δεν αποφασίστηκαν αυθαίρετα από κάποιον βασιλιά ή νομοθετικό σώμα· αναπτύχθηκαν επί αιώνες μέσω της εφαρμογής ορθολογικών —και πολύ συχνά λιμπερταριανών— αρχών στις υποθέσεις που έφταναν ενώπιόν τους. Η ιδέα της τήρησης του δικαστικού προηγουμένου αναπτύχθηκε όχι ως τυφλή υποταγή στο παρελθόν, αλλά επειδή όλοι οι προηγούμενοι δικαστές είχαν εκδώσει τις αποφάσεις τους εφαρμόζοντας τις γενικά αποδεκτές αρχές του κοινοδικαίου σε συγκεκριμένες υποθέσεις και προβλήματα. Διότι ήταν καθολικά αποδεκτό ότι ο δικαστής δεν δημιουργούσε δίκαιο, όπως συχνά κάνει σήμερα· έργο του δικαστή, το αντικείμενο της ειδικής του γνώσης, ήταν να ανευρίσκει το δίκαιο μέσα στις αποδεκτές αρχές του κοινοδικαίου και κατόπιν να το εφαρμόζει σε συγκεκριμένες υποθέσεις ή σε νέες τεχνολογικές ή θεσμικές συνθήκες. Το μεγαλείο της μακραίωνης ανάπτυξης του κοινοδικαίου μαρτυρεί την επιτυχία τους.

Επιπλέον, οι δικαστές του κοινοδικαίου λειτουργούσαν σε μεγάλο βαθμό όπως οι ιδιώτες διαιτητές, ως γνώστες του δικαίου στους οποίους προσέφευγαν ιδιώτες για τις διαφορές τους. Δεν υπήρχε αυθαίρετα επιβεβλημένο «ανώτατο δικαστήριο» του οποίου η απόφαση θα ήταν δεσμευτική· ούτε το προηγούμενο, μολονότι γινόταν σεβαστό, θεωρούνταν αυτομάτως δεσμευτικό. Έτσι, ο Ιταλός λιμπερταριανός νομικός Bruno Leoni έγραφε:

> *…τα δικαστήρια δεν μπορούσαν εύκολα να θεσπίσουν δικούς τους αυθαίρετους κανόνες στην Αγγλία, καθώς δεν βρίσκονταν ποτέ σε θέση να το κάνουν άμεσα, δηλαδή με τον συνήθη, αιφνίδιο, ευρείας εμβέλειας και επιτακτικό τρόπο των νομοθετών. Επιπλέον, υπήρχαν τόσα πολλά δικαστήρια στην Αγγλία και ανταγωνίζονταν τόσο έντονα μεταξύ τους, ώστε ακόμη και η περίφημη αρχή του δεσμευτικού προηγουμένου δεν αναγνωρίστηκε ανοιχτά από αυτά ως ισχύουσα παρά μόνο σε σχετικά πρόσφατους χρόνους. Εξάλλου, δεν μπορούσαν ποτέ να αποφασίσουν για κάτι που δεν είχε προηγουμένως τεθεί ενώπιόν τους από ιδιώτες. Τέλος, σχετικά λίγοι άνθρωποι προσέφευγαν στα δικαστήρια για να ζητήσουν τους κανόνες βάσει των οποίων θα κρίνονταν οι υποθέσεις τους.*[144]

Και για την απουσία «ανώτατων δικαστηρίων»:

> *…δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι το δίκαιο των νομικών ή το νομολογιακό δίκαιο μπορεί να τείνει να αποκτήσει τα χαρακτηριστικά της νομοθεσίας, συμπεριλαμβανομένων των*

---

144 Bruno Leoni, *Freedom and the Law* (Los Angeles: Nash Publishing Co., 1972), σ. 87.

ανεπιθύμητων, όποτε οι νομικοί ή οι δικαστές δικαιούνται να αποφασίζουν τελεσίδικα για μια υπόθεση… Στην εποχή μας, ο μηχανισμός της δικαιοσύνης σε ορισμένες χώρες όπου έχουν ιδρυθεί «ανώτατα δικαστήρια» καταλήγει στην επιβολή των προσωπικών απόψεων των μελών αυτών των δικαστηρίων, ή της πλειονότητάς τους, σε όλους τους άλλους ενδιαφερομένους, κάθε φορά που υπάρχει μεγάλη απόσταση ανάμεσα στη γνώμη των πρώτων και στις πεποιθήσεις των τελευταίων. Όμως… αυτή η δυνατότητα, αντί να απορρέει αναγκαστικά από τη φύση του δικαίου των νομικών ή του νομολογιακού δικαίου, αποτελεί μάλλον απόκλιση από αυτήν…[145]

Πέρα από τέτοιες παρεκκλίσεις, η επιβολή των προσωπικών απόψεων των δικαστών περιοριζόταν στο ελάχιστο: (α) επειδή οι δικαστές μπορούσαν να αποφασίζουν μόνο όταν ιδιώτες πολίτες έφερναν υποθέσεις ενώπιόν τους· (β) επειδή οι αποφάσεις κάθε δικαστή ίσχυαν μόνο για τη συγκεκριμένη υπόθεση· και (γ) επειδή οι αποφάσεις των δικαστών και των νομικών του κοινοδικαίου λάμβαναν πάντοτε υπόψη τα προηγούμενα αιώνων. Επιπλέον, όπως επισημαίνει ο Leoni, σε αντίθεση με τα νομοθετικά σώματα ή την εκτελεστική εξουσία, όπου κυρίαρχες πλειοψηφίες ή ομάδες πίεσης καταπατούν τις μειονότητες, οι δικαστές, λόγω της ίδιας της θέσης τους, υποχρεούνται να ακούν και να σταθμίζουν τα επιχειρήματα και των δύο αντιμαχόμενων πλευρών σε κάθε διαφορά. «Τα μέρη είναι ίσα απέναντι στον δικαστή, με την έννοια ότι είναι ελεύθερα να προσκομίζουν επιχειρήματα και αποδείξεις. Δεν συγκροτούν μια ομάδα στην οποία οι διαφωνούσες μειονότητες

---

145 Στο ίδιο, σσ. 23–24.

υποχωρούν μπροστά σε θριαμβεύουσες πλειοψηφίες…». Και ο Leoni επισημαίνει την αναλογία αυτής της διαδικασίας με την οικονομία της ελεύθερης αγοράς: «Φυσικά, τα επιχειρήματα μπορεί να είναι ισχυρότερα ή ασθενέστερα· το γεγονός όμως ότι κάθε μέρος μπορεί να τα προβάλλει είναι συγκρίσιμο με το γεγονός ότι ο καθένας μπορεί ατομικά να ανταγωνίζεται οποιονδήποτε άλλον στην αγορά, προκειμένου να αγοράζει και να πωλεί».[146]

Ο καθηγητής Leoni διαπίστωσε ότι, στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου, οι αρχαίοι Ρωμαίοι δικαστές λειτουργούσαν με τον ίδιο τρόπο όπως τα αγγλικά δικαστήρια του κοινοδικαίου:

> *Ο Ρωμαίος νομικός ήταν ένα είδος επιστήμονα· αντικείμενα της έρευνάς του ήταν οι λύσεις των υποθέσεων που οι πολίτες τού υπέβαλλαν προς μελέτη, όπως ακριβώς οι βιομήχανοι θα μπορούσαν σήμερα να υποβάλουν σε έναν φυσικό ή μηχανικό ένα τεχνικό πρόβλημα σχετικά με τις εγκαταστάσεις ή την παραγωγή τους. Συνεπώς, το ιδιωτικό ρωμαϊκό δίκαιο ήταν κάτι προς περιγραφή ή ανακάλυψη, όχι προς θέσπιση — ένας κόσμος πραγμάτων που ήδη υπήρχαν και αποτελούσαν μέρος της κοινής κληρονομιάς όλων των Ρωμαίων πολιτών. Κανείς δεν θέσπισε αυτό το δίκαιο· κανείς δεν μπορούσε να το αλλάξει ασκώντας την προσωπική του βούληση… Αυτή είναι η μακροπρόθεσμη ή, αν προτιμάτε, η ρωμαϊκή αντίληψη της βεβαιότητας του δικαίου.*[147]

---

146 Στο ίδιο, σ. 188.

147 Στο ίδιο, σσ. 84–35.

Τέλος, ο καθηγητής Leoni μπόρεσε να χρησιμοποιήσει τη γνώση του για τη λειτουργία του αρχαίου δικαίου και του κοινοδικαίου ώστε να απαντήσει στο ζωτικό ερώτημα: σε μια λιμπερταριανή κοινωνία, «ποιος θα διορίζει τους δικαστές… για να τους επιτρέψει να επιτελούν το έργο του προσδιορισμού του δικαίου;» Η απάντησή του είναι: οι ίδιοι οι άνθρωποι, οι οποίοι θα προσέφευγαν στους δικαστές με τη μεγαλύτερη φήμη γνώσης και σοφίας ως προς την κατανόηση και εφαρμογή των βασικών κοινών νομικών αρχών της κοινωνίας:

> *Στην πραγματικότητα, έχει μάλλον μικρή σημασία να καθορίσουμε εκ των προτέρων ποιος θα διορίζει τους δικαστές, διότι, κατά μία έννοια, ο καθένας θα μπορούσε να το κάνει, όπως συμβαίνει σε κάποιον βαθμό όταν οι άνθρωποι προσφεύγουν σε ιδιώτες διαιτητές για να επιλύσουν τις διαφορές τους… Διότι ο διορισμός δικαστών δεν είναι ένα τόσο ιδιαίτερο πρόβλημα· δεν διαφέρει, για παράδειγμα, από το πρόβλημα του «διορισμού» φυσικών, γιατρών ή άλλων μορφωμένων και έμπειρων ανθρώπων. Η ανάδειξη καλών επαγγελματιών σε οποιαδήποτε κοινωνία μόνο φαινομενικά οφείλεται σε επίσημους διορισμούς, όπου αυτοί υπάρχουν. Στην πραγματικότητα βασίζεται σε μια ευρεία συναίνεση πελατών, συναδέλφων και του κοινού γενικότερα — μια συναίνεση χωρίς την οποία κανένας διορισμός δεν είναι πραγματικά αποτελεσματικός. Φυσικά, οι άνθρωποι μπορεί να σφάλλουν ως προς την πραγματική αξία εκείνου που επέλεξαν ως άξιο, αλλά τέτοιες δυσκολίες είναι αναπόφευκτες σε κάθε είδος επιλογής.*[148]

---

148 Στο ίδιο, σ. 183.

Φυσικά, στη μελλοντική λιμπερταριανή κοινωνία, ο βασικός νομικός κώδικας δεν θα στηριζόταν στην τυφλή αποδοχή του εθίμου, μεγάλο μέρος του οποίου θα μπορούσε κάλλιστα να είναι αντιλιμπερταριανό. Ο κώδικας θα έπρεπε να θεμελιωθεί στην αναγνωρισμένη λιμπερταριανή αρχή της μη επίθεσης εναντίον του προσώπου ή της περιουσίας των άλλων· εν ολίγοις, στη λογική και όχι απλώς στην παράδοση, όσο ορθές κι αν είναι οι γενικές γραμμές της. Εφόσον όμως διαθέτουμε ένα σώμα αρχών του κοινοδικαίου από το οποίο μπορούμε να αντλήσουμε, το έργο της λογικής για τη διόρθωση και την τροποποίησή του θα ήταν πολύ ευκολότερο από την απόπειρα κατασκευής ενός σώματος συστηματικών νομικών αρχών εξαρχής, εκ του μηδενός.

Το πιο αξιοσημείωτο ιστορικό παράδειγμα μιας κοινωνίας λιμπερταριανού δικαίου και δικαστηρίων, ωστόσο, παραμελήθηκε από τους ιστορικούς μέχρι πολύ πρόσφατα. Ήταν μάλιστα μια κοινωνία στην οποία όχι μόνο τα δικαστήρια και το δίκαιο ήταν σε μεγάλο βαθμό λιμπερταριανά, αλλά λειτουργούσαν και μέσα σε μια αμιγώς ακρατική και λιμπερταριανή κοινωνία. Αυτή ήταν η παλαιά Ιρλανδία — μια Ιρλανδία που παρέμεινε σε αυτή τη λιμπερταριανή πορεία για περίπου χίλια χρόνια, έως τη βίαιη κατάκτησή της από την Αγγλία τον δέκατο έβδομο αιώνα. Και, σε αντίθεση με πολλές πρωτόγονες φυλές που λειτουργούσαν με παρόμοιο τρόπο —όπως οι Ίγκμπο της Δυτικής Αφρικής και πολλές ευρωπαϊκές φυλές—, η προ της κατάκτησης Ιρλανδία δεν ήταν με καμία έννοια «πρωτόγονη» κοινωνία: ήταν μια εξαιρετικά σύνθετη κοινωνία, η οποία επί αιώνες υπήρξε η πιο προηγμένη, η πιο καλλιεργημένη πνευματικά και η πιο πολιτισμένη σε ολόκληρη τη Δυτική Ευρώπη.

Επί χίλια χρόνια, λοιπόν, η παλαιά κελτική Ιρλανδία δεν είχε Κράτος ούτε οτιδήποτε παρόμοιο. Όπως έγραφε ο κορυφαίος ειδικός του

παλαιού ιρλανδικού δικαίου: «Δεν υπήρχε νομοθετικό σώμα, δικαστικοί επιμελητές, αστυνομία, δημόσιος μηχανισμός επιβολής της δικαιοσύνης… Δεν υπήρχε κανένα ίχνος δικαιοσύνης διοικούμενης από το Κράτος».[149]

Πώς, λοιπόν, εξασφαλιζόταν η δικαιοσύνη; Η βασική πολιτική μονάδα της παλαιάς Ιρλανδίας ήταν το *tuath*. Όλοι οι «ελεύθεροι άνθρωποι» που κατείχαν γη, όλοι οι επαγγελματίες και όλοι οι τεχνίτες δικαιούνταν να γίνουν μέλη ενός *tuath*. Τα μέλη κάθε *tuath* συγκροτούσαν μια ετήσια συνέλευση, η οποία αποφάσιζε για όλες τις κοινές πολιτικές, κήρυσσε πόλεμο ή ειρήνη με άλλα *tuatha* και εξέλεγε ή καθαιρούσε τους «βασιλείς» τους. Ένα σημαντικό σημείο είναι ότι, σε αντίθεση με τις πρωτόγονες φυλές, κανείς δεν ήταν εγκλωβισμένος ή δεσμευμένος σε ένα συγκεκριμένο *tuath*, είτε λόγω συγγένειας είτε λόγω γεωγραφικής θέσης. Τα επιμέρους μέλη ήταν ελεύθερα να αποχωρούν από ένα *tuath* και να εντάσσονται σε κάποιο ανταγωνιστικό, και συχνά το έκαναν. Συχνά, δύο ή περισσότερα *tuatha* αποφάσιζαν να συγχωνευθούν σε μία αποτελεσματικότερη μονάδα. Όπως αναφέρει ο καθηγητής Peden, «το *tuath* είναι επομένως ένα σώμα προσώπων που ενώνονται εθελοντικά για κοινωνικά επωφελείς σκοπούς, και το σύνολο των έγγειων ιδιοκτησιών των μελών του συγκροτούσε την εδαφική του διάσταση».[150] Εν ολίγοις, δεν είχαν το σύγχρονο Κράτος, με την αξίωσή του για κυριαρχία επί μιας δεδομένης —συνήθως επεκτεινόμενης— επικράτειας, αποσυνδεδεμένης από τα δικαιώματα κυριότητας των υπηκόων του επί της γης· αντιθέτως, τα *tuatha* ήταν εθελοντικές ενώσεις που περιλάμβαναν μόνο τις έγγειες ιδιοκτησίες των εθελοντικών μελών τους. Ιστορικά, περίπου

---

149 Παρατίθεται στην καλύτερη εισαγωγή στους παλαιούς αναρχικούς ιρλανδικούς θεσμούς, Joseph R. Peden, «Property Rights in Celtic Irish Law», *Journal of Libertarian Studies*, 1 (άνοιξη 1977), σ. 83· βλ. επίσης σσ. 81–95. Για μια σύνοψη, βλ. Peden, «Stateless Societies: Ancient Ireland», *The Libertarian Forum* (Απρίλιος 1971), σσ. 3–4.

150 Peden, «Stateless Societies», σ. 4.

80 έως 100 *tuatha* συνυπήρχαν ανά πάσα στιγμή σε ολόκληρη την Ιρλανδία.

Τι γίνεται όμως με τον εκλεγμένο «βασιλιά»; Αποτελούσε μια μορφή κρατικού κυβερνήτη; Κατά κύριο λόγο, ο βασιλιάς λειτουργούσε ως θρησκευτικός αρχιερέας, προΐστατο των λατρευτικών τελετών του *tuath*, το οποίο λειτουργούσε ως εθελοντική θρησκευτική, καθώς και κοινωνική και πολιτική, οργάνωση. Όπως στα παγανιστικά, προχριστιανικά ιερατεία, το βασιλικό λειτούργημα ήταν κληρονομικό, και η πρακτική αυτή συνεχίστηκε στους χριστιανικούς χρόνους. Ο βασιλιάς εκλεγόταν από το *tuath* μέσα από μια βασιλική συγγενική ομάδα, το *derbfine*, η οποία έφερε το κληρονομικό ιερατικό λειτούργημα. Πολιτικά, όμως, ο βασιλιάς είχε αυστηρά περιορισμένες λειτουργίες: ήταν ο στρατιωτικός ηγέτης του *tuath* και προήδρευε στις συνελεύσεις του. Μπορούσε όμως να διεξάγει διαπραγματεύσεις πολέμου ή ειρήνης μόνο ως εντολοδόχος των συνελεύσεων· δεν ήταν με καμία έννοια κυρίαρχος και δεν είχε δικαίωμα απονομής δικαιοσύνης επί των μελών του *tuath*. Δεν μπορούσε να νομοθετεί και, όταν ο ίδιος ήταν διάδικος, έπρεπε να υποβάλει την υπόθεσή του σε ανεξάρτητο δικαστικό διαιτητή.

Και πάλι, λοιπόν, πώς αναπτυσσόταν το δίκαιο και πώς διατηρούνταν η δικαιοσύνη; Καταρχάς, το ίδιο το δίκαιο βασιζόταν σε ένα σώμα πανάρχαιων εθίμων, που μεταδιδόταν ως προφορική και κατόπιν γραπτή παράδοση μέσω μιας τάξης επαγγελματιών νομικών, των *brehons*. Οι *brehons* δεν ήταν σε καμία περίπτωση δημόσιοι ή κρατικοί αξιωματούχοι· επιλέγονταν απλώς από τα διαφωνούντα μέρη βάσει της φήμης τους για σοφία, γνώση του εθιμικού δικαίου και ακεραιότητα των αποφάσεών τους. Όπως αναφέρει ο καθηγητής Peden:

…τα διαφωνούντα μέρη συμβουλεύονταν τους επαγγελματίες νομικούς για το τι προέβλεπε το δίκαιο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, και οι ίδιοι αυτοί άνθρωποι ενεργούσαν συχνά ως διαιτητές μεταξύ των διαδίκων. Παρέμεναν πάντοτε ιδιώτες, όχι δημόσιοι αξιωματούχοι· η άσκηση των λειτουργιών τους εξαρτιόταν από τη γνώση του δικαίου και από τη φήμη ακεραιότητάς τους ως δικαστικών κριτών.[151]

Επιπλέον, οι *brehons* δεν είχαν καμία απολύτως σύνδεση με τα επιμέρους *tuatha* ή τους βασιλείς τους. Ήταν εξ ολοκλήρου ιδιώτες, με εμβέλεια σε ολόκληρη τη χώρα, και οι διάδικοι προσέφευγαν σε αυτούς σε όλη την Ιρλανδία. Επιπλέον —και αυτό είναι ζωτικό σημείο—, σε αντίθεση με το σύστημα των ιδιωτών Ρωμαίων νομικών, ο *brehon* ήταν το μόνο διαθέσιμο όργανο· δεν υπήρχαν άλλοι δικαστές, κανενός είδους «δημόσιοι» δικαστές, στην παλαιά Ιρλανδία.

Οι *brehons* ήταν εκείνοι που εκπαιδεύονταν στο δίκαιο και προσέθεταν ερμηνευτικά σχόλια και εφαρμογές, ώστε αυτό να ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες συνθήκες. Επιπλέον, δεν υπήρχε με καμία έννοια μονοπώλιο των νομικών *brehons*· αντιθέτως, υπήρχαν αρκετές ανταγωνιστικές σχολές νομικής σκέψης που διεκδικούσαν την πελατεία του ιρλανδικού λαού.

Πώς εκτελούνταν οι αποφάσεις των *brehons*; Μέσω ενός περίπλοκου, εθελοντικά ανεπτυγμένου συστήματος «ασφάλισης», ή εγγυήσεων. Οι άνθρωποι συνδέονταν μεταξύ τους με ποικίλες σχέσεις εγγύησης, μέσω των οποίων εγγυώνταν ο ένας για τον άλλον την αποκατάσταση

---

151 Στο ίδιο.

αδικιών και την επιβολή της δικαιοσύνης και των αποφάσεων των *brehons*. Εν ολίγοις, οι ίδιοι οι *brehons* δεν εμπλέκονταν στην εκτέλεση των αποφάσεων, η οποία επαφιόταν και πάλι σε ιδιώτες συνδεδεμένους μέσω εγγυήσεων. Υπήρχαν διάφορα είδη εγγύησης. Για παράδειγμα, ο εγγυητής εξασφάλιζε με τη δική του περιουσία την πληρωμή ενός χρέους και κατόπιν συνέπραττε με τον ενάγοντα για την εκτέλεση της σχετικής απόφασης, αν ο οφειλέτης αρνούνταν να πληρώσει. Στην περίπτωση αυτή, ο οφειλέτης έπρεπε να καταβάλει διπλή αποζημίωση: μία στον αρχικό πιστωτή και μία στον εγγυητή του. Και αυτό το σύστημα εφαρμοζόταν σε όλα τα αδικήματα, στις επιθετικές προσβολές και στις σωματικές επιθέσεις, καθώς και στις εμπορικές συμβάσεις· εν ολίγοις, εφαρμοζόταν σε όλες τις περιπτώσεις αυτού που θα ονομάζαμε «αστικό» και «ποινικό» δίκαιο. Όλοι οι εγκληματίες θεωρούνταν «οφειλέτες» που όφειλαν αποκατάσταση και αποζημίωση στα θύματά τους, τα οποία γίνονταν έτσι «πιστωτές» τους. Το θύμα συγκέντρωνε γύρω του τους εγγυητές του και προχωρούσε στη σύλληψη του εγκληματία ή δημοσιοποιούσε την αξίωσή του και απαιτούσε από τον αντίδικο να υποβάλει τη διαφορά τους στην κρίση των *brehons*. Ο εγκληματίας μπορούσε τότε να στείλει τους δικούς του εγγυητές για να διαπραγματευθούν συμβιβασμό ή να συμφωνήσει στην παραπομπή της διαφοράς στους *brehons*. Αν δεν το έκανε, ολόκληρη η κοινότητα τον θεωρούσε «εκτός νόμου»· δεν μπορούσε πλέον να επιδιώξει δικαστικά καμία δική του αξίωση και αντιμετώπιζε την κατακραυγή ολόκληρης της κοινότητας.[152]

---

[152] Ο καθηγητής Charles Donahue του Πανεπιστημίου Fordham υποστήριξε ότι το κοσμικό μέρος του παλαιού ιρλανδικού δικαίου δεν ήταν απλώς μια τυχαία παράδοση, αλλά ήταν συνειδητά θεμελιωμένο στη στωική αντίληψη του φυσικού νόμου, ο οποίος μπορεί να ανακαλυφθεί μέσω του ανθρώπινου λόγου. Charles Donahue, «Early Celtic Laws» —αδημοσίευτη εργασία, που παρουσιάστηκε στο Σεμινάριο Ιστορίας της Νομικής και Πολιτικής Σκέψης του Πανεπιστημίου Columbia, φθινόπωρο 1964—, σ. 13 κ.ε.

Υπήρξαν, ασφαλώς, περιστασιακοί «πόλεμοι» στα χίλια χρόνια της κελτικής Ιρλανδίας, αλλά ήταν μικρές συγκρούσεις, αμελητέες σε σύγκριση με τους καταστροφικούς πολέμους που σπάραζαν την υπόλοιπη Ευρώπη. Όπως επισημαίνει ο καθηγητής Peden, «χωρίς τον καταναγκαστικό μηχανισμό του Κράτους, ο οποίος μπορεί μέσω της φορολογίας και της υποχρεωτικής στράτευσης να κινητοποιεί μεγάλες ποσότητες οπλισμού και ανθρώπινου δυναμικού, οι Ιρλανδοί αδυνατούσαν να διατηρήσουν οποιαδήποτε μεγάλης κλίμακας στρατιωτική δύναμη στο πεδίο για σημαντικό χρονικό διάστημα. Οι ιρλανδικοί πόλεμοι… ήταν αξιοθρήνητες συμπλοκές και επιδρομές για αρπαγή βοοειδών, με τα ευρωπαϊκά μέτρα».[153]

Δείξαμε, επομένως, ότι είναι απολύτως δυνατόν, τόσο θεωρητικά όσο και ιστορικά, να υπάρχουν αποτελεσματική και ευγενική αστυνομία, ικανοί και καταρτισμένοι δικαστές και ένα σώμα συστηματικού και κοινωνικά αποδεκτού δικαίου — χωρίς τίποτε από αυτά να παρέχεται από μια καταναγκαστική κυβέρνηση. Η κυβέρνηση, που διεκδικεί καταναγκαστικά επιβαλλόμενο μονοπώλιο προστασίας σε μια γεωγραφική περιοχή και αποσπά τα έσοδά της διά της βίας, μπορεί να διαχωριστεί από ολόκληρο το πεδίο της προστασίας. Η κυβέρνηση δεν είναι περισσότερο αναγκαία για την παροχή της ζωτικής υπηρεσίας προστασίας απ' όσο είναι για την παροχή οποιουδήποτε άλλου πράγματος. Και δεν έχουμε τονίσει ένα κρίσιμο γεγονός για την κυβέρνηση: ότι το καταναγκαστικό μονοπώλιό της στα όπλα εξαναγκασμού την οδήγησε, ανά τους αιώνες, σε απείρως περισσότερες σφαγές και απείρως μεγαλύτερη τυραννία και καταπίεση από όσες θα μπορούσαν ποτέ να προκαλέσουν οποιοιδήποτε αποκεντρωμένοι

---

153 Peden, «Stateless Societies», σ. 4.

ιδιωτικοί φορείς. Αν εξετάσουμε το μαύρο ιστορικό μαζικών δολοφονιών, εκμετάλλευσης και τυραννίας που επέβαλαν οι κυβερνήσεις στην κοινωνία ανά τους αιώνες, δεν χρειάζεται να διστάζουμε να εγκαταλείψουμε το Κράτος-Λεβιάθαν και… να δοκιμάσουμε την ελευθερία.

Προστάτες εκτός νόμου

Αφήσαμε για το τέλος το εξής πρόβλημα: τι γίνεται αν οι αστυνομικοί, οι δικαστές ή τα δικαστήρια είναι δωροδοκήσιμοι και μεροληπτικοί — αν, για παράδειγμα, μεροληπτούν στις αποφάσεις τους υπέρ ιδιαίτερα εύπορων πελατών; Δείξαμε πώς θα μπορούσε να λειτουργεί ένα λιμπερταριανό νομικό και δικαστικό σύστημα στην απολύτως ελεύθερη αγορά, υποθέτοντας καλόπιστες διαφορές απόψεων· τι γίνεται όμως αν μία ή περισσότερες αστυνομικές δυνάμεις ή δικαστήρια καταστούν ουσιαστικά παράνομα; Τι συμβαίνει τότε;

Καταρχάς, οι λιμπερταριανοί δεν πτοούνται από ένα τέτοιο ερώτημα. Σε αντίθεση με ουτοπιστές όπως οι μαρξιστές ή οι αριστεροί αναρχικοί —αναρχοκομμουνιστές ή αναρχοσυνδικαλιστές—, οι λιμπερταριανοί δεν υποθέτουν ότι η έλευση της απολύτως ελεύθερης κοινωνίας των ονείρων τους θα φέρει μαζί της και έναν νέο, μαγικά μεταμορφωμένο Λιμπερταριανό Άνθρωπο. Δεν υποθέτουμε ότι το λιοντάρι θα αναπαυθεί δίπλα στο αρνί ή ότι κανείς δεν θα έχει εγκληματικές ή δόλιες προθέσεις εις βάρος του γείτονά του. Φυσικά, όσο «καλύτεροι» είναι οι άνθρωποι τόσο καλύτερα θα λειτουργεί

οποιοδήποτε κοινωνικό σύστημα και, ειδικότερα, τόσο λιγότερη δουλειά θα έχουν να κάνουν η αστυνομία ή τα δικαστήρια. Οι λιμπερταριανοί, όμως, δεν κάνουν καμία τέτοια υπόθεση. Εκείνο που υποστηρίζουμε είναι ότι, για οποιονδήποτε δεδομένο βαθμό «καλοσύνης» ή «κακίας» μεταξύ των ανθρώπων, η αμιγώς λιμπερταριανή κοινωνία θα είναι συγχρόνως η πιο ηθική και η πιο αποτελεσματική, εκείνη με τη λιγότερη εγκληματικότητα και τη μεγαλύτερη ασφάλεια για το πρόσωπο και την περιουσία.

Ας εξετάσουμε πρώτα το πρόβλημα του δωροδοκήσιμου ή διεφθαρμένου δικαστή ή δικαστηρίου. Τι γίνεται με το δικαστήριο που ευνοεί τον δικό του εύπορο πελάτη όταν αυτός αντιμετωπίζει προβλήματα; Καταρχάς, μια τέτοια εύνοια θα ήταν εξαιρετικά απίθανη, δεδομένων των ανταμοιβών και των κυρώσεων της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς. Η ίδια η επιβίωση του δικαστηρίου, ο ίδιος ο βιοπορισμός του δικαστή, θα εξαρτώνται από τη φήμη του για ακεραιότητα, αμεροληψία, αντικειμενικότητα και αναζήτηση της αλήθειας σε κάθε υπόθεση. Αυτή είναι η «επωνυμία» του. Αν διαρρεύσει οποιαδήποτε πληροφορία για δωροληψία, θα χάσει αμέσως πελάτες και το δικαστήριο δεν θα έχει πλέον πελατεία· διότι ακόμη και πελάτες με εγκληματικές τάσεις δύσκολα θα υποστήριζαν ένα δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις δεν λαμβάνονται πλέον σοβαρά υπόψη από την υπόλοιπη κοινωνία ή του οποίου οι ίδιοι οι λειτουργοί μπορεί κάλλιστα να βρίσκονται στη φυλακή για ανέντιμες και δόλιες συναλλαγές. Αν, για παράδειγμα, ο Joe Zilch κατηγορείται για έγκλημα ή αθέτηση σύμβασης και προσφύγει σε ένα «δικαστήριο» του οποίου προΐσταται ο κουνιάδος του, κανείς, και λιγότερο απ' όλους τα άλλα έντιμα δικαστήρια, δεν θα πάρει στα σοβαρά την απόφαση αυτού του «δικαστηρίου». Δεν θα θεωρείται πλέον «δικαστήριο» από κανέναν εκτός από τον Joe Zilch και την οικογένειά του.

Αντιπαραβάλετε αυτόν τον ενσωματωμένο διορθωτικό μηχανισμό με τα σημερινά κρατικά δικαστήρια. Οι δικαστές διορίζονται ή εκλέγονται για μακρές θητείες, έως και ισόβιες, και τους παραχωρείται μονοπώλιο λήψης αποφάσεων στον συγκεκριμένο τομέα τους. Είναι σχεδόν αδύνατον, εκτός από περιπτώσεις κραυγαλέας διαφθοράς, να γίνει κάτι για τις αποφάσεις δικαστών που έχουν εξαγοραστεί. Η εξουσία τους να εκδίδουν και να επιβάλλουν τις αποφάσεις τους συνεχίζεται ανεξέλεγκτη χρόνο με τον χρόνο. Οι μισθοί τους εξακολουθούν να καταβάλλονται, εξασφαλιζόμενοι διά του καταναγκασμού από τον δύσμοιρο φορολογούμενο. Στην απολύτως ελεύθερη κοινωνία, όμως, κάθε υποφία εναντίον ενός δικαστή ή δικαστηρίου θα προκαλεί φυγή των πελατών του και αγνόηση των «αποφάσεών» του. Αυτό είναι πολύ αποτελεσματικότερο σύστημα διατήρησης της εντιμότητας των δικαστών από τον κρατικό μηχανισμό.

Επιπλέον, ο πειρασμός της δωροληψίας και της μεροληψίας θα ήταν πολύ μικρότερος και για έναν άλλο λόγο: οι επιχειρήσεις στην ελεύθερη αγορά εξασφαλίζουν τον βιοπορισμό τους όχι από εύπορους πελάτες, αλλά από μια μαζική αγορά καταναλωτών. Η Macy's αντλεί το εισόδημά της από τη μάζα του πληθυσμού, όχι από λίγους πλούσιους πελάτες. Το ίδιο ισχύει σήμερα για τη Metropolitan Life Insurance, και το ίδιο θα ίσχυε αύριο για οποιοδήποτε δικαστικό σύστημα «Metropolitan». Θα ήταν πραγματική ανοησία τα δικαστήρια να διακινδυνεύουν την απώλεια της προτίμησης του μεγαλύτερου μέρους των πελατών τους για τα ανταλλάγματα λίγων εύπορων πελατών. Αντιπαραβάλετε όμως το σημερινό σύστημα, όπου οι δικαστές, όπως όλοι οι άλλοι πολιτικοί, μπορεί να είναι υπόχρεοι σε πλούσιους χρηματοδότες που στηρίζουν τις εκστρατείες των πολιτικών τους κομμάτων.

Υπάρχει ο μύθος ότι το «Αμερικανικό Σύστημα» παρέχει ένα εξαιρετικό σύνολο «ελέγχων και ισορροπιών», με την εκτελεστική εξουσία, το νομοθετικό σώμα και τα δικαστήρια να εξισορροπούν και να ελέγχουν το ένα το άλλο, ώστε να μην μπορεί να συγκεντρωθεί υπερβολική εξουσία σε ένα σύνολο χεριών. Το αμερικανικό σύστημα «ελέγχων και ισορροπιών», όμως, είναι σε μεγάλο βαθμό απάτη. Διότι καθένας από αυτούς τους θεσμούς είναι καταναγκαστικό μονοπώλιο στον τομέα του, και όλοι αποτελούν μέρη μίας κυβέρνησης, επικεφαλής της οποίας βρίσκεται κάθε φορά ένα πολιτικό κόμμα. Επιπλέον, στην καλύτερη περίπτωση υπάρχουν μόνο δύο κόμματα, κοντά το ένα στο άλλο ως προς την ιδεολογία και το προσωπικό, που συχνά συμπράττουν, ενώ η πραγματική καθημερινή κυβερνητική λειτουργία διευθύνεται από μια γραφειοκρατία δημόσιων υπαλλήλων την οποία οι ψηφοφόροι δεν μπορούν να απομακρύνουν. Αντιπαραβάλετε με αυτούς τους μυθικούς ελέγχους και ισορροπίες τους πραγματικούς ελέγχους και ισορροπίες που παρέχει η οικονομία της ελεύθερης αγοράς! Εκείνο που κρατά την A&P έντιμη είναι ο πραγματικός και δυνητικός ανταγωνισμός της Safeway, της Pioneer και αναρίθμητων άλλων καταστημάτων τροφίμων. Εκείνο που τις κρατά έντιμες είναι η δυνατότητα των καταναλωτών να πάψουν να τις προτιμούν. Εκείνο που θα κρατούσε έντιμους τους δικαστές και τα δικαστήρια της ελεύθερης αγοράς είναι η άμεσα διαθέσιμη δυνατότητα να στραφεί κανείς λίγο παρακάτω σε άλλον δικαστή ή δικαστήριο, αν δημιουργούνταν υποψίες για κάποιο συγκεκριμένο. Εκείνο που θα τους κρατούσε έντιμους είναι η πραγματική δυνατότητα των πελατών τους να διακόψουν τη συνεργασία μαζί τους. Αυτοί είναι οι πραγματικοί, ενεργοί έλεγχοι και ισορροπίες της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς και της ελεύθερης κοινωνίας.

Η ίδια ανάλυση ισχύει για το ενδεχόμενο μια ιδιωτική αστυνομική δύναμη να γίνει παράνομη, να χρησιμοποιεί τις καταναγκαστικές της

δυνατότητες για να αποσπά φόρο υποτέλειας, να στήσει μια επιχείρηση εκβιαστικής «προστασίας» για να απομυζά τα θύματά της κ.λπ. Φυσικά, κάτι τέτοιο θα μπορούσε να συμβεί. Σε αντίθεση όμως με τη σημερινή κοινωνία, θα υπήρχαν άμεσα διαθέσιμοι έλεγχοι και ισορροπίες· θα υπήρχαν άλλες αστυνομικές δυνάμεις που θα μπορούσαν να ενώσουν τα όπλα τους για να καταστείλουν όσους επιτίθενται στους πελάτες τους. Αν η Αστυνομική Δύναμη Metropolitan μετατρεπόταν σε συμμορία γκάνγκστερ και απέσπαζε φόρο υποτέλειας, η υπόλοιπη κοινωνία θα μπορούσε να συρρεύσει στις αστυνομικές δυνάμεις Prudential, Equitable κ.λπ., οι οποίες θα μπορούσαν να ενωθούν για να την καταστείλουν. Αυτό βρίσκεται σε έντονη αντίθεση με το Κράτος. Αν μια ομάδα γκάνγκστερ καταλάβει τον κρατικό μηχανισμό, με το μονοπώλιό του στα όπλα καταναγκασμού, τίποτε δεν μπορεί σήμερα να τη σταματήσει — εκτός από την εξαιρετικά δύσκολη διαδικασία της επανάστασης. Σε μια λιμπερταριανή κοινωνία δεν θα χρειαζόταν μαζική επανάσταση για να σταματήσει η αρπαγή των κρατών-συμμοριών· θα υπήρχε ταχεία στροφή προς τις έντιμες αστυνομικές δυνάμεις για την αναχαίτιση και την καταστολή της δύναμης που είχε μετατραπεί σε ληστή.

Και πράγματι, τι άλλο είναι τελικά το Κράτος παρά οργανωμένη ληστεία; Τι είναι η φορολογία παρά κλοπή σε γιγαντιαία, ανεξέλεγκτη κλίμακα; Τι είναι ο πόλεμος παρά μαζική δολοφονία σε κλίμακα αδύνατη για ιδιωτικές αστυνομικές δυνάμεις; Τι είναι η υποχρεωτική στράτευση παρά μαζική υποδούλωση; Μπορεί κανείς να φανταστεί μια ιδιωτική αστυνομική δύναμη να διαπράττει ατιμώρητα έστω ένα ελάχιστο μέρος όσων τα Κράτη διαπράττουν ατιμώρητα και συστηματικά, χρόνο με τον χρόνο, αιώνα με τον αιώνα;

Υπάρχει μία ακόμη ζωτική παράμετρος που θα καθιστούσε σχεδόν αδύνατο για μια παράνομη αστυνομική δύναμη να επιδοθεί σε οτιδήποτε

προσεγγίζει τη ληστεία που ασκούν οι σύγχρονες κυβερνήσεις. Ένας από τους κρίσιμους παράγοντες που επιτρέπει στις κυβερνήσεις να κάνουν τα τερατώδη πράγματα που συνηθίζουν είναι η αίσθηση νομιμοποίησης που έχει το αποχαυνωμένο κοινό. Ο μέσος πολίτης μπορεί να αντιπαθεί —ακόμη και να αντιτίθεται έντονα σε— τις πολιτικές και τις αφαιμάξεις της κυβέρνησής του. Έχει όμως διαποτιστεί από την ιδέα, που καλλιεργήθηκε προσεκτικά με αιώνες κυβερνητικής προπαγάνδας, ότι η κυβέρνηση είναι ο νόμιμος κυρίαρχός του και ότι θα ήταν κακό ή παράφρον να αρνηθεί να υπακούσει στις επιταγές της. Αυτή την αίσθηση νομιμοποίησης καλλιεργούν ανά τους αιώνες οι διανοούμενοι του Κράτους, με τη συνδρομή όλων των συμβόλων και τελετουργιών της νομιμοποίησης: σημαιών, τελετών, εορτασμών, τιμητικών διακρίσεων, συνταγμάτων κ.λπ. Μια συμμορία ληστών —ακόμη κι αν όλες οι αστυνομικές δυνάμεις συνωμοτούσαν για να σχηματίσουν μία τεράστια συμμορία— δεν θα μπορούσε ποτέ να διαθέτει τέτοια νομιμοποίηση. Το κοινό θα τους θεωρούσε απλώς ληστές· οι εκβιασμοί και οι φόροι υποτέλειάς τους δεν θα θεωρούνταν ποτέ νόμιμοι, έστω και επαχθείς, «φόροι» που πρέπει να καταβάλλονται αυτομάτως. Το κοινό θα αντιστεκόταν γρήγορα σε αυτές τις αθέμιτες απαιτήσεις, και οι ληστές θα συναντούσαν αντίσταση και θα ανατρέπονταν. Μόλις το κοινό γευόταν τις χαρές, την ευημερία, την ελευθερία και την αποτελεσματικότητα μιας λιμπερταριανής κοινωνίας χωρίς Κράτος, θα ήταν σχεδόν αδύνατο να επιβληθεί ξανά πάνω του ένα Κράτος. Όταν οι άνθρωποι έχουν απολαύσει πλήρως την ελευθερία, δεν είναι εύκολο να εξαναγκαστούν να την εγκαταλείψουν.

Ας υποθέσουμε όμως —ας υποθέσουμε απλώς— ότι, παρά όλους αυτούς τους περιορισμούς και τα εμπόδια, παρά την αγάπη για τη νεοαποκτηθείσα ελευθερία, παρά τους εγγενείς ελέγχους και ισορροπίες της ελεύθερης αγοράς, το Κράτος κατορθώνει τελικά να

επανεγκαθιδρυθεί. Τι γίνεται τότε; Τότε το μόνο που θα έχει συμβεί είναι ότι θα έχουμε και πάλι Κράτος. Δεν θα βρισκόμαστε σε χειρότερη κατάσταση από εκείνη στην οποία βρισκόμαστε τώρα, με το σημερινό μας Κράτος. Και, όπως το έθεσε ένας λιμπερταριανός φιλόσοφος, «τουλάχιστον ο κόσμος θα έχει απολαύσει μια ένδοξη ανάπαυλα». Η ηχηρή υπόσχεση του Karl Marx ισχύει πολύ περισσότερο για μια λιμπερταριανή κοινωνία παρά για τον κομμουνισμό: δοκιμάζοντας την ελευθερία, καταργώντας το Κράτος, δεν έχουμε τίποτε να χάσουμε και τα πάντα να κερδίσουμε.

Εθνική άμυνα

Ερχόμαστε τώρα σε εκείνο που συνήθως αποτελεί το τελευταίο επιχείρημα εναντίον της λιμπερταριανής θέσης. Κάθε λιμπερταριανός έχει ακούσει έναν καλοπροαίρετο αλλά επικριτικό ακροατή να λέει: «Εντάξει, καταλαβαίνω πώς αυτό το σύστημα θα μπορούσε να εφαρμοστεί επιτυχώς στην τοπική αστυνομία και στα δικαστήρια. Αλλά πώς θα μπορούσε μια λιμπερταριανή κοινωνία να μας υπερασπιστεί από τους Ρώσους;»

Υπάρχουν, φυσικά, αρκετές αμφίβολες παραδοχές μέσα σε ένα τέτοιο ερώτημα. Υπάρχει η παραδοχή ότι οι Ρώσοι είναι αποφασισμένοι να εισβάλουν στρατιωτικά στις Ηνωμένες Πολιτείες — μια παραδοχή στην καλύτερη περίπτωση αμφίβολη. Υπάρχει η παραδοχή ότι μια τέτοια επιθυμία θα παρέμενε ακόμη και αφού οι Ηνωμένες Πολιτείες μετατρέπονταν σε αμιγώς λιμπερταριανή κοινωνία. Αυτή η αντίληψη παραβλέπει το δίδαγμα της ιστορίας ότι οι πόλεμοι προκύπτουν από συγκρούσεις μεταξύ εθνών-κρατών, καθένα οπλισμένο μέχρι τα δόντια, καθένα έντονα καχύποπτο ότι θα δεχθεί επίθεση από το άλλο. Μια λιμπερταριανή Αμερική όμως δεν θα αποτελούσε σαφώς απειλή για κανέναν, όχι επειδή δεν θα είχε όπλα, αλλά επειδή θα ήταν προσηλωμένη στη μη επίθεση εναντίον οποιουδήποτε ή οποιασδήποτε χώρας. Καθώς δεν θα ήταν πλέον έθνος-κράτος, το οποίο είναι εγγενώς

απειλητικό, θα υπήρχε μικρή πιθανότητα να μας επιτεθεί κάποια χώρα. Ένα από τα μεγάλα δεινά του έθνους-κράτους είναι ότι κάθε Κράτος μπορεί να ταυτίζει όλους τους υπηκόους του με τον εαυτό του· συνεπώς, σε κάθε διακρατικό πόλεμο, οι αθώοι άμαχοι, οι υπήκοοι κάθε χώρας, εκτίθενται στην επιθετικότητα του εχθρικού Κράτους. Σε μια λιμπερταριανή κοινωνία όμως δεν θα υπήρχε τέτοια ταύτιση και, επομένως, θα υπήρχε πολύ μικρή πιθανότητα ενός τόσο καταστροφικού πολέμου. Ας υποθέσουμε, για παράδειγμα, ότι η παράνομη Αστυνομική Δύναμη Metropolitan έχει αρχίσει επιθέσεις όχι μόνο εναντίον Αμερικανών αλλά και εναντίον Μεξικανών. Αν το Μεξικό είχε κυβέρνηση, τότε προφανώς η μεξικανική κυβέρνηση θα γνώριζε πολύ καλά ότι οι Αμερικανοί γενικά δεν εμπλέκονταν στα εγκλήματα της Metropolitan και δεν είχαν συμβιωτική σχέση μαζί της. Αν η μεξικανική αστυνομία επιχειρούσε μια τιμωρητική εκστρατεία εναντίον της Metropolitan, δεν θα βρισκόταν σε πόλεμο με τους Αμερικανούς γενικά, όπως θα συνέβαινε σήμερα. Στην πραγματικότητα, είναι πολύ πιθανό άλλες αμερικανικές δυνάμεις να ενώνονταν με τους Μεξικανούς για να καταστείλουν τον επιτιθέμενο. Επομένως, η ιδέα ενός διακρατικού πολέμου εναντίον μιας λιμπερταριανής χώρας ή γεωγραφικής περιοχής πιθανότατα θα εξαφανιζόταν.

Υπάρχει επιπλέον ένα σοβαρό φιλοσοφικό σφάλμα στον ίδιο τον τρόπο με τον οποίο τίθεται αυτού του είδους το ερώτημα για τους Ρώσους. Όταν εξετάζουμε οποιοδήποτε νέο σύστημα, όποιο κι αν είναι, πρέπει πρώτα να αποφασίσουμε αν επιθυμούμε να το δούμε να πραγματοποιείται. Για να αποφασίσουμε αν θέλουμε λιμπερταριανισμό, κομμουνισμό, αριστερό αναρχισμό, θεοκρατία ή οποιοδήποτε άλλο σύστημα, πρέπει πρώτα να υποθέσουμε ότι έχει εγκαθιδρυθεί και κατόπιν να εξετάσουμε αν θα μπορούσε να λειτουργήσει, αν θα μπορούσε να διατηρηθεί και πόσο αποτελεσματικό θα ήταν. Έχουμε

δείξει, πιστεύω, ότι ένα λιμπερταριανό σύστημα, μόλις εγκαθιδρυθεί, θα μπορούσε να λειτουργεί, να είναι βιώσιμο και να είναι συγχρόνως πολύ πιο αποτελεσματικό, ευημερούν, ηθικό και ελεύθερο από οποιοδήποτε άλλο κοινωνικό σύστημα. Δεν έχουμε όμως πει τίποτε για το πώς θα περάσουμε από το σημερινό σύστημα στο ιδεώδες· διότι πρόκειται για δύο εντελώς διαφορετικά ερωτήματα: ποιος είναι ο ιδεώδης στόχος μας και ποια είναι η στρατηγική και η τακτική μετάβασης από το σημερινό σύστημα σε αυτόν τον στόχο. Το ρωσικό ερώτημα συγχέει αυτά τα δύο επίπεδα συζήτησης. Υποθέτει όχι ότι ο λιμπερταριανισμός έχει εγκαθιδρυθεί παντού στον πλανήτη, αλλά ότι, για κάποιον λόγο, έχει εγκαθιδρυθεί μόνο στην Αμερική και πουθενά αλλού. Γιατί όμως να το υποθέσουμε αυτό; Γιατί να μην υποθέσουμε πρώτα ότι έχει εγκαθιδρυθεί παντού και να δούμε αν μας αρέσει; Άλλωστε, η λιμπερταριανή φιλοσοφία είναι διαχρονική, δεν δεσμεύεται από χρόνο ή τόπο. Υποστηρίζουμε την ελευθερία για όλους, παντού, όχι μόνο στις Ηνωμένες Πολιτείες. Αν κάποιος συμφωνεί ότι μια παγκόσμια λιμπερταριανή κοινωνία, μόλις εγκαθιδρυθεί, είναι η καλύτερη που μπορεί να συλλάβει, ότι θα ήταν λειτουργική, αποτελεσματική και ηθική, τότε ας γίνει λιμπερταριανός· ας ενωθεί μαζί μας αποδεχόμενος την ελευθερία ως ιδεώδη στόχο μας και κατόπιν ας συμμετάσχει στο χωριστό —και προφανώς δύσκολο— έργο της αναζήτησης του τρόπου πραγμάτωσης αυτού του ιδεώδους.

Αν περάσουμε πράγματι στη στρατηγική, είναι προφανές ότι όσο μεγαλύτερη είναι η περιοχή στην οποία εγκαθιδρύεται αρχικά η ελευθερία τόσο καλύτερες είναι οι πιθανότητες επιβίωσής της και αντίστασης σε οποιαδήποτε απόπειρα βίαιης ανατροπής. Αν η ελευθερία εγκαθιδρυθεί ακαριαία σε ολόκληρο τον κόσμο, τότε φυσικά δεν θα υπάρχει πρόβλημα «εθνικής άμυνας». Όλα τα προβλήματα θα είναι ζητήματα τοπικής αστυνόμευσης. Αν όμως μόνο το Ντιπ Φολς του

Ουαϊόμινγκ γίνει λιμπερταριανό, ενώ η υπόλοιπη Αμερική και ο κόσμος παραμείνουν κρατιστικοί, οι πιθανότητες επιβίωσής του θα είναι πολύ μικρές. Αν το Ντιπ Φολς του Ουαϊόμινγκ κηρύξει την απόσχισή του από την κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών και εγκαθιδρύσει μια ελεύθερη κοινωνία, είναι πολύ πιθανό οι Ηνωμένες Πολιτείες — δεδομένης της ιστορικής σκληρότητάς τους απέναντι στους αποσχιστές — να εισβάλουν γρήγορα και να συντρίψουν τη νέα ελεύθερη κοινωνία· και ελάχιστα θα μπορούσε να κάνει γι' αυτό οποιαδήποτε αστυνομική δύναμη του Ντιπ Φολς. Ανάμεσα σε αυτές τις δύο ακραίες περιπτώσεις υπάρχει ένα άπειρο συνεχές διαβαθμίσεων και, προφανώς, όσο μεγαλύτερη είναι η περιοχή της ελευθερίας τόσο καλύτερα θα μπορούσε να αντέξει οποιαδήποτε εξωτερική απειλή. Το «ρωσικό ερώτημα» είναι επομένως ζήτημα στρατηγικής και όχι ζήτημα επιλογής βασικών αρχών και του στόχου προς τον οποίο επιθυμούμε να κατευθύνουμε τις προσπάθειές μας.

Αφού όμως ειπώθηκαν όλα αυτά, ας εξετάσουμε παρ' όλα αυτά το ρωσικό ερώτημα. Ας υποθέσουμε ότι η Σοβιετική Ένωση θα ήταν πράγματι απολύτως αποφασισμένη να επιτεθεί σε έναν λιμπερταριανό πληθυσμό μέσα στα σημερινά σύνορα των Ηνωμένων Πολιτειών — προφανώς, δεν θα υπήρχε πλέον κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών που να συγκροτεί ένα ενιαίο έθνος-κράτος. Καταρχάς, η μορφή και το ύψος των αμυντικών δαπανών θα αποφασίζονταν από τους ίδιους τους Αμερικανούς καταναλωτές. Όσοι Αμερικανοί υποστηρίζουν τα υποβρύχια Polaris και φοβούνται μια σοβιετική απειλή θα συνεισέφεραν στη χρηματοδότηση τέτοιων σκαφών. Όσοι προτιμούν ένα αντιβαλλιστικό πυραυλικό σύστημα, ένα σύστημα ABM, θα επένδυαν σε τέτοιους αμυντικούς πυραύλους. Όσοι γελούν με μια τέτοια απειλή ή είναι πεπεισμένοι ειρηνιστές δεν θα συνεισέφεραν καθόλου σε οποιαδήποτε υπηρεσία «εθνικής» άμυνας. Διαφορετικές αμυντικές

θεωρίες θα εφαρμόζονταν ανάλογα με όσους συμφωνούν με τις διάφορες προτεινόμενες θεωρίες και τις υποστηρίζουν. Δεδομένης της τεράστιας σπατάλης σε όλους τους πολέμους και τις αμυντικές προετοιμασίες όλων των χωρών σε ολόκληρη την ιστορία, ασφαλώς δεν υπερβαίνει τα όρια της λογικής η πρόταση ότι οι ιδιωτικές, εθελοντικές αμυντικές προσπάθειες θα ήταν πολύ αποτελεσματικότερες από τα σπάταλα κυβερνητικά εγχειρήματα. Ασφαλώς θα ήταν απείρως ηθικότερες.

Ας υποθέσουμε όμως το χειρότερο. Ας υποθέσουμε ότι η Σοβιετική Ένωση τελικά εισβάλλει και κατακτά την αμερικανική επικράτεια. Τι γίνεται τότε; Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι οι δυσκολίες της Σοβιετικής Ένωσης μόλις θα έχουν αρχίσει. Ο κύριος λόγος για τον οποίο μια κατακτήτρια χώρα μπορεί να κυβερνά μια ηττημένη είναι ότι η δεύτερη διαθέτει ήδη έναν κρατικό μηχανισμό για να μεταδίδει και να επιβάλλει τις διαταγές του νικητή στον υποταγμένο πληθυσμό. Η Βρετανία, μολονότι πολύ μικρότερη σε έκταση και πληθυσμό, μπόρεσε να κυβερνά την Ινδία επί αιώνες επειδή μπορούσε να μεταδίδει τις βρετανικές διαταγές στους Ινδούς ηγεμόνες, οι οποίοι με τη σειρά τους μπορούσαν να τις επιβάλλουν στον υποτελή πληθυσμό. Σε εκείνες τις ιστορικές περιπτώσεις όμως όπου οι κατακτημένοι δεν είχαν κυβέρνηση, οι κατακτητές έβρισκαν εξαιρετικά δύσκολη τη διακυβέρνησή τους. Όταν οι Βρετανοί κατέκτησαν τη Δυτική Αφρική, για παράδειγμα, δυσκολεύτηκαν εξαιρετικά να κυβερνήσουν τη φυλή των Ίγκμπο —που αργότερα θα συγκροτούσε την Μπιάφρα—, επειδή η φυλή αυτή ήταν ουσιαστικά λιμπερταριανή και δεν διέθετε κυβερνητική εξουσία φυλάρχων που να μεταδίδει διαταγές στους γηγενείς. Και ίσως ο κυριότερος λόγος για τον οποίο χρειάστηκαν αιώνες οι Άγγλοι για να κατακτήσουν την παλαιά Ιρλανδία ήταν ότι οι Ιρλανδοί δεν είχαν Κράτος και ότι, επομένως, δεν υπήρχε κυβερνητική δομή εξουσίας για να τηρεί συνθήκες, να μεταδίδει διαταγές κ.λπ. Γι' αυτό οι Άγγλοι

κατήγγελλαν διαρκώς τους «άγριους» και «απολίτιστους» Ιρλανδούς ως «άπιστους», επειδή δεν τηρούσαν συνθήκες με τους Άγγλους κατακτητές. Οι Άγγλοι δεν μπόρεσαν ποτέ να κατανοήσουν ότι, ελλείψει οποιουδήποτε είδους Κράτους, οι Ιρλανδοί πολεμιστές που συνήπταν συνθήκες μαζί τους μπορούσαν να μιλούν μόνο για τον εαυτό τους· δεν μπορούσαν ποτέ να δεσμεύσουν οποιαδήποτε άλλη ομάδα του ιρλανδικού πληθυσμού.[154]

Επιπλέον, η ζωή των Ρώσων κατακτητών θα γινόταν ακόμη δυσκολότερη από την αναπόφευκτη έκρηξη ανταρτοπολέμου εκ μέρους του αμερικανικού πληθυσμού. Είναι ασφαλώς δίδαγμα του εικοστού αιώνα —ένα δίδαγμα που πρώτοι επέβαλαν στην πράξη οι επιτυχημένοι Αμερικανοί επαναστάτες απέναντι στην πανίσχυρη Βρετανική Αυτοκρατορία— ότι καμία δύναμη κατοχής δεν μπορεί να κρατήσει για πολύ υποταγμένο έναν γηγενή πληθυσμό αποφασισμένο να αντισταθεί. Αν οι γιγαντιαίες Ηνωμένες Πολιτείες, με πολύ μεγαλύτερη παραγωγικότητα και ισχύ πυρός, δεν μπόρεσαν να επιτύχουν απέναντι σε έναν μικρό και σχετικά άοπλο βιετναμικό πληθυσμό, πώς στην ευχή θα μπορούσε η Σοβιετική Ένωση να κρατήσει υποταγμένο τον αμερικανικό λαό; Η ζωή κανενός Ρώσου στρατιώτη κατοχής δεν θα ήταν ασφαλής από την οργή ενός αντιστεκόμενου αμερικανικού λαού. Ο ανταρτοπόλεμος έχει αποδειχθεί ακατανίκητη δύναμη ακριβώς επειδή πηγάζει όχι από μια δικτατορική κεντρική κυβέρνηση, αλλά από τους ίδιους τους ανθρώπους που πολεμούν για την ελευθερία και την ανεξαρτησία τους εναντίον ενός ξένου Κράτους. Και ασφαλώς η πρόβλεψη αυτής της θάλασσας προβλημάτων, του τεράστιου κόστους και των απωλειών που θα ακολουθούσαν αναπόφευκτα, θα απέτρεπε

---

154 Peden, «Stateless Societies», σ. 3· βλ. επίσης Kathleen Hughes, εισαγωγή στο A. Jocelyn Otway-Ruthven, *A History of Medieval Ireland* (New York: Barnes & Noble, 1968).

πολύ νωρίτερα ακόμη και μια υποθετική σοβιετική κυβέρνηση αποφασισμένη να προβεί σε στρατιωτική κατάκτηση.

Κεφάλαιο 13: Διατήρηση των Φυσικών πόρων, Οικολογία και Ανάπτυξη

Οι αιτιάσεις των προοδευτικών

Οι αριστεροπροοδευτικοί διανοούμενοι αποτελούν συχνά ένα αξιοθαύμαστο θέαμα. Κατά τις τελευταίες τρεις ή τέσσερις δεκαετίες — διάστημα όχι ιδιαίτερα μεγάλο στην ανθρώπινη ιστορία— εξαπέλυσαν, σαν περιστρεφόμενοι δερβίσηδες, μια σειρά οργισμένων αιτιάσεων κατά του καπιταλισμού της ελεύθερης αγοράς. Το παράξενο είναι ότι καθεμία από αυτές τις αιτιάσεις αντέφασκε προς μία ή περισσότερες από τις προηγούμενες. Οι αντιφατικές αιτιάσεις των προοδευτικών διανοουμένων, όμως, δεν φαίνεται να τους ταράζουν ούτε να μετριάζουν τη δυστροπία τους — παρότι συχνά είναι οι ίδιοι ακριβώς διανοούμενοι που ανατρέπουν τόσο γρήγορα τις θέσεις τους. Και αυτές οι μεταστροφές δεν φαίνεται να πλήττουν καθόλου ούτε την ηθική τους αυταρέσκεια ούτε τη βεβαιότητα με την οποία υποστηρίζουν τη θέση τους. Ας εξετάσουμε τον απολογισμό των τελευταίων δεκαετιών:

1. Στα τέλη της δεκαετίας του 1930 και στις αρχές της δεκαετίας του 1940, οι προοδευτικοί διανοούμενοι κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ο καπιταλισμός υπέφερε από αναπόφευκτη «μακροχρόνια στασιμότητα», μια

στασιμότητα που επέβαλλαν η επιβράδυνση της πληθυσμιακής αύξησης, το τέλος του παλαιού δυτικού μεθορίου και το υποτιθέμενο γεγονός ότι δεν ήταν πλέον δυνατές άλλες εφευρέσεις. Όλα αυτά σήμαιναν αιώνια στασιμότητα, μόνιμη μαζική ανεργία και, επομένως, την ανάγκη να αντικατασταθεί ο καπιταλισμός της ελεύθερης αγοράς από τον σοσιαλισμό ή από έναν καθολικό κρατικό σχεδιασμό. Και όλα αυτά στο κατώφλι της μεγαλύτερης οικονομικής άνθησης στην αμερικανική ιστορία!

2. Κατά τη δεκαετία του 1950, παρά τη μεγάλη άνθηση της μεταπολεμικής Αμερικής, οι προοδευτικοί διανοούμενοι ανέβαζαν διαρκώς τον πήχη· εμφανίστηκε πλέον η λατρεία της «οικονομικής ανάπτυξης». Ασφαλώς, ο καπιταλισμός αναπτυσσόταν, αλλά όχι αρκετά γρήγορα. Επομένως, ο καπιταλισμός της ελεύθερης αγοράς έπρεπε να εγκαταλειφθεί και ο σοσιαλισμός ή η κυβερνητική παρέμβαση να αναλάβει και να τροφοδοτήσει καταναγκαστικά την οικονομία, να αυξήσει τις επενδύσεις και να επιβάλει μεγαλύτερη αποταμίευση ώστε να μεγιστοποιηθεί ο ρυθμός ανάπτυξης, ακόμη κι αν δεν επιθυμούμε να αναπτυσσόμαστε τόσο γρήγορα. Συντηρητικοί οικονομολόγοι, όπως ο Colin Clark, επέκριναν αυτό το προοδευτικό πρόγραμμα ως «αναπτυξιομανία».

3. Ξαφνικά, ο John Kenneth Galbraith εισήλθε στο προοδευτικό προσκήνιο με το ευπώλητο βιβλίο του *The Affluent Society* το 1958. Και εξίσου ξαφνικά, οι προοδευτικοί διανοούμενοι αντέστρεψαν το

κατηγορητήριό τους. Το πρόβλημα του καπιταλισμού, όπως φαινόταν τώρα, ήταν ότι είχε αναπτυχθεί υπερβολικά· δεν βρισκόμασταν πλέον σε στασιμότητα, αλλά σε υπερβολική ευμάρεια, και ο άνθρωπος είχε χάσει την πνευματικότητά του ανάμεσα στα σουπερμάρκετ και στα ουραία πτερύγια των αυτοκινήτων. Εκείνο που χρειαζόταν, λοιπόν, ήταν να παρέμβει η κυβέρνηση, είτε με μαζική παρέμβαση είτε μέσω του σοσιαλισμού, και να φορολογήσει βαριά τους καταναλωτές για να περιορίσει τη διογκωμένη ευμάρειά τους.

4. Η εμμονή με την υπερβολική ευμάρεια έκανε τον κύκλο της και αντικαταστάθηκε από μια αντιφατική ανησυχία για τη φτώχεια, την οποία τροφοδότησε το *The Other America* του Michael Harrington το 1962. Ξαφνικά, το πρόβλημα της Αμερικής δεν ήταν η υπερβολική ευμάρεια, αλλά η αυξανόμενη και συντριπτική φτώχεια· και, για άλλη μια φορά, η λύση ήταν να παρέμβει η κυβέρνηση, να σχεδιάσει σε μεγάλη κλίμακα και να φορολογήσει τους πλούσιους για να ανακουφίσει τους φτωχούς. Έτσι, είχαμε επί αρκετά χρόνια τον Πόλεμο κατά της Φτώχειας.

5. Στασιμότητα· ανεπαρκής ανάπτυξη· υπερβολική ευμάρεια· υπερβολική φτώχεια· οι διανοητικές μόδες άλλαζαν όπως το μήκος των γυναικείων φουστών. Έπειτα, το 1964, η ευτυχώς βραχύβια Ειδική Επιτροπή για την Τριπλή Επανάσταση εξέδωσε το τότε περίφημο μανιφέστο της, το οποίο επανέφερε εμάς και τους προοδευτικούς διανοουμένους στο σημείο εκκίνησης. Επί δύο ή τρία φρενήρη χρόνια μάς σερβιριζόταν η ιδέα ότι το

πρόβλημα της Αμερικής δεν ήταν η στασιμότητα αλλά το ακριβώς αντίθετο: μέσα σε λίγα μόνο χρόνια, όλες οι παραγωγικές εγκαταστάσεις της Αμερικής θα αυτοματοποιούνταν και θα περνούσαν σε κυβερνητικό έλεγχο μέσω υπολογιστών, τα εισοδήματα και η παραγωγή θα ήταν τεράστια και υπεράφθονα, αλλά ο αυτοματισμός θα άφηνε τους πάντες χωρίς δουλειά. Για άλλη μια φορά, ο καπιταλισμός της ελεύθερης αγοράς θα οδηγούσε σε μόνιμη μαζική ανεργία, η οποία θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί μόνο —σωστά μαντέψατε! — με μαζική κρατική παρέμβαση ή με πλήρη σοσιαλισμό. Έτσι, επί αρκετά χρόνια στα μέσα της δεκαετίας του 1960, υποφέραμε από αυτό που δικαίως ονομάστηκε «Υστερία της Αυτοματοποίησης».[155]

6. Στα τέλη της δεκαετίας του 1960 ήταν σαφές σε όλους ότι οι υστερικοί της αυτοματοποίησης είχαν πέσει εντελώς έξω, ότι η αυτοματοποίηση δεν προχωρούσε ταχύτερα από την παλαιού τύπου «μηχανοποίηση» και, πράγματι, ότι η ύφεση του 1969 προκαλούσε μείωση του ρυθμού αύξησης της παραγωγικότητας. Κανείς δεν ακούει πια σήμερα για τους κινδύνους της αυτοματοποίησης· βρισκόμαστε πλέον στην έβδομη φάση των οικονομικών παλινωδιών των προοδευτικών.

7. Η ευμάρεια είναι και πάλι υπερβολική και, στο όνομα της διατήρησης των φυσικών πόρων, της οικολογίας και της

---

[155] Κατά ειρωνικό τρόπο, ο συντηρητικός οικονομολόγος Dr. George Terborgh, ο οποίος είχε γράφει τη σημαντικότερη ανασκευή της θέσης περί στασιμότητας μία γενιά νωρίτερα —*The Bogey of Economic Maturity*, 1945—, έγραφε τώρα και την κυριότερη ανασκευή του νέου κύματος, το *The Automation Hysteria* (1966).

> αυξανόμενης σπανιότητας των πόρων, ο καπιταλισμός της ελεύθερης αγοράς αναπτύσσεται υπερβολικά γρήγορα. Ο κρατικός σχεδιασμός ή ο σοσιαλισμός πρέπει, φυσικά, να παρέμβει για να καταργήσει κάθε ανάπτυξη και να δημιουργήσει μια κοινωνία και οικονομία μηδενικής ανάπτυξης — προκειμένου να αποφευχθεί η αρνητική ανάπτυξη, ή οπισθοδρόμηση, κάποια στιγμή στο μέλλον! Επιστρέψαμε τώρα σε μια υπερενισχυμένη εκδοχή της θέσης του Galbraith, στην οποία προστέθηκε επιστημονική ορολογία για απόβλητα, οικολογία και το «διαστημόπλοιο Γη», καθώς και μια σφοδρή επίθεση στην ίδια την τεχνολογία ως κακόβουλο ρυπαντή. Ο καπιταλισμός δημιούργησε την τεχνολογία, την ανάπτυξη —συμπεριλαμβανομένης της πληθυσμιακής αύξησης—, τη βιομηχανία και τη ρύπανση, και η κυβέρνηση υποτίθεται ότι πρέπει να παρέμβει για να εξαλείψει αυτά τα δεινά.

Στην πραγματικότητα, δεν είναι καθόλου ασυνήθιστο να συναντούμε σήμερα τους ίδιους ανθρώπους να υποστηρίζουν ένα αντιφατικό μείγμα των θέσεων 5 και 7, ισχυριζόμενοι ταυτόχρονα ότι (α) ζούμε σε μια εποχή «μετά τη σπανιότητα», στην οποία δεν χρειαζόμαστε πλέον ιδιωτική ιδιοκτησία, καπιταλισμό ή υλικά κίνητρα για την παραγωγή· και (β) η καπιταλιστική απληστία εξαντλεί τους πόρους μας και προκαλεί επικείμενη παγκόσμια σπανιότητα. Η προοδευτική απάντηση και στα δύο, ή πράγματι σε όλα αυτά τα προβλήματα, αποδεικνύεται φυσικά η ίδια: σοσιαλισμός ή κρατικός σχεδιασμός για την αντικατάσταση του καπιταλισμού της ελεύθερης αγοράς. Ο μεγάλος οικονομολόγος Joseph Schumpeter συνόψισε πριν από μία γενιά ολόκληρη αυτή την ευτελή

παράσταση των προοδευτικών διανοουμένων: «Ο καπιταλισμός δικάζεται ενώπιον δικαστών που έχουν τη θανατική καταδίκη στην τσέπη τους. Θα την εκδώσουν, όποια υπεράσπιση κι αν ακούσουν· η μόνη επιτυχία που μπορεί ενδεχομένως να επιτύχει μια νικηφόρα υπεράσπιση είναι η αλλαγή του κατηγορητηρίου».[156] Έτσι, οι κατηγορίες και τα κατηγορητήρια μπορεί να αλλάζουν και να αντιφάσκουν προς προηγούμενες κατηγορίες — αλλά η απάντηση παραμένει πάντοτε, μονότονα, η ίδια.

---

156 Joseph A. Schumpeter, *Capitalism, Socialism, and Democracy* (New York: Harper & Bros., 1942), σ. 144.

Η επίθεση στην τεχνολογία και στην ανάπτυξη

Η επίθεση της μόδας κατά της ανάπτυξης και της ευμάρειας είναι ολοφάνερα επίθεση προοδευτικών της ανώτερης τάξης, που ζουν άνετα και ικανοποιημένα. Απολαμβάνοντας υλική άνεση και βιοτικό επίπεδο αδιανόητα ακόμη και για τους πλουσιότερους ανθρώπους του παρελθόντος, είναι εύκολο γι' αυτούς να χλευάζουν τον «υλισμό» και να ζητούν το πάγωμα κάθε περαιτέρω οικονομικής προόδου.[157] Για τη μάζα του παγκόσμιου πληθυσμού που εξακολουθεί να ζει στην εξαθλίωση, μια

---

157 Πρβλ. την ερμηνεία στο William Tucker, «Environmentalist!! and the Leisure Class», *Harper's* (Δεκέμβριος 1977), σσ. 49–56, 73–80.

Ευτυχώς, οι οργανώσεις των μαύρων αρχίζουν να κατανοούν τη σημασία της προοδευτικής ιδεολογίας κατά της ανάπτυξης. Τον Ιανουάριο του 1978, το διοικητικό συμβούλιο της Εθνικής Ένωσης για την Προώθηση των Έγχρωμων Ανθρώπων —NAACP— αντιτάχθηκε στο ενεργειακό πρόγραμμα του Προέδρου Carter και ζήτησε την απορρύθμιση των τιμών του πετρελαίου και του φυσικού αερίου. Εξηγώντας τη νέα θέση της NAACP, η πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου Margaret Bush Wilson δήλωσε:

«Μας ανησυχεί η πολιτική βραδείας ανάπτυξης του ενεργειακού σχεδίου του Προέδρου Carter. Το ζήτημα είναι ποια ενεργειακή πολιτική θα συμβάλει σε μια βιώσιμη, αναπτυσσόμενη οικονομία, μια οικονομία χωρίς περιορισμούς, επειδή υπό συνθήκες βραδείας ανάπτυξης οι μαύροι υποφέρουν περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον».

Paul Delaney, «NAACP in Major Dispute on Energy View», *New York Times* (30 Ιανουαρίου 1978).

τέτοια κραυγή υπέρ της παύσης της ανάπτυξης είναι πραγματικά αισχρή· ακόμη όμως και στις Ηνωμένες Πολιτείες υπάρχουν ελάχιστες ενδείξεις κορεσμού και υπεραφθονίας. Ούτε οι ίδιοι οι προοδευτικοί της ανώτερης τάξης έχουν διακριθεί για το ότι ρίχνουν στη φωτιά τις μισθολογικές επιταγές τους, ως συνεισφορά στον πόλεμό τους κατά του «υλισμού» και της ευμάρειας.

Η διαδεδομένη επίθεση στην τεχνολογία είναι ακόμη πιο ανεύθυνη. Αν η τεχνολογία οπισθοχωρούσε στη «φυλή» και στην προβιομηχανική εποχή, το αποτέλεσμα θα ήταν μαζική λιμοκτονία και θάνατος σε παγκόσμια κλίμακα. Η συντριπτική πλειονότητα του παγκόσμιου πληθυσμού εξαρτά την ίδια της την επιβίωση από τη σύγχρονη τεχνολογία και βιομηχανία. Η βορειοαμερικανική ήπειρος μπορούσε να συντηρήσει περίπου ένα εκατομμύριο Ινδιάνους πριν από τον Columbus, όλους σε επίπεδο στοιχειώδους επιβίωσης. Σήμερα μπορεί να συντηρεί αρκετές εκατοντάδες εκατομμύρια ανθρώπους, όλους σε απείρως υψηλότερο βιοτικό επίπεδο — και ο λόγος είναι η σύγχρονη τεχνολογία και βιομηχανία. Καταργήστε αυτές, και θα καταργήσουμε και τους ανθρώπους. Ποιος ξέρει· για τους φανατικούς πολέμιους του πληθυσμού, αυτή η «λύση» στο πληθυσμιακό ζήτημα μπορεί να είναι καλή, αλλά για τη μεγάλη πλειονότητά μας θα ήταν πράγματι μια δρακόντεια «τελική λύση».

Η ανεύθυνη επίθεση στην τεχνολογία είναι άλλη μία προοδευτική παλινωδία: προέρχεται από τους ίδιους προοδευτικούς διανοουμένους που, πριν από τριάντα και πλέον χρόνια, κατήγγελλαν τον καπιταλισμό επειδή δεν αξιοποιούσε πλήρως τη σύγχρονη τεχνολογία στην υπηρεσία του κρατικού σχεδιασμού και ζητούσαν την απόλυτη κυριαρχία μιας σύγχρονης «τεχνοκρατικής» ελίτ. Κι όμως, οι ίδιοι ακριβώς διανοούμενοι που όχι πολύ καιρό πριν λαχταρούσαν μια τεχνοκρατική δικτατορία

πάνω σε ολόκληρη τη ζωή μας προσπαθούν τώρα να μας στερήσουν τους ζωτικούς καρπούς της ίδιας της τεχνολογίας.

Ωστόσο, οι διάφορες αντιφατικές φάσεις της προοδευτικής σκέψης δεν πεθαίνουν ποτέ εντελώς· και πολλοί από τους ίδιους πολέμιους της τεχνολογίας, αντιστρέφοντας κατά 180 μοίρες την υστερία της αυτοματοποίησης, προβλέπουν επίσης με βεβαιότητα τεχνολογική στασιμότητα από εδώ και στο εξής. Προαναγγέλλουν ευδιάθετα ένα ζοφερό μέλλον για την ανθρωπότητα, υποθέτοντας ότι η τεχνολογία θα παραμείνει στάσιμη και δεν θα συνεχίσει να βελτιώνεται και να επιταχύνεται. Αυτή είναι η τεχνική ψευδοεπιστημονικής πρόβλεψης της πολυδιαφημισμένης έκθεσης της Λέσχης της Ρώμης κατά της ανάπτυξης. Όπως γράφουν οι Passell, Roberts και Ross στην κριτική τους στην έκθεση, «Αν η τηλεφωνική εταιρεία περιοριζόταν στην τεχνολογία των αρχών του αιώνα, θα χρειάζονταν 20 εκατομμύρια τηλεφωνητές για να διεκπεραιώνουν τον σημερινό όγκο κλήσεων». Ή, όπως παρατήρησε ο Βρετανός εκδότης Norman Macrae, «η προέκταση των τάσεων της δεκαετίας του 1880 θα έδειχνε τις σημερινές πόλεις θαμμένες κάτω από κοπριά αλόγων».[158] Ή, περαιτέρω:

> *Ενώ το μοντέλο της ομάδας της Λέσχης της Ρώμης υποθέτει εκθετική αύξηση των βιομηχανικών και αγροτικών αναγκών, θέτει αυθαίρετα, μη εκθετικά όρια στην τεχνική πρόοδο που θα μπορούσε να καλύψει αυτές τις ανάγκες…*
>
> *Ο αιδεσιμότατος Thomas Malthus διατύπωσε ένα παρόμοιο επιχείρημα πριν από δύο αιώνες, χωρίς το όφελος των εκτυπώσεων υπολογιστή… Ο Malthus υποστήριζε ότι οι*

---

158 D. Meadows κ.ά., *The Limits to Growth* (New York: Universe Books, 1972)· P. Passell, M. Roberts και L. Ross, «Review of The Limits to Growth», *New York Times Book Review* (2 Απριλίου 1972), σ. 10.

άνθρωποι τείνουν να πολλαπλασιάζονται εκθετικά, ενώ η προσφορά τροφίμων αυξάνεται, στην καλύτερη περίπτωση, με σταθερό ρυθμό. Περίμενε ότι η λιμοκτονία και ο πόλεμος θα αποκαθιστούσαν περιοδικά την ισορροπία…

Δεν υπάρχει όμως κανένα ιδιαίτερο κριτήριο, πέρα από τη μυωπία, στο οποίο να μπορεί να στηριχθεί αυτή η εικασία. Ο Malthus έσφαλλε· η ικανότητα παραγωγής τροφίμων συμβάδισε με τον πληθυσμό. Μολονότι κανείς δεν γνωρίζει με βεβαιότητα, η τεχνική πρόοδος δεν δείχνει κανένα σημάδι επιβράδυνσης. Οι καλύτερες οικονομετρικές εκτιμήσεις υποδεικνύουν ότι πράγματι αυξάνεται εκθετικά.[159]

Εκείνο που χρειαζόμαστε είναι περισσότερη οικονομική ανάπτυξη, όχι λιγότερη· περισσότερη και καλύτερη τεχνολογία, όχι την ανέφικτη και παράλογη απόπειρα κατάργησής της και επιστροφής στην πρωτόγονη φυλή. Η βελτιωμένη τεχνολογία και οι μεγαλύτερες επενδύσεις κεφαλαίου θα οδηγήσουν σε υψηλότερο βιοτικό επίπεδο για όλους και θα προσφέρουν μεγαλύτερες υλικές ανέσεις, καθώς και τον ελεύθερο χρόνο για να επιδιώκουμε και να απολαμβάνουμε την «πνευματική» πλευρά της ζωής. Ελάχιστη καλλιέργεια ή πολιτισμός είναι προσιτά σε ανθρώπους που πρέπει να εργάζονται επί πολλές ώρες για να εξασφαλίζουν μόλις τα προς το ζην. Το πραγματικό πρόβλημα είναι ότι η παραγωγική επένδυση κεφαλαίου εκτρέπεται μέσω φόρων, περιορισμών και κυβερνητικών συμβάσεων προς αντιπαραγωγικές και σπάταλες κρατικές δαπάνες, συμπεριλαμβανομένων των σπάταλων στρατιωτικών και διαστημικών εγχειρημάτων. Επιπλέον, ο πολύτιμος τεχνικός πόρος

---

159 Passell, Roberts και Ross, ό.π., σ. 12.

των επιστημόνων και των μηχανικών διοχετεύεται ολοένα εντονότερα προς την κυβέρνηση αντί προς τη μη στρατιωτική παραγωγή καταναλωτικών αγαθών. Εκείνο που χρειαζόμαστε είναι να πάψει η κυβέρνηση να στέκεται εμπόδιο, να αποσύρει από την οικονομία το ασφυκτικό βάρος της φορολογίας και των δαπανών της και να επιτρέψει στους παραγωγικούς και τεχνικούς πόρους να αφοσιωθούν και πάλι πλήρως στην αύξηση της ευημερίας της μάζας των καταναλωτών. Χρειαζόμαστε ανάπτυξη, υψηλότερο βιοτικό επίπεδο και τεχνολογία και κεφαλαιουχικό εξοπλισμό που να ανταποκρίνονται στις επιθυμίες και στις απαιτήσεις των καταναλωτών· μπορούμε όμως να τα επιτύχουμε μόνο απομακρύνοντας το ασφυκτικό βάρος του κρατισμού και επιτρέποντας στις δυνάμεις ολόκληρου του πληθυσμού να εκφραστούν στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς. Χρειαζόμαστε οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη που να αναδύεται ελεύθερα, όπως έχει δείξει η Jane Jacobs, από την οικονομία της ελεύθερης αγοράς, όχι τις στρεβλώσεις και τις σπατάλες που επέβαλε στην παγκόσμια οικονομία η καταναγκαστική τροφοδότησή της από τους προοδευτικούς της δεκαετίας του 1950. Χρειαζόμαστε, εν ολίγοις, μια γνήσια οικονομία ελεύθερης αγοράς, μια λιμπερταριανή οικονομία.

Διατήρηση των φυσικών πόρων

Όπως αναφέραμε, οι ίδιοι ακριβώς προοδευτικοί που ισχυρίζονται ότι έχουμε εισέλθει στην εποχή «μετά τη σπανιότητα» και δεν χρειαζόμαστε πλέον οικονομική ανάπτυξη πρωτοστατούν στην καταγγελία ότι η «καπιταλιστική απληστία» καταστρέφει τους σπάνιους φυσικούς μας πόρους. Οι ζοφεροί προφήτες της καταστροφής της Λέσχης της Ρώμης, για παράδειγμα, προεκτείνοντας απλώς τις σημερινές τάσεις χρήσης των πόρων, προβλέπουν με βεβαιότητα την εξάντληση ζωτικών πρώτων υλών μέσα σε σαράντα χρόνια. Βέβαιες —και εντελώς εσφαλμένες— προβλέψεις εξάντλησης των πρώτων υλών, όμως, έχουν διατυπωθεί αναρίθμητες φορές κατά τους τελευταίους αιώνες.

Εκείνο που παραβλέπουν οι προφήτες είναι ο ζωτικός ρόλος που διαδραματίζει ο οικονομικός μηχανισμός της ελεύθερης αγοράς στη διατήρηση και στην αύξηση των φυσικών πόρων. Ας εξετάσουμε, για παράδειγμα, ένα τυπικό ορυχείο χαλκού. Γιατί το μετάλλευμα χαλκού δεν έχει εξαντληθεί εδώ και πολύ καιρό από τις αμείλικτες απαιτήσεις του βιομηχανικού μας πολιτισμού; Γιατί οι επιχειρήσεις εξόρυξης χαλκού, μόλις βρουν και ανοίξουν μια φλέβα μεταλλεύματος, δεν εξορύσσουν

αμέσως όλον τον χαλκό· γιατί, αντιθέτως, διατηρούν το ορυχείο, διευρύνουν τα αποθέματά του και εξορύσσουν τον χαλκό σταδιακά, χρόνο με τον χρόνο; Επειδή οι ιδιοκτήτες του ορυχείου αντιλαμβάνονται ότι, για παράδειγμα, αν τριπλασιάσουν τη φετινή παραγωγή χαλκού, μπορεί πράγματι να τριπλασιάσουν το φετινό εισόδημα, αλλά θα εξαντλούν επίσης το ορυχείο και, συνεπώς, το μελλοντικό εισόδημα που θα μπορούν να αντλήσουν από αυτό. Στην αγορά, αυτή η απώλεια μελλοντικού εισοδήματος αντανακλάται αμέσως στη χρηματική αξία — στην τιμή— του ορυχείου ως συνόλου. Αυτή η χρηματική αξία, που αντανακλάται στην τιμή πώλησης του ορυχείου και κατόπιν στις επιμέρους μετοχές της μεταλλευτικής εταιρείας, βασίζεται στο αναμενόμενο μελλοντικό εισόδημα από την παραγωγή χαλκού· επομένως, κάθε μείωση των αποθεμάτων του ορυχείου θα μειώνει την αξία του και, συνεπώς, την τιμή των μετοχών. Κάθε ιδιοκτήτης ορυχείου πρέπει, λοιπόν, να σταθμίζει τα πλεονεκτήματα του άμεσου εισοδήματος από την παραγωγή χαλκού έναντι της απώλειας της «κεφαλαιακής αξίας» του ορυχείου ως συνόλου και, συνεπώς, έναντι της απώλειας στην αξία των μετοχών του.

Οι αποφάσεις των ιδιοκτητών των ορυχείων καθορίζονται από τις προσδοκίες τους για τη μελλοντική παραγωγή και ζήτηση χαλκού, τα υφιστάμενα και αναμενόμενα επιτόκια κ.λπ. Ας υποθέσουμε, για παράδειγμα, ότι αναμένεται ο χαλκός να καταστεί περιττός μέσα σε λίγα χρόνια εξαιτίας ενός νέου συνθετικού μετάλλου. Σε αυτή την περίπτωση, οι ιδιοκτήτες ορυχείων χαλκού θα σπεύσουν να παράγουν περισσότερο χαλκό τώρα, όταν αποτιμάται υψηλότερα, και να διατηρήσουν λιγότερο για το μέλλον, όταν θα έχει μικρή αξία — ωφελώντας έτσι τους καταναλωτές και την οικονομία συνολικά, παράγοντας χαλκό τώρα, όταν είναι εντονότερα αναγκαίος. Αντιθέτως, αν αναμένεται μελλοντική έλλειψη χαλκού, οι ιδιοκτήτες θα παράγουν λιγότερο τώρα και θα

περιμένουν να παράγουν περισσότερο αργότερα, όταν οι τιμές του χαλκού θα είναι υψηλότερες — ωφελώντας έτσι την κοινωνία με μεγαλύτερη παραγωγή στο μέλλον, όταν ο χαλκός θα είναι εντονότερα αναγκαίος. Βλέπουμε, επομένως, ότι η οικονομία της αγοράς διαθέτει έναν θαυμαστό ενσωματωμένο μηχανισμό, μέσω του οποίου οι αποφάσεις των ιδιοκτητών πόρων σχετικά με την παρούσα έναντι της μελλοντικής παραγωγής ωφελούν όχι μόνο το δικό τους εισόδημα και τον πλούτο τους, αλλά και τη μάζα των καταναλωτών και την οικονομία συνολικά.

Αυτός ο μηχανισμός της ελεύθερης αγοράς, όμως, έχει και άλλες διαστάσεις. Ας υποθέσουμε ότι αναμένεται πλέον αυξανόμενη έλλειψη χαλκού στο μέλλον. Το αποτέλεσμα είναι ότι μεγαλύτερη ποσότητα χαλκού δεν θα εξορυχθεί τώρα και θα διατηρηθεί για μελλοντική παραγωγή. Η σημερινή τιμή του χαλκού θα αυξηθεί. Η άνοδος των τιμών του χαλκού θα έχει αρκετές επιδράσεις «διατήρησης». Πρώτον, η υψηλότερη τιμή αποτελεί σήμα προς τους χρήστες του ότι ο χαλκός είναι σπανιότερος και ακριβότερος· αυτοί θα περιορίσουν τότε τη χρήση του ακριβότερου μετάλλου. Θα χρησιμοποιούν λιγότερο χαλκό, υποκαθιστώντας τον με φθηνότερα μέταλλα ή πλαστικά· έτσι ο χαλκός θα εξοικονομείται περισσότερο και θα διατηρείται για εκείνες τις χρήσεις στις οποίες δεν υπάρχει ικανοποιητικό υποκατάστατο. Επιπλέον, το μεγαλύτερο κόστος του χαλκού θα ενθαρρύνει (α) την εντατική αναζήτηση νέων κοιτασμάτων και (β) την αναζήτηση λιγότερο δαπανηρών υποκατάστατων, ίσως μέσω νέων τεχνολογικών ανακαλύψεων. Οι υψηλότερες τιμές του χαλκού θα ενθαρρύνουν επίσης προσπάθειες εξοικονόμησης και ανακύκλωσης του μετάλλου. Αυτός ο μηχανισμός τιμών της ελεύθερης αγοράς είναι ακριβώς ο λόγος για τον οποίο ο χαλκός και άλλοι φυσικοί πόροι δεν έχουν εξαφανιστεί εδώ και

πολύ καιρό. Όπως αναφέρουν οι Passell, Roberts και Ross στην κριτική τους στη Λέσχη της Ρώμης:

> *Τα αποθέματα και οι ανάγκες φυσικών πόρων στο μοντέλο υπολογίζονται… χωρίς οι τιμές να περιλαμβάνονται ως μεταβλητή στην πρόβλεψη των «Ορίων» για τον τρόπο χρήσης των πόρων. Στον πραγματικό κόσμο, οι αυξανόμενες τιμές λειτουργούν ως οικονομικό σήμα για τη διατήρηση των σπάνιων πόρων, παρέχοντας κίνητρα χρήσης φθηνότερων υλικών στη θέση τους, ενθαρρύνοντας την έρευνα για νέους τρόπους εξοικονόμησης εισροών φυσικών πόρων και καθιστώντας πιο κερδοφόρες τις νέες προσπάθειες αναζήτησης κοιτασμάτων.*[160]

Στην πραγματικότητα, αντίθετα προς όσα υποστηρίζουν οι προφήτες της καταστροφής, οι τιμές των πρώτων υλών και των φυσικών πόρων παρέμειναν χαμηλές και γενικά μειώθηκαν σε σχέση με άλλες τιμές. Για τους προοδευτικούς και μαρξιστές διανοουμένους, αυτό αποτελεί συνήθως ένδειξη καπιταλιστικής «εκμετάλλευσης» των υπανάπτυκτων χωρών, οι οποίες συχνά παράγουν τις πρώτες ύλες. Αποτελεί όμως ένδειξη ενός εντελώς διαφορετικού γεγονότος: ότι οι φυσικοί πόροι δεν γίνονται σπανιότεροι αλλά αφθονότεροι· εξ ου και το σχετικά χαμηλότερο κόστος τους. Η ανάπτυξη φθηνών υποκατάστατων, όπως τα πλαστικά και οι συνθετικές ίνες, έχει διατηρήσει τους φυσικούς πόρους φθηνούς και άφθονους. Και μέσα σε λίγες δεκαετίες μπορούμε να αναμένουμε ότι η σύγχρονη τεχνολογία θα αναπτύξει μια εξαιρετικά φθηνή πηγή ενέργειας —την πυρηνική σύντηξη—, μια εξέλιξη που θα

---

160 Passell, Roberts και Ross, ό.π., σ. 12.

αποδώσει αυτομάτως μεγάλη αφθονία πρώτων υλών για την εργασία που θα απαιτείται.

Η ανάπτυξη συνθετικών υλικών και φθηνότερης ενέργειας αναδεικνύει μια ζωτική πτυχή της σύγχρονης τεχνολογίας την οποία παραβλέπουν οι καταστροφολόγοι: ότι η τεχνολογία και η βιομηχανική παραγωγή δημιουργούν πόρους που δεν είχαν ποτέ προηγουμένως υπάρξει ως αξιοποιήσιμοι πόροι. Για παράδειγμα, πριν από την ανάπτυξη της λάμπας κηροζίνης και ιδίως του αυτοκινήτου, το πετρέλαιο δεν ήταν πόρος αλλά ανεπιθύμητο άχρηστο υλικό, ένα τεράστιο υγρό μαύρο «ζιζάνιο». Μόνο η ανάπτυξη της σύγχρονης βιομηχανίας μετέτρεψε το πετρέλαιο σε χρήσιμο πόρο. Επιπλέον, η σύγχρονη τεχνολογία, μέσω βελτιωμένων γεωλογικών τεχνικών και των κινήτρων της αγοράς, ανακαλύπτει με ταχύ ρυθμό νέα πετρελαϊκά αποθέματα.

Οι προβλέψεις επικείμενης εξάντλησης των πόρων, όπως σημειώσαμε, δεν είναι καινούργιες. Το 1908, ο Πρόεδρος Theodore Roosevelt, συγκαλώντας Διάσκεψη Κυβερνητών για τους φυσικούς πόρους, προειδοποίησε για την «επικείμενη εξάντλησή» τους. Στην ίδια διάσκεψη, ο μεγιστάνας της χαλυβουργίας Andrew Carnegie προέβλεψε την εξάντληση της μεταλλοφόρου ζώνης σιδήρου της λίμνης Σουπίριορ έως το 1940, ενώ ο μεγιστάνας των σιδηροδρόμων James J. Hill προέβλεψε την εξάντληση μεγάλου μέρους των αποθεμάτων ξυλείας μας μέσα σε δέκα χρόνια. Και όχι μόνο αυτό: ο Hill προέβλεψε ακόμη και επικείμενη ανεπάρκεια της παραγωγής σιταριού στις Ηνωμένες Πολιτείες, σε μια χώρα όπου εξακολουθούμε να παλεύουμε με τα πλεονάσματα σιταριού που δημιουργεί το πρόγραμμα αγροτικών επιδοτήσεών μας. Οι σημερινές προβλέψεις καταστροφής στηρίζονται στην ίδια βάση: στη σοβαρή υποτίμηση των προοπτικών της σύγχρονης

τεχνολογίας και στην άγνοια της λειτουργίας της οικονομίας της αγοράς.[161]

Είναι αλήθεια ότι ορισμένοι συγκεκριμένοι φυσικοί πόροι έχουν υποστεί και εξακολουθούν να υφίστανται εξάντληση. Σε κάθε περίπτωση όμως, η αιτία δεν ήταν η «καπιταλιστική απληστία» · αντιθέτως, ήταν η αποτυχία της κυβέρνησης να επιτρέψει την ιδιωτική ιδιοκτησία του πόρου — εν ολίγοις, η αποτυχία να ακολουθήσει μέχρι τέλους τη λογική των δικαιωμάτων ιδιωτικής ιδιοκτησίας.

Ένα παράδειγμα είναι τα αποθέματα ξυλείας. Στην αμερικανική Δύση και στον Καναδά, τα περισσότερα δάση ανήκουν όχι σε ιδιώτες αλλά στην ομοσπονδιακή ή στην επαρχιακή κυβέρνηση. Η κυβέρνηση εκμισθώνει κατόπιν τη χρήση τους σε ιδιωτικές εταιρείες ξυλείας. Εν ολίγοις, η ιδιωτική ιδιοκτησία επιτρέπεται μόνο επί της ετήσιας χρήσης του πόρου, όχι επί του ίδιου του δάσους, του ίδιου του πόρου. Σε αυτή την κατάσταση, η ιδιωτική εταιρεία ξυλείας δεν κατέχει την κεφαλαιακή αξία και, συνεπώς, δεν χρειάζεται να ανησυχεί για την εξάντληση του ίδιου του πόρου. Δεν έχει οικονομικό κίνητρο να τον διατηρεί, να αναφυτεύει δέντρα κ.λπ. Το μόνο της κίνητρο είναι να κόβει όσο το δυνατόν περισσότερα δέντρα όσο το δυνατόν γρηγορότερα, αφού η διατήρηση της κεφαλαιακής αξίας του δάσους δεν έχει οικονομική αξία για την ίδια. Στην Ευρώπη, όπου η ιδιωτική ιδιοκτησία των δασών είναι πολύ συνηθέστερη, υπάρχουν ελάχιστα παράπονα για καταστροφή των αποθεμάτων ξυλείας. Διότι όπου επιτρέπεται η ιδιωτική ιδιοκτησία του ίδιου του δάσους, συμφέρει τον ιδιοκτήτη να διατηρεί και να αποκαθιστά τη δασική βλάστηση ενώ υλοτομεί, ώστε να αποφεύγει τη μείωση της

---

161 Για αυτές τις εσφαλμένες προβλέψεις, βλ. Thomas B. Nolan, «The Inexhaustible Resource of Technology», στο H. Jarrett, επιμ., *Perspectives on Conservation* (Baltimore: Johns Hopkins Press, 1958), σσ. 49–66.

κεφαλαιακής αξίας του δάσους.[162]

Έτσι, στις Ηνωμένες Πολιτείες, ένας από τους κυριότερους υπαιτίους είναι η Δασική Υπηρεσία του Υπουργείου Γεωργίας, η οποία κατέχει δάση και εκμισθώνει ετήσια δικαιώματα υλοτομίας, με αποτέλεσμα την καταστροφή των δέντρων. Αντιθέτως, σε ιδιωτικά δάση, όπως εκείνα που ανήκουν σε μεγάλες εταιρείες ξυλείας σαν τη Georgia-Pacific και τη U.S. Plywood, η υλοτομία και η αναδάσωση γίνονται με επιστημονικές μεθόδους, ώστε να διατηρείται η μελλοντική προσφορά τους.[163]

Μια άλλη δυσάρεστη συνέπεια της αποτυχίας της αμερικανικής κυβέρνησης να επιτρέψει την ιδιωτική ιδιοκτησία ενός πόρου ήταν η καταστροφή των λιβαδιών της Δύσης στα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα. Κάθε θεατής ταινιών «γουέστερν» γνωρίζει τη μυθολογία των «ανοιχτών βοσκοτόπων» και τους συχνά βίαιους «πολέμους» μεταξύ βοοτρόφων, προβατοτρόφων και γεωργών για εκτάσεις κτηνοτροφικής γης. Οι «ανοιχτοί βοσκότοποι» ήταν αποτέλεσμα της αποτυχίας της ομοσπονδιακής κυβέρνησης να προσαρμόσει την πολιτική πρωτογενούς ιδιοποίησης στις διαφορετικές συνθήκες του ξηρότερου κλίματος δυτικά του Μισισιπή. Στην Ανατολή, τα 160 ακρ που παραχωρούνταν δωρεάν σε γεωργούς οι οποίοι εγκαθίσταντο και καλλιεργούσαν κρατική γη αποτελούσαν βιώσιμη μονάδα από τεχνολογική άποψη για γεωργία σε υγρότερο κλίμα. Στο ξηρό κλίμα της Δύσης, όμως, καμία επιτυχημένη

---

162 Για την ξυλεία και γενικά για τη διατήρηση των φυσικών πόρων, βλ. Anthony Scott, *Natural Resources: The Economics of Conservation* (Toronto: University of Toronto Press, 1955), σσ. 121–25 και διάσπαρτα.

Για τους τρόπους με τους οποίους η ίδια η ομοσπονδιακή κυβέρνηση καταστρέφει αντί να διατηρεί τα αποθέματα ξυλείας, από την οδοποιία έως την αδιάκριτη κατασκευή φραγμάτων και άλλων έργων του Σώματος Μηχανικού του Στρατού, βλ. Edwin G. Dolan, *TANSTAAFL* (New York: Holt, Rinehart & Winston, 1971), σ. 96.

163 Βλ. Robert Poole, Jr., «Reason and Ecology», στο D. James, επιμ., *Outside, Looking In* (New York: Harper & Row, 1972), σσ. 250–51.

εκμετάλλευση βοοειδών ή προβάτων δεν μπορούσε να οργανωθεί σε μόλις 160 ακρ. Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση, ωστόσο, αρνήθηκε να αυξήσει τη μονάδα των 160 ακρ ώστε να επιτραπεί η «πρωτογενής ιδιοποίηση» μεγαλύτερων κτηνοτροφικών εκτάσεων. Εξ ου και οι «ανοιχτοί βοσκότοποι», στους οποίους ιδιώτες ιδιοκτήτες βοοειδών και προβάτων μπορούσαν να περιφέρονται ανεξέλεγκτα σε κρατικά βοσκοτόπια. Αυτό όμως σήμαινε ότι κανείς δεν κατείχε τον βοσκότοπο, την ίδια τη γη· συνεπώς, ήταν προς το οικονομικό συμφέρον κάθε βοοτρόφου ή προβατοτρόφου να βόσκει τη γη και να εξαντλεί τη χλόη όσο το δυνατόν γρηγορότερα, διαφορετικά θα τη βοσκούσαν τα ζώα κάποιου άλλου. Το αποτέλεσμα αυτής της τραγικά κοντόφθαλμης άρνησης να επιτραπεί η ιδιωτική ιδιοκτησία των ίδιων των βοσκοτόπων ήταν η υπερβόσκηση, η καταστροφή των λιβαδιών από τη βόσκηση πολύ νωρίς μέσα στην εποχή και η απουσία οποιασδήποτε προσπάθειας αποκατάστασης ή επανασποράς της χλόης· όποιος έμπαινε στον κόπο να αποκαταστήσει τη βλάστηση θα αναγκαζόταν να παρακολουθεί αβοήθητος κάποιον άλλον να βόσκει εκεί τα βοοειδή ή τα πρόβατά του. Εξ ου και η υπερβόσκηση της Δύσης και η εμφάνιση της «λεκάνης σκόνης». Εξ ου επίσης οι παράνομες απόπειρες πολυάριθμων βοοτρόφων, γεωργών και προβατοτρόφων να πάρουν τον νόμο στα χέρια τους και να περιφράξουν τη γη ως ιδιωτική ιδιοκτησία — και οι πόλεμοι των βοσκοτόπων που συχνά ακολουθούσαν.

Ο καθηγητής Samuel P. Hays, στην έγκυρη ιστορική του μελέτη για το κίνημα διατήρησης των φυσικών πόρων στην Αμερική, γράφει για το πρόβλημα των βοσκοτόπων:

> *Μεγάλο μέρος της κτηνοτροφίας της Δύσης εξαρτιόταν για τη βοσκή του από τους «ανοιχτούς» βοσκοτόπους, οι οποίοι ανήκαν στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση αλλά ήταν ελεύθεροι προς χρήση*

από οποιονδήποτε… Το Κογκρέσο δεν είχε θεσπίσει ποτέ νομοθεσία που να ρυθμίζει τη βόσκηση ή να επιτρέπει στους κτηνοτρόφους να αποκτούν βοσκοτόπους. Βοοτρόφοι και προβατοτρόφοι περιφέρονταν στη δημόσια κτήση… Οι βοοτρόφοι περιέφραζαν βοσκοτόπους για αποκλειστική τους χρήση, αλλά οι ανταγωνιστές έκοβαν τα συρματοπλέγματα. Καταφεύγοντας στη βία, βοσκοί και καουμπόηδες «έλυναν» τις διαφορές τους για τα βοσκοτόπια σφάζοντας τα ζώα των αντιπάλων και δολοφονώντας ανταγωνιστές κτηνοτρόφους… Η απουσία των στοιχειωδέστερων θεσμών του δικαίου της ιδιοκτησίας δημιουργούσε σύγχυση, πικρία και καταστροφή.

Μέσα σε αυτή την αναταραχή, οι δημόσιοι βοσκότοποι υποβαθμίζονταν γρήγορα. Η αρχικά άφθονη και πλούσια βοσκή δεχόταν έντονη πίεση από την αυξανόμενη χρήση… Στη δημόσια κτήση συγκεντρώνονταν περισσότερα ζώα απ' όσα μπορούσαν να συντηρήσουν οι βοσκότοποι. Επειδή κάθε κτηνοτρόφος φοβόταν ότι οι άλλοι θα προλάβαιναν να εκμεταλλευτούν τη διαθέσιμη βοσκή, έβοσκε νωρίς μέσα στο έτος και δεν επέτρεπε στη νεαρή χλόη να ωριμάσει και να σποριάσει. Υπό αυτές τις συνθήκες, η ποιότητα και η ποσότητα της διαθέσιμης βοσκής μειώνονταν γρήγορα· τα εύρωστα πολυετή φυτά έδιναν τη θέση τους σε ετήσια και τα ετήσια σε ζιζάνια.[164]

---

164 Samuel P. Hays, *Conservation and the Gospel of Efficiency* (Cambridge: Harvard University Press, 1959), σσ. 50–51. Βλ. επίσης E. Louise Peffer, *The Closing of the Public Domain* (Stanford: Stanford University Press, 1951), σσ. 22–31 και διάσπαρτα.

Ο Hays καταλήγει ότι οι βοσκότοποι της δημόσιας κτήσης μπορεί να είχαν υποβαθμιστεί κατά περισσότερο από τα δύο τρίτα μέσω αυτής της διαδικασίας, σε σύγκριση με την παρθένα κατάστασή τους.

Υπάρχει ένας τομέας ζωτικής σημασίας στον οποίο η απουσία ιδιωτικής ιδιοκτησίας του πόρου προκαλούσε και εξακολουθεί να προκαλεί όχι μόνο εξάντληση πόρων, αλλά και πλήρη αποτυχία ανάπτυξης τεράστιων δυνητικών πόρων. Πρόκειται για τον δυνητικά εξαιρετικά παραγωγικό πόρο των ωκεανών. Οι ωκεανοί ανήκουν στη διεθνή κοινή κτήση· δηλαδή, σε κανένα πρόσωπο, εταιρεία ή ακόμη και εθνική κυβέρνηση δεν επιτρέπονται ιδιοκτησιακά δικαιώματα επί τμημάτων του ωκεανού. Ως αποτέλεσμα, οι ωκεανοί έχουν παραμείνει στην ίδια πρωτόγονη κατάσταση στην οποία βρισκόταν η γη πριν από τον πολιτισμό και την ανάπτυξη της γεωργίας. Ο τρόπος παραγωγής του πρωτόγονου ανθρώπου ήταν το «κυνήγι και η συλλογή»: το κυνήγι άγριων ζώων και η συλλογή καρπών, μούρων, ξηρών καρπών, άγριων σπόρων και λαχανικών. Ο πρωτόγονος άνθρωπος εργαζόταν παθητικά μέσα στο περιβάλλον του αντί να ενεργεί για να το μετασχηματίσει· συνεπώς, απλώς ζούσε από τη γη χωρίς να επιχειρεί να την αναδιαμορφώσει. Ως αποτέλεσμα, η γη ήταν μη παραγωγική και μόνο σχετικά λίγα μέλη φυλών μπορούσαν να επιβιώνουν σε ένα στοιχειώδες επίπεδο διαβίωσης. Μόνο με την ανάπτυξη της γεωργίας, την καλλιέργεια του εδάφους και τον μετασχηματισμό της γης μέσω της καλλιέργειας μπόρεσαν η παραγωγικότητα και το βιοτικό επίπεδο να κάνουν τεράστια άλματα. Και μόνο με τη γεωργία μπόρεσε να αρχίσει ο πολιτισμός. Για να καταστεί όμως δυνατή η ανάπτυξη της γεωργίας, έπρεπε να υπάρχουν δικαιώματα ιδιωτικής ιδιοκτησίας, πρώτα στους αγρούς και στις καλλιέργειες και κατόπιν στην ίδια τη γη.

Όσον αφορά τον ωκεανό, όμως, παραμένουμε ακόμη στο πρωτόγονο, μη παραγωγικό στάδιο του κυνηγιού και της συλλογής. Οποιοσδήποτε μπορεί να αλιεύει στον ωκεανό ή να εξάγει τους πόρους του, αλλά μόνο αποσπασματικά, μόνο ως κυνηγός και συλλέκτης. Κανείς δεν μπορεί να καλλιεργεί τον ωκεανό, κανείς δεν μπορεί να ασχολείται με την υδατοκαλλιέργεια. Έτσι στερούμαστε τη χρήση των τεράστιων αλιευτικών και ορυκτών πόρων των θαλασσών. Για παράδειγμα, αν κάποιος επιχειρούσε να καλλιεργήσει τη θάλασσα και να αυξήσει την παραγωγικότητα των αλιευτικών πεδίων με λιπάσματα, θα στερούνταν αμέσως τους καρπούς των προσπαθειών του, επειδή δεν θα μπορούσε να εμποδίσει άλλους ψαράδες να σπεύσουν εκεί και να αρπάξουν τα ψάρια.

Και έτσι κανείς δεν επιχειρεί να λιπάνει τους ωκεανούς όπως λιπαίνεται η γη. Επιπλέον, δεν υπάρχει οικονομικό κίνητρο —στην πραγματικότητα, υπάρχουν κάθε είδους αντικίνητρα— για να ασχοληθεί κανείς με τεχνολογική έρευνα στους τρόπους και στα μέσα βελτίωσης της παραγωγικότητας της αλιείας ή εξόρυξης των ορυκτών πόρων των ωκεανών. Τέτοιο κίνητρο θα υπάρξει μόνο όταν τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα επί τμημάτων του ωκεανού επιτραπούν εξίσου πλήρως με τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα επί της γης. Ακόμη και σήμερα υπάρχει μια απλή αλλά αποτελεσματική τεχνική που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την αύξηση της παραγωγής ψαριών: τμήματα του ωκεανού θα μπορούσαν να περιφραχθούν ηλεκτρονικά και, μέσω αυτής της άμεσα διαθέσιμης ηλεκτρονικής περίφραξης, τα ψάρια να διαχωρίζονται ανάλογα με το μέγεθός τους. Εμποδίζοντας τα μεγάλα ψάρια να τρώνε τα μικρότερα, η παραγωγή ψαριών θα μπορούσε να αυξηθεί τεράστια. Και αν επιτρεπόταν η ιδιωτική ιδιοκτησία τμημάτων του ωκεανού, μια μεγάλη άνθηση της υδατοκαλλιέργειας θα δημιουργούσε και θα

πολλαπλασίαζε τους θαλάσσιους πόρους με πολυάριθμους τρόπους που σήμερα δεν μπορούμε ούτε να προβλέψουμε.

Οι εθνικές κυβερνήσεις προσπάθησαν μάταια να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της εξάντλησης των ιχθυαποθεμάτων, επιβάλλοντας ανορθολογικούς και αντιοικονομικούς περιορισμούς στη συνολική ποσότητα των αλιευμάτων ή στη διάρκεια της επιτρεπόμενης αλιευτικής περιόδου. Στις περιπτώσεις του σολομού, του τόνου και της ιππόγλωσσας, οι τεχνολογικές μέθοδοι αλιείας διατηρήθηκαν έτσι πρωτόγονες και μη παραγωγικές, μέσω της υπερβολικής συντόμευσης της περιόδου, της υποβάθμισης της ποιότητας των αλιευμάτων και της ενθάρρυνσης της υπερβολικής ανάπτυξης των αλιευτικών στόλων —και της υποχρησιμοποίησής τους κατά τη διάρκεια του έτους. Και φυσικά, τέτοιοι κυβερνητικοί περιορισμοί δεν κάνουν απολύτως τίποτε για να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη της υδατοκαλλιέργειας. Όπως γράφουν οι καθηγητές North και Miller:

> *Οι φαράδες είναι φτωχοί επειδή εξαναγκάζονται από τις κυβερνητικές ρυθμίσεις να χρησιμοποιούν αναποτελεσματικό εξοπλισμό και να φαρεύουν μόνο για μικρό μέρος του χρόνου· και, φυσικά, είναι υπερβολικά πολλοί. Ο καταναλωτής πληρώνει πολύ υψηλότερη τιμή για τον κόκκινο σολομό από εκείνη που θα ήταν αναγκαία αν χρησιμοποιούνταν αποτελεσματικές μέθοδοι. Παρά το ολοένα αυξανόμενο πλέγμα αλληλένδετων ρυθμίσεων, η διατήρηση της μεταναστευτικής ανόδου των σολομών εξακολουθεί να μην είναι εξασφαλισμένη.*
>
> *Η ρίζα του προβλήματος βρίσκεται στο σημερινό καθεστώς απουσίας ιδιοκτησίας. Δεν είναι προς το συμφέρον κανενός μεμονωμένου φαρά να ενδιαφέρεται για τη διαιώνιση της ανόδου*

των σολομών. Ακριβώς το αντίθετο: τον συμφέρει να πιάνει όσο το δυνατόν περισσότερα ψάρια κατά τη διάρκεια της περιόδου.[165]

Αντιθέτως, οι North και Miller επισημαίνουν ότι τα δικαιώματα ιδιωτικής ιδιοκτησίας στον ωκεανό, υπό τα οποία ο ιδιοκτήτης θα χρησιμοποιούσε την τεχνολογία με το χαμηλότερο κόστος και τη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και θα διατηρούσε και θα καθιστούσε παραγωγικό τον ίδιο τον πόρο, είναι σήμερα πιο εφικτά από ποτέ. «Η εφεύρεση σύγχρονου ηλεκτρονικού εξοπλισμού ανίχνευσης έχει πλέον καταστήσει την επιτήρηση μεγάλων υδάτινων εκτάσεων σχετικά φθηνή και εύκολη».[166]

Οι αυξανόμενες διεθνείς συγκρούσεις για τμήματα του ωκεανού αναδεικνύουν ακόμη περισσότερο τη σημασία των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων σε αυτόν τον ζωτικό τομέα. Διότι, καθώς οι Ηνωμένες Πολιτείες και άλλα έθνη διεκδικούν κυριαρχία σε απόσταση 200 μιλίων από τις ακτές τους, καθώς ιδιωτικές εταιρείες και κυβερνήσεις διαπληκτίζονται για θαλάσσιες περιοχές και καθώς τράτες, αλιευτικά δίχτυα, γεωτρήσεις πετρελαίου και εξορύξεις ορυκτών συγκρούονται για τις ίδιες περιοχές, τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα γίνονται ολοένα πιο προφανώς σημαντικά. Όπως γράφει ο Francis Christy:

---

165 Douglass C. North και Roger LeRoy Miller, *The Economics of Public Issues* (New York: Harper & Row, 1971), σ. 107.

166 Στο ίδιο, σ. 108. Βλ. επίσης James A. Crutchfield και Giulio Pontecorvo, *The Pacific Salmon Fisheries: A Study of Irrational Conservation* (Baltimore: Johns Hopkins Press, 1969). Για παρόμοια κατάσταση στον κλάδο της αλιείας τόνου, βλ. Francis T. Christy, Jr., «New Dimensions for Transnational Marine Resources», *American Economic Review, Papers and Proceedings* (Μάιος 1970), σ. 112· και για τον κλάδο της αλιείας ιππόγλωσσας στον Ειρηνικό, βλ. James A. Crutchfield και Arnold Zellner, *Economic Aspects of the Pacific Halibut Industry* (Washington, D.C.: U.S. Department of the Interior, 1961). Για μια ευρηματική πρόταση ιδιωτικής ιδιοκτησίας τμημάτων του ωκεανού ακόμη και πριν από την εμφάνιση της ηλεκτρονικής περίφραξης, βλ. Gordon Tullock, *The Fisheries — Some Radical Proposals* (Columbia, S.C.: University of South Carolina Bureau of Business and Economic Research, 1962).

…ο άνθρακας εξορύσσεται σε στοές κάτω από τον θαλάσσιο πυθμένα, το πετρέλαιο αντλείται από εξέδρες στερεωμένες στον βυθό που υψώνονται πάνω από το νερό, τα ορυκτά μπορούν να ανασύρονται με βυθοκόρηση από την επιφάνεια του πυθμένα… εδραίοι οργανισμοί αποζέονται από τον βυθό πάνω στον οποίο μπορεί να βρίσκονται τηλεφωνικά καλώδια, ζώα που τρέφονται στον πυθμένα συλλαμβάνονται με παγίδες ή τράτες, είδη των ενδιάμεσων υδάτινων στρωμάτων μπορεί να αλιεύονται με αγκίστρι και πετονιά ή με τράτες που ενίοτε παρεμποδίζουν υποβρύχια, είδη της επιφάνειας αλιεύονται με δίχτυ και καμάκι, ενώ η ίδια η επιφάνεια χρησιμοποιείται για τη ναυσιπλοΐα καθώς και από τα σκάφη που εξάγουν πόρους.[167]

Αυτή η αυξανόμενη σύγκρουση οδηγεί τον Christy στην πρόβλεψη ότι «οι θάλασσες βρίσκονται σε μεταβατικό στάδιο. Μετακινούνται από μια κατάσταση στην οποία τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα είναι σχεδόν ανύπαρκτα σε μια κατάσταση στην οποία κάποιας μορφής ιδιοκτησιακά δικαιώματα θα αποκτηθούν ή θα καταστούν διαθέσιμα». Τελικά, καταλήγει ο Christy, «καθώς οι πόροι της θάλασσας γίνονται πολυτιμότεροι, θα αποκτηθούν αποκλειστικά δικαιώματα».[168]

---

167 Christy, στο προαναφερθέν έργο, σ. 112.

168 Στο ίδιο, σσ. 112–113. Για μια ολοκληρωμένη οικονομική, τεχνολογική και νομική συζήτηση ολόκληρου του προβλήματος των ωκεανών και της θαλάσσιας αλιείας, βλ. Francis T. Christy, Jr., και Anthony Scott, *The Common Wealth in Ocean Fisheries* (Baltimore: Johns Hopkins Press, 1965).

Ρύπανση

Έστω: ακόμη κι αν δεχθούμε ότι η πλήρης ιδιωτική ιδιοκτησία των πόρων και η ελεύθερη αγορά θα διατηρούν και θα δημιουργούν πόρους, και μάλιστα πολύ καλύτερα από την κρατική ρύθμιση, τι γίνεται με το πρόβλημα της ρύπανσης; Δεν θα υποφέραμε από εντονότερη ρύπανση εξαιτίας της ανεξέλεγκτης «καπιταλιστικής απληστίας»;

Υπάρχει, καταρχάς, αυτό το αδιαμφισβήτητο εμπειρικό γεγονός: η κρατική ιδιοκτησία, ακόμη και ο σοσιαλισμός, δεν αποδείχθηκαν λύση στο πρόβλημα της ρύπανσης. Ακόμη και οι πιο αιθεροβάμονες υποστηρικτές του κρατικού σχεδιασμού παραδέχονται ότι η δηλητηρίαση της λίμνης Βαϊκάλης στη Σοβιετική Ένωση αποτελεί μνημείο απερίσκεπτης βιομηχανικής ρύπανσης ενός πολύτιμου φυσικού πόρου. Το πρόβλημα όμως έχει πολύ περισσότερες διαστάσεις. Προσέξτε, για παράδειγμα, τους δύο κρίσιμους τομείς στους οποίους η ρύπανση έχει καταστεί σημαντικό πρόβλημα: τον αέρα και τα ύδατα, ιδίως τους ποταμούς. Αυτοί όμως είναι ακριβώς δύο από τους ζωτικούς τομείς της κοινωνίας στους οποίους δεν έχει επιτραπεί να λειτουργήσει η ιδιωτική ιδιοκτησία.

Πρώτα, οι ποταμοί. Οι ποταμοί, όπως και οι ωκεανοί, ανήκουν γενικά στην κυβέρνηση· η ιδιωτική ιδιοκτησία, και οπωσδήποτε η

πλήρης ιδιωτική ιδιοκτησία, δεν έχει επιτραπεί στα ύδατα. Ουσιαστικά, λοιπόν, η κυβέρνηση κατέχει τους ποταμούς. Η κυβερνητική ιδιοκτησία όμως δεν είναι πραγματική ιδιοκτησία, διότι οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι, μολονότι μπορούν να ελέγχουν τον πόρο, δεν μπορούν να καρπωθούν οι ίδιοι την κεφαλαιακή αξία του στην αγορά. Δεν μπορούν να πωλήσουν τους ποταμούς ή μετοχές επ' αυτών. Συνεπώς, δεν έχουν οικονομικό κίνητρο να διατηρούν την καθαρότητα και την αξία τους. Οι ποταμοί, επομένως, είναι από οικονομική άποψη «αδέσποτοι»· έτσι οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι επέτρεψαν την υποβάθμιση και τη ρύπανσή τους. Οποιοσδήποτε μπορούσε να απορρίπτει ρυπογόνα σκουπίδια και απόβλητα στα νερά. Σκεφτείτε όμως τι θα συνέβαινε αν ιδιωτικές εταιρείες μπορούσαν να κατέχουν τους ποταμούς και τις λίμνες. Αν μια ιδιωτική εταιρεία κατείχε τη λίμνη Έρι, για παράδειγμα, τότε όποιος απέρριπτε σκουπίδια στη λίμνη θα αντιμετώπιζε αμέσως αγωγή για προσβολή ιδιωτικής ιδιοκτησίας και θα υποχρεωνόταν από τα δικαστήρια να καταβάλει αποζημίωση και να παύσει και να παραλείπει κάθε περαιτέρω προσβολή. Έτσι, μόνο τα δικαιώματα ιδιωτικής ιδιοκτησίας θα εξασφάλιζαν το τέλος της ρύπανσης ως προσβολής των πόρων. Μόνο επειδή οι ποταμοί είναι αδέσποτοι δεν υπάρχει ιδιοκτήτης που να ορθωθεί και να υπερασπιστεί τον πολύτιμο πόρο του από την επίθεση. Αν, αντιθέτως, κάποιος απέρριπτε σκουπίδια ή ρύπους σε μια ιδιωτική λίμνη —όπως είναι πολλές μικρότερες λίμνες—, δεν θα του επιτρεπόταν να συνεχίσει για πολύ· ο ιδιοκτήτης θα έσπευδε οργισμένος να την υπερασπιστεί.[169] Όπως γράφει ο καθηγητής Dolan:

---

169 Το υφιστάμενο δίκαιο «ιδιοποίησης» των δυτικών πολιτειών παρέχει ήδη τη βάση για πλήρη δικαιώματα ιδιωτικής ιδιοκτησίας επί των ποταμών μέσω «πρωτογενούς ιδιοποίησης». Για πλήρη συζήτηση, βλ. Jack Hirshleifer, James C. DeHaven και Jerome W. Milhman, *Water Supply, Economics, Technology, and Policy* (Chicago: University of Chicago Press, 1960), κεφάλαιο IX.

Αν η General Motors κατείχε τον ποταμό Μισισιπή, μπορείτε να είστε βέβαιοι ότι θα επέβαλλε υψηλά τέλη απόρριψης αποβλήτων στις βιομηχανίες και στους δήμους κατά μήκος των οχθών του και ότι το νερό θα διατηρούνταν αρκετά καθαρό ώστε να μεγιστοποιούνται τα έσοδα από μισθώσεις σε εταιρείες που ζητούν δικαιώματα άντλησης πόσιμου νερού, αναψυχής και εμπορικής αλιείας.[170]

Αν η κυβέρνηση, ως ιδιοκτήτης, επέτρεψε τη ρύπανση των ποταμών, υπήρξε επίσης ο μεγαλύτερος μεμονωμένος ενεργός ρυπαντής, ιδίως με τον ρόλο της στη δημοτική διάθεση λυμάτων. Υπάρχουν ήδη χημικές τουαλέτες χαμηλού κόστους που μπορούν να καίνε τα λύματα χωρίς να ρυπαίνουν τον αέρα, το έδαφος ή το νερό· ποιος όμως θα επενδύσει σε χημικές τουαλέτες όταν οι τοπικές αρχές διαθέτουν δωρεάν τα λύματα των πελατών τους;

Αυτό το παράδειγμα αναδεικνύει ένα πρόβλημα παρόμοιο με την ανάσχεση της τεχνολογίας υδατοκαλλιέργειας λόγω απουσίας ιδιωτικής ιδιοκτησίας: αν οι κυβερνήσεις, ως ιδιοκτήτες των ποταμών, επιτρέπουν τη ρύπανση των υδάτων, τότε η βιομηχανική τεχνολογία θα γίνει —και έχει γίνει— τεχνολογία ρύπανσης των υδάτων. Αν οι παραγωγικές διαδικασίες επιτρέπεται να ρυπαίνουν τους ποταμούς χωρίς περιορισμό από τους ιδιοκτήτες τους, τότε αυτό το είδος παραγωγικής τεχνολογίας θα έχουμε.

Αν το πρόβλημα της ρύπανσης των υδάτων μπορεί να επιλυθεί με δικαιώματα ιδιωτικής ιδιοκτησίας στα ύδατα, τι γίνεται με την

---

170 Edwin G. Dolan, «Capitalism and the Environment», *Individualist* (Μάρτιος 1971), σ. 3.

ατμοσφαιρική ρύπανση; Πώς μπορούν οι λιμπερταριανοί να βρουν λύση σε αυτό το σοβαρό πρόβλημα; Ασφαλώς δεν μπορεί να υπάρξει ιδιωτική ιδιοκτησία του αέρα; Η απάντηση όμως είναι: ναι, μπορεί. Έχουμε ήδη δει πώς οι ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές συχνότητες μπορούν να ανήκουν σε ιδιώτες. Το ίδιο θα μπορούσε να ισχύει για τους αεροδιαδρόμους. Οι εμπορικές αεροπορικές διαδρομές, για παράδειγμα, θα μπορούσαν να αποτελούν ιδιωτική ιδιοκτησία· δεν υπάρχει ανάγκη για ένα Συμβούλιο Πολιτικής Αεροναυτικής που να κατανέμει —και να περιορίζει— τις διαδρομές μεταξύ των διαφόρων πόλεων. Στην περίπτωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης όμως, δεν πρόκειται τόσο για ιδιωτική ιδιοκτησία του αέρα όσο για την προστασία της ιδιωτικής ιδιοκτησίας επί των πνευμόνων, των αγρών και των οπωρώνων του καθενός. Το ζωτικό γεγονός σχετικά με την ατμοσφαιρική ρύπανση είναι ότι ο ρυπαντής στέλνει ανεπιθύμητους και μη επιτρεπόμενους ρύπους —από καπνό έως ραδιενεργό κατακρήμνιση και οξείδια του θείου— μέσω του αέρα στους πνεύμονες αθώων θυμάτων, καθώς και πάνω στην υλική περιουσία τους. Όλες αυτές οι εκπομπές, όταν βλάπτουν πρόσωπα ή περιουσία, συνιστούν επίθεση κατά της ιδιωτικής ιδιοκτησίας των θυμάτων. Η ατμοσφαιρική ρύπανση, άλλωστε, αποτελεί επίθεση εξίσου με τον εμπρησμό της περιουσίας κάποιου άλλου ή με τον σωματικό τραυματισμό του. Η ατμοσφαιρική ρύπανση που βλάπτει άλλους είναι επίθεση, απλούστατα. Η κύρια λειτουργία της κυβέρνησης —των δικαστηρίων και της αστυνομίας— είναι να σταματά τις επιθέσεις· αντιθέτως, η κυβέρνηση έχει αποτύχει σε αυτό το καθήκον και έχει αποτύχει σοβαρά να ασκήσει την προστατευτική της λειτουργία απέναντι στην ατμοσφαιρική ρύπανση.

Είναι σημαντικό να συνειδητοποιήσουμε ότι αυτή η αποτυχία δεν ήταν απλώς ζήτημα άγνοιας, μια απλή χρονική υστέρηση μεταξύ αναγνώρισης ενός νέου τεχνολογικού προβλήματος και αντιμετώπισής

του. Διότι, αν ορισμένοι σύγχρονοι ρύποι έγιναν γνωστοί μόλις πρόσφατα, ο καπνός των εργοστασίων και πολλές από τις βλαβερές επιπτώσεις του είναι γνωστά από τη Βιομηχανική Επανάσταση· ήταν μάλιστα τόσο γνωστά, ώστε τα αμερικανικά δικαστήρια, στα τέλη αλλά ήδη και από τις αρχές του δέκατου ένατου αιώνα, έλαβαν τη συνειδητή απόφαση να επιτρέπουν την παραβίαση ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων από τον βιομηχανικό καπνό. Για να το κάνουν, τα δικαστήρια έπρεπε να μεταβάλουν και να αποδυναμώσουν συστηματικά —και πράγματι το έκαναν— τις εγγυήσεις προστασίας του ιδιοκτησιακού δικαιώματος που ήταν ενσωματωμένες στο αγγλοσαξονικό κοινοδίκαιο. Πριν από τα μέσα και τα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα, κάθε επιβλαβής ατμοσφαιρική ρύπανση θεωρούνταν αδικοπραξία, μια όχληση για την οποία το θύμα μπορούσε να ζητήσει αποζημίωση και να εξασφαλίσει δικαστική διαταγή παύσης και παράλειψης κάθε περαιτέρω προσβολής των ιδιοκτησιακών του δικαιωμάτων. Κατά τον δέκατο ένατο αιώνα όμως, τα δικαστήρια τροποποίησαν συστηματικά το δίκαιο της αμέλειας και το δίκαιο της όχλησης, ώστε να επιτρέπουν κάθε ατμοσφαιρική ρύπανση που δεν ήταν ασυνήθιστα μεγαλύτερη από εκείνη αντίστοιχων μεταποιητικών επιχειρήσεων, που δεν υπερέβαινε δηλαδή τη συνήθη πρακτική των άλλων ρυπαντών.

Καθώς άρχισαν να εμφανίζονται εργοστάσια και να εκπέμπουν καπνό, καταστρέφοντας τους οπωρώνες των γειτονικών γεωργών, οι γεωργοί προσέφευγαν στα δικαστήρια κατά των βιομηχάνων, ζητώντας αποζημιώσεις και διαταγές απαγόρευσης περαιτέρω προσβολών της ιδιοκτησίας τους. Οι δικαστές όμως έλεγαν, ουσιαστικά: «Λυπούμαστε. Γνωρίζουμε ότι ο βιομηχανικός καπνός, δηλαδή η ατμοσφαιρική ρύπανση, προσβάλλει και παρεμποδίζει τα ιδιοκτησιακά σας δικαιώματα. Υπάρχει όμως κάτι σημαντικότερο από τα απλά ιδιοκτησιακά δικαιώματα: η δημόσια πολιτική, το “κοινό καλό”. Και το κοινό καλό

επιτάσσει ότι η βιομηχανία είναι καλό πράγμα, η βιομηχανική πρόοδος είναι καλό πράγμα και, συνεπώς, τα απλά ιδιωτικά ιδιοκτησιακά σας δικαιώματα πρέπει να παραμεριστούν χάριν της γενικής ευημερίας». Και τώρα όλοι πληρώνουμε το πικρό τίμημα αυτής της παραμέρισης της ιδιωτικής ιδιοκτησίας, με τη μορφή πνευμονοπαθειών και αναρίθμητων άλλων παθήσεων. Και όλα για το «κοινό καλό»![171]

Ότι αυτή η αρχή καθοδηγούσε τα δικαστήρια και στην αεροπορική εποχή φαίνεται από μια απόφαση δικαστηρίου του Οχάιο στην υπόθεση *Antonik v. Chamberlain* του 1947. Οι κάτοικοι μιας προαστιακής περιοχής κοντά στο Άκρον προσέφυγαν ζητώντας να απαγορευτεί στους εναγομένους η λειτουργία ιδιωτικού αεροδρομίου. Η βάση της προσφυγής ήταν η παραβίαση ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων μέσω υπερβολικού θορύβου. Απορρίπτοντας το αίτημα απαγόρευσης, το δικαστήριο δήλωσε:

> *Κατά την εκδίκαση αυτής της υπόθεσης, ενεργώντας ως δικαστήριο επιείκειας, δεν πρέπει μόνο να σταθμίσουμε τη σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ του ιδιοκτήτη του αεροδρομίου και των γειτονικών γαιοκτημόνων, αλλά πρέπει επιπλέον να αναγνωρίσουμε τη δημόσια πολιτική της γενιάς στην οποία ζούμε. Πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι η ίδρυση ενός αεροδρομίου… αποτελεί ζήτημα μεγάλου ενδιαφέροντος για το κοινό και ότι, αν η λειτουργία ενός τέτοιου αεροδρομίου παύσει ή αποτραπεί η ίδρυσή του, οι συνέπειες δεν θα είναι μόνο σοβαρή βλάβη για τον ιδιοκτήτη της αεροδρομιακής περιουσίας, αλλά ενδέχεται να*

---

171 Βλ. E. F. Roberts, «Plead the Ninth Amendment!», *Natural History* (Αύγουστος–Σεπτέμβριος 1970), σ. 18 κ.ε. Για μια ολοκληρωμένη ιστορική παρουσίαση και ανάλυση της μεταβολής της στάσης του νομικού συστήματος απέναντι στην ανάπτυξη και στα ιδιοκτησιακά δικαιώματα κατά το πρώτο μισό του δέκατου ένατου αιώνα, βλ. Morton J. Horwitz, *The Transformation of American Law, 1780–1860* (Cambridge: Harvard University Press, 1977).

συνιστούν σοβαρή απώλεια ενός πολύτιμου περιουσιακού στοιχείου για ολόκληρη την κοινότητα.[172]

Σαν να μην αρκούσαν τα εγκλήματα των δικαστών, τα ομοσπονδιακά και πολιτειακά νομοθετικά σώματα παρενέβησαν για να εδραιώσουν την επίθεση, απαγορεύοντας στα θύματα ατμοσφαιρικής ρύπανσης να ασκούν ομαδικές αγωγές κατά των ρυπαντών. Προφανώς, αν ένα εργοστάσιο ρυπαίνει την ατμόσφαιρα μιας πόλης όπου υπάρχουν δεκάδες χιλιάδες θύματα, είναι ανέφικτο κάθε θύμα να προσφεύγει χωριστά για να εισπράξει τη δική του αποζημίωση από τον ρυπαντή — μολονότι ένα μόνο θύμα, ακόμη και μικρής έκτασης βλάβης, θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει αποτελεσματικά μια απαγορευτική διαταγή. Το κοινοδίκαιο, επομένως, αναγνωρίζει την εγκυρότητα των ομαδικών αγωγών, στις οποίες ένα ή λίγα θύματα μπορούν να στραφούν κατά του επιτιθέμενου όχι μόνο για λογαριασμό τους αλλά και για λογαριασμό ολόκληρης της ομάδας παρόμοιων θυμάτων. Τα νομοθετικά σώματα όμως απαγόρευσαν συστηματικά τέτοιες ομαδικές αγωγές σε υποθέσεις ρύπανσης. Για τον λόγο αυτό, ένα θύμα μπορεί να στραφεί επιτυχώς κατά ενός ρυπαντή που το βλάπτει ατομικά, με μια ατομική αγωγή για «ιδιωτική όχληση». Ο νόμος όμως του απαγορεύει να ενεργήσει κατά ενός μαζικού ρυπαντή που βλάπτει μεγάλο αριθμό ανθρώπων σε μια δεδομένη περιοχή! Όπως γράφει ο Frank Bubb, «Είναι σαν η κυβέρνηση να σου έλεγε ότι θα επιχειρήσει να σε προστατεύσει από έναν κλέφτη που κλέβει μόνο εσένα, αλλά δεν θα σε προστατεύσει αν ο κλέφτης κλέβει και όλους τους άλλους στη γειτονιά…».[173]

---

172 Παρατίθεται στο Milton Katz, *The Function of Tort Liability in Technology Assessment* (Cambridge: Harvard University Program on Technology and Society, 1969), σ. 610.

173 Frank Bubb, «The Cure for Air Pollution», *The Libertarian Forum* (15 Απριλίου 1970), σ. 1. Βλ. επίσης Dolan, *TANSTAAFL*, σσ. 37–39.

Και ο θόρυβος αποτελεί μορφή ρύπανσης του αέρα. Ο θόρυβος είναι η δημιουργία ηχητικών κυμάτων που διαδίδονται μέσω του αέρα και κατόπιν βομβαρδίζουν και προσβάλλουν την περιουσία και το πρόσωπο άλλων. Μόλις πρόσφατα άρχισαν οι γιατροί να διερευνούν τις επιβλαβείς επιδράσεις του θορύβου στην ανθρώπινη φυσιολογία. Και πάλι, ένα λιμπερταριανό νομικό σύστημα θα επέτρεπε αγωγές αποζημίωσης, ομαδικές αγωγές και απαγορευτικές διαταγές κατά του υπερβολικού και επιβλαβούς θορύβου: κατά της «ηχορύπανσης».

Η θεραπεία της ατμοσφαιρικής ρύπανσης είναι επομένως απολύτως σαφής και δεν έχει καμία σχέση με ανακουφιστικά κρατικά προγράμματα πολλών δισεκατομμυρίων δολαρίων εις βάρος των φορολογουμένων, τα οποία δεν αντιμετωπίζουν καν το πραγματικό ζήτημα. Η θεραπεία είναι απλώς να επιστρέψουν τα δικαστήρια στη λειτουργία τους: την υπεράσπιση των δικαιωμάτων επί του προσώπου και της περιουσίας από προσβολές και, συνεπώς, τη δικαστική απαγόρευση της διοχέτευσης ρύπων στον αέρα. Τι γίνεται όμως με τους υπερασπιστές της βιομηχανικής προόδου που υποστηρίζουν τη ρύπανση; Και με το αυξημένο κόστος που θα έπρεπε να επωμιστεί ο καταναλωτής; Και με τη σημερινή ρυπογόνα τεχνολογία μας;

Το επιχείρημα ότι μια τέτοια δικαστική απαγόρευση της ρύπανσης θα αύξανε το κόστος της βιομηχανικής παραγωγής είναι εξίσου καταδικαστέο με το επιχείρημα πριν από τον Εμφύλιο Πόλεμο ότι η κατάργηση της δουλείας θα αύξανε το κόστος της βαμβακοκαλλιέργειας και ότι, επομένως, η κατάργηση, όσο ηθικά ορθή κι αν ήταν, ήταν «ανεφάρμοστη». Διότι αυτό σημαίνει ότι οι ρυπαντές μπορούν να επιβάλλουν ολόκληρο το υψηλό κόστος της ρύπανσης σε εκείνους των οποίων τους πνεύμονες και τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα τους έχει επιτραπεί να προσβάλλουν ατιμώρητα.

Επιπλέον, το επιχείρημα του κόστους και της τεχνολογίας παραβλέπει το ζωτικό γεγονός ότι, αν η ατμοσφαιρική ρύπανση επιτρέπεται να συνεχίζεται ατιμώρητα, εξακολουθεί να μην υπάρχει οικονομικό κίνητρο ανάπτυξης τεχνολογίας που δεν ρυπαίνει. Αντιθέτως, το κίνητρο θα εξακολουθεί να λειτουργεί, όπως εδώ και έναν αιώνα, προς την ακριβώς αντίθετη κατεύθυνση. Ας υποθέσουμε, για παράδειγμα, ότι την εποχή που πρωτοχρησιμοποιήθηκαν αυτοκίνητα και φορτηγά τα δικαστήρια είχαν αποφανθεί ως εξής: «Κανονικά, θα αντιτιθέμεθα στην είσοδο φορτηγών στους χλοοτάπητες των ανθρώπων ως παραβίαση ιδιωτικής ιδιοκτησίας και θα επιμέναμε τα φορτηγά να περιορίζονται στους δρόμους, ανεξάρτητα από την κυκλοφοριακή συμφόρηση. Τα φορτηγά όμως είναι ζωτικής σημασίας για τη δημόσια ευημερία και, επομένως, ορίζουμε ότι πρέπει να τους επιτρέπεται να διασχίζουν όποιους χλοοτάπητες επιθυμούν, αρκεί να πιστεύουν ότι αυτό θα διευκολύνει τα κυκλοφοριακά τους προβλήματα». Αν τα δικαστήρια είχαν αποφανθεί έτσι, θα είχαμε σήμερα ένα σύστημα μεταφορών στο οποίο οι χλοοτάπητες θα καταπατούνταν συστηματικά από φορτηγά. Και κάθε προσπάθεια να σταματήσει αυτό θα καταγγελλόταν στο όνομα των αναγκών των σύγχρονων μεταφορών! Το κρίσιμο σημείο είναι ότι αυτός ακριβώς είναι ο τρόπος με τον οποίο αποφάνθηκαν τα δικαστήρια για την ατμοσφαιρική ρύπανση — μια ρύπανση πολύ πιο επιβλαβή για όλους μας από την καταπάτηση χλοοταπήτων. Με αυτόν τον τρόπο, η κυβέρνηση έδωσε εξαρχής το πράσινο φως σε μια ρυπογόνα τεχνολογία. Δεν είναι λοιπόν παράξενο ότι αυτό ακριβώς το είδος τεχνολογίας διαθέτουμε. Η μόνη θεραπεία είναι να υποχρεωθούν οι ρυπαντές που προσβάλλουν δικαιώματα να σταματήσουν την προσβολή, ανακατευθύνοντας έτσι την τεχνολογία προς μη ρυπογόνες ή ακόμη και αντιρρυπαντικές κατευθύνσεις.

Ήδη, ακόμη και στο αναγκαστικά πρωτόγονο στάδιο της αντιρρυπαντικής τεχνολογίας μας, έχουν αναπτυχθεί τεχνικές για την καταπολέμηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και της ηχορύπανσης. Σε θορυβώδη μηχανήματα μπορούν να εγκατασταθούν σιγαστήρες που εκπέμπουν ηχητικά κύματα ακριβώς αντίθετης φάσης από εκείνα των μηχανημάτων και έτσι εξουδετερώνουν αυτούς τους βασανιστικούς ήχους. Ακόμη και σήμερα, τα αέρια απόβλητα μπορούν να δεσμεύονται καθώς εξέρχονται από την καπνοδόχο και να ανακυκλώνονται για την παραγωγή προϊόντων χρήσιμων στη βιομηχανία. Έτσι, το διοξείδιο του θείου, ένας σημαντικός επιβλαβής ατμοσφαιρικός ρύπος, μπορεί να δεσμεύεται και να ανακυκλώνεται για την παραγωγή οικονομικά πολύτιμου θειικού οξέος.[174] Ο ιδιαίτερα ρυπογόνος κινητήρας ανάφλεξης με σπινθήρα θα πρέπει είτε να «θεραπευτεί» με νέες διατάξεις είτε να αντικατασταθεί εξ ολοκλήρου από μη ρυπογόνους κινητήρες, όπως ο πετρελαιοκινητήρας, ο αεριοστρόβιλος ή η ατμομηχανή, ή από ηλεκτρικό αυτοκίνητο. Και, όπως επισημαίνει ο λιμπερταριανός μηχανικός συστημάτων Robert Poole, Jr., το κόστος εγκατάστασης της μη ρυπογόνου ή αντιρρυπαντικής τεχνολογίας θα «βάρυνε τελικά τους καταναλωτές των προϊόντων των επιχειρήσεων, δηλαδή εκείνους που επιλέγουν να συναλλάσσονται με την επιχείρηση, αντί να μετακυλίεται σε αθώους τρίτους υπό τη μορφή ρύπανσης ή φόρων».[175]

Ο Robert Poole ορίζει εύστοχα τη ρύπανση «ως τη μεταφορά επιβλαβούς ύλης ή ενέργειας στο πρόσωπο ή στην περιουσία κάποιου άλλου, χωρίς τη συναίνεση του τελευταίου».[176] Η λιμπερταριανή —και η

---

174 Βλ. Jane Jacobs, *The Economy of Cities* (New York: Random House, 1969), σ. 109 κ.ε.

175 Poole, ό.π., σσ. 251–52.

176 Poole, ό.π., σ. 245.

μόνη ολοκληρωμένη— λύση στο πρόβλημα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης είναι η χρήση των δικαστηρίων και του νομικού συστήματος για την καταπολέμηση και την αποτροπή αυτής της προσβολής. Υπάρχουν πρόσφατες ενδείξεις ότι το νομικό σύστημα αρχίζει να αλλάζει προς αυτή την κατεύθυνση: νέες δικαστικές αποφάσεις και κατάργηση νόμων που απαγορεύουν τις ομαδικές αγωγές. Αυτό όμως είναι μόνο η αρχή.[177]

Μεταξύ των συντηρητικών —σε αντίθεση με τους λιμπερταριανούς — υπάρχουν δύο κατά βάθος παρόμοιες απαντήσεις στο πρόβλημα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης. Η μία, την οποία δίνουν μεταξύ άλλων η Ayn Rand και ο Robert Moses, είναι η άρνηση της ύπαρξης του προβλήματος και η απόδοση ολόκληρης της σχετικής κινητοποίησης σε αριστερούς που θέλουν να καταστρέψουν τον καπιταλισμό και την τεχνολογία υπέρ μιας φυλετικής μορφής σοσιαλισμού. Μολονότι ένα μέρος αυτής της κατηγορίας μπορεί να είναι σωστό, η άρνηση της ίδιας της ύπαρξης του προβλήματος ισοδυναμεί με άρνηση της ίδιας της επιστήμης και παρέχει ισχυρό έρεισμα στην αριστερή κατηγορία ότι οι υπερασπιστές του καπιταλισμού «τοποθετούν τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα πάνω από τα ανθρώπινα δικαιώματα». Επιπλέον, η υπεράσπιση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης δεν υπερασπίζεται καν τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα· αντιθέτως, προσφέρει τη σφραγίδα έγκρισης αυτών των συντηρητικών στους βιομηχάνους που καταπατούν τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα της μάζας των πολιτών.

Μια δεύτερη και πιο εκλεπτυσμένη συντηρητική απάντηση προέρχεται από οικονομολόγους της ελεύθερης αγοράς όπως ο Milton Friedman. Οι οπαδοί του Friedman παραδέχονται την ύπαρξη

---

177 Βλ. Dolan, *TANSTAAFL*, σ. 39, και Katz, διάσπαρτα.

ατμοσφαιρικής ρύπανσης, αλλά προτείνουν να αντιμετωπιστεί όχι με την υπεράσπιση των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων, αλλά μέσω ενός υποτιθέμενα ωφελιμιστικού υπολογισμού «κόστους και οφέλους» από την κυβέρνηση, η οποία κατόπιν θα λάβει και θα επιβάλει μια «κοινωνική απόφαση» για το πόση ρύπανση θα επιτρέπεται. Η απόφαση αυτή θα εφαρμοζόταν είτε με την αδειοδότηση μιας ορισμένης ποσότητας ρύπανσης —την παραχώρηση «δικαιωμάτων ρύπανσης»— είτε με μια κλιμακωτή φορολόγησή της είτε με πληρωμές των φορολογουμένων προς τις επιχειρήσεις για να μη ρυπαίνουν. Αυτές οι προτάσεις όχι μόνο θα παραχωρούσαν τεράστια γραφειοκρατική εξουσία στην κυβέρνηση στο όνομα της διαφύλαξης της «ελεύθερης αγοράς», αλλά θα συνέχιζαν επίσης να παραμερίζουν τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα στο όνομα μιας συλλογικής απόφασης επιβαλλόμενης από το Κράτος. Αυτό απέχει πολύ από οποιαδήποτε γνήσια «ελεύθερη αγορά» και αποκαλύπτει ότι, όπως σε πολλούς άλλους οικονομικούς τομείς, είναι αδύνατον να υπερασπιστεί κανείς πραγματικά την ελευθερία και την ελεύθερη αγορά χωρίς να επιμένει στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων ιδιωτικής ιδιοκτησίας. Η τερατώδης ρήση του Friedman ότι όσοι κάτοικοι των πόλεων δεν επιθυμούν να προσβληθούν από εμφύσημα πρέπει να μετακομίσουν στην ύπαιθρο θυμίζει έντονα το περίφημο «Ας φάνε παντεσπάνι» της Marie Antoinette — και αποκαλύπτει έλλειψη ευαισθησίας απέναντι στα ανθρώπινα ή στα ιδιοκτησιακά δικαιώματα. Η δήλωση του Friedman, πράγματι, ανήκει στην ίδια λογική με το χαρακτηριστικά συντηρητικό «Αν δεν σου αρέσει εδώ, φύγε», μια δήλωση που υπονοεί ότι η κυβέρνηση κατέχει δικαιωματικά ολόκληρη την επικράτεια του «εδώ» και ότι όποιος αντιτίθεται στην κυριαρχία της πρέπει, επομένως, να εγκαταλείψει την περιοχή. Η λιμπερταριανή κριτική του Robert Poole στις προτάσεις των οπαδών του Friedman προσφέρει μια αναζωογονητική αντίθεση:

Δυστυχώς, πρόκειται για παράδειγμα της σοβαρότερης αδυναμίας των συντηρητικών οικονομολόγων: πουθενά στην πρόταση δεν αναφέρονται δικαιώματα. Είναι η ίδια αδυναμία που υπονομεύει τους υποστηρικτές του καπιταλισμού εδώ και 200 χρόνια. Ακόμη και σήμερα, ο όρος «laissez-faire» είναι πιθανό να ανακαλεί εικόνες αγγλικών βιομηχανικών πόλεων του δέκατου όγδοου αιώνα, πνιγμένων στον καπνό και μαυρισμένων από την αιθάλη. Οι πρώτοι καπιταλιστές συμφωνούσαν με τα δικαστήρια ότι ο καπνός και η αιθάλη ήταν το «τίμημα» που έπρεπε να καταβληθεί για τα οφέλη της βιομηχανίας… Ωστόσο, laissez-faire χωρίς δικαιώματα είναι αντίφαση εν τοις όροις· η θέση του laissez-faire βασίζεται στα ανθρώπινα δικαιώματα και απορρέει από αυτά, και μπορεί να διατηρηθεί μόνο όταν τα δικαιώματα θεωρούνται απαραβίαστα. Τώρα, σε μια εποχή αυξανόμενης περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης, αυτή η παλαιά αντίφαση επιστρέφει για να στοιχειώσει τον καπιταλισμό.

Είναι αλήθεια ότι ο αέρας είναι σπάνιος πόρος, όπως λένε οι οπαδοί του Friedman· πρέπει όμως τότε να αναρωτηθούμε γιατί είναι σπάνιος. Αν είναι σπάνιος εξαιτίας συστηματικής παραβίασης δικαιωμάτων, τότε η λύση δεν είναι να αυξηθεί το τίμημα της υφιστάμενης κατάστασης, νομιμοποιώντας έτσι τις παραβιάσεις δικαιωμάτων, αλλά να διακηρυχθούν τα δικαιώματα και να απαιτηθεί η προστασία τους… Όταν ένα εργοστάσιο εκπέμπει μεγάλη ποσότητα μορίων διοξειδίου του θείου που εισέρχονται στους πνεύμονες κάποιου και προκαλούν πνευμονικό οίδημα, οι ιδιοκτήτες του εργοστασίου έχουν επιτεθεί εναντίον του εξίσου σαν να του είχαν σπάσει το πόδι. Το σημείο πρέπει να τονιστεί, επειδή είναι ζωτικής σημασίας για τη λιμπερταριανή θέση του laissez-faire. Ένας ρυπαντής του laissez-faire είναι

αντίφαση εν τοις όροις και πρέπει να αναγνωρίζεται ως τέτοια. Μια λιμπερταριανή κοινωνία θα ήταν κοινωνία πλήρους ευθύνης, στην οποία ο καθένας είναι πλήρως υπεύθυνος για τις πράξεις του και για οποιεσδήποτε επιβλαβείς συνέπειες ενδέχεται να προκαλέσουν.[178]

Πέρα από την προδοσία της υποτιθέμενης λειτουργίας της να υπερασπίζεται την ιδιωτική ιδιοκτησία, η κυβέρνηση συνέβαλε στην ατμοσφαιρική ρύπανση και με πιο άμεσο τρόπο. Δεν έχει περάσει πολύς καιρός από τότε που το Υπουργείο Γεωργίας πραγματοποιούσε μαζικούς ψεκασμούς DDT με ελικόπτερα σε μεγάλες εκτάσεις, παρακάμπτοντας τη θέληση μεμονωμένων γεωργών που αντιτίθεντο. Εξακολουθεί να διασπείρει τόνους δηλητηριωδών και καρκινογόνων εντομοκτόνων σε ολόκληρο τον Νότο, σε μια δαπανηρή και μάταιη προσπάθεια εξάλειψης του μυρμηγκιού της φωτιάς.[179] Και η Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας έχει διοχετεύσει ραδιενεργά απόβλητα στον αέρα και στο έδαφος μέσω πυρηνικών δοκιμών. Οι δημοτικές εγκαταστάσεις ηλεκτροπαραγωγής και ύδρευσης, καθώς και οι εγκαταστάσεις των αδειοδοτημένων μονοπωλιακών επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας, ρυπαίνουν έντονα την ατμόσφαιρα. Ένα από τα κύρια καθήκοντα του Κράτους σε αυτόν τον τομέα είναι, επομένως, να σταματήσει τη δική του δηλητηρίαση της ατμόσφαιρας.

---

178 Poole, ό.π., σσ. 252–53. Η ρήση του Friedman βρίσκεται στο Peter Maiken, «Hysterics Won't Clean Up Pollution», *Human Events* (25 Απριλίου 1970), σσ. 13, 21–23. Πληρέστερη παρουσίαση της θέσης των οπαδών του Friedman περιλαμβάνεται στο Thomas D. Crocker και A. J. Rogers III, *Environmental Economics* (Hinsdale, Ill.: Dryden Press, 1971)· παρόμοιες απόψεις περιλαμβάνονται στα J. H. Dales, *Pollution, Property, and Prices* (Toronto: University of Toronto Press, 1968), και Larry E. Ruff, «The Economic Common Sense of Pollution», *Public Interest* (άνοιξη 1970), σσ. 69–85.

179 lenn Garvin, «Killing Fire Ants With Carcinogens», *Inquiry* (6 Φεβρουαρίου 1978), σσ. 7–8.

Έτσι, όταν παραμερίσουμε τις συγχύσεις και την αστήρικτη φιλοσοφία των σύγχρονων οικολόγων, βρίσκουμε ένα σημαντικό και στέρεο επιχείρημα κατά του υφιστάμενου συστήματος· αποδεικνύεται όμως ότι δεν στρέφεται κατά του καπιταλισμού, της ιδιωτικής ιδιοκτησίας, της ανάπτυξης ή της τεχνολογίας καθαυτών. Στρέφεται κατά της αποτυχίας της κυβέρνησης να επιτρέψει και να υπερασπιστεί τα δικαιώματα ιδιωτικής ιδιοκτησίας απέναντι στις προσβολές τους. Αν τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα προστατεύονταν πλήρως, τόσο από ιδιωτικές όσο και από κρατικές προσβολές, θα διαπιστώναμε εδώ, όπως και σε άλλους τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας μας, ότι η ιδιωτική επιχειρηματική δραστηριότητα και η σύγχρονη τεχνολογία θα προσφέρονταν στην ανθρωπότητα όχι ως κατάρα αλλά ως σωτηρία της.

Κεφάλαιο 14: Πόλεμος και Εξωτερική Πολιτική

Ο «απομονωτισμός» της Αριστεράς και της Δεξιάς

Ο «απομονωτισμός» επινοήθηκε ως δυσφημιστικός όρος για τους αντιπάλους της αμερικανικής εισόδου στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Επειδή η λέξη χρησιμοποιούνταν συχνά, μέσω ενοχοποίησης διά συσχετισμού, με τη σημασία του φιλοναζισμού, ο «απομονωτιστής» απέκτησε «δεξιά», καθώς και γενικότερα αρνητική, χροιά. Αν δεν ήταν ενεργά φιλοναζιστές, οι «απομονωτιστές» ήταν τουλάχιστον στενόμυαλοι αδαείς, που αγνοούσαν τον κόσμο γύρω τους, σε αντίθεση με τους εκλεπτυσμένους, κοσμοπολίτες και ευαίσθητους «διεθνιστές», οι οποίοι υποστήριζαν τις αμερικανικές σταυροφορίες ανά την υφήλιο. Κατά την τελευταία δεκαετία, φυσικά, οι αντιπολεμικές δυνάμεις θεωρούνται «αριστερές», και οι οπαδοί της επέμβασης, από τον Lyndon Johnson έως τον Jimmy Carter και τους υποστηρικτές τους, προσπαθούν συνεχώς να προσάψουν στη σημερινή Αριστερά τον χαρακτηρισμό του «απομονωτιστή» ή, τουλάχιστον, του «νεοαπομονωτιστή».

Αριστερά ή Δεξιά; Κατά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι αντίπαλοι του πολέμου δέχονταν σφοδρές επιθέσεις, όπως και τώρα, ως «αριστεροί», μολονότι στις τάξεις τους περιλαμβάνονταν λιμπερταριανοί και υπέρμαχοι του καπιταλισμού του laissez-faire. Πράγματι, ο κυριότερος πυρήνας αντίθεσης στον αμερικανικό πόλεμο κατά της Ισπανίας και στον αμερικανικό πόλεμο για τη συντριβή της εξέγερσης των Φιλιππίνων στο γύρισμα του αιώνα αποτελούνταν από κλασικούς φιλελευθέρους του laissez-faire, ανθρώπους όπως ο κοινωνιολόγος και οικονομολόγος William Graham Sumner και ο έμπορος της Βοστώνης Edward Atkinson, οι οποίοι ίδρυσαν την «Αντιιμπεριαλιστική Ένωση». Επιπλέον, οι Atkinson και Sumner εντάσσονταν πλήρως στη μεγάλη παράδοση των Άγγλων κλασικών φιλελευθέρων του δέκατου όγδοου και του δέκατου ένατου αιώνα, και ιδίως «ακραίων» υποστηρικτών του laissez-faire όπως οι Richard Cobden και John Bright της «Σχολής του Μάντσεστερ». Οι Cobden και Bright πρωτοστάτησαν στη σθεναρή εναντίωση σε κάθε βρετανικό πόλεμο και πολιτική επέμβαση στο εξωτερικό κατά την εποχή τους, και για τις προσπάθειές του ο Cobden ήταν γνωστός όχι ως «απομονωτιστής», αλλά ως ο «Διεθνής Άνθρωπος».[180] Μέχρι την εκστρατεία δυσφήμησης στα τέλη της δεκαετίας του 1930, οι αντίπαλοι του πολέμου θεωρούνταν οι αληθινοί «διεθνιστές»: άνθρωποι που αντιτίθεντο στη διόγκωση του έθνους-κράτους και υποστήριζαν την ειρήνη, το ελεύθερο εμπόριο, την ελεύθερη μετανάστευση και τις ειρηνικές πολιτισμικές ανταλλαγές μεταξύ των λαών όλων των εθνών. Η επέμβαση στο εξωτερικό είναι «διεθνής» μόνο με την έννοια με την οποία είναι διεθνής ο πόλεμος: ο καταναγκασμός, είτε ως απειλή βίας είτε ως πραγματική μετακίνηση στρατευμάτων, διασχίζει πάντοτε τα σύνορα από το ένα έθνος στο άλλο.

---

180 Βλ. William H. Dawson, *Richard Cobden and Foreign Policy* (London: George Alien and Unwin, 1926).

Ο «απομονωτισμός» ακούγεται δεξιός· η «ουδετερότητα» και η «ειρηνική συνύπαρξη» ακούγονται αριστερές. Η ουσία τους όμως είναι η ίδια: αντίθεση στον πόλεμο και στην πολιτική επέμβαση μεταξύ χωρών. Αυτή είναι εδώ και δύο αιώνες η θέση των αντιπολεμικών δυνάμεων, είτε επρόκειτο για τους κλασικούς φιλελευθέρους του δέκατου όγδοου και του δέκατου ένατου αιώνα, είτε για τους «αριστερούς» του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και του Ψυχρού Πολέμου, είτε για τους «δεξιούς» του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου. Σε ελάχιστες περιπτώσεις αυτοί οι αντίπαλοι των επεμβάσεων υποστήριζαν την κυριολεκτική «απομόνωση»· εκείνο που γενικά υποστήριζαν ήταν η πολιτική μη επέμβαση στις υποθέσεις άλλων χωρών, σε συνδυασμό με τον οικονομικό και πολιτισμικό διεθνισμό, με την έννοια της ειρηνικής ελευθερίας εμπορίου, επενδύσεων και ανταλλαγών μεταξύ των πολιτών όλων των χωρών. Και αυτή είναι επίσης η ουσία της λιμπερταριανής θέσης.

Ο περιορισμός της κυβέρνησης

Οι λιμπερταριανοί υποστηρίζουν την κατάργηση όλων των Κρατών παντού και την παροχή, μέσω της ελεύθερης αγοράς, των θεμιτών λειτουργιών που σήμερα παρέχουν ανεπαρκώς οι κυβερνήσεις — αστυνομία, δικαστήρια κ.λπ. Οι λιμπερταριανοί υποστηρίζουν την ελευθερία ως φυσικό ανθρώπινο δικαίωμα και την υπερασπίζονται όχι μόνο για τους Αμερικανούς αλλά για όλους τους λαούς. Σε έναν αμιγώς λιμπερταριανό κόσμο, επομένως, δεν θα υπήρχε «εξωτερική πολιτική», επειδή δεν θα υπήρχαν Κράτη, κυβερνήσεις με μονοπώλιο καταναγκασμού σε συγκεκριμένες επικράτειες. Εφόσον όμως ζούμε σε έναν κόσμο εθνών-κρατών και αυτό το σύστημα είναι ελάχιστα πιθανό να εξαφανιστεί στο εγγύς μέλλον, ποια είναι η στάση των λιμπερταριανών απέναντι στην εξωτερική πολιτική στον σημερινό κρατοκρατούμενο κόσμο;

Μέχρι τη διάλυση των Κρατών, οι λιμπερταριανοί επιθυμούν να περιορίζουν, να συρρικνώνουν, το πεδίο της κυβερνητικής εξουσίας προς κάθε κατεύθυνση και όσο το δυνατόν περισσότερο. Έχουμε ήδη δείξει πώς θα μπορούσε να λειτουργήσει αυτή η αρχή της

«αποκρατικοποίησης» σε διάφορα σημαντικά «εσωτερικά» προβλήματα, όπου ο στόχος είναι να υποχωρήσει ο ρόλος της κυβέρνησης και να δοθεί πλήρες πεδίο στις εθελοντικές και αυθόρμητες δυνάμεις ελεύθερων ανθρώπων μέσω ειρηνικής αλληλεπίδρασης, ιδίως στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς. Στις εξωτερικές υποθέσεις, ο στόχος είναι ο ίδιος: να εμποδίζεται η κυβέρνηση να παρεμβαίνει στις υποθέσεις άλλων κυβερνήσεων ή άλλων χωρών. Ο πολιτικός «απομονωτισμός» και η ειρηνική συνύπαρξη —η αποχή από επεμβάσεις σε άλλες χώρες— αποτελούν, επομένως, το λιμπερταριανό αντίστοιχο της διεκδίκησης πολιτικών laissez-faire στο εσωτερικό. Η ιδέα είναι να δεσμευτεί η κυβέρνηση ώστε να μην ενεργεί στο εξωτερικό, όπως προσπαθούμε να τη δεσμεύσουμε στο εσωτερικό. Ο απομονωτισμός ή η ειρηνική συνύπαρξη είναι το αντίστοιχο, στην εξωτερική πολιτική, του αυστηρού περιορισμού της κυβέρνησης στο εσωτερικό.

Συγκεκριμένα, ολόκληρη η χερσαία επιφάνεια του κόσμου έχει σήμερα κατανεμηθεί μεταξύ διαφόρων Κρατών και κάθε περιοχή κυβερνάται από μια κεντρική κυβέρνηση που διαθέτει μονοπώλιο βίας σε αυτήν. Στις σχέσεις μεταξύ Κρατών, επομένως, ο λιμπερταριανός στόχος είναι να εμποδίζεται καθένα από αυτά να επεκτείνει τη βία του σε άλλες χώρες, ώστε η τυραννία κάθε Κράτους να περιορίζεται τουλάχιστον στη δική του επικράτεια. Διότι ο λιμπερταριανός ενδιαφέρεται να μειώσει όσο το δυνατόν περισσότερο το πεδίο της κρατικής επιθετικότητας εναντίον όλων των ιδιωτών. Ο μόνος τρόπος να γίνει αυτό στις διεθνείς υποθέσεις είναι οι λαοί κάθε χώρας να πιέζουν το δικό τους Κράτος να περιορίζει τις δραστηριότητές του στην περιοχή που μονοπωλεί και να μην επιτίθεται σε άλλα Κράτη ή στους υπηκόους τους. Εν ολίγοις, στόχος του λιμπερταριανού είναι να περιορίσει κάθε υπάρχον Κράτος στον μικρότερο δυνατό βαθμό προσβολής του προσώπου και της περιουσίας. Και αυτό σημαίνει πλήρη αποφυγή του

πολέμου. Οι άνθρωποι που βρίσκονται υπό κάθε Κράτος πρέπει να πιέζουν τα αντίστοιχα «δικά τους» Κράτη να μην επιτίθενται το ένα στο άλλο ή, αν ξεσπάσει σύγκρουση, να αποχωρούν από αυτήν όσο το δυνατόν ταχύτερα.

Ας υποθέσουμε προς στιγμήν έναν κόσμο με δύο υποθετικές χώρες: το Γκράουσταρκ και την Μπελγκράβια. Καθεμία κυβερνάται από το δικό της Κράτος. Τι συμβαίνει αν η κυβέρνηση του Γκράουσταρκ εισβάλει στην επικράτεια της Μπελγκράβια; Από λιμπερταριανή άποψη, συμβαίνουν αμέσως δύο κακά. Πρώτον, ο στρατός του Γκράουσταρκ αρχίζει να σφαγιάζει αθώους αμάχους της Μπελγκράβια, ανθρώπους που δεν εμπλέκονται σε οποιαδήποτε εγκλήματα μπορεί να έχει διαπράξει η κυβέρνησή της. Ο πόλεμος, επομένως, είναι μαζική δολοφονία, και αυτή η μαζική προσβολή του δικαιώματος στη ζωή, της κυριότητας επί του εαυτού, πλήθους ανθρώπων δεν είναι απλώς έγκλημα αλλά, για τον λιμπερταριανό, το υπέρτατο έγκλημα. Δεύτερον, εφόσον όλες οι κυβερνήσεις αποκτούν τα έσοδά τους από την κλοπή της καταναγκαστικής φορολόγησης, κάθε επιστράτευση και αποστολή στρατευμάτων συνεπάγεται αναπόφευκτα αύξηση του φορολογικού καταναγκασμού στο Γκράουσταρκ. Και για τους δύο λόγους —επειδή οι διακρατικοί πόλεμοι συνεπάγονται αναπόφευκτα τόσο μαζική δολοφονία όσο και αύξηση του φορολογικού καταναγκασμού— ο λιμπερταριανός αντιτίθεται στον πόλεμο. Τελεία και παύλα.

Δεν ήταν πάντοτε έτσι. Κατά τον Μεσαίωνα, η έκταση των πολέμων ήταν πολύ πιο περιορισμένη. Πριν από την εμφάνιση των σύγχρονων όπλων, ο οπλισμός ήταν τόσο περιορισμένος ώστε οι κυβερνήσεις μπορούσαν —και συχνά το έκαναν— να περιορίζουν αυστηρά τη βία τους στους στρατούς των αντίπαλων κυβερνήσεων. Είναι αλήθεια ότι ο φορολογικός καταναγκασμός αυξανόταν, αλλά

τουλάχιστον δεν υπήρχε μαζική δολοφονία αθώων. Όχι μόνο η ισχύς πυρός ήταν αρκετά χαμηλή ώστε η βία να περιορίζεται στους στρατούς των αντιμαχόμενων πλευρών, αλλά στην προνεωτερική εποχή δεν υπήρχε κεντρικό έθνος-κράτος που να μιλά αναπόφευκτα εξ ονόματος όλων των κατοίκων μιας δεδομένης περιοχής. Αν μια ομάδα βασιλέων ή βαρόνων πολεμούσε μια άλλη, δεν θεωρούνταν ότι όλοι στην περιοχή έπρεπε να είναι αφοσιωμένοι οπαδοί της μιας πλευράς. Επιπλέον, αντί για μαζικούς στρατούς κληρωτών υποδουλωμένων στους αντίστοιχους ηγεμόνες τους, οι στρατοί ήταν μικρές ομάδες έμμισθων μισθοφόρων. Συχνά, αγαπημένη διασκέδαση του λαού ήταν να παρακολουθεί μια μάχη από την ασφάλεια των τειχών της πόλης, και ο πόλεμος θεωρούνταν κάτι σαν αθλητικός αγώνας. Με την άνοδο όμως του συγκεντρωτικού Κράτους και των σύγχρονων όπλων μαζικής καταστροφής, η σφαγή των αμάχων, όπως και οι στρατοί κληρωτών, έγιναν ζωτικό μέρος του διακρατικού πολέμου.

Ας υποθέσουμε ότι, παρά την ενδεχόμενη λιμπερταριανή εναντίωση, ο πόλεμος έχει ξεσπάσει. Είναι σαφές ότι η λιμπερταριανή θέση πρέπει να είναι πως, όσο ο πόλεμος συνεχίζεται, η έκταση των επιθέσεων κατά αθώων αμάχων πρέπει να περιορίζεται όσο το δυνατόν περισσότερο. Το παλαιού τύπου διεθνές δίκαιο διέθετε δύο εξαιρετικά μέσα για την επίτευξη αυτού του στόχου: τους «νόμους του πολέμου» και τους «νόμους της ουδετερότητας» ή τα «δικαιώματα των ουδετέρων». Οι νόμοι της ουδετερότητας αποσκοπούσαν στον περιορισμό κάθε πολέμου στα ίδια τα εμπόλεμα Κράτη, χωρίς επιθέσεις κατά μη εμπόλεμων Κρατών και, ιδίως, χωρίς επιθετικές ενέργειες εναντίον των λαών άλλων εθνών. Εξ ου και η σημασία παλαιών, σχεδόν λησμονημένων πλέον αμερικανικών αρχών όπως η «ελευθερία των θαλασσών» ή οι αυστηροί περιορισμοί στο δικαίωμα των εμπόλεμων Κρατών να αποκλείουν το εμπόριο των ουδετέρων με την εχθρική χώρα. Εν ολίγοις,

ο λιμπερταριανός προσπαθεί να παρακινήσει τα ουδέτερα Κράτη να παραμείνουν ουδέτερα σε κάθε διακρατική σύγκρουση και τα εμπόλεμα Κράτη να σέβονται πλήρως τα δικαιώματα των πολιτών ουδέτερων χωρών. Οι «νόμοι του πολέμου», από την πλευρά τους, αποσκοπούσαν στον όσο το δυνατόν μεγαλύτερο περιορισμό της προσβολής, από τα εμπόλεμα Κράτη, των δικαιωμάτων των αμάχων στις αντίστοιχες χώρες. Όπως το διατύπωσε ο Βρετανός νομικός F. J. P. Veale:

> *Η θεμελιώδης αρχή αυτού του κώδικα ήταν ότι οι εχθροπραξίες μεταξύ πολιτισμένων λαών πρέπει να περιορίζονται στις ένοπλες δυνάμεις που πράγματι συμμετέχουν… Διέκρινε τους μαχητές από τους μη μαχητές, ορίζοντας ότι αποκλειστικό έργο των μαχητών είναι να πολεμούν μεταξύ τους και, κατά συνέπεια, ότι οι μη μαχητές πρέπει να εξαιρούνται από το πεδίο των στρατιωτικών επιχειρήσεων.*[181]

Στην τροποποιημένη μορφή της απαγόρευσης του βομβαρδισμού όλων των πόλεων που δεν βρίσκονταν στην πρώτη γραμμή, αυτός ο κανόνας ίσχυε στους πολέμους της Δυτικής Ευρώπης κατά τους τελευταίους αιώνες, μέχρι που η Βρετανία άρχισε τους στρατηγικούς βομβαρδισμούς αμάχων στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Σήμερα, φυσικά, ολόκληρη η έννοια έχει σχεδόν λησμονηθεί, αφού η ίδια η φύση του σύγχρονου πυρηνικού πολέμου στηρίζεται στον αφανισμό αμάχων.

Ας επιστρέψουμε στο υποθετικό Γκράουσταρκ και στην Μπελγκράβια. Ας υποθέσουμε ότι το Γκράουσταρκ εισέβαλε στην Μπελγκράβια και ότι μια τρίτη κυβέρνηση, της Βαλδαβίας, εισέρχεται

---

[181] F. J. P. Veale, *Advance to Barbarism* (Appleton, Wise.: C. C. Nelson Publishing Co., 1953), σ. 58.

τώρα στον πόλεμο για να υπερασπιστεί την Μπελγκράβια από την «επιθετικότητα του Γκράουσταρκ». Είναι δικαιολογημένη αυτή η ενέργεια; Εδώ βρίσκεται πράγματι το σπέρμα της ολέθριας θεωρίας της «συλλογικής ασφάλειας» του εικοστού αιώνα: της ιδέας ότι, όταν μια κυβέρνηση «επιτίθεται» σε μια άλλη, οι υπόλοιπες κυβερνήσεις του κόσμου έχουν ηθική υποχρέωση να ενωθούν για να υπερασπιστούν το Κράτος-«θύμα».

Υπάρχουν αρκετά μοιραία ελαττώματα σε αυτή την έννοια της συλλογικής ασφάλειας κατά της «επίθεσης». Το ένα είναι ότι, όταν η Βαλδαβία ή άλλα Κράτη εισέρχονται στη σύγκρουση, διευρύνουν και πολλαπλασιάζουν τα ίδια την έκταση της επιθετικότητας, διότι (1) σφαγιάζουν άδικα μάζες αμάχων του Γκράουσταρκ και (2) αυξάνουν τον φορολογικό καταναγκασμό επί των πολιτών της Βαλδαβίας. Επιπλέον, (3) σε αυτή την εποχή στενής ταύτισης Κρατών και υπηκόων, η Βαλδαβία εκθέτει έτσι τους αμάχους της σε αντίποινα από βομβαρδιστικά ή πυραύλους του Γκράουσταρκ. Συνεπώς, η είσοδος της κυβέρνησης της Βαλδαβίας στον πόλεμο θέτει σε κίνδυνο ακριβώς τη ζωή και την περιουσία των πολιτών της, τις οποίες υποτίθεται ότι προστατεύει. Τέλος, (4) η υποδούλωση των πολιτών της Βαλδαβίας μέσω υποχρεωτικής στράτευσης συνήθως εντείνεται.

Αν αυτό το είδος «συλλογικής ασφάλειας» εφαρμοζόταν πράγματι σε παγκόσμια κλίμακα, με όλες τις «Βαλδαβίες» να ορμούν σε κάθε τοπική σύγκρουση και να την κλιμακώνουν, κάθε τοπική αψιμαχία θα μετατρεπόταν σύντομα σε παγκόσμια ανάφλεξη.

Υπάρχει και ένα άλλο κρίσιμο ελάττωμα στην έννοια της συλλογικής ασφάλειας. Η ιδέα της εισόδου σε πόλεμο για να σταματήσει η «επίθεση» αποτελεί σαφώς αναλογία προς την επίθεση ενός ατόμου κατά ενός άλλου. Βλέπουμε τον Smith να ξυλοκοπεί τον Jones — να του

επιτίθεται. Κοντινοί αστυνομικοί σπεύδουν τότε να υπερασπιστούν το θύμα Jones· χρησιμοποιούν «αστυνομική ενέργεια» για να σταματήσουν την επίθεση. Ακολουθώντας αυτόν τον μύθο, για παράδειγμα, ο Πρόεδρος Truman επέμενε να αποκαλεί την αμερικανική είσοδο στον πόλεμο της Κορέας «αστυνομική ενέργεια», μια συλλογική προσπάθεια του ΟΗΕ για την απόκρουση της «επίθεσης».

Η «επίθεση», όμως, έχει νόημα μόνο στο ατομικό επίπεδο των Smith και Jones, όπως και ο ίδιος ο όρος «αστυνομική ενέργεια». Αυτοί οι όροι δεν έχουν κανένα απολύτως νόημα σε διακρατικό επίπεδο. Πρώτον, είδαμε ότι οι κυβερνήσεις που εισέρχονται σε πόλεμο γίνονται έτσι οι ίδιες επιτιθέμενες εναντίον αθώων αμάχων· πράγματι, γίνονται μαζικοί δολοφόνοι. Η σωστή αναλογία προς την ατομική δράση θα ήταν η εξής: ο Smith ξυλοκοπεί τον Jones, η αστυνομία σπεύδει να βοηθήσει τον Jones και, στην προσπάθειά της να συλλάβει τον Smith, βομβαρδίζει ένα οικοδομικό τετράγωνο και δολοφονεί χιλιάδες ανθρώπους ή πυροβολεί με πολυβόλα ένα αθώο πλήθος. Αυτή είναι πολύ ακριβέστερη αναλογία, διότι αυτό κάνει μια εμπόλεμη κυβέρνηση, και τον εικοστό αιώνα το κάνει σε μνημειώδη κλίμακα. Κάθε αστυνομικός φορέας όμως που συμπεριφέρεται έτσι γίνεται ο ίδιος εγκληματικός επιτιθέμενος, συχνά πολύ περισσότερο από τον αρχικό Smith που ξεκίνησε την υπόθεση.

Υπάρχει όμως ακόμη ένα μοιραίο ελάττωμα στην αναλογία με την ατομική επίθεση. Όταν ο Smith ξυλοκοπεί τον Jones ή κλέβει την περιουσία του, μπορούμε να αναγνωρίσουμε τον Smith ως επιτιθέμενο κατά του δικαιώματος του θύματος επί του προσώπου ή της περιουσίας του. Όταν όμως το Κράτος του Γκράουσταρκ εισβάλλει στην επικράτεια του Κράτους της Μπελγκράβια, δεν είναι θεμιτό να μιλάμε για «επίθεση» με ανάλογο τρόπο. Για τον λιμπερταριανό, καμία κυβέρνηση

δεν έχει δίκαιη αξίωση σε οποιοδήποτε δικαίωμα ιδιοκτησίας ή «κυριαρχίας» επί μιας δεδομένης επικράτειας. Η αξίωση του Κράτους της Μπελγκράβια επί της επικράτειάς του διαφέρει επομένως εντελώς από την αξίωση του κυρίου Jones επί της περιουσίας του — μολονότι και η τελευταία μπορεί, ύστερα από έρευνα, να αποδειχθεί αθέμιτο αποτέλεσμα κλοπής. Κανένα Κράτος δεν διαθέτει θεμιτή ιδιοκτησία· ολόκληρη η επικράτειά του είναι αποτέλεσμα κάποιου είδους επίθεσης και βίαιης κατάκτησης. Συνεπώς, η εισβολή του Κράτους του Γκράουσταρκ είναι αναγκαστικά μάχη ανάμεσα σε δύο ομάδες κλεφτών και επιτιθέμενων· το μόνο πρόβλημα είναι ότι αθώοι άμαχοι και στις δύο πλευρές ποδοπατούνται.

Πέρα από αυτή τη γενική επιφύλαξη για τις κυβερνήσεις, το λεγόμενο «επιτιθέμενο» Κράτος συχνά προβάλλει μια αρκετά εύλογη αξίωση έναντι του «θύματός» του· εύλογη, δηλαδή, μέσα στο πλαίσιο του συστήματος των εθνών-κρατών. Ας υποθέσουμε ότι το Γκράουσταρκ πέρασε τα σύνορα της Μπελγκράβια επειδή η Μπελγκράβια, έναν αιώνα νωρίτερα, είχε εισβάλει στο Γκράουσταρκ και είχε καταλάβει τις βορειοανατολικές επαρχίες του. Οι κάτοικοι αυτών των επαρχιών ανήκουν πολιτισμικά, εθνοτικά και γλωσσικά στο Γκράουσταρκ. Το Γκράουσταρκ εισβάλλει τώρα για να επανενωθεί επιτέλους με τους ομοεθνείς του. Σε αυτή την περίπτωση, παρεμπιπτόντως, ο λιμπερταριανός, ενώ καταδικάζει και τις δύο κυβερνήσεις επειδή διεξάγουν πόλεμο και σκοτώνουν αμάχους, θα έπρεπε να ταχθεί με το Γκράουσταρκ ως εκείνο που διαθέτει τη δικαιότερη, ή λιγότερο άδικη, αξίωση. Ας το θέσουμε ως εξής: στην απίθανη περίπτωση που οι δύο χώρες μπορούσαν να επιστρέφουν σε προνεωτερικό πόλεμο, με (α) περιορισμένα όπλα ώστε κανένας άμαχος να μη βλάπτεται στο πρόσωπο ή στην περιουσία του· (β) στρατούς εθελοντών και όχι κληρωτών· και επίσης (γ) χρηματοδότηση με

εθελοντικές μεθόδους αντί φορολογίας, ο λιμπερταριανός θα μπορούσε τότε, στο δεδομένο πλαίσιο, να ταχθεί ανεπιφύλακτα με το Γκράουσταρκ.

Από όλους τους πρόσφατους πολέμους, κανένας δεν πλησίασε περισσότερο —αν και όχι πλήρως— στην ικανοποίηση αυτών των τριών κριτηρίων ενός «δίκαιου πολέμου» από τον ινδικό πόλεμο στα τέλη του 1971 για την απελευθέρωση του Μπανγκλαντές. Η κυβέρνηση του Πακιστάν είχε δημιουργηθεί ως τελευταία τρομερή κληρονομιά της αυτοκρατορικής Βρετανίας προς την ινδική υποήπειρο. Ειδικότερα, το έθνος του Πακιστάν συνίστατο στην αυτοκρατορική κυριαρχία των Παντζάμπι του Δυτικού Πακιστάν πάνω στους πολυπληθέστερους και παραγωγικότερους Βεγγαλέζους του Ανατολικού Πακιστάν, καθώς και στους Παθούν της Βορειοδυτικής Μεθορίου. Οι Βεγγαλέζοι λαχταρούσαν από καιρό την ανεξαρτησία τους από τους αυτοκρατορικούς καταπιεστές τους· στις αρχές του 1971, η λειτουργία του κοινοβουλίου ανεστάλη ως αποτέλεσμα της νίκης των Βεγγαλέζων στις εκλογές· από τότε, στρατεύματα Παντζάμπι σφαγίαζαν συστηματικά τον άμαχο βεγγαλικό πληθυσμό. Η είσοδος της Ινδίας στη σύγκρουση βοήθησε τις λαϊκές βεγγαλικές δυνάμεις αντίστασης της Μούκτι Μπαχίνι. Μολονότι υπήρχαν, φυσικά, φορολογία και υποχρεωτική στράτευση, οι ινδικοί στρατοί δεν χρησιμοποίησαν τα όπλα τους εναντίον Βεγγαλέζων αμάχων· αντιθέτως, επρόκειτο για γνήσιο επαναστατικό πόλεμο του βεγγαλικού λαού εναντίον ενός κατοχικού Κράτους των Παντζάμπι. Μόνο στρατιώτες Παντζάμπι δέχονταν τις ινδικές σφαίρες.

Αυτό το παράδειγμα αναδεικνύει ένα ακόμη χαρακτηριστικό του πολέμου: ότι ο επαναστατικός ανταρτοπόλεμος μπορεί να είναι πολύ πιο συμβατός με τις λιμπερταριανές αρχές από οποιονδήποτε διακρατικό

πόλεμο. Από την ίδια τη φύση της δράσης τους, οι αντάρτες υπερασπίζονται τον άμαχο πληθυσμό από τις αρπαγές ενός Κράτους· συνεπώς, κατοικώντας στην ίδια χώρα με το εχθρικό Κράτος, δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν πυρηνικά ή άλλα όπλα μαζικής καταστροφής. Επιπλέον, εφόσον οι αντάρτες στηρίζονται για τη νίκη τους στην υποστήριξη και στη βοήθεια του άμαχου πληθυσμού, πρέπει, ως βασικό μέρος της στρατηγικής τους, να προστατεύουν τους αμάχους από βλάβες και να στρέφουν τη δράση τους αποκλειστικά και στοχευμένα κατά του κρατικού μηχανισμού και των ενόπλων δυνάμεών του. Ο ανταρτοπόλεμος, επομένως, μας επαναφέρει στην παλαιά και έντιμη αρετή της ακριβούς στόχευσης του εχθρού και της προστασίας των αθώων αμάχων. Και οι αντάρτες, στο πλαίσιο της επιδίωξης ενθουσιώδους υποστήριξης από τους αμάχους, συχνά απέχουν από την υποχρεωτική στράτευση και τη φορολογία και βασίζονται στην εθελοντική υποστήριξη για ανθρώπινο δυναμικό και πολεμικό υλικό.

Τα λιμπερταριανά χαρακτηριστικά του ανταρτοπολέμου εντοπίζονται μόνο στην επαναστατική πλευρά· για τις αντεπαναστατικές δυνάμεις του Κράτους, η κατάσταση είναι εντελώς διαφορετική. Μολονότι το Κράτος δεν μπορεί να φτάσει μέχρι τον πυρηνικό βομβαρδισμό των ίδιων των υπηκόων του, βασίζεται αναγκαστικά κυρίως σε εκστρατείες μαζικού τρόμου: στη θανάτωση, στην τρομοκράτηση και στη μαζική σύλληψη αμάχων. Εφόσον οι αντάρτες, για να επιτύχουν, πρέπει να υποστηρίζονται από το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, το Κράτος, για να διεξαγάγει τον πόλεμό του, πρέπει να επικεντρωθεί στην καταστροφή αυτού του πληθυσμού ή να συγκεντρώσει μάζες αμάχων σε στρατόπεδα συγκέντρωσης ώστε να τους χωρίσει από τους αντάρτες συμμάχους τους. Αυτή η τακτική χρησιμοποιήθηκε από τον Ισπανό στρατηγό «Χασάπη» Weyler εναντίον των Κουβανών επαναστατών τη δεκαετία του 1890, συνεχίστηκε από

τα αμερικανικά στρατεύματα στις Φιλιππίνες και από τους Βρετανούς στον Πόλεμο των Μπόερς, και εξακολουθεί να χρησιμοποιείται έως την πρόσφατη ολέθρια πολιτική των «στρατηγικών χωριών» στο Νότιο Βιετνάμ.

Η λιμπερταριανή εξωτερική πολιτική, επομένως, δεν είναι ειρηνιστική πολιτική. Δεν υποστηρίζουμε, όπως οι ειρηνιστές, ότι κανένα άτομο δεν έχει το δικαίωμα να χρησιμοποιεί βία για να αμυνθεί απέναντι σε βίαιη επίθεση. Εκείνο που υποστηρίζουμε είναι ότι κανείς δεν έχει το δικαίωμα να στρατολογεί υποχρεωτικά, να φορολογεί ή να δολοφονεί άλλους ή να ασκεί βία εναντίον τους για να υπερασπιστεί τον εαυτό του. Εφόσον όλα τα Κράτη υπάρχουν και θεμελιώνονται στην επιθετικότητα εναντίον των υπηκόων τους και στην απόκτηση της σημερινής τους επικράτειας, και εφόσον οι διακρατικοί πόλεμοι σφαγιάζουν αθώους αμάχους, αυτοί οι πόλεμοι είναι πάντοτε άδικοι — μολονότι ορισμένοι μπορεί να είναι πιο άδικοι από άλλους. Ο ανταρτοπόλεμος κατά Κρατών έχει τουλάχιστον τη δυνατότητα να ικανοποιεί τις λιμπερταριανές απαιτήσεις, κατευθύνοντας με ακρίβεια τη μάχη των ανταρτών κατά κρατικών αξιωματούχων και στρατών και χρησιμοποιώντας εθελοντικές μεθόδους για τη στελέχωση και τη χρηματοδότηση του αγώνα τους.

Η αμερικανική εξωτερική πολιτική

Είδαμε ότι πρωταρχική ευθύνη των λιμπερταριανών είναι να επικεντρώνονται στις παραβιάσεις και στις επιθέσεις του δικού τους Κράτους. Οι λιμπερταριανοί του Γκράουσταρκ πρέπει να στρέφουν την προσοχή τους στην προσπάθεια περιορισμού και συρρίκνωσης του Κράτους του Γκράουσταρκ, οι λιμπερταριανοί της Βαλδαβίας πρέπει να προσπαθούν να αναχαιτίσουν το Κράτος της Βαλδαβίας κ.ο.κ. Στις εξωτερικές υποθέσεις, οι λιμπερταριανοί κάθε χώρας πρέπει να πιέζουν την κυβέρνησή τους να απέχει από τον πόλεμο και τις επεμβάσεις στο εξωτερικό και να αποχωρεί από κάθε πόλεμο στον οποίο ενδέχεται να συμμετέχει. Ακόμη και μόνο γι' αυτόν τον λόγο, επομένως, οι λιμπερταριανοί στις Ηνωμένες Πολιτείες πρέπει να επικεντρώνουν την κριτική τους προσοχή στις αυτοκρατορικές και πολεμοχαρείς δραστηριότητες της δικής τους κυβέρνησης.

Υπάρχουν όμως και άλλοι λόγοι για να επικεντρωθούν οι λιμπερταριανοί εδώ στις εισβολές και στις εξωτερικές επεμβάσεις των Ηνωμένων Πολιτειών. Διότι, από εμπειρική άποψη, αν εξετάσουμε συνολικά τον εικοστό αιώνα, η πιο πολεμοχαρής, η πιο παρεμβατική και

η πιο ιμπεριαλιστική κυβέρνηση υπήρξε η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών. Μια τέτοια δήλωση αναπόφευκτα θα σοκάρει τους Αμερικανούς, καθώς επί δεκαετίες υποβαλλόμαστε σε έντονη προπαγάνδα του Κατεστημένου για την αμετάβλητη αγιότητα, τις ειρηνικές προθέσεις και την αφοσίωση της αμερικανικής κυβέρνησης στη δικαιοσύνη στις εξωτερικές υποθέσεις.

Η επεκτατική ορμή του αμερικανικού Κράτους άρχισε να ενισχύεται στα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα, πραγματοποιώντας τολμηρό υπερπόντιο άλμα με τον αμερικανικό πόλεμο κατά της Ισπανίας, την επιβολή κυριαρχίας στην Κούβα, την αρπαγή του Πουέρτο Ρίκο και των Φιλιππίνων και τη βάναυση καταστολή της φιλιππινέζικης εξέγερσης για ανεξαρτησία. Η αυτοκρατορική επέκταση των Ηνωμένων Πολιτειών έφτασε στην πλήρη άνθησή της στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν η είσοδος του Προέδρου Woodrow Wilson στη σύγκρουση παρέτεινε τον πόλεμο και τη μαζική σφαγή και γέννησε ακούσια τη φρικτή καταστροφή που οδήγησε άμεσα στον μπολσεβικικό θρίαμβο στη Ρωσία και στη ναζιστική νίκη στη Γερμανία. Η ιδιαίτερη ιδιοφυΐα του Wilson ήταν ότι προσέφερε έναν ευσεβιστικό και ηθικολογικό μανδύα σε μια νέα αμερικανική πολιτική παγκόσμιας επέμβασης και κυριαρχίας, μια πολιτική που επιχειρούσε να διαμορφώσει κάθε χώρα κατ' εικόνα της Αμερικής, καταστέλλοντας αφενός ριζοσπαστικά ή μαρξιστικά καθεστώτα και αφετέρου παλαιού τύπου μοναρχικές κυβερνήσεις. Ο Woodrow Wilson ήταν εκείνος που καθόρισε τα γενικά χαρακτηριστικά της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής για το υπόλοιπο του αιώνα. Σχεδόν κάθε επόμενος Πρόεδρος θεωρούσε τον εαυτό του οπαδό του Wilson και ακολουθούσε τις πολιτικές του. Δεν ήταν τυχαίο ότι τόσο ο Herbert Hoover όσο και ο Franklin D. Roosevelt —που για τόσο καιρό θεωρούνταν διαμετρικά αντίθετοι— διαδραμάτισαν σημαντικούς ρόλους στην πρώτη παγκόσμια σταυροφορία της Αμερικής, στον Πρώτο

Παγκόσμιο Πόλεμο, και ότι αμφότεροι ανατρέχαν στην εμπειρία της επέμβασης και του σχεδιασμού εκείνου του πολέμου ως οδηγό για τη μελλοντική εξωτερική και εσωτερική πολιτική τους. Και μία από τις πρώτες πράξεις του Richard Nixon ως Προέδρου ήταν να τοποθετήσει τη φωτογραφία του Woodrow Wilson στο γραφείο του.

Στο όνομα της «εθνικής αυτοδιάθεσης» και της «συλλογικής ασφάλειας» έναντι της επίθεσης, η αμερικανική κυβέρνηση επιδιώκει σταθερά τον στόχο και την πολιτική της παγκόσμιας κυριαρχίας και της βίαιης καταστολής κάθε εξέγερσης κατά της υφιστάμενης κατάστασης οπουδήποτε στον κόσμο. Στο όνομα της καταπολέμησης της «επιθετικότητας» παντού —του ρόλου της ως παγκόσμιου «αστυνόμου»— έχει γίνει η ίδια ένας μεγάλος και διαρκής επιτιθέμενος.

Όποιος διστάζει να αποδεχθεί μια τέτοια περιγραφή της αμερικανικής πολιτικής ας εξετάσει απλώς την τυπική αμερικανική αντίδραση σε οποιαδήποτε εσωτερική ή εξωτερική κρίση οπουδήποτε στον πλανήτη, ακόμη και σε κάποιο απομακρυσμένο μέρος που με καμία διαστολή της φαντασίας δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί άμεση ή έστω έμμεση απειλή για τη ζωή και την ασφάλεια του αμερικανικού λαού. Ο στρατιωτικός δικτάτορας του «Μπαμπλστάν» κινδυνεύει· ίσως οι υπήκοοί του έχουν κουραστεί να τους εκμεταλλεύονται ο ίδιος και οι συνεργάτες του. Οι Ηνωμένες Πολιτείες τότε ανησυχούν σοβαρά· άρθρα δημοσιογράφων προσκείμενων στο Υπουργείο Εξωτερικών ή στο Πεντάγωνο διαδίδουν τον συναγερμό για το τι θα μπορούσε να συμβεί στη «σταθερότητα» του Μπαμπλστάν και της γύρω περιοχής αν ανατρεπόταν ο δικτάτορας. Διότι συμβαίνει να είναι «φιλοαμερικανός» ή «φιλοδυτικός» δικτάτορας· δηλαδή ένας από τους «δικούς μας», όχι από τους «δικούς τους». Οι Ηνωμένες Πολιτείες σπεύδουν τότε να παράσχουν στρατιωτική και οικονομική βοήθεια αξίας εκατομμυρίων ή

ακόμη και δισεκατομμυρίων δολαρίων για να στηρίξουν τον στρατάρχη του Μπαμπλστάν. Αν ο «δικός μας» δικτάτορας σωθεί, ακούγεται ένας αναστεναγμός ανακούφισης και ανταλλάσσονται συγχαρητήρια για τη διάσωση του «δικού μας» Κράτους. Η συνεχιζόμενη ή εντεινόμενη καταπίεση του Αμερικανού φορολογουμένου και των πολιτών του Μπαμπλστάν δεν λαμβάνεται, φυσικά, υπόψη στην εξίσωση. Ή, αν τύχει να πέσει ο δικτάτορας του Μπαμπλστάν, μπορεί να καταλάβει προς στιγμήν υστερία τον αμερικανικό Τύπο και τους κρατικούς αξιωματούχους. Ύστερα από λίγο, όμως, ο αμερικανικός λαός φαίνεται να μπορεί να συνεχίζει τη ζωή του μετά την «απώλεια» του Μπαμπλστάν περίπου όπως πριν — ίσως και καλύτερα, αν αυτό σημαίνει ότι θα του αποσπώνται μερικά δισεκατομμύρια λιγότερα σε εξωτερική βοήθεια για τη στήριξη του Κράτους του Μπαμπλστάν.

Αν, λοιπόν, θεωρείται δεδομένο και αναμενόμενο ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες θα επιχειρούν να επιβάλλουν τη θέλησή τους σε κάθε κρίση, οπουδήποτε στον κόσμο, αυτό αποτελεί σαφή ένδειξη ότι η Αμερική είναι η μεγάλη παρεμβατική και αυτοκρατορική δύναμη. Η μόνη περιοχή όπου οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν επιχειρούν σήμερα να επιβάλουν τη θέλησή τους είναι η Σοβιετική Ένωση και οι κομμουνιστικές χώρες — αλλά, φυσικά, το έχουν επιχειρήσει στο παρελθόν. Ο Woodrow Wilson, μαζί με τη Βρετανία και τη Γαλλία, προσπάθησε επί αρκετά χρόνια να συντρίψει τον μπολσεβικισμό εν τη γενέσει του, στέλνοντας αμερικανικά και συμμαχικά στρατεύματα στη Ρωσία για να βοηθήσουν τις τσαρικές, τις «Λευκές», δυνάμεις να νικήσουν τους Κόκκινους. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι Ηνωμένες Πολιτείες έκαναν ό,τι μπορούσαν για να εκδιώξουν τους Σοβιετικούς από την Ανατολική Ευρώπη και κατόρθωσαν να τους απομακρύνουν από το Αζερμπαϊτζάν στο βορειοδυτικό Ιράν. Βοήθησαν επίσης τους Βρετανούς να συντρίψουν ένα κομμουνιστικό καθεστώς στην Ελλάδα. Οι Ηνωμένες Πολιτείες έκαναν

ό,τι μπορούσαν για να διατηρήσουν τη δικτατορική κυριαρχία του Chiang Kai-shek στην Κίνα, μεταφέροντας αεροπορικώς πολλά από τα στρατεύματά του προς βορρά για να καταλάβουν τη Μαντζουρία, καθώς οι Ρώσοι αποχωρούσαν μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο· και εξακολουθούν να εμποδίζουν τους Κινέζους να καταλάβουν τα παράκτια νησιά τους, Κεμόι και Ματσού. Αφού ουσιαστικά εγκατέστησαν τον δικτάτορα Batista στην Κούβα, οι Ηνωμένες Πολιτείες προσπάθησαν απεγνωσμένα να ανατρέψουν το κομμουνιστικό καθεστώς του Castro, με ενέργειες που εκτείνονταν από την εισβολή στον Κόλπο των Χοίρων, την οποία οργάνωσε η CIA, έως τις απόπειρες δολοφονίας του Castro από τη CIA και τη Μαφία.

Από όλους τους πρόσφατους πολέμους της Αμερικής, ασφαλώς ο πιο τραυματικός για τους Αμερικανούς και τη στάση τους απέναντι στην εξωτερική πολιτική ήταν ο πόλεμος του Βιετνάμ. Ο αυτοκρατορικός πόλεμος της Αμερικής στο Βιετνάμ ήταν πράγματι μικρογραφία όσων υπήρξαν τραγικά εσφαλμένα στην αμερικανική εξωτερική πολιτική αυτού του αιώνα. Η αμερικανική επέμβαση στο Βιετνάμ δεν άρχισε, όπως πιστεύουν οι περισσότεροι, με τον Kennedy ή τον Eisenhower ή ακόμη και τον Truman. Άρχισε το αργότερο στις 26 Νοεμβρίου 1941, όταν η αμερικανική κυβέρνηση υπό τον Franklin Roosevelt επέδωσε στην Ιαπωνία ένα οξύ και προσβλητικό τελεσίγραφο, απαιτώντας να αποσύρει τις ένοπλες δυνάμεις της από την Κίνα και την Ινδοκίνα, από εκείνο που αργότερα θα γινόταν Βιετνάμ. Αυτό το αμερικανικό τελεσίγραφο προετοίμασε αναπόφευκτα το έδαφος για το Περλ Χάρμπορ. Πολεμώντας στον Ειρηνικό για την εκδίωξη της Ιαπωνίας από την ασιατική ήπειρο, οι Ηνωμένες Πολιτείες και το OSS τους, ο πρόδρομος της CIA, ευνόησαν και βοήθησαν το υπό κομμουνιστική ηγεσία εθνικό κίνημα αντίστασης του Ho Chi Minh κατά των Ιαπώνων. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι κομμουνιστές Βιετμίνχ έλεγχαν

ολόκληρο το βόρειο Βιετνάμ. Τότε όμως η Γαλλία, η προηγούμενη αυτοκρατορική κυρίαρχος του Βιετνάμ, πρόδωσε τη συμφωνία της με τον Ho και σφαγίασε δυνάμεις των Βιετμίνχ. Σε αυτή τη διπροσωπία, τη Γαλλία βοήθησαν η Βρετανία και οι Ηνωμένες Πολιτείες.

Όταν οι Γάλλοι ηττήθηκαν από το ανασυγκροτημένο αντάρτικο κίνημα των Βιετμίνχ υπό τον Ho, οι Ηνωμένες Πολιτείες ενέκριναν τη συμφωνία της Γενεύης του 1954, βάσει της οποίας το Βιετνάμ θα επανενωνόταν σύντομα ως ενιαίο έθνος. Διότι αναγνωριζόταν γενικά ότι ο μεταπολεμικός διαχωρισμός της χώρας σε Βορρά και Νότο υπό κατοχή ήταν απολύτως αυθαίρετος και εξυπηρετούσε απλώς στρατιωτική ευκολία. Αφού όμως κατόρθωσαν με τεχνάσματα να εκδιώξουν τους Βιετμίνχ από το νότιο μισό του Βιετνάμ, οι Ηνωμένες Πολιτείες προχώρησαν στην παραβίαση της συμφωνίας της Γενεύης και στην αντικατάσταση των Γάλλων και του αυτοκράτορα-μαριονέτας τους Bao Dai από τους δικούς τους προστατευομένους, τον Ngo Dinh Diem και την οικογένειά του, που εγκαταστάθηκαν στη δικτατορική διακυβέρνηση του Νοτίου Βιετνάμ. Όταν ο Diem έγινε βάρος, η CIA οργάνωσε πραξικόπημα για να τον δολοφονήσει και να τον αντικαταστήσει με άλλο δικτατορικό καθεστώς. Για να καταστείλουν τους Βιετκόνγκ, το υπό κομμουνιστική ηγεσία κίνημα εθνικής ανεξαρτησίας στον Νότο, οι Ηνωμένες Πολιτείες εξαπέλυσαν καταστροφή τόσο στο Νότιο όσο και στο Βόρειο Βιετνάμ — βομβαρδίζοντας και δολοφονώντας ένα εκατομμύριο Βιετναμέζους και παρασύροντας μισό εκατομμύριο Αμερικανούς στρατιώτες στους βάλτους και στις ζούγκλες του Βιετνάμ.

Σε όλη τη διάρκεια της τραγικής βιετναμικής σύγκρουσης, οι Ηνωμένες Πολιτείες διατηρούσαν τον μύθο ότι επρόκειτο για πόλεμο «επίθεσης» του κομμουνιστικού βορειοβιετναμικού Κράτους εναντίον

ενός φιλικού και «φιλοδυτικού» —ό,τι κι αν σημαίνει αυτός ο όρος— νοτιοβιετναμικού Κράτους που είχε ζητήσει τη βοήθειά μας. Στην πραγματικότητα, ο πόλεμος ήταν μια καταδικασμένη αλλά μακρόχρονη απόπειρα των αυτοκρατορικών Ηνωμένων Πολιτειών να καταπνίξουν τις επιθυμίες της μεγάλης πλειονότητας του βιετναμικού πληθυσμού και να διατηρήσουν μη δημοφιλείς εξαρτημένους δικτάτορες στο νότιο μισό της χώρας, ακόμη και με ουσιαστική γενοκτονία αν χρειαζόταν.

Οι Αμερικανοί δεν έχουν συνηθίσει να εφαρμόζουν τον όρο «ιμπεριαλισμός» στις ενέργειες της κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών, αλλά η λέξη είναι ιδιαίτερα εύστοχη. Στην ευρύτερη έννοιά του, ο ιμπεριαλισμός μπορεί να οριστεί ως επίθεση του Κράτους Α εναντίον του λαού της χώρας Β, ακολουθούμενη από την καταναγκαστική διατήρηση αυτής της ξένης κυριαρχίας. Στο προηγούμενο παράδειγμά μας, η μόνιμη κυριαρχία του Κράτους του Γκράουσταρκ σε εδάφη που προηγουμένως αποτελούσαν τη βορειοανατολική Μπελγκράβια θα ήταν παράδειγμα τέτοιου ιμπεριαλισμού. Ο ιμπεριαλισμός όμως δεν χρειάζεται να παίρνει τη μορφή άμεσης διακυβέρνησης ενός ξένου πληθυσμού. Κατά τον εικοστό αιώνα, η έμμεση μορφή του «νεοϊμπεριαλισμού» αντικαθιστά ολοένα περισσότερο την παλαιού τύπου άμεση μορφή· είναι πιο συγκαλυμμένη και λιγότερο ορατή, αλλά όχι λιγότερο αποτελεσματική. Σε αυτή την περίπτωση, το αυτοκρατορικό Κράτος κυβερνά τον ξένο πληθυσμό μέσω του ουσιαστικού ελέγχου που ασκεί σε γηγενείς εξαρτημένους κυβερνήτες. Αυτή την εκδοχή του σύγχρονου δυτικού ιμπεριαλισμού όρισε εύστοχα ο λιμπερταριανός ιστορικός Leonard Liggio:

> *Η ιμπεριαλιστική ισχύς των δυτικών χωρών… επέβαλε στους λαούς του κόσμου ένα διπλό ή ενισχυμένο σύστημα εκμετάλλευσης —τον ιμπεριαλισμό—, μέσω του οποίου η ισχύς των δυτικών*

κυβερνήσεων διατηρεί την τοπική άρχουσα τάξη, με αντάλλαγμα τη δυνατότητα να προσθέτει τη δυτική εκμετάλλευση πάνω στην ήδη υπάρχουσα εκμετάλλευση από τα τοπικά κράτη.[182]

Αυτή η αντίληψη της Αμερικής ως μακρόχρονης παγκόσμιας αυτοκρατορικής δύναμης έχει εδραιωθεί μεταξύ των ιστορικών τα τελευταία χρόνια χάρη στο πειστικό και επιστημονικό έργο μιας διακεκριμένης ομάδας αναθεωρητικών ιστορικών της Νέας Αριστεράς, εμπνευσμένων από τον καθηγητή William Appleman Williams. Αυτή όμως ήταν επίσης η άποψη συντηρητικών και κλασικών φιλελεύθερων «απομονωτιστών» κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και στα πρώτα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου.[183]

---

182 Leonard P. Liggio, *Why the Futile Crusade?* (New York: Center for Libertarian Studies, 1978), σ. 3.

183 Για τους αναθεωρητικούς ιστορικούς της «Νέας Αριστεράς», βλ., πέρα από τον ίδιο τον Williams, το έργο των Gabriel Kolko, Lloyd Gardner, Stephen E. Ambrose, N. Gordon Levin, Jr., Walter LaFeber, Robert F. Smith, Barton Bernstein και Ronald Radosh. Σε παρόμοια συμπεράσματα, προερχόμενοι από πολύ διαφορετικές αναθεωρητικές παραδόσεις, κατέληξαν οι Charles A. Beard και Harry Elmer Barnes, ο λιμπερταριανός James J. Martin και οι κλασικοί φιλελεύθεροι John T. Flynn και Caret Garrett.

Οι επικρίσεις των απομονωτιστών

Η τελευταία ώθηση των παλαιών συντηρητικών και κλασικών φιλελεύθερων απομονωτιστών κατά των επεμβάσεων και του ιμπεριαλισμού σημειώθηκε κατά τον Πόλεμο της Κορέας.

Ο συντηρητικός George Morgenstern, επικεφαλής αρθρογράφος της *Chicago Tribune* και συγγραφέας του πρώτου αναθεωρητικού βιβλίου για το Περλ Χάρμπορ, δημοσίευσε ένα άρθρο στη δεξιά εβδομαδιαία εφημερίδα της Ουάσιγκτον *Human Events*, στο οποίο περιέγραφε λεπτομερώς το φρικτό ιμπεριαλιστικό ιστορικό της κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών από τον Ισπανοαμερικανικό Πόλεμο έως την Κορέα. Ο Morgenstern σημείωνε ότι οι «μεγαλόστομες ανοησίες» με τις οποίες ο Πρόεδρος McKinley είχε δικαιολογήσει τον πόλεμο κατά της Ισπανίας ήταν «οικείες σε όποιον άκουσε αργότερα τις ευαγγελικές εκλογικεύσεις του Wilson για την επέμβαση στον ευρωπαϊκό πόλεμο, του Roosevelt που υποσχόταν τη χιλιετή βασιλεία… του Eisenhower που αναπολούσε με λατρεία τη "σταυροφορία στην Ευρώπη" που κάπως στράβωσε, ή των Truman, Stevenson, Paul Douglas ή της *New York*

Times που κήρυτταν τον ιερό πόλεμο στην Κορέα».[184]

Σε μια ομιλία που προκάλεσε ευρύτατη προσοχή, στην κορύφωση της αμερικανικής ήττας από τους Κινέζους στη Βόρεια Κορέα στα τέλη του 1950, ο συντηρητικός απομονωτιστής Joseph P. Kennedy ζήτησε την αποχώρηση των Ηνωμένων Πολιτειών από την Κορέα. Ο Kennedy διακήρυξε ότι «φυσικά αντιτασσόμουν στον κομμουνισμό, αλλά είπα ότι, αν τμήματα της Ευρώπης ή της Ασίας επιθυμούν να γίνουν κομμουνιστικά ή ακόμη και αν τους επιβληθεί ο κομμουνισμός, δεν μπορούμε να το εμποδίσουμε». Το αποτέλεσμα του Ψυχρού Πολέμου, του Δόγματος Truman και του Σχεδίου Marshall, κατήγγειλε ο Kennedy, ήταν καταστροφή — αποτυχία εξαγοράς φίλων και απειλή χερσαίου πολέμου στην Ευρώπη ή στην Ασία. Ο Kennedy προειδοποίησε:

> *…το μισό αυτού του κόσμου δεν θα υποταχθεί ποτέ στις επιταγές του άλλου μισού… Τι δουλειά έχουμε εμείς να υποστηρίζουμε τη γαλλική αποικιακή πολιτική στην Ινδοκίνα ή να πραγματώνουμε τις αντιλήψεις του κυρίου Syngman Rhee περί δημοκρατίας στην Κορέα; Θα στείλουμε τώρα τους πεζοναύτες στα βουνά του Θιβέτ για να κρατήσουμε τον Dalai Lama στον θρόνο του;*

Από οικονομική άποψη, πρόσθεσε ο Kennedy, επιβαρύναμε τον εαυτό μας με περιττά χρέη ως συνέπεια της πολιτικής του Ψυχρού Πολέμου. Αν συνεχίσουμε να αποδυναμώνουμε την οικονομία μας «με αλόγιστες δαπάνες είτε προς ξένα έθνη είτε σε ξένους πολέμους,

---

184 George Morgenstern, «The Past Marches On», *Human Events* (22 Απριλίου 1953). Το αναθεωρητικό έργο για το Περλ Χάρμπορ ήταν το Morgenstern, *Pearl Harbor: Story of a Secret War* (New York: Devin-Adair, 1947). Για περισσότερα σχετικά με τους συντηρητικούς απομονωτιστές και την κριτική τους στον Ψυχρό Πόλεμο, βλ. Murray N. Rothbard, «The Foreign Policy of the Old Right», *Journal of Libertarian Studies* (χειμώνας 1978).

διατρέχουμε τον κίνδυνο να προκαλέσουμε ένα νέο 1932 και να καταστρέψουμε το ίδιο το σύστημα που προσπαθούμε να σώσουμε».

Ο Kennedy κατέληξε ότι η μόνη ορθολογική εναλλακτική για την Αμερική ήταν να εγκαταλείψει ολοκληρωτικά την εξωτερική πολιτική του Ψυχρού Πολέμου: «να φύγει από την Κορέα», καθώς και από το Βερολίνο και την Ευρώπη. Οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν θα μπορούσαν με κανέναν τρόπο να αναχαιτίσουν τους ρωσικούς στρατούς αν εκείνοι επέλεγαν να προελάσουν στην Ευρώπη· και αν τότε η Ευρώπη γινόταν κομμουνιστική, ο κομμουνισμός «θα μπορούσε να διασπαστεί μόνος του ως ενιαία δύναμη… Όσο περισσότερους ανθρώπους θα πρέπει να κυβερνά, τόσο πιο αναγκαίο γίνεται για τους κυβερνώντες να δικαιολογούν τον εαυτό τους στους κυβερνωμένους. Όσο περισσότεροι λαοί βρίσκονται υπό τον ζυγό του, τόσο μεγαλύτερες είναι οι πιθανότητες εξέγερσης». Και εδώ, σε μια εποχή που οι θιασώτες του Ψυχρού Πολέμου προέβλεπαν έναν παγκόσμιο κομμουνιστικό μονόλιθο ως αιώνιο δεδομένο, ο Joseph Kennedy επικαλούνταν τον στρατάρχη Tito ως ένδειξη της κατεύθυνσης προς τη μελλοντική διάσπαση του κομμουνιστικού κόσμου: έτσι, «ο Mao στην Κίνα δεν είναι πιθανό να δέχεται τις διαταγές του Stalin…».

Ο Kennedy αντιλαμβανόταν ότι «αυτή η πολιτική θα επικριθεί, φυσικά, ως κατευνασμός. Αλλά… είναι κατευνασμός η αποχώρηση από ασύνετες δεσμεύσεις;… Αν είναι συνετό για το συμφέρον μας να μην αναλαμβάνουμε δεσμεύσεις που θέτουν σε κίνδυνο την ασφάλειά μας, και αν αυτό είναι κατευνασμός, τότε είμαι υπέρ του κατευνασμού». Κατέληξε ότι «οι προτάσεις που κάνω θα διαφύλασσαν αμερικανικές ζωές για αμερικανικούς σκοπούς, αντί να τις σπαταλούν στους παγωμένους λόφους της Κορέας ή στις σημαδεμένες από μάχες

πεδιάδες της Δυτικής Γερμανίας».[185]

Μία από τις οξύτερες και ισχυρότερες επιθέσεις κατά της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής που προέκυψαν από τον Πόλεμο της Κορέας διατυπώθηκε από τον βετεράνο κλασικό φιλελεύθερο δημοσιογράφο Garet Garrett. Ο Garrett άρχιζε το φυλλάδιό του *The Rise of Empire* του 1952 δηλώνοντας: «Έχουμε διασχίσει το όριο που χωρίζει τη Δημοκρατία από την Αυτοκρατορία». Συνδέοντας ρητά αυτή τη θέση με το σημαντικό φυλλάδιό του της δεκαετίας του 1930, *The Revolution Was*, που είχε καταγγείλει την έλευση της εκτελεστικής και κρατιστικής τυραννίας μέσα στη δημοκρατική πολιτειακή μορφή υπό το New Deal, ο Garrett διέκρινε και πάλι μια «επανάσταση μέσα στη μορφή» της παλαιάς συνταγματικής δημοκρατίας. Ο Garrett, για παράδειγμα, χαρακτήριζε την επέμβαση του Truman στην Κορέα χωρίς κήρυξη πολέμου «σφετερισμό» της εξουσίας του Κογκρέσου.

Στο φυλλάδιό του, ο Garrett σκιαγραφούσε τα κριτήρια, τα διακριτικά γνωρίσματα της ύπαρξης Αυτοκρατορίας. Το πρώτο είναι η κυριαρχία της εκτελεστικής εξουσίας, που αντανακλάται στην χωρίς εξουσιοδότηση επέμβαση του Προέδρου στην Κορέα. Το δεύτερο είναι η υποταγή της εσωτερικής στην εξωτερική πολιτική· το τρίτο, η «επικράτηση της στρατιωτικής νοοτροπίας»· το τέταρτο, ένα «σύστημα δορυφορικών εθνών»· και το πέμπτο, «ένα σύμπλεγμα κομπασμού και φόβου»: κομπασμός για την απεριόριστη εθνική ισχύ σε συνδυασμό με διαρκή φόβο, φόβο για τον εχθρό, για τον «βάρβαρο» και για την αναξιοπιστία των δορυφορικών συμμάχων. Ο Garrett διαπίστωνε ότι καθένα από αυτά τα κριτήρια ίσχυε πλήρως για τις Ηνωμένες Πολιτείες.

---

185 Joseph P. Kennedy, «Present Policy is Politically and Morally Bankrupt», *Vital Speeches* (1 Ιανουαρίου 1951), σσ. 170–73.

Έχοντας διαπιστώσει ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν αναπτύξει όλα τα γνωρίσματα της αυτοκρατορίας, ο Garrett πρόσθετε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες, όπως προηγούμενες αυτοκρατορίες, αισθάνονται «αιχμάλωτες της ιστορίας». Διότι πέρα από τον φόβο βρίσκεται η «συλλογική ασφάλεια» και η εκπλήρωση του υποτιθέμενα πεπρωμένου αμερικανικού ρόλου στην παγκόσμια σκηνή. Ο Garrett κατέληγε:

Είναι η σειρά μας.

Η σειρά μας να κάνουμε τι;

Η σειρά μας να αναλάβουμε τις ευθύνες της ηθικής ηγεσίας στον κόσμο.

Η σειρά μας να διατηρήσουμε μια ισορροπία ισχύος απέναντι στις δυνάμεις του κακού παντού — στην Ευρώπη, στην Ασία και στην Αφρική, στον Ατλαντικό και στον Ειρηνικό, στον αέρα και στη θάλασσα — με το κακό σε αυτή την περίπτωση να είναι ο Ρώσος βάρβαρος.

Η σειρά μας να διατηρήσουμε την ειρήνη του κόσμου.

Η σειρά μας να σώσουμε τον πολιτισμό.

Η σειρά μας να υπηρετήσουμε την ανθρωπότητα.

Αυτή όμως είναι η γλώσσα της Αυτοκρατορίας. Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία δεν αμφέβαλε ποτέ ότι ήταν ο υπερασπιστής του πολιτισμού. Οι καλές της προθέσεις ήταν η ειρήνη, ο νόμος και η τάξη. Η Ισπανική Αυτοκρατορία πρόσθεσε τη σωτηρία. Η Βρετανική Αυτοκρατορία πρόσθεσε τον ευγενή μύθο του χρέους του λευκού ανθρώπου. Εμείς προσθέσαμε την ελευθερία και τη

δημοκρατία. Κι όμως, όσο περισσότερα κι αν προστεθούν, τόσο περισσότερο παραμένει η ίδια γλώσσα. Μια γλώσσα εξουσίας.[186]

---

186 Garet Garrett, *The People's Pottage* (Caldwell, Idaho: Caxton Printers, 1953), σσ. 158–59, 129–174. Για περισσότερες εκφράσεις συντηρητικής ή κλασικής φιλελεύθερης αντιιμπεριαλιστικής κριτικής του Ψυχρού Πολέμου, βλ. Doenecke, *Not to the Swift*, σ. 79.

Ο πόλεμος ως υγεία του Κράτους

Πολλοί λιμπερταριανοί αισθάνονται αμήχανα με τα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και προτιμούν να αφιερώνουν τις δυνάμεις τους είτε σε θεμελιώδη ζητήματα λιμπερταριανής θεωρίας είτε σε «εσωτερικά» θέματα όπως η ελεύθερη αγορά ή η ιδιωτικοποίηση των ταχυδρομικών υπηρεσιών ή της αποκομιδής απορριμμάτων. Ωστόσο, η αντίθεση στον πόλεμο ή σε μια πολεμοχαρή εξωτερική πολιτική έχει κρίσιμη σημασία για τους λιμπερταριανούς. Υπάρχουν δύο σημαντικοί λόγοι. Ο ένας έχει γίνει κοινότοπος, αλλά παραμένει απολύτως αληθινός: η υπέρτατη σημασία της αποτροπής ενός πυρηνικού ολοκαυτώματος. Σε όλους τους παλαιούς ηθικούς και οικονομικούς λόγους κατά μιας παρεμβατικής εξωτερικής πολιτικής έχει προστεθεί πλέον η άμεση, διαρκώς παρούσα απειλή παγκόσμιας καταστροφής. Αν ο κόσμος καταστρεφόταν, όλα τα άλλα προβλήματα και όλοι οι άλλοι «-ισμοί» —σοσιαλισμός, καπιταλισμός, προοδευτισμός ή λιμπερταριανισμός— δεν θα είχαν καμία απολύτως σημασία. Εξ ου και η πρωταρχική σημασία μιας ειρηνικής εξωτερικής πολιτικής και του τερματισμού της πυρηνικής απειλής.

Ο άλλος λόγος είναι ότι, πέρα από την πυρηνική απειλή, ο πόλεμος, κατά τα λόγια του λιμπερταριανού Randolph Bourne, «είναι η υγεία του Κράτους». Ο πόλεμος υπήρξε ανέκαθεν αφορμή για μια μεγάλη —και συνήθως μόνιμη— επιτάχυνση και ενίσχυση της κρατικής εξουσίας πάνω στην κοινωνία. Είναι η μεγάλη δικαιολογία για την κινητοποίηση όλων των δυνάμεων και των πόρων του έθνους, στο όνομα της πατριωτικής ρητορικής, υπό την αιγίδα και τις επιταγές του κρατικού μηχανισμού. Στον πόλεμο το Κράτος βρίσκει πραγματικά το στοιχείο του: διογκώνεται σε ισχύ, σε μέγεθος, σε υπερηφάνεια, σε απόλυτη κυριαρχία πάνω στην οικονομία και στην κοινωνία. Η κοινωνία γίνεται αγέλη, επιδιώκοντας να σκοτώσει τους υποτιθέμενους εχθρούς της, ξεριζώνοντας και καταστέλλοντας κάθε διαφωνία προς την επίσημη πολεμική προσπάθεια, προδίδοντας πρόθυμα την αλήθεια για το υποτιθέμενο δημόσιο συμφέρον. Η κοινωνία μετατρέπεται σε ένοπλο στρατόπεδο, με τις αξίες και την ηθική —όπως το διατύπωσε κάποτε ο λιμπερταριανός Albert Jay Nock— ενός «στρατού εν πορεία».

Είναι ιδιαίτερα ειρωνικό ότι ο πόλεμος επιτρέπει πάντοτε στο Κράτος να συσπειρώνει τις δυνάμεις των πολιτών του υπό το σύνθημα της βοήθειας για την υπεράσπιση της χώρας από κάποια κτηνώδη εξωτερική απειλή. Διότι ο θεμελιώδης μύθος που επιτρέπει στο Κράτος να παχαίνει από τον πόλεμο είναι το ψεύδος ότι ο πόλεμος αποτελεί υπεράσπιση των υπηκόων του από το Κράτος. Τα γεγονότα, όμως, είναι ακριβώς αντίστροφα. Διότι, αν ο πόλεμος είναι η υγεία του Κράτους, είναι επίσης ο μεγαλύτερος κίνδυνός του. Ένα Κράτος μπορεί να «πεθάνει» μόνο από ήττα σε πόλεμο ή από επανάσταση. Στον πόλεμο, επομένως, το Κράτος κινητοποιεί φρενήρως τους υπηκόους του για να πολεμήσουν γι' αυτό εναντίον ενός άλλου Κράτους, με το πρόσχημα ότι

πολεμά για να τους υπερασπιστεί.[187]

Στην ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών, ο πόλεμος υπήρξε γενικά η κύρια αφορμή για τη συχνά μόνιμη ενίσχυση της κρατικής εξουσίας πάνω στην κοινωνία. Κατά τον Πόλεμο του 1812 εναντίον της Μεγάλης Βρετανίας, όπως επισημάναμε προηγουμένως, εμφανίστηκε για πρώτη φορά σε μεγάλη κλίμακα το σύγχρονο πληθωριστικό τραπεζικό σύστημα κλασματικών αποθεμάτων, όπως επίσης οι προστατευτικοί δασμοί, η εσωτερική ομοσπονδιακή φορολογία και ο μόνιμος στρατός και στόλος. Άμεση συνέπεια του πολεμικού πληθωρισμού ήταν επίσης η επανίδρυση κεντρικής τράπεζας, της Δεύτερης Τράπεζας των Ηνωμένων Πολιτειών. Σχεδόν όλες αυτές οι κρατιστικές πολιτικές και θεσμοί διατηρήθηκαν μόνιμα μετά το τέλος του πολέμου. Ο Εμφύλιος Πόλεμος και το ουσιαστικά μονοκομματικό του σύστημα οδήγησαν στη μόνιμη εγκαθίδρυση μιας νεομερκαντιλιστικής πολιτικής διογκωμένου Κράτους και επιδότησης διαφόρων μεγάλων επιχειρηματικών συμφερόντων μέσω προστατευτικών δασμών, τεράστιων παραχωρήσεων γης και άλλων επιδοτήσεων στους σιδηροδρόμους, ομοσπονδιακών ειδικών φόρων κατανάλωσης και ενός ομοσπονδιακά ελεγχόμενου τραπεζικού συστήματος. Έφερε επίσης την πρώτη επιβολή ομοσπονδιακής υποχρεωτικής στράτευσης και φόρου εισοδήματος, δημιουργώντας επικίνδυνα προηγούμενα για το μέλλον.

Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος έφερε την αποφασιστική και μοιραία στροφή από μια σχετικά ελεύθερη οικονομία του laissez-faire στο σημερινό σύστημα κορπορατιστικού κρατικού μονοπωλίου στο εσωτερικό και μόνιμης παγκόσμιας επέμβασης στο εξωτερικό. Η

---

187 Για περισσότερα σχετικά με μια λιμπερταριανή θεωρία εξωτερικής πολιτικής, βλ. Murray N. Rothbard, «War, Peace and the State», στο *Egalitarianism As A Revolt Against Nature and Other Essays* (Washington, D.C.: Libertarian Review Press, 1974), σσ. 70–80.

κολεκτιβιστική οικονομική κινητοποίηση κατά τον πόλεμο, με επικεφαλής τον πρόεδρο του Συμβουλίου Πολεμικών Βιομηχανιών Bernard Baruch, εκπλήρωσε το αναδυόμενο όνειρο των ηγετών των μεγάλων επιχειρήσεων και των προοδευτικών διανοουμένων για μια οικονομία οργανωμένη σε καρτέλ και μονοπώλια, σχεδιασμένη από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση σε στενή συνεργασία με την ηγεσία των μεγάλων επιχειρήσεων. Και ακριβώς αυτός ο πολεμικός κολεκτιβισμός έθρεψε και ανέπτυξε ένα πανεθνικό εργατικό κίνημα που θα καταλάμβανε πρόθυμα τη θέση του ως ελάσσων εταίρος στη νέα κορπορατιστική κρατική οικονομία. Αυτός ο προσωρινός κολεκτιβισμός, επιπλέον, λειτούργησε ως μόνιμος φάρος και πρότυπο για τους ηγέτες των μεγάλων επιχειρήσεων και τους κορπορατιστές πολιτικούς ως το είδος της μόνιμης ειρηνικής οικονομίας που θα ήθελαν να επιβάλουν στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ως επικεφαλής της διαχείρισης τροφίμων, υπουργός Εμπορίου και αργότερα Πρόεδρος, ο Herbert C. Hoover βοήθησε να δημιουργηθεί αυτή η διαρκής μονοπωλιακή κρατιστική οικονομία, και το όραμα εκπληρώθηκε με την αναβίωση πολεμικών υπηρεσιών, ακόμη και του ίδιου πολεμικού προσωπικού, στο New Deal του Franklin D. Roosevelt.[188] Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος έφερε επίσης μια μόνιμη παγκόσμια επέμβαση κατά το πρότυπο του Wilson, την εδραίωση πάνω στην κοινωνία του νεοσύστατου Συστήματος της Federal Reserve και ενός μόνιμου φόρου εισοδήματος, υψηλούς ομοσπονδιακούς προϋπολογισμούς, μαζική υποχρεωτική στράτευση και στενούς δεσμούς μεταξύ οικονομικής άνθησης, πολεμικών συμβάσεων και δανείων προς δυτικά έθνη.

---

188 Πολυάριθμοι αναθεωρητικοί ιστορικοί έχουν αναπτύξει πρόσφατα αυτή την ερμηνεία της αμερικανικής ιστορίας του εικοστού αιώνα. Ειδικότερα, βλ. τα έργα, μεταξύ άλλων, των Gabriel Kolko, James Weinstein, Robert Wiebe, Robert D. Cuff, William E. Leuchtenburg, Ellis D. Hawley, Melvin I. Urofsky, Joan Hoff Wilson, Ronald Radosh, Jerry Israel, David Eakins και Paul Conkin — και πάλι, όπως στον αναθεωρητισμό της εξωτερικής πολιτικής, υπό την έμπνευση του William Appleman Williams. Μια σειρά δοκιμίων που ακολουθούν αυτή την προσέγγιση περιλαμβάνεται στο Ronald Radosh και Murray N. Rothbard, επιμ., *A New History of Leviathan* (New York: Dutton, 1972).

Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος αποτέλεσε την κορύφωση και την ολοκλήρωση όλων αυτών των τάσεων: ο Franklin D. Roosevelt επέβαλε τελικά στην αμερικανική ζωή τη μεθυστική υπόσχεση του εσωτερικού και εξωτερικού προγράμματος του Wilson: μόνιμη σύμπραξη διογκωμένου Κράτους, μεγάλων επιχειρήσεων και μεγάλων συνδικάτων· ένα διαρκές και αέναα επεκτεινόμενο στρατιωτικοβιομηχανικό σύμπλεγμα· υποχρεωτική στράτευση· συνεχιζόμενο και επιταχυνόμενο πληθωρισμό· και έναν ατελείωτο και δαπανηρό ρόλο αντεπαναστατικού «αστυνόμου» για ολόκληρο τον κόσμο. Ο κόσμος των Roosevelt–Truman–Eisenhower–Kennedy–Johnson–Nixon–Ford–Carter —και υπάρχουν ελάχιστες ουσιαστικές διαφορές μεταξύ αυτών των κυβερνήσεων— είναι ο «κορπορατιστικός προοδευτισμός», το κορπορατιστικό Κράτος στην ολοκληρωμένη μορφή του.

Είναι ιδιαίτερα ειρωνικό ότι οι συντηρητικοί, τουλάχιστον ρητορικά υποστηρικτές της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς, αντιμετωπίζουν με τόση αυταρέσκεια, ακόμη και θαυμασμό, το τεράστιο στρατιωτικοβιομηχανικό μας σύμπλεγμα. Δεν υπάρχει μεγαλύτερη μεμονωμένη στρέβλωση της ελεύθερης αγοράς στη σημερινή Αμερική. Το μεγαλύτερο μέρος των επιστημόνων και των μηχανικών μας έχει εκτραπεί από τη βασική έρευνα για μη στρατιωτικούς σκοπούς, από την αύξηση της παραγωγικότητας και του βιοτικού επιπέδου των καταναλωτών, προς σπάταλα, αναποτελεσματικά και μη παραγωγικά στρατιωτικά και διαστημικά εγχειρήματα. Αυτά τα εγχειρήματα είναι εξίσου σπάταλα, αλλά απείρως πιο καταστροφικά, από την τεράστια οικοδόμηση πυραμίδων των Φαραώ. Δεν είναι τυχαίο ότι τα οικονομικά του Lord Keynes αποδείχθηκαν η κατεξοχήν οικονομική θεωρία του κορπορατιστικού προοδευτικού Κράτους. Διότι οι κεϊνσιανοί οικονομολόγοι επιδοκιμάζουν εξίσου όλες τις μορφές κυβερνητικής

δαπάνης, είτε πρόκειται για πυραμίδες είτε για πυραύλους είτε για χαλυβουργεία· εξ ορισμού, όλες αυτές οι δαπάνες διογκώνουν το ακαθάριστο εθνικό προϊόν, όσο σπάταλες κι αν είναι. Μόλις πρόσφατα πολλοί Αμερικανοί προοδευτικοί άρχισαν να συνειδητοποιούν τα δεινά της σπατάλης, του πληθωρισμού και του μιλιταρισμού που έφερε στην Αμερική ο κεϊνσιανός κορπορατιστικός προοδευτισμός.

Καθώς διευρύνεται το πεδίο των κυβερνητικών δαπανών — στρατιωτικών και μη—, η επιστήμη και η βιομηχανία στρέφονται ολοένα περισσότερο προς αντιπαραγωγικούς στόχους και εξαιρετικά αναποτελεσματικές διαδικασίες. Ο στόχος της όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερης ικανοποίησης των καταναλωτών αντικαθίσταται ολοένα περισσότερο από την επιδίωξη κυβερνητικής εύνοιας εκ μέρους των αναδόχων κρατικών συμβάσεων, συχνά υπό τη μορφή εξαιρετικά σπάταλων συμβάσεων «κόστους συν κέρδους». Η πολιτική, στον έναν τομέα μετά τον άλλο, αντικαθιστά την οικονομία στην καθοδήγηση της βιομηχανικής δραστηριότητας. Επιπλέον, καθώς ολόκληροι κλάδοι και περιοχές της χώρας εξαρτώνται πλέον από κυβερνητικές και στρατιωτικές συμβάσεις, έχει δημιουργηθεί ένα τεράστιο κατεστημένο συμφέρον στη συνέχιση των προγραμμάτων, αδιαφορώντας για το αν εξακολουθούν να διαθέτουν έστω και το πιο σαθρό πρόσχημα στρατιωτικής αναγκαιότητας. Η οικονομική μας ευημερία έχει καταστεί εξαρτημένη από τη συνέχιση του ναρκωτικού των μη παραγωγικών και αντιπαραγωγικών κυβερνητικών δαπανών.[189]

Ένας από τους πιο οξυδερκείς και προφητικούς επικριτές της αμερικανικής εισόδου στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν ο κλασικός φιλελεύθερος συγγραφέας John T. Flynn. Στο *As We Go*

---

189 Για τις οικονομικές στρεβλώσεις που επιβάλλουν οι στρατιωτικοβιομηχανικές πολιτικές, βλ. Seymour Melman, επιμ., *The War Economy of the United States* (New York: St. Martin's Press, 1971).

Marching, γραμμένο εν μέσω του πολέμου που είχε προσπαθήσει τόσο επίμονα να αποτρέψει, ο Flynn κατήγγειλε ότι το New Deal, κορυφούμενο στην πολεμική του μορφή, είχε τελικά εγκαθιδρύσει το κορπορατιστικό Κράτος που σημαντικά τμήματα των μεγάλων επιχειρήσεων επιδίωκαν από το γύρισμα του εικοστού αιώνα. «Η γενική ιδέα», έγραφε ο Flynn, ήταν «να αναδιοργανωθεί η κοινωνία μετατρέποντάς την από ελεύθερη σε σχεδιασμένη και καταναγκαστική οικονομία, στην οποία οι επιχειρήσεις θα συνενώνονταν σε μεγάλες συντεχνίες ή σε μια τεράστια κορπορατιστική δομή, που θα συνδύαζε στοιχεία αυτοδιοίκησης και κυβερνητικής εποπτείας με ένα εθνικό σύστημα οικονομικής αστυνόμευσης για την επιβολή αυτών των επιταγών… Αυτό, άλλωστε, δεν απέχει και τόσο από όσα συζητούσε ο επιχειρηματικός κόσμος…».[190]

Το New Deal είχε επιχειρήσει αρχικά να δημιουργήσει μια τέτοια νέα κοινωνία μέσω της Εθνικής Διοίκησης Ανάκαμψης και της Διοίκησης Αγροτικής Προσαρμογής, ισχυρών μηχανισμών «πειθάρχησης» που χαιρετίστηκαν τόσο από τον συνδικαλιστικό όσο και από τον επιχειρηματικό κόσμο. Τώρα η έλευση του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου είχε επανεγκαθιδρύσει αυτό το κολεκτιβιστικό πρόγραμμα — «μια οικονομία υπό πλήρη έλεγχο, στηριζόμενη σε τεράστιες ροές χρέους, με σχεδόν όλους τους φορείς σχεδιασμού να λειτουργούν με σχεδόν ολοκληρωτική εξουσία υπό μια τεράστια γραφειοκρατία». Μετά τον πόλεμο, προφήτευε ο Flynn, το New Deal θα επιχειρούσε να επεκτείνει μόνιμα αυτό το σύστημα στις διεθνείς υποθέσεις. Προέβλεψε εύστοχα ότι οι τεράστιες κυβερνητικές δαπάνες μετά τον πόλεμο θα εξακολουθούσαν να επικεντρώνονται κυρίως στον στρατιωτικό τομέα,

---

190 John T. Flynn, *As We Go Marching* (New York: Doubleday, Doran & Co., 1944), σσ. 193–94.

αφού αυτή είναι η μόνη μορφή κυβερνητικής δαπάνης στην οποία οι συντηρητικοί δεν θα αντιτίθεντο ποτέ και την οποία θα καλωσόριζαν και οι εργαζόμενοι λόγω της δημιουργίας θέσεων εργασίας. «Έτσι, ο μιλιταρισμός είναι το μοναδικό μεγάλο, λαμπερό πρόγραμμα δημόσιων έργων γύρω από το οποίο μπορούν να συμφωνήσουν ποικίλα στοιχεία της κοινότητας».[191]

Ο Flynn προέβλεψε ότι η μεταπολεμική πολιτική της Αμερικής θα ήταν «διεθνιστική» με την έννοια του ιμπεριαλισμού. Ο ιμπεριαλισμός «είναι, φυσικά, διεθνής… με την έννοια που είναι διεθνής ο πόλεμος» και θα απορρέει από την πολιτική του μιλιταρισμού. «Θα κάνουμε ό,τι έκαναν άλλες χώρες· θα κρατάμε ζωντανούς τους φόβους του λαού μας για τις επιθετικές φιλοδοξίες άλλων χωρών και θα επιδιδόμαστε οι ίδιοι σε δικά μας ιμπεριαλιστικά εγχειρήματα». Ο ιμπεριαλισμός θα εξασφαλίζει στις Ηνωμένες Πολιτείες την ύπαρξη διαρκών «εχθρών», τη διεξαγωγή αυτού που ο Charles A. Beard θα αποκαλούσε αργότερα «αέναο πόλεμο για αέναη ειρήνη». Διότι, επισήμαινε ο Flynn, «έχουμε κατορθώσει να αποκτήσουμε βάσεις σε ολόκληρο τον κόσμο… Δεν υπάρχει μέρος του κόσμου όπου μπορεί να ξεσπάσει αναταραχή και όπου… να μην μπορούμε να ισχυριστούμε ότι απειλούνται τα συμφέροντά μας. Έτσι απειλούμενα, πρέπει να παραμείνουν και μετά το τέλος του πολέμου ως διαρκές επιχείρημα στα χέρια των ιμπεριαλιστών υπέρ ενός τεράστιου ναυτικού μηχανισμού και ενός πελώριου στρατού, έτοιμου να επιτεθεί οπουδήποτε ή να αποκρούσει επίθεση από όλους τους εχθρούς που θα είμαστε υποχρεωμένοι να έχουμε».[192]

---

191 Στο ίδιο, σσ. 198, 201, 207.

192 Στο ίδιο, σσ. 212–13, 225–26.

Μία από τις πιο συγκινητικές απεικονίσεις της αλλαγής που επέφερε ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος στην αμερικανική ζωή γράφτηκε από τον John Dos Passes, διά βίου ριζοσπάστη και ατομικιστή, τον οποίο η πορεία του New Deal ώθησε από την «άκρα Αριστερά» στην «άκρα Δεξιά». Ο Dos Passes εξέφρασε την πικρία του στο μεταπολεμικό μυθιστόρημά του *The Grand Design*:

> *Στο εσωτερικό οργανώσαμε τράπεζες αίματος και πολιτική άμυνα και μιμηθήκαμε τον υπόλοιπο κόσμο στήνοντας στρατόπεδα συγκέντρωσης —μόνο που εμείς τα ονομάσαμε κέντρα μετεγκατάστασης— και στοιβάζοντας μέσα τους*
>
> *Αμερικανούς πολίτες ιαπωνικής καταγωγής… χωρίς την προστασία του habeas corpus…*
>
> *Ο Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών μιλούσε σαν ειλικρινής δημοκράτης, όπως και τα μέλη του Κογκρέσου. Στην κυβέρνηση υπήρχαν αφοσιωμένοι πιστοί της ατομικής ελευθερίας. «Τώρα είμαστε απασχολημένοι με τον πόλεμο· θα θέσουμε σε εφαρμογή και τις τέσσερις ελευθερίες αργότερα», έλεγαν…*
>
> *Ο πόλεμος είναι καιρός Καισάρων…*
>
> *Και ο αμερικανικός λαός υποτίθεται ότι έπρεπε να πει ευχαριστώ για τον αιώνα του Απλού Ανθρώπου, που τον παρέδωσαν για μετεγκατάσταση πίσω από συρματοπλέγματα, ο Θεός βοηθός του.*
>
> *Μάθαμε. Υπάρχουν πράγματα που μάθαμε να κάνουμε, αλλά δεν μάθαμε, παρά το Σύνταγμα και τη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας και τις μεγάλες συζητήσεις στο Ρίτσμοντ και στη Φιλαδέλφεια, πώς να βάζουμε την εξουσία πάνω στις ζωές των*

ανθρώπων στα χέρια ενός ανθρώπου και να τον κάνουμε να τη χρησιμοποιεί με σύνεση.[193]

[193] John Dos Passes, *The Grand Design* (Boston: Houghton Mifflin Co., 1949), σσ. 416–418.

Η σοβιετική εξωτερική πολιτική

Σε προηγούμενο κεφάλαιο εξετάσαμε ήδη το πρόβλημα της εθνικής άμυνας, αφήνοντας κατά μέρος το ερώτημα αν οι Ρώσοι είναι πράγματι απολύτως αποφασισμένοι να επιτεθούν στρατιωτικά στις Ηνωμένες Πολιτείες. Από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά, η αμερικανική στρατιωτική και εξωτερική πολιτική, τουλάχιστον ρητορικά, στηρίζεται στην παραδοχή μιας επικρεμάμενης απειλής ρωσικής επίθεσης — μιας παραδοχής που κατόρθωσε να εξασφαλίσει τη λαϊκή έγκριση για την παγκόσμια αμερικανική επέμβαση και για δεκάδες δισεκατομμύρια σε στρατιωτικές δαπάνες. Πόσο ρεαλιστική όμως, πόσο καλά θεμελιωμένη, είναι αυτή η παραδοχή;

Πρώτον, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι Σοβιετικοί, μαζί με όλους τους άλλους μαρξιστές-λενινιστές, θα ήθελαν να αντικαταστήσουν όλα τα υπάρχοντα κοινωνικά συστήματα με κομμουνιστικά καθεστώτα. Μια τέτοια επιθυμία όμως κάθε άλλο παρά συνεπάγεται κάποια πραγματική απειλή επίθεσης — όπως και μια κακόβουλη ευχή στην ιδιωτική ζωή δύσκολα μπορεί να αποτελέσει βάση για ρεαλιστική προσδοκία επικείμενης επιθετικής ενέργειας. Αντιθέτως, ο ίδιος ο μαρξισμός-

λενινισμός πιστεύει ότι η νίκη του κομμουνισμού είναι αναπόφευκτη — όχι πάνω στα φτερά εξωτερικής βίας, αλλά μάλλον μέσω των συσσωρευόμενων εντάσεων και «αντιφάσεων» μέσα σε κάθε κοινωνία. Έτσι, ο μαρξισμός-λενινισμός θεωρεί αναπόφευκτη την εσωτερική επανάσταση —ή, στη σημερινή «ευρωκομμουνιστική» εκδοχή, τη δημοκρατική αλλαγή— για την εγκαθίδρυση του κομμουνισμού. Ταυτόχρονα, θεωρεί κάθε καταναγκαστική εξωτερική επιβολή του κομμουνισμού, στην καλύτερη περίπτωση, ύποπτη και, στη χειρότερη, διαταρακτική και αντιπαραγωγική για τη γνήσια οργανική κοινωνική αλλαγή. Κάθε ιδέα «εξαγωγής» του κομμουνισμού σε άλλες χώρες με τη δύναμη του σοβιετικού στρατού αντιφάσκει πλήρως προς τη μαρξιστική-λενινιστική θεωρία.

Δεν λέμε, φυσικά, ότι οι Σοβιετικοί ηγέτες δεν θα κάνουν ποτέ τίποτε αντίθετο προς τη μαρξιστική-λενινιστική θεωρία. Στον βαθμό όμως που ενεργούν ως συνηθισμένοι κυβερνήτες ενός ισχυρού ρωσικού έθνους-κράτους, η υπόθεση μιας επικείμενης σοβιετικής απειλής για τις Ηνωμένες Πολιτείες αποδυναμώνεται σοβαρά. Διότι η μοναδική υποτιθέμενη βάση μιας τέτοιας απειλής, όπως την επινοούν οι θιασώτες μας του Ψυχρού Πολέμου, είναι η υποτιθέμενη αφοσίωση της Σοβιετικής Ένωσης στη μαρξιστική-λενινιστική θεωρία και στον τελικό της στόχο, τον παγκόσμιο κομμουνιστικό θρίαμβο. Αν οι Σοβιετικοί κυβερνώντες ενεργούσαν απλώς ως Ρώσοι δικτάτορες που λαμβάνουν υπόψη μόνο τα συμφέροντα του δικού τους έθνους-κράτους, τότε ολόκληρη η βάση για την αντιμετώπιση των Σοβιετικών ως μοναδικά διαβολικής πηγής επικείμενης στρατιωτικής επίθεσης καταρρέει.

Όταν οι μπολσεβίκοι κατέλαβαν την εξουσία στη Ρωσία το 1917, είχαν σκεφτεί ελάχιστα μια μελλοντική σοβιετική εξωτερική πολιτική, διότι ήταν πεπεισμένοι ότι σύντομα θα ακολουθούσε κομμουνιστική

επανάσταση στις προηγμένες βιομηχανικές χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Όταν αυτές οι ελπίδες διαφεύστηκαν μετά το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, ο Lenin και οι μπολσεβίκοι σύντροφοί του υιοθέτησαν τη θεωρία της «ειρηνικής συνύπαρξης» ως βασική εξωτερική πολιτική ενός κομμουνιστικού Κράτους. Η ιδέα ήταν η εξής: ως το πρώτο επιτυχημένο κομμουνιστικό κίνημα, η Σοβιετική Ρωσία θα λειτουργούσε ως φάρος και υποστηρικτής άλλων κομμουνιστικών κομμάτων σε ολόκληρο τον κόσμο. Αλλά το σοβιετικό Κράτος, ως Κράτος, θα αφοσιωνόταν σε ειρηνικές σχέσεις με όλες τις άλλες χώρες και δεν θα επιχειρούσε να εξαγάγει τον κομμουνισμό μέσω διακρατικού πολέμου. Η ιδέα εδώ δεν ήταν απλώς να ακολουθηθεί η μαρξιστική-λενινιστική θεωρία, αλλά αποτελούσε την άκρως πρακτική επιλογή να θεωρείται η επιβίωση του υπάρχοντος κομμουνιστικού Κράτους πρωταρχικός στόχος της εξωτερικής πολιτικής· δηλαδή, να μη διακινδυνεύεται ποτέ το σοβιετικό Κράτος με την πρόκληση διακρατικού πολέμου. Οι άλλες χώρες αναμενόταν να γίνουν κομμουνιστικές μέσω των δικών τους εσωτερικών διαδικασιών.

Έτσι, κατά ευτυχή σύμπτωση, από έναν συνδυασμό δικών τους θεωρητικών και πρακτικών λόγων, οι Σοβιετικοί κατέληξαν νωρίς σε εκείνο που οι λιμπερταριανοί θεωρούν τη μόνη ορθή και συνεπή προς αρχές εξωτερική πολιτική. Με την πάροδο του χρόνου, επιπλέον, αυτή η πολιτική ενισχύθηκε από έναν «συντηρητισμό» που καταλαμβάνει όλα τα κινήματα αφότου αποκτήσουν και διατηρήσουν την εξουσία για κάποιο διάστημα, όταν το συμφέρον της διατήρησης της εξουσίας πάνω στο δικό τους έθνος-κράτος αρχίζει να υπερισχύει ολοένα περισσότερο του αρχικού ιδεώδους της παγκόσμιας επανάστασης. Αυτός ο αυξανόμενος συντηρητισμός επί Stalin και των διαδόχων του ενδυνάμωσε και ενίσχυσε τη μη επιθετική πολιτική της «ειρηνικής συνύπαρξης».

Οι μπολσεβίκοι, πράγματι, άρχισαν την επιτυχημένη πορεία τους ως κυριολεκτικά το μόνο πολιτικό κόμμα στη Ρωσία που απαιτούσε, από την αρχή του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, την άμεση αποχώρηση της Ρωσίας από τον πόλεμο. Μάλιστα, πήγαν ακόμη παραπέρα και διακινδύνευσαν να γίνουν εξαιρετικά αντιδημοφιλείς στον λαό, ζητώντας την ήττα της «δικής τους» κυβέρνησης — τον «επαναστατικό ντεφετισμό». Όταν η Ρωσία άρχισε να υφίσταται τεράστιες απώλειες, συνοδευόμενες από μαζικές λιποταξίες από το μέτωπο, και ο πόλεμος έγινε εξαιρετικά αντιδημοφιλής, οι μπολσεβίκοι, υπό την καθοδήγηση του Lenin, εξακολουθούσαν να είναι το μόνο κόμμα που ζητούσε τον άμεσο τερματισμό του πολέμου — τα άλλα κόμματα εξακολουθούσαν να ορκίζονται ότι θα πολεμούσαν τους Γερμανούς μέχρι τέλους. Όταν οι μπολσεβίκοι κατέλαβαν την εξουσία, ο Lenin, παρά την υστερική αντίθεση ακόμη και της πλειονότητας της ίδιας της μπολσεβικικής κεντρικής επιτροπής, επέμεινε στη σύναψη της ειρήνης «κατευνασμού» του Μπρεστ-Λιτόφσκ τον Μάρτιο του 1918. Έτσι κατόρθωσε να βγάλει τη Ρωσία από τον πόλεμο, ακόμη και με τίμημα την παραχώρηση στον νικηφόρο γερμανικό στρατό όλων των τμημάτων της Ρωσικής Αυτοκρατορίας που εκείνος κατείχε τότε, συμπεριλαμβανομένων της Λευκορωσίας και της Ουκρανίας. Συνεπώς, ο Lenin και οι μπολσεβίκοι άρχισαν τη διακυβέρνησή τους όχι απλώς ως κόμμα ειρήνης, αλλά ουσιαστικά ως κόμμα «ειρήνης με κάθε τίμημα».

Μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και την ήττα της Γερμανίας, το νέο πολωνικό Κράτος επιτέθηκε στη Ρωσία και κατόρθωσε να αρπάξει μεγάλο τμήμα της Λευκορωσίας και της Ουκρανίας. Εκμεταλλευόμενες την αναταραχή και τον εμφύλιο πόλεμο στη Ρωσία στο τέλος του πολέμου, διάφορες άλλες εθνικές ομάδες —η Φινλανδία, η Εσθονία, η Λετονία και η Λιθουανία— αποφάσισαν να αποσχιστούν από την προπολεμική Ρωσική Αυτοκρατορία και να κηρύξουν εθνική

ανεξαρτησία. Μολονότι ο λενινισμός αποδίδει φραστικό σεβασμό στην εθνική αυτοδιάθεση, για τους Σοβιετικούς κυβερνώντες ήταν εξαρχής σαφές ότι τα σύνορα του παλαιού ρωσικού Κράτους έπρεπε να παραμείνουν άθικτα. Ο Κόκκινος Στρατός ανακατέλαβε την Ουκρανία όχι μόνο από τους Λευκούς αλλά και από τους Ουκρανούς εθνικιστές, καθώς και από τον γηγενή ουκρανικό αναρχικό στρατό του Nestor Makhno. Κατά τα λοιπά, ήταν σαφές ότι η Ρωσία, όπως και η Γερμανία στις δεκαετίες του 1920 και του 1930, ήταν «αναθεωρητική» χώρα έναντι της μεταπολεμικής διευθέτησης των Βερσαλλιών. Δηλαδή, ο καθοδηγητικός στόχος τόσο της ρωσικής όσο και της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής ήταν η ανάκτηση των συνόρων τους πριν από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο — όσων και οι δύο θεωρούσαν «αληθινά» σύνορα των αντίστοιχων Κρατών τους. Πρέπει να σημειωθεί ότι κάθε πολιτικό κόμμα ή τάση στη Ρωσία και στη Γερμανία, είτε κυβερνούσε είτε βρισκόταν στην αντιπολίτευση, συμφωνούσε με αυτόν τον στόχο της πλήρους αποκατάστασης της εθνικής επικράτειας.

Πρέπει όμως να τονιστεί ότι, ενώ η Γερμανία υπό τον Hitler έλαβε δυναμικά μέτρα για την ανάκτηση των χαμένων εδαφών, οι προσεκτικοί και συντηρητικοί Σοβιετικοί κυβερνώντες δεν έκαναν απολύτως τίποτε. Μόνο μετά το σύμφωνο Stalin–Hitler και τη γερμανική κατάκτηση της Πολωνίας οι Σοβιετικοί, χωρίς πλέον να αντιμετωπίζουν κίνδυνο κάνοντάς το, ανέκτησαν τα χαμένα εδάφη τους. Συγκεκριμένα, οι Ρώσοι επανέκτησαν την Εσθονία, τη Λετονία και τη Λιθουανία, καθώς και τα παλαιά ρωσικά εδάφη της Λευκορωσίας και της Ουκρανίας που αποτελούσαν την ανατολική Πολωνία. Και μπόρεσαν να το κάνουν χωρίς μάχη. Η παλαιά Ρωσία πριν από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο είχε πλέον αποκατασταθεί, με εξαίρεση τη Φινλανδία. Η Φινλανδία όμως ήταν έτοιμη να πολεμήσει. Εδώ οι Ρώσοι δεν απαίτησαν την επανενσωμάτωση ολόκληρης της Φινλανδίας, αλλά μόνο τμημάτων του

Ισθμού της Καρελίας που ήταν εθνοτικά ρωσικά. Όταν οι Φινλανδοί απέρριψαν αυτή την απαίτηση, ακολούθησε ο «Χειμερινός Πόλεμος» του 1939–1940 μεταξύ Ρωσίας και Φινλανδίας, ο οποίος έληξε με την παραχώρηση από τους Φινλανδούς μόνο της ρωσικής Καρελίας.[194]

Στις 22 Ιουνίου 1941, η Γερμανία, έχοντας θριαμβεύσει στη Δύση εναντίον όλων εκτός από την Αγγλία, εξαπέλυσε αιφνίδια, μαζική και απρόκλητη επίθεση κατά της Σοβιετικής Ρωσίας, μια πράξη επιθετικότητας που υποβοηθήθηκε και υποστηρίχθηκε από τα άλλα φιλογερμανικά Κράτη της Ανατολικής Ευρώπης: την Ουγγαρία, τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία, τη Σλοβακία και τη Φινλανδία. Αυτή η εισβολή της Γερμανίας και των συμμάχων της στη Ρωσία έγινε σύντομα ένα από τα καθοριστικά γεγονότα της ευρωπαϊκής ιστορίας από τότε και στο εξής. Ο Stalin ήταν τόσο απροετοίμαστος για την επίθεση, τόσο πεπεισμένος για τον ορθολογισμό της γερμανορωσικής συμφωνίας για ειρήνη στην Ανατολική Ευρώπη, ώστε είχε αφήσει τον ρωσικό στρατό να αποδιοργανωθεί. Πράγματι, ήταν τόσο λίγο πολεμοχαρής ώστε η Γερμανία παραλίγο να κατακτήσει τη Ρωσία παρά τις τεράστιες δυσκολίες. Εφόσον διαφορετικά η Γερμανία θα μπορούσε να διατηρήσει τον έλεγχο της Ευρώπης επ' αόριστον, ο Hitler ήταν εκείνος που παρασύρθηκε από το τραγούδι των Σειρήνων της αντικομμουνιστικής ιδεολογίας να εγκαταλείψει μια ορθολογική και συνετή πορεία και να εξαπολύσει εκείνο που θα γινόταν η αρχή της τελικής του ήττας.

Η μυθολογία των θιασωτών του Ψυχρού Πολέμου συχνά παραδέχεται ότι οι Σοβιετικοί δεν ήταν διεθνώς επιθετικοί μέχρι τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο — πράγματι, είναι υποχρεωμένοι να το υποστηρίζουν, αφού οι περισσότεροι εγκρίνουν ολόψυχα τη συμμαχία

---

194 Για μια διαφωτιστική θεώρηση της ρωσοφινλανδικής σύγκρουσης, βλ. Max Jakobson, *The Diplomacy of the Winter War* (Cambridge: Harvard University Press, 1961).

Ηνωμένων Πολιτειών και Ρωσίας εναντίον της Γερμανίας σε εκείνον τον πόλεμο. Κατά τη διάρκεια και αμέσως μετά τον πόλεμο, ισχυρίζονται, η Ρωσία έγινε επεκτατική και προωθήθηκε στην Ανατολική Ευρώπη.

Αυτό που παραβλέπει η κατηγορία είναι το κεντρικό γεγονός της επίθεσης της Γερμανίας και των συμμάχων της κατά της Ρωσίας τον Ιούνιο του 1941. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η Γερμανία και οι σύμμαχοί της εξαπέλυσαν αυτόν τον πόλεμο. Συνεπώς, για να νικήσουν τους εισβολείς, ήταν προφανώς αναγκαίο οι Ρώσοι να απωθήσουν τους εισβάλλοντες στρατούς και να κατακτήσουν τη Γερμανία και τις άλλες εμπόλεμες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Είναι ευκολότερο να στοιχειοθετηθεί ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν επεκτατικές επειδή κατέκτησαν και κατέλαβαν την Ιταλία και μέρος της Γερμανίας παρά για τις ενέργειες της Ρωσίας — άλλωστε, οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν δέχθηκαν ποτέ άμεση επίθεση από τους Γερμανούς.

Κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Βρετανία και η Ρωσία, οι τρεις κυριότεροι Σύμμαχοι, είχαν συμφωνήσει σε κοινή στρατιωτική κατοχή όλων των κατακτημένων εδαφών από τις τρεις δυνάμεις. Οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν οι πρώτες που παραβίασαν τη συμφωνία κατά τον πόλεμο, μη επιτρέποντας στη Ρωσία κανέναν απολύτως ρόλο στη στρατιωτική κατοχή της Ιταλίας. Παρά αυτή τη σοβαρή παραβίαση της συμφωνίας, ο Stalin έδειξε τη σταθερή προτίμησή του για τα συντηρητικά συμφέροντα του ρωσικού έθνους-κράτους έναντι της προσήλωσης στην επαναστατική ιδεολογία, προδίδοντας επανειλημμένα γηγενή κομμουνιστικά κινήματα. Για να διαφυλάξει ειρηνικές σχέσεις ανάμεσα στη Ρωσία και στη Δύση, προσπαθούσε σταθερά να ανακόπτει την επιτυχία διαφόρων κομμουνιστικών κινημάτων. Το κατόρθωσε στη Γαλλία και στην Ιταλία,

όπου κομμουνιστικές αντάρτικες ομάδες θα μπορούσαν εύκολα να είχαν καταλάβει την εξουσία μετά την υποχώρηση του γερμανικού στρατού· ο Stalin όμως τις διέταξε να μην το κάνουν και, αντιθέτως, τις έπεισε να συμμετάσχουν σε κυβερνήσεις συνασπισμού υπό την ηγεσία αντικομμουνιστικών κομμάτων. Και στις δύο χώρες, οι κομμουνιστές εκδιώχθηκαν σύντομα από τον συνασπισμό. Στην Ελλάδα, όπου οι κομμουνιστές αντάρτες παραλίγο να καταλάβουν την εξουσία, ο Stalin τούς αποδυνάμωσε ανεπανόρθωτα εγκαταλείποντάς τους και προτρέποντάς τους να παραδώσουν την εξουσία στα βρετανικά στρατεύματα που μόλις εισέβαλλαν.

Σε άλλες χώρες, ιδίως όπου οι κομμουνιστικές αντάρτικες ομάδες ήταν ισχυρές, οι κομμουνιστές απέρριψαν κατηγορηματικά τα αιτήματα του Stalin. Στη Γιουγκοσλαβία, ο νικηφόρος Tito αρνήθηκε την απαίτηση του Stalin να υποταχθεί στον αντικομμουνιστή Mihailovich μέσα σε κυβερνητικό συνασπισμό· ο Mao αρνήθηκε παρόμοια απαίτηση του Stalin να υποταχθεί στον Chiang Kai-shek. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι αυτές οι αρνήσεις αποτέλεσαν την αρχή των μεταγενέστερων, εξαιρετικά σημαντικών ρηγμάτων μέσα στο παγκόσμιο κομμουνιστικό κίνημα.

Η Ρωσία, επομένως, κυβερνούσε την Ανατολική Ευρώπη ως στρατιωτική δύναμη κατοχής αφού κέρδισε έναν πόλεμο που είχε εξαπολυθεί εναντίον της. Ο αρχικός της στόχος δεν ήταν να επιβάλει τον κομμουνισμό στην Ανατολική Ευρώπη με τη δύναμη του σοβιετικού στρατού. Στόχος της ήταν να εξασφαλίσει ότι η Ανατολική Ευρώπη δεν θα αποτελούσε τον πλατύ δρόμο μιας επίθεσης κατά της Ρωσίας, όπως είχε συμβεί τρεις φορές μέσα σε μισόν αιώνα — την τελευταία φορά σε έναν πόλεμο στον οποίο σφαγιάστηκαν πάνω από είκοσι εκατομμύρια Ρώσοι. Εν ολίγοις, η Ρωσία ήθελε στα σύνορά της χώρες που δεν θα

ήταν αντικομμουνιστικές με στρατιωτική έννοια και δεν θα χρησιμοποιούνταν ως εφαλτήριο νέας εισβολής. Οι πολιτικές συνθήκες στην Ανατολική Ευρώπη ήταν τέτοιες ώστε μόνο στην περισσότερο εκσυγχρονισμένη Φινλανδία υπήρχαν μη κομμουνιστές πολιτικοί τους οποίους η Ρωσία μπορούσε να εμπιστευθεί ότι θα ακολουθούσαν ειρηνική γραμμή στις εξωτερικές υποθέσεις. Και στη Φινλανδία, αυτή η κατάσταση ήταν έργο ενός διορατικού πολιτικού, του αγροτικού ηγέτη Julio Paasikivi. Επειδή η Φινλανδία, τότε και έκτοτε, ακολούθησε σταθερά τη «γραμμή Paasikivi», η Ρωσία ήταν πρόθυμη να αποσύρει τα στρατεύματά της από τη Φινλανδία και να μην επιμείνει στην επιβολή κομμουνιστικού καθεστώτος στη χώρα — μολονότι είχε πολεμήσει δύο φορές εναντίον της τα προηγούμενα έξι χρόνια.

Ακόμη και στις άλλες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, η Ρωσία παρέμεινε προσηλωμένη σε κυβερνήσεις συνασπισμού επί αρκετά χρόνια μετά τον πόλεμο και τις μετέτρεψε πλήρως σε κομμουνιστικές μόλις το 1948 — ύστερα από τρία χρόνια αδιάκοπης αμερικανικής ψυχροπολεμικής πίεσης για την εκδίωξή της από αυτές τις χώρες. Σε άλλες περιοχές, η Ρωσία απέσυρε πρόθυμα τα στρατεύματά της από την Αυστρία και το Αζερμπαϊτζάν.

Οι θιασώτες του Ψυχρού Πολέμου δυσκολεύονται να εξηγήσουν τις ρωσικές ενέργειες στη Φινλανδία. Αν η Ρωσία είναι πάντοτε απολύτως αποφασισμένη να επιβάλει κομμουνιστική κυριαρχία όπου μπορεί, γιατί ακολούθησε «ήπια γραμμή» απέναντι στη Φινλανδία; Η μόνη εύλογη εξήγηση είναι ότι κίνητρό της είναι η ασφάλεια του ρωσικού έθνους-κράτους απέναντι σε επίθεση, με την επιτυχία του παγκόσμιου κομμουνισμού να παίζει πολύ μικρό ρόλο στην κλίμακα των προτεραιοτήτων της.

Στην πραγματικότητα, οι θιασώτες του Ψυχρού Πολέμου δεν μπόρεσαν ποτέ ούτε να εξηγήσουν ούτε να αφομοιώσουν το γεγονός των βαθιών ρηγμάτων στο παγκόσμιο κομμουνιστικό κίνημα. Διότι, αν όλοι οι κομμουνιστές καθοδηγούνται από κοινή ιδεολογία, τότε κάθε κομμουνιστής παντού θα έπρεπε να αποτελεί μέρος ενός ενιαίου μονόλιθου, ο οποίος, δεδομένης της πρώιμης επιτυχίας των μπολσεβίκων, θα τους καθιστούσε υποτελείς ή «πράκτορες» της Μόσχας. Αν οι κομμουνιστές παρακινούνται κυρίως από τον δεσμό του μαρξισμού-λενινισμού, πώς εξηγείται το βαθύ σινορωσικό ρήγμα, εξαιτίας του οποίου η Ρωσία, για παράδειγμα, διατηρεί ένα εκατομμύριο στρατιώτες σε ετοιμότητα στα σινορωσικά σύνορα; Πώς εξηγείται η εχθρότητα μεταξύ του γιουγκοσλαβικού και του αλβανικού κομμουνιστικού Κράτους; Πώς εξηγείται η πραγματική στρατιωτική σύγκρουση μεταξύ των κομμουνιστών της Καμπότζης και του Βιετνάμ; Η απάντηση, φυσικά, είναι ότι, μόλις ένα επαναστατικό κίνημα καταλάβει την κρατική εξουσία, αρχίζει πολύ γρήγορα να αποκτά τα χαρακτηριστικά μιας άρχουσας τάξης με ταξικό συμφέρον στη διατήρηση αυτής της εξουσίας. Η παγκόσμια επανάσταση αρχίζει, στην οπτική του, να ωχριά μέχρι ασημαντότητας. Και εφόσον οι κρατικές ελίτ μπορούν να έχουν και πράγματι έχουν συγκρουόμενα συμφέροντα εξουσίας και πλούτου, δεν είναι παράξενο ότι οι συγκρούσεις μεταξύ κομμουνιστών έχουν γίνει ενδημικές.

Από τη νίκη τους κατά της στρατιωτικής επίθεσης της Γερμανίας και των συμμάχων της στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι Σοβιετικοί εξακολουθούν να είναι συντηρητικοί στη στρατιωτική τους πολιτική. Η μόνη χρήση στρατευμάτων από μέρους τους ήταν για την υπεράσπιση της επικράτειάς τους μέσα στο κομμουνιστικό μπλοκ, όχι για την περαιτέρω επέκτασή της. Έτσι, όταν η Ουγγαρία απείλησε να αποχωρήσει από το σοβιετικό μπλοκ το 1956 ή η Τσεχοσλοβακία το

1968, οι Σοβιετικοί επενέβησαν με στρατεύματα — καταδικαστέα, ασφαλώς, αλλά ενεργώντας και πάλι με συντηρητικό και αμυντικό και όχι επεκτατικό τρόπο. Οι Σοβιετικοί προφανώς εξέτασαν σοβαρά την εισβολή στη Γιουγκοσλαβία όταν ο Tito την απομάκρυνε από το σοβιετικό μπλοκ, αλλά αποτράπηκαν από τις εξαιρετικές ικανότητες ανταρτοπολέμου του γιουγκοσλαβικού στρατού. Σε καμία περίπτωση η Ρωσία δεν χρησιμοποίησε στρατεύματα για να επεκτείνει το μπλοκ της ή να κατακτήσει περισσότερα εδάφη.

Ο καθηγητής Stephen F. Cohen, διευθυντής του προγράμματος Ρωσικών Σπουδών στο Πρίνστον, σκιαγράφησε πρόσφατα τη φύση του σοβιετικού συντηρητισμού στις εξωτερικές υποθέσεις:

> *Το ότι ένα σύστημα που γεννήθηκε μέσα από επανάσταση και εξακολουθεί να διακηρύσσει επαναστατικές ιδέες θα γινόταν ένα από τα πιο συντηρητικά στον κόσμο μπορεί να φαίνεται παράλογο. Όμως όλοι εκείνοι οι παράγοντες που κατά καιρούς θεωρούνται οι σημαντικότεροι στη σοβιετική πολιτική συνέβαλαν σε αυτόν τον συντηρητισμό: η γραφειοκρατική παράδοση της ρωσικής διακυβέρνησης πριν από την επανάσταση· η μεταγενέστερη γραφειοκρατικοποίηση της σοβιετικής ζωής, που πολλαπλασίασε τους συντηρητικούς κανόνες και δημιούργησε μια εδραιωμένη τάξη ζηλωτών υπερασπιστών των γραφειοκρατικών προνομίων· ο γεροντοκρατικός χαρακτήρας της σημερινής ελίτ· ακόμη και η επίσημη ιδεολογία, της οποίας η κατεύθυνση μετατοπίστηκε πριν από πολλά χρόνια από τη δημιουργία μιας νέας κοινωνικής τάξης στην εξύμνηση της υπάρχουσας…*
>
> *Με άλλα λόγια, ο κύριος προσανατολισμός του σημερινού σοβιετικού συντηρητισμού είναι να διαφυλάξει όσα ήδη κατέχει στο*

εσωτερικό και στο εξωτερικό, όχι να τα θέσει σε κίνδυνο. Μια συντηρητική κυβέρνηση είναι, φυσικά, ικανή για επικίνδυνες μιλιταριστικές ενέργειες, όπως είδαμε στην Τσεχοσλοβακία… αλλά αυτές είναι πράξεις αυτοκρατορικού προστατευτισμού, ενός είδους αμυντικού μιλιταρισμού, όχι επαναστατικού ή επεκτατικού. Είναι ασφαλώς αλήθεια ότι για τους περισσότερους Σοβιετικούς ηγέτες, όπως πιθανότατα και για τους περισσότερους Αμερικανούς, η ύφεση στις διεθνείς σχέσεις δεν είναι αλτρουιστικό εγχείρημα αλλά επιδίωξη εθνικών συμφερόντων. Κατά μία έννοια, αυτό είναι λυπηρό. Πιθανότατα όμως είναι επίσης αλήθεια ότι το αμοιβαίο ίδιο συμφέρον παρέχει ανθεκτικότερη βάση για την ύφεση από έναν υψηλόφρονα και τελικά κενό αλτρουισμό.[195]

Ομοίως, μια τόσο αδιαμφισβήτητα αντισοβιετική πηγή όσο ο πρώην διευθυντής της CIA William Colby θεωρεί ότι το κυρίαρχο μέλημα των Σοβιετικών είναι ο αμυντικός στόχος της αποφυγής μιας ακόμη καταστροφικής εισβολής στην επικράτειά τους. Όπως κατέθεσε ο Colby ενώπιον της Επιτροπής Εξωτερικών Σχέσεων της Γερουσίας:

Θα διαπιστώσετε μια ανησυχία, ακόμη και παράνοια, για τη δική τους [των Σοβιετικών] ασφάλεια. Θα διαπιστώσετε την αποφασιστικότητά τους να μη δεχθούν ποτέ ξανά εισβολή και να μην περάσουν τις αναστατώσεις που υπέστησαν και τις πολλές διαφορετικές εισβολές… Νομίζω ότι… θέλουν να

---

195 Stephen F. Cohen, «Why Detente Can Work», *Inquiry* (19 Δεκεμβρίου 1977), σσ. 14–15.

υπερπροστατευθούν για να βεβαιωθούν ότι αυτό δεν θα συμβεί…
196

Ακόμη και οι Κινέζοι, παρά όλες τις απειλητικές διακηρύξεις τους, ακολούθησαν συντηρητική και ειρηνική εξωτερική πολιτική. Όχι μόνο δεν εισέβαλαν στην Ταϊβάν, η οποία αναγνωρίζεται διεθνώς ως μέρος της Κίνας, αλλά επέτρεψαν ακόμη και στα μικρά παράκτια νησιά Κεμόι και Ματσού να παραμείνουν στα χέρια του Chiang Kai-shek. Δεν έγινε καμία κίνηση κατά των υπό βρετανική και πορτογαλική κατοχή θυλάκων του Χονγκ Κονγκ και του Μακάο. Η εισβολή της Κίνας στο κομμουνιστικό Βιετνάμ αποδείχθηκε σύντομη επιδρομή που ακολουθήθηκε από μονομερή αποχώρηση. Ομοίως, η Κίνα είχε προηγουμένως προβεί στο ασυνήθιστο βήμα της μονομερούς κήρυξης κατάπαυσης του πυρός και της αποχώρησης των δυνάμεών της προς τα σύνορά της, αφού είχε θριαμβεύσει εύκολα επί των ινδικών όπλων στον κλιμακωμένο συνοριακό τους πόλεμο.[197]

---

196 Παρατίθεται στο Richard J. Barnet, «The Present Danger: American Security and the U.S.-Soviet Military Balance», *Libertarian Review* (Νοέμβριος 1977), σ. 12.

197 Βλ. Neville Maxwell, *India's China War* (New York: Pantheon Books, 1970). Ούτε η ανακατάκτηση του Θιβέτ από την Κίνα και η καταστολή της εθνικής εξέγερσης εκεί αποτελούν έγκυρο επιχείρημα κατά της θέσης μας. Διότι τόσο ο Chiang Kai-shek όσο και όλοι οι άλλοι Κινέζοι θεωρούν επί πολλές γενιές το Θιβέτ μέρος της Μεγάλης Κίνας, και η Κίνα ενεργούσε εδώ με τον ίδιο συντηρητικό τρόπο έθνους-κράτους που είδαμε να καθοδηγεί τους Σοβιετικούς.

Αποφυγή της εκ των προτέρων ιστορίας

Υπάρχει ακόμη μία θέση, κοινή μεταξύ των Αμερικανών και ακόμη και ορισμένων λιμπερταριανών, που μπορεί να τους εμποδίζει να αφομοιώσουν την ανάλυση αυτού του κεφαλαίου: ο μύθος που διατύπωσε ο Woodrow Wilson ότι οι δημοκρατίες είναι αναπόφευκτα φιλειρηνικές, ενώ οι δικτατορίες είναι αναπόφευκτα πολεμοχαρείς. Αυτή η θέση ήταν, φυσικά, εξαιρετικά βολική για να συγκαλύψει την ευθύνη του ίδιου του Wilson που παρέσυρε την Αμερική σε έναν άσκοπο και τερατώδη πόλεμο. Πέρα από αυτό, όμως, απλώς δεν υπάρχουν στοιχεία που να στηρίζουν αυτή την παραδοχή. Πολλές δικτατορίες στράφηκαν προς το εσωτερικό, περιοριζόμενες προσεκτικά στη λεηλασία του δικού τους λαού: τα παραδείγματα εκτείνονται από την προνεωτερική Ιαπωνία έως την κομμουνιστική Αλβανία και τις αναρίθμητες δικτατορίες του σημερινού Τρίτου Κόσμου. Ο Idi Amin της Ουγκάντας, ίσως ο πιο βάναυσος και καταπιεστικός δικτάτορας στον σημερινό κόσμο, δεν δείχνει κανένα απολύτως σημάδι ότι θα διακινδύνευε το καθεστώς του εισβάλλοντας σε γειτονικές χώρες. Από την άλλη πλευρά, μια τόσο

αναμφισβήτητη δημοκρατία όσο η Μεγάλη Βρετανία εξάπλωσε τον καταναγκαστικό ιμπεριαλισμό της σε όλον τον πλανήτη κατά τον δέκατο ένατο και τους προηγούμενους αιώνες.

Ο θεωρητικός λόγος για τον οποίο η εστίαση στη δημοκρατία ή στη δικτατορία χάνει την ουσία είναι ότι τα Κράτη —όλα τα Κράτη— κυβερνούν τον πληθυσμό τους και αποφασίζουν αν θα διεξαγάγουν πόλεμο ή όχι. Και όλα τα Κράτη, είτε τυπικά δημοκρατικά είτε δικτατορικά είτε οποιασδήποτε άλλης μορφής, διοικούνται από μια άρχουσα ελίτ. Το αν αυτές οι ελίτ, σε οποιαδήποτε συγκεκριμένη περίπτωση, θα πολεμήσουν ένα άλλο Κράτος εξαρτάται από ένα σύνθετο αλληλένδετο πλέγμα αιτιών, που περιλαμβάνει την ιδιοσυγκρασία των κυβερνώντων, την ισχύ των εχθρών τους, τα κίνητρα για πόλεμο και την κοινή γνώμη. Ενώ η κοινή γνώμη πρέπει να σταθμίζεται και στις δύο περιπτώσεις, η μόνη πραγματική διαφορά μεταξύ δημοκρατίας και δικτατορίας ως προς τη διεξαγωγή πολέμου είναι ότι στην πρώτη πρέπει να διοχετεύεται περισσότερη προπαγάνδα προς τους υπηκόους, ώστε να κατασκευάζεται η έγκρισή τους. Η εντατική προπαγάνδα είναι αναγκαία σε κάθε περίπτωση — όπως διαπιστώνουμε από τον ζήλο με τον οποίο όλα τα σύγχρονα εμπόλεμα Κράτη διαμορφώνουν την κοινή γνώμη. Το δημοκρατικό Κράτος, όμως, πρέπει να εργάζεται σκληρότερα και ταχύτερα. Πρέπει επίσης να είναι πιο υποκριτικό, χρησιμοποιώντας ρητορική σχεδιασμένη να απευθύνεται στις αξίες των μαζών: δικαιοσύνη, ελευθερία, εθνικό συμφέρον, πατριωτισμός, παγκόσμια ειρήνη κ.λπ. Έτσι, στα δημοκρατικά Κράτη, η τέχνη της προπαγάνδας προς τους υπηκόους πρέπει να είναι λίγο πιο περίτεχνη και εκλεπτυσμένη. Αυτό όμως, όπως είδαμε, ισχύει για όλες τις κυβερνητικές αποφάσεις, όχι μόνο για τον πόλεμο ή την ειρήνη. Διότι όλες οι κυβερνήσεις —αλλά ιδίως οι δημοκρατικές— πρέπει να εργάζονται σκληρά για να πείθουν τους υπηκόους τους ότι όλες οι

πράξεις καταπίεσής τους υπηρετούν στην πραγματικότητα το καλύτερο συμφέρον των ίδιων των υπηκόων.

Όσα είπαμε για τη δημοκρατία και τη δικτατορία ισχύουν εξίσου για την έλλειψη συσχέτισης μεταξύ του βαθμού εσωτερικής ελευθερίας μιας χώρας και της εξωτερικής επιθετικότητάς της. Ορισμένα Κράτη αποδείχθηκαν απολύτως ικανά να επιτρέπουν σημαντικό βαθμό ελευθερίας στο εσωτερικό ενώ διεξήγαν επιθετικούς πολέμους στο εξωτερικό· άλλα αποδείχθηκαν ικανά να ασκούν ολοκληρωτική κυριαρχία στο εσωτερικό ενώ ακολουθούσαν ειρηνική εξωτερική πολιτική. Τα παραδείγματα της Ουγκάντας, της Αλβανίας, της Κίνας, της Μεγάλης Βρετανίας κ.λπ. ισχύουν εξίσου και σε αυτή τη σύγκριση.

Εν ολίγοις, οι λιμπερταριανοί και οι άλλοι Αμερικανοί πρέπει να προφυλάσσονται από την εκ των προτέρων ιστορία: στην προκειμένη περίπτωση, από την παραδοχή ότι, σε κάθε σύγκρουση, το Κράτος που είναι πιο δημοκρατικό ή επιτρέπει μεγαλύτερη εσωτερική ελευθερία είναι αναγκαστικά, ή έστω κατά τεκμήριο, το θύμα επίθεσης του πιο δικτατορικού ή ολοκληρωτικού Κράτους. Απλώς δεν υπάρχει κανένα απολύτως ιστορικό τεκμήριο για μια τέτοια εκ των προτέρων κρίση. Για να κρίνουμε το σχετικό δίκιο και άδικο, τους σχετικούς βαθμούς επιθετικότητας σε οποιαδήποτε διαφορά εξωτερικής πολιτικής, τίποτε δεν μπορεί να αντικαταστήσει μια λεπτομερή εμπειρική, ιστορική διερεύνηση της ίδιας της διαφοράς. Δεν θα έπρεπε λοιπόν να προκαλεί μεγάλη έκπληξη αν μια τέτοια διερεύνηση καταλήξει ότι οι δημοκρατικές και συγκριτικά πολύ πιο ελεύθερες Ηνωμένες Πολιτείες υπήρξαν πιο επιθετικές και ιμπεριαλιστικές στις εξωτερικές υποθέσεις από μια συγκριτικά ολοκληρωτική Ρωσία ή Κίνα. Αντιστρόφως, ο έπαινος ενός Κράτους επειδή είναι λιγότερο επιθετικό στις εξωτερικές υποθέσεις δεν συνεπάγεται με κανέναν τρόπο ότι ο παρατηρητής βλέπει με συμπάθεια

το εσωτερικό ιστορικό αυτού του Κράτους. Είναι ζωτικό —πράγματι, είναι κυριολεκτικά ζήτημα ζωής και θανάτου— οι Αμερικανοί να μπορούν να εξετάζουν το ιστορικό της κυβέρνησής τους στις εξωτερικές υποθέσεις με την ίδια ψυχραιμία και καθαρότητα, απαλλαγμένοι από μύθους, με την οποία μπορούν ολοένα περισσότερο να εξετάζουν την εσωτερική πολιτική. Διότι ο πόλεμος και μια ψεύτικη «εξωτερική απειλή» αποτελούν από παλιά τα κύρια μέσα με τα οποία το Κράτος ανακτά την αφοσίωση των υπηκόων του. Όπως είδαμε, ο πόλεμος και ο μιλιταρισμός υπήρξαν οι νεκροθάφτες του κλασικού φιλελευθερισμού· δεν πρέπει να επιτρέψουμε ποτέ ξανά στο Κράτος να πετύχει με αυτό το τέχνασμα.[198]

---

[198] Για μια κριτική των πρόσφατων προσπαθειών των θιασωτών του Ψυχρού Πολέμου να αναβιώσουν το φόβητρο μιας σοβιετικής στρατιωτικής απειλής, βλ. Barnet, *The Present Danger*.

Ένα πρόγραμμα εξωτερικής πολιτικής

Ολοκληρώνοντας τη συζήτησή μας, το πρωταρχικό σημείο ενός λιμπερταριανού προγράμματος εξωτερικής πολιτικής για την Αμερική πρέπει να είναι η απαίτηση να εγκαταλείψουν οι Ηνωμένες Πολιτείες την πολιτική του παγκόσμιου παρεμβατισμού: να αποχωρήσουν αμέσως και πλήρως, στρατιωτικά και πολιτικά, από την Ασία, την Ευρώπη, τη Λατινική Αμερική, τη Μέση Ανατολή, από παντού. Το σύνθημα των Αμερικανών λιμπερταριανών πρέπει να είναι να αποσυρθούν τώρα οι Ηνωμένες Πολιτείες από κάθε μορφή εμπλοκής της κυβέρνησής τους. Οι Ηνωμένες Πολιτείες πρέπει να διαλύσουν τις βάσεις τους, να αποσύρουν τα στρατεύματά τους, να σταματήσουν τις αδιάκοπες πολιτικές αναμείξεις τους και να καταργήσουν τη CIA. Πρέπει επίσης να τερματίσουν κάθε εξωτερική βοήθεια — που είναι απλώς ένα μέσο εξαναγκασμού του Αμερικανού φορολογουμένου να επιδοτεί τις αμερικανικές εξαγωγές και ευνοούμενα ξένα Κράτη, όλα στο όνομα της «βοήθειας προς τους λιμοκτονούντες λαούς του κόσμου». Εν ολίγοις, η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών πρέπει να αποσυρθεί πλήρως

μέσα στα δικά της σύνορα και να τηρεί παντού πολιτική αυστηρής πολιτικής «απομόνωσης» ή ουδετερότητας.

Το πνεύμα αυτής της υπερ-«απομονωτιστικής», λιμπερταριανής εξωτερικής πολιτικής εκφράστηκε κατά τη δεκαετία του 1930 από τον απόστρατο υποστράτηγο του Σώματος Πεζοναυτών Smedley D. Butler. Το φθινόπωρο του 1936, ο στρατηγός Butler πρότεινε μια σήμερα λησμονημένη συνταγματική τροποποίηση, η οποία θα γέμιζε χαρά τις καρδιές των λιμπερταριανών αν λαμβανόταν ξανά σοβαρά υπόψη. Ακολουθεί ολόκληρη η προτεινόμενη τροποποίηση του Butler:

1. Απαγορεύεται διά της παρούσας η μετακίνηση μελών των χερσαίων ενόπλων δυνάμεων έξω από τα ηπειρωτικά όρια των Ηνωμένων Πολιτειών και τη Ζώνη της Διώρυγας του Παναμά, για οποιονδήποτε απολύτως λόγο.

2. Απαγορεύεται διά της παρούσας στα πλοία του Πολεμικού Ναυτικού των Ηνωμένων Πολιτειών ή των άλλων κλάδων των ενόπλων δυνάμεων να πλέουν, για οποιονδήποτε απολύτως λόγο εκτός από αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας, σε απόσταση μεγαλύτερη των πεντακοσίων μιλίων από τις ακτές μας.

3. Απαγορεύεται διά της παρούσας στα αεροσκάφη του Στρατού, του Πολεμικού Ναυτικού και του Σώματος Πεζοναυτών να πετούν, για οποιονδήποτε απολύτως λόγο, πέραν των επτακοσίων πενήντα μιλίων από τις

ακτές των Ηνωμένων Πολιτειών.[199]

[199] *The Woman's Home Companion* (Σεπτέμβριος 1936), σ. 4. Αναδημοσιεύεται στο Mauritz A. Hallgren, *The Tragic Fallacy* (New York: Knopf, 1937), σ. 194.

Αφοπλισμός

Ο αυστηρός απομονωτισμός και η ουδετερότητα αποτελούν, λοιπόν, το πρώτο σημείο μιας λιμπερταριανής εξωτερικής πολιτικής, μαζί με την αναγνώριση της κύριας ευθύνης του αμερικανικού Κράτους για τον Ψυχρό Πόλεμο και για την είσοδό του σε όλες τις άλλες συγκρούσεις αυτού του αιώνα. Με δεδομένη την απομόνωση, όμως, τι είδους εξοπλιστική πολιτική πρέπει να ακολουθήσουν οι Ηνωμένες Πολιτείες; Πολλοί από τους αρχικούς απομονωτιστές υποστήριζαν επίσης μια πολιτική «εξοπλισμού μέχρι τα δόντια»· αλλά ένα τέτοιο πρόγραμμα, στην πυρηνική εποχή, διατηρεί τον σοβαρό κίνδυνο παγκόσμιου ολοκαυτώματος, ένα πανίσχυρα εξοπλισμένο Κράτος και την τεράστια σπατάλη και τις στρεβλώσεις που επιβάλλουν στην οικονομία οι αντιπαραγωγικές κρατικές δαπάνες.

Ακόμη και από καθαρά στρατιωτική άποψη, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Σοβιετική Ένωση έχουν τη δύναμη να αλληλοεξοντωθούν πολλές φορές· και οι Ηνωμένες Πολιτείες θα μπορούσαν εύκολα να διατηρήσουν ολόκληρη την πυρηνική ισχύ αντιποίνων τους καταργώντας κάθε εξοπλισμό εκτός από τα υποβρύχια Polaris, τα οποία είναι άτρωτα και οπλισμένα με πυρηνικούς πυραύλους με κεφαλές πολλαπλής στόχευσης. Για τον λιμπερταριανό όμως, ή πράγματι για οποιονδήποτε ανησυχεί για τη μαζική πυρηνική καταστροφή

ανθρώπινων ζωών, ακόμη και ο αφοπλισμός μέχρι του σημείου να παραμείνουν μόνο τα υποβρύχια Polaris δύσκολα αποτελεί ικανοποιητική διευθέτηση. Η παγκόσμια ειρήνη θα εξακολουθούσε να στηρίζεται σε μια επισφαλή «ισορροπία τρόμου», μια ισορροπία που θα μπορούσε πάντοτε να ανατραπεί από ατύχημα ή από τις ενέργειες παραφρόνων στην εξουσία. Όχι· για να είναι οποιοσδήποτε ασφαλής από την πυρηνική απειλή, είναι ζωτικό να επιτευχθεί παγκόσμιος πυρηνικός αφοπλισμός, προς τον οποίο η συμφωνία SALT του 1972 και οι διαπραγματεύσεις SALT II αποτελούν μόνο μια πολύ διστακτική αρχή.

Εφόσον είναι προς το συμφέρον όλων των ανθρώπων, ακόμη και όλων των κρατικών κυβερνώντων, να μην αφανιστούν σε πυρηνικό ολοκαύτωμα, αυτό το αμοιβαίο ίδιο συμφέρον παρέχει σταθερή και ορθολογική βάση για τη συμφωνία και την εφαρμογή μιας πολιτικής κοινού και παγκόσμιου «γενικού και πλήρους αφοπλισμού» από πυρηνικά και άλλα σύγχρονα όπλα μαζικής καταστροφής. Ένας τέτοιος κοινός αφοπλισμός είναι εφικτός από τότε που η Σοβιετική Ένωση αποδέχθηκε τις σχετικές δυτικές προτάσεις στις 10 Μαΐου 1955 — μια αποδοχή που είχε ως μόνη απάντηση την πλήρη και πανικόβλητη εγκατάλειψη των ίδιων των προτάσεών της από τη Δύση![200]

Η αμερικανική εκδοχή υποστηρίζει από παλιά ότι, ενώ εμείς επιθυμούσαμε αφοπλισμό μαζί με επιθεωρήσεις, οι Σοβιετικοί επέμεναν να θέλουν μόνο αφοπλισμό χωρίς επιθεωρήσεις. Η πραγματική εικόνα είναι πολύ διαφορετική: από τον Μάιο του 1955, η Σοβιετική Ένωση υποστήριζε κάθε μορφή αφοπλισμού και απεριόριστη επιθεώρηση όσων είχαν αφοπλιστεί, ενώ οι Αμερικανοί υποστήριζαν απεριόριστες επιθεωρήσεις συνοδευόμενες από ελάχιστο ή καθόλου αφοπλισμό! Αυτή

---

[200] Για τις λεπτομέρειες του επαίσχυντου δυτικού ιστορικού σε αυτές τις διαπραγματεύσεις και ως διόρθωση των παρουσιάσεων του αμερικανικού Τύπου, βλ. Philip Noel-Baker, *The Arms Race* (New York: Oceana Publications, 1958).

ήταν η ουσία της θεαματικής αλλά κατά βάση ανέντιμης πρότασης «ανοιχτών ουρανών» του Προέδρου Eisenhower, η οποία αντικατέστησε τις προτάσεις αφοπλισμού που αποσύραμε βιαστικά μετά τη σοβιετική αποδοχή του Μαΐου 1955. Ακόμη και τώρα που οι ανοιχτοί ουρανοί έχουν ουσιαστικά επιτευχθεί μέσω αμερικανικών και ρωσικών διαστημικών δορυφόρων, η αμφιλεγόμενη συμφωνία SALT του 1972 δεν συνεπάγεται πραγματικό αφοπλισμό, αλλά μόνο περιορισμούς στην περαιτέρω πυρηνική επέκταση. Επιπλέον, εφόσον η αμερικανική στρατηγική ισχύς σε ολόκληρο τον κόσμο στηρίζεται στην πυρηνική και αεροπορική δύναμη, υπάρχει σοβαρός λόγος να πιστεύουμε στη σοβιετική ειλικρίνεια απέναντι σε οποιαδήποτε συμφωνία κατάργησης πυρηνικών πυραύλων ή επιθετικών βομβαρδιστικών.

Δεν πρέπει να υπάρξει μόνο κοινός αφοπλισμός από πυρηνικά όπλα, αλλά και από όλα τα όπλα που μπορούν να εξαπολύονται μαζικά πέρα από εθνικά σύνορα· ιδίως από τα βομβαρδιστικά. Ακριβώς τέτοια όπλα μαζικής καταστροφής, όπως ο πύραυλος και το βομβαρδιστικό, δεν μπορούν ποτέ να στοχευθούν με τέτοια ακρίβεια ώστε να αποφεύγεται η χρήση τους εναντίον αθώων αμάχων. Επιπλέον, η πλήρης εγκατάλειψη πυραύλων και βομβαρδιστικών θα επέβαλλε σε κάθε κυβέρνηση, και ιδίως στην αμερικανική, πολιτική απομόνωσης και ουδετερότητας. Μόνο αν οι κυβερνήσεις στερηθούν τα όπλα επιθετικού πολέμου θα αναγκαστούν να ακολουθήσουν πολιτική απομόνωσης και ειρήνης. Ασφαλώς, με δεδομένο το μαύρο ιστορικό όλων των κυβερνήσεων, συμπεριλαμβανομένης της αμερικανικής, θα ήταν ανοησία να αφήσουμε στα χέρια τους αυτούς τους προάγγελους μαζικής δολοφονίας και καταστροφής και να τις εμπιστευθούμε ότι δεν θα χρησιμοποιήσουν ποτέ αυτά τα τερατώδη όπλα. Αν είναι αθέμιτο να χρησιμοποιήσει ποτέ η κυβέρνηση τέτοια όπλα, γιατί να επιτρέπεται να παραμένουν, πλήρως οπλισμένα, στα όχι και τόσο καθαρά χέρια της;

Η αντίθεση ανάμεσα στη συντηρητική και στη λιμπερταριανή θέση για τον πόλεμο και την αμερικανική εξωτερική πολιτική εκφράστηκε με σαφήνεια σε μια ανταλλαγή απόψεων μεταξύ του William F. Buckley, Jr., και του λιμπερταριανού Ronald Hamowy στα πρώτα χρόνια του σύγχρονου λιμπερταριανού κινήματος. Χλευάζοντας τη λιμπερταριανή κριτική των συντηρητικών θέσεων εξωτερικής πολιτικής, ο Buckley έγραψε: «Υπάρχει χώρος σε κάθε κοινωνία για εκείνους των οποίων το μόνο μέλημα είναι η φύλαξη των πλακών των αρχών· ας αντιληφθούν όμως ότι μόνο χάρη στην προθυμία των συντηρητικών να θυσιαστούν για να αντισταθούν στον σοβιετικό εχθρό μπορούν αυτοί να απολαμβάνουν τον μοναχισμό τους και να ασχολούνται πυρετωδώς με τα μικρά τους σεμινάρια για το αν πρέπει ή όχι να πάψει η αποκομιδή των απορριμμάτων να είναι δημοτική υπηρεσία». Στο οποίο ο Hamowy απάντησε καίρια:

> *Μπορεί να φανεί αχαριστία εκ μέρους μου, αλλά πρέπει να αρνηθώ να ευχαριστήσω τον κύριο Buckley που μου έσωσε τη ζωή. Πιστεύω επιπλέον ότι, αν επικρατήσει η άποψή του και αν επιμείνει στη βοήθεια που δεν του ζήτησα, το αποτέλεσμα θα είναι σχεδόν βέβαια ο θάνατός μου —και ο θάνατος δεκάδων εκατομμυρίων άλλων— σε πυρηνικό πόλεμο ή η επικείμενη φυλάκισή μου ως «αντιαμερικανού»…*
>
> *Είμαι βαθιά προσηλωμένος στην προσωπική μου ελευθερία, και ακριβώς γι' αυτό επιμένω ότι κανείς δεν έχει το δικαίωμα να επιβάλλει τις αποφάσεις του σε κάποιον άλλον. Ο κύριος Buckley επιλέγει να είναι νεκρός παρά Κόκκινος. Το ίδιο κι εγώ. Επιμένω όμως να επιτρέπεται σε όλους τους ανθρώπους να λαμβάνουν αυτή*

την απόφαση μόνοι τους. Ένα πυρηνικό ολοκαύτωμα θα την πάρει γι' αυτούς.[201]

Στα παραπάνω θα μπορούσαμε να προσθέσουμε ότι όποιος το επιθυμεί δικαιούται να πάρει την προσωπική απόφαση «καλύτερα νεκρός παρά Κόκκινος» ή «δώστε μου ελευθερία ή δώστε μου θάνατο». Εκείνο που δεν δικαιούται να κάνει είναι να παίρνει αυτές τις αποφάσεις για άλλους, όπως θα έκανε η φιλοπόλεμη πολιτική του συντηρητισμού. Αυτό που πραγματικά λένε οι συντηρητικοί είναι: «Καλύτερα αυτοί νεκροί παρά Κόκκινοι» και «δώστε μου ελευθερία ή δώστε τους θάνατο» — πολεμικές κραυγές όχι ευγενών ηρώων αλλά μαζικών δολοφόνων.

Μόνο από μία άποψη έχει δίκιο ο κύριος Buckley: στην πυρηνική εποχή είναι σημαντικότερο να ανησυχούμε για τον πόλεμο και την εξωτερική πολιτική παρά για την αποδέσμευση της αποκομιδής απορριμμάτων από τους δήμους, όσο σημαντική κι αν είναι η τελευταία. Αν όμως το κάνουμε, καταλήγουμε αναπόδραστα στο αντίθετο από το συμπέρασμα του Buckley. Καταλήγουμε στην άποψη ότι, εφόσον τα σύγχρονα αεροπορικά και πυραυλικά όπλα δεν μπορούν να στοχευθούν με τέτοια ακρίβεια ώστε να αποφεύγεται η βλάβη αμάχων, πρέπει να καταδικαστεί η ίδια η ύπαρξή τους. Και ο πυρηνικός και αεροπορικός αφοπλισμός γίνεται ένα μεγάλο και υπέρτατο αγαθό που πρέπει να επιδιώκεται αυτοτελώς, ακόμη πιο ένθερμα από την αποδέσμευση της αποκομιδής απορριμμάτων από τους δήμους.

---

201 Ronald Hamowy και William F. Buckley, Jr., «National Review: Criticism and Reply», *New Individualist Review* (Νοέμβριος 1961), σσ. 9, 11.

Κεφάλαιο 15: Μια Στρατηγική για την Ελευθερία

Διαφώτιση: θεωρία και κίνημα

Ιδού λοιπόν: ένα σώμα αλήθειας, θεωρητικά ορθό και εφαρμόσιμο στα πολιτικά μας προβλήματα — ο νέος λιμπερταριανισμός. Τώρα όμως που διαθέτουμε την αλήθεια, πώς μπορούμε να επιτύχουμε τη νίκη; Βρισκόμαστε αντιμέτωποι με το μεγάλο στρατηγικό πρόβλημα όλων των «ριζοσπαστικών» δογμάτων στην ιστορία: πώς μπορούμε να περάσουμε από το εδώ στο εκεί, από τον σημερινό κρατοκρατούμενο και ατελή κόσμο μας στον μεγάλο στόχο της ελευθερίας;

Δεν υπάρχει μαγική συνταγή στρατηγικής· κάθε στρατηγική κοινωνικής αλλαγής, καθώς στηρίζεται στην πειθώ και στην προσχώρηση ανθρώπων σε νέες πεποιθήσεις, δεν μπορεί παρά να είναι τέχνη και όχι ακριβής επιστήμη. Αφού όμως το αναγνωρίσουμε αυτό, δεν σημαίνει ότι στερούμαστε κάθε γνώσης κατά την επιδίωξη των στόχων μας. Μπορεί να υπάρξει μια γόνιμη θεωρία ή, τουλάχιστον, μια θεωρητική συζήτηση για την ενδεδειγμένη στρατηγική αλλαγής.

Σε ένα σημείο δύσκολα μπορεί να υπάρξει διαφωνία: πρωταρχική και αναγκαία προϋπόθεση της λιμπερταριανής νίκης —ή, πράγματι, της νίκης οποιουδήποτε κοινωνικού κινήματος, από τον βουδισμό έως τη

χορτοφαγία— είναι η διαφώτιση: η προσέλκυση μεγάλου αριθμού ανθρώπων στην υπόθεση μέσω της πειθούς. Η διαφώτιση, με τη σειρά της, έχει δύο ζωτικές πτυχές: να στρέφει την προσοχή των ανθρώπων στην ύπαρξη ενός τέτοιου συστήματος και να τους πείθει να ασπαστούν το λιμπερταριανό σύστημα. Αν το κίνημά μας αποτελούνταν μόνο από συνθήματα, δημοσιότητα και άλλα μέσα προσέλκυσης προσοχής, τότε μπορεί να μας άκουγαν πολλοί άνθρωποι, αλλά σύντομα θα διαπίστωναν ότι δεν είχαμε τίποτε να πούμε — και έτσι η προσοχή τους θα ήταν αποσπασματική και εφήμερη. Οι λιμπερταριανοί πρέπει, επομένως, να επιδίδονται σε απαιτητικό στοχασμό και επιστημονική έρευνα, να δημοσιεύουν θεωρητικά και συστηματικά βιβλία, άρθρα και περιοδικά και να συμμετέχουν σε συνέδρια και σεμινάρια. Από την άλλη πλευρά, η απλή επεξεργασία της θεωρίας δεν οδηγεί πουθενά αν κανείς δεν έχει ακούσει για τα βιβλία και τα άρθρα· εξ ου και η ανάγκη για δημοσιότητα, συνθήματα, φοιτητικό ακτιβισμό, διαλέξεις, ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά μηνύματα κ.λπ. Η πραγματική διαφώτιση δεν μπορεί να προχωρήσει χωρίς θεωρία και ακτιβισμό, χωρίς ιδεολογία και ανθρώπους που να την προωθούν.

Έτσι, όπως η θεωρία πρέπει να φτάσει στην προσοχή του κοινού, χρειάζεται επίσης ανθρώπους που να κρατούν τη σημαία, να συζητούν, να κινητοποιούν και να μεταφέρουν το μήνυμα προς τα εμπρός και προς το ευρύτερο κοινό. Και πάλι, τόσο η θεωρία όσο και το κίνημα γίνονται μάταια και στείρα το ένα χωρίς το άλλο· η θεωρία θα μαραθεί χωρίς ένα κίνημα με επίγνωση του εαυτού του, αφοσιωμένο στην προώθηση της θεωρίας και του στόχου. Το κίνημα θα καταντήσει απλή άσκοπη κινητικότητα αν χάσει από το οπτικό του πεδίο την ιδεολογία και τον επιδιωκόμενο στόχο. Ορισμένοι λιμπερταριανοί θεωρητικοί αισθάνονται ότι υπάρχει κάτι ακάθαρτο ή ανυπόληπτο σε ένα ζωντανό κίνημα με δρώντα άτομα· πώς όμως μπορεί να επιτευχθεί η ελευθερία χωρίς

λιμπερταριανούς που να προωθούν την υπόθεσή της; Από την άλλη πλευρά, ορισμένοι μαχητικοί ακτιβιστές, μέσα στη βιασύνη τους για δράση —οποιαδήποτε δράση—, περιφρονούν ό,τι τους φαίνεται θεωρητική συζήτηση σαλονιού· η δράση τους όμως γίνεται μάταιη και σπαταλημένη ενέργεια αν έχουν μόνο αμυδρή αντίληψη του σκοπού για τον οποίο δραστηριοποιούνται.

Επιπλέον, ακούει κανείς συχνά λιμπερταριανούς —όπως και μέλη άλλων κοινωνικών κινημάτων— να παραπονούνται ότι με τα βιβλία, τα περιοδικά και τα συνέδριά τους «μιλούν μόνο μεταξύ τους»· ότι ελάχιστοι άνθρωποι του «έξω κόσμου» τούς ακούν. Αυτή η συχνή κατηγορία όμως παρανοεί σοβαρά τον πολύπλευρο σκοπό της «διαφώτισης» με την ευρύτερη έννοια. Δεν είναι αναγκαίο μόνο να μορφώνουμε τους άλλους· εξίσου αναγκαία είναι και η συνεχής αυτομόρφωση. Οι λιμπερταριανοί πρέπει ασφαλώς να προσπαθούν πάντοτε να προσελκύουν άλλους στις τάξεις τους· πρέπει όμως και να διατηρούν τις ίδιες τους τις τάξεις ζωντανές και υγιείς. Η μόρφωση «του εαυτού μας» επιτυγχάνει δύο ζωτικούς στόχους. Ο ένας είναι η βελτίωση και η ανάπτυξη της λιμπερταριανής «θεωρίας» — του στόχου και του σκοπού ολόκληρου του εγχειρήματός μας. Ο λιμπερταριανισμός, μολονότι ζωτικός και αληθής, δεν μπορεί απλώς να είναι χαραγμένος σε πέτρινες πλάκες· πρέπει να είναι ζωντανή θεωρία, που εξελίσσεται μέσω της συγγραφής και της συζήτησης και μέσω της αναίρεσης και της καταπολέμησης σφαλμάτων καθώς αυτά εμφανίζονται. Το λιμπερταριανό κίνημα διαθέτει δεκάδες μικρά ενημερωτικά δελτία και περιοδικά, από πολυγραφημένα φύλλα έως καλαίσθητες εκδόσεις, που διαρκώς εμφανίζονται και παύουν να εκδίδονται. Αυτό είναι σημάδι ενός υγιούς, αναπτυσσόμενου κινήματος, ενός κινήματος που αποτελείται από αναρίθμητα άτομα τα οποία σκέφτονται, επιχειρηματολογούν και συνεισφέρουν.

Υπάρχει όμως και ένας άλλος κρίσιμος λόγος να «μιλάμε μεταξύ μας», ακόμη κι αν αυτή ήταν η μόνη συζήτηση που γινόταν. Είναι η ενδυνάμωση — η ψυχολογικά αναγκαία επίγνωση ότι υπάρχουν άλλοι ομοϊδεάτες με τους οποίους μπορεί κανείς να μιλήσει, να διαφωνήσει και γενικά να επικοινωνήσει και να αλληλεπιδράσει. Σήμερα, το λιμπερταριανό δόγμα εξακολουθεί να αποτελεί την πεποίθηση μιας σχετικά μικρής μειονότητας και, επιπλέον, προτείνει ριζικές αλλαγές στην υφιστάμενη κατάσταση. Συνεπώς, είναι αναπόφευκτο να συνεπάγεται μοναξιά, και η ενδυνάμωση που προσφέρει η ύπαρξη ενός κινήματος, το να «μιλάμε μεταξύ μας», μπορεί να καταπολεμήσει και να υπερνικήσει αυτή την απομόνωση. Το σύγχρονο κίνημα έχει πλέον αρκετά χρόνια ζωής ώστε να έχει γνωρίσει πλήθος αποχωρήσεων· η ανάλυσή τους δείχνει ότι, σχεδόν σε κάθε περίπτωση, ο λιμπερταριανός ήταν απομονωμένος, αποκομμένος από τη συντροφικότητα και την αλληλεπίδραση με τους συναγωνιστές του. Ένα ακμαίο κίνημα, με αίσθημα κοινότητας και συλλογικό πνεύμα, είναι το καλύτερο αντίδοτο στην εγκατάλειψη της ελευθερίας ως απελπισμένης ή «ανεφάρμοστης» υπόθεσης.

Είμαστε «ουτοπιστές»;

Έστω λοιπόν ότι πρέπει να επιδιώκουμε τη διαφώτιση τόσο μέσω της θεωρίας όσο και μέσω ενός κινήματος. Ποιο πρέπει όμως να είναι το περιεχόμενο αυτής της διαφώτισης; Κάθε «ριζοσπαστικό» δόγμα έχει κατηγορηθεί ως «ουτοπικό», και το λιμπερταριανό κίνημα δεν αποτελεί εξαίρεση. Ορισμένοι ίδιοι οι λιμπερταριανοί υποστηρίζουν ότι δεν πρέπει να τρομάζουμε τον κόσμο όντας «υπερβολικά ριζοσπαστικοί» και ότι, επομένως, η πλήρης λιμπερταριανή ιδεολογία και το πρόγραμμά της πρέπει να παραμένουν κρυμμένα. Αυτοί συμβουλεύουν ένα «φαβιανό» πρόγραμμα σταδιακής αλλαγής, επικεντρωμένο αποκλειστικά στη βαθμιαία περιστολή της κρατικής εξουσίας. Ένα παράδειγμα θα ήταν το πεδίο της φορολογίας: αντί να υποστηρίζουμε το «ριζοσπαστικό» μέτρο της κατάργησης κάθε φορολογίας, ή ακόμη και της κατάργησης του φόρου εισοδήματος, πρέπει να περιοριζόμαστε στο αίτημα για μικροσκοπικές βελτιώσεις· ας πούμε, για μείωση του φόρου εισοδήματος κατά δύο τοις εκατό.

Στο πεδίο της στρατηγικής σκέψης, οι λιμπερταριανοί οφείλουν να προσέξουν τα διδάγματα των μαρξιστών, επειδή εκείνοι στοχάζονται τη

στρατηγική της ριζικής κοινωνικής αλλαγής περισσότερο καιρό από οποιαδήποτε άλλη ομάδα. Έτσι, οι μαρξιστές διακρίνουν δύο στρατηγικές πλάνες κρίσιμης σημασίας που «παρεκκλίνουν» από τον ορθό δρόμο: τη μία την αποκαλούν «αριστερό σεχταρισμό»· η άλλη, αντίθετη παρέκκλιση είναι ο «δεξιός οπορτουνισμός». Οι επικριτές των «ακραίων» λιμπερταριανών αρχών αντιστοιχούν στους μαρξιστικούς «δεξιούς οπορτουνιστές». Το κύριο πρόβλημα με τους οπορτουνιστές είναι ότι, περιοριζόμενοι αυστηρά σε σταδιακά και «πρακτικά» προγράμματα, τα οποία έχουν καλές πιθανότητες άμεσης υιοθέτησης, διατρέχουν σοβαρό κίνδυνο να χάσουν εντελώς από το οπτικό τους πεδίο τον τελικό σκοπό, τον λιμπερταριανό στόχο. Όποιος περιορίζεται στο αίτημα για μείωση των φόρων κατά δύο τοις εκατό συμβάλλει στον ενταφιασμό του τελικού στόχου της πλήρους κατάργησης της φορολογίας. Επικεντρωνόμενος στα άμεσα μέσα, συμβάλλει στην εγκατάλειψη του τελικού σκοπού και, επομένως, του ίδιου του λόγου για τον οποίο είναι κανείς λιμπερταριανός. Αν οι λιμπερταριανοί αρνούνται να κρατούν ψηλά τη σημαία της ανόθευτης αρχής, του τελικού στόχου, ποιος θα το κάνει; Η απάντηση είναι: κανείς· συνεπώς, μία ακόμη σημαντική πηγή αποχωρήσεων από τις τάξεις μας τα τελευταία χρόνια υπήρξε η εσφαλμένη πορεία του οπορτουνισμού.

Μια χαρακτηριστική περίπτωση αποχώρησης μέσω του οπορτουνισμού είναι κάποιος που θα ονομάσουμε «Robert», ο οποίος έγινε αφοσιωμένος και μαχητικός λιμπερταριανός στις αρχές της δεκαετίας του 1950. Σπεύδοντας προς τον ακτιβισμό και τα άμεσα οφέλη, ο Robert κατέληξε ότι η ορθή στρατηγική πορεία ήταν να υποβαθμιστεί κάθε αναφορά στον λιμπερταριανό στόχο και, ειδικότερα, να υποβαθμιστεί η λιμπερταριανή εχθρότητα προς την κυβέρνηση. Στόχος του ήταν να τονίζει μόνο το «θετικό» και τα επιτεύγματα που μπορούσαν να πραγματοποιήσουν οι άνθρωποι μέσω εθελοντικής

δράσης. Καθώς προχωρούσε η σταδιοδρομία του, ο Robert άρχισε να θεωρεί τους ασυμβίβαστους λιμπερταριανούς εμπόδιο· άρχισε λοιπόν να απολύει συστηματικά όποιον στην οργάνωσή του συλλαμβανόταν να είναι «αρνητικός» απέναντι στην κυβέρνηση. Δεν χρειάστηκε πολύς καιρός για να εγκαταλείψει ανοιχτά και ρητά τη λιμπερταριανή ιδεολογία και να ζητήσει μια «σύμπραξη» κυβέρνησης και ιδιωτικής επιχειρηματικής δραστηριότητας —καταναγκασμού και εθελοντικής δράσης—, εν ολίγοις, να πάρει ανοιχτά τη θέση του στο Κατεστημένο. Κι όμως, όταν έχει πιει, ο Robert μπορεί ακόμη να αποκαλεί τον εαυτό του «αναρχικό», αλλά μόνο σε κάποια αφηρημένη νεφελοκοκκυγία, εντελώς άσχετη με τον πραγματικό κόσμο.

Ο οικονομολόγος της ελεύθερης αγοράς F. A. Hayek, ο ίδιος κάθε άλλο παρά «ακραίος», έχει γράψει εύγλωττα για τη ζωτική σημασία που έχει, για την επιτυχία της ελευθερίας, να κρατείται ψηλά η ανόθευτη και «ακραία» ιδεολογία ως δόγμα που δεν πρέπει ποτέ να λησμονείται. Ο Hayek έγραψε ότι ένα από τα μεγάλα θέλγητρα του σοσιαλισμού ήταν πάντοτε η συνεχής έμφαση στον «ιδεώδη» στόχο του, ένα ιδεώδες που διαπερνά, διαμορφώνει και καθοδηγεί τις ενέργειες όλων όσοι αγωνίζονται για να τον επιτύχουν. Κατόπιν προσθέτει:

> *Πρέπει να καταστήσουμε την οικοδόμηση μιας ελεύθερης κοινωνίας και πάλι διανοητική περιπέτεια, πράξη θάρρους. Εκείνο που μας λείπει είναι μια ουτοπία του κλασικού φιλελευθερισμού, ένα πρόγραμμα που να μη μοιάζει ούτε με απλή υπεράσπιση των πραγμάτων όπως έχουν ούτε με αραιωμένη εκδοχή του σοσιαλισμού, αλλά με έναν γνήσιο κλασικό φιλελεύθερο ριζοσπαστισμό, που δεν χαρίζεται στις ευαισθησίες των ισχυρών —συμπεριλαμβανομένων των συνδικάτων—, που δεν δεσμεύεται υπερβολικά από την πρακτική σκοπιμότητα και δεν περιορίζεται*

σε ό,τι φαίνεται σήμερα πολιτικά εφικτό. Χρειαζόμαστε διανοητικούς ηγέτες προετοιμασμένους να αντισταθούν στα θέλγητρα της εξουσίας και της επιρροής και πρόθυμους να εργαστούν για ένα ιδεώδες, όσο μικρές κι αν είναι οι προοπτικές άμεσης πραγμάτωσής του. Πρέπει να είναι άνθρωποι πρόθυμοι να παραμένουν πιστοί στις αρχές και να αγωνίζονται για την πλήρη πραγμάτωσή τους, όσο μακρινή κι αν είναι… Το ελεύθερο εμπόριο και η ελευθερία ευκαιριών είναι ιδεώδη που μπορούν ακόμη να εξάψουν τη φαντασία μεγάλου αριθμού ανθρώπων· μια απλή «εύλογη ελευθερία εμπορίου» ή μια απλή «χαλάρωση των ελέγχων», όμως, δεν είναι ούτε διανοητικά αξιοσέβαστη ούτε πιθανό να εμπνεύσει οποιονδήποτε ενθουσιασμό. Το κυριότερο δίδαγμα που πρέπει να αντλήσει ο αληθινός κλασικός φιλελεύθερος από την επιτυχία των σοσιαλιστών είναι ότι το θάρρος τους να είναι ουτοπιστές τούς εξασφάλισε την υποστήριξη των διανοουμένων και, μέσω αυτής, μια επιρροή στην κοινή γνώμη που καθημερινά καθιστά εφικτό ό,τι μόλις πρόσφατα φαινόταν εντελώς μακρινό. Όσοι ασχολήθηκαν αποκλειστικά με εκείνο που φαινόταν εφαρμόσιμο υπό την υπάρχουσα κατάσταση της κοινής γνώμης διαπίστωναν διαρκώς ότι ακόμη κι αυτό γινόταν γρήγορα πολιτικά αδύνατο, εξαιτίας μεταβολών σε μια κοινή γνώμη την οποία δεν είχαν κάνει τίποτε για να καθοδηγήσουν. Αν δεν μπορέσουμε να καταστήσουμε και πάλι τα φιλοσοφικά θεμέλια μιας ελεύθερης κοινωνίας ζωντανό διανοητικό ζήτημα και την πραγμάτωσή της έργο που να προκαλεί την εφευρετικότητα και τη φαντασία των πιο ζωντανών πνευμάτων μας, οι προοπτικές της ελευθερίας είναι πράγματι σκοτεινές. Αν όμως μπορέσουμε να ανακτήσουμε εκείνη την πίστη στη δύναμη των ιδεών που

χαρακτήριζε τον κλασικό φιλελευθερισμό στις καλύτερες στιγμές του, η μάχη δεν έχει χαθεί.[202]

Ο Hayek αναδεικνύει εδώ μια σημαντική αλήθεια και έναν σημαντικό λόγο για να τονίζεται ο τελικός στόχος: τη συγκίνηση και τον ενθουσιασμό που μπορεί να εμπνεύσει ένα λογικά συνεπές σύστημα. Ποιος, αντιθέτως, θα ανέβει στα οδοφράγματα για μια μείωση φόρων κατά δύο τοις εκατό;

Υπάρχει και ένας ακόμη ζωτικός λόγος τακτικής για την προσήλωση στην ανόθευτη αρχή. Είναι αλήθεια ότι τα καθημερινά κοινωνικά και πολιτικά γεγονότα είναι συνισταμένες πολλών πιέσεων, το συχνά μη ικανοποιητικό αποτέλεσμα της διελκυστίνδας μεταξύ συγκρουόμενων ιδεολογιών και συμφερόντων. Αλλά, έστω και μόνο γι' αυτόν τον λόγο, είναι ακόμη σημαντικότερο ο λιμπερταριανός να ανεβάζει διαρκώς τον πήχη των απαιτήσεων. Το αίτημα για μείωση φόρων κατά δύο τοις εκατό μπορεί να επιτύχει μόνο έναν ελαφρύ μετριασμό μιας σχεδιαζόμενης φορολογικής αύξησης· το αίτημα για δραστική περικοπή φόρων μπορεί πράγματι να επιτύχει ουσιαστική μείωση. Και, με την πάροδο των χρόνων, ο στρατηγικός ρόλος του «ακραίου» είναι ακριβώς να ωθεί το πλαίσιο της καθημερινής δράσης όλο και περισσότερο προς τη δική του κατεύθυνση. Οι σοσιαλιστές υπήρξαν ιδιαίτερα επιδέξιοι σε αυτή τη στρατηγική. Αν εξετάσουμε το σοσιαλιστικό πρόγραμμα που προβαλλόταν πριν από εξήντα ή ακόμη και τριάντα χρόνια, θα είναι προφανές ότι μέτρα που πριν από μία ή δύο γενιές θεωρούνταν επικίνδυνα σοσιαλιστικά θεωρούνται σήμερα απαραίτητο μέρος του «κυρίαρχου ρεύματος» της αμερικανικής κληρονομιάς. Με αυτόν τον

---

202 F. A. Hayek, «The Intellectuals and Socialism», στο *Studies in Philosophy, Politics, and Economics* (Chicago: University of Chicago Press, 1967), σ. 194.

τρόπο, οι καθημερινοί συμβιβασμοί της υποτιθέμενα «πρακτικής» πολιτικής έλκονται αδυσώπητα προς την κολεκτιβιστική κατεύθυνση. Δεν υπάρχει λόγος ο λιμπερταριανός να μην μπορεί να επιτύχει το ίδιο αποτέλεσμα. Πράγματι, ένας από τους λόγους για τους οποίους η συντηρητική αντίθεση στον κολεκτιβισμό υπήρξε τόσο αδύναμη είναι ότι ο συντηρητισμός, από την ίδια του τη φύση, δεν προσφέρει συνεπή πολιτική φιλοσοφία, αλλά μόνο μια «πρακτική» υπεράσπιση της υπάρχουσας κατάστασης, η οποία καθαγιάζεται ως ενσάρκωση της αμερικανικής «παράδοσης». Καθώς όμως ο κρατισμός αναπτύσσεται και συσσωρεύεται, εξ ορισμού εδραιώνεται ολοένα περισσότερο και, συνεπώς, γίνεται «παραδοσιακός» · ο συντηρητισμός δεν μπορεί τότε να βρει διανοητικά όπλα για την ανατροπή του.

Η προσήλωση στις αρχές σημαίνει κάτι περισσότερο από το να κρατάμε ψηλά το τελικό λιμπερταριανό ιδεώδες και να μην αντιφάσκουμε προς αυτό. Σημαίνει επίσης να αγωνιζόμαστε για την επίτευξη αυτού του τελικού στόχου όσο ταχύτερα είναι πρακτικά δυνατόν. Εν ολίγοις, ο λιμπερταριανός δεν πρέπει ποτέ να υποστηρίζει ή να προτιμά τη σταδιακή, αντί της άμεσης και ταχείας, προσέγγιση του στόχου του. Διότι, κάνοντάς το, υπονομεύει την υπέρτατη σημασία των ίδιων του των στόχων και αρχών. Και αν ο ίδιος αποδίδει τόσο μικρή αξία στους στόχους του, πόση αξία θα τους αποδώσουν οι άλλοι;

Εν ολίγοις, για να επιδιώκει πραγματικά τον στόχο της ελευθερίας, ο λιμπερταριανός πρέπει να επιθυμεί την επίτευξή του με τα αποτελεσματικότερα και ταχύτερα διαθέσιμα μέσα. Με αυτό το πνεύμα, ο κλασικός φιλελεύθερος Leonard E. Read, υποστηρίζοντας την άμεση και πλήρη κατάργηση των ελέγχων τιμών και μισθών μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, δήλωσε σε μια ομιλία: «Αν υπήρχε ένα κουμπί σε αυτό το βήμα, που πατώντας το θα καταργούνταν ακαριαία όλοι οι

έλεγχοι μισθών και τιμών, θα έβαζα το δάχτυλό μου πάνω του και θα το πατούσα!»[203]

Ο λιμπερταριανός, επομένως, πρέπει να είναι ένας άνθρωπος που θα πατούσε το κουμπί, αν υπήρχε, για την ακαριαία κατάργηση όλων των προσβολών της ελευθερίας. Φυσικά, γνωρίζει επίσης ότι ένα τέτοιο μαγικό κουμπί δεν υπάρχει, αλλά η θεμελιώδης προτίμησή του χρωματίζει και διαμορφώνει ολόκληρη τη στρατηγική του αντίληψη.

Μια τέτοια «καταργητική» οπτική δεν σημαίνει, και πάλι, ότι ο λιμπερταριανός εκτιμά ανεδαφικά πόσο γρήγορα θα επιτευχθεί πράγματι ο στόχος του. Έτσι, ο λιμπερταριανός υπέρμαχος της κατάργησης της δουλείας William Lloyd Garrison δεν ήταν «μη ρεαλιστής» όταν, τη δεκαετία του 1830, ύψωσε για πρώτη φορά το ένδοξο λάβαρο της άμεσης απελευθέρωσης των δούλων. Ο στόχος του ήταν ο ηθικά ορθός, και ο στρατηγικός του ρεαλισμός βρισκόταν στο ότι δεν ανέμενε να επιτευχθεί γρήγορα. Είδαμε στο Κεφάλαιο 1 τη διάκριση που έκανε ο ίδιος ο Garrison: «Όσο σθεναρά κι αν απαιτούμε την άμεση κατάργηση, αλίμονο, στο τέλος η κατάργηση θα είναι σταδιακή. Ποτέ δεν είπαμε ότι η δουλεία θα ανατρεπόταν με ένα και μόνο πλήγμα· ότι οφείλει να ανατραπεί έτσι, θα το υποστηρίζουμε πάντοτε».[204] Διαφορετικά, όπως προειδοποιούσε καίρια ο Garrison, «η σταδιακότητα στη θεωρία είναι διαιώνιση στην πράξη».

Η σταδιακότητα στη θεωρία πράγματι υπονομεύει τον ίδιο τον στόχο, παραδεχόμενη ότι πρέπει να καταλάβει δεύτερη ή τρίτη θέση έναντι άλλων, μη λιμπερταριανών ή αντιλιμπερταριανών παραμέτρων.

---

203 Leonard E. Read, *I'd Push the Button* (New York: Joseph D. McGuire, 1946), σ. 3.

204 Παρατίθεται στο William H. Pease και Jane H. Pease, επιμ., *The Antislavery Argument* (Indianapolis: Bobbs-Merrill Co., 1965), σ. xxxv.

Διότι η προτίμηση στη σταδιακή αλλαγή συνεπάγεται ότι αυτές οι άλλες παράμετροι είναι σημαντικότερες από την ελευθερία. Ας υποθέσουμε, λοιπόν, ότι ο υπέρμαχος της κατάργησης της δουλείας είχε πει: «Υποστηρίζω τον τερματισμό της δουλείας — αλλά μόνο ύστερα από δέκα χρόνια». Αυτό όμως θα σήμαινε ότι η κατάργηση σε οκτώ ή εννέα χρόνια ή, κατά μείζονα λόγο, αμέσως, θα ήταν εσφαλμένη και ότι, επομένως, είναι καλύτερο να συνεχιστεί η δουλεία για λίγο ακόμη. Θα σήμαινε όμως ότι οι απαιτήσεις της δικαιοσύνης έχουν εγκαταλειφθεί και ότι ο ίδιος ο στόχος δεν κατέχει πλέον την ύψιστη θέση για τον καταργητιστή ή τον λιμπερταριανό. Στην πραγματικότητα, και για τους δύο αυτό θα σήμαινε ότι υποστηρίζουν την παράταση του εγκλήματος και της αδικίας.

Μολονότι είναι ζωτικό για τον λιμπερταριανό να κρατά ψηλά το τελικό και «ακραίο» ιδεώδες του, αυτό δεν τον καθιστά, αντίθετα προς όσα λέει ο Hayek, «ουτοπιστή». Ο αληθινός ουτοπιστής είναι εκείνος που υποστηρίζει ένα σύστημα αντίθετο προς τον φυσικό νόμο των ανθρώπων και του πραγματικού κόσμου. Ουτοπικό είναι ένα σύστημα που δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει ακόμη κι αν όλοι πείθονταν να προσπαθήσουν να το εφαρμόσουν. Το ουτοπικό σύστημα δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει, δηλαδή δεν θα μπορούσε να διατηρήσει τη λειτουργία του. Ο ουτοπικός στόχος της Αριστεράς, ο κομμουνισμός —η κατάργηση της εξειδίκευσης και η υιοθέτηση της ομοιομορφίας—, δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει ακόμη κι αν όλοι ήταν πρόθυμοι να τον υιοθετήσουν αμέσως. Δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει επειδή παραβιάζει την ίδια τη φύση του ανθρώπου και του κόσμου, ιδίως τη μοναδικότητα και την ατομικότητα κάθε προσώπου, των ικανοτήτων και των ενδιαφερόντων του, και επειδή θα σήμαινε δραστική μείωση της παραγωγής πλούτου, τόσο μεγάλη ώστε να καταδικάσει τη μεγάλη πλειονότητα του ανθρώπινου γένους σε ταχεία λιμοκτονία και αφανισμό.

Εν ολίγοις, ο όρος «ουτοπικός» στην κοινή χρήση συγχέει δύο είδη εμποδίων στην πορεία ενός προγράμματος ριζικά διαφορετικού από την υφιστάμενη κατάσταση. Το ένα είναι ότι παραβιάζει τη φύση του ανθρώπου και του κόσμου και, συνεπώς, δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει αν εφαρμοζόταν. Αυτή είναι η ουτοπικότητα του κομμουνισμού. Το δεύτερο είναι η δυσκολία να πειστούν αρκετοί άνθρωποι ότι το πρόγραμμα πρέπει να υιοθετηθεί. Η πρώτη περίπτωση είναι κακή θεωρία, επειδή παραβιάζει την ανθρώπινη φύση· η δεύτερη είναι απλώς πρόβλημα ανθρώπινης βούλησης, πρόβλημα πειθούς αρκετών ανθρώπων για την ορθότητα του δόγματος. Ο όρος «ουτοπικός», με τη συνήθη υποτιμητική του έννοια, εφαρμόζεται μόνο στην πρώτη περίπτωση. Με τη βαθύτερη έννοια, λοιπόν, το λιμπερταριανό δόγμα δεν είναι ουτοπικό αλλά κατεξοχήν ρεαλιστικό, επειδή είναι η μόνη θεωρία που συμφωνεί πραγματικά με τη φύση του ανθρώπου και του κόσμου. Ο λιμπερταριανός δεν αρνείται την ποικιλία και την ποικιλομορφία του ανθρώπου· τις εξυμνεί και επιδιώκει να τους δώσει πλήρη έκφραση σε έναν κόσμο απόλυτης ελευθερίας. Και κάνοντάς το, επιφέρει επίσης τεράστια αύξηση της παραγωγικότητας και του βιοτικού επιπέδου όλων, ένα κατεξοχήν «πρακτικό» αποτέλεσμα που οι αληθινοί ουτοπιστές γενικά περιφρονούν ως κακό «υλισμό».

Ο λιμπερταριανός είναι επίσης κατεξοχήν ρεαλιστής, επειδή μόνο αυτός κατανοεί πλήρως τη φύση του Κράτους και την ορμή του προς την εξουσία. Αντιθέτως, ο φαινομενικά πολύ πιο ρεαλιστής συντηρητικός οπαδός της «περιορισμένης κυβέρνησης» είναι ο πραγματικά ανεδαφικός ουτοπιστής. Αυτός ο συντηρητικός επαναλαμβάνει διαρκώς σαν λιτανεία ότι η κεντρική κυβέρνηση πρέπει να περιορίζεται αυστηρά από ένα σύνταγμα. Ωστόσο, την ίδια στιγμή που καταγγέλλει τη διαφθορά του αρχικού Συντάγματος και τη διεύρυνση της ομοσπονδιακής εξουσίας από το 1789, δεν αντλεί το ορθό δίδαγμα από αυτόν τον εκφυλισμό. Η

ιδέα ενός αυστηρά περιορισμένου συνταγματικού Κράτους ήταν ένα ευγενές πείραμα που απέτυχε, ακόμη και υπό τις ευνοϊκότερες και καταλληλότερες συνθήκες. Αν απέτυχε τότε, γιατί να έχει καλύτερη τύχη ένα παρόμοιο πείραμα σήμερα; Όχι· ο συντηρητικός οπαδός του laissez-faire, ο άνθρωπος που παραδίδει όλα τα όπλα και όλη την εξουσία λήψης αποφάσεων στην κεντρική κυβέρνηση και κατόπιν της λέει «περιορίσου», είναι ο πραγματικά ανεδαφικός ουτοπιστής.

Υπάρχει και μια άλλη βαθιά έννοια με την οποία οι λιμπερταριανοί απορρίπτουν την ευρύτερη ουτοπικότητα της Αριστεράς. Οι αριστεροί ουτοπιστές προϋποθέτουν πάντοτε μια δραστική αλλαγή στην ανθρώπινη φύση· για την Αριστερά, ο άνθρωπος δεν έχει φύση. Το άτομο υποτίθεται ότι μπορεί να διαπλάθεται απεριόριστα από τους θεσμούς του και, επομένως, το κομμουνιστικό ιδεώδες —ή το μεταβατικό σοσιαλιστικό σύστημα— υποτίθεται ότι θα δημιουργήσει τον Νέο Κομμουνιστικό Άνθρωπο. Ο λιμπερταριανός πιστεύει ότι, σε τελευταία ανάλυση, κάθε άτομο διαθέτει ελεύθερη βούληση και διαμορφώνει τον εαυτό του· είναι επομένως ανοησία να εναποθέτει κανείς τις ελπίδες του σε μια ομοιόμορφη και δραστική αλλαγή των ανθρώπων που θα επιφέρει η σχεδιαζόμενη Νέα Τάξη. Ο λιμπερταριανός θα ήθελε να δει ηθική βελτίωση σε όλους, μολονότι οι ηθικοί του στόχοι ελάχιστα συμπίπτουν με εκείνους των σοσιαλιστών. Θα χαιρόταν αφάνταστα, για παράδειγμα, αν εξαφανιζόταν από προσώπου γης κάθε επιθυμία επίθεσης ενός ανθρώπου εναντίον άλλου. Είναι όμως υπερβολικά ρεαλιστής για να στηρίζει την εμπιστοσύνη του σε τέτοιου είδους αλλαγή. Αντιθέτως, το λιμπερταριανό σύστημα θα είναι συγχρόνως πολύ πιο ηθικό και θα λειτουργεί πολύ καλύτερα από οποιοδήποτε άλλο, με δεδομένες οποιεσδήποτε υφιστάμενες ανθρώπινες αξίες και στάσεις. Όσο περισσότερο εξαφανίζεται η επιθυμία επίθεσης, φυσικά, τόσο καλύτερα θα λειτουργεί κάθε κοινωνικό σύστημα,

συμπεριλαμβανομένου του λιμπερταριανού· τόσο μικρότερη θα είναι, για παράδειγμα, η ανάγκη προσφυγής στην αστυνομία ή στα δικαστήρια. Το λιμπερταριανό σύστημα όμως δεν βασίζεται σε καμία τέτοια αλλαγή.

Αν, λοιπόν, ο λιμπερταριανός πρέπει να υποστηρίζει την άμεση επίτευξη της ελευθερίας και την κατάργηση του κρατισμού, και αν η σταδιακότητα στη θεωρία αντιφάσκει προς αυτόν τον υπέρτατο σκοπό, ποια περαιτέρω στρατηγική στάση μπορεί να υιοθετήσει στον σημερινό κόσμο; Πρέπει αναγκαστικά να περιοριστεί στην υποστήριξη της άμεσης κατάργησης; Είναι τα «μεταβατικά αιτήματα», τα πρακτικά βήματα προς την ελευθερία, αναγκαστικά αθέμιτα; Όχι, διότι αυτό θα σήμαινε πτώση στην άλλη αυτοϋπονομευτική στρατηγική παγίδα, τον «αριστερό σεχταρισμό». Διότι, ενώ οι λιμπερταριανοί υπήρξαν πολύ συχνά οπορτουνιστές που χάνουν από το οπτικό τους πεδίο ή υπονομεύουν τον τελικό τους στόχο, ορισμένοι έσφαλαν προς την αντίθετη κατεύθυνση: φοβούνται και καταδικάζουν κάθε πρόοδο προς το ιδεώδες ως αναγκαία προδοσία του ίδιου του στόχου. Η τραγωδία είναι ότι αυτοί οι σεχταριστές, καταδικάζοντας κάθε πρόοδο που υπολείπεται του στόχου, συμβάλλουν στο να καταστεί μάταιος και ανώφελος ο ίδιος ο προσφιλής τους στόχος. Διότι, όσο κι αν όλοι θα χαιρόμασταν αφάνταστα να φτάσουμε στην πλήρη ελευθερία με ένα μόνο άλμα, οι ρεαλιστικές προοπτικές ενός τόσο μεγάλου άλματος είναι περιορισμένες. Αν η κοινωνική αλλαγή δεν είναι πάντοτε μικροσκοπική και σταδιακή, ούτε συντελείται συνήθως με ένα μόνο άλμα. Απορρίπτοντας κάθε μεταβατική προσέγγιση προς τον στόχο, λοιπόν, αυτοί οι σεχταριστές λιμπερταριανοί καθιστούν αδύνατη την επίτευξη του ίδιου του στόχου. Έτσι, οι σεχταριστές μπορούν τελικά να καταστούν εξίσου πλήρως διαλυτικοί του ανόθευτου στόχου όσο και οι ίδιοι οι οπορτουνιστές.

Μερικές φορές, παραδόξως, το ίδιο άτομο μετακινείται από το ένα από αυτά τα αντίθετα σφάλματα στο άλλο, περιφρονώντας σε κάθε περίπτωση την ορθή στρατηγική πορεία. Έτσι, απελπισμένος ύστερα από χρόνια μάταιης επανάληψης της καθαρότητάς του χωρίς καμία πρόοδο στον πραγματικό κόσμο, ο αριστερός σεχταριστής μπορεί να ορμήσει στα μεθυστικά αδιέξοδα του δεξιού οπορτουνισμού, επιδιώκοντας κάποια βραχυπρόθεσμη πρόοδο ακόμη και εις βάρος του τελικού του στόχου. Ή ο δεξιός οπορτουνιστής, αηδιασμένος από τον συμβιβασμό της διανοητικής ακεραιότητας και των τελικών στόχων του ίδιου ή των συναδέλφων του, μπορεί να καταφύγει στον αριστερό σεχταρισμό και να καταγγείλει κάθε καθορισμό στρατηγικών προτεραιοτήτων προς αυτούς τους στόχους. Με αυτόν τον τρόπο, οι δύο αντίθετες παρεκκλίσεις τροφοδοτούν και ενισχύουν η μία την άλλη και είναι και οι δύο καταστροφικές για το κύριο έργο της αποτελεσματικής επίτευξης του λιμπερταριανού στόχου.

Πώς, λοιπόν, μπορούμε να γνωρίζουμε αν ένα επιμέρους μέτρο ή μεταβατικό αίτημα πρέπει να χαιρετιστεί ως βήμα προόδου ή να καταδικαστεί ως οπορτουνιστική προδοσία; Υπάρχουν δύο κριτήρια ζωτικής σημασίας για την απάντηση σε αυτό το κρίσιμο ερώτημα: (1) όποια κι αν είναι τα μεταβατικά αιτήματα, ο τελικός σκοπός της ελευθερίας πρέπει να προβάλλεται πάντοτε ως ο επιθυμητός στόχος· και (2) κανένα βήμα ή μέσο δεν πρέπει ποτέ, ρητά ή σιωπηρά, να αντιφάσκει προς τον τελικό στόχο. Ένα βραχυπρόθεσμο αίτημα μπορεί να μη φτάνει όσο μακριά θα θέλαμε, αλλά πρέπει πάντοτε να συμφωνεί με τον τελικό σκοπό· διαφορετικά, ο βραχυπρόθεσμος στόχος θα λειτουργεί εναντίον του μακροπρόθεσμου σκοπού και θα έχουμε οδηγηθεί στην οπορτουνιστική εγκατάλειψη της λιμπερταριανής αρχής.

Ένα παράδειγμα τέτοιας αντιπαραγωγικής και οπορτουνιστικής στρατηγικής μπορεί να αντληθεί από το φορολογικό σύστημα. Ο λιμπερταριανός προσβλέπει στην τελική κατάργηση των φόρων. Είναι απολύτως θεμιτό να επιδιώκει, ως στρατηγικό μέτρο προς αυτή την επιθυμητή κατεύθυνση, τη δραστική μείωση ή την κατάργηση του φόρου εισοδήματος. Ο λιμπερταριανός όμως δεν πρέπει ποτέ να υποστηρίζει οποιονδήποτε νέο φόρο ή φορολογική αύξηση. Για παράδειγμα, δεν πρέπει, ενώ υποστηρίζει μεγάλη περικοπή των φόρων εισοδήματος, να ζητά συγχρόνως την αντικατάστασή τους από φόρο πωλήσεων ή άλλη μορφή φόρου. Η μείωση ή, ακόμη καλύτερα, η κατάργηση ενός φόρου αποτελεί πάντοτε μείωση της κρατικής εξουσίας συμβατή με τις αρχές και σημαντικό βήμα προς την ελευθερία· η αντικατάστασή του όμως από νέο ή αυξημένο φόρο αλλού κάνει ακριβώς το αντίθετο, διότι σημαίνει νέα και πρόσθετη επιβολή του Κράτους σε κάποιο άλλο μέτωπο. Η επιβολή νέου ή υψηλότερου φόρου αντιφάσκει ευθέως προς τον ίδιο τον λιμπερταριανό στόχο και τον υπονομεύει.

Ομοίως, σε αυτή την εποχή μόνιμων ομοσπονδιακών ελλειμμάτων, αντιμετωπίζουμε συχνά το πρακτικό πρόβλημα: πρέπει να συμφωνούμε με μια μείωση φόρων, ακόμη κι αν μπορεί κάλλιστα να οδηγήσει σε αύξηση του κυβερνητικού ελλείμματος; Οι συντηρητικοί, οι οποίοι από τη δική τους ιδιαίτερη οπτική προτιμούν την ισοσκέλιση του προϋπολογισμού από τη μείωση των φόρων, αντιτίθενται απαρέγκλιτα σε κάθε μείωση φόρων που δεν συνοδεύεται άμεσα και αυστηρά από ισόποση ή μεγαλύτερη περικοπή των κυβερνητικών δαπανών. Εφόσον όμως η φορολογία αποτελεί αθέμιτη επιθετική πράξη, κάθε άρνηση να υποδεχθούμε με προθυμία μια μείωση φόρων —οποιαδήποτε μείωση φόρων— υπονομεύει τον λιμπερταριανό στόχο και αντιφάσκει προς αυτόν. Η κατάλληλη στιγμή για την εναντίωση στις κυβερνητικές

δαπάνες είναι όταν ο προϋπολογισμός εξετάζεται ή τίθεται σε ψηφοφορία· τότε ο λιμπερταριανός πρέπει να ζητά και δραστικές περικοπές δαπανών. Εν ολίγοις, η κυβερνητική δραστηριότητα πρέπει να μειώνεται όποτε αυτό είναι δυνατόν· κάθε αντίθεση σε μια συγκεκριμένη περικοπή φόρων ή δαπανών είναι ανεπίτρεπτη, διότι αντιφάσκει προς τις λιμπερταριανές αρχές και τον λιμπερταριανό στόχο.

Ένας ιδιαίτερα επικίνδυνος πειρασμός οπορτουνισμού είναι η τάση ορισμένων λιμπερταριανών, ιδίως μέσα στο Λιμπερταριανό Κόμμα, να εμφανίζονται «υπεύθυνοι» και «ρεαλιστές», προτείνοντας κάποιο είδος «τετραετούς σχεδίου» αποκρατικοποίησης. Το σημαντικό σημείο εδώ δεν είναι ο αριθμός των ετών του σχεδίου, αλλά η ιδέα της κατάρτισης οποιουδήποτε ολοκληρωμένου και σχεδιασμένου προγράμματος μετάβασης προς τον στόχο της πλήρους ελευθερίας. Για παράδειγμα: κατά το πρώτο έτος πρέπει να καταργηθεί ο νόμος Α, να τροποποιηθεί ο νόμος Β, να μειωθεί ο φόρος Γ κατά 10% κ.λπ.· κατά το δεύτερο έτος πρέπει να καταργηθεί ο νόμος Δ, να μειωθεί ο φόρος Γ κατά επιπλέον 10% κ.λπ. Το σοβαρό πρόβλημα ενός τέτοιου σχεδίου, η έντονη αντίφασή του προς τη λιμπερταριανή αρχή, είναι ότι υπονοεί σαφώς, για παράδειγμα, πως ο νόμος Δ δεν πρέπει να καταργηθεί πριν από το δεύτερο έτος του προγράμματος. Θα είχαμε έτσι πέσει μαζικά στην παγίδα της σταδιακότητας ως θεωρητικής αρχής. Οι επίδοξοι λιμπερταριανοί σχεδιαστές θα είχαν περιέλθει στη θέση να φαίνονται αντίθετοι σε κάθε ταχύτερη πορεία προς την ελευθερία από εκείνη που προβλέπει το σχέδιό τους. Και πράγματι, δεν υπάρχει θεμιτός λόγος να προτιμάται η βραδύτερη από την ταχύτερη πορεία· ακριβώς το αντίθετο.

Υπάρχει και ένα άλλο σοβαρό ελάττωμα στην ίδια την ιδέα ενός ολοκληρωμένου σχεδιασμένου προγράμματος προς την ελευθερία. Διότι

η ίδια η προσεκτική και μελετημένη βηματοδότησή του, ο ίδιος ο καθολικός χαρακτήρας του, υπονοούν ότι το Κράτος δεν είναι πραγματικά ο κοινός εχθρός της ανθρωπότητας, ότι είναι δυνατόν και επιθυμητό να χρησιμοποιηθεί το Κράτος για να οργανώσει μια σχεδιασμένη και μετρημένη πορεία προς την ελευθερία. Η κατανόηση ότι το Κράτος είναι ο κύριος εχθρός της ανθρωπότητας οδηγεί, αντιθέτως, σε πολύ διαφορετική στρατηγική αντίληψη: ότι οι λιμπερταριανοί πρέπει να επιδιώκουν και να αποδέχονται πρόθυμα κάθε μείωση της κρατικής εξουσίας ή δραστηριότητας σε οποιοδήποτε μέτωπο. Κάθε τέτοια μείωση, οποτεδήποτε, πρέπει να είναι ευπρόσδεκτη ως μείωση του εγκλήματος και της επίθεσης. Επομένως, μέλημα του λιμπερταριανού δεν πρέπει να είναι να χρησιμοποιήσει το Κράτος για να δρομολογήσει μια μετρημένη πορεία αποκρατικοποίησης, αλλά μάλλον να πλήττει κάθε εκδήλωση κρατισμού όποτε και όπου μπορεί.

Σύμφωνα με αυτή την ανάλυση, η Εθνική Επιτροπή του Λιμπερταριανού Κόμματος υιοθέτησε τον Οκτώβριο του 1977 μια διακήρυξη στρατηγικής που περιλάμβανε τα ακόλουθα:

> *Πρέπει να κρατάμε ψηλά τη σημαία της ανόθευτης αρχής και να μη συμβιβάζουμε ποτέ τον στόχο μας… Η ηθική επιταγή της λιμπερταριανής αρχής απαιτεί να μη συνεχιστούν άλλο η τυραννία, η αδικία, η απουσία πλήρους ελευθερίας και η παραβίαση δικαιωμάτων.*
>
> *Κάθε ενδιάμεσο αίτημα πρέπει να αντιμετωπίζεται, όπως στο πρόγραμμα του Λιμπερταριανού Κόμματος, ως προσωρινό μέχρι την επίτευξη του ανόθευτου στόχου και ως υποδεέστερό*

του. Επομένως, κάθε τέτοιο αίτημα πρέπει να παρουσιάζεται ως πορεία προς τον τελικό μας στόχο, όχι ως αυτοσκοπός.

Το να κρατάμε ψηλά τις αρχές μας σημαίνει να αποφεύγουμε εντελώς τον βάλτο της αυτοεπιβαλλόμενης, υποχρεωτικής σταδιακότητας: πρέπει να αποφεύγουμε την άποψη ότι, στο όνομα της δικαιοσύνης, του μετριασμού της οδύνης ή της εκπλήρωσης προσδοκιών, πρέπει να χρονοτριβούμε και να καθυστερούμε στον δρόμο προς την ελευθερία. Η επίτευξη της ελευθερίας πρέπει να είναι ο υπέρτατος στόχος μας.

Δεν πρέπει να δεσμευόμαστε σε οποιαδήποτε συγκεκριμένη σειρά αποκρατικοποίησης, διότι αυτό θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως αποδοχή της συνέχισης του κρατισμού και της παραβίασης δικαιωμάτων. Εφόσον δεν πρέπει ποτέ να βρισκόμαστε στη θέση να υποστηρίζουμε τη συνέχιση της τυραννίας, πρέπει να αποδεχόμαστε κάθε μέτρο αποκρατικοποίησης όπου και όποτε μπορούμε.

Έτσι, ο λιμπερταριανός δεν πρέπει ποτέ να επιτρέπει να παγιδεύεται σε οποιουδήποτε είδους πρόταση «θετικής» κυβερνητικής δράσης· από τη δική του οπτική, ο ρόλος της κυβέρνησης πρέπει να είναι μόνο η αποχώρησή της από όλες τις σφαίρες της κοινωνίας, όσο ταχύτερα μπορεί να πιεστεί να το κάνει.

Ούτε πρέπει να υπάρχουν αντιφάσεις στη ρητορική. Ο λιμπερταριανός δεν πρέπει να επιδίδεται σε οποιαδήποτε ρητορική, πόσο μάλλον σε προτάσεις πολιτικής, που θα λειτουργούσε εναντίον του τελικού στόχου. Ας υποθέσουμε, λοιπόν, ότι ένας λιμπερταριανός καλείται να εκθέσει τις απόψεις του για μια συγκεκριμένη μείωση φόρου.

Ακόμη κι αν δεν αισθάνεται ότι μπορεί εκείνη τη στιγμή να ζητήσει μεγαλόφωνα την κατάργηση της φορολογίας, το μόνο που δεν πρέπει να κάνει είναι να συνοδεύσει την υποστήριξή του στη μείωση του φόρου με διατυπώσεις αντίθετες προς τις αρχές του, όπως: «Εντάξει, φυσικά κάποια φορολογία είναι απαραίτητη…» κ.λπ. Ρητορικά στολίδια που συγχέουν το κοινό και αντιφάσκουν προς τις αρχές, παραβιάζοντάς τες, μπορούν μόνο να βλάψουν τον τελικό στόχο.

Αρκεί η διαφώτιση;

Όλοι οι λιμπερταριανοί, οποιασδήποτε τάσης ή απόχρωσης, δίνουν μεγάλη έμφαση στη διαφώτιση, στην προσπάθεια να πείσουν ολοένα περισσότερους ανθρώπους να γίνουν λιμπερταριανοί και, ευελπιστούν, ιδιαίτερα αφοσιωμένοι. Το πρόβλημα, όμως, είναι ότι η μεγάλη πλειονότητα των λιμπερταριανών έχει μια πολύ απλουστευτική αντίληψη για τον ρόλο και την έκταση αυτής της διαφώτισης. Εν ολίγοις, δεν επιχειρούν καν να απαντήσουν στο ερώτημα: μετά τη διαφώτιση, τι; Τι ακολουθεί; Τι συμβαίνει αφού πειστεί ένας ορισμένος αριθμός ανθρώπων; Και πόσοι πρέπει να πειστούν για να προχωρήσουμε στο επόμενο στάδιο; Όλοι; Η πλειονότητα; Πολλοί;

Η άρρητη αντίληψη πολλών λιμπερταριανών είναι ότι χρειάζεται μόνο διαφώτιση, επειδή όλοι είναι εξίσου πιθανοί υποψήφιοι να πειστούν. Όλοι μπορούν να προσχωρήσουν. Μολονότι λογικά αυτό είναι φυσικά αληθές, κοινωνιολογικά αποτελεί πράγματι αδύναμη στρατηγική. Οι λιμπερταριανοί, περισσότερο από όλους, θα έπρεπε να αναγνωρίζουν ότι το Κράτος είναι παρασιτικός εχθρός της κοινωνίας και ότι δημιουργεί μια ελίτ κυβερνώντων που κυριαρχεί πάνω στους υπόλοιπους και αποσπά το εισόδημά της διά του καταναγκασμού. Το να πειστούν οι άρχουσες ομάδες για τη δική τους αδικία, μολονότι λογικά δυνατό —και ίσως ακόμη και εφικτό σε μία ή δύο περιπτώσεις—, είναι σχεδόν

αδύνατο στην πράξη. Πόσες πιθανότητες υπάρχουν, για παράδειγμα, να πειστούν τα διευθυντικά στελέχη της General Dynamics ή της Lockheed ότι δεν πρέπει να αποδέχονται την κυβερνητική γενναιοδωρία; Πόσο πιθανό είναι ο Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών να διαβάσει αυτό το βιβλίο ή οποιοδήποτε άλλο λιμπερταριανό κείμενο και κατόπιν να αναφωνήσει: «Έχουν δίκιο. Εγώ έσφαλλα. Παραιτούμαι»; Είναι σαφές ότι οι πιθανότητες να πειστούν όσοι ευημερούν μέσω της κρατικής εκμετάλλευσης είναι, το λιγότερο, αμελητέες. Η ελπίδα μας είναι να πείσουμε τη μάζα των ανθρώπων που πέφτουν θύματα της κρατικής εξουσίας, όχι όσους ωφελούνται από αυτήν.

Λέγοντάς το όμως αυτό, λέμε επίσης ότι πέρα από το πρόβλημα της διαφώτισης βρίσκεται το πρόβλημα της εξουσίας. Αφού πειστεί ένας σημαντικός αριθμός ανθρώπων, θα υπάρχει το πρόσθετο έργο της εξεύρεσης τρόπων και μέσων απομάκρυνσης της κρατικής εξουσίας από την κοινωνία μας. Εφόσον το Κράτος δεν θα μεταπειστεί ώστε να εγκαταλείψει με χάρη την εξουσία, θα χρειαστεί να χρησιμοποιηθούν άλλα μέσα πέρα από τη διαφώτιση, μέσα πίεσης. Το ποια συγκεκριμένα μέσα ή ποιος συνδυασμός μέσων —είτε η ψήφος είτε εναλλακτικοί θεσμοί ανεπηρέαστοι από το Κράτος είτε η μαζική άρνηση συνεργασίας με αυτό— εξαρτάται από τις συνθήκες της εποχής και από το τι θα αποδειχθεί αποτελεσματικό ή αναποτελεσματικό. Σε αντίθεση με τα ζητήματα θεωρίας και αρχών, οι συγκεκριμένες τακτικές που θα χρησιμοποιηθούν —εφόσον συμφωνούν με τις αρχές και με τον τελικό στόχο μιας αμιγώς ελεύθερης κοινωνίας— είναι ζήτημα πρακτικής σκοπιμότητας, κρίσης και της μη ακριβούς «τέχνης» εκείνου που χαράσσει την τακτική.

Ποιες ομάδες;

Η διαφώτιση, όμως, αποτελεί το τρέχον στρατηγικό πρόβλημα για το προβλέψιμο και αόριστο μέλλον. Ένα σημαντικό στρατηγικό ερώτημα είναι: ποιους; Αν δεν μπορούμε να ελπίζουμε ότι θα πείσουμε σημαντικό αριθμό από τους κυβερνώντες μας, ποιοι είναι οι πιθανότεροι υποψήφιοι να προσχωρήσουν; Ποιες κοινωνικές, επαγγελματικές, οικονομικές ή εθνοτικές ομάδες;

Οι συντηρητικοί έχουν συχνά εναποθέσει τις κύριες ελπίδες τους στους μεγάλους επιχειρηματίες. Αυτή η αντίληψη για τις μεγάλες επιχειρήσεις εκφράστηκε με τη μεγαλύτερη σαφήνεια στη ρήση της Ayn Rand ότι «οι μεγάλες επιχειρήσεις είναι η πιο διωκόμενη μειονότητα της Αμερικής». Διωκόμενη; Με λίγες έντιμες εξαιρέσεις, οι μεγάλες επιχειρήσεις σπρώχνονται ανυπόμονα για να πάρουν θέση στον δημόσιο κορβανά. Αισθάνονται άραγε διωκόμενοι η Lockheed, η General Dynamics, η AT&T ή ο Nelson Rockefeller;

Η υποστήριξη των μεγάλων επιχειρήσεων προς το κορπορατιστικό Κράτος πρόνοιας και πολέμου είναι τόσο κραυγαλέα και εκτεταμένη, σε όλα τα επίπεδα από το τοπικό έως το ομοσπονδιακό, ώστε ακόμη και πολλοί συντηρητικοί αναγκάστηκαν να την αναγνωρίσουν, τουλάχιστον σε κάποιον βαθμό. Πώς εξηγείται, λοιπόν, μια τόσο ένθερμη υποστήριξη

από την «πιο διωκόμενη μειονότητα της Αμερικής»; Η μόνη διέξοδος για τους συντηρητικούς είναι να υποθέσουν είτε (α) ότι αυτοί οι επιχειρηματίες είναι ανόητοι και δεν κατανοούν τα δικά τους οικονομικά συμφέροντα είτε (β) ότι έχουν υποστεί πλύση εγκεφάλου από αριστεροπροοδευτικούς διανοουμένους, οι οποίοι έχουν δηλητηριάσει τις ψυχές τους με ενοχή και παραπλανημένο αλτρουισμό — ή και τα δύο. Καμία από αυτές τις εξηγήσεις, όμως, δεν ευσταθεί, όπως αρκεί να δείξει μια ματιά στην AT&T ή στη Lockheed. Οι μεγάλοι επιχειρηματίες τείνουν να θαυμάζουν τον κρατισμό, να είναι «κορπορατιστές προοδευτικοί», όχι επειδή οι ψυχές τους έχουν δηλητηριαστεί από διανοουμένους, αλλά επειδή έτσι έχουν βρει κάτι που τους ωφελεί. Από την επιτάχυνση του κρατισμού στο γύρισμα του εικοστού αιώνα, οι μεγάλοι επιχειρηματίες χρησιμοποιούν τις τεράστιες δυνάμεις των κρατικών συμβάσεων, των επιδοτήσεων και της οργάνωσης σε καρτέλ για να εξασφαλίζουν προνόμια για τον εαυτό τους εις βάρος της υπόλοιπης κοινωνίας. Δεν είναι ιδιαίτερα παρατραβηγμένο να υποθέσουμε ότι ο Nelson Rockefeller καθοδηγείται πολύ περισσότερο από το ίδιο συμφέρον παρά από έναν συγκεχυμένο αλτρουισμό. Αναγνωρίζεται γενικά, ακόμη και από τους Αμερικανούς προοδευτικούς, για παράδειγμα, ότι το τεράστιο δίκτυο κρατικών ρυθμιστικών υπηρεσιών χρησιμοποιείται για να οργανώνει κάθε κλάδο σε καρτέλ προς όφελος των μεγάλων επιχειρήσεων και εις βάρος του κοινού. Για να διασώσουν όμως την κοσμοθεωρία τους περί New Deal, οι προοδευτικοί πρέπει να παρηγορούνται με τη σκέψη ότι αυτές οι υπηρεσίες και παρόμοιες «μεταρρυθμίσεις», που θεσπίστηκαν κατά την Προοδευτική Εποχή ή τις περιόδους Wilson και Roosevelt, ξεκίνησαν καλή τη πίστει, με μεγαλόπνοο στόχο το «κοινό καλό». Η ιδέα και η προέλευση των υπηρεσιών και των άλλων προοδευτικών μεταρρυθμίσεων ήταν επομένως «καλές»· μόνο στην πράξη οι

υπηρεσίες ολίσθησαν κάπως στην αμαρτία και στην υποταγή σε ιδιωτικά επιχειρηματικά συμφέροντα. Εκείνο όμως που κατέδειξαν οι Kolko, Weinstein, Domhoff και άλλοι αναθεωρητικοί ιστορικοί, καθαρά και διεξοδικά, είναι ότι αυτό αποτελεί στοιχείο της προοδευτικής μυθολογίας. Στην πραγματικότητα, όλες αυτές οι μεταρρυθμίσεις, τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο, σχεδιάστηκαν, συντάχθηκαν και προωθήθηκαν μέσω πιέσεων από τις ίδιες αυτές προνομιούχες ομάδες. Το έργο αυτών των ιστορικών αποκαλύπτει αδιαμφισβήτητα ότι δεν υπήρξε Χρυσή Εποχή της Μεταρρύθμισης πριν εισχωρήσει η αμαρτία· η αμαρτία υπήρχε εξαρχής, από τη στιγμή της σύλληψης. Οι προοδευτικές μεταρρυθμίσεις της Προοδευτικής Εποχής, του New Deal και του κράτους πρόνοιας σχεδιάστηκαν για να δημιουργήσουν ακριβώς αυτό που πράγματι δημιούργησαν: έναν κόσμο συγκεντρωτικού κρατισμού, «σύμπραξης» κυβέρνησης και βιομηχανίας, έναν κόσμο που συντηρείται παραχωρώντας επιδοτήσεις και μονοπωλιακά προνόμια στις επιχειρήσεις και σε άλλες ευνοούμενες ομάδες.

Η προσδοκία ότι οι Rockefeller ή η λεγεώνα των άλλων ευνοούμενων μεγαλοεπιχειρηματιών θα ασπαστούν μια λιμπερταριανή ή έστω μια θέση laissez-faire είναι μάταιη και κενή ελπίδα. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι πρέπει να διαγράφουμε όλους τους μεγάλους επιχειρηματίες ή γενικά τους επιχειρηματίες. Σε αντίθεση με όσα υποστηρίζουν οι μαρξιστές, δεν συγκροτούν όλοι οι επιχειρηματίες, ούτε καν όλοι οι μεγάλοι επιχειρηματίες, μια ομοιογενή οικονομική τάξη με ταυτόσημα ταξικά συμφέροντα. Αντιθέτως, όταν το Συμβούλιο Πολιτικής Αεροναυτικής —CAB— παραχωρεί μονοπωλιακά προνόμια σε λίγες μεγάλες αεροπορικές εταιρείες ή όταν η Ομοσπονδιακή Επιτροπή Επικοινωνιών —FCC— παραχωρεί μονοπώλιο στην AT&T, υπάρχουν πολυάριθμες άλλες επιχειρήσεις και επιχειρηματίες, μικροί και μεγάλοι, που ζημιώνονται και αποκλείονται από τα προνόμια. Η παραχώρηση

μονοπωλίου επικοινωνιών στην AT&T από την FCC, για παράδειγμα, κράτησε για μεγάλο διάστημα τον σημερινό ταχύτατα αναπτυσσόμενο κλάδο επικοινωνίας δεδομένων στάσιμο στη νηπιακή του ηλικία· μόνο μια απόφαση της FCC που επέτρεψε τον ανταγωνισμό κατέστησε δυνατή την αλματώδη ανάπτυξή του. Το προνόμιο συνεπάγεται αποκλεισμό· θα υπάρχει επομένως πάντοτε πλήθος επιχειρήσεων και επιχειρηματιών, μεγάλων και μικρών, με ισχυρό οικονομικό συμφέρον στον τερματισμό του κρατικού ελέγχου του κλάδου τους. Υπάρχει συνεπώς πλήθος επιχειρηματιών, ιδίως εκείνων που βρίσκονται μακριά από το προνομιούχο «Κατεστημένο της Ανατολικής Ακτής», οι οποίοι είναι δυνητικά δεκτικοί στις ιδέες της ελεύθερης αγοράς και του λιμπερταριανισμού.

Ποιες ομάδες, λοιπόν, θα μπορούσαμε να αναμένουμε ότι θα είναι ιδιαίτερα δεκτικές στις λιμπερταριανές ιδέες; Πού βρίσκεται, όπως θα το έθεταν οι μαρξιστές, ο προτεινόμενος «φορέας κοινωνικής αλλαγής» μας; Αυτό είναι, φυσικά, σημαντικό στρατηγικό ερώτημα για τους λιμπερταριανούς, επειδή μας υποδεικνύει πού να κατευθύνουμε τις προσπάθειες διαφώτισής μας.

Η πανεπιστημιακή νεολαία είναι μία ομάδα που έχει διακριθεί στο ανερχόμενο λιμπερταριανό κίνημα. Αυτό δεν προκαλεί έκπληξη: τα πανεπιστημιακά χρόνια είναι η περίοδος κατά την οποία οι άνθρωποι είναι περισσότερο ανοιχτοί στον στοχασμό και στην εξέταση βασικών ζητημάτων της κοινωνίας μας. Ως νέοι ερωτευμένοι με τη συνέπεια και την άφτιαχτη αλήθεια, ως φοιτητές εξοικειωμένοι με τον κόσμο της επιστημονικής μελέτης και των αφηρημένων ιδεών, και ακόμη απαλλαγμένοι από τις μέριμνες και τη συχνά στενότερη οπτική της επαγγελματικής ζωής των ενηλίκων, αυτοί οι νέοι αποτελούν γόνιμο έδαφος προσχώρησης στον λιμπερταριανισμό. Μπορούμε να

αναμένουμε πολύ μεγαλύτερη ανάπτυξή του στα πανεπιστήμια της χώρας στο μέλλον, μια ανάπτυξη που ήδη συνοδεύεται από την προσχώρηση αυξανόμενου αριθμού νέων μελετητών, καθηγητών και μεταπτυχιακών φοιτητών.

Η νεολαία γενικά θα έπρεπε επίσης να έλκεται από τη λιμπερταριανή θέση σε ζητήματα που βρίσκονται συχνά πολύ κοντά στις ανησυχίες της: συγκεκριμένα, από το αίτημά μας για πλήρη κατάργηση της υποχρεωτικής στράτευσης, αποχώρηση από τον Ψυχρό Πόλεμο, ατομικές ελευθερίες για όλους και νομιμοποίηση των ναρκωτικών και των άλλων εγκλημάτων χωρίς θύματα.

Και τα μέσα ενημέρωσης αποδείχθηκαν πλούσια πηγή ευνοϊκού ενδιαφέροντος για το νέο λιμπερταριανό δόγμα. Όχι απλώς λόγω της δημοσιογραφικής ελκυστικότητάς του, αλλά επειδή η συνέπεια του λιμπερταριανισμού προσελκύει μια ομάδα ανθρώπων ιδιαίτερα ευαίσθητων στις νέες κοινωνικές και πολιτικές τάσεις, οι οποίοι, μολονότι αρχικά προοδευτικοί, αντιλαμβάνονται οξύτερα τις αυξανόμενες αποτυχίες και καταρρεύσεις του προοδευτισμού του Κατεστημένου. Οι άνθρωποι των μέσων ενημέρωσης διαπιστώνουν γενικά ότι δεν μπορούν να προσελκυστούν από ένα εχθρικό συντηρητικό κίνημα που τους απορρίπτει αυτομάτως ως αριστερούς και υιοθετεί θέσεις ξένες προς τις δικές τους στην εξωτερική πολιτική και στις ατομικές ελευθερίες. Οι ίδιοι όμως μπορούν να είναι —και είναι— ευνοϊκά διακείμενοι προς ένα λιμπερταριανό κίνημα που συμφωνεί ολόψυχα με τις διαισθήσεις τους για την ειρήνη και την προσωπική ελευθερία και κατόπιν συνδέει την αντίθεσή τους στο διογκωμένο Κράτος σε αυτούς τους τομείς με την κυβερνητική παρέμβαση στην οικονομία και στα ιδιοκτησιακά δικαιώματα. Ολοένα περισσότεροι άνθρωποι των μέσων ενημέρωσης κάνουν αυτές τις νέες και

διαφωτιστικές συνδέσεις και, φυσικά, είναι εξαιρετικά σημαντικοί λόγω της επιρροής και της επίδρασής τους στο υπόλοιπο κοινό.

Τι γίνεται με τη «Μέση Αμερική» —εκείνη την τεράστια μεσαία και εργατική τάξη που συγκροτεί το μεγαλύτερο μέρος του αμερικανικού πληθυσμού—, η οποία συχνά βρίσκεται στον αντίποδα της πανεπιστημιακής νεολαίας; Έχουμε κάποια απήχηση σε αυτήν; Λογικά, η απήχησή μας στη Μέση Αμερική θα έπρεπε να είναι ακόμη μεγαλύτερη. Απευθυνόμαστε ευθέως στην εντεινόμενη και χρόνια δυσαρέσκεια που βασανίζει τη μάζα του αμερικανικού λαού: αυξανόμενοι φόροι, πληθωρισμός, αστική συμφόρηση, εγκληματικότητα, σκάνδαλα πρόνοιας. Μόνο οι λιμπερταριανοί διαθέτουν συγκεκριμένες και συνεπείς λύσεις σε αυτά τα πιεστικά δεινά: λύσεις που επικεντρώνονται στην αποδέσμευση όλων αυτών των τομέων από την κυβέρνηση και στην παράδοσή τους στην ιδιωτική και εθελοντική δράση. Μπορούμε να δείξουμε ότι η κυβέρνηση και ο κρατισμός ευθύνονται για αυτά τα κακά και ότι η απαλλαγή μας από την καταναγκαστική κυβέρνηση θα προσφέρει τις θεραπείες.

Στους μικρούς επιχειρηματίες μπορούμε να υποσχεθούμε έναν κόσμο πραγματικά ελεύθερης επιχειρηματικής δραστηριότητας, απαλλαγμένο από τα μονοπωλιακά προνόμια, τα καρτέλ και τις επιδοτήσεις που μεθοδεύουν το Κράτος και το Κατεστημένο. Και σε αυτούς, όπως και στους μεγάλους επιχειρηματίες έξω από το μονοπωλιακό Κατεστημένο, μπορούμε να υποσχεθούμε έναν κόσμο όπου τα ατομικά τους ταλέντα και οι δυνάμεις τους θα έχουν επιτέλους πλήρες περιθώριο ανάπτυξης, παρέχοντας βελτιωμένη τεχνολογία και αυξημένη παραγωγικότητα για τους ίδιους και για όλους μας. Στις διάφορες εθνοτικές και μειονοτικές ομάδες μπορούμε να δείξουμε ότι μόνο υπό συνθήκες ελευθερίας κάθε ομάδα διαθέτει πλήρη δυνατότητα να καλλιεργεί όσα την ενδιαφέρουν

και να διοικεί τους δικούς της θεσμούς, ανεμπόδιστη και χωρίς τον καταναγκασμό της πλειοψηφικής κυριαρχίας.

Εν ολίγοις, η δυνητική απήχηση του λιμπερταριανισμού είναι διαταξική· υπερβαίνει τη φυλή, το επάγγελμα, την οικονομική τάξη και τις γενιές· όλοι όσοι δεν ανήκουν άμεσα στην άρχουσα ελίτ είναι δυνητικά δεκτικοί στο μήνυμά μας. Κάθε πρόσωπο ή ομάδα που εκτιμά την ελευθερία ή την ευημερία του αποτελεί δυνητικό υποστηρικτή του λιμπερταριανού δόγματος.

Η ελευθερία, λοιπόν, έχει τη δυνατότητα να προσελκύσει όλες τις ομάδες σε ολόκληρο το κοινωνικό φάσμα. Ωστόσο, είναι γεγονός ότι, όταν τα πράγματα κυλούν ομαλά, οι περισσότεροι άνθρωποι δεν αναπτύσσουν ενδιαφέρον για τις δημόσιες υποθέσεις. Για να συντελεστεί ριζική κοινωνική αλλαγή —μετάβαση σε διαφορετικό κοινωνικό σύστημα— πρέπει να υπάρξει αυτό που ονομάζεται «κατάσταση κρίσης». Πρέπει, εν ολίγοις, να υπάρξει δυσλειτουργία ή κατάρρευση του υφιστάμενου συστήματος που θα προκαλέσει γενική αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων. Όταν εκδηλώνεται μια τέτοια εκτεταμένη αναζήτηση κοινωνικών εναλλακτικών, οι ακτιβιστές ενός κινήματος αμφισβήτησης πρέπει να είναι διαθέσιμοι για να προσφέρουν αυτή τη ριζοσπαστική εναλλακτική, να συνδέσουν την κρίση με τα εγγενή ελαττώματα του ίδιου του συστήματος και να δείξουν πώς το εναλλακτικό σύστημα θα έλυνε την υπάρχουσα κρίση και θα απέτρεπε παρόμοιες καταρρεύσεις στο μέλλον. Ιδανικά, οι αμφισβητίες θα είχαν ήδη να επιδείξουν ιστορικό προβλέψεων και προειδοποιήσεων για την κρίση που τώρα έχει εκδηλωθεί.[205]

---

[205] Έτσι, ο Fritz Redlich γράφει: «…συχνά το έδαφος για τον θρίαμβο μιας ιδέας πρέπει να έχει προετοιμαστεί από τα γεγονότα. Μπορεί κανείς να θυμηθεί πόσο δύσκολο ήταν να διαδοθεί η ιδέα μιας αμερικανικής κεντρικής τράπεζας πριν από την κρίση του 1907 και πόσο σχετικά εύκολο ήταν έπειτα». Fritz Redlich, «Ideas: Their Migration in Space and Transmittal Over Time», *Kyklos* (1953), σ. 306.

Επιπλέον, ένα από τα χαρακτηριστικά των καταστάσεων κρίσης είναι ότι ακόμη και οι άρχουσες ελίτ αρχίζουν να χαλαρώνουν την υποστήριξή τους προς το σύστημα. Εξαιτίας της κρίσης, ακόμη και ένα μέρος του Κράτους αρχίζει να χάνει τον ζήλο και τον ενθουσιασμό του για την άσκηση εξουσίας. Εν ολίγοις, τμήματα του Κράτους χάνουν το θάρρος και την αποφασιστικότητά τους. Έτσι, σε αυτές τις καταστάσεις κατάρρευσης, ακόμη και μέλη της άρχουσας ελίτ μπορεί να προσχωρήσουν σε ένα εναλλακτικό σύστημα ή, τουλάχιστον, να χάσουν τον ενθουσιασμό τους για το υπάρχον.

Έτσι, ο ιστορικός Lawrence Stone τονίζει, ως προϋπόθεση ριζικής αλλαγής, την εξασθένηση της βούλησης της άρχουσας ελίτ. «Η ελίτ μπορεί να χάσει τη χειραγωγική της ικανότητα, τη στρατιωτική της υπεροχή, την αυτοπεποίθηση ή τη συνοχή της· μπορεί να αποξενωθεί από τον υπόλοιπο πληθυσμό ή να καταβληθεί από μια οικονομική κρίση· μπορεί να είναι ανίκανη, αδύναμη ή βάναυση».[206]

---

[206] Lawrence Stone, *The Causes of the English Revolution, 1520–1642* (New York: Harper & Row, 1972), σ. 9. Παρόμοια είναι η ανάλυση του Lenin για τα χαρακτηριστικά μιας «επαναστατικής κατάστασης»:

> «…όταν υπάρχει κρίση, με τη μία ή την άλλη μορφή, ανάμεσα στις "ανώτερες τάξεις", μια κρίση στην πολιτική της άρχουσας τάξης, που δημιουργεί ένα ρήγμα μέσα από το οποίο ξεσπούν η δυσαρέσκεια και η αγανάκτηση των καταπιεζόμενων τάξεων. Για να πραγματοποιηθεί μια επανάσταση, συνήθως δεν αρκεί "οι κατώτερες τάξεις να μη θέλουν" να ζουν με τον παλιό τρόπο· είναι επίσης αναγκαίο "οι ανώτερες τάξεις να μην μπορούν" να ζουν με τον παλιό τρόπο…»
>
> V. I. Lenin, «The Collapse of the Second International» (Ιούνιος 1915), στο *Collected Works*, τόμ. 21 (Moscow: Progress Publishers, 1964), σσ. 213–214.

Γιατί η ελευθερία θα νικήσει

Αφού εκθέσαμε το λιμπερταριανό δόγμα και την εφαρμογή του σε ζωτικά σύγχρονα προβλήματα και σκιαγραφήσαμε ποιες ομάδες της κοινωνίας αναμένεται να προσελκύσει και σε ποιες περιόδους, πρέπει τώρα να εκτιμήσουμε τις μελλοντικές προοπτικές της ελευθερίας. Ειδικότερα, πρέπει να εξετάσουμε τη σταθερή και αυξανόμενη πεποίθηση του συγγραφέα ότι ο λιμπερταριανισμός όχι μόνο θα θριαμβεύσει τελικά και μακροπρόθεσμα, αλλά θα αναδειχθεί νικητής μέσα σε αξιοσημείωτα σύντομο χρονικό διάστημα. Διότι είμαι πεπεισμένος ότι η σκοτεινή νύχτα της τυραννίας τελειώνει και ότι μια νέα αυγή ελευθερίας είναι πλέον κοντά.

Πολλοί λιμπερταριανοί είναι εξαιρετικά απαισιόδοξοι για τις προοπτικές της ελευθερίας. Και αν εστιάσουμε στην ανάπτυξη του κρατισμού κατά τον εικοστό αιώνα και στην παρακμή του κλασικού φιλελευθερισμού που σκιαγραφήσαμε στο εισαγωγικό κεφάλαιο, είναι εύκολο να υποκύψουμε σε απαισιόδοξες προβλέψεις. Αυτή η απαισιοδοξία μπορεί να βαθύνει ακόμη περισσότερο αν εξετάσουμε την ιστορία της ανθρωπότητας και δούμε το μαύρο ιστορικό δεσποτισμού,

τυραννίας και εκμετάλλευσης στον έναν πολιτισμό μετά τον άλλο. Θα μπορούσε να μας συγχωρεθεί η σκέψη ότι η άνοδος του κλασικού φιλελευθερισμού στη Δύση από τον δέκατο έβδομο έως τον δέκατο ένατο αιώνα θα αποδειχθεί μια ασυνήθιστη αναλαμπή δόξας μέσα στα ζοφερά χρονικά της παρελθούσας και της μελλοντικής ιστορίας. Αυτό όμως θα σήμαινε ότι υποκύπτουμε στην πλάνη εκείνου που οι μαρξιστές αποκαλούν «ιμπρεσιονισμό»: μια επιφανειακή εστίαση στα ίδια τα ιστορικά γεγονότα, χωρίς βαθύτερη ανάλυση των αιτιακών νόμων και τάσεων που δρουν.

Η επιχειρηματολογία υπέρ της λιμπερταριανής αισιοδοξίας μπορεί να αναπτυχθεί σε μια σειρά από αυτό που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε ομόκεντρους κύκλους, ξεκινώντας από τις ευρύτερες και πιο μακροπρόθεσμες εκτιμήσεις και προχωρώντας προς την ακριβέστερη εστίαση στις βραχυπρόθεσμες τάσεις. Με την ευρύτερη και πιο μακροπρόθεσμη έννοια, ο λιμπερταριανισμός θα νικήσει τελικά επειδή αυτός, και μόνο αυτός, είναι συμβατός με τη φύση του ανθρώπου και του κόσμου. Μόνο η ελευθερία μπορεί να επιτύχει την ανθρώπινη ευημερία, ολοκλήρωση και ευτυχία. Εν ολίγοις, ο λιμπερταριανισμός θα νικήσει επειδή είναι αληθής, επειδή είναι η ορθή πολιτική για την ανθρωπότητα και επειδή η αλήθεια τελικά θα φανερωθεί.

Αλλά τέτοιες μακροπρόθεσμες εκτιμήσεις μπορεί να αφορούν πράγματι πολύ μεγάλο διάστημα, και η αναμονή πολλών αιώνων για την επικράτηση της αλήθειας μπορεί να προσφέρει μικρή παρηγοριά σε όσους ζούμε σε οποιαδήποτε συγκεκριμένη ιστορική στιγμή. Ευτυχώς, υπάρχει ένας πιο βραχυπρόθεσμος λόγος ελπίδας, ιδίως ένας λόγος που μας επιτρέπει να παραμερίσουμε το ζοφερό ιστορικό πριν από τον δέκατο όγδοο αιώνα ως μη σχετικό πλέον με τις μελλοντικές προοπτικές της ελευθερίας.

Ο ισχυρισμός μας εδώ είναι ότι η ιστορία πραγματοποίησε ένα μεγάλο άλμα, μια ριζική μεταβολή, όταν οι κλασικές φιλελεύθερες επαναστάσεις μάς ώθησαν στη Βιομηχανική Επανάσταση του δέκατου όγδοου και του δέκατου ένατου αιώνα.[207] Διότι στον προβιομηχανικό κόσμο, στον κόσμο της Παλαιάς Τάξης και της αγροτικής οικονομίας, δεν υπήρχε λόγος η κυριαρχία του δεσποτισμού να μην μπορεί να συνεχίζεται επ' αόριστον, επί πολλούς αιώνες. Οι αγρότες παρήγαν την τροφή και οι βασιλείς, οι ευγενείς και οι φεουδάρχες γαιοκτήμονες αποσπούσαν ολόκληρο το πλεόνασμά τους πέρα από ό,τι ήταν αναγκαίο για να παραμένουν ζωντανοί και να εργάζονται. Όσο βάναυσος, εκμεταλλευτικός και ζοφερός κι αν ήταν ο αγροτικός δεσποτισμός, μπορούσε να επιβιώνει για δύο κύριους λόγους: (1) η οικονομία μπορούσε εύκολα να συντηρείται, έστω και σε επίπεδο στοιχειώδους επιβίωσης· και (2) οι μάζες δεν γνώριζαν κάτι καλύτερο, δεν είχαν βιώσει ποτέ καλύτερο σύστημα και, συνεπώς, μπορούσαν να πειστούν να συνεχίσουν να υπηρετούν ως υποζύγια τους κυρίους τους.

Η Βιομηχανική Επανάσταση, όμως, ήταν μεγάλο άλμα στην ιστορία, επειδή δημιούργησε συνθήκες και προσδοκίες μη αναστρέψιμες. Για πρώτη φορά στην παγκόσμια ιστορία, δημιούργησε μια κοινωνία στην οποία το βιοτικό επίπεδο των μαζών ξεπέρασε αλματωδώς τη στοιχειώδη επιβίωση και ανήλθε σε πρωτοφανή ύψη. Ο πληθυσμός της Δύσης, προηγουμένως στάσιμος, πολλαπλασιάστηκε τώρα για να αξιοποιήσει τις πολύ αυξημένες ευκαιρίες εργασίας και καλής ζωής.

Το ρολόι δεν μπορεί να γυρίσει πίσω σε μια προβιομηχανική εποχή. Όχι μόνο οι μάζες δεν θα επέτρεπαν μια τόσο δραστική ανατροπή των προσδοκιών τους για άνοδο του βιοτικού επιπέδου, αλλά η επιστροφή σε

---

[207] Για εκτενέστερη ιστορική ανάλυση, βλ. Murray N. Rothbard, «Left and Right: The Prospects for Liberty», στο *Egalitarianism as a Revolt Against Nature, and Other Essays* (Washington, D.C.: Libertarian Review Press, 1974), σσ. 14–33.

έναν αγροτικό κόσμο θα σήμαινε τη λιμοκτονία και τον θάνατο της μεγάλης πλειονότητας του σημερινού πληθυσμού. Είμαστε αναπόδραστα δεμένοι με τη βιομηχανική εποχή, είτε μας αρέσει είτε όχι.

Αν όμως αυτό είναι αληθές, τότε η υπόθεση της ελευθερίας είναι εξασφαλισμένη. Διότι η οικονομική επιστήμη έχει δείξει, όπως καταδείξαμε εν μέρει σε αυτό το βιβλίο, ότι μόνο η ελευθερία και η ελεύθερη αγορά μπορούν να κάνουν μια βιομηχανική οικονομία να λειτουργήσει. Εν ολίγοις, ενώ μια ελεύθερη οικονομία και μια ελεύθερη κοινωνία θα ήταν επιθυμητές και δίκαιες σε έναν προβιομηχανικό κόσμο, σε έναν βιομηχανικό κόσμο αποτελούν επίσης ζωτική αναγκαιότητα. Διότι, όπως έδειξαν ο Ludwig von Mises και άλλοι οικονομολόγοι, σε μια βιομηχανική οικονομία ο κρατισμός απλώς δεν λειτουργεί. Συνεπώς, με δεδομένη την καθολική προσήλωση σε έναν βιομηχανικό κόσμο, θα γίνει τελικά σαφές —και αυτό το «τελικά» θα έρθει πολύ συντομότερα από την απλή επικράτηση της αλήθειας— ότι ο κόσμος θα πρέπει να υιοθετήσει την ελευθερία και την ελεύθερη αγορά ως προϋπόθεση επιβίωσης και άνθησης της βιομηχανίας. Αυτή την επίγνωση διέκριναν ο Herbert Spencer και άλλοι λιμπερταριανοί του δέκατου ένατου αιώνα στη διάκρισή τους μεταξύ «στρατιωτικής» και «βιομηχανικής» κοινωνίας, μεταξύ κοινωνίας της «κοινωνικής θέσης» και κοινωνίας της «σύμβασης». Τον εικοστό αιώνα, ο Mises κατέδειξε (α) ότι κάθε κρατιστική παρέμβαση στρεβλώνει και παραλύει την αγορά και οδηγεί, αν δεν αναστραφεί, στον σοσιαλισμό· και (β) ότι ο σοσιαλισμός είναι καταστροφικός επειδή δεν μπορεί να σχεδιάσει μια βιομηχανική οικονομία, λόγω απουσίας κινήτρων κέρδους και ζημίας και λόγω έλλειψης γνήσιου συστήματος τιμών ή ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων στο κεφάλαιο, στη γη και στα άλλα μέσα παραγωγής. Εν ολίγοις, όπως προέβλεψε ο Mises, ούτε ο σοσιαλισμός ούτε οι διάφορες ενδιάμεσες μορφές κρατισμού και παρεμβατισμού μπορούν να λειτουργήσουν.

Συνεπώς, με δεδομένη τη γενική προσήλωση στη βιομηχανική οικονομία, αυτές οι μορφές κρατισμού θα έπρεπε να απορριφθούν και να αντικατασταθούν από την ελευθερία και τις ελεύθερες αγορές.

Αυτό ήταν ένα πολύ συντομότερο χρονικό διάστημα από την απλή αναμονή της αλήθειας· για τους κλασικούς φιλελευθέρους στο γύρισμα του εικοστού αιώνα όμως —τους Sumner, Spencer και Pareto— φαινόταν πράγματι αφόρητα μεγάλο. Και δεν μπορεί κανείς να τους κατηγορήσει, διότι έβλεπαν την παρακμή του κλασικού φιλελευθερισμού και τη γέννηση των νέων δεσποτικών μορφών στις οποίες αντιτάσσονταν τόσο σθεναρά και σταθερά. Ήταν, αλίμονο, παρόντες στη γέννησή τους. Ο κόσμος θα έπρεπε να περιμένει, αν όχι αιώνες, τουλάχιστον δεκαετίες για να αποκαλυφθούν ο σοσιαλισμός και ο κορπορατιστικός κρατισμός ως ολοκληρωτικές αποτυχίες.

Αλλά το μακροπρόθεσμο έχει φτάσει πλέον. Δεν χρειάζεται να προφητεύουμε τις καταστροφικές συνέπειες του κρατισμού· βρίσκονται παντού γύρω μας. Ο Lord Keynes χλεύασε κάποτε τις επικρίσεις οικονομολόγων της ελεύθερης αγοράς ότι οι πληθωριστικές πολιτικές του θα ήταν καταστροφικές μακροπρόθεσμα· στη διάσημη απάντησή του σχολίασε αυτάρεσκα ότι «μακροπρόθεσμα θα είμαστε όλοι νεκροί». Τώρα όμως ο Keynes είναι νεκρός και εμείς ζωντανοί, ζώντας μέσα στο δικό του μακροπρόθεσμο. Ήρθε η ώρα να πληρωθεί ο λογαριασμός του κρατισμού.

Στο γύρισμα του εικοστού αιώνα, και επί δεκαετίες αργότερα, τα πράγματα δεν ήταν καθόλου τόσο σαφή. Η κρατιστική παρέμβαση, στις διάφορες μορφές της, επιχειρούσε να διατηρήσει και ακόμη να επεκτείνει μια βιομηχανική οικονομία, ενώ υπονόμευε τις ίδιες τις προϋποθέσεις της ελευθερίας και της ελεύθερης αγοράς που μακροπρόθεσμα είναι αναγκαίες για την επιβίωσή της. Επί μισόν αιώνα, η κρατιστική

παρέμβαση μπορούσε να ασκεί τις αρπακτικές της δραστηριότητες μέσω σχεδιασμού, ελέγχων, υψηλής και παραλυτικής φορολογίας και πληθωριστικής έκδοσης χαρτονομίσματος, χωρίς να προκαλεί σαφείς και εμφανείς κρίσεις και διαταραχές. Διότι η εκβιομηχάνιση της ελεύθερης αγοράς κατά τον δέκατο ένατο αιώνα είχε δημιουργήσει στην οικονομία ένα τεράστιο απόθεμα «λίπους», προστατευτικό απέναντι σε τέτοιες αφαιμάξεις. Η κυβέρνηση μπορούσε να επιβάλλει φόρους, περιορισμούς και πληθωρισμό στο σύστημα χωρίς να υφίσταται γρήγορες και ολοφάνερα κακές συνέπειες.

Τώρα όμως ο κρατισμός έχει προχωρήσει τόσο πολύ και έχει παραμείνει στην εξουσία τόσο καιρό ώστε αυτό το προστατευτικό απόθεμα έχει σχεδόν εξαντληθεί· όπως επισήμανε ο Mises ήδη από τη δεκαετία του 1940, το «αποθεματικό κεφάλαιο» που δημιούργησε το laissez-faire έχει «εξαντληθεί». Έτσι, πλέον, οτιδήποτε κάνει η κυβέρνηση προκαλεί άμεσο αρνητικό αντίκτυπο — δυσμενείς συνέπειες εμφανείς σε όλους, ακόμη και σε πολλούς από τους πιο ένθερμους απολογητές του κρατισμού.

Στις κομμουνιστικές χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, και τώρα στην Κίνα, οι ίδιοι οι κομμουνιστές αντιλαμβάνονται ολοένα περισσότερο ότι ο σοσιαλιστικός κεντρικός σχεδιασμός απλώς δεν λειτουργεί για μια βιομηχανική οικονομία. Εξ ου και η ταχεία υποχώρηση, τα τελευταία χρόνια, από τον κεντρικό σχεδιασμό προς τις ελεύθερες αγορές, ιδίως στη Γιουγκοσλαβία. Και στον δυτικό κόσμο, ο κρατικός καπιταλισμός βρίσκεται παντού σε κρίση, καθώς γίνεται σαφές ότι, με την πιο βαθιά έννοια, η κυβέρνηση έχει ξεμείνει από χρήματα: η αύξηση των φόρων θα παραλύσει ανεπανόρθωτα τη βιομηχανία και τα κίνητρα, ενώ η αυξημένη δημιουργία νέου χρήματος θα οδηγήσει σε καταστροφικό, ανεξέλεγκτο πληθωρισμό. Έτσι, ακούμε όλο και περισσότερο για την

«ανάγκη να μειωθούν οι προσδοκίες από την κυβέρνηση» από τους άλλοτε πιο ένθερμους υπερασπιστές του Κράτους. Στη Δυτική Γερμανία, το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα έχει εγκαταλείψει από καιρό το αίτημα για σοσιαλισμό. Στη Μεγάλη Βρετανία, που υποφέρει από μια οικονομία παραλυμένη από τη φορολογία και από επιδεινούμενο πληθωρισμό — αυτό που ακόμη και οι ίδιοι οι Βρετανοί αποκαλούν «αγγλική ασθένεια»—, το Συντηρητικό Κόμμα, επί χρόνια στα χέρια αφοσιωμένων κρατιστών, ελέγχεται πλέον από μια τάση προσανατολισμένη στην ελεύθερη αγορά, ενώ ακόμη και το Εργατικό Κόμμα υποχωρεί από το σχεδιασμένο χάος του καλπάζοντος κρατισμού.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, όμως, μπορούμε να είμαστε ιδιαίτερα αισιόδοξοι, διότι εδώ μπορούμε να περιορίσουμε τον κύκλο της αισιοδοξίας σε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα. Πράγματι, μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν πλέον εισέλθει σε μόνιμη κατάσταση κρίσης και μπορούμε ακόμη να προσδιορίσουμε τα χρόνια έναρξής της: 1973–1975. Ευτυχώς για την υπόθεση της ελευθερίας, όχι μόνο εκδηλώθηκε κρίση του κρατισμού στις Ηνωμένες Πολιτείες, αλλά συνέβη να πλήξει ολόκληρη την κοινωνία, σε πολλούς διαφορετικούς τομείς της ζωής περίπου ταυτόχρονα. Συνεπώς, αυτές οι καταρρεύσεις του κρατισμού είχαν συνεργιστική επίδραση, ενισχύοντας η μία την άλλη στη σωρευτική τους επιρροή. Και δεν ήταν μόνο κρίσεις του κρατισμού· όλοι τις αντιλαμβάνονται ως προκαλούμενες από τον κρατισμό και όχι από την ελεύθερη αγορά, την απληστία του κοινού ή οτιδήποτε άλλο. Τέλος, αυτές οι κρίσεις μπορούν να μετριαστούν μόνο αν απομακρυνθεί η κυβέρνηση. Το μόνο που χρειαζόμαστε είναι λιμπερταριανοί που να δείξουν τον δρόμο.

Ας απαριθμήσουμε γρήγορα αυτούς τους τομείς συστημικής κρίσης και ας δούμε πόσοι συνέκλιναν το 1973–1975 και στα χρόνια που

ακολούθησαν. Από το φθινόπωρο του 1973 έως το 1975, οι Ηνωμένες Πολιτείες γνώρισαν μια πληθωριστική βαθιά ύφεση, έπειτα από σαράντα χρόνια υποτιθέμενων κεϊνσιανών λεπτών χειρισμών που θα εξάλειφαν οριστικά και τα δύο προβλήματα. Την ίδια περίοδο, ο πληθωρισμός έφτασε σε τρομακτικά διψήφια ποσοστά.

Επιπλέον, το 1975 η Νέα Υόρκη γνώρισε την πρώτη μεγάλη κρίση χρέους της, μια κρίση που οδήγησε σε μερική αθέτηση πληρωμών. Η τρομακτική ονομασία «αθέτηση πληρωμών» αποφεύχθηκε, βεβαίως· η ουσιαστική πράξη χρεοκοπίας ονομάστηκε αντί γι' αυτό «επιμήκυνση» — εξαναγκάζοντας τους βραχυπρόθεσμους πιστωτές να αποδεχθούν μακροπρόθεσμα ομόλογα του δήμου της Νέας Υόρκης. Αυτή η κρίση είναι μόνο η πρώτη από πολλές αθετήσεις πληρωμών πολιτειακών και τοπικών ομολόγων σε ολόκληρη τη χώρα. Διότι οι πολιτειακές και τοπικές κυβερνήσεις θα αναγκάζονται ολοένα περισσότερο να κάνουν δυσάρεστες επιλογές «κρίσης»: ανάμεσα σε ριζικές περικοπές δαπανών, υψηλότερους φόρους που θα διώχνουν επιχειρήσεις και πολίτες της μεσαίας τάξης από την περιοχή και αθέτηση πληρωμών του χρέους.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, επίσης, γίνεται ολοένα σαφέστερο ότι οι υψηλοί φόροι στο εισόδημα, στην αποταμίευση και στην επένδυση παραλύουν την επιχειρηματική δραστηριότητα και την παραγωγικότητα. Οι λογιστές μόλις τώρα αρχίζουν να συνειδητοποιούν ότι αυτοί οι φόροι, ιδίως σε συνδυασμό με τις πληθωριστικές στρεβλώσεις του επιχειρηματικού υπολογισμού, έχουν οδηγήσει σε αυξανόμενη έλλειψη κεφαλαίου και στον άμεσο κίνδυνο να καταναλωθεί το ζωτικό κεφαλαιακό απόθεμα της Αμερικής χωρίς καν να γίνει αντιληπτό.

Φορολογικές εξεγέρσεις σαρώνουν τη χώρα, αντιδρώντας στους υψηλούς φόρους ακίνητης περιουσίας, εισοδήματος και πωλήσεων. Και

μπορούμε με ασφάλεια να πούμε ότι οποιεσδήποτε περαιτέρω φορολογικές αυξήσεις θα ήταν πολιτικά αυτοκτονικές για τους πολιτικούς σε κάθε επίπεδο διακυβέρνησης.

Το σύστημα Social Security, κάποτε τόσο ιερό στην αμερικανική κοινή γνώμη ώστε βρισκόταν κυριολεκτικά υπεράνω κριτικής, αναγνωρίζεται τώρα ότι βρίσκεται σε πλήρη αποδιοργάνωση, όπως προειδοποιούσαν από καιρό οι λιμπερταριανοί και οι συγγραφείς της ελεύθερης αγοράς. Ακόμη και το Κατεστημένο αναγνωρίζει πλέον ότι το σύστημα Social Security είναι χρεοκοπημένο, ότι δεν αποτελεί με καμία έννοια γνήσιο «ασφαλιστικό» σύστημα.

Η ρύθμιση της βιομηχανίας αναγνωρίζεται ολοένα περισσότερο ως τόσο αποτυχημένη, ώστε ακόμη και κρατιστές όπως ο γερουσιαστής Edward Kennedy ζητούν την απορρύθμιση των αερομεταφορών· έχει μάλιστα γίνει σημαντική συζήτηση για την κατάργηση της Διαπολιτειακής Επιτροπής Εμπορίου —ICC— και του Συμβουλίου Πολιτικής Αεροναυτικής —CAB.

Στο κοινωνικό πεδίο, το άλλοτε απαραβίαστο δημόσιο σχολικό σύστημα δέχεται αυξανόμενα πυρά. Τα δημόσια σχολεία, αναγκασμένα να λαμβάνουν εκπαιδευτικές αποφάσεις για ολόκληρη την κοινότητα, προκαλούν έντονες κοινωνικές συγκρούσεις: γύρω από τη φυλή, το φύλο και τη σεξουαλική αγωγή, τη θρησκεία και το περιεχόμενο της διδασκαλίας. Οι κυβερνητικές πρακτικές σχετικά με το έγκλημα και τον εγκλεισμό δέχονται ολοένα εντονότερη κριτική: ο λιμπερταριανός Dr. Thomas Szasz κατόρθωσε σχεδόν μόνος του να απελευθερώσει πολλούς πολίτες από τον ακούσιο ψυχιατρικό εγκλεισμό, ενώ η κυβέρνηση παραδέχεται πλέον ότι η προσφιλής της πολιτική «αναμόρφωσης» των εγκληματιών αποτελεί παταγώδη αποτυχία. Η εφαρμογή νόμων για τα ναρκωτικά, όπως η απαγόρευση της μαριχουάνας, και νόμων κατά

διαφόρων μορφών σεξουαλικών σχέσεων έχει καταρρεύσει πλήρως. Σε ολόκληρη τη χώρα ενισχύεται η τάση υπέρ της κατάργησης όλων των νόμων περί εγκλημάτων χωρίς θύματα, δηλαδή των νόμων που χαρακτηρίζουν εγκλήματα πράξεις στις οποίες δεν υπάρχουν θύματα. Γίνεται ολοένα περισσότερο αντιληπτό ότι οι προσπάθειες επιβολής αυτών των νόμων μπορούν μόνο να προκαλέσουν δεινά και ένα ουσιαστικό αστυνομικό κράτος. Πλησιάζει γρήγορα η εποχή κατά την οποία η απαγορευτική πολιτική σε ζητήματα προσωπικής ηθικής θα αναγνωριστεί ως εξίσου αναποτελεσματική και άδικη με εκείνη που εφαρμόστηκε στο αλκοόλ.

Μαζί με τις καταστροφικές συνέπειες του κρατισμού στο οικονομικό και κοινωνικό πεδίο ήρθε η τραυματική ήττα στο Βιετνάμ, που κορυφώθηκε το 1975. Η ολοκληρωτική αποτυχία της αμερικανικής επέμβασης στο Βιετνάμ οδήγησε σε αυξανόμενη επανεξέταση ολόκληρης της παρεμβατικής εξωτερικής πολιτικής που ακολουθούν οι Ηνωμένες Πολιτείες από την εποχή των Woodrow Wilson και Franklin D. Roosevelt. Η ολοένα διαδεδομένη άποψη ότι η αμερικανική ισχύς πρέπει να περιοριστεί, ότι η αμερικανική κυβέρνηση δεν μπορεί να διοικεί επιτυχώς τον κόσμο, είναι το «νεοαπομονωτιστικό» ανάλογο της περιστολής των παρεμβάσεων του διογκωμένου Κράτους στο εσωτερικό. Μολονότι η αμερικανική εξωτερική πολιτική εξακολουθεί να έχει επιθετικό παγκόσμιο προσανατολισμό, αυτό το νεοαπομονωτιστικό αίσθημα κατόρθωσε να περιορίσει την αμερικανική επέμβαση στην Αγκόλα το 1976.

Ίσως το καλύτερο σημάδι απ' όλα, η ευνοϊκότερη ένδειξη κατάρρευσης της αίγλης του αμερικανικού Κράτους και του ηθικού του θεμελίου, ήταν οι αποκαλύψεις του Watergate το 1973–1974. Το Watergate μάς προσφέρει τη μεγαλύτερη μεμονωμένη ελπίδα για τη

βραχυπρόθεσμη νίκη της ελευθερίας στην Αμερική. Διότι το Watergate, όπως μας προειδοποιούν έκτοτε οι πολιτικοί, κατέστρεψε την «πίστη του λαού στην κυβέρνηση» — και ήταν πια καιρός. Το Watergate προκάλεσε ριζική μεταβολή στις βαθιά ριζωμένες στάσεις όλων, ανεξάρτητα από τη ρητή ιδεολογία τους, απέναντι στην ίδια την κυβέρνηση. Καταρχάς, αφύπνισε τους πάντες απέναντι στις κυβερνητικές προσβολές της προσωπικής ελευθερίας και της ιδιωτικής ιδιοκτησίας: στις παρακολουθήσεις με κρυφά μικρόφωνα, στη χορήγηση ουσιών, στις τηλεφωνικές υποκλοπές, στην καταγραφή στοιχείων αλληλογραφίας, στους προβοκάτορες — ακόμη και στις δολοφονίες. Το Watergate αποϊεροποίησε επιτέλους το προηγουμένως απαραβίαστο FBI και τη CIA και επέτρεψε να εξετάζονται καθαρά και ψύχραιμα. Σημαντικότερο όμως είναι ότι, προκαλώντας τη διαδικασία παραπομπής του Προέδρου, το Watergate αποϊεροποίησε μόνιμα ένα αξίωμα που είχε φτάσει να θεωρείται σχεδόν κυρίαρχο από το αμερικανικό κοινό. Ο Πρόεδρος δεν θα θεωρείται πλέον υπεράνω του νόμου· δεν θα μπορεί πλέον να θεωρείται ότι δεν σφάλλει ποτέ.

Το σημαντικότερο απ' όλα, όμως, είναι ότι η ίδια η κυβέρνηση έχει σε μεγάλο βαθμό αποϊεροποιηθεί στην Αμερική. Κανείς δεν εμπιστεύεται πια τους πολιτικούς ή την κυβέρνηση· κάθε κυβέρνηση αντιμετωπίζεται με διαρκή εχθρότητα, επαναφέροντάς μας έτσι σε εκείνη την κατάσταση υγιούς δυσπιστίας προς την κυβέρνηση που χαρακτήριζε τον αμερικανικό λαό και τους Αμερικανούς επαναστάτες του δέκατου όγδοου αιώνα.

Για κάποιο διάστημα φαινόταν ότι ο Jimmy Carter ίσως μπορούσε να επιτύχει τον διακηρυγμένο στόχο του, να αποκαταστήσει την πίστη και την εμπιστοσύνη των ανθρώπων στην κυβέρνηση. Χάρη όμως στο

φιάσκο του Bert Lance και σε άλλα παραπτώματα, ο Carter ευτυχώς απέτυχε. Η μόνιμη κρίση της κυβέρνησης συνεχίζεται.

Οι συνθήκες είναι επομένως ώριμες, τώρα και στο μέλλον των Ηνωμένων Πολιτειών, για τον θρίαμβο της ελευθερίας. Το μόνο που χρειάζεται είναι ένα αναπτυσσόμενο και ζωντανό λιμπερταριανό κίνημα, που να εξηγεί αυτή τη συστημική κρίση και να δείχνει τη λιμπερταριανή οδό εξόδου από το τέλμα που δημιούργησε η κυβέρνηση. Όπως όμως είδαμε στην αρχή αυτού του έργου, αυτό ακριβώς αποκτούμε. Και τώρα φτάνουμε, επιτέλους, στην υπεσχημένη απάντηση στο ερώτημα που θέσαμε στο εισαγωγικό κεφάλαιο: γιατί τώρα; Αν η Αμερική έχει βαθιά ριζωμένη κληρονομιά λιμπερταριανών αξιών, γιατί αυτές αναδύθηκαν τώρα, στα τελευταία τέσσερα ή πέντε χρόνια;

Η απάντησή μας είναι ότι η εμφάνιση και η ταχεία ανάπτυξη του λιμπερταριανού κινήματος δεν είναι τυχαία· αποτελούν συνάρτηση της κατάστασης κρίσης που έπληξε την Αμερική το 1973–1975 και συνεχίζεται έκτοτε. Οι καταστάσεις κρίσης ενθαρρύνουν πάντοτε το ενδιαφέρον και την αναζήτηση λύσεων. Και αυτή η κρίση ώθησε πολλούς σκεπτόμενους Αμερικανούς να συνειδητοποιήσουν ότι η κυβέρνηση μάς έφερε σε αυτό το αδιέξοδο και ότι μόνο η ελευθερία —η υποχώρηση της κυβέρνησης— μπορεί να μας βγάλει από αυτό. Αναπτυσσόμαστε επειδή οι συνθήκες είναι ώριμες. Κατά μία έννοια, όπως στην ελεύθερη αγορά, η ζήτηση δημιούργησε τη δική της προσφορά.

Γι' αυτό λοιπόν το Λιμπερταριανό Κόμμα έλαβε 174.000 ψήφους στην πρώτη του προσπάθεια διεκδίκησης εθνικού αξιώματος το 1976. Και γι' αυτό το έγκυρο ενημερωτικό δελτίο για την πολιτική της Ουάσιγκτον *The Baron Report* —ένα δελτίο που δεν έχει κανέναν λιμπερταριανό προσανατολισμό— απέρριψε σε πρόσφατο τεύχος του

τους ισχυρισμούς των μέσων ενημέρωσης περί σημερινής στροφής του εκλογικού σώματος προς τον συντηρητισμό. Αντιθέτως, επισημαίνει ότι «αν διακρίνεται κάποια τάση στην κοινή γνώμη, αυτή είναι προς τον λιμπερταριανισμό — τη φιλοσοφία που τάσσεται κατά της κυβερνητικής παρέμβασης και υπέρ των ατομικών δικαιωμάτων». Το δελτίο προσθέτει ότι ο λιμπερταριανισμός έχει απήχηση και στα δύο άκρα του πολιτικού φάσματος: «Οι συντηρητικοί καλωσορίζουν αυτή την τάση όταν υποδηλώνει δυσπιστία του κοινού απέναντι στα ομοσπονδιακά προγράμματα· οι Αμερικανοί προοδευτικοί την καλωσορίζουν όταν δείχνει αυξανόμενη αποδοχή των ατομικών δικαιωμάτων σε τομείς όπως τα ναρκωτικά, η σεξουαλική συμπεριφορά κ.λπ. και αυξανόμενη επιφυλακτικότητα του κοινού απέναντι στην υποστήριξη επεμβάσεων στο εξωτερικό».[208]

Η ισχύς του σημερινού λιμπερταριανού κινήματος καταδεικνύεται από την ένταση των πρόσφατων επιθέσεων εναντίον του από υπερασπιστές του κρατισμού της Αριστεράς, της Δεξιάς και του Κέντρου. Από τα μέσα Μαρτίου έως τα μέσα Ιουνίου του 1979, το προοδευτικό καθολικό *Commonweal*, το αριστερό *Nation* και το δεξιό *National Review* επιτέθηκαν το καθένα με τον δικό του τρόπο στον λιμπερταριανισμό και διακήρυξαν την υπεροχή του Κράτους έναντι του ατόμου. Το κύριο άρθρο του *Commonweal* στο τεύχος της 16ης Μαρτίου, με τίτλο «Υπέρ της κυβέρνησης», συνόψιζε τις ανησυχίες όλων τους, θρηνώντας για το γεγονός ότι επί γενιές δεν «υπήρξαν τόσοι ευφυείς άνθρωποι αποφασισμένοι να διακηρύσσουν ότι το κράτος είναι ο εχθρός».

---

[208] *The Baron Report* (3 Φεβρουαρίου 1978), σ. 2.

Παράρτημα: Το Λιμπερταριανό Κίνημα

Κατά τα τελευταία έξι περίπου χρόνια, το αναπτυσσόμενο και διευρυνόμενο λιμπερταριανό κίνημα έχει διαμορφώσει μια υποδομή ομάδων, οργανώσεων, περιοδικών εκδόσεων και ιδρυμάτων, καθένα από τα οποία επιτελεί διαφορετικές και ζωτικές λειτουργίες που συμβάλλουν στον συνολικό στόχο. Το παρόν παράρτημα παρέχει ένα σχολιασμένο περίγραμμα αυτών των ομάδων και ιδρυμάτων.

1. The Libertarian Party

1516 P Street, NW

Washington, D.C. 20005

Το Λιμπερταριανό Κόμμα αποτελεί τον βραχίονα πολιτικής δράσης του κινήματος. Οι υποψήφιοί του το 1978 συγκέντρωσαν 1,25 εκατομμύρια ψήφους σε ολόκληρη τη χώρα και το κόμμα εξέλεξε ένα μέλος στη Βουλή των Αντιπροσώπων της Αλάσκας. Το προεδρικό του ψηφοδέλτιο του 1976, με τους Roger MacBride και David Bergland, συμμετείχε στις εκλογές σε 32 πολιτείες και συγκέντρωσε 174.000 ψήφους — περισσότερες από οποιοδήποτε κόμμα εκτός του Δημοκρατικού και του Ρεπουμπλικανικού. Είναι η κυριότερη μαζική οργάνωση και το επίκεντρο της λιμπερταριανής δραστηριότητας. Η δίμηνη εφημερίδα του, *LP News*, το πρόγραμμα του κόμματος και πολυάριθμα κείμενα θέσεών του για κρίσιμα ζητήματα διατίθενται στην παραπάνω διεύθυνση.

2. Young Libertarian Alliance

1516 P Street, NW
Washington, D.C. 20005

Η οργάνωση νεολαίας του Λιμπερταριανού Κόμματος. Το 1976 ανέπτυξε οργανωμένη δράση σε δεκάδες πανεπιστημιουπόλεις υπέρ του ψηφοδελτίου MacBride–Bergland. Η YLA εκδίδει την εφημερίδα μικρού σχήματος *Outlook*, της οποίας εκατοντάδες χιλιάδες αντίτυπα έχουν διανεμηθεί σε ολόκληρη τη χώρα.

3. Students for a Libertarian Society

1620 Montgomery Street
San Francisco, California 94111

Μια νέα φοιτητική οργάνωση που συγκροτεί λιμπερταριανούς ομίλους στις πανεπιστημιουπόλεις. Είναι αφοσιωμένη στην ιδεολογία και

στη δράση, αλλά δεν υπάγεται ούτε συνδέεται με κανένα πολιτικό κόμμα.

4. Libertarian Review

1620 Montgomery Street
San Francisco, California 94111

Το σημαντικότερο μηνιαίο περιοδικό για τους λιμπερταριανούς και όσους ενδιαφέρονται για τον λιμπερταριανισμό. Μαχητικό και επαγγελματικά επιμεληµένο, είναι αφιερωμένο στη λιμπερταριανή ανάλυση επίκαιρων εθνικών και παγκόσμιων προβλημάτων, καθώς και σε ειδήσεις του κινήματος, συνεντεύξεις και βιβλιοκρισίες.

5. The Libertarian Forum

Box 341 Madison Square Station
New York, New York 10010

Ένα μαχητικό δίμηνο ενημερωτικό δελτίο, με κύρια άρθρα και κείμενα του διευθυντή του, Murray N. Rothbard, και άλλων συγγραφέων, που παρουσιάζουν λιμπερταριανή ανάλυση της επικαιρότητας, καθώς και ειδήσεις και κριτικές αποτιμήσεις του κινήματος.

6. The Center for Libertarian Studies

200 Park Avenue South Suite 911
New York, New York 10003

Το επίκεντρο της λιμπερταριανής επιστημονικής έρευνας. Το CLS διοργανώνει ετήσια συνέδρια λιμπερταριανών μελετητών, καθώς και άλλα συνέδρια για ειδικά θέματα. Εκδίδει το *Journal of Libertarian Studies*,

ένα τριμηνιαίο επιστημονικό περιοδικό αφιερωμένο σε όλους τους επιστημονικούς κλάδους που άπτονται του λιμπερταριανισμού· τα *Occasional Papers*, μια σειρά φυλλαδίων με πρωτότυπα και αναδημοσιευμένα κείμενα· το *In Pursuit of Liberty*, ένα περιοδικό ενημερωτικό δελτίο για τις δραστηριότητες του CLS· και το *Austrian Economics Newsletter*, αφιερωμένο σε ειδήσεις της «Αυστριακής Σχολής» οικονομικής σκέψης, που υποστηρίζει την ελεύθερη αγορά.

7. Reason Magazine

Box 40105
Santa Barbara, California 93103

Ένα επαγγελματικά επιμελημένο λιμπερταριανό μηνιαίο περιοδικό, με μετριοπαθή προσέγγιση στα πολιτικά προβλήματα.

8. Frontlines

Box 40105
Santa Barbara, California 93103

Νέο μηνιαίο ενημερωτικό δελτίο με ειδήσεις, παρασκήνια και απόψεις για το λιμπερταριανό κίνημα.

9. Literature of Liberty

1700 Montgomery Street
San Francisco, California 94111

Ένα τριμηνιαίο επιστημονικό περιοδικό που παρέχει βιβλιογραφικά δοκίμια κορυφαίων μελετητών, καθώς και κατατοπιστικές περιλήψεις όλων των άρθρων επιστημονικών περιοδικών που συμβάλλουν στην

προαγωγή του πεδίου των λιμπερταριανών σπουδών. Απαραίτητο για την παρακολούθηση των εξελίξεων στην επιστημονική βιβλιογραφία.

10. Laissez-Faire Books

206 Mercer Street
New York, New York 10012

Το κυριότερο λιμπερταριανό βιβλιοπωλείο και μέσο αγοράς βιβλίων μέσω ταχυδρομικών παραγγελιών. Εκδίδει περιοδικά κατάλογο των διαθέσιμων τίτλων του, με σχολιασμούς και σύντομες κριτικές νέων βιβλίων.

Υπάρχουν επίσης πολυάριθμες άλλες οργανώσεις, ιδρύματα και εκδόσεις που δεν έχουν ρητά λιμπερταριανό προσανατολισμό, αλλά συχνά υιοθετούν θέσεις έντονα λιμπερταριανής κατεύθυνσης. Μεταξύ των καλύτερων συγκαταλέγονται οι ακόλουθες:

11. The National Taxpayers Union

325 Pennsylvania Avenue, SE
Washington, D.C. 20003

Η National Taxpayers Union είναι μια πανεθνική οργάνωση μελών που ασκεί πιέσεις στην Ουάσιγκτον υπέρ της μείωσης των φόρων και των κυβερνητικών δαπανών σε κάθε τομέα.

12. The Campaign for Political Rights

201 Massachusetts Avenue, NE Room 112
Washington, D.C. 20002

Ένας συνασπισμός οργανώσεων, μεταξύ των οποίων και το Λιμπερταριανό Κόμμα, αφιερωμένος στον τερματισμό της κατασκοπείας κατά πολιτικών διαφωνούντων από το FBI, τη CIA και άλλες υπηρεσίες πληροφοριών.

13. Amnesty International

2112 Broadway, Room 309
New York, NY 10023

Μια διεθνής οργάνωση αφιερωμένη στην αποκάλυψη και στην καταπολέμηση της φυλάκισης και των βασανιστηρίων πολιτικών κρατουμένων από οποιαδήποτε κυβέρνηση στον κόσμο.

14. Association of Libertarian Feminists

41 Union Square West Suite 1428
New York, New York 10003

Αυτή η ομάδα ιδρύθηκε από την υποψήφια αντιπρόεδρο του Λιμπερταριανού Κόμματος το 1972, Tonie Nathan, τη μόνη γυναίκα στην ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών που έχει λάβει ψήφο στο εκλεκτορικό σώμα. Η ALF είναι μια εθνική οργάνωση που ασχολείται με φεμινιστικά ζητήματα, καθώς και με τον λιμπερταριανισμό.

15. Inquiry Magazine

1700 Montgomery Street
San Francisco, California 94111

Ένα ιδιαίτερα έγκυρο δεκαπενθήμερο περιοδικό, που επικεντρώνεται στην ανάλυση ζητημάτων ατομικών ελευθεριών και εξωτερικής πολιτικής από οπτικές που ενδιαφέρουν τους λιμπερταριανούς.

Διευθύνεται από τον επί σειρά ετών λιμπερταριανό ακτιβιστή Williamson Evers.

16. Center for Independent Education

c/o Institute for Humane Studies
1177 University Drive
Menlo Park, California 94025

Το CIE είναι η μόνη οργάνωση αφιερωμένη αποκλειστικά στον λιμπερταριανό στόχο της ιδιωτικοποίησης του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Υποστηρίζει επιστημονικές μελέτες και διοργανώνει συνέδρια που αναλύουν τις ιδιωτικές εναλλακτικές στη δημόσια εκπαίδευση.

17. Cato Institute

1700 Montgomery Street
San Francisco, California 94111

Ένα ταχέως αναπτυσσόμενο ίδρυμα έρευνας δημόσιας πολιτικής, αφιερωμένο στη «διαφύλαξη και διεύρυνση της κοινωνικής και οικονομικής ελευθερίας». Πέρα από την εκπόνηση μελετών δημόσιας πολιτικής, το Cato Institute διοργανώνει σεμινάρια και παράγει το «Byline», ένα καθημερινό ραδιοφωνικό πρόγραμμα που μεταδίδεται από περισσότερους από εκατό σταθμούς σε ολόκληρη τη χώρα. Αρκετοί επιφανείς λιμπερταριανοί συγκαταλέγονται στο προσωπικό του.